

Katholiek Staatskundig Maandschrift

Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering, Drs. A. H. M. Albrechts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L. de Block, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings

Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRAVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRAVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F. 7.50 PER JAAR (F. 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG I

15 MAART 1947 - 15 APRIL 1947

No. 1 - 2

VOORWOORD

Noch afgeschrikt door de klachten over de papier-toewijzing aan dag-, week- en maandbladen, noch weerhouden door de reeds geuite vrees ener te grote differentiatie in de persorganen, bieden wij dit Katholiek Staatskundig Maandschrift aan als een studie- en documentatieblad voor staatkundige vraagstukken.

De verschijning van dit orgaan is niet alleen voortgekomen uit het verlangen de traditie van het vóór-oorlogse Maandblad van de R.K. Staatspartij weer op te nemen, maar evenzeer uit de overtuiging, dat een Katholiek Staatskundig Maandschrift in het naoorlogse politieke leven onmisbaar is.

Het Maandschrift voorziet in een tweevoudige behoefte: het wil de Staatskundige Studiën op de grondslag der Katholieke beginselen stimuleren en tevens orgaan zijn ter voorlichting en ter documentatie van de leden der Katholieke Volkspartij en van allen, die kennis willen nemen van haar ideeën en haar werk.

Studie van de beginselen naar hun inhoud en hun consequenties, en ontleding van de concrete werkelijkheid in het verleden en het heden: zij zijn beide noodzakelijk om een Katholieke bijdrage te leveren voor de opbouw van Staat en Maatschappij. Aan deze op de Staatskundige practijk gerichte studie wil dit Maandschrift leiding geven en stimulering tevens. Het staat daarbij open voor meningsverschillen in eigen kring, en het wil eveneens zoeken naar trefpunten, waar wij zouden kunnen samengaan ook met hen, die in de Staatskunde van andere beginselen uitgaan dan wij zelf. Het hoopt daardoor óók de verlangens te bevredigen van de velen, die in deze na-oorlogse periode voor de Staatskundige vraagstukken meer interesse aan de dag leggen dan ooit te voren.

Niet minder groot is de behoefte aan voorlichting en documentatie over de feitelijke verrichtingen der partijen — inzonderheid die van de K.V.P. — en over de binnen- en buiten-

landse politieke gebeurtenissen. In dag- en weekbladen leest wel een ieder het nieuws, maar in de stroom van berichten gaat de grote lijn verloren, de dieper liggende motieven komen niet of slechts gebrekkig tot uiting, en met het verdwijnen van de krant in de prullenmand gaat tegelijk verloren het noodzakelijke inzicht in de telkens terugkerende staatkundige vraagstukken en politieke verhoudingen.

In overeenstemming met de geschetste doelstelling zal dit Maandschrift in hoofdzaak vier rubrieken verzorgen.

De eerste bevat artikelen van theoretische en praktische aard, gewijd aan de staatkundige problemen, die aan de orde van de dag zijn en op kortere of langere termijn een concrete oplossing vragen.

De tweede rubriek wil de lezers documenteren over de belangrijkste politieke toestanden en gebeurtenissen in binnen- en buitenland.

De derde rubriek bevat diverse kronieken over het leven en streven van de politieke partijen in ons vaderland en derzelver werkzaamheid in de Staten-Generaal. In het bijzonder zal daarbij aandacht geschonken worden aan de Katholieke Volkspartij en hare Kamerfracties. De Parlementaire kronieken zullen gesplitst worden in algemene overzichten van het verhandelde in de Staten-Generaal en bijzondere kronieken over de meer belangrijke vraagstukken van wetgeving en beleid.

De rubriek : Uit Boek en Blad tenslotte wil de aandacht der lezers vestigen op wetenschappelijke publicaties op staatkundig terrein, die om hun inhoud en strekking verdienen gelezen en bestudeerd te worden.

De eerste aflevering van dit tijdschrift is een dubbel-nummer, omdat wij vooral ten aanzien van de tweede en derde rubriek een achterstand hebben in te halen, terwijl wij het niet gewenscht achtten de hier behandelde materie, die voor de toekomst van belang blijft, geheel te laten rusten.

Voor de inhoud van het Katholiek Staatkundig Maandschrift is niet het Bestuur van de Katholieke Volkspartij, maar de Redactie verantwoordelijk. Zij spreekt de hoop uit, dat haar werk in brede kringen belangstelling vindt en bevorderlijk moge zijn aan het doel, dat aan het politieke leven gesteld is : de efficiënte en alzijdige behartiging van het algemeen welzijn.

REDACTIE.

Humanisme en Politiek

Sprekende over Humanisme — en hoe overvloedig en hoe verscheiden is dit in de laatste tijd niet geschied — liggen de woord- en gedachtenverbindingen voor het grijpen : Humanisme en Cultuur, Humanisme en Kunst, Humanisme en Vrijheid, om tenslotte de meest fundamentele niet te vergeten : Humanisme en Christendom. In verband met het huidige tijdsgewricht, met de vele problemen, waarmede wij in deze na-oorlogse periode te kampen hebben, lijkt mij evenwel de samenstelling, die in de titel van dit opstel tot uitdrukking komt, van uitnemend belang. Aan het onderwerp *Humanisme en Politiek* moge ik een beschouwing wijden, mij beroepende op de beginselen, waarmede ik in het Katholiek Cultureel Tijdschrift van November 1946 mijn verhandeling over *Christendom en Humanisme* opbouwde.

* * *

Er bestaat slechts één waar en ten volle verantwoord Humanisme, dat nl. hetwelk van de mens zelf uitgaat, van de mens, gelijk hij in feite door God in deze orde geplaatst is. A prioristisch geconstrueerde wijsgerige theorieën, cultuur-historische beschouwingen spreken hier niet het laatste woord. Zij dringen niet door tot de mens, gelijk hij in werkelijkheid is ; zij omvatten hem niet tot in de diepste kern van zijn wezen en bestemming. Alleen op het fundament van het Christelijke dogma en van het wijsgerige denken, dat open staat voor de gegevens der Christelijke Openbaring, bouwt men een humanistische leer, die de mens als mens, in al zijn humane plichten, rechten, behoeften en verlangens, in zijn waardigheid en bestemming als mens, ten volle recht doet wedervaren.

Deze mens nu is een persoon, dit wil zeggen een op zichzelf staand wezen, verantwoordelijk voor zijn daden, met een hem ingeschapen, noodzakelijk te volgen doel, de voor een ieder onaantastbare bestemming zijns levens : God. De mens heeft dus zijn individuele, zijn strikt persoonlijke rechten en plichten. In hem, en in hem alleen convergeert de finaliteit van het wereldgebeuren. „*Al het overige is geschapen voor de mens . . .*” Met dit eenvoudige, begrijpelijke adagium belijden wij die uiterst gewichtige, primaire waarheid.

Doch al is het overige geschapen voor de mens, dan wil dit volstrekt niet zeggen, dat hij al dat overige onbelemmerd en onbeperkt tot zijn eigen gebruik kan bestemmen. Hij bezit zeer fundamentele verplichtingen ten aanzien van dat overige. De mens is in wezen sociaal en solidair. Dit betekent, dat hij van nature verbonden is met de gemeenschap ; dat hij zich moet richten op en zich plooiën volgens haar rechtmatige natuurlijke en positieve instellingen. Hij is tot die volgzaamheid

verplicht, vooral omdat de gemeenschap voor hem een der machtigste middelen is, waardoor hij het doel zijns levens kan bereiken. Anderzijds mag hij van de gemeenschap gewillige dienstbaarheid verwachten ten aanzien van het door hem na te streven en te verwerkelijken doel van zijn bestaan.

De Staat en het Staatsbestel is een concrete, zeer natuurlijke en zeer noodzakelijke vorm van gemeenschap. En wanneer men nu Politiek heel simpel omschrijft als : *het voeren van staatkunde* (De Kath. Encyclopedie in v. Politiek), blijkt hieruit zéér klaar, dat de Politiek de mens in een van zijn meest menselijke strevingen en belangen raakt. Politiek als het voeren van staatkunde, met als verheven doel het algemeen Welzijn der volksgemeenschap, behelst het behartigen van de belangen van de mens ten opzichte van de gemeenschap en van de gemeenschap ten opzichte van de mens. Ware en verantwoorde Politiek zal dus humanistische Politiek zijn. Immers door en boven de gemeenschap zal zij zich richten tot de mens als het doel der gemeenschap. Zij zal het Humanisme als leer en leven, als het complex van waarheden en beginselen, die de natuur van de mens alzijdig tot gelding en tot ontplooiing pogen te brengen, schragen, bevorderen en veredelen, gelijk het Humanisme de ware Politiek zal aanvaarden, volgen en stuwen. Niet-humanistische Politiek is in wezen schijn-Politiek, valse en verderfelijke Politiek, omdat zij niet de mens zelf als beginsel, norm en einddoel aanvaardt.

*

Wanneer wij nu het begrip „humanistische Politiek” breder gaan ontvouwen en enige harer voornaamste eigenschappen straffer omlijnen, moet, dunkt ons, als eerste kenmerk scherp belicht worden : de dienende taak van de werkelijk humanistisch gevoerde Politiek. Wij spraken reeds over de wederzijdse verhouding tussen de mens en de gemeenschap, waarbij wij lieten uitkomen, hoe al het geschapene zijn bestemming vindt in de mens en in het levensdoel, dat hij moet trachten te bereiken. Hierin ligt een beginsel van dienstbaarheid opgesloten. Dat wij met deze stelling de uitdrukkelijke leer verkondigen van de pauselijke Encyclieken moge een aanhaling van Paus Pius XI uit Zijn Zendbrief *Over het goddeloze Communisme* van 19 Maart 1937 bewijzen.

„Intussen, zoals de mens zich niet mag onttrekken aan zijn door God gewilde plichten ten opzichte van de burgerlijke gemeenschap, en de vertegenwoordigers van het gezag het recht hebben hem te dwingen tot het vervullen van zijn eigen plicht, als hij dat op onwettige wijze zou weigeren, zo ook mag de Staat de mens niet beroven van zijn persoonlijke rechten, die hem door den Schepper zijn geschonken, . . . noch in beginsel hem het gebruik er van onmogelijk maken. Het is dus overeenkomstig

de rede en door haar geweld, dat ten slotte alle aardse dingen op de menselijke persoon zijn geordend, opdat zij door hem hun weg zouden vinden tot den Schepper".

De waarlijk humanistische Politiek stelt zich dus in dienst van de mens. Uit het voorafgaande is dit met genoegzame duidelijkheid gebleken. Het schijnt onnodig om dit opnieuw te beklemtonen. En toch moet zulks geschieden, omdat juist ten aanzien van de fundamentele verhouding tussen mens en gemeenschap de meest veelvuldige en de meest verderfelijke fout wordt begaan. Sinds Machiavelli en Hobbes, sinds de leer, die zij ontwikkelden over de macht van de staat, naar het voorbeeld van het antieke Imperium, heeft men in theorie en in feite de rollen verwisseld. De staatkunde, en de Politiek als functie hiervan, stelden zich niet meer in dienst van de mens. Het tegendeel geschiedde. De mens werd gedwongen zich te plooiën en te voegen naar de eisen der staatkunde en naar de grillen van het staatsbelang. Hij viel aan de staat ten offer.

Hoe verleidelijk is het de gemeenschap te stellen boven de mens, doch hoe onheilspellend zijn de gevolgen van deze misgreep! „*L'interprète authentique de Machiavel c'est toute l'histoire qui a suivi*”, heeft men gezegd. Met enig inzicht in de politieke geschiedenis der laatste eeuw, met het politieke beeld van het huidige Europa voor ogen, zal men verbijsterd en misschien vertwijfeld de blik afwenden van zoveel ontaarding en ontbinding, van zoveel achteruitgang en verval. De fout ligt in een tekort aan waarlijk humanistische Politiek. Aan Politiek, die haar grootheid zoekt in nederig dienstbetoon. Die niet wil heersen, zich niet te buiten gaan aan machtsvertoon en grootheidswaan, doch zich wijs, behoedzaam en volhardend weet te buigen naar de werkelijke belangen van Volk en Staat.

De humanistische Politiek zal vervolgens haar streven richten op de gehele mens, de mens in al zijn verhoudingen en verplichtingen, tot God, tot zichzelf, tot zijn naastbestaanden in de gemeenschap. De humanistische Politiek richt haar werkzaamheid dus niet uitsluitend op de belangen van de mens als burger-in-het-staatsverband, op de staatkundige, sociale, oeconomische, culturele vraagstukken, die hiermede verbonden zijn. Zij ziet al deze kwesties in het licht van de mens-als-mens. Dit veronderstelt vooreerst, dat zij de juiste verhouding tusschen zijn individueel-persoonlijke en sociaal-maatschappelijke rechten en plichten niet uit het oog verliest. Dit toonden wij reeds genoegzaam aan. Vervolgens dat zij erkent, dat de Staat niet de enige gemeenschap is, waarin de mens leeft en zijn bestemming bereikt. Het gezin is een gemeenschap, die van nature aan de Staat voorafgaat, wier rechten hij dient te erkennen en wier belangen hij met zorg dient te behartigen. Ten laatste wordt hier van de humanistische Politiek geëist — het is een vervollediging en samenvatting van het reeds

gezegde — dat zij ten volle rekening houdt met de godsdienstige verplichtingen van de mens. En dit te meer, omdat het Humanisme reeds op zichzelf, afgezien van de Politiek, om een godsdienstige gerichtheid vraagt. Het Humanisme eist de leer en de wet van het Christendom om het humanistische ideaal ten volle te ontplooien. Zonder de cultivering van de innerlijke mens in Christelijke geest stelt het zich bloot om in schijn-Humanisme te vervallen. Dit betoogden wij elders. Door deze drie normen geleid, zal de waarlijk humanistische Politiek de speciale belangen van de mens als burger in de Staat naar recht en rede kunnen behartigen. Op grond van deze houding, die de gehele mens omvat, kan zij verhopend voor de vele problemen, welke zich hier voor doen — de nationale en internationale staatkundige kwesties, het vraagstuk van de bedrijfschappen, van de lonen en prijzen, van het onderwijs, de radio, de film, om slechts enige te noemen — een humane en humanistische oplossing te vinden.

Er is nog een derde eigenschap, welke de Politiek in dienst van het humanistische ideaal zal kenmerken. Zij zal de aandacht vestigen niet alleen op de economische en psychologische, doch vooral op de morele en godsdienstige zijde van de huidige crisis. Zij zal beseffen dat de oorzaak en de aanleiding tot de huidige verwarring en ontwrichting op elk gebied niet alléén schuilt in het economisch zo verfoeide „kapitalistische stelsel”; dat de crisis en kentering van dit ogenblik niet daarom alléén gebrandmerkt moet worden, omdat zij psychologisch gezien, de communistische verleiding triomfen doet vieren; doch dat de nood van deze bittere, moeizame na-oorlogse periode met al haar ellende en ontgoocheling gelegen is in de mens zelf, in zijn morele en godsdienstige ontredde. Hiermede wordt niets nieuws beweerd. Doch wat wij bedoelen, is te wijzen op de taak, die de humanistische Politiek in dit opzicht te vervullen heeft. Zij dient zich te bezinnen op de oorzaken van deze zedelijke crisis in de mens, en de middelen te beramen, waarmede men haar kan stuiten en verhelpen. Het gaat hier om het „probleem van de massa”, en de humanistische Politiek schiet in haar taak tekort, wanneer zij aan dit probleem niet al haar krachten wijdt. Zij dient den humanistisch misdeelden en veronachtzaamden massa-mens een humaan, dit is een menswaardig bestaan te geven, door hem niet alleen in economisch en sociaal opzicht de helpende hand te reiken — hoe belangrijk dit ook is als voorwaarde voor een meer humanistische levenshouding, doch door hem ook en wel allereerst uit zijn zedelijke ellende op te richten. Zonder moreel herstel baat geen sociale hulp.

*

Een analyse van de oorzaken en gevolgen der morele crisis in de mens zou hier op haar plaats zijn. De lust bekruipt mij

om zulks te doen, vooral omdat men een ontleding van dit verschijnsel van katholiek dogmatisch en wijsgerig standpunt bezien, heel zelden onder ogen krijgt. Een dergelijke uitweiding valt evenwel buiten het raam van een bijdrage, die als algemeen-oriënterend artikel bedoeld is. Niettemin moge ik in dit verband één gezichtspunt van meer algemene strekking ontvouwen. Het kapitalistische stelsel enerzijds, en de Marxistische ideologie anderzijds hebben en bij de bezittenden en bij de niet-bezittenden klasse een onbetoomde en bijna onbepaalde lust naar geld en goed te voorschijn geroepen. Deze lust naar het bezit van de stoffelijke goederen dezer wereld wordt aangewakkerd door de ongekende ontwikkeling van een materiële, door de techniek beheerste welvaart. Hier zien wij een noodlottige wisselwerking: de materiële welvaart doet de mens steeds meer in stoffelijke begeerten verzinken, terwijl het verlangen naar de genietingen van het aardse de materiële welvaart steeds hoger opvoert. Wanneer men dit voor ogen houdt, is het duidelijk, dat men ten aanzien van de beide klassen in het maatschappelijke leven zeer scherp onderscheid moet maken tussen rechtmatige en onrechtmatige eisen en grieven; dat men de rechtmatigheid en de onrechtmatigheid van die eisen en grieven niet enkel mag afmeten met de maatstaf der oeconomische en sociale belangen, die op het spel staan. Men dient ze te beschouwen in het licht der dieper liggende zedelijke noden en behoeften, in het licht ten slotte van het g e h e l e c o m p l e x der huidige en toekomstige samenleving.

Tegen de eisen der bezittende klasse stelt men zich heden danig te weer; op haar grieven geeft men nauwelijks acht. Wij leven in een „anti-kapitalistisch tijdperk”, terecht, in zo verre wij slechts een blik behoeven te werpen in de pauselijke Encyclieken, om te zien hoeveel gevaar en nadeel er schuilt voor het maatschappelijk bestel in een verkeerd opgezet en doorgevoerd kapitalistisch systeem. Doch het is de vraag, of de blijkbaar zo rechtmatige eisen en grieven van de niet-bezittende klasse wel alle zo rechtmatig zijn. Of de communistische geest, de ongebreidelde lust naar geld en goed, hier zijn verleidelijk en verraderlijk spel niet speelt. Met een roerig en bazig kind dient men tactvol om te gaan. Toegeeflijkheid kan zich hier ten eigen verderve keren. Of het verlangen naar verbetering van de maatschappelijke positie — ik denk hier aan bepaalde eisen in zake medezeggenschap van de arbeider in de onderneming — niet voortkomt uit een verkeerde en te verwerpen zucht naar klassen-gelijkheid, ja naar overheersing van de werknemer over de werkgever. Immers het maatschappelijk bestel eist v a n n a t u r e verscheidenheid en ondergeschiktheid van rangen en standen, eist gezag en leiding en als corrolaat hiervan erkenning van het rechtmatige gezag, volgzaamheid en dienstbetoon. Zo bouwt men een geordende gemeenschap op. De arbeider, die onbillijkerwijze onder de bedreiging van te staken zijn patroon

het mes op de keel zet, het dienstmeisje, dat om de weigering van een extra verlof haar mevrouw in de steek laat: het zijn twee symptomen van eenzelfde, zeer bedenkelijk maatschappelijk verschijnsel. Met andere woorden, het is de vraag of de inwilliging van eisen en de tegemoetkoming aan grieven, ook al zouden zij rechtmatig zijn, in elke omstandigheid en zonder onderscheid wenselijk en bevorderlijk is voor het maatschappelijk herstel. Door het verschaffen van een minder goed kan men het erlangen van een groter goed belemmeren.

Wij leven in de „eeuw van de arbeider”. Doch in het belang van de arbeider, van de arbeider als mens in een menswaardig bestaan, in het belang dus ook van een humanistische Politiek, lijkt het mij gewenst op deze verborgen klippen te wijzen. Met oeconomische bepalingen en sociale verordeningen alléén lost men deze crisis niet op. Zij is een morele ontredde, die een geheel eigen genezing veronderstelt, een genezing, waarop wij allereerst bedacht dienen te zijn. Dit moge gezegd wezen tot hen, die zich zozeer beroepen op het beginsel, dat maatschappelijke welstand de onmisbare voorwaarde bevat voor een zedelijke opgang.

Duizend en een probleem knoopt zich aan deze beschouwing vast. Ik verheel het mij niet. Wat te denken in dit verband van de onheilzame invloed, uitgaande van de „commerciële film”; van de valse voorlichting in radio en pers. Doch genoeg. Wat ik moge voorhouden en inprenten is: men verlieze de geest des onderscheids niet uit het oog. En ook, men zal het maatschappelijke leven slechts saneren, wanneer men alle klassen wijst op de Christelijke wet van onthechting, van soberheid, van dienstvaardigheid, van ware gemeenschapszin. Dit laatste lijkt mij niet alleen een middel, doch zelfs doel en ideaal van een humanistisch gevoerde Politiek.

*

In Zijn Encycliek *Summi Pontificatus* heeft Paus Pius XII bij de aanvaarding van het Pausschap in 1939 de doelstelling van een waarachtig humanistische Politiek aldus treffend omschreven:

„Het is bijgevolg het verheven voorrecht en de eigen zending van de Staat, om over de persoonlijke werkzaamheid der burgers in het nationale leven te waken, en deze in goede orde te richten op het algemeen welzijn. Dit welzijn kan niet worden bepaald door willekeurige opvattingen, noch in de eerste plaats geregeld worden door de stoffelijke welvaart van de gemeenschap, maar veeleer door de harmonische ontwikkeling en de natuurlijke vervolmaking van de mens, waarvoor het leven in staatsverband als een middel door de Schepper is gegeven.”

Wij wezen er reeds op, dat de humanistische Politiek, wijl zij de g e h e l e mens omvat, zich ook op zijn godsdienstige belangen richt, voor zoover zij de menselijke samenleving raken. Humanistische Politiek is dus in wezen godsdienstige Politiek. Deze stelling, die velen wellicht onaangenaam in de oren klinkt, mogen wij tot besluit enigszins nader omschrijven.

Wanneer wij van een humanistische Politiek eisen, dat zij godsdienstig is, dan willen wij haar hiermede niet beperken tot een bepaalde godsdienst, of tot een partij, die haar politiek program zeer eng met een bepaalde godsdienstige overtuiging verbindt. De historische ontwikkeling van het staatkundige leven leidde in Nederland tot de oprichting van een aantal confessionele politieke groeperingen. Hoe dit ook zij, de humanistische Politiek staat als zodanig los hiervan, omdat zij door elke politieke groepering, die zich op Christelijke basis stelt, kan worden aanvaard. Zelfs een zuiver, breed en beginselvast natuurlijk-zedelijk standpunt is hiertoe voldoende. Immers een zedelijke of godsdienstige overtuiging op natuurlijke grondslag stelt zich n o o d z a k e l i j k open voor de beginselen van een openbaar-godsdienst en is u i t e r a a r d bereid tot samenwerking. De „natuur” bereidt de weg naar de „bovennatuur”, die haar wezen en bestemming vervolmaakt en bekroont, zeker in deze feitelijke orde, nu de mens zijn bestemming vindt in het bezit der bovennatuur.

Met een door godsdienstige overtuiging geleide, humanistische Politiek bedoelen wij nog veel minder, dat de Kerk macht behoort uit te oefenen op de politieke groeperingen of op de te voeren Politiek. Alsof men b.v. humanistische Politiek zou moeten of mogen gelijkstellen met wat men smalend en misprijzend „Politiek Katholicisme” heeft genoemd. Hoe lastig het vraagstuk nopens de verhouding tussen Kerk en Staat, dus ook tussen Kerk en Politiek als een functie in de Staat, i n t h e o r i e ook moge zijn, hoe men dogmatisch en wijsgerig ook moge denken over de onafhankelijkheid en afhankelijkheid van deze beide „volmaakte gemeenschappen”, over de „symbiose”, die zij te zamen moeten bewerkstelligen, — i n d e p r a c t i j k is deze kwestie zo ingewikkeld niet. Immers de Kerk is dankbaar en tevreden, wanneer de Politiek in een land zo positief-Christelijk gevoerd wordt, dat zij de staatkundige belangen der volksgemeenschap met volkomen gerustheid aan haar politieke leiders kan toevertrouwen en overlaten. Dan zal de Kerk zich hoegenaamd niet met de Politiek bemoeien. Zij volgt het politieke streven vanuit de verte met een even waakzame als goedkeurende blik.

Dit laatste is nu wat wij wèl met een godsdienstig gevoerde, humanistische Politiek bedoelen. De politieke leiders moeten zich bewust zijn van de taak, die niet de Kerk, doch z i j z e l f behoren te volbrengen. Zij dienen op de basis van hun eigen godsdienstige overtuiging hun Politiek zo te richten en te

regelen, dat het staatkundig streven naast de maatschappelijke, ook de godsdienstige belangen der volksgemeenschap volkomen waarborgt. Wat wij dus, juist om wille van een waarlijk humanistische Politiek, veroordelen, is het onmogelijke monster ener „neutrale” Politiek. De humanistische Politiek neme als basis van haar denken en streven een zedelijk en godsdienstig verantwoorde levensovertuiging; zij aanvaarde als beginsel en norm de leer en de wet van het Christendom.

Opent zich hier geen nieuw perspectief? In het beleven van de godsdienst bestaan vele verschillen, ook onder Christenen. Zou het ideaal van een humanistische Politiek niet een aansporing kunnen zijn om elkanders standpunt te begrijpen, te eerbiedigen, en dan eensgezind samen te werken, op de basis van een breed positief-Christelijk program, aan de gemeenschappelijke taak: de opbouw van een sociale orde, het vestigen van vrede, vrijheid en welvaart in een gezonde en levenskrachtige Staat? De eenheid en saamhorigheid in het maatschappelijke streven mag niet immer een illusie blijven. Het eindeloos vele gepraat en geschrijf over Humanisme en humanistische levensbeschouwing kan hiër een positief resultaat boeken.

Wij, Katholieken, dienen er hartgrondig van overtuigd te zijn, dat het Humanisme, wil het werkelijk en ten volle humanistisch zijn, het Christendom vereist. Humanistische Politiek betekent voor ons Christelijke Politiek. Of juister en kernachtiger uitgedrukt: de humanistische Politiek zal werkelijk humanistisch zijn en een waarlijk humanistisch doel bereiken, indien zij zich in dienst stelt van het Maatschappelijk Koningschap van Christus. Immers, in de overtuiging dat alle gezag, het wereldlijke en het geestelijke, van Christus Jezus afkomstig is, heeft de Staat als Staat de plicht in zijn machtsgebied en met zijn machtsmiddelen Christus' Koningsrechten te eerbiedigen en de vestiging van Zijn Koningschap voor te bereiden en aldus onrechtstreeks te bevorderen.

„Laten allen zich moeite geven, ieder naar zijn talenten, zijn krachten en zijn plaats in de maatschappij, iets bij te dragen tot het Christelijk herstel der menselijke samenleving. Niet zichzelf en hun eigen belang moeten zij daarbij zoeken, maar de belangen van Jezus Christus, niet tot elke prijs hun eigen meningen trachten door te zetten, maar bereid zijn daarvan af te zien, hoe goed die ook zijn, wanneer het groter algemeen welzijn dat schijnt te eisen. Opdat in alles en boven alles Christus regere, Christus heerse, „aan Wien eer en glorie en kracht in de eeuwen der eeuwen”.

Aldus besluit Paus Pius XI Zijn Encycliek *Quadragesimo Anno*. Sublieme zending en taak van een Politiek in dienst van de mens, tot heil van zijn menselijke en menswaardige belangen!

Dr. M. M. J. SMITS VAN WAESBERGHE S.J.

Waarom een Katholieke partij?

Misschien begint deze vraag sommigen onder ons te vervelen : er is nu een flinke katholieke partij, die het overgrote deel van het katholieke volksdeel achter zich heeft ; laten we nu de nachtmerrie van de eerste tijd na de bevrijding maar laten voor wat ze is. Jawel, de meesten van onze mensen zijn nu overtuigd van het bestaansrecht en het grote nut van de K.V.P., maar vele niet-katholieken en ook enkele katholieken beweren nog steeds dat een „katholieke” politieke partij niet bestaan kan, omdat „politiek” en „katholiek” niets met elkaar van doen hebben. Soms kunnen we in deze bewering een naklank beluisteren van Goebbel’s melodie op het „Politieke Katholicisme” en wij worden dan herinnerd aan de waarschuwendende woorden van den door de Duitsers gefusilleerden Deensen predikant Kaj Munk, die in een van zijn preken uitriep : „In de kerk mag niet over politiek gesproken worden, zegt de duivel !” Maar niet altijd wordt deze bewering gelanceerd met een min of meer openlijke vijandelijke bedoeling. Er zijn mensen die eerlijk overtuigd zijn of liever eerlijk niet goed begrijpen welk bestaansrecht een partij heeft, die zich naar beginsel primair richt tot de katholieken ; a fortiori begrijpen zij niet hoe een politieke partij zich „katholiek” kan noemen. Anderen aanvaarden wel het begrip „katholieke partij”, maar achten op het ogenblik hier in Nederland een samengaan in partijverband met anderen beter. Weer anderen daarentegen aanvaarden het begrip „katholieke partij” niet, maar achten het op het ogenblik hier in Nederland beter dat de katholieken politiek vereend blijven. Een antwoord op deze moeilijkheden geven, is het doel, waarom opnieuw de vraag aan de orde gesteld wordt. Een tweede reden kan hierin gevonden worden, dat door de behandeling van deze vraag diegenen die overigens overtuigd zijn van het bestaansrecht van de K.V.P. zich nogmaals daarop bezinnen en daardoor in de mogelijkheid gesteld worden mede te werken, opdat de partij inderdaad aan haar doelstellingen beantwoorde.

Wij stellen derhalve de twee volgende vragen aan de orde :
1. Kan er principieel gezien een katholieke staatkundige partij bestaan? 2. Is het practisch wenselijk dat er hier in Nederland in onze dagen een katholieke staatkundige partij bestaat?

I

Ter oplossing van de vraag of principieel gezien een katholieke staatkundige partij mogelijk is, moet eerst de vraag gesteld worden welke de grondslag is van staatkunde en een staatkundige partij. Staatkunde is een practische wetenschap die

in hoofdzaak op natuurlijke grondslagen berust. De grondslag van een staatkundige partij moet dan ook in hoofdzaak een natuurlijke grondslag zijn, m.a.w. de *natuurrechtelijke beginselen* omtrent de taak en het doel van de burgerlijke gemeenschap, en bijgevolg : een *program van praktische maatregelen*, die voor het merendeel uit die beginselen voortvloeien en aangepast zijn aan de noden van déze tijd, in dit land. De beginselen en de praktische maatregelen hangen ten nauwste samen. Het is onmogelijk zich een staatkundige partij te denken, waarvan het program alleen maar praktische maatregelen bevat, die niet steunen op beginselen. Daaruit volgt, dat in een staatkundige groepering de beginselen van *primair* belang zijn. Zijn de beginselen goed, dan *kunnen* de praktische programpunten ook goed zijn (al zijn ze het niet altijd). Maar deugen de beginselen niet, dan zullen de voorgestelde praktische maatregelen als geheel ook niet deugen ; al kan er veel goeds in zitten, omdat nu eenmaal niet alle beginselen verkeerd zijn en bovendien vele praktische maatregelen met de beginselen in het geheel geen of slechts een zeer verwijderd verband houden. Maar zeker is, dat er meer aan een partij zal ontbreken naargelang de beginselen niet deugen. De bevestiging of ontkenning van de vraag of een „katholieke” partij mogelijk is, hangt dus af van de aard van de beginselen. Kunnen de beginselen „katholiek” genoemd worden, dan kan er ook gesproken worden van „katholieke” staatkunde en een „katholieke” partij.

Die principieën, waarvan hier sprake is, zijn in hoofdzaak natuurlijke beginselen, welke dus als zodanig niet op de Openbaring steunen. Deze natuurlijke beginselen kunnen derhalve met het verstand achterhaald worden en kunnen juist daarom ook buiten de Katholieke Kerk en buiten het niet-katholieke Christendom gevonden worden. Maar feitelijk vinden we nergens buiten de Katholieke Kerk de *volledige* natuurwet op de *juiste* wijze geleerd en nog minder onderhouden. En daarvoor is een oorzaak aan te wijzen nl. de erfzonde, waardoor het verstand verduisterd en de wil verzwakt is. Wanneer men de onderhouding van de natuurwet terzijde laat, dan volgt daaruit, dat nu, na de erfzonde, ons verstand *feitelijk* niet meer alles kan achterhalen, of slechts met de grootste moeite, en zeer ontvankelijk is voor dwalingen. Dat geldt voor alle mensen, al neemt het doopsel de erfzonde wat de schuld betreft weg. Wil de mens nu toch de natuurwet volledig en juist kennen, dan moet het tekort van ons verstand door God, door de Openbaring aangevuld worden. Zo zijn b.v. de Tien Geboden, natuurrechtelijke beginselen, door God uitdrukkelijk geopenbaard. Bovendien kunnen wij onze natuurlijke kennis altijd toetsen aan de Openbaring, waarmee zij niet in tegenspraak mag zijn.

Tengevolge van de rol van de Openbaring t.a.v. onze natuurlijke kennis, tekent zich hier, juist wat de natuurrechtelijke principieën betreft, een verschil af met diegenen, die de Open-

baring niet aanvaarden. Door de hulp van de Openbaring weten wij meer. En die Openbaring is door Christus toevertrouwd aan de Kerk, die deze de mensen moet voorhouden. Bovendien heeft de Kerk van God de taak ontvangen de gehele natuurwet met gezag uit te leggen. Die uitspraken van de Kerk aangaande de natuurwet gelden, omdat het over natuurrecht gaat, ongetwijfeld voor alle mensen, maar het zijn feitelijk alleen de katholieken die in deze het gezag van de Kerk aanvaarden.

Uit het bovenstaande blijkt, dat ook wanneer men zich op natuurlijk standpunt stelt er een groot verschil is in gewichtige aangelegenheden tussen christenen en niet-christenen, en in zoverre het uitspraken van de Kerk betreft zelfs tussen katholieke en niet-katholieke christenen. Eén van die natuurlijke aangelegenheden is de staatkunde, die gericht is op de natuurlijke, burgerlijke samenleving. Denken we b.v. speciaal aan de opvattingen over het huwelijk. En dan werkt dat verschil vanzelf door in het vraagstuk van de staatkundige groepering of partijvorming. Dus reeds met betrekking tot de natuurrechtelijke beginselen alleen kan men spreken van *katholieke* staatkunde en een *katholieke partij*.

Maar inzake staatkunde kunnen en moeten wij nog verder gaan. Met opzet is in het voorafgaande steeds uitdrukkelijk gezegd: de staatkunde is een praktische wetenschap, die *in hoofdzaak* steunt op natuurrechtelijke beginselen. Men mag namelijk, sprekend over staatkunde en partijvorming, niet stil blijven staan bij de natuurwet. Dan put men het onderwerp niet uit. In hoofdzaak is en blijft de staatkunde een natuurlijke wetenschap, evenals de wijsbegeerte en de maatschappijleer. Maar er is meer. De staatkunde raakt hier en daar de *bovennatuurlijke orde*, d.w.z. zij steunt in sommige belangrijke aangelegenheden niet of althans niet uitsluitend op de natuurwet, maar op de bovennatuurlijke orde. Wij leven niet meer in de zuiver natuurlijke orde. En al heeft de Staat zijn natuurlijk doel behouden, er is een gemeenschap bijgekomen, welke behoort tot die bovennatuurlijke orde: de Kerk. Ten opzichte van deze gemeenschap moet de Staat een bepaalde houding aannemen. Bovendien moet men ook nog algemener gezien dan de verhouding Kerk en Staat bij het bestuur van de natuurlijke gemeenschap motieven aan de bovennatuurlijke orde ontleenen.

Het betreft hier dus allereerst de verhouding van Kerk en Staat en alles wat daaruit voortvloeit. Die verhouding wordt beheerst door het feit, dat Christus Zijn Kerk gesticht heeft als een zichtbare volkomen gemeenschap, volmaakt zelfstandig dus op eigen terrein en beschikkend over alle geestelijke en tijdelijke middelen om de leden van de gemeenschap te brengen tot het doel van de Kerk: de eeuwige gelukzaligheid. Deze rechtstoestand van de Kerk steunt op geen enkele wijze op de natuurwet, maar is een Openbaringsgegeven, zuiver positief goddelijk recht.

Hieraan zijn zeer reële gevolgen voor de staatkunde verbonden. De macht van de Staat is nu beperkter dan zij zou zijn in een louter natuurlijke orde. Een katholiek moet bij het beoefenen van de staatkunde, behalve van de natuurwet, ook uitgaan van deze door Christus ingestelde rechtspositie van de Kerk. Hij mag geen enkele inmenging van de Staat dulden. Integendeel, hij mag met volle recht verwachten, dat de inrichting van de Staat en het leven in de gemeenschap geen beletsel, maar een hulpmiddel is voor de bereiking van het einddoel van de mens : het bovennatuurlijk doel waarvoor Christus de Kerk gesticht heeft. De katholiek moet het recht van de Kerk om in volledige vrijheid over alle geestelijke en tijdelijke middelen te beschikken, waarborgen. De Kerk moet vrij kunnen beschikken over tijdelijke goederen, want de Kerk is wel een gemeenschap met een bovenaards doel, maar bevindt zich op aarde en haar leden zijn aardse mensen, en daardoor is zij ook enigermate gebonden aan het aardse. Zij heeft b.v. kerkgebouwen, kloosters, seminaries nodig. De Kerk moet vooral volledig vrij zijn in het gebruik van haar geestelijke middelen : de eredienst, met als hoogtepunt het H. Misoffer : de Sacramenten, enz.

Eén van die Sacramenten is het huwelijk. Hoewel het aan geen twijfel onderhevig is, dat het huwelijk reeds zuiver natuurlijk gezien een godsdienstig karakter draagt, omdat de gehuwden meewerken aan Gods scheppingsplan, is toch het kapitale feit, dat de verhouding van Kerk en Staat inzake het huwelijk beheerst, hierin gelegen, dat Christus het huwelijk, juist om de hoge waarde en betekenis ervan, tot Sacrament verheven heeft. Feitelijk blijft die verheffing beperkt tot de gedoopten, omdat men het Sacrament van het huwelijk niet kan ontvangen, als men niet eerst het begin-sacrament d.i. het doopsel ontvangen heeft. Uit deze situatie volgt, dat de Kerk volledige zeggingsmacht heeft over het huwelijk van alle gedoopten, die door hun doopsel lid worden van de éne Katholieke Kerk en waardoor hun huwelijk noodzakelijkerwijze een Sacrament wordt. En juist om dat sacramentele karakter heeft de Kerk zeggenschap over het huwelijk. En het is het huwelijk zelf dat tot Sacrament verheven is ; niet de bijkomstige ceremoniën. Waar het dus gedoopten betreft, kan alleen de Katholieke Kerk bepalen, op welke wijze het huwelijk gesloten moet worden, welke de verbiedende en ongeldigmakende huwelijksbeletselen zijn, welke kinderen als wettig en welke als onwettig dienen beschouwd te worden, enz. En de Kerk heeft dat recht met uitsluiting van de Staat t.a.v. gedoopten. De Staat heeft niet het recht voor gedoopten een burgerlijke huwelijksluiting voor te schrijven, huwelijksbeletselen vast te stellen, de wettigheid of de onwettigheid van de kinderen te regelen. Dat recht heeft de Staat alleen t.a.v. ongedoopten, en dan vanzelfsprekend, evenals dat in de Kerk het geval is, met inachtneming van de natuurwet, zodat de eenheid en onverbreekbaarheid nooit aangetast mogen wor-

den. De Staat heeft in betrekking tot de gedoopten alleen het recht op de registratie van het huwelijk en op de regeling van de zuiver burgerlijke gevolgen, b.v. aangaande het goederenrecht, erfrecht.

Nog afgezien van de door het goddelijk recht omschreven verhouding van Kerk en Staat, waarvan de positie van het huwelijk een onderdeel is, moet de katholiek in de hogere bovennatuurlijke normen motieven vinden om de staatkunde op een bepaalde wijze te zien en te beoefenen. De natuur is veredeld door de bovennatuur. Het fundament van de ware democratie b.v., de principiële gelijkheid van alle mensen, rassen en volkeren, gelijkberechtigtheid van allen, steunt weliswaar op de natuurwet, maar wordt pas volop duidelijk uit de prediking van Christus en bijgevolg van de Kerk. Op dezelfde wijze kan men de noodzakelijkheid van de zorg voor de hulpbehoevenden wel uit de natuurwet afleiden, maar deze plicht is des te zwaarder, naarmate men deze meer grondvest op de christelijke leer van de naastenliefde. Dus zo gezien, steunt de staatkunde wel op de natuurwet, maar niet uitsluitend. Er komen hogere motieven bij.

Een katholiek kan zich dus niet, wanneer het gaat over staatkunde, tevreden stellen met zich op zuiver natuurlijk standpunt te plaatsen. Wij mogen geen abstractie maken alsof de bovennatuurlijke orde niet bestond en niet in harmonisch verband stond met de natuurlijke orde. Als katholiek mag men niet methodisch de ogen sluiten voor de weliswaar door ons erkende bovennatuurlijke orde. Een dergelijke methode is fataal want onwerkelijk.

Kan men dus reeds gezien vanuit de natuurwet alleen, spreken van „katholieke” staatkunde en een „katholieke” partij, wanneer men de bovennatuur tevens erbij betreft, zoals noodzakelijk is, is dat recht des te klemmender. *Principieel gezien kan er dus een katholieke staatkundige partij bestaan.*

Dat niet-katholieken en vooral niet-christenen ons in dit opzicht niet of slechts zeer moeilijk kunnen begrijpen, volgt uit hun verkeerd begrip over het Christendom. Zij hebben geen begrip voor het feit, dat het Christendom totalitair is, d.w.z. op alle gebieden van het leven zijn consequenties heeft; zij begrijpen niets van onze leer van de onafscheidelijke harmonische verbondenheid van natuur en bovennatuur. Wij mogen hen dat niet kwalijk nemen. Maar daar staat onze plicht tegenover de zuivere leer te handhaven en te prediken, zoals Z.H. Paus Pius XII dit de laatste tijd onophoudelijk in zijn redevoeringen doet.

II

De katholiek heeft ontegenzeggelijk de *plicht* de doorvoering van zijn staatkundige opvattingen te bevorderen. Maar welke weg daartoe te kiezen? Men kan in abstracto verschillende mogelijkheden daartoe aangeven: een eigen katholieke partij,

een algemeen christelijke partij, vervolgens een partij waarvan beginselen en program door christenen en niet-christenen aangevaard worden. Men mag dus *niet* zeggen, dat een katholieke partij *principieel noodzakelijk* is. Wel mag men zeggen : katholieke staatkunde is *mogelijk*, dus is ook een katholieke partij *mogelijk* ; maar wij mogen niet de sprong maken van de juiste stelling, dat een katholiek katholieke staatkunde *moet* beoefenen naar de stelling, dat er dus ook een katholieke partij *moet* zijn ; dat zou onjuist zijn. De katholiek moet katholieke staatkunde beoefenen, in de zin zoals boven omschreven, maar de omstandigheden beslissen of er daartoe een katholieke partij noodzakelijk of althans nuttig is. Men zou zich een Utopia kunnen denken, waar een maximale meerderheid van de bevolking werkelijk katholiek is, ook in de opvattingen aangaande staatkunde. Daar heeft het volstrekt geen zin een katholieke partij op te richten. Daar differentieert zich het partijwezen volgens andere normen. Katholiek is daar vanzelfsprekend.

De algemene stelling aangaande de partijvorming op katholieke grondslag, dat dit *geen principiële* maar een *practische* kwestie is, is dus juist. Maar in haar algemeenheid en zonder verklaring heeft die stelling bij vele personen, katholieken en niet-katholieken, misverstand veroorzaakt. Men mag niet vergeten, dat de katholieken de plicht hebben hun opvattingen omtrent de burgerlijke samenleving zo volledig mogelijk door te voeren. De kwestie staat dus *geenszins los van de beginselen*. Integendeel, de geoorloofdheid en het nut van de praktische weg die men kiest, is gebonden aan de mogelijkheid en de effectiviteit van de doorvoering van de beginselen. Men moet zich dus de praktische vraag stellen : hoe kan ik die beginselen door daarop gebouwde praktische maatregelen, die aangepast zijn aan de omstandigheden van plaatsen, tijden en personen, op de beste wijze verwezenlijken ? Het eerste antwoord luidt dan ongetwijfeld : door zich met gelijkgezinde personen te verenigen ; met personen dus, die ook die beginselen en de voornaamste praktische maatregelen aanvaarden, al is het per se niet nodig, dat zij geheel en al gelijkgezind zijn. Maar de verdere vraag is dan : hoe ver moet die gelijkgezindheid gaan, wil men werkelijk iets bereiken ? Het meest valt er natuurlijk te bereiken, wanneer alle personen die zich verenigen het eens zijn en omtrent de beginselen en omtrent alle de te nemen praktische maatregelen. Maar dat is een onbereikbaar ideaal. Over de praktische maatregelen zal zeker altijd verschil van mening blijven bestaan. Maar omdat deze maatregelen in hoofdzaak steunen op de beginselen, zal dat verschil van mening kleiner zijn, naargelang de overeenkomst omtrent de beginselen groter is. Het is dus van wezenlijk *practisch* belang, dat in een partijgroepering mensen bij elkaar zijn, die zoveel mogelijk omtrent de *beginselen* overeenstemmen.

Hoe breed die basis van overeenstemming nog mag zijn,

m.a.w. met hoe weinig overeenkomst men kan volstaan, is een kwestie die niet geheel en al afhangt van de omstandigheden. Er is een minimum dat men niet ongestraft kan veronachtzamen. Mensen die op de meest fundamentele punten uiteengaan, kunnen niet vruchtbaar samenwerken. Mensen die de persoonlijkheid van de mens eerbiedigen, het monogame en onverbreekbare huwelijk als een basis van het gezonde gemeenschapsleven beschouwen, de persoonlijke eigendom erkennen, hogere godsdienstige waarden aanvaarden, kunnen niet met succes opbouwend werk verrichten met personen die dat alles ontkennen. Dan zou de basis te breed en daardoor te zwak worden. Tenzij de samenstellende groepen bereid zouden zijn het een en ander van elkaars beginselen over te nemen. Maar dan blijft het geen praktische kwestie, maar wordt het integendeel een principiële kwestie, en wel zo, dat een dergelijk samengaan voor een katholiek onmogelijk wordt. Zo is het theoretisch en praktisch onmogelijk dat er ooit een vruchtbare samenwerking, in één partijgroepering op een gemeenschappelijke basis, van katholieken en communisten zal ontstaan. Overigens is het, wat de praktische kwestie betreft, zeer moeilijk aan te geven, waar de grens ligt van de mogelijkheden voor een praktisch vruchtbare samenwerking op een gemeenschappelijke basis. Maar wel kan men als uitgangspunt opstellen : de overeenkomst in beginselen moet zo groot mogelijk zijn, de basis moet hecht zijn, men moet meer naar diepte, naar fundamenten, dan naar breedte streven, anders vergaat het ons als het huis op het zand, waarover Christus spreekt in het Evangelie. Toch valt het niet te ontkennen, dat er een zo groot mogelijke samenwerking van alle goedwillende werkelijke Nederlanders moet zijn. Deze twee punten beheersen de oplossing van het probleem van de partijvorming : zo ruim mogelijke samenwerking en toch zo groot mogelijke overeenkomst in beginselen.

De concrete oplossing, wanneer men aan de juist genoemde uitgangspunten vasthoudt, hangt samen met de samenstelling van het Nederlandse volk en met onze Nederlandse democratische bestuursvorm.

Ons volk is zeer verschillend samengesteld ; en die samenstelling is niet in hoofdzaak ethnisch of cultureel, maar zeer sterk *principieel* gedifferentieerd. Ons volk is onderscheiden naar de levensbeschouwingen : christelijk en niet-christelijk, katholiek en protestant ; onder de niet-christenen de zgn. humanisten en de marxisten. Maar daar doorheen lopen andere onderscheidingen : naar de opvattingen omtrent de wijze, waarop de materiële welstand het best bevorderd kan worden, omtrent de oplossing van de sociaal-economische problemen. Daarin vinden christenen en vele niet-christenen elkaar en kunnen christenen onderling soms lijnrecht tegenover elkaar staan. Maar toch hangt dit alles weer samen met de godsdienstige overtuiging of levensbeschou-

wing. Christenen en niet-christenen, die in vele punten overeenstemmen in sociaal-economische vraagstukken, zullen daarin juist door hun levensbeschouwing toch weer belangrijk verschillen, b.v. omtrent de aard en de omvang van de staatsbemoeiing, nationalisatie en eigendomsrecht. De levensbeschouwing is dus primair. In tijden zoals de onze, waarin bijna alles gericht is op de eerste levensbehoeften, is er een bredere samenwerking mogelijk dan in andere tijden. En mensen die hun geest geheel of bijna geheel gericht houden op die eerste stoffelijke behoeften kunnen vaak hun medemensen niet verstaan, die verder zien, die weten dat er ook andere problemen aan de orde zullen komen, b.v. betreffende huwelijkswetgeving, onderwijs, opvoeding, jeugdzorg, cultuur. Men kan geen partijgroepering opbouwen op de noden van het ogenblik. Men moet verder zien, al is het „nu” van groot belang. De samenstelling van ons volk wijst op groeperingen naar levensbeschouwingen, waarbij echter rekening gehouden moet worden met overeenkomsten en verschillen in de praktische vraagstukken.

Op de tweede plaats hangt de concrete oplossing van het vraagstuk van de partijvorming samen met onze Nederlandse democratische regeringsvorm, welke zeker voorlopig nog op het *partijstelsel* gebouwd is. Er zullen *meerdere* partijen blijven. Liefst zo weinig mogelijk, maar toch meer dan één. Liefst enkele grote partijen. Dus grote bevolkingsgroepen moeten zich politiek organiseren. En dan juist die personen moeten zich verenigen, die in de beginselen het meest overeenstemmen.

Nu moet, rekening houdend met de beginselen, met onze uitgangspunten en de Nederlandse verhoudingen, de vraag gesteld worden: speelt nu, in onze dagen, hier in Nederland, bij de partijvorming de onderscheiding christelijk en niet-christelijk, katholiek en niet-katholiek nog een rol? En daarop antwoordt de grote meerderheid van de katholieken terecht bevestigend. Het Christendom, het Katholicisme in het bijzonder, heeft *op het geheel* zulk een radicaal andere kijk, dat dit onderscheid ook in staatkunde van het grootste belang is.

Dus een samenwerking van alle christenen? Principieel is er nog een verschil tussen katholieken en niet-katholieke christenen vanwege de rol van de Kerk, omtrent punten van de Openbaring of natuurwet zoals de Kerk die voorhoudt. Maar nog afgezien daarvan verschillen wij, katholieken, hier in Nederland, feitelijk op sociaal-economisch gebied zó veel van de protestantse christenen, dat practisch een dergelijke samenwerking in partijverband niet mogelijk is, althans niet met zéér grote groepen onder de protestanten; met sommige groepen is het verschil niet zo groot.

Met vele hedendaagse socialisten en andere niet-christenen komen wij op sociaal-economisch terrein veel overeen, maar op het geheel hebben wij een andere visie.

Daarom is het beter, dat de katholieken een eigen groep vormen, gezien ook de grootte van onze bevolkingsgroep, waardoor geen versplintering ontstaat; en daarom moeten wij onderling ook één blijven; dat is behalve een katholiek ook een landsbelang. Wij moeten ons allen verenigen op een program dat werkelijk katholiek genoemd kan worden, maar welks beginselen in hoofdzaak natuurrechtelijke beginselen zijn. De bovennatuurlijke elementen treden in een land als het onze hoewel niet geheel dan toch voor een groot gedeelte op de achtergrond, b.v. de theoretisch juiste verhouding van Kerk en Staat. Dat is onvermijdelijk en wij zullen op die wijze ook feitelijk meer bereiken in ons land. Dat wil niet zeggen dat wij deze elementen verloochenen of er van abstraheren; het wil alleen zeggen, dat wij door de situatie gedwongen zijn de praktische verwerkelijking van deze beginselen te laten rusten tot andere tijden. Enkele punten blijven toch, zoals b.v. de wens dat het kerkelijk huwelijk erkend zal worden, welke wens uiteindelijk steunt op het sacramentele karakter van het huwelijk. Maar deze elementen zijn tot een minimum beperkt. Daardoor echter wordt ons program ook aanvaardbaar voor niet-katholieken, al moeten we ons daarover geen al te grote illusies maken. Een zodanige partij behoeft daarom ook *geen confessionele* partij genoemd te worden. Dergelijke partijen zijn b.v. de Christelijke Volkspartij in België, de Christelijk-democratische partij in Italië, de Volkspartij in Oostenrijk, de Katholieke Volkspartij in Luxemburg en ook in hoofdzaak de Republikeinse Volksbeweging in Frankrijk. En we kunnen dit ook tenvolle bevestigen van onze eigen K.V.P.

Een ander zeer reëel argument tot eigen partijgroepering blijft ook nu nog, dat wij katholieken waakzaam moeten zijn om onze moeizaam heroverde burgerrechten te handhaven. Niet alleen het katholieke volksdeel, maar het gehele volk vaart er wel bij. Er heerst rust. Maar waakzaamheid blijft geboden en gerechtvaardigde verlangens bleven tot nog toe onvervuld. Men denke o.a. aan het onderwijs en de financiële gelijkstelling. Een partij op waarlijk katholieke — dus „vooruitstrevende” — grondslag is in ons land op het ogenblik niet alleen de meest logische oplossing, maar ook de veiligste.

Maar al organiseren wij ons dan in een eigen partij, in vele punten stemmen wij overeen met onze niet-katholieke medeburgers. Omdat bovendien de eensgezindheid van het Nederlandse volk in de huidige omstandigheden van het grootste belang is, is een hechte samenwerking tussen de voornaamste niet al te zeer van elkaar verwijderde partijen geboden.

Kan men misschien vanuit de apostolaatsgedachte een argument vinden tot nauwere samenwerking met niet-katholieken in één partijverband? Men wil op die wijze het licht van de waarheid onder de korenmaat vandaan halen en laten stralen in niet-katholieke kringen. Men kan niet ontkennen dat er hier

een mogelijkheid zit. Maar ook een andere mogelijkheid, nl. dat de onjuiste opvattingen hun invloed gaan uitoefenen op de katholieken. Het gevaar van infiltratie van verkeerde ideeën in katholieke kringen is geenszins denkbeeldig, vooral t.a.v. de minder ontwikkelden. Daarom kan het argument uit de apostolaatsgedachte maar gelden voor een kleine kring en niet voor de grote massa. Bovendien is er groot gevaar, dat in bedoeld partijverband de toepassing van de katholieke beginselen naar derzelfver *inhoud, geest en strekking* wordt opgeofferd aan het noodzakelijk streven naar het behoud van zulk een breed opgezet partijverband.

Tenslotte kan men de vraag stellen : waarom is in ons land wel een katholieke partij nodig of althans zeer nuttig en in sommige andere landen met een gemengde bevolking niet. Men wijst daarbij graag op Engeland en vooral op de Verenigde Staten. Het beste antwoord hierop lijkt mij eigenlijk : dat kunnen die katholieken zelf het beste beoordelen. Wij achten in Nederland wel een katholieke partij nodig. Of anderen nu in hun land een katholieke partij niet nodig achten, interesseert ons wel, maar raakt ons standpunt niet. Maar wanneer men toch iets verder wil gaan, kan men op verschillende omstandigheden wijzen, b.v. in Amerika de historische groei van het tweepartijen-systeem, waarbij nog komt dat een honderd jaar geleden nog de katholieken geen schijn van kans hadden op een enigszins sterke katholieke partij ; bovendien is het Amerikaanse volk niet zo sterk principieel ingesteld als het onze, het „theologiseert” niet zo graag. In Engeland maken de katholieken een te kleine minderheid uit om een behoorlijke partij te kunnen vormen ; bovendien dragen ook daar de andere partijen niet zo'n sterk principieel karakter, zodat de katholieken er lid van kunnen zijn. Maar men moet niet uitsluitend naar Amerika en Engeland zien. Naast de enkele voorbeelden van landen, waar geen katholieke partij bestaat, zijn er toch steeds talrijker voorbeelden van (vrije) landen, waar wel een katholieke partij bestaat : België, Luxemburg, Frankrijk, Zwitserland, Oostenrijk, Italië. Gelukkig is nu het reeds sinds lang gewenste contact opgenomen tussen de verschillende katholieke georiënteerde partijen in Europa. Waarom zouden we dat ook alleen overlaten aan communisten en socialisten. Wij hebben de wereld ook in de politiek zo veel te bieden. Het oude Europa heeft ons nodig.

Alverna (Gld.)

Dr. B. VAN BILSEN O.F.M.

De economische toestand van Nederland

en het Technisch Onderwijs

„Hij was een vurig christen, hoewel ingenieur, voegde Bloy er altijd bij, voor wie deze twee dingen onverenigbaar waren, . . .”

Pieter van der Meer de Walcheren, *Menschen en God*, deel II.

De pers heeft enige tijd geleden diverse mededelingen gedaan over reorganisatie van het technisch onderwijs, vooral aan de Technische Hogeschool te Delft. De aanleiding daartoe was o.a. een leergang van enkele dagen, die georganiseerd was door de Centrale Commissie voor Studiebelegangen (hierin hebben professoren en studenten der T.H. zitting en zij beoogt het in onderling overleg vaststellen o.a. van het studieprogramma) en de Vereniging van Delftse Ingenieurs (die de belangen der afgestudeerden aan de T.H. behartigt).

Het was zeker niet voor het eerst, dat in het openbaar het programma en, zij het veel vager, de geest van Delft aan een nader onderzoek werd onderworpen. Reeds jaren vóór de oorlog werd over dit probleem onder studenten en in belanghebbende kringen van onderwijs en bedrijfsleven gesproken.

De Centrale Commissie voor Studiebelegangen was er een gevolg van, doch tot meer dan kleinere wijzigingen en aanpassingen kon men voor de oorlog niet geraken.

Dat nu gedachten gelanceerd worden, die tot een ingrijpende wijziging moeten leiden, vindt zijn oorzaak in meer dan één omstandigheid. Want zowel de economische toestand, waarin ons land verkeert, als de geestelijke situatie van ons volk na de oorlog maken radicale wijzigingen noodzakelijk.

De relatieve rijkdom van vóór de oorlog is omgeslagen in een grote armoede. Ook arm zijn is iets relatiefs. Doch het is een stelling, die geen bewijs behoeft, omdat zij in de rede ligt, dat de aarde een zodanige rijkdom aan levensmiddelen (in de meest algemene zin) bezit, dat alle mensen daarvan leven kunnen. God schiep dit ondermaanse nu eenmaal zo en een absolute armoede behoeft en mag dus nooit bestaan. Er moet voor ieder een levensmogelijkheid zijn, een minimum aan goederen, dat hem in staat stelt te werken en te bidden.

Evenzo bestaat er voor een volk een levensminimum, een laagste grens, beneden welke de natuurlijke levensrechten worden aangetast en zijn voortbestaan bedreigd wordt.

Oneindig veel gecompliceerder is dit complex van wetten, voorwaarden en omstandigheden dan bij de enkele mens. En als de beoordeling van de vraag, wat het minimum voor het individu is, al zoveel voeten in aarde heeft, dan behoeft het geen verwondering te wekken, dat men in het geheel niet meer in

staat blijkt te zijn een communis opinio te vormen over de vraag, waar de grens van de armoede ligt, beneden welke men een volk niet mag laten zakken. Dit is een kwestie van rechtvaardigheid en naastenliefde en niet van aethetica; de in dit verband geliefkoosde formulering: aesthetisch minimum duidt eerder op een belediging van het schoonheidsgevoel bij het zien van armoede dan op een beledigd gevoel voor recht.

Zo is dus de economische toestand van Nederland in de eerste plaats een internationale kwestie en zal het moeten trachten, zijn minimale welstandsgrens weer te overschrijden in een sfeer van internationale verhoudingen, die slechts ingesteld zijn op materiele voordelen. De economie wordt er immers om deszelfs wil bedreven en de wetten der economie worden even absoluut geacht als de natuurwetten.

Het negeren van een economische wetmatigheid staat gelijk met het zich werpen van de tinne des tempels!

Wind en weder in het economisch getij dienende, zal dus Nederland op eigen kracht tenslotte de haven van een leefbaar volksbestaan moeten zien te bereiken. De internationale verhoudingen zullen onze vaart kunnen verminderen of vermeerderen, al naar gelang de omstandigheden, doch alleen van de mate van onze eigen inspanning zal tenslotte afhangen, of en hoe we onze plaats onder de zon behouden.

Hoe langer hoe vaster wordt de techniek aan de economie gekoppeld. Steeds onverbrekelijker wordt de band tussen kapitaal en arbeid enerzijds en techniek aan de andere zijde en zo wordt het werken, dat na het bidden onze taak is, in deze wereld steeds meer één met de kunst de materie dienstbaar te maken aan ons bestaan. Het is wel zeer nodig, dat we ons twee dingen goed realiseren in dit verband. Ten eerste, dat, waar beschaving per definitie in de meest uitgebreide zin beheersing van de stof is, de techniek in de meest letterlijke zin een uitingvorm van beschaving is. Ten tweede, dat het woekeren met onze talenten, het uitbuiten van onze creatieve gaven een natuurlijke verplichting is.

En toch is de techniek in de afgelopen jaren een vloek geweest. Toch is de ontkerstening het hevigst in die gebieden, waar de industrie het meest geconcentreerd is en in die plaatsen en landen, waar het leven het meest gemechaniseerd is. Zozeer zijn we aan deze feiten gewend, dat het paradoxale ons niet meer opvalt: Gods gaven, die de mensen weer tot heidendom brengen!

„De Ingenieur” van 14 Februari 1947 bevat een artikel „Reorganisatie van het Technisch Hoger Onderwijs” van de hand van Prof. Ir. J. J. I. Sprenger, waarin een samenvatting wordt gegeven van de eerder genoemde leergang over dit onderwerp te Delft. Wij lezen daar als „Inleiding”:

„Het Universitair Onderwijs dient te zijn een universeel

streven naar het kennen van de denkende en scheppende mens zelf. Voor beschouwingen over het Technisch Hoger Onderwijs zal men zich moeten afvragen, hoe de mens zich behoort te plaatsen tegenover de techniek. Drie figuren uit de Griekse mythologie kunnen ons hiervoor de weg wijzen."

Daarna wordt beschreven, hoe Prometheus vuur roofde uit de hemel en hoe Zeus hem daarvoor bestrafte, waarna volgt: „De natuur brengt haar technische problemen op verwonderlijk doelmatige wijze tot oplossing. Bestudering van de techniek der natuur behoort ons een gevoel van gepaste eerbied te geven, inplaats van vermetele hoogmoed voor het door ons bereikte.

De ingenieur grijpt in de geschiedenis der mensheid in en maakt dus „Karma"; hij is verantwoordelijk voor zijn daden."

Wij vragen ons in gemoede af, of het na een eeuw koud rationalisme, een vooruitgang of een achteruitgang is, wanneer op deze wijze een binding van techniek en „levensbeschouwing" wordt gesuggereerd, en dan nog wel als wegwijzer voor de hervorming van het technisch onderwijs. Met opzet wordt hier deze kwestie zo scherp gesteld, omdat het voor ieder overtuigd christenmens duidelijk moet zijn, dat niet in het minst het technisch hoger onderwijs moet uitgaan van een positieve christelijke basis. De overweldigende ontwikkeling van de techniek in de laatste eeuw ging hand in hand met rationalisme en liberalisme. Niet de techniek was de oorzaak van het débacle van de tegenwoordige tijd, doch de ontembare zucht naar materieel gewin van een beschaving, die de verbinding met haar basis, het Christendom, steeds meer kwijtraakte en haar techniek nog als enig bezit kende.

De laatste oorlog heeft ons wel wat geleerd. Er is een zekere neiging het verband te vinden tussen het natuurlijke en het bovennatuurlijke, al kan niet gezegd worden, dat dit bij hen, die de techniek beoefenen, te onderkennen is. Veeleer wenden zij, die meer overtuigd werden van de waarde van het levensbeschouwelijke, zich van de techniek af. Bij anderen wordt een zekere sociale neiging wakker, min of meer als bewuste compensatie op een te materialistische instelling. Jammer genoeg komt deze sociale werkzaamheid meestal voort uit economische overwegingen of uit een humanisme van het onchristelijke soort en is de waarde ervan op zijn minst zeer twijfelachtig. Hoe dan ook, er is een kans, dat de beoefening van de techniek en de christelijke levenssfeer contact krijgen en op een of andere wijze zal het technisch onderwijs te zorgen hebben, dat deze kans niet onbenut blijft.

Nu we eenmaal hebben uiteengezet, wat de grondslag van ons technisch onderwijs zal moeten zijn, is het nodig, de economische toestand van Nederland nog iets verder te analyseren,

omdat daaruit conclusies te trekken zijn ten aanzien van kwaliteit en omvang van deze opleiding.

Zonder hier op de vraag in te gaan, of geleide dan wel vrije economie voor de naaste toekomst de juiste richting is (al zal de waarheid, zoals gewoonlijk, wel tussen beide uitersten liggen) kunnen we hier verwijzen naar de middelen, die de eerste nota van het door de regering opgerichte Centraal Planbureau van 1947 aangeeft, om het gestelde doel: het zo snel en zo volledig mogelijk herstel van de stoffelijke en geestelijke welvaart, te bereiken. Het zijn:

- 1°. Geleidelijke verhoging van het peil der consumptie (1946 : 73% ; 1953 : 96% t.o.v. het basisjaar 1938 100%).
- 2°. Volledige tewerkstelling (full employment) van de tijdens de oorlog met 1/7 deel toegenomen bevolking.
- 3°. Aanpassing van de industriële structuur aan de veranderde internationale omstandigheden.

Zoals bij alle moeilijke problemen, is ook het herstel van onze welvaart gebonden aan het verbreken van een vicieuze cirkel.

Voor de verhoging van de consumptie is nodig een volledige tewerkstelling van alle beschikbare krachten en daarvoor is weer nodig, dat het geld koopkracht heeft, zonder welke de consumptie niet verhoogd kan worden. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor de punten 1 en 3.

De vicieuze cirkel moet doorbroken worden door de uiterste verhoging van de waarde van de productiefactoren kapitaal en arbeid.

Ons bezit aan kapitaalgoederen is na de oorlog nog een fractie van dat van 1938. Niet alleen zijn zeer vele gebouwen, installaties en vervoermiddelen verwoest en gestolen, maar ook is het industrieapparaat, voor zover het er nog is, onvoldoende onderhouden en niet gemoderniseerd. De normale uitbreiding heeft niet plaats gehad. De ontginning van de toch al zo schaarse delfstoffenrijkdom en de productie van grondstoffen is achteruitgelopen. De rijkdommen van onze overzeese gebiedsdelen worden hoe langer hoe meer onbereikbaar. Onze leningen in het buitenland verlichten ons enorm tekort aan goederen, doch daarmee wordt onze toekomstige welvaart alvast belast. Trouwens deze buitenlandse credieten worden ons ook niet gegeven uit medelijden of sympathie, maar alleen omdat verondersteld wordt, dat wij er goed voor zijn, dat de lening behoorlijk rendement zal afwerpen. En dat en het hele rendement van ons kapitaal hangt af van onze arbeid. De intensiviteit van alles wat in de meest uitgebreide zin geschikt is om iets te produceren zal de herleving van onze welvaart bepalen.

Het bereiken van de onder 2 en 3 genoemde eisen is een enorm probleem. Het betekent, dat in 1952 aan 300.000 mensen meer dan in 1938 werk verschaft moet worden en dat tussen

de jaren 1946 en 1952 4,1 milliard gulden geïnvesteerd zal moeten worden. Beide getallen gelden alleen voor de industrie; zij omvatten in de eenvoudigste vorm het programma van de industrialisatie in Nederland. Wie bovendien een idee heeft van de enorme arbeid, verbonden aan de bouw van een fabriek van enkele tientallen millioenen gulden, waarin bij voorbeeld ééntot tweeduizend mensen werk zullen kunnen vinden, vraagt zich terecht af, hoe wij hiertoe ooit in staat zullen zijn. En toch zal het moeten, de eis is dringend.

De vraag kan nog gesteld worden, waarom het juist de industrie moet zijn, die de belangrijkste rol spelen moet bij de redding van onze welvaart. De vraag stellen is haar echter beantwoorden. We kunnen nu eenmaal niet anders dan constateren, dat onze beschaving ons hele leven steeds meer draait om de techniek. De hele wereld doet dat en diegenen, die de machtigste technische middelen hebben, hebben de economische en dus de feitelijke macht. Al waren wij misschien vóór de oorlog niet eens genoodzaakt ons industrieel apparaat zo sterk uit te breiden, om het evenwicht van onze handelsbalans te bewaren, nu wij, zeker voorlopig, uitsluitend zijn aangewezen op hulp van buiten, nu moeten wij, of we willen of niet, dát produceren, wat voor onze credietgevers van het grootste belang is. Dat is datgene, wat zij zelf tijdelijk te kort komen: industriële producten, die aan de uiteraard hooggestelde eisen van de toch reeds sterk geïndustrialiseerde geldschietters kunnen voldoen.

Het is duidelijk, dat om al deze redenen de allerhoogste eisen gesteld moeten worden aan de arbeid, kwalitatief en kwantitatief, van ons gehele volk.

Het opvoeren van de arbeidsintensiviteit van wat wij noemen onze arbeiders, is een probleem, waarmee onze kranten sinds vele maanden gevuld worden. Arbeiders, dat zijn allen, die op een of andere wijze aan het economisch productieproces deelnemen, voor zover ze geen ondernemer of kapitaalverstrekker zijn.

Het zou goed zijn, dat ieder, die op deze wijze arbeid verricht, zich ook inderdaad arbeider weet. De waarde van zijn bezigheden is immers slechts relatief meer of minder dan die van een ander. In absolute zin is het bezetten van zijn plaats en het zo goed mogelijk vormen van een schakel in het productieproces dat wat het meest waardevol is. Dat is wat we zouden willen verstaan onder „hard werken”.

Zo eenvoudig dit is, zo ingewikkeld is de kwestie van de kwaliteit. In zes jaar duizenden millioenen investeren en producten gaan maken, die eigenlijk moeten uitsteken boven wat men in onze credietstaten gewend is; bovendien de uiterste zuinigheid met grondstoffen betrachten. Nederland heeft immers voor de industrie een zeer beperkte natuurlijke rijkdom. Wat we dus maken, zullen we bovendien nog moeten produceren uit grondstoffen en halffabrikaten, die we tegen schaarse deviezen uit het buitenland moeten invoeren. De eis moet dus

gesteld worden, dat we grondstoffen in de meest onbewerkte vorm invoeren en daaraan zoveel mogelijk waarde toevoegen, om het eindproduct daarna weer te exporteren. De Nederlandse industrie zal dus ook om deze reden kwalitatief grote prestaties moeten leveren. Het zal een veredelingsindustrie moeten zijn, die producten levert, waarin de grondstoffenkosten een zo klein mogelijk deel vormen van de kostprijs. Ze moeten slechts dienen om intellect, kennis, vernuft, kunstzin, kortom alle niet-materiele productiemiddelen te materialiseren om ze aan de export dienstbaar te maken.

Het is duidelijk, dat de eisen, die op deze wijze speciaal aan de technische capaciteiten van al onze „arbeiders” gesteld moeten worden, zeer hoog zijn. De kwestie van opleiding en herscholing van vaklieden en geoefende arbeiders blijft hier buiten beschouwing, hoewel dit vraagstuk ook van grote betekenis is. Zij zullen immers de industrialisatie in de letterlijke zin moeten uitvoeren. Wij willen hier slechts beschouwen het middelbaar en hoger technisch onderwijs.

Gaan we eerst eens na, welke posities MTS-ers en ingenieurs op het ogenblik innemen, dan moeten we constateren, dat er betrekkelijk veel bedrijven zijn, waarin men eigenlijk niet goed weet, wat men met MTS-ers moet aanvangen. Men beseft, dat voor het bezetten van bepaalde plaatsen ingenieurs te belangrijk zijn en uit de arbeiders opgekomen mensen niet belangrijk genoeg. Een MTS-er, als staande tussen beide groepen, zou in deze behoefte moeten kunnen voorzien; toch lukt dit vaak niet, en wel omdat zij, gezien hun opleiding, enerzijds niet altijd in staat zijn verantwoordelijkheid te dragen en anderzijds, gezien de betrekkelijke veelzijdigheid van hun kennis, zich vaak te goed achten, om een bepaalde functie in details te leren kennen en zich daarin van de grond af aan in te werken.

Daarom zijn er velen, die op de tekenkamer, in researchwerk, in kleine bedrijven of in de technische handel terecht komen, waar zij echter de uitleving van hun technische gaven niet kunnen verwezenlijken.

De ingenieurs in de industrie vallen in hoofdzaak in drie groepen uiteen. Het zijn de bedrijfsingenieurs (zij, die bouwen en de bedrijven leiden), de researchingenieurs en de ingenieurs, in commerciële functies werkzaam. Het is nog geen tien jaar geleden, dat pas afgestudeerden van Delft een functie konden aanvaarden voor f 50,— en f 75,— per maand, terwijl er zelfs maatschappijen waren, die gegadigden vonden voor werk, dat zijn bestaansrecht nog moest bewijzen en de jonge ingenieurs gratis lieten werken onder belofte, hen te zullen honoreren, indien hun werk resultaten opleverde. Er waren in die tijd en de jaren daarvoor vele ingenieurs werkzaam in zeer ondergeschikte functies en het is ook uit die tijd, dat men vanuit Delft beter tramconductor kon worden dan zijn vak gaan beoefenen.

Het is daarom wel angstwekkend, te zien, dat reeds nu in

Delft 5000 studenten zijn (tegen \pm 2000 in die tijd) en dat men zo snel mogelijk een toestand wil bereiken, waarbij 1000 ingenieurs per jaar „afgeleverd” worden. Hiervoor zal het nodig zijn, dat 6000—7000 studenten aan de Technische Hogeschool onderdak vinden. Dit alles wordt gebaseerd op de bovengenoemde cijfers over te investeren kapitalen en personen, die in de industrie emplot moeten vinden, naar schattingscijfers en vergelijkingen met het buitenland.

Uit de samenvatting van het besprokene in de reeds genoemde leergang te Delft blijken voor de verwezenlijking van dit programma, hetgeen neerkomt op een $2\frac{1}{2}$ à 3-malige vergroting van Delft, al grote bezwaren aanwezig te zijn. Genoemd worden : reeds bestaande overbevolking der T.H., onvoldoende onderlegdheid van de nieuw ingeschrevenen, alsmede een tekort aan algemene ontwikkeling, een toch al overladen leerprogramma te Delft en het daar al heersende woningtekort.

Zonder nu vooreerst in te gaan op de tijdelijke en mogelijke nieuwe maatregelen, die dit verslag nog bevatten, lijkt het ons nuttig nog eens enkele feiten uit het betoog bij elkaar te zetten. Deze zijn :

1. Er wordt reeds lang in Delft gevoeld, dat de studie te weinig „universitair” is, dat ze overladen is en desniettemin de ingenieurs met onvoldoende brede ontwikkeling de maatschappij inzendt.
2. Ons land staat voor de noodzaak enorme kapitalen in korte tijd voor een lange termijn vast te leggen in de industrie. Dit kapitaal moet met de meest mogelijke kennis van zaken zo effectief mogelijk geïnvesteerd worden. Onze economische positie eist daarbij de opbouw van een uitgesproken veredelingsindustrie, die aan de hoogste eisen moet voldoen.
3. De MTS-er heeft tot op heden zijn juiste plaats nog niet gevonden.
4. Delft is voorlopig niet in staat de vloed van nieuwe studenten te verwerken. De verwerkelijking van reeds vaak geformuleerde desiderata tengevolge van de onder 1 genoemde tekortkomingen, lijkt verder af dan ooit. Bovendien zou op korte termijn het aantal studenten nog verhoogd moeten worden.
5. Nauwelijks 10 jaar geleden werden jonge ingenieurs, voor wie geen functies weggelegd waren, slechter betaald dan ongeschoolde arbeiders.

Uit dit alles trekken wij de conclusie, dat er iets niet in orde is met de organisatie en de efficiency van het hoger technisch werk. Allereerst zal men orde op zaken moeten stellen en zal er gezorgd moeten worden, dat de aanwezige „inventaris” zo

effectief mogelijk tewerk gesteld wordt. Een centraal orgaan, zoals de heropgerichte Nederlandse Technische Unie, die een 24-tal organisaties van technici omvat, zou zich moeten belasten met deze taak en aan overheid en industrie richtlijnen verstrekken. MTS-ers zullen gedeeltelijk de plaats van ingenieurs, vooral waar het betreft dagelijkse leiding en verantwoordelijk routinewerk, moeten vervullen. De ingenieurs zullen meer het grote researchwerk, de hogere leiding en het internationale werk moeten doen.

Ook de opleiding zal zich in die zin moeten wijzigen, namelijk zó, dat ze gericht is op een zo snel en zo volledig mogelijk herstel van de stoffelijke en geestelijke welvaart, zoals de regeringsverklaring van het tegenwoordige kabinet dit omschrijft.

De techniek zal ingesteld moeten zijn op veredelen, degenen die haar bedrijven, zullen dit eveneens moeten zijn in de materiele en de geestelijke betekenis van het woord. Het technisch onderwijs zal daarom mensen moeten vormen, die allereerst een positieve levensopvatting bezitten en die van daaruit de perfectionering van de materie ondernemen, wetende, dat zij daarmee een middel hanteren om 's mensen doel te bereiken. Zij zullen voor ogen hebben het terugbrengen van de stoffelijke welvaart aan ons volk, met alle middelen van geest en hart, die ze bezitten, omdat ze weten, dat daarmee de geestelijke welvaart gediend is. Ze zullen de techniek, het kenmerk bij uitstek van onze hedendaagse beschaving, met enthousiasme en uiterste kundigheid beoefenen, want zij weten, dat het een Godsgeschenk is.

Het technisch onderwijs zal op deze basis groepen technici moeten opleiden, die geschikt zijn voor een bepaalde taak, zij het binnen wijde grenzen. De middelbare technische opleiding zal mensen moeten leveren, die gespecialiseerd zijn. Hun opleiding zou ook gesplitst moeten zijn in research- en bedrijfsopleiding in die zin, dat voor de eerste gespecialiseerde bedrevenheid op toegepast wetenschappelijk terrein, en voor de tweede algemene technische kennis per bedrijfstak (machinefabrieken, chemische industrie, enz.) en bovendien enige sociale, psychologische en juridisch-commerciele kennis wordt bijgebracht.

Voor de ingenieursopleiding moeten andere eisen worden gesteld. De wetenschappelijke basis moet blijven en zo mogelijk verbreed worden. De feitenkennis op gespecialiseerde gebieden moet bijzaak blijven, doch een „verticale” splitsing zal onvermijdelijk zijn, n.l. die in research- en bedrijfsingenieurs. Hiermee zou overigens de universitaire opleiding niet geschaad worden, alleen worden de gebieden gescheiden.

De verdere uitwerking van deze gedachte valt buiten het bestek van deze beschouwing.

Op één kwestie zouden we hier nog even in willen gaan. Dat is namelijk die van de wenselijkheid van een tweede technische

hogeschool. Het komt ons voor, dat dit denkbeeld, dat vooral in het Zuiden van ons land hoe langer hoe meer aanhangers vindt, niet een antwoord is op de vraag, of Delft misschien niet alleen 5000, maar 7000 studenten zal kunnen herbergen (en de gevolgen hiervan, zoals „massaproductie” en alles wat daarmee samenhangt, blijven dus onbesproken), doch eer een levensbeschouwelijke kant heeft, zonder dat daarbij aan een (tweede) *Katholieke Technische Hogeschool* gedacht behoeft te worden. Het verband, dat, hoe vreemd het ook velen heden ten dage nog moge toeschijnen, tussen techniek en levensbeschouwing behoort te worden gelegd, staat de katholieke zuiderlingen waarschijnlijk veel duidelijker voor ogen, dan dat in andere gewesten het geval is.

De zuidelijke provincies met hun grotere bevolkingsaanwas en hun toekomstige ligging in het centrum van een economische eenheid, zijn in het bijzonder aangewezen op intensieve industrialisering. Zij zijn de tijd ontgroeid, dat de hoogste belangen van het land slechts gediend konden worden door anderen dan zichzelf en beseffen het tekort aan mensen, die de komende industrialisatie kunnen leiden in de geest en op de grondslag, zoals zij die zien.

Daarom zal het antwoord op de vraag, of een tweede technische hogeschool (en dan in het Zuiden) recht van bestaan heeft, afhangen van de geest, die Delft in de naaste toekomst zal „bezielen”. Inderdaad is dan het gevaar van regionale afscheiding, zoals in de samenvatting van bovengenoemde leer-gang wordt opgemerkt, niet denkbeeldig. Het argument van de kosten van deze doublure voor de schatkist is wellicht een financieel argument. Doch de vraag kan gesteld worden, of bij voorbeeld het bestaan van een behoorlijk aantal middelbare technische scholen niet datzelfde gevaar meebrengt.

Ir. K. H. VAN GINNEKEN.

ANALYSE

VAN DE VERKIEZINGEN VAN 1946

Een beschouwing over de verkiezingen van 1946, waaraan de Katholieke Volkspartij als „nieuwe” partij deelnam, zoals ook de Partij van de Arbeid, de Partij v. d. Vrijheid en de Communistische Partij Nederland deden, is ter documentatie zeker op haar plaats in het eerste nummer van het „Katholiek Staatskundig Maandschrift”, orgaan der Katholieke Volkspartij. De Kamerverkiezingen luidden een nieuwe parlementaire periode in, een periode voorafgegaan door die van het nood-parlement, dat inderdaad van de nood een deugd maakte, al was het alleen door zijn strijd om het Kabinet duidelijk te maken, dat het voor vol wenste te worden aangezien.

De nieuwe Kamer bestaat — zoals bekend, uit 32 vertegenwoordigers der K.V.P., 29 der P.v.d.A., 8 Christelijk Historischen, 13 Anti-Revolutionairen, 2 Staatskundig Gereformeerden, 6 leden van de Partij van de Vrijheid en 10 Communisten.

De oude Kamer van 1937 telde 31 leden der R.K. Staatspartij, 23 der S.D.A.P., 6 Vrijzinnig Democraten, 2 Christen Democraten, 8 leden der Christelijk Historische Unie, 17 Anti Revolutionairen, 2 Staatskundig Gereformeerden, 4 Liberalen, 3 Communisten en 4 N.S.B.ers.

De wijzigingen, voorwat het karakter der partijen betreft, welke uiteraard de aandacht verdienen zijn :

a) De stichting van de Katholieke Volkspartij, voortgekomen uit de R.K. Staatspartij.

Deze wijziging betekende meer dan een naamsverandering ; was de Staatspartij een partij uitsluitend opengesteld voor Katholieken, de K.V.P. staat open voor iederen Nederlander die haar doel en program aanvaardt. En wat dit program betreft, in de resolutie van de laatste vergadering van de Partijraad der R.K. Staatspartij van December 1945 werd de partij nadrukkelijk als vooruitstrevend gekenmerkt.

Immers de Partijraad ging uit van de overtuiging, „dat in de huidige omstandigheden noodzakelijk is een partij, welke uitdrukkelijk de zedelijke normen, verankerd in de door God geschapen wereldorde en de Openbaring, tot grondslag en richtsnoer neemt,

en dat het, op grond van deze normen noodzakelijk is, in het bijzonder op sociaal-economisch terrein, een vooruitstrevende politiek te voeren, die omwille van haar innerlijke redelijkheid niet alleen door het Katholieke volksdeel aanvaard zal worden, maar ook voor niet-katholieken aanvaardbaar is.”

Een van de belangrijkste overwegingen der betreffende resolutie bevat de eis van een krachtige samenwerking tussen die partijen, wier houding en program voldoende waarborgen bieden

voor het welslagen daarvan. Deze samenwerking wordt gevorderd omwille van het welzijn van het vaderland en het voortbouwen op de beste tradities van het verzet.

In de naam „Katholieke Volkspartij” is tot uitdrukking gebracht de grondslag der zedelijke normen en het vooruitstrevend karakter der partij.

b) Het opgaan van de S.D.A.P., de Unie der Vrijzinnig Democraten en die der Christen Democraten in de Partij van de Arbeid.

De door de Nederlandsche Volksbeweging gepropageerde doorbraak voltrok zich bij een groot deel van de Humanistische en Vrijzinnige groeperingen van ons volk, bij de andere groeperingen slechts in zeer beperkte mate. Noch de aanhangers van de Christelijk Historische Unie, noch die der Anti-Revolutionaire partij deden afstand van het principe, waarop hun partijen gebaseerd waren en zijn, en ook de katholieken stelden zich achter hun nieuwe partij, instemmend met de overtuiging der meergenoemde resolutie, dat in de huidige omstandigheden een partij noodzakelijk is, uitdrukkelijk gegrondvest op de zedelijke normen.

Het karakter van de Partij van de Arbeid is echter geenszins bepaald door de gedachten, die leefden in de N.V.B. en die aanstuurden op de doorbraak. Haar program is zakelijk van aard en in het bijzonder ingesteld op het sociaal economische.

De partij wil hen verenigen, die eenzelfde economisch, sociaal en politiek program willen verwezenlijken, uitgaande van de erkenning dat de mens met persoonlijke verantwoordelijkheid in de gemeenschap is geplaatst. Verschil van levensovertuiging behoeft hierbij geen rol te spelen, hoewel de partij erkent, dat er tussen politiek inzicht en levensbeschouwing een innig verband bestaat. Uit de aard der zaak zal er in deze partij een diepgaand verschil van mening bestaan over de inhoud van de persoonlijke verantwoordelijkheid.

Van een vast beginsel kan er dus geen sprake zijn. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de personalistische grondslag, welke de N.V.B. kenmerkte, ontbreekt. Het personalistisch socialisme is echter vervangen door het democratisch socialisme, hetgeen men niet zonder reden kan beschouwen als een overheersing van een der samenstellende groeperingen van de partij, te weten de oude S.D.A.P. Dit voorbeeld zou met andere kunnen worden aangevuld.

c) Het optreden van de Communistische Partij Nederland.

De Partij is voortgekomen uit de „Vrienden van de Waarheid”, mogelijk zo genoemd naar het Russische blad van die naam de Prawda of naar het Nederlandse dagblad, dat talloze argelozen, mede als gevolg van zijn enorme opslag, waaraan het Militair Gezag zeker debet is, na de bevrijding heeft bedrogen door slechts geleidelijk aan zijn communistisch karakter te tonen.

Kenmerkend voor de partij in internationaal opzicht is haar

vrijwel volledige afhankelijkheid van één ideologische staat, Sovjet-Rusland. De slaafse navolging der N.S.B. met betrekking tot het Nazi-regiem in Duitsland kan in velerlei opzicht terecht met de houding der C.P.N. ten opzichte van het huidige Russische regiem vergeleken worden.

Haar materialistisch karakter vormt uiteraard een sterke aantrekkingskracht voor vele oud-S.D.A.P.'ers, in de leer van het materialisme opgevoed en daardoor weinig gevoelig voor andere stromingen in de P.v.d.A.

d) De nieuwe liberale partij „de Partij van de Vrijheid” en de beide Christelijke Partijen gaven geen nieuwe perspectieven, ondanks een „vooruitstrevende” aanzet in haar programs.

De resultaten der verkiezingen van 1946 zijn — documentair bezien — zeker van grote betekenis. Op deze resultaten is een nieuwe parlementaire samenwerking gebouwd en een regering gevormd. De verwachte samenwerking tussen beide vooruitstrevende partijen, de katholieken en de socialisten kwam tot stand, een samenwerking waartoe de eerste stap was gezet in het kabinet-Gerbrandy, waarin naast katholieken onder meer ook twee socialistische ministers zitting hadden.

1. De Katholieke Volkspartij.

De katholieke lijsten behaalden bij de Kamerverkiezingen in totaal 30,8% der uitgebrachte geldige stemmen (welk percentage tot 31,42 steeg bij de Statenverkiezingen) tegen 28,8% in 1937. En stijging dus van 2%, die tot tevredenheid stemde, daar het katholieke bloc stevig gehandhaafd bleef, maar die toch niet geheel in overeenstemming was met de — in verhouding tot andere bevolkingsgroepen — grote aanwas onzer kiezers in de afgelopen periode. Zoals vroeger stemmen van al- of niet-practiserende katholieken werden uitgebracht op de S.D.A.P. en zelfs een beperkt aantal op de Communisten, werden thans maar in belangrijker mate stemmen geschonken aan de P.v.d.A. (niet met name door het Episcopaat „verboden”) en helaas ook op de C.P.N. In het bijzonder hebben in het Katholieke Zuiden velen onzer hun stem uitgebracht op de P.v.d.A. en verhoudingsgewijs ook op de Communistische lijst. In Limburg b.v. daalde zelfs ons percentage, nl. van 80,9% in 1937 tot 79,56%. Bij de Statenverkiezingen rehabiliteerde deze provincie zich echter (ondanks de aanwezigheid van „wilde” lijsten) door een percentage van 82% te behalen. Een soortgelijk beeld boden de kieskringen 's-Hertogenbosch en Tilburg. Ook daar werd de belangrijke stijging van het percentage der socialisten bij de Kamerverkiezingen in tweede instantie, nl. bij de Statenverkiezingen voor het grootste deel weer te niet gedaan.

Al met al kan geconstateerd worden, dat de doorbraakpogingen slechts geringe resultaten verwierven en dat een aanvankelijke ongerustheid ten opzichte van het Zuiden na de Statenverkiezingen goeddeels verdwenen is. De winst der communisten

echter, en niet alleen in het Zuiden, blijft zorg baren. Ik kom hierop bij de bespreking van de resultaten der C.P.N. nader terug.

De Kamerverkiezingen gaven de katholieken een winst van één Kamerzetel, doordat een getal van 32 bereikt werd, een getal dat slechts in 1922 werd geevenaard. Evenzeer verheugend is, dat het stemmenpercentage der katholieken bij de achtereenvolgens gehouden verkiezingen voor Kamer, Staten en Gemeenteraden een, zij het bescheiden, maar toch regelmatige stijging vertoonde.

De Katholieke Volkspartij bleek een hechte burcht; het katholieke volksdeel maakte haar partij wederom tot de grootste in het land, vertrouwend op haar vooruitstrevend program niet alleen, maar in het bijzonder zich baserend op de grondslag zonder welke het terecht geen waarlijk „goede” politiek mogelijk acht.

2. De Partij van de Arbeid.

Een opinieonderzoek, dat enige malen in de maanden voor de verkiezingen in ons land gehouden werd, toonde aan, dat de belangstelling voor deze partij voortdurend geringer werd. Van een percentage van ruim 40 daalde de animo in enkele maanden tot ongeveer 31% vlak voor de verkiezingen. Welke graad van betrouwbaarheid de uitslag van een dergelijk opinieonderzoek bezit, doet hier weinig ter zake, maar vast staat wel, dat de doorbraakgedachte voortdurend terrein verloren heeft. Het resultaat op de verkiezingsdag bleek voor de P.v.d.A. te zijn 28,31% der uitgebrachte stemmen, wat de partij 29 zetels bezorgde. Dit percentage liep — waarschijnlijk als gevolg van de voor de betreffende kiezers zo teleurstellende uitslag — bij de Statenverkiezingen belangrijk verder terug, nl. tot 25,81%. Het is waarschijnlijk, dat de dalende belangstelling mede te wijten is aan de niet ongerechtvaardigde vrees voor overheersing in de partij door de oude S.D.A.P.

Objectieve beoordelaars hadden overigens een dergelijke uitslag verwacht, in tegenstelling met de verwachtingen bij herhaling uitgesproken door de leiders van de P.v.d.A. Immers het stond wel vast, dat vele socialistische arbeiders, opgevoed in het materialisme, niet op de P.v.d.A. maar op de C.P.N. zouden stemmen. Vervolgens was de mening gewettigd, ook afgezien van het Schrijven der Bisschoppen vlak voor de verkiezingen, dat het aantal katholieke stemmen op de P.v.d.A. lang niet zo omvangrijk zou zijn als die partij hoopte.

Dat niet alle vroegere Vrijzinnig Democraten en aanhangers der C.D.U. met hun partijleiding zouden meegaan naar het nieuwe democratisch-socialistische bloc, was tevens te verwachten. Niet te verwaarlozen viel ook het verlies van de stemmen, vroeger uitgebracht door de Joden, wier politieke voorkeur in zeer veel gevallen uitging juist naar de sociaal democraten en vrijzinnig democraten. En tenslotte kon men aannemen,

dat bij het Christelijk volksdeel de voorkeur voor de doorbraak, voor wat de Christelijk Historischen betreft geenzins overwegend zou zijn en bij de Anti-revolutionairen zeer gering.

3. *De Anti-Revolutionairen en Christelijk Historischen.*

De anti-revolutionairen bleven zich zelve; hun achteruitgang vergeleken bij de Kamerverkiezingen van 1937 was een verlies van Colijn-stemmen, vooral van liberalen, toen deze richting tot haar schade propageerde: Zet liberalen naast Colijn. Zoals te verwachten viel, was de doorbraakgedachte de aanhangers dezer partij vreemd. Haar percentage bedroeg 12,90% en bij de Statenverkiezingen 12,60%. Ter vergelijking diene het cijfer der partij bij de Statenverkiezingen van 1939, dat 12,63% was.

De Christelijk Historischen handhaafden zich, hetgeen door velen niet verwacht werd, daar verschillende vooraanstaande personen uit deze kring zich hadden aangesloten bij de P.v.d.A. of met haar doelstelling sympathiseerden. De overgang van Christelijk Historischen naar de nieuwe socialistische partij is beperkt gebleven. De C.H.U. verwierf evenals bij de vorige Kamerverkiezingen 8 zetels, haar percentage bedroeg 7,84 en bij de Statenverkiezingen zelfs 9,73.

4. *De Partij van de Vrijheid.*

De liberalen, die in 1934 nog over 7 zetels beschikten, vielen in 1937 terug op 4 zetels. Hun verlies hadden zij te wijten aan de vele Colijnstemmers, die een „sterke man” wensten. De eigen propaganda der partij — zoals boven vermeld — leidde tot een averechts resultaat. De nieuwe partij „van de Vrijheid” had de wind mee wegens de ontevredenheid in de kringen van de handel en de industrie over het beleid van het Ministerie Schermerhorn-Drees. Door een zeer kostbare propaganda werd getracht deze wind nog aan te wakkeren. Het lot van het liberalisme bleek echter eens te meer bezegeld. Ondanks de gunstige omstandigheden bleef de Partij v. d. Vrijheid beneden het resultaat der liberalen in 1934; slechts 6 zetels vielen haar ten deel.

5. *De Communistische Partij Nederland.*

De communisten verwierven 10 zetels met een percentage van 10,57. Bij de Statenverkiezingen kregen zij nog vele stemmen van kiezers, teleurgesteld in het resultaat van de P.v.d.A. erbij, zodat zij in de tweede ronde 11,41% der stemmen behaalden.

Dit grote succes, een stijging van 3 tot 10 zetels, gaf tallozen in den lande een schok; velen, die tot dusver maar bleven denken, dat het wel „mee zou vallen” schrokken wakker.

De oorzaken van dit resultaat waren allereerst gelegen in de oorlogssituatie en de gevolgen daarvan. Sovjet-Rusland was in de oorlog een bondgenoot. De bewondering der Nederlanders voor de kracht en het élan der Russische legers en hun buitengewone prestaties ging vaak onbewust gepaard met een mildere visie op het Sovjet-bewind. De propaganda werkte uiteraard

mee. Bij de persoonlijk ondervonden excessen van het Nazi-bestuur, leek het communisme gematigd. Vele Nederlandse communisten streden mee in het verzet tegen den onderdrukker. De positie van de Kerk in Rusland schéén verbeterd. Blijkbaar waren bij velen na de oorlog de ogen nog niet open gegaan.

Tot de gevolgen van de oorlog behoorden de woningnood en het grote gebrek aan textiel, huishoudelijke artikelen en alles wat de gezinnen behoefden. Deze nood kwam vooral tot uiting in de grote steden, in de fabriekscentra, waar de tallozen bijeenwonen, vaak in vervallen huurkazernes. Er was gebrek aan alles. De communisten zijn materialistisch, hun program belooft alle materieele voorzieningen. Nood en ontbering dreven velen in de armen van het communisme.

In de industriegebieden, waar van ouds kapitaal en arbeid het scherpst tegen over elkaar stonden en dus de klassenstrijd het felst woedde, bleek de aanwas der stemmen op de communistische lijsten het grootst. De klassenstrijd scheen geëindigd, maar de sfeer was blijkbaar blijven bestaan. Daar in het program van de P.v.d.A. de klassenstrijd ontbreekt, kozen vele rode arbeiders — levend in de sfeer, waarin de S.D.A.P. hen had opgevoed — de ultra rode zijde, zij kozen communisten. In het algemeen bleek de socialistische massa voor een groot deel ver af te staan van vele vooraanstaande figuren van de P.v.d.A. Daar de partij het karakter van „arbeiderspartij” verloren heeft, ging een belangrijk deel der arbeiders over naar het communisme.

Een belangrijke factor voor de winst der communisten vormde zoals eerder reeds aangeduid hun misleidende propaganda. In het bijzonder moet hier het dagblad „de Waarheid” genoemd worden, dat als oud-illegaal blad onmiddellijk na de bevrijding overal in het land verscheen met een enorme oplage, veel groter dan zelfs de voor de communisten zo gunstige verkiezingsresultaten zouden billijken. Een grote verantwoordelijkheid rust op hen, die deze oplage uit hoofde van hun functie goedkeurden. Het grootste gevaar vormde het blad, toen het zich nog niet openlijk als communistisch aandiende.

De voornaamste oorzaken van het communistische succes waren echter gelegen in de geestelijke onverschilligheid, de lauwheid ten opzichte van de godsdienst en de materialistische levensinstelling van zo velen, typische verschijnselen uit een naoorlogse tijd.

Ter bestrijding van het communisme, welke noodzakelijk is, dient op de eerste plaats hersteld te worden: een krachtige godsdienstige overtuiging.

Daarnaast moet een sociale politiek gevoerd worden, die leidt tot een christelijke sociale maatschappij, waarin arbeid en redelijk bestaan voor ieder aanwezig is en allen delen in de welvaart, mede door spreiding van het bezit over heel het volk. Deze eisen worden nadrukkelijk vermeld in het urgentieprogram der K.V.P.

Dr. L. A. H. ALBERING.

Algemene Parlementaire Kroniek

Het is weliswaar geruime tijd geleden, dat het kabinet-Beel zijn intrede deed in de Nederlandse Staatskunde en het is daardoor zeker waar, dat door dit tijdsverloop een beschouwing hierover aan actualiteit heeft verloren, maar toch meen ik, dat bij de herrijzing van het Staatskundig Maandblad en bij een eerste algemeen parlementair overzicht in dat maandblad een korte uitwijding over dit nieuwe staatkundig verschijnsel niet mag ontbreken. Daarbij komt, dat dit kabinet-Beel steeds nog de kritiek blijft trekken in alle kringen, ook in de onze, op een wijze, welke niet aan vele kabinetten is gegund geweest. De oorzaak daarvan ligt in de nieuwe parlementaire meerderheidsformatie, waarop het kabinet zich heeft gebaseerd, een meerderheidsformatie, die lange tijd buiten onze staatkundige gezichtskring heeft gelegen, al is zij ook reeds voor de oorlog een punt van overweging geweest in verband met de houding der christelijke partijen ten aanzien van het Sociaal-economisch vraagstuk. Na de oorlogstorm heeft het Nederlandse volk zich bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer van 1946 dermate uitgesproken, dat het voor de hand lag het Schip van Staat niet te bemannen met de bekende en aan elkaar vertrouwde mannen der vanouds bekende coalitie maar over te gaan tot het samenstellen van een nieuwe bemanning, nog niet zozeer met elkaar vertrouwd, ten dele zelfs nog niet historisch vergroeid met actieve en directe regeringsbesognes. Het ligt voor de hand, dat zoiets de aandacht trekt en daarbij verjongden de partijen zich bovendien nog zodanig, dat alleen uit hoofde daarvan reeds bezorgde belangstelling te verwachten was. Het nieuw bemande Schip van Staat heeft zee gekozen en koerst nu door de storm der reconstructie en het zal daarom ook niemand verwonderen, dat de meeste kritiek trouw terug blijft grijpen naar het inderdaad ontzaglijk belangrijke gegeven der nieuwe combinatie, waardoor tenslotte de formatie zelve van het kabinet-Beel haar actualiteit voortdurend blijft behouden. Al is dus iets der actualiteit verloren gegaan, ik schroom toch niet deze formatie voorlopig nog tot de actualiteiten te blijven rekenen en derhalve, in ons maandblad, alsnog een plaats voor een beschouwing erover in te ruimen. Ik zal dit echter doen op een bepaalde manier, die mij attractief lijkt. Ik zal de kabinetsformatie nml. niet exclusief behandelen in haar ontstaan, maar ook de groei gedurende de maanden, die het kabinet nu heeft geleefd erin betrekken.

Het Kabinet-Beel.

Het parlementair overzicht van een Maandblad moet van bezinning spreken en derhalve moet weloverwogen het detail worden prijsgegeven om de hoofdzaken te zien. Welnu, de hoofd-

oorzaak van de formatie van het kabinet-Beel ligt in de uitslag der verkiezingen, deze gezien tegen de achtergrond van de thans meer dan ooit noodzakelijke, progressieve politiek.

Het is eenvoudig een natuurlijk verschijnsel der democratie, dat men tracht een regering te bouwen op de machtigste partijen, want hierin komt het sterkst tot uiting de algemene volkswil. Kan men een regering bouwen op de drie of op de vier machtigste partijen, dan is zulks, zeker in bewogen tijden, natuurlijk alleszins preferabel, maar men moet zich daarbij goed realiseren, dat uitbreiding der regeringspartijen, met breder basis ook verlies aan innerlijke kracht kan betekenen. Zich baserende op deze twee beginselen : een kabinet van zo hoog mogelijk volksrepresentatief karakter en een kabinet van zo hoog mogelijk innerlijke kracht, heeft Dr. Beel er tenslotte toe moeten besluiten de twee machtigste partijen tot een gezamenlijk regeringsbeleid te brengen. Dat geen breder basis kon worden bereikt, is jammer. In rustiger tijden met minder scherp toegespitste meningsverschillen is het principieel der breedst mogelijke basis bepaald ondergeschikt aan het beginsel der hoogst mogelijke innerlijke kracht. Een voldoende brede basis is dan al reeds aanvaardbaar. In bewogen tijden spreekt met de stijging der onrust de verbreding der basis steeds duidelijker en meer eisender taal. Wij moeten ons echter realiseren, dat het huidige kabinet-Beel reeds steunt op 61 der 100 stemgerechtigden der Tweede Kamer. Fataal behoeft dus deze constructie niet te zijn. Maar het zou niet baten de werkelijkheid te ontkennen en derhalve is het taak om ronduit te erkennen, dat hierin het zwakke punt van het kabinet-Beel is gelegen. Iedereen, die parlementair inzicht bezit en tevens de staatkundige moeilijkheden der toekomst beseft, wist dit reeds bij het aandienen van het kabinet-Beel. De feiten hebben het inmiddels reeds bevestigd, denk slechts aan de verwerping der wet tot wijziging der wijzigings-procedure der Grondwet. Er is weinig helderziendheid voor nodig om te voorspellen, dat de toekomst deze zwakheid nog in duidelijker licht zal stellen.

Het is hier wel de plaats om nog even te memoriseren, dat het tot het parlementair fatsoen behoort en vooral ook wordt vereist door het conscientieus dienen van 's-lands belang, dat men de zwakke plek van een kabinet niet tot onderwerp van parlementaire of partij-politieke speculaties maakt, indien dit kabinet uit verantwoordelijke en bekwame personen bestaat. De oppositiepartijen moeten dit bedenken, maar ook de regeringspartijen zelve moeten dit bedenken. En nu mag men het jammer vinden, dat deze zwakke plek in het kabinet-Beel aanwezig is, het is nog betreurenswaardiger, dat de oppositie, maar vooral ook sommige aanhangers der regeringspartijen hierover wel eens te licht denken. De bekende vinnige onderwijs-interpellatie van de Heer Joekes en de scherpe toon van sommige oppositie-debaters doen dan ook niet sympathiek aan en het is wel merkwaardig, dat

juist oudere ervaren parlementairen hierin niet voorbeeldig zijn. Ondertussen moeten wij deze opmerking in zoverre rectificeren, dat er ook oudere ervaren parlementairen zijn, die in dit opzicht tot heden geen kritiek verdienen. Maar met deze zaak ben ik eigenlijk reeds toe aan de beschouwing over de innerlijke kracht van het kabinet-Beel. Ten aanzien van de kabinets-leden zelf is deze onomstreden groot te noemen. Voor zover mogelijk en binnen het kader der regeringsverklaring, waarover straks nog meer, is het reeds gebleken, dat deze stuk voor stuk bekwame mannen, sommige zelfs van uitermate grote bekwaamheid, een homogeen team vormen. Zulks is ook hard nodig, want een oppositie-traditie van tientallen jaren omschakelen in een regerings-productie is inderdaad niet zo eenvoudig. Een minister is, na zoveel jaren van strijd, plotseling niet meer een politieke tegenstander, maar een politieke bondgenoot en zoiets verwerken als het een man uit eigen kring betreft, gaat nog wel, maar als het een katholiek minister is, dan moet eerst ten volle de oude verhouding op de achtergrond worden gedrongen. Bij voldoende team-geest van een kabinet worden dergelijke onwennigheden echter wel, op zij het dan ook soms on-elegante wijze, verwerkt. Het ziet er dan ook wel degelijk naar uit, dat de sombere voorstellingen voor dit kabinet, uitgaande van de instabiliteit in dit opzicht van de Partij van de Arbeid als partner niet zullen worden verwezenlijkt. Ieder weldenkend mens kan zich daarover slechts verheugen, want het is de bevestiging van een constructief pogen bij genoemde partij. De team-geest van het kabinet-Beel bleek echter niet altijd even sterk, zelfs niet in voorvallen, welke geheel binnen het kader van het gezamenlijk regeringsprogramma liggen. En zulke gevallen zijn ernstig, vooral wanneer beginselkwesties medespreken en derhalve de in regeringsbeleid oudere partner, in casu de K.V.P., onmogelijk water in de wijn kan doen.

Zulk een ongelukkig voorval deed zich voor bij de wijziging der Invaliditeitswet, der Ongevallenwet 1921, der Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922, der Ziektewet en van het Ziekenfondsenbesluit. De hier aanhangig gemaakte wijzigingen waren noodzakelijk in verband met de plaatsgevonden hebbende stijging van lonen en het karakter was derhalve van vrij technische aard. Het was echter reeds geruime tijd een doorn in het oog der K.V.P., dat door Duits toedoen in de Ziektewet de gehuwde moeder gelijk was gesteld met de ongehuwde moeder. Let wel, het ging hier bij de K.V.P. niet om de finantiële gelijkstelling op zich. Dit zou strijdig zijn met haar inzichten inzake liefdadigheid en naastenliefde. De K.V.P. had dus niet het minste bezwaar, dat op enigerlei wijze de ongehuwde moeder finantiële tegemoetkomingen zou ondervinden. Maar de K.V.P. vindt het niet conform haar beginselen, indien bij wettelijke regeling de gehuwde moeder wordt gelijkgesteld in rechte met de ongehuwde. Het morele gevolg daarvan is vervlakking en zelfs negatie van de huwelijksmoraal. Zij had bij de schriftelijke gedachtenwisse-

ling met den Minister van Sociale Zaken duidelijk van haar inzicht blijk gegeven. Nu was het weliswaar een technische wijziging, die de wet beoogde, maar de politieke gewoonte wijkt niet zover af van de burgerlijke gewoonte, dat men aan deze technische wijziging niet zou hebben kunnen verbinden de verwijdering van wat, gezien het regeringsprogram van het kabinet-Beel, een onduldbare toestand was. Verheffing van het huwelijksrecht was toch immers openbaar beleden kabinetspolitiek. Het lag dus voor de hand dat, waar de K.V.P. nog eens de vinger legde op de doorn, die toch ook in het oog van het kabinet moest zitten, de betrokken minister onmiddellijk voldoende teamgeest zou betonen en die doorn, tegelijk met de aan te brengen technische wijziging, zou verwijderen. Het was echter niet zo en tengevolge daarvan werd ook de teamgeest tussen de regeringspartijen in het parlement verbroken en vond er op 29 November weer eens een vanouds bekende stemming plaats over de motie-Steinmetz, welke werd aangenomen. Het is parlementair gesproken bitter om te ervaren dat, in zulk een kwestie, de oppositie dienaar van het regeringsbeleid boven de regeringspartij is. Ernstig is het ondertussen nog niet, indien het een stimulans en lering is om programma- en dus ook regeringsdiscipline bij de betrokkenen te bevorderen.

Ondanks kleinigheden, die men echter niet moet onderschatten, kan dus wel worden gezegd, dat de innerlijke kracht van het kabinet-Beel in zijn personen en ook in haar dragers in het parlement sterk is.

Hoe staat het nu met die innerlijke kracht vanuit het gezichtspunt van het regeringsprogramma als geestelijke inhoud van de regering zelf ?

Er wordt verteld van Nolens, dat hij bij de samenstelling ener regering een paar centimeters beduimd papier gebruikte, waarop hij zijn programma-punten in onleesbaar schrift had weten te noteren. Of het waar is, weten we niet, maar wel weten we, dat Nolens formeerde op een traditie en Beel moest formeren op een perspectief. Het is dus zeer begrijpelijk, dat hij zijn inzichten op duidelijke wijze aan het papier toevertrouwde en zijn bondgenoot zo helder mogelijk voorhield, wat hij in samenwerking wilde brengen. Alles bijeen is zijn programma evenwichtig sterk en realistisch. Het is evenwichtig ; naast de stoffelijke welvaart is ruime aandacht geschonken aan de geestelijke welvaart, naast het Rijk in Europa is op evenwaardige wijze gedacht aan het Rijk buiten Europa.

Het is ook sterk en realistisch ten aanzien van alle onderwerpen. Versterking van het gezag, herstel der publieke moraliteit, wettelijke zowel als sociaal-economische erkenning van de hoge waarde van het gezin, vernieuwing van het onderwijs en in het algemeen een actieve sociale en culturele politiek vormen de steunpunten van zijn schema tot bevordering der geestelijke volkswelvaart. Het is wellicht algemeen bekend, doch in ons

Maandblad mag een herhaling toch niet ontbreken, dat hij deze werkzaamheid uitdrukkelijk plaatst in het teken der „erkenning van het Christendom, (dat) voor zeer grote groepen van ons volk de bron is, waaruit zij hun geestelijke krachten putten en welks zedelijke normen door vele aanhangers van andere dan Christelijke overtuiging eveneens worden aanvaard.” Zulk een beginselverklaring is sterk te noemen en voor wie onze tijd voldoende kent, is zij ook overduidelijk realistisch. Het doelbewust plaatsen van het regeringsbeleid op spiritualistische basis in de wereldstrijd tussen spiritualisme en materialisme is even krachtig als noodzakelijk. Indien gedisciplineerd deze inzichten worden doorgevoerd, zal niemand het kabinet-Beel op dit gebied innerlijke kracht ontzeggen.

Economisch-Sociaal Beleid.

Opvoering der nationale productie met afzet in binnen- en buitenland, de inrichting van een adviserend en voorbereidend planbureau, in nauwe samenwerking met de Volksvertegenwoordiging, geven van richtlijnen in het gezamenlijke welvaartsstreven, een sanerende budgetaire politiek, stimulering der zelfwerkzaamheid van individuen en groepen en een zo ruim mogelijke openstelling van de stoffelijke ontwikkelingsmogelijkheden onzer maatschappij voor een ieder, vormen de hoofdpunten ter bevordering der stoffelijke volkswelvaart. Het is niet onmogelijk, dat de kritische lezer hier tot het besluit komt, dat een en ander in deze passage iets vager aandoet dan de inhoud der vorige. Duidelijk staat er in vermeld, dat de geleide economie in vervanging der liberale economie het kabinet-Beel krachtig aantrekt. Even duidelijk wordt erin medegedeeld, dat het particuliere initiatief als functie zal worden bevorderd. Klaarblijkelijk kan men echter de mogelijkheden, de wenselijkheden en vooral de inhoud der geleide economie als nieuwe phase nog niet voldoende scherp formuleren. Zal de nieuwe phase zich karakteriseren door economisch-functie-dragende organen, en dus in wezen een corporatieve economie zijn? De regering beseft zelve, dat door haar het laatste woord hier niet is gesproken en zij plaatst daarom de leiding der stoffelijke welvaart, dat is dus niet alleen de wettelijke mogelijkheid van opening ener regeling, in het teken van nauwe samenwerking met de volksvertegenwoordiging. Het is ondertussen niet te veel gezegd, indien men beweert, dat in dit opzicht het kabinet-Beel zijn innerlijke kracht nog zal moeten tonen. In dit half jaar van regeringsbeleid is in dit opzicht iets meer tekening gekomen in dit onderwerp. De opbouw van een planbureau als voorbereidend en adviserend orgaan heeft nader vorm aangenomen en met belangstelling zal men in politieke, maar ook in economische kringen de lang in het vooruitzicht gestelde en nu onlangs aangenomen wet op dit planbureau begroeten. Typerend voor de houding der K.V.P.-fractie in deze materie is de toevoeging van het vinnig bevorderde amende-

ment-Kortenhorst. Dit amendement bepaalt dat bij de komende wet op de publiek-rechtelijke bedrijfsorganisatie taak en functie van het planbureau moeten worden herzien en ingepast in de nieuwe wettelijke regeling.

Hieruit blijkt, dat de K.V.P. ten aanzien van de corporatieve economie krachtig voet bij stuk wil houden, iets wat ook moeilijk anders verwacht kan worden. Deze onwrikbaarheid erkent blijkbaar ook de regering en dit is zeer bemoedigend. De instelling van een commissie van advies ter voorbereiding ener publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie onder voorzitterschap van Prof. Dr. F. van de Ven uit Tilburg is een verblijdend symptoom hiervan. Deze jonge vooruitstrevende katholieke geleerde trok in de openingsrede der commissie helder de principiële lijn, die de werkwijze der commissie dient te bepalen.

Men moet erkennen, dat het kabinet-Beel haar meer onmiddellijke, overzichtelijke, concrete taak in den heropbouw onze stoffelijke volkswelvaart met geruststellende kracht en snelheid verwerkt. Het begrotingswerkstuk van wederopbouw voor 1947 geeft daarvan een beeld en ook minister Huysmans schijnt zich op te maken om het niet begeerde odium van al te groot administratief-karakteristiek, dat de begroting van economische zaken voor 1947 op zijn beleid drukte, door belangrijke daden opzij te schuiven. Op belangrijke plannen wezen we reeds.

Wanneer wij hier ons vertrouwen uitdrukken in de regering ter zake haar beleid van wederopbouw dan schrikken wij natuurlijk wel een ogenblik op. Wie is er geheel tevreden over de gang van zaken bij het departement van wederopbouw? Dagelijks lezen wij in de kranten van krepeer gevallen en het is nog niet zo heel lang geleden, dat we nog al eens lazen van malversaties en andere onverkwikkelijkheden. Er deugt iets niet in de organisatie van deze dienst, dat is duidelijk, maar daar staat tegenover, dat men een dienst de hopeloosheid van zijn taak ook moet kunnen vergeven. Het is de K.V.P.-fractie gebleken, dat ook in de dienst voor wederopbouw hard wordt gewerkt, maar het is ook gebleken, dat dit niet steeds op een even gelukkige manier geschiedt. De ontzagwekkend moeilijke taak rust nu in handen van Minister Neher, iemand die naam en levenservaring heeft als hoofd van een sterk gecentraliseerde dienst. Als hij er niet in slaagt de gebreken weg te werken, zal dit een reden te meer zijn zich te bezinnen op de vraag of het systeem niet dient gedecentraliseerd. Vanuit de practijk is hierop reeds meerdere malen met klem aangedrongen, terwijl ook de Kamer het kabinet reeds meerdere malen voor die bezinning heeft opgeroepen. Wij mogen uit de loffelijke prestaties, die ook niet te ontkennen zijn, de verwachting afleiden, dat de regering het juiste antwoord alsnog zal weten te vinden.

Op het gebied van de landbouw stelt het kabinet-Beel zich

natuurlijk een versteviging van land- en tuinbouw voor en het zou prettig zijn aan dit cliché-rijpe programmapunt enige gedachten te verbinden, die uit het regeringsbeleid van het laatste half jaar naar voren zijn gekomen. Want het is zeer zeker niet zo, dat het in enig opzicht originele regeringsprogramma zich hier aan een gemeenplaats, zulks ondanks de uitvoeriger originele tekst, in de practijk wenst te bezondigen. Met name de landbouwkwesties in verband met industrialisatie-politiek en emigratie-politiek wekten de levendige belangstelling der regering klaarblijkelijk reeds. Dit kan overigens ook niet anders, want hier ligt een der meest belangrijke vraagstukken. Ook het landbouwprobleem op zich in zijn rationalisatie van afzet brengt de gemoederen in beweging. Een afzonderlijke rubriek in ons maandblad is dan ook volkomen op haar plaats.

Op sociaal terrein zal de arbeidende mens het centrum der ideeën-wereld gaan vormen. Derhalve zal de rechtvaardige verdeling en de algemene mogelijkheid van arbeid en bestaanszekerheid de volle aandacht trekken. De loon- en prijspolitiek werd in het achter ons liggende halfjaar dan ook een belangrijk onderdeel van de activiteit van het ministerie van Sociale Zaken. Het is voor iedere ingewijde duidelijk, dat de loon- en prijspolitiek bij haar anti-inflationistisch streven met ijzeren hand moet worden gevoerd en dat zij ook dan nog hoog spel speelt, waarvan het succes mede afhankelijk is van de sanering der overheidsfinanciën, van het al of niet slagen der wisselkoerspolitiek en van het buitenlands loon- en prijsniveau.

In hoeverre men tot nu toe geslaagd is in deze politiek kan men niet afleiden uit een blote vergelijking van diverse cijfers, maar toch moet men zich van de cijferverhoudingen rekenschap geven, opdat ze ons waakzaam doen zijn. De prijsbeheersing met name kan men dan niet meesterlijk noemen. Het indexcijfer voor de groothandelsprijzen bedroeg in December 1945 immers 185 (alles op basis van 1939). Nu na anderhalf jaar prijsbeheersing bedraagt het 265.

Zo ook de kosten van levensonderhoud. Hiervoor was het indexcijfer in December 1945 nog 166. Nu bedraagt het officieel 185, doch men zegt er openhartig bij, dat het eigenlijk wel 200 zal moeten zijn. Het loon-indexcijfer steeg tot heden op een gemiddelde van 176. Voor de landbouw bedroeg dit 240, voor de industrie 166, voor vaklieden in de industrie slechts 145 en voor meer intellectuele beroepen was de stijging nog geringer. Deze cijfers zijn bedenkelijk, te meer waar er uit blijkt, dat de rechtvaardige verdeling der armoede in het gedrang dreigt te komen en een proletariserende nivellering zich dreigt te voltrekken.

Onze toekomstige partner in de tol-unie, België, noteert voor zijn loon-index 310 en het indexcijfer voor het levensonderhoud berdaagt er 330. Hieruit kan weer worden afgeleid, dat verhoudingsgewijs onze regeringspolitiek succes heeft gehad. Maar

ook de nadelen van zulk een succes moet men zich realiseren, want ook in het succes is niet alles goud, wat er blinkt. Zo kan men van een welslagen onzer politiek wellicht een gunstige handels- en betalingsbalans verwachten, maar het is niet misplaatst daarbij te bedenken, dat de internationale vrijhandel nu niet direct op de deur staat te bonzen en dat men met het buitenbeentje in de finantiële wereldpolitiek, dat Nederland is, terdege rekening zal houden zodra het een handelsaccord betreft.

Toch valt niet te ontkennen, dat bij een relatief welslagen dezer politiek de internationale markt een ietwat gunstig perspectief voor ons zal vertonen en dit is zeker veel offers waard. Evengoed moet men aanvaarden, dat de huidige loon- en prijs-saneringen het leven sober, zelfs uiterst sober maken, maar dat de tegenstellingen tussen overvloed en armoede in dit land er minder groot en schrijnend door zijn.

Duidelijk is echter, dat het zwaartepunt van deze politiek dient te liggen bij de prijsbeheersing en niet bij de loonbeheersing. In de mate dat men de prijzen niet beheerst zal men het loon ook moeten laten stijgen en het zij ten overvloede opgemerkt, dat van de wel eens voorgestelde vicieuze cirkel bij loons- en prijsstijging, wetenschappelijk niets klopt.

Loonstop zonder prijsstop kan misdadig zijn en een loonstop in onderlinge onevenwichtigheid wordt ook al gauw onrechtvaardig.

Politiek is de kunst van het beoefenen der mogelijkheden en het voorspellen van de mate van succes in een delicate zaak als deze is zeer moeilijk. Hardheden zullen bij deze politiek niet kunnen worden voorkomen, maar deze mogen ook niet doen terugschrikken. Steun aan de krachtige poging van minister Drees onder waakzaamheid, dat de hardheden niet op onverantwoordelijke wijze buiten de eisen der rechtvaardigheid treden, is tot op heden de politiek der K.V.P.-fractie. De mate van volledigheid van het succes behoeft daarbij niet persé bepalend te zijn, hoewel een ongewild te sterk afglijden kan noodzaken tot het omgooien van het roer.

Naast deze hoofdlijnen van sociaal beleid zal ook aan de niet-meer-arbeidende mens de hem toekomende aandacht worden besteed. Het wetsontwerp Ouden van Dagen is daarvan een blijk voor de naaste toekomst. In de meer verwijderde toekomst van overigens luttele jaren zal deze komende wet plaatsmaken voor een regeling door sociale verzekering. Ook gezinsverzorging en jeugd-organisatie hebben als zovele zaken meer de levendige aandacht van dit kabinet. Evenzo stelt men zich voor om in enkele bedrijven met name bij de Nederlandse Bank over te gaan tot socialisatie. Wellicht is een beter woord daarvoor nationalisatie. Ook dit onderwerp zullen wij dus waarschijnlijk in de toekomst in onze parlementaire rubriek kunnen ontmoeten. Ten aanzien van de innerlijke kracht van het kabinet-Beel op

sociaal terrein kunnen wij zeer optimistisch zijn. Zelfs een opposition quand même zoals Magister Stokman de uitlatingen van Mr. Vogelaar in de Nieuwe Eeuw noemt, erkent op dit gebied onbetwistbare successen. Zolang ik niet inzie, dat deze successen niet binnen de hier gestelde regeringsverklaring blijven van het kabinet-Beel, kan ik hieruit geen verwijt concluderen als zou de K.V.P. op „bedenkelijke” wijze binnen het vaarwater komen van haar nieuwen coalitiegenoot. Ik geloof immers dat het zo is, dat de K.V.P. binnen het kader van het regerings-program-Beel met de P. v. d. Arbeid samen vaart. „Bedenklijk” kan men dat niet heten, men moet het veeleer overwogen en consequent noemen. Of verlangt men van ons, wat ons zelve in anderen hindert, in dit geval animositeit tegen een niet-katholiek minister omwille van het spel tout seul ?

Een zeer origineel en hoopgevend geluid klinkt uit de regeringsverklaring-Beel over onze toekomstige buitenlandse staatkundige beginselen. Blijkbaar is het inzicht gerijpt, dat wij van de passieve phase tot de actieve phase moeten overgaan. De Begroting van Buitenlandse Zaken voor 1947 schiep daarvoor reeds de financiële mogelijkheid.

Er rijst echter een belangrijke vraag. Een land, dat jarenlang zijn buitenlandse politiek verwaarloosde, beschikt zo maar niet plotseling over de personen om deze op peil te brengen over de gehele linie. En er is een goed Brabants spreekwoord, dat in het Hollands vertaald luidt : „Op de mannetjes komt het aan”.

De democratisering van onze buitenlandse dienst staat echter, in navolging van de Amerikaanse, op het programma der regering, zoals minister van Boetzelaar getuigde in de Tweede Kamer. Komt dit ervan, dan is ons volk rijk genoeg aan intellect om haar taak op buitenlands gebied te vervullen. Als het hier de regering ernst is, en dat zal de toekomst leren, dan is voor dit kabinet een taak weggelegd, die haar aanzien en innerlijke kracht zeer zeker zal verhogen. Onze prestaties op buitenlands gebied zijn in het afgelopen halfjaar voorlopig meer bedachtzaam als progressief in ruimer en nieuwer baan te noemen. De buitenlandse rubriek van ons maandblad zal de lezer daarvan verder overzicht geven. Evenzo zal er een afzonderlijke rubriek in ons maandblad verschijnen over Indië en over financiën. Afgezien van alle kritiek moet ik wel ten behoeve van de volledigheid mijner taak opmerken, dat het kabinet-Beel steeds heeft getoond innerlijk sterk te zijn in haar financiële beleid.

De innerlijke kracht van het kabinet-Beel zal in de naaste toekomst een zware en betekenisvolle proef ondergaan bij de voordracht en behandeling van de door haar in de regeringsverklaring beloofde publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

De gedachten hieromtrent beginnen zich reeds te vormen en weldra zullen wij in ons maandblad de behandeling van deze wet ontmoeten.

De lezer zal begrepen hebben, dat ik een poging heb gedaan het kabinet-Beel in dit eerste parlementaire overzicht als representant van de nieuwe staatkundige coalitie te schetsen. Ik heb mij niet beperkt tot de regeringsverklaring, maar ook de parlementaire ervaringsfeiten verwerkt en algemene staatkundige beginselen en gewoonten opgefrist. Evenmin heb ik getracht een verdediging der nieuwe coalitie te schrijven of het kabinet-Beel te beschermen. Kracht en zwakheid heb ik naar voren gebracht, met hier en daar een spaarzame subjectieve opmerking, die de objectiviteit van het geheel niet in gevaar bracht. Resumerende moet ik zeggen, dat men het kabinet-Beel primair moet beschouwen zoals iedereen ieder kabinet moet beschouwen, dat uit verantwoordelijke personen bestaat, dat is: welwillend. Vervolgens blijkt, dat het kabinet zich in kracht en zwakheid niet onderscheidt in ongunstige zin van onze diverse kabinetten in de geschiedenis, het tegengestelde is eerder waar. Echter zijn ook de moeilijkheden van dit kabinet bijzonder groot. Zonder aan kabinetspolitiek te doen, die nu zoals altijd uit den boze is, mag dus de K.V.P. bijzondere sympathie koesteren voor dit kabinet-Beel èn om zijn kracht, èn om zijn moeilijkheden. Het vormt de weerspiegeling van ons worstelend volk, evenals in nog breder opzicht onze Volksvertegenwoordiging dit doet.

Kinderbijslag-wet.

Het beëindigen van deze parlementaire rubriek is met bovenstaande beschouwingen nog niet geoorloofd. Wij moeten nog een woord wijden aan de totstandkoming van de Wet tot wijziging van de Kinderbijslagwet. Hierdoor zal het slot van dit eerste algemeen parlementair overzicht wel ietwat in de mineurtoon komen te staan, doch in het parlementaire leven is van kardinaal belang de realiteit te zien vooral daar, waar deze de afwijzing en bittere tegenwerking betekent van allen in aanlegenheden, welke ons ontzaglijk dierbaar zijn. Staan wij, in onze strijd voor de effectieve belangen van het grote gezin alleen in dit land, het zij zo en laten wij ons dit dan ook volkomen bewust zijn. De verwerping van de twee amendementen-Andriessen met enkel de stemmen der K.V.P. vóór, heeft ons nog eens uitdrukkelijk onze uitzonderlijke positie voorgehouden en zal niet nalaten bij het katholieke volksdeel de overtuiging te versterken, dat de verbondenheid in deze partij vooralsnog tot de noodzakelijkheid behoort. Nu betekent de wijziging der kinderbijslagwet geen verslechtering, dat zij vooropgesteld, maar zij betekent wel een met hoge kosten gepaard gaande verbetering voor het kleine gezin en juist daardoor een in ongunstige zin onevenredige verbetering voor het grote gezin. Bovendien komt een leeftijdsverlaging van 18 op 16 jaar de grote gezinnen relatief zwaarder treffen dan de kleine gezinnen. Het waren deze karakteristieken der nieuwe wetswijziging, welke den Heer Andriessen bij de Kamer-debatten de woorden in de mond legden: „Het

betoog van den minister, met alle waardering, die ik er overigens voor heb, komt in feite hierop neer, dat de toeslag van het eerste kind af, laat ik het nu eens cru zeggen, op de rug van de grote gezinnen wordt afgewenteld." Inderdaad, de hiervoor benodigde gelden had men beter kunnen besteden en er waren dan, om in 's-ministers eigen argumenten te spreken, heel wat hoger spanningen tussen inkomens en prijzen bestreden dan nu het geval is. Laat ons de geschiedenis dezer wetswijziging in het kort nagaan.

Bij ontwerp van wet tot wijziging van de kinderbijslagwet stelde de minister van Sociale Zaken aan de Tweede Kamer voor de kindertoelage niet meer te doen ingaan vanaf het derde kind, doch reeds vanaf het eerste kind. Hierdoor zou worden bereikt, dat een arbeider met een gezin van één kind een vermeerdering van weekinkomen bekwam ten bedrage van f 2.40, terwijl arbeidersgezinnen met meer dan één kind een vermeerdering van weekinkomen zouden boeken van ten bedrage f 4.80, onverschillig de verdere gezinssterkte. Aan deze maatregel werd gekoppeld een verlaging van de leeftijdsgrens der in de kindertoelage betrokken kinderen van 18 op 16 jaar. De minister motiveerde zijn voorstel als zijnde een noodmaatregel, noodzakelijk door de ontstane spanning tussen lonen en prijzen, welke spanning, gezien de algemene loon- en prijspolitiek, niet kon worden opgevangen door een algemene loonsverhoging. Vandaar, dat hij door deze maatregel de spanningen enigermate wilde bestrijden, dààr, waar zij het hevigst waren, te weten in de gezinnen. Indien 's ministers voorstel beschouwd wordt zoals gesteld, dus als noodmaatregel, dan zou de K.V.P. zonder zich te stoten aan principiële opvattingen inzake kindertoelage, met deze gedachten gang van de minister accord hebben kunnen gaan onder één voorwaarde, nml. deze dat de minister bij zijn poging tot leniging der grootste spanningen ook de grootste tegemoetkoming had gelegd, waar de grootste spanningen in de gezinnen lagen, te weten bij het grote gezin. Het is verheugend, dat de minister verhoogde spanningen constateert, waar groter lasten zijn, te weten waar een gezin met kinderen is, maar het is onjuist, dat hij daarop niet verder zag en de spanningen niet in toenemende mate met de toenemende lasten bestreed. De gedachten-gang van den minister, zonder dit complement, kwam practisch hierop neer, dat men in deze noodregeling het principieel kindertoelage voor het grote gezin tijdelijk prijs gaf voor de aanvaarding van het beginsel van kindertoelage voor ieder gezin, zonder dat het grote gezin op een evenredig gelijke wijze werd geholpen. In evenredige koopkrachtverhouding zou het grote gezin daardoor immers nagenoeg niet worden gebaat t.o.v. het kleine gezin. Dit nu was een handeling, die de K.V.P.-fractie niet meende te moeten stellen. Daar kwam nog bij, dat de leeftijdsgrensverlaging door de noden, die het grote gezin in tegenstelling tot het kleine gezin eigen zijn, voor dit grote gezin

zwaarder woog dan voor het kleine gezin. Minister Drees motiveerde zijn leeftijdsverlaging eigenlijk met de opmerking, dat deze verbetering der bedragen enige finatiëel voordelige rectificatie toeliet, die niet gevoeld zou worden, daar het totaal inkomen toch verhoogd zou blijven. Hoewel ook deze mening niet steeds juist is, zoals de Heer Andriessen in de Kamerdebatten aantoonde is zij toch niet van zulk essentiëel belang ter bestrijding als 's ministers opvattingen over de verdeling der bedragen. Om niet misverstaan te worden releveer ik uitdrukkelijk dat de leeftijdsverlaging los van de verhoging der totaal inkomsten, dus op zichzelf, natuurlijk wel uitermate belangrijk is en op die gronden dan ook vinnig in de Kamerdebatten is bestreden.

Het blijkt dus duidelijk : alle inkomsten van alle gezinnen met kinderen gaan omhoog met f 2.40 of f 4.80 per week, maar mede omdat al deze gezinsinkomsten omhoog gaan, betekent dit voor de grote gezinnen, waarvoor 's ministers principieel het zwaarste gold, een relatief belangrijk geringere stijging dan voor de kleine gezinnen. De minister heeft dit argument wel ingezien, maar naar het oordeel der K.V.P. op onbevredigende wijze. Wij komen daarop aanstonds terug.

Wij moeten aan deze beschouwing nog verbinden het inzicht der K.V.P., dat een noodregeling, welke zich beweegt op het gebied der kindertoelage, rekening moet houden met het karakter der kindertoelage en niet daaraan strijdig moet zijn. Zij meende deze instelling ook te mogen ontmoeten bij een mede-uitvoerder van het regeringsprogram, hetwelk immers op sociaal-economisch gebied de erkenning van de hoge waarde van het gezin voorstaat, dat wil dus vooral zeggen de erkenning van de hoge waarde van het grote gezin. Derhalve had de katholieke fractie bij voorkeur een noodregeling begroet, welke niet alleen als eigenlijke consequentie van 's ministers gedachte een billijke progressie in de kindertoelage voorstond, maar zulks ook deed omwille van een gezonde gezinspolitiek. Deze laatste opvatting heeft de minister van Sociale Zaken niet kunnen delen en hij heeft daarom ook waarschijnlijk de daaruit voortvloeiende argumenten in de Kamerdebatten als niet ter zake aangevoeld. Hierdoor had de gedachtenwisseling in de Kamer soms een merkwaardig en scherp verloop en was het bij den minister te merken, dat hij den K.V.P.-spreker nu en dan niet realistisch gevoeg vond en was het bij den Heer Andriessen te merken, dat hij 's ministers waardering voor het grote gezin niet-voldoende vond. Nochtans had de Heer Andriessen gelijk, een noodregeling in een bepaalde materie behoort ook zoveel mogelijk conform het principieel, welke die materie beheerst, te zijn.

Een ieder, die bezig heeft van koopkrachtverhoudingen en van actieve gezinspolitiek zal begrijpen, dat de K.V.P. op het oorspronkelijke voorstel van den minister moeilijk zou hebben kunnen ingaan. Zoals gezegd heeft waarschijnlijk ook de minister, echter geheel binnen zijn eigen gedachtengang blijvend, de

relatieve achterstelling van het grote gezin door de practijk der regeling aangevoeld en daarom is hij gekomen met een aanvullende wijziging van zijn oorspronkelijk voorstel. Vanaf het vierde kind brengt deze aanvulling een eenmalige progressie in de kindertoelage-regeling van 60 cent per week. Deze progressie heeft dus bij een gezin van 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 kinderen een verbetering van respectievelijk f 0.60, f 1.20, f 1.80, f 2.40, f 3.—, f 3.60 en f 4.20 tengevolge. Weliswaar een klein en volkomen onbevredigend resultaat, maar toch altijd nog een resultaat, dat per kind slechts f 0.60 minder is dan tot voor kort de gehele kinderbijslag bedroeg. Belangrijker echter dan het bedrag op zich is wel het feit, dat voor het eerst in onze wetgeving de progressie der kindertoelage, zij het dan ook in een noodregeling en buiten de principiëel door ons voorgestane opvatting, toch als aanvaardbaar en redelijk is opgenomen. Het is dus niet met algehele teleurstelling dat de Heer Andriessen namens de K.V.P.-fractie tenslotte mededeelde : „Ondanks de verwerping van de door ons ingediende amendementen en ondanks onze bezwaren tegen de o.i. onjuiste verhouding inzake de hulp aan de kleine en grote gezinnen zullen mijn politieke vrienden en ik hun steun aan dit wetsontwerp niet onthouden om daarbij de verbetering van de hulp aan de gezinnen met kinderen niet in gevaar te brengen.” Door de verheffing van deze wijziging der kinderbijslagwet tot wet is tenslotte de kinderbijdrage voor gezinnen van 1 tot en met 10 kinderen bepaald op respectievelijk : f 2.40, f 4.80, f 7.20, f 10.20, f 13.20, f 16.20, f 19.20, f 22.20, f 25.20 en f 28.20 per week. Zij is geldig van 1 October 1946 tot uiterlijk 1 Januari 1950.

De verhoging van kosten, die de uitvoering van deze kinderbijslag-regeling met zich brengt, zal naar schatting een verhoging van premie over het totaal uitgekeerde loon bedragen van 2,95%. Deze premie-verhoging, zo deelt de minister in de Memorie van Antwoord mede, zal door de ondernemers niet mogen worden doorberekend in de prijzen. De minister legt hiermede de verhoging der kindertoelage als last op het bedrijfsleven en wel op de winstmarge. Ook hiertegen bestaat natuurlijk bezwaar, daar het onjuist is een kindertoelage op het ondernemersinkomen af te wentelen. De minister motiveerde dit besluit met het uitzonderlijk karakter der korte noodregeling naar voren te brengen en de prijzenpolitiek van zijn departement nogmaals te beklemtonen. Hoewel schoorvoetend heeft de Kamer zich daarbij neergelegd.

Dr. W. L. P. M. DE KORT.

PARLEMENTAIRE KRONIEK

betreffende het Indonesische vraagstuk

Nu de verhouding tussen het moederland, Nederlands-Indië, Suriname en de Nederlandse Antillen opnieuw moet worden geregeld en in overeenstemming gebracht met de stand der ontwikkeling, komt het Koninkrijk op de helling. Oost-Indië is daarbij een dringend en op de voorgrond tredend probleem en dit artikel bedoelt de lezers van ons maandblad enigermate wegwijs te maken in dat vraagstuk, zoals het op dit ogenblik ligt, en daartoe een overzicht te geven van de parlementaire behandeling, die het na de bevrijding heeft doorgemaakt.

Dat dit geen taak is die in een paar bladzijden gemakkelijk kan worden volbracht, spreekt voor een ieder. Gebeurtenissen en verschijnselen volgen elkaar in snel tempo op en elk daarvan leent zich tot een verschil van interpretatie. Daarnaevens hebben wij, bij het streven naar een oordeel, te doen met begrippen van nationalisme en democratie, welke tot tal van vragen aanleiding geven.

Bekend is dat de Jappen in Indonesië een sluwe en psychologisch afgestemde propaganda hebben gevoerd tegen al wat blank is, Amerikanen, Britten en Nederlanders en dat die propaganda in de laatste fase van de strijd tegen ons is geconcentreerd. Dat zij, toen hun ondergang naderde, op de valreep de „republiek” hebben gesticht en in de zadel gezet, bedoeld als een verdraagde bom, gelijk een Engelse schrijver het uitdrukte.

Nu komen de stuk voor stuk belangrijke vragen. Hoe sterk zijn thans nog deze Japanse invloeden, hoe krachtig en van welke omvang is het natuurlijke en in zich gezonde nationalisme, dat over constructieve kracht beschikt? Is dit nationalisme volks en in hoeverre is het een streven naar het dienen van groepsbelangen? Leeft er onder de bevolkingen van Indonesië een eenheidstreven en welke omvang heeft dat? Bestaat er een democratische geest, die gericht kan worden op het dienen van een abstract beginsel, of is in deze Oosterse samenleving de loyaliteit tegenover een persoon de beslissende factor. Beschikt die gemeenschap over voldoende krachten, bekwaam en integer genoeg om één interne organisatie te leiden, die rechtszekerheid waarborgt, de primaire rechten van de mens, zonder onderscheid van ras, godsdienst of landaard beschermt en aan de bevolkingen culturele en economische verzorging biedt? Welke vorm zal het Koninkrijk moeten verkrijgen om, met inhaling van hetgeen vóór de oorlog werd verzuimd, het geheel en de gebiedsdelen een goede toekomst te verzekeren en welke is de procedure, die tot deze vormgeving moet leiden?

Over het antwoord op deze en meer vragen bestaat onder ons volk, jammer genoeg, weinig gelijkheid van inzicht. Er is over een en ander na de bevrijding reeds veel geschreven en veel gesproken. Tussen haakjes gezegd, misschien wel teveel. Want dat belemmert ons volk in hetgeen nu te doen staat : met breed inzicht, maar ook met beslistheid handelen. En daardoor is het gevaar niet denkbeeldig, dat de gebeurtenissen onvoldoende gecontroleerd hun loop nemen, ofwel de toekomst van het Koninkrijk wordt uitgemaakt door enkele personen in leidende functies, die voor zich wel een plan hebben uitgezet en daarnaar handelen.

In deze inleiding kunnen de gestelde vragen waarvan er vele wel in de parlementaire debatten zijn besproken, natuurlijk niet worden behandeld. Er zal worden getracht de hoofdlijnen van de gebeurtenissen en van het gevoerde beleid te volgen, waarbij dan hier en daar de meningen van leden der Kamer kunnen worden geplaatst, daarin strevende naar objectiviteit, zoover dat, bij aanhaling van enkele woorden of gedachten uit vaak lange redevoeringen, mogelijk is. Terwille van de beperking moet ook buiten beschouwing blijven de behandeling in de Eerste Kamer.

OORLOGSTIJD.

Periode Gerbrandy - Van Mook e.a.

Een der eerste uitingen van de nieuwe tijd is de verklaring, die de Landvoogden in Volksraad en Staten hebben afgelegd, in de Volksraad op 16 Juni 1941. Daarin geeft de Regering kennis van haar voornemen om, na de bevrijding, de structuur van het Koninkrijk te maken tot een punt van haar program, waarvan de bedoeling is, dat de status van de overzeesche gebiedsdelen in overeenstemming zal zijn te brengen met de betekenis dezer rijksteelen in de rijkseenheid. Daarbij werd tevens een rijksconferentie aangekondigd, welke conferentie in een verklaring, op 27 Januari 1942 te Londen uitgegeven, nader is uitgewerkt.

De basis voor de nieuwe vorm van het Koninkrijk is daarop neergelegd in een regeringsverklaring, door Hare Majesteit uitgesproken in Haar Londense radiorede van 6 December 1942. Voortaan zal zij bekend staan als de *Koninklijke rede* en het is van gewicht hier enige belangrijke passages uit deze toespraak aan te halen :

„Ik ben overtuigd, . . ., dat het Rijk na de oorlog zal kunnen worden opgebouwd op de hechte grondslag van volledig deelgenootschap, die de voltooiing zal betekenen van hetgeen zich in het verleden reeds heeft ontwikkeld. Ik weet dat geen politieke eenheid en verbondenheid op de duur

kunnen blijven bestaan, die niet gedragen worden door de vrijwillige aanvaarding en de trouw van de overgrote meerderheid der burgerij. Ik weet, dat Nederland dieper dan ooit zijn verantwoordelijkheid gevoelt voor de krachtige groei der overzeese gewesten, en dat de Indonesiërs in de langzaam gegroeide samenwerking de beste waarborg vinden voor herstel van hun vrede en geluk."

„Ik stel mij voor, zonder vooruit te lopen op de adviezen der rijksconferentie, dat zij zich richten zullen op een Rijksverband, waarin Nederland, Indonesië, Suriname en Curacao tezamen deel zullen hebben, terwijl zij ieder op zichzelf de eigen, inwendige aangelegenheden in zelfstandigheid en steunend op eigen kracht, doch met de wil elkander bij te staan, zullen behartigen."

NOODPARLEMENT.

Periode Schermerhorn - Logemann

In zijn per radio bekend gemaakte regeringsprogram verwees de leider van dit kabinet naar de Koninklijke rede. Minister Logemann installeerde later een commissie (voorzitter Mr. W. van Helsdingen) tot onderzoek van de opvattingen in Nederland over de plaats van de Overzeese gebiedsdelen in het Koninkrijk; een pendant van de Commissie Visman, die in 1941 in Indië een dergelijk onderzoek afsloot. Haar eind 1946 verschenen rapport bevat een staalkaart van opvattingen over een nieuwe rijksconstructie.

Op 15 Augustus 1945 volgde de overgave van Japan en daarna was het, om met de woorden van de Heer van Poll te spreken (zitt. 21 Dec. '45) dat ons volk van de ene sensatie in de andere werd gestort.

In October kon de Kamer blijk geven van zorg over het lot der geïnterneerden en van verontrusting, dat eerst zes weken na de capitulatie door de Britten een klein contingent troepen te Batavia aan land was gezet. De G.G. Tjarda, teruggekeerd uit het gevangenkamp, was afgetreden. De Heren van Poll en Meijerink (a.r.) meenden dat de afstand tussen hun standpunt en dat der Regering in de praktijk slechts gering was en vroegen of deze bekwame en algemeen geachte staatsman niet had kunnen worden behouden. Deze visie, zo antwoordde de minister, doet naar het oordeel van beide partijen te kort aan de ervaring, dat een principieel verschil van opvatting ten slotte in alle dagelijkse beslissingen doorwerkt.

De Regering is, aldus de minister, niet bereid te spreken met Soekarno en met achter dezen staande leiders van Parinda en Gerindo. De Heer Stokvis (arb.) meende dat de neiging daartoe niet afwezig was bij de Heer van Mook, die daarvan blijkbaar moest worden genezen. De Heer Joekes (arb.) wees op een

krantenbericht, dat de Heer Abdoel Kadir een langdurig onderhoud had gehad met Ir. Soekarno.

Op 19 December verscheen een verklaring van het Amerikaans State Department, waarin werd gezegd dat men had gehoopt dat de onderhandelingen zouden zijn geëindigd in een vreedzame regeling, die gelijkelijk de natuurlijke verlangens van de Indonesische volken en de legitieme rechten en belangen van Nederland erkent, en de hoop werd uitgesproken dat de onderhandelingen spoedig zouden worden hervat.

In December behandelde de Kamer weer een Regeringsverklaring. Er was gesproken met Soekarno, waarover de minister zeide, dat bekend was gemaakt dat de weg openstond voor besprekingen met nationalistische leiders en dat Ir. Soekarno daarop onaangekondigd was gekomen, doch een passieve rol had gespeeld.

Het vraagstuk werd daarop verder behandeld in Januari. Onze ministers waren in Chequers geweest, over welke bespreking een weinig zeggend Engels communiqué is verschenen. De Kamer bracht ter sprake het ontslag van vele hoge ambtenaren, o.a. van den Heer Spit, vice-president van de Raad van Ned. Indië. Deze ontslagaanvragen waren vrijwillig, zeide de minister, al waren zij in vele gevallen het gevolg van een intiem gesprek met de Luit. G.G.

Ten aanzien van de te volgen politiek meende de Heer Joekes (arb.) het volgende als essentieel te mogen aangeven: ook op Java rekening houden met de verschillende schakeringen in de nationalistische beweging; degene met wie wordt gesproken moet ons gezag als het enig wettig gezag erkennen. De Heer de Groot (comm.) daarentegen meende, dat de Regering het vertrouwen moest winnen van het Indonesische volk en dat de toetssteen daarvoor was de erkenning van de regering Sjahrir.

De Heer van Poll, die reeds meermalen had aangedrongen op betere voorlichting, zag zijn motie tot uitzending van een parlementaire commissie aangenomen (tegen arb. en comm.), hoewel minister Logemann zeide: in beginsel heb ik tegen de uitzending geen bezwaar, maar ik moet dringend afraden er in dit tijdsgericht toe over te gaan.

Nu volgde een schema tot uitwerking der Koninklijke rede bij *Regeringsverklaring van 10 Februari 1946*, te Batavia gepubliceerd. In het kort en in hoofdzaak komt het hierop neer: er zal zijn een gemeenbest Indonesië, deelgenoot in het Koninkrijk, samengesteld uit landen met uiteenlopende graden van zelfregering; inwendige aangelegenheden zullen door eigen organen zelfstandig worden geregeld, waarbij voor het gemeenbest als geheel wordt gedacht aan een op democratische wijze samengestelde volksvertegenwoordiging, dus met substantiele Indonesische meerderheid, een ministerie daarmee in politieke harmonie en een vertegenwoordiger der Kroon als hoofd der Regering; de centrale organen, die functies uitoefenen voor het

geheel Koninkrijk, zullen worden samengesteld uit vertegenwoordigers der rijksdelen, waarbij gedacht is aan een Rijkskabinet van ministers uit alle rijksdelen en een Rijkswetgeving, die instemming behoeft van de volksvertegenwoordigingen der rijksdelen. Deze structuur, zo wordt verklaard, zal gelden voor een begrensde tijdsduur, aan het einde waarvan „de deelgenoten zelfstandig (zullen) beslissen omtrent de voortzetting hunner betrekkingen op de grondslag van een alsdan volledig en vrijwillig deelgenootschap.”

Het noodparlement liep op zijn laatste benen, toen minister Logemann in Mei mededeling deed van de op de Hoge Veluwe gevoerde besprekingen met Indonesische leiders. Men was niet tot resultaat gekomen en om uit de impasse te geraken had de Luit. G.G. het initiatief genomen om het vraagstuk te benaderen in de geest van de regeling Frankrijk—Viêt Nam, waarnaar de Indonesische belangstelling uitging. Het standpunt der Regering was daarbij, dat alle Buitengewesten, ook Sumatra, zich vrijelijk zouden mogen uitspreken over hun wensen, nopens hun toekomstige status binnen Indonesië. Voor de Indonesiërs, zo stelde de minister, ligt de aantrekkelijkheid van een oplossing in de aangeduide geest hierin, dat zij het voortbestaan medebrengt van de „republiek”, voor ons is de aantrekkelijkheid, dat de bereidheid van de republiek om als constituerend deel van Indonesië te treden in het Koninkrijk, impliceert het loslaten van de revolutie.

Tegelijkertijd besprak de Kamer het door de parlementaire commissie uitgebrachte rapport, waarin gegevens waren verzameld om de Staten-Generaal in staat te stellen een zelfstandig oordeel te vellen. Dit uitvoerig en belangwekkend rapport bevat een bespreking van de, vooral in Indië, brandende kwestie van de controverse tussen kampgeest en geest van de Brisbane-regering (de onder leiding van den Luit. G.G. in Australië gevormde administratie) en de daarmee samenhangende stelling van de ex-geïnterneerden, dat zij, na medisch geschikt te zijn verklaard, voornemens waren de leiding in de nieuwe verhoudingen weer op zich te nemen, doch dat zij naar de kampen zijn teruggezonden en dat daaraan de ongunstige ontwikkeling grotendeels is te wijten. Het rapport constateert onvoldoende voorlichting en gemis aan vrije critiek. Het vermeldt de resultaten van het onderzoek naar de stemming onder de autochtone en vreemde bevolkingsgroepen. Ten aanzien van de Republiek Indonesië wordt medegedeeld, dat volgens betrouwbare berichten vast staat, dat Japanse officieren geregeld als haar adviseurs optreden, dat ook vast staat dat het leger rond Djocja en Soerakarta door Japanse drilmeesters wordt geoefend en voorts, dat het binnenlandse regeringsapparaat Duitse, Italiaanse en Japanse kentekenen vertoont. De commissie beschikt ook over gegevens waaruit komt vast te staan, dat er verbindingen bestaan

tussen de republiek en communistische organisaties in het buitenland.

Bij het einde dezer beraadslagingen heeft de Heer van Poll getracht enige richtlijnen van beleid vast te leggen, waarop de gehele Kamer, of althans de overgrote meerderheid daarvan, zich zou kunnen verenigen. Hij stelde een motie voor, waarin onder meer werd overwogen, dat bij de vormgeving der autonomie enigerlei republikeinse vorm voor het inwendig bestel van het autonome gebiedsdeel of van een zijner onderdelen, mits gezuiverd van Japanse invloeden, niet bij voorbaat uitgesloten behoeft te worden geacht. Deze poging slaagde evenwel niet, want de motie werd aangenomen met de stemmen van de K.V.P., de Partij v. d. Arb. en de Comm., doch niet, dan nadat de Heer van Poll, onder de druk van den minister daarin gesteund door sprekers van de Partij van de Arbeid, de laatste overwegingen, waarin stond, dat de nog in interneringskampen vastgehouden Nederlandse onderdanen in vrijheid moesten zijn gesteld, vóórdat nieuwe besprekingen over andere punten zouden kunnen worden gevoerd, had moeten wijzigen in een minder stringente overweging.

NIEUWE KAMERS.

Periode Beel - Jonkman.

Bij het verschijnen van het nieuwe kabinet in de Kamer op 5 Juli verklaarde de min. pres. Beel over deze aangelegenheid onder meer het volgende :

„De Regering blijft zich stellen op de grondslag der Koninklijke rede van 7 December 1942. De daarin aangegeven richtlijnen zullen echter in haar uitwerking aanpassing behoeven aan de veranderde omstandigheden. Aan de bijeen te roepen Rijksconferentie zal de Regeringsverklaring van 10 Februari 1946, als bevattende het kader, waarbinnen ook de huidige Regering bereid is tot de regeling van een nieuwe staatkundige verhouding te komen, worden voorgelegd. Ten aanzien van Oost-Indië streeft de Regering er voorts naar, voor de uitvoering van de taak van het opperbestuur in dat Rijksdeel voor de huidige overgangstijd, m.a.w. totdat een nieuwe rechtsorde, waarvoor het Koninkrijk de verantwoordelijkheid zal kunnen dragen, kan worden gevestigd, een voor deze periode geëigend bestuursorgaan te vormen.”

Aan de Engelse Regering werd een nota overhandigd, de z.g. *Aide-memoire van 6 Augustus 1946* (later bekend gemaakt), waarin over Java werd verklaard, dat onze Regering nogmaals bereid is het de facto bestuur van de republiek over dit eiland, met uitzondering van de onder geallieerde controle staande

gebieden, te erkennen, indien deze bereid is plaats te nemen in een staatkundige structuur van Indonesië als een in volle deelgenootschap gelijkwaardig lid van een nieuw hervormd Koninkrijk, waarvan alle leden zich verplichten de fundamentele democratische principes te handhaven. De opneming van Sumatra in de republiek zou kunnen worden erkend, indien bij voorafgaand onderzoek zou blijken, dat de algemene stemming onder de bevolking daaraan de voorkeur zou geven boven een autonoom lidmaatschap. Tenslotte werd daarin gezegd, dat een overeenkomst op de aangegeven algemene grondslagen, die als één geheel worden beschouwd, zou moeten worden opgesteld in de vorm van twee gelijklopende protocollen.

Inmiddels gebeurde er ook in Indië het een en ander van belang. Tot nog toe regeerde de Luit. G.G. min of meer autoritair, voorzover er onder geallieerd gezag van regeren sprake was. Immers de Indische regeringsorganen waren niet meer in functie en in Londen was wel bij K.B. een tijdelijke voorziening getroffen, maar dit K.B. is niet in werking gesteld.

Op de in Juli gehouden conferentie van Malino, werden nu vertegenwoordigers uit de Grote Oost, Borneo, Banka, Billiton en Riouw geraadpleegd; representanten van de autochtone bevolking, waaronder ook enige van in die gebieden „gewortelde” Chinese groepen. Uit de vele op deze bijeenkomst vastgestelde resoluties mag worden vermeld, dat de conferentie blijk gaf de voorkeur te geven aan een federatieve staatsvorm. Deze Malino-conferentie heeft de stoot gegeven tot de einde December bijeengekomen conferentie van Den Pasar, waarop werd besloten tot stichting van de staat Oost-Indonesië. Ook de vertegenwoordigers van de Nederlandse en associatieve, Chinese en Arabische bevolkingsgroepen kregen later nog de gelegenheid zich te doen horen en wel op de daarvoor belegde conferentie van Pankal Pinang.

Op 2 Augustus diende de Regering bij de Kamer in het reeds bij de Troonrede van 23 Juli aangekondigde ontwerp op de instelling van een Commissie-Generaal. In de bestaande omstandigheden, aldus de motivering, is behoefte aan een meer onmiddellijk en continu contact tussen opperbestuur (Regering) en algemeen bestuur (Luit. G.G.) Voorgesteld werd het aantal der commissarissen te bepalen op drie, terwijl ook de Luit. G.G. deel zou uitmaken van de commissie. Onder haar opdracht zou vallen o.a. het voorbereiden van een nieuwe staatkundige ordening en in verband daarmee van de rijksconferentie en voorts het voeren van besprekingen met van ouds bestaande en met nieuw gevormde staatkundige organisaties, zomede met vertegenwoordigers van de verschillende volken en bevolkingsgroepen, betrekking hebbende op de vestiging van de toekomstige staatkundige verhouding binnen het Koninkrijk. Het ontwerp werd aangenomen met 51 (K.V.P., Arb. en Comm.) tegen 28 stemmen. Om een paar argumenten van de oppositie te

vermelden : de beoogde commissie is in strijd met ons constitutionele recht (door de minister overigens volkomen weerlegd) ; door overbrenging van een deel van het opperbestuur naar Indië wordt de ministeriele verantwoordelijkheid en de invloed van het parlement verzwakt ; het dooreenmengen van de twee gescheiden sferen van opperbestuur en algemeen bestuur in de commissie, is bedenkelijk (een bezwaar dat ook in de Katholieke fractie werd gevoeld) ; en tenslotte ook, dat de commissie bij de huidige communicatiemiddelen niet nodig was, bewijze Generaal Spoor, die zich in 36 uur had gemeld.

Men verlieze niet uit het oog dat de Kamer enkel besliste over de instelling van de Commissie ; de benoeming van de personen geschiedde door de Regering en is geheel voor haar verantwoordelijkheid.

Volgens de, later gepubliceerde, instructie gaat de commissie bij de vervulling van haar opdracht staatkundig uit van de hiervoren genoemde stukken : Koninklijke rede, Regeringsverklaring 10 Februari 1946, aide-memoire, Troonrede en van het regeringsbeleid, zoals dat schriftelijk en mondeling bij de behandeling van het ontwerp is uiteengezet.

De commissarissen togen naar Indië en op 14 October werd een „bestand” gesloten, aan de nakoming waarvan, zoals bekend, nog wel iets ontbreekt.

Op 15 November werd te Linggadjati bij Cheribon tussen de Commissie-Generaal en de delegatie van de regering Sjahrir een basis-accord geparafeerd, terwijl op 18 November een publicatie in de pers verscheen van zeventien punten. Deze punten, door pers en schrijvers geïnterpreteerd en gecommunarieerd, gaven aanleiding tot een grote beroering, die in elk geval deze gunstige kant had, dat daaruit duidelijk bleek de intense belangstelling van brede kringen van ons volk voor het rijkdeel in Azië. Zo ontstond, wat Prof. Romme noemde, het phantoom Linggadjati. Maar toen de Regering het accord aan de Kamer overlegde, waren de 17 punten reeds in een ander licht gesteld door een Regeringsverklaring en een toelichting van de Commissie-Generaal : dit was geen commentaar op —, maar deel van het accord.

Bij de behandeling in de Kamer werd, ook dit zij hier vermeld, met de stemmen van de communisten tegen een motie Romme aangenomen, „dat de vrijheid en de veiligheid van de slachtoffers der gebeurtenissen in Indonesië en van de geïnterneerden thans in ieder geval behoren te worden verzekerd”. In Mei had, zoals reeds vermeld, minister Logemann een daarop betrekking hebbende clause in de motie van Poll bestreden en gezegd : „Mijn bezwaar daartegen is, dat er over die invrijheidstelling reeds een schema is aanvaard, een schema, dat men nu niet tot in details gepreciseerd moet denken — dat kan niet in de practijk —, maar waarbij men de middelen ter beschikking

heeft gesteld om dan toch in een luttel aantal maanden deze afvoer te voltooien.”

Terwijl de oppositie, bij de bespreking van het ontwerp-accoord, nog te veel gevangen was in juridische constructies, opgetrokken op de 17 punten, benaderde de voorzitter van de Katholieke fractie het vraagstuk in grote stijl en hij beheerste daarmee onbetwistbaar het gehele debat. Prof. Romme verwierp Linggadjati in de gangbare opvatting van een groot deel der publieke opinie, hij nam het ook niet aan in de zin van het enkele stuk van 17 punten. Door een negatief standpunt echter lost men in het algemeen een situatie niet op de beste wijze op. Bereid tot een regeling, die getuigde van een grote vooruitstrevendheid, stelde hij de minister een aantal vragen over hetgeen hem nog onduidelijk was in het „werkelijke” Linggadjati. De antwoorden van den minister zouden beslissend zijn voor zijn standpunt.

Het is nu wel in brede kring bekend, wat het ontwerp-accoord van Linggadjati volgens de verklaring van de Regering in werkelijkheid inhoudt. Enige van de bepalingen, waarover nog al wat stof is opgewaaid, mogen hier volgen: de republiek is geen staat maar zal dit worden in de ontworpen constructie van Indië; de republikeinse regering heeft de plicht op het territoir van haar gezag de fundamentele menselijke rechten en vrijheden te waarborgen, een plicht die ook blijft bestaan voor Nederland als souverein; gebiedsdelen, die op democratische wijze het verlangen daartoe te kennen geven, kunnen zich uit de republiek afscheiden, waarbij aan het democratische van de uitspraak geen hogere eisen worden gesteld dan in de republiek gelden; de troepen worden teruggetrokken, zodra dat mogelijk is, terwijl op Nederland de taak rust — en waarvoor de Regering de verantwoordelijkheid draagt — te zorgen voor herstel van orde en rust; de geprojecteerde unie zal zijn een Koninklijke unie en een soevereine staat; de arbitrageclausule zal nader bij reglement worden geregeld; voorts zal ook nog een financieel-economische overeenkomst moeten worden bereikt, en wanneer dit onoverkomelijke moeilijkheden zou opleveren zijn partijen aan dit accoord niet gebonden.

De fractie kon zich, na het antwoord van de Regering, dan ook verenigen met het door deze voorgenomen beleid, zich te verbinden, met inachtneming van de geldende Grondwet, tot niets meer of anders dan volgens de toelichting van de Commissie-Generaal, met onverkorte inachtneming van de Regeringsverklaringen van 10 en 19 December, is overeengekomen. De grootst mogelijke meerderheid van de fractie was van oordeel, dat deze wederzijdse verbintenis, bij juiste uitvoering, de mogelijkheid opent van het noodzakelijke duurzame samengaan tusschen Nederland en Indonesië. Alleen de Heer Ruys de Beerenbrouck nam een afwijkend standpunt in en heeft dit dan ook uitvoerig gemotiveerd.

Bij deze uitspraak mogen enkele kanttekeningen worden geplaatst. De Communisten stemden voor de motie, hoewel zij zich in het debat tegen de inhoud daarvan uitspraken. Zij willen het Koninkrijk door de revolutie ontbonden zien. De Heer Stokvis kwam op voor de „de facto” erkenning van de republiek, hetgeen voor hem impliceerde de „de jure” erkenning, de aanvaarding dus als soevereine staat. De Heer de Groot verzette zich met nadruk tegen, wat hij ten onrechte noemde, het tegemoet komen aan de „suggesties” van de Heer Romme. Hun voorstemmen was dus geen bewijs van instemming.

De supposities, dat de Katholieke fractie door een andere fractie zou zijn overgehaald, of haar stem zou hebben laten bepalen door partijpolitieke overwegingen, met name om een kabinets-crisis te vermijden, behoeven wel geen tegenspraak. Het Indonesisch probleem is door de fractie gezien als een bij uitstek nationaal probleem, het bestaan van het Koninkrijk zelve rakende, en op dat hoge plan heeft zij haar oordeel gevormd. Bij de debatten in de Kamer, en ook daarna, is de wenselijkheid betoogd, dat de oplossing ervan wordt gezien als een nationale taak en medewerking wordt verkregen op een zo breed mogelijke basis. Andere landen met gebiedsdelen overzee kunnen ons te dien aanzien nog wel eens ten voorbeeld strekken. Is ons vermogen tot concentratie van nationale wils- en krachtvorming verzwakt als gevolg van de langdurige afwezigheid van grote problemen en van de neutraliteitspolitiek, die wij hebben kunnen voeren? Ook onze troepen in Indonesië vertegenwoordigen het gehele volk, troepen, waarvan prof. Romme zeide, met welk citaat dit artikel kan worden besloten:

„Onze troepen zijn naar Indonesië gegaan of gaan naar Indonesië tot het brengen van, tot het zorgen voor veiligheid en recht. Die taak behoort naar mijn gevoel nu ook effectief te worden vervuld.”

Mr. E. G. M. ROOLVINK.

Noot der Redactie: Door technische moeilijkheden was het niet mogelijk aan deze kroniek een overzicht toe te voegen van de laatste ontwikkelingen.

Voor een begrip van het standpunt der K.V.P. in deze, moge verwezen worden naar de rede van Prof. Romme op de Partijraad van 29 Maart j.l.

Boekbespreking

Dr N. Devolder O.F.M. **Arbeid en Economische Orde**,
Uitgeverij N.V. Standaard-boekhandel, Antwerpen-Brus-
sel-Gent-Leuven, 1946, 448 blz., ing. 13.90, geb. 16.50.

„C'est au siècle où nous sommes qu'il appartenait de faire la philosophie du travail". Aldus schreef Leclercq in 1937 (Leclercq, *Leçons de droit naturel*, t. IV, Travail, Propriété, no 10, blz. 70). Vooral sinds het einde van de laatste wereldoorlog is zijn woord gebleken waar te zijn. Momenteel staat het probleem van de arbeid in het middelpunt van de belangstelling. Vakgeleerden, filosofen, sociologen, moralisten en juristen nemen deze kwestie in studie. Zelfs het grote publiek is er niet onverschillig voor.

Voor ons ligt echter een werk, dat èn om zijn rijke inhoud èn om zijn klassiek-wetenschappelijke behandeling onze speciale aandacht vraagt. Het is het boven aangegeven werk van Prof. Devolder.

In 1942 promoveerde aan de katholieke universiteit van Leuven Pater N. Devolder van de Vlaamse Minderbroeders provincie op proefschrift: „De ethiek van de arbeid". De auteur, die reeds in 1943 aan genoemde universiteit professor werd, heeft zijn dissertatie verder uitgewerkt door zijn theorie over het wezen en de eigenschappen van de menselijke arbeid in nauw contact te behandelen met de praktische problemen, waarvoor de sociale leiders zich heden ten dage gesteld zien. Zodoende is er een aanmerkelijk verschil tussen deze totaal nieuwe bewerking en de dissertatie van 1942. De auteur ontwikkelt een coherente arbeidstheorie, waarin hij alle problemen van de moderne tijd tot een harmonische oplossing brengt.

Wat wordt er in dit boek behandeld? Voor een bondige recensie is deze vraag onmogelijk te beantwoorden. Wij mogen volstaan met de inhoudstafel summier weer te geven. In drie delen is het boek verdeeld: het eerste deel behandelt het wezen en de eigenschappen van de arbeid; als principiële basis voor de volgende twee delen is dit deel zeker het belangrijkste. Vooral in de tweede afdeling wijdt de schrijver interessante beschouwingen aan het geestelijke, vrije, persoonlijke en sociale aspect van de arbeid, aan de waarde van de handarbeid en de daaraan beantwoordende appreciatie van de handarbeider, aan de invloed van de arbeid op de zedelijke en geestelijke ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid, tenslotte aan de arbeidsvreugde en arbeidspijn.

Het tweede deel vormt de grote middenmoot (blz. 141-353), waarin de ethiek van de arbeid behandeld wordt. In drie achtereenvolgende afdelingen wordt een diepgaande studie gewijd aan de zin, de zedelijkheid en de rechten en plichten van de arbeid. Geen enkel probleem, dat in dit verband thuis hoort, gaat de auteur uit de weg: het einddoel van alle arbeid, zijn bovenaardse bestemming (speciaal voor economisten is deze beschouwing van belang), de zedelijke waarde van de arbeidsproducten, de zedelijke rangorde der producten, arbeidsduur, rechtmatige arbeidsmethode's, machinisme, arbeidsspecialisatie, het motief van de arbeidende mens, het zijn alle problemen, die hier een grondige behandeling vinden. Vooral in de derde afdeling raakt Prof. Devolder arbeidskwesties aan, die in het verleden van de kant der moralisten te weinig belangstelling ondervonden; enkele wil ik hier noemen: recht op arbeid, plicht van de gemeenschap tot werkverschaffing, recht om vrij te arbeiden, recht op arbeidseer, grondslag, rangorde en verantwoordelijkheid van de arbeidseer. In deze derde afdeling wordt breedvoerig de zedelijke grondslag van het arbeidsloon, de gezinstoeslag en de sociale verzekering besproken. Vooral bij de behandeling van het loon worden

originele gezichtspunten naar voren gebracht. Het laatste deel is gewijd aan de arbeid in dienstverband. Een reeks brandende vraagstukken wordt hier aan de orde gesteld: de zedelijkheid van de arbeidsovereenkomst, de verplichtingen, die uit het arbeidscontract voortvloeien, de arbeidsgemeenschap (het natuurlijk karakter en het gezag ervan), zedelijke bevoegdheden van de ondernemersgemeenschap (medezeggenschap der kapitaalverschaffers en der arbeiders), verhouding tussen patroon en arbeider.

Wij kunnen niet nalaten deze summa van arbeidsmoraal aan te bevelen aan ieder, die op het terrein van de arbeid een verantwoordelijke functie te vervullen heeft. En dat zijn er heel veel. Immers, het gaat hier om de eerste en laatste beginselen, welke de economische verhoudingen moeten beheersen, en hoevelen hebben juist hier niet een leidende positie. Ieder, wien het ernst is de zedelijke grondslagen van de menselijke arbeid en diens veelzijdige organisatie te leren kennen, ieder, die, onderzocht door de verschrikkelijke ervaring van de laatste wereldoorlog, eindelijk genoeg heeft van de zedelijke onverschilligheid, welke de industrie en de economische verhoudingen kenmerkte, moet deze arbeidsethiek lezen en herlezen. Het werk van Prof. Devolder behoort tot de beste literatuur, welke in de laatste jaren over het arbeidsprobleem verschenen is. Wij voegen er echter onmiddellijk aan toe, dat dit werk bij de lezer een zekere intellectuele ontwikkeling en enige wijsgerige kennis veronderstelt, al zullen ook de heldere betoogtrant de verduidelijking door voorbeelden en de logische opbouw de lezer te gemoet komen.

Dr. T. DE RUITER O.F.M.

Katholiek Staatkundig Maandschrift

*Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering,
Drs. A. H. M. Albrechts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L.
de Block, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings*
Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRÄVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRÄVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F 7.50 PER JAAR (F 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG 1

15 MEI 1947

No. 3

DE HANDELSPOLITIEK

der Verenigde Staten van Amerika

Nooit heeft in de geschiedenis der Verenigde Staten de internationale politiek zo'n grote belangstelling genoten als nu het geval is. De Amerikaan is, in overgrote meerderheid, overtuigd, dat de huidige wereldsituatie en de positie die de Verenigde Staten daarin door de omstandigheden, innemen, maken, dat Amerika een leidende rol in de internationale politiek moet spelen.

Amerika is deze oorlog materieel onbeschadigd doorgekomen, voorzien van de grootste, best geoutilleerde industrie, en rijk voorzien van grondstoffen. Nu het Britse Imperium, zij het waarschijnlijk tijdelijk, door de grote persoonlijke en materiële verliezen gedurende de oorlog, door de enorme bezettingskosten in Duitsland, en, last but not least, door de moeilijkheden binnen het empire zelf, in de onmogelijkheid verkeert, een leidende rol te spelen, nu Frankrijk uitgeschakeld is door dezelfde oorzaken, vermeerderd met die, welke het gevolg zijn van de zwakke binnenlandse politieke situatie, blijven alleen de Verenigde Staten en Rusland over als beslissende factoren in de wereldpolitiek.

Hoe goed het Amerikaanse publiek beseft, dat Amerika leiding moet geven aan de wereldpolitiek, niet alleen om de democratische vrijheden in de rest van de wereld te beschermen, maar ook uit overwegingen van zelfbehoud, blijkt overduidelijk uit de gunstige ontvangst welke het krachtig optreden van den nieuwen Minister van Buitenlandsche Zaken, Marshall, evenals de voorstellen van President Truman tot steun aan Griekenland en Turkije hebben gekregen. De Truman-voorstellen werden in de Senaatscommissie — het begin der parlementaire behandeling — met algemene stemmen aanbevolen.

Er is geen sprake van enthousiasme. De Amerikaan beseft

volkomen, dat de eerste stappen gezet zijn op een weg, welke hem onherroepelijk naar de meest intense verbondenheid met alle internationale vraagstukken, en daardoor ook naar verantwoordelijkheid tot actief ingrijpen bij internationale moeilijkheden voert. Volgens inlichtingen van zeer betrouwbaar gebleken deskundige personen, moet de groep, die zich achter den vroegeren Vice-President en Minister van Handel, Henry Wallace, geschaard heeft, en een isolationistische-compromissenpolitiek aanbeveelt, geen belangrijke steun vinden. Men schat het aantal volgelingen hoogstens tussen 5 en 10%.

Het wordt wel eens voorgesteld, dat de Amerikanen een imperialistische politiek volgen. Dit is, volgens mijne mening, beslist onjuist. Geregeld bemerkt men in gesprekken, zowel met staatslieden en diplomaten als met vooraanstaande personen uit de financiële- en zakenwereld, hoezeer men de leidende rol in de wereldpolitiek als een opgelegde, ja zelfs als een opgedrongen taak gevoelt. Als men de keuze had, zou men zich veel liever uitsluitend met eigen zaken bemoeien. Is dit enerzijds een verheugend verschijnsel, anderzijds brengt deze opvatting het gevaar mede, dat het isolationisme, zodra de omstandigheden maar iets zouden veranderen, de kop weer zal opsteken.

Op het terrein van de handelspolitiek ziet men van deze laatste ontwikkeling reeds in zeer bescheiden mate, en voor het grootste gedeelte onbewust, de eerste symptomen. Onmiddellijk na het einde van de oorlog was de algemeen heerschende mening in Regerings- en zakenkringen, dat de Verenigde Staten op economisch gebied niet dezelfde fouten mogen maken als na de vorige oorlog. Een vrij economisch wereldverkeer zag men toen vrij algemeen als de voornaamste factor in een spoedig herstel en daardoor ook als de beste waarborg voor de wereldvrede. Voorts begreep men, dat het voor het herstel van de wereld noodzakelijk was, dat Amerika reconstructieleningen gaf aan de verwoeste en uitgeplunderde landen, en dat de enige mogelijkheid, om terugbetaling dezer verarmde gebieden te verkrijgen, hierin bestond, dat men deze gebieden de gelegenheid gaf naar Amerika te exporteren. Tenslotte was men overtuigd, dat Amerika, na verloop van kortere of langere tijd, zelf export nodig zou hebben ter bestrijding der dan dreigende werkloosheid. Ook deze Amerikaanse export kan alleen betaald worden door import uit andere landen.

Gedurende de laatste maanden hebben de politieke inzichten zich gewijzigd. Hoewel bij de November-verkiezingen de handelspolitiek zeker niet in het brandpunt der belangstelling heeft gestaan, heeft toch de uitslag der verkiezingen op het handelspolitieke terrein terugslag gegeven. De verslagen democraten waren de voorstanders der vrijhandelspolitiek en de overwinnende republikeinen van huis uit de felste protectionisten. Nu moet men zich van de vrijhandel, voorgestaan door de democraten, al reeds geen grote illusies maken. De felste voor-

standers gaan niet verder dan het scheppen van de mogelijkheid om door een handelsverdrag de torenhoge Amerikaanse invoerrechten tot hoogstens de helft te verminderen. Dit is mogelijk gemaakt door de Trade Treaty Act.

Direct na de verkiezingen begon de actie tegen deze wet. Merkwaardig genoeg werd het signaal ditmaal gegeven door de landbouw, die vóór de oorlog niet protectionistisch getint was. Aanleiding tot de actie was de komende internationale Handelsconferentie (I.T.O.), welke bij verschijning van dit artikel reeds in Genève geopend is. De Amerikaanse Regering heeft destijds het initiatief tot deze conferentie genomen, en tal van voorstellen tot verbetering van de internationale ruilhandel voorbereid en ingediend. Nog op de, gedurende de vorige zomer in Londen gehouden, voorbereidende deskundigen-conferentie, heeft Amerika sterk de leiding genomen.

Het nieuwe, in meerderheid protectionistische Republikeinse Congres, maakte zich ongerust over de concessies die de Verenigde Staten in Genève aan de naar Amerika exporterende landen zouden kunnen geven. Men heeft deze winter getracht de Trade Treaty Act in te trekken, waardoor de Amerikaanse delegatie op de conferentie in Genève volkomen machteloos zou worden, en geen enkele concessie zou kunnen doen. Alleen de bekwame verdediging der Regeringspolitiek door onderstaatssecretaris Will Clayton, en de knappe strategie der senatoren Arthur H. Vandenberg en Eugene D. Millikin, hebben dit onheil kunnen afwenden. En dit is nog slechts gelukt, doordat en nadat President Truman de uitvoering der wet in die zin gewijzigd had, dat een nieuw beroep aan het bedrijfsleven was gegeven om handelsverdragen gewijzigd te krijgen. Dit betekent een nieuwe uitholling der vrijhandelsvoordelen, doordat voortaan in elk handelsverdrag, waarin aan het buitenland tariefconcessies gedaan worden, de bepaling moet worden opgenomen, dat de concessie ten alle tijde door de Amerikaanse Regering kan worden teruggenomen, wanneer blijkt, dat door te groten invoer de belangen van de betreffende tak der nationale industrie in gevaar worden gebracht. Gelukkig is intrekking der Trade Treaty Act voorkomen. Anders zou het gevaar groot zijn geweest, dat de conferentie in Genève het lot zou delen van de Internationale Economische Conferentie van Londen in 1933, die bij het begin getorpedeerd werd door de weigering der Verenigde Staten aan een internationale muntstabilisatie mede te werken. Doch uit het bovengeschetste verloop blijkt wel, dat de gevaren, dat Amerika in Genève niet of niet voldoende zal medewerken, nog geenszins geweken zijn. De Amerikaanse Regering treft ten deze zeker geen schuld. De heer Clayton laat niet na voortdurend te wijzen op de noodzaak van een vrijer ruilverkeer, in de eerste plaats in het belang van Amerika zelf. Dat hij hierin gesteund wordt door invloedrijke en bekwame parlamentsleden als senator Vandenberg geeft wat meer hoop,

dat Genève niet opnieuw, zoals bij de economische conferentie van de Volkenbond in 1927, een volslagen mislukking zal worden. Dat de heer Clayton, die den Staatssecretaris (Minister van Buitenlandse Zaken), George Marshall, in alle economische aangelegenheden vervangt, en dus zeer moeilijk in Wahington gemist kan worden, de leiding der Amerikaansche delegatie in Genève op zich heeft genomen, bewijst wel, hoe belangrijk de Amerikaanse Regering deze conferentie beschouwt. Bovendien is het de bedoeling, dat de Amerikaanse Regering van de conferentiesamenkomst gebruik zal maken, om bilaterale verdragen af te sluiten.

De vraag, welke gevolgen de Amerikaanse handelspolitiek voor ons land zal hebben, is nu nog niet te beantwoorden. Uit het bovenstaande toch blijkt duidelijk, dat de Amerikaanse handelspolitiek nog geenszins vaststaat, daar de meerderheid van het congres een spaak in het wiel der Regering kan steken. Vooral voor Nederland zal veel afhangen van het al dan niet slagen der Geneefse conferentie. Nederland heeft vóór alles dollars nodig. Deze kan het alleen verkrijgen door leningen en door export. Leningen betekenen in zich noodzaak van toekomstigen export. Nederland voert meer uit de Verenigde Staten in dan het, zelfs met het gunstigste handelsverdrag, ooit naar Amerika kan uitvoeren. Een deel der huidige en toekomstige dollarbehoefte zal dus verdiend moeten worden door uitvoer naar derde landen. Daarom is de Handelsconferentie in Genève voor Nederland van zó groot belang, omdat het de bedoeling is, daar *over de gehele linie*, dus *voor alle landen*, lagere invoerrechten overeentekomen door multilaterale verdragen, d.w.z. verdragen tussen vele landen en niet tussen twee. Op deze conferentie, en vooral daarna wanneer het congres al dan niet deze Geneefse overeenkomsten zal goedkeuren, zal blijken, welke richting Amerika uitgaat. Zou Amerika, alle lessen van de vorige wereldoorlog vergetend, opnieuw haar grenzen sluiten en zich in een economisch isolationisme terugtrekken, dan ziet het er voor de economische en sociale reconstructie in de wereld in het algemeen en voor Nederland in het bijzonder, treurig uit.

Er behoeft geen aanleiding te bestaan tot te groot pessimisme. Staatslieden als President Harry S. Truman, Staatssecretaris George Marshall, Onderstaatssecretarissen Dean Acheson en Will Clayton, de Secretaris van Handel W. Averell Harriman, oud-Ass. Secretaris van Staat Adolf Berle Jr., de Senatoren Vandenberg en Connally, de grote figuren in de handels- en bankwereld, hebben allen het juiste inzicht en propageren hun ideën met moed en kracht. Doch anderzijds is voor overdreven optimisme zeker geen plaats. Als men besluit tot vrijer ruilverkeer te komen, dan zal dit, gezien boven weergegeven moeilijkheden, zeker slechts langzaam en geleidelijk geschieden.

Mr. M. P. L. STEENBERGHE.

New York, Pasen 1947.

ONDERWIJSPROBLEMEN

Meer armslag voor het particulier initiatief

Er is een tijd geweest, die nauwelijks meer dan anderhalve eeuw achter ons ligt, dat het onderwijs slechts in zeer bescheiden mate de belangstelling van de Overheid genoot.

Volksonderwijs werd op zeer beperkte schaal en uiterst armoedig, door de stadsbesturen georganiseerd of gepatroneerd, de Latijnse scholen waren er al niet beter aan toe. Onderwijs onder onze Republiek was zaak der ouders. Als de middelen het toestonden en de drang naar kennis aanwezig was, lieten de ouders hun kinderen onderwijs geven, vaak huisonderwijs door goeverneurs. De grote meerderheid bleef van het allerelementairste onderwijs verstoken.

De protestantse kerken vermochten niet iets in de plaats te stellen van de degelijke geestelijke boedel, die de verjaging van de katholieke kerkelijke scholen had vrij gegeven.

In de negentiende eeuw hebben enkele nieuwe beginselen een grote stoot gegeven tot het ontstaan en de ongekende vlucht van het overheidsonderwijs.

Daar was vooreerst het geloof in de vooruitgang door verbreiding van kennis onder alle lagen des volks, ten tweede de democratische gedachte, dat elk kind, ongeacht maatschappelijke stand, recht had op ontwikkeling naar de mate van zijn vermogens; ten derde het verlangen der liberalen om de jeugd te onttrekken aan de invloed der Kerken.

De negentiende eeuw vertoonde een wedloop om de opvoeding van het kind *door* de school. De Kerkelijken startten niet het snelst. („Zij die geloven haasten niet"). De onkerkelijken, méér gepresseerd, en voor wie kennis alléén evenveel betekende als voor de anderen geloof en kennis, wisten, zoals in bijna alle andere Europese landen, de Overheid te winnen voor de lokkende gedachte van een overheidsschool voor alle kinderen, onafhankelijk van hun godsdienstige gezindheid; en verkregen zo een voorsprong, die door de kerkelijke scholen, pas werd ingelopen, toen ook zij gingen delen in de subsidies uit de overheidskas.

Het resultaat van deze ontwikkeling is geweest, dat wij nu, in grote lijnen, twee soorten van onderwijs kennen:

1. Overheidsonderwijs, dat direct onder bestuur staat van Rijk of Gemeente.
2. Bijzonder Onderwijs onder particulier bestuur, maar dat, wat de inrichting betreft, strak gebonden is aan de voorschriften van de Staat, m.a.w. een onderwijs, dat behoudens in het confessionele met alles wat daarmee samenhangt,

in geen enkel opzicht vrij, of particulier, of bijzonder genoemd kan worden.

Scherper uitgedrukt : het onderwijs wordt door de overheid geregeld ; er zijn twee soorten overheidsscholen : de ene wordt door de overheid bestuurd, de andere door particulieren. (Verenigingen of stichtingen).

Is deze toestand historisch verklaarbaar, daar de bijzondere school haar geestelijk bestaansrecht en haar middelen van bestaan heeft moeten afdwingen van de Staat, tegen zware concessies, zij vindt ook een feitelijke grond in de omstandigheid, dat niet op de *directe* bijdragen der ouders, maar op overheidssteun de school drijft. In feite dragen niet de ouders, maar draagt de Overheid, dus de gemeenschap, het leeuwenaandeel der financiële lasten. De schoolgelden vormen slechts een bescheiden deel van het budget der schoolexploitaties.

Ik heb hier voor me de cijfers over het jaar 1935. Het Lager Onderwijs kostte in dat jaar in totaal *f* 88.736.000,— aan het Rijk, *f* 52.229.000,— aan de Gemeenten en *f* 95.000,— aan de Provinciën ; dit maakt een som van *f* 141.060.000,—. Als inkomsten staat hiertegenover slechts een bedrag van *f* 7.109.000,— in hoofdzaak schoolgeldbelasting, die in de gemeentekassen vloeit.

Het Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs kostte in dat jaar *f* 23.245.000,— aan de Overheid, het Nijverheidsonderwijs *f* 17.485.000,— en het Hoger Onderwijs *f* 13.286.000,—. Als inkomsten hiertegenover slechts *f* 2.685.000,— voor het Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs, *f* 895.000,— voor het Nijverheidsonderwijs en *f* 3.388.000,— voor het Hoger Onderwijs. Algemeen totaal geeft de Overheid *f* 195.076.000,— uit voor het onderwijs in Nederland, en krijgt daarvan slechts *f* 14.077.000,— terug.

Uiterst moeilijk is te schatten het bedrag, dat de gemeenschap hier nog bijvoegt door particuliere initiatieven. Als we aan de talrijke scholen voor Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs, aan onze drie bijzondere hogescholen, en aan tal van bijzondere inrichtingen van onderwijs denken, dan mogen we deze spontane offers voor het onderwijs veilig op enkele tientallen millioenen schatten. Maar daarmee is aan deze stelling, dat de overheid de school betaalt nog niets afgedaan, behoudens dan voor de bijzondere hogescholen en een aantal andere onderwijs inrichtingen, zoals de seminaria, waar de staat niets bijdraagt.

Is het een wonder, dat de betalende overheid ook regelende overheid wil zijn, en daarbij nauwelijks grenzen aan haar regelende bevoegdheden erkent ?

Nu zijn er velen, die menen dat deze toestand voortreffelijk is. Het socialisme heeft de moderne mens nu eenmaal gewend geraakt aan allerlei voogdij en bemoeiing en zorg van de staat,

waarom niet op het gebied der opvoeding? Er zijn echter, en sinds geruime tijd vóór de oorlog, en in het openbaar, en in het bijzonder onderwijs stemmen opgegaan, om een zekere mate van emancipatie van het onderwijs van de staatsvoogdij te bepleiten.

Na de oorlog, afgeschrikt door de uiterste vormen van overheidsdictatuur in de nationaal-socialistische en communistische staten, zijn zeer velen vaster dan ooit tot de overtuiging gekomen, dat de onderwijspolitiek in ons land, hoe waardeerbaar ook om zijn verdraagzaamheid in geestelijk opzicht, te veel macht heeft gegeven aan de Overheid, te weinig ruimte heeft overgelaten aan het particulier initiatief ten aanzien van de onderwijskundige inrichting.

En juist van dit particulier initiatief is alles te verwachten voor de onderwijsvernieuwingen, die en door de verbeterde psychologische inzichten, en door de behoefte aan zedelijke opvoeding, aan karaktervorming, aan nationale, aan sociale, aan esthetische opvoeding, en door de totaal veranderde economische omstandigheden, steeds meer dringend worden geëist.

Ons volk heeft te kiezen tussen twee richtingen: ofwel — de geïnteresseerden, de schoolleiders, de besturen zullen, op beperkte schaal, vernieuwingen invoeren, die uiteraard soms een enigszins experimenteel karakter dragen, onder een rechtmatige, maar beheerste en aanmoedigende controle van de overheid, —

ofwel — de overheid zal, en gros, massaal, aan *het* onderwijs, vernieuwingen *opleggen*, die niet minder tot het experiment behoren, of alle vernieuwing saboteren.

In het eerste geval zal de overheid prijs moeten geven het ideaal van een gestandaardiseerde leerling, een zwaar offer in een tijd, waarin alles maar standardisering neigt en streeft. Er zullen méér experimenten genomen worden, geprikkeld als de leerkrachten zullen zijn door de vrijheid.

In het tweede geval zal er één experiment worden genomen, opgelegd aan alle leerkrachten en leerlingen, of zij er in geloven of niet.

Het is voor ons niet moeilijk een keuze te maken, te meer niet, omdat de eerste richting eindelijk de kans zal geven aan het particulier initiatief, al te lang belemmerd door de overheid.

Dit wil volstrekt niet zeggen, dat er maar raak geëxperimenteerd zou mogen worden. Subsidie-verlening blijve natuurlijk geconditioneerd door de goedkeuring van het leerplan. Maar voor dat leerplan aan iedere school, geve de overheid meer armslag dan in het verleden.

Als, in de komende tijd, de staat er niet toe over gaat zich terug te trekken van elk terrein, waar de gelijke-belangen hebbende-particulieren het werk beter kunnen doen, dan de staat het gedaan heeft, is er geen andere ontwikkeling denkbaar dan tot een absolute staatsdictatuur.

Nergens is deze dictatuur meer in strijd met de menselijke waardigheid, meer een gevaar voor de maatschappij zelve dan in het geestelijke leven, waartoe de opvoeding voor een allerbangrijkst gedeelte behoort. De moderne mens is echter meer waakzaam geweest tegen nationalisatie van de bodem en van ander materieel bezit, dan van het geestelijk bezit.

De nationalisatie is dan ook begonnen in de school, en deze nationalisatie is zeer ernstig : het is de nationalisatie van het kind.

Voor alle personalisten, Christen of Humanistische personalisten, is één van de grote problemen van onze tijd dan ook de geleidelijke omzetting van een in wezen staatsocialistisch geöriënteerde onderwijspolitiek, in een politiek van gecontroleerde vrijheid en subsidiariteit.

Dr. JOS. DE BOER.

DE CHRISTELIJKE VOLKS PARTIJ

Men heeft mij gevraagd een bijdrage te leveren, houdende een schets van de organisatie van de Christelijke Volkspartij in België, en haar werking.

De ervaring, gedurende de bezettingstijd opgedaan, werd bij de oprichting van de Partij ten nutte gemaakt. De oorlog was een harde proef. Hij was ook een middel om de echte volksélite te ontdekken. Wegens het feit, dat velen van de bestaande gezagdragers en vooraanstaande leiders zich gedurende de oorlogstijd hebben gevaloriseerd, ofwel vreesachtig terugtrokken, hetzij zich ontmoedigd verlieten op het verloop der gebeurtenissen en bijna louter materieel hun dagelijks leven voortzetten, is een verschuiving van invloeden ontstaan. Voeg daar nog bij, dat acht nieuwe jaargangen het kiezerskorps kwamen aanvullen, waaronder zich een groot deel vroegere jeugdleiders en markante jongere persoonlijkheden bevonden.

Het was nodig deze politiek-waardevolle élite in de Partij-organisatie te betrekken. Met de oude vormen was dit onmogelijk. Een gans nieuwe organisatie kon alleen voldoende resultaat opleveren.

De nieuwe partij moest daarbij een volstrekt democratisch karakter vertonen, om aan deze nieuwe volksélite alle kansen te kunnen geven. Daarbij kwam ook nog het inzicht, dat alleen door de beoefening der democratische stelregels in het partij-kader zelf een goede mogelijkheid gegeven werd ter politieke opvoeding der massa. Zo werden de verkiezingsreglementen en kandidaatstellingen onderworpen aan de vereisten van een volstrekt vrije en geheime stemming.

Tweedens heeft de oorlogservaring ons geleerd, dat alleen een solidaire verantwoordelijkheid en samenwerking der verschillende sociale milieu's in staat was, zowel een genuanceerde oplossing van allerlei vraagstukken teweeg te brengen, als een groots politiek programma te verwezenlijken.

De compartimentering der bevolking in politieke stands-organisaties, waarop de ganse super-structuur, bij wijze van federatie van al deze groepen was gebouwd, liet niet toe de algemene maatschappelijke hervormingen met succes door te voeren, gezien de organisatorische en programmatische tegenstellingen.

De leden worden individueel aangeworven in de Partij, en verlenen individueel hun medewerking voor de aanduiding der kandidaten en besturen, waar zij vroeger, uit hoofde van hun aansluiting bij een politieke standsorganisatie, automatisch het lidmaatschap der Partij verkregen.

Uit de praktijk is bewezen, dat deze wijziging veel nutteloze conflicten heeft uitgeschakeld en zelfs gemakkelijker toeliet

vooraanstaande persoonlijkheden uit alle sociale milieu's op het voorplan te plaatsen.

De C.V.P. is een staatspartij, in deze zin, dat zij leden uit alle sociale milieu's recruteert, en in alle gewesten haar organisatiekaders heeft ingericht.

In België moet men met het bestaan van twee kultuurgemeenschappen rekening houden. Daarom werd, ten einde aan een speciale mentaliteit van de onderscheidene gewesten tegemoet te komen, een gelijke vertegenwoordiging voorzien in het leidinggevend orgaan der Partij, nl. het Nationaal Comité: 12 Waalse en 12 Vlaamse leden. De beslissingen worden door dit voltallig Comité getroffen, doch de aangepaste uitvoering ervan wordt overgelaten aan elk der beide vleugels.

Het Nationaal Secretariaat is op een gelijkwaardige wijze ingericht. Deze formule heeft, wegens haar evenwicht, het vertrouwen gewonnen van alle Belgische arrondissementen.

* * *

Organisatie der Partij.

De leden, gegroepeerd in plaatselijke afdelingen, verkiezen een Raadsvergadering, waaruit een Bestuur wordt verkozen. Afgevaardigden uit elk dezer plaatselijke afdelingen vormen op het arrondissementeel plan een Raad van Afgevaardigden, waaruit een Hoofdbestuur van het arrondissement wordt verkozen. Het aantal afgevaardigden wordt berekend op één afgevaardigde per 100 leden, met een minimum van twee voor elke plaatselijke afdeling.

Het Hoofdbestuur heeft een vrij algemene bevoegdheid, doch voor de lopende zaken staat een kleiner bestuursorgaan in, nl. het Dagelijks Bestuur.

De arrondissementen leveren de afgevaardigden voor het Congres, dat op zijn beurt het Nationaal Comité aanduidt.

Het Nationaal Comité heeft rondom zich een reeks coördinerende en adviserende lichamen: de Partijraad en de Contactcommissie, een uitvoerend orgaan: het Nationaal Secretariaat en een Studieorgaan: het Studie- en Documentatiecentrum.

De Partijraad is een sterk representatief organisme, dat tegelijk het administratief kader van de Partij uit de arrondissementen groepeerd, met name: alle arrondissementsvoorzitters, een afvaardiging van de parlementaire groepen, nl. de burelen van de C.V.P.-groep van Kamer en Senaat, samen met de C.V.P.-Staatsministers, onder leiding van de Nationale Voorzitter en het Nationaal Comité. De Partijraad vergadert iedere maal, wanneer verschillende arrondissementen de wens daartoe uitdrukken, en bij voorkeur bij regeringswisselingen en voorbereidingen van belangrijke congressen.

De Contactcommissie is één tweede adviserend organisme, dat voornamelijk de politieke opportuniteit en de algemene

lijnen van het parlementaire leven onder ogen neemt. De bespreking loopt hier meestal over een gedetailleerde uiteenzetting van de politieke toestand en over de in te dienen wetsvoorstellen en andere parlementaire initiatieven. Deze Contactcommissie is samengesteld uit de Burelen van de Kamer- en Senaatsgroep, een afvaardiging van het Studie- en Documentatiecentrum, dat de wetsvoorstellen heeft ingestudeerd en voorbereid, en staat onder de leiding van de Nationale Voorzitter en een afvaardiging van het Nationaal Comité. De Contactcommissie kan op haar vergaderingen uitnodigen — wanneer belangrijke politieke problemen worden besproken — de Staatsministers en iedere specialist, wiens voorlichting noodzakelijk blijkt.

Een Parlementaire Werkcommissie, bestaande uit een beperkte afvaardiging van de parlementaire groepen, het Nationaal Comité en het Studiecentrum, bespreekt regelmatig de dagelijkse parlementaire activiteit en — tactiek (voorbereiding en verdeling van interpellaties en tussenkomsten, documentatie, enz.).

Eenmaal deze adviezen ingewonnen, kan het Nationaal Comité met kennis van zaken beslissen. Deze adviserende organismen zijn noodzakelijk, gezien de geweldige uitbreiding van het Partijkader, zowel in de arrondissementen als in het Parlement.

Het Nationaal Secretariaat beschikt thans als uitvoeringsorgaan, over twee Algemene Secretarissen, één voor elke vleugel, hulp-secretarissen en een Vrouwensecretariaat.

Voor de uitvoering en de voorlichting der arrondissementen zijn gewone maandelijks vergaderingen der arrondissementsvoorzitters en -secretarissen op het Nationaal Secretariaat voorzien. Daarin worden meteen wensen van bepaalde arrondissementen in overweging genomen, die vervolgens ter beslissing aan het Nationaal Comité worden voorgelegd.

Deze vergaderingen van voorzitters en secretarissen zijn van het grootste nut gebleken. Zij laten aan het Nationaal Comité toe de organisatie van de partij in de verschillende arrondissementen na te gaan, regelmatig contact te nemen met de leiders dezer arrondissementen. Op deze manier ontstond een geest van samenwerking en vertrouwen. Deze vergaderingen werden vrij stipt bijgewoond, hetgeen de uitvoering der ordewoorden en beslissingen van het Nationaal Comité ten zeerste vergemakkelijkte.

Er werd gezorgd voor een zekere werkverdeling. Er wordt bepaald, dat de voorzitter van het arrondissement geen parlementslid mag zijn. Dit is verantwoord om volgende redenen :

- 1°. Gezien de huidige werking van het Parlement, is een parlementslid verplicht minstens vier dagen per week te Brussel aan de parlementaire werkzaamheden deel te nemen. Hij is daarbij ten zeerste benomen door de vele vragen tot dienstbetoon, heeft dan nog daarbij de groepsvergaderingen

te volgen en de werkzaamheden van enkele studiecmissies in het Studie- en Documentatiecentrum.

Hij wordt regelmatig opgeroepen om voorlichtingsvergaderingen te geven, zonder te spreken over het feit, dat inmiddels de meeste parlementairen hun eigen beroepsbedrijvigheid dienen voort te zetten. Over het algemeen beschikken zij niet over het minimum van tijd, dat nodig is om de werking van tientallen lokale afdelingen na te gaan en de zovele administratieve besloemingen van het geheel van een uitgebreid arrondissement te verzorgen.

Sommige arrondissementsvoorzitters, die parlementair waren, hebben dan ook aangedrongen om van deze zware functie van arrondissementsvoorzitter ontlast te worden.

Het is een gezond principe der werkverdeling, dat deze verschillende functies werden gesplitst.

- 2°. De Partijorganisatie in het arrondissement heeft, door het feit van haar werkzaamheid, een zeker recht op initiatief. De organisatie is een werk van dagelijkse bezigheid. Beslissingen moeten onmiddellijk worden genomen. De parlementairen zijn, door de aard van hun werkzaamheid, niet zo zeer aangewezen op louter organisatiewerk in het arrondissement. Zij beschouwen de algemene politiek en leven niet zo onmiddellijk mede met de grote massa der C.V.P.-bestuursleden en leden.

Het is echter, langs de andere kant ook duidelijk, dat uit deze organisatievorm geen tegenstrijdigheid mocht voortvloeien tussen de parlementairen en de partijorganisatie. De parlementairen hebben hun eigen organen, die een deel vormen van het hoger partijkader, nl. hun eigen burelen en voorzitters, waarvan zij de leiding volgen. Het is noodzakelijk, ten einde tot een goede samenwerking te komen, dat de parlementairen op elke vergadering van het arrondissementeel Hoofdbestuur worden uitgenodigd en daaraan deelnemen. De Partijactiviteit dient in volle vertrouwen te geschieden en volledige voorlichting langs beide zijden is noodzakelijk.

Dezelfde regel wordt toegepast voor de burgemeester, die tegelijkertijd zou voorzitter zijn van een lokale afdeling. Uiteraard vervult de burgemeester een functie ten dienste van alle gemeentenaren en moet dienvolgens zich bewegen op een plan boven de partijen. Wordt hij vereenzelvigd als burgemeester met de voorzitter der lokale afdeling, dan zal het hem in sommige gevallen veel moeilijker vallen om zijn algemeen werkzaamheid als burgervader uit te oefenen. Het kan ook voorkomen, dat een burgemeester, die een Schepencollege heeft gevormd, door coalitie tussen verschillende partijen, niet in staat is de zuiver-principiële lijn te behouden en het partijprogramma uit te voeren. Hij kan ertoe verplicht worden bepaalde compromissen aan te

nemen. Het is beter dat deze politiek-verantwoorde houdingen niet onmiddellijk met de houding der plaatselijke partijafdeling kunnen vereenzelvigd worden.

Het is ook hier duidelijk, dat de gemeentelijke mandatarissen volledig moeten voorgelicht worden over de activiteit van de Partij, en dat de samenwerking ten zeerste wordt gevorderd. Het is daarom ook voorzien dat de gemeentelijke mandatarissen aan de vergaderingen der lokale besturen kunnen deelnemen.

De uitwerking van het partijprogramma.

Vóór het Congres van Augustus 1945 bestonden reeds enkele studiecmissies. Het Nationaal Comité heeft een ordening tussen de werkzaamheden dezer verschillende studiecmissies willen teweegbrengen, en heeft daartoe een Studie- en Documentatiecentrum gesticht, dat onder de leiding werd gesteld van de h. Wigny, en waarvan de h. Houben directeur werd. Deze dienst beschikt voor het ogenblik over vijf secretarissen, één vertaler, een administratieve dienst en een dactylografie. Thans zijn er 18 studiecmissies aan het werk, die in het totaal over 90 subcommissies beschikken. De cadans der vergaderingen bedraagt ongeveer 20 zittingen per week van een of andere studiecmissie of subcommissie. Meer dan 400 personen, specialisten en parlementairen, werken in deze studiecmissie, aan de voorbereiding van wetsvoorstellen of het verzamelen van documentatie voor interpellaties, controle der handelingen der regering en verschaffen van nuttige gegevens aan parlementairen en arrondissementele afdelingen.

Het partijprogramma, dat op Kerstdag 1945 werd gepubliceerd, was het resultaat van de eerste phase van de werkzaamheden dezer talrijke studiecmissies. Dit programmaboek heeft, op een tijdspanne van drie weken, drie verschillende uitgaven gekend en werd verspreid op 65.000 exemplaren.

Gelijktijdig met het verschijnen van dit programma werd de werking dezer commissies voortgezet en een hele reeks wetsvoorstellen werden aan de C.V.P.-groepen ter indiening medegedeeld. Deze dienst is van zeer groot nut gebleken voor de voorstudie van wetsvoorstellen en regelmatig doen de parlementairen beroep op de daartoe gespecialiseerde studiecmissies om hun plannen in tekst te verwerken.

Elf wetsvoorstellen werden reeds in het Parlement neergelegd. In de Kamer :

- wetsvoorstel tot stichting van een Nationale Kolenraad ;
- wetsvoorstel tot stichting van een Nationaal Onderzoekscenrum voor de oplossing van de Waalse en Vlaamse vraagstukken ;
- wetsvoorstel over de ondernemingsraden ;
- wetsvoorstel over een nationale commissie van onderwijs ;

- wetsvoorstel over het statuut der hospitalen ;
- wetsvoorstel tot stichting van de Nationaal-Economische Raad en de Beroepsraden ;
- wetsvoorstel tot het treffen van voorlopige maatregelen voor de comptabiliteit der ondernemingen ;
- wetsvoorstel over de toekenning van supplementaire verlofdagen aan de jonge arbeiders ;
- wetsvoorstel over de medische schoolinspectie.

Bij de Senaat werden ingediend : het wetsvoorstel over het vrouwenstemrecht en het wetsvoorstel over de volksraadspleging.

Ter documentatie over de parlementaire werkzaamheden werden nota's overgemaakt, houdende amendementen over het regeringsontwerp over de pachtwetgeving, over het ontwerp van de Staatsraad en een nota over de toestand op radiogebied.

Verschillende wetsvoorstellen en nota's werden aan het Nationaal Comité overgemaakt en zijn ter verdere studie.

Inmiddels komen op het Studie- en Documentatiecentrum herhaaldelijk aanvragen toe van parlementairen, die zich willen documenteren over bepaalde kwesties en de stand van een onderzoek of wetgeving over een bepaalde aangelegenheid willen kennen.

Het Studie- en Documentatiecentrum zal zich ook bezighouden met het leveren van de nodige documentatie aan de studiekringen der Partij, die in wording zijn in de arrondissementen.

Het Studie- en Documentatiecentrum werd tijdens de verkiezingen belast met het opstellen van persbulletijnen voor de dag- en weekbladpers, die de C.V.P. steunde. De teksten van een groot aantal manifesten en propagandadruksels werden aldaar ook opgesteld.

Dit centrum kent op dit ogenblik een steeds groeiende uitbreiding en mag zich verheugen in de waardering van de parlementairen en specialisten, die aldaar de gelegenheid vinden hun plannen met nauwgezetheid en voldoende nuancering tot uitwerking te brengen. Het is een instrument, dat met de dag aan belang zal winnen, en voornamelijk van nut zal zijn, als eenmaal de C.V.P. regeringsverantwoordelijkheid moet dragen.

De voorbereidingen en de uitslagen der Wetgevende en Provinciale Verkiezingen van Februari 1946.

De Christelijke Volkspartij was nog volop in de organisatieperiode toen de verkiezingen werden uitgeschreven. De regering had er op gerekend ons te verrassen, doch dit manoeuvre was voorzien, en reeds vanaf 20 October 1945 werd het kiesplatform en het statuut der pollverrichtingen voorbereid.

De h. Deschuyffeleer werd gelast een propagandadienst te

vormen ter verbreiding van het programma en het kiesplatform der C.V.P.

De financiële mobilisatie werd ingezet onder de leiding van de Algemene Schatbewaarder, de h. Scheyven, die zich prachtig van zijn taak heeft gekweten. De uitgaven voor de verkiezingsstrijd en de affiches werden voorbereid, en het resultaat van deze werking is geweest, dat vanuit het Nationaal Secretariaat — buiten al hetgeen door de arrondissementen zelf werd uitgegeven — in totaal 11.419.000 exemplaren druksels en affiches werden verspreid.

Nooit werd een kiesstrijd met zoveel geestdrift en zwier gevoerd, en vooral met zo een enthousiaste medewerking der jongeren. Talrijke vrijwilligers hebben zich weken lang kosteloos ten dienste gesteld van de Partij, en elke oproep tot medehulp vond onmiddellijk gehoor.

Het Nationaal Comité heeft provinciale vergaderingen georganiseerd, waar de voorbereiding van de verschillende lijsten werd verzorgd.

De vernieuwing, die door het Congres van 18-19 Augustus 1945 was geëist geworden, werd doorgevoerd. 75% van de politieke mandatarissen der C.V.P. zijn nieuw! Het is deze vernieuwing, samen met het evenwichtig doch sociaal-voorstrevend programma, die aan de C.V.P. een merkwaardige aantrekkingskracht heeft verleend.

De vernieuwing der kaders had het grote voordeel, dat een reeks enthousiaste jongere persoonlijkheden, door hun oorlogsactiviteit naar voren getreden, de strijdplaatsen gingen innemen. Het was meteen een kennelijke aanduiding voor de jongeren, dat zij volledig vertrouwen konden hebben in de C.V.P. Het is dan ook gedurende de verkiezingsstrijd gebleken, dat grote massa's jongeren al hun werkkraft en dynamisme ten dienste hebben gesteld van de Partij.

De Christelijke Volkspartij heeft kennelijk de meest actieve propaganda gevoerd.

De uitslagen.

Voor het gehele land bekam :

De C.V.P.	42,66 %
de liberalen	8,92 %
de socialisten	31,59 %
de communisten	12,68 %
kleinere partijen	4,16 %

Voor het Vlaamse land + het Vlaams gedeelte van het arrondissement Brussel bekam :

de C.V.P.	56,72 %
de liberalen	8,26 %
de socialisten	27,79 %
de communisten	5,58 %
kleinere partijen	1,65 %

Bij de provinciale verkiezingen was het totaal hoger, daar een deel der goedgebouwde U.D.B.-isten inmiddels tot ons waren teruggekeerd.

Nog nooit heeft een partij in België meer dan één millioen stemmen behaald. Het werd een enig feit in onze politieke geschiedenis.

De C.V.P. vertegenwoordigt dienvolgens, voornamelijk in acht nemend dat het grootste aantal der families tot onze politieke gezindheid behoort, minstens de helft van het land.

Dit succes is echter enkel voorlopig, in deze zin, dat het nog een veel grotere uitbreiding kan nemen. Het lijkt me daarom noodzakelijk, dat enige bespreking worde gewijd aan de verkiezingsuitslagen; dat gewezen worde op bepaalde zwakke punten en dat bepaalde conclusies uit de daaruitvolgende toestanden zijn te trekken.

Na een algemeen overzicht kan men zeggen, dat over het algemeen de grote steden in het Vlaamse land goed weerstand hebben geboden aan het socialisme en het communisme.

Landelijke arrondissementen, als Ieper bv., zijn aangetast door het socialisme in de mate van 23%, Veurne-Diksmuide-Oostende 26% en Brugge 36%.

Hetzelfde verschijnsel heeft zich voorgedaan in sommige Waalse arrondissementen, als: Gembloers, Florenne en Philippeville.

* * *

Ook tegenover het communisme hebben de Vlaamse steden zich merkwaardig verzet, terwijl de Vlaamse buiten zwakker viel.

De stad Antwerpen alleen kent 4,5% communisten.

De stad Gent 5%.

De stad Leuven 4%.

De stad Mechelen 5,7%.

Terwijl voor meer landelijke arrondissementen, als Ieper, de communisten gemakkelijk hun effectieven hebben verdubbeld.

Eigenaardig genoeg zijn ook bepaalde landbouwcentra, voornamelijk in de streek van Oudenaarde, door het communisme aangetast. Ook de streek van Ath (prov. Henegouwen). Men vindt zelfs een heel deel boeren op de communistische lijst.

De vooruitgang van de communisten is gedeeltelijk te wijten aan het feit, dat de socialisten verdeeld en zwak stonden in deze gewesten, en hun troepen niet meer in handen konden houden. Waar een grote vooruitgang van de communisten is

geboekt, zijn de socialisten verzwakt uit de strijd gekomen. Dat is het geval te Aalst, te Ronse, te Moeskroen en te Dendermonde.

Daaruit moet besloten dat de C.V.P. zich onmogelijk kan beperken tot de werking in de grote centra, maar ook tot in de kleinste buitengemeenten, die zoals gezegd, fel aangetast zijn geworden, met haar werking moet doordringen.

* * *

In de werliedencentra is het gebleken, dat daar waar de syndikale organisatie der christelijke werklieden sterk georganiseerd waren, de uitslagen zeer goed waren.

De liberale partij is bijna overal geweldig achteruit gegaan. In bepaalde gewesten was de achteruitgang catastrofaal, bv. te Moorseele, arrondissement Kortrijk, viel de liberale macht terug van 2.471 stemmen op 110. Maar er is vrij grote winst te Veurne en voornamelijk te Diksmuide en te Gistel. De vooruitgang in het kanton Gistel is te verklaren — en daarvan hebben wij uitdrukkelijke bewijzen — door het optreden van liberale groot-grondiegeenaars. Deze zijn persoonlijk hun pachters gaan bezoeken en hebben hen bedreigd met de volgende woorden: „Wanneer Van Glabbeke niet wordt gekozen, dan krijgt U allemaal Uw opzeg.” Dit betekende op dit moment voor deze landbouwers een zware bedreiging.

Daaruit is, naar mijn oordeel, volgende conclusie te halen op politiek gebied: een deel der landbouwers zijn politiek nog niet ontvoogd. De huidige pachtregeling heeft nog willekeur en dwang toegelaten. De landbouwers moeten politiek bewust worden. De jonge landbouwers geven ervan blijk elke drukking krachtdadig te willen afwentelen.

* * *

Uit de *Gemeenteverkiezingen van November 1946* halen we volgende besluiten:

1. Het socialisme werd in zijn kernpunt getroffen, nl. te Gent. De C.V.P. veroverde er de absolute meerderheid, evenals in alle randgemeenten dezer stad. Gent is de stad, waar het Belgisch socialisme ontstond. Het is een der meest proletarische steden van West-Europa, met een bewogen sociaal verleden, en was de meest gezonde voedingsbodem voor het marxisme.

De andere Vlaamse grootstad, Antwerpen, zag eveneens een grote wisseling. De C.V.P. benaderde er de absolute meerderheid. Er is een klein tekort van 210 stemmen. Dit alles niettegenstaande het speciale karakter van deze stad, als internationale havenstad, met vele buitenlandse con-

tacten, met de licht-ontvlambare mentaliteit der zwoegende dokwerkers, en het klassieke werkveld van het internationaal communisme met zijn geoefende agenten.

Desniettegenstaande verkregen alle randgemeenten van deze stad, uitgezonderd drie, een homogeen C.V.P.-bestuur.

De industriële grensgemeenten in Zuid-Westvlaanderen gaven eveneens goed uitslagen. Een gordel van C.V.P.-meerderheden werd langsheen de Franse grens gelegd.

2. De demografische ontwikkeling wreekt zich. Het materialisme, gepaard met de ontbinding van het gezin, de groeiende zedeloosheid en de goederenwellust, heeft de socialisten oud gemaakt. De jeugdreserve ligt niet meer bij hen, vermits zij te hunnen schade de bron ervan, de familie, geschonden hebben. (Niettemin zetten de socialisten in hun bladen „De Volksgazet”, „De Vooruit” en „Voor Alle”, dezelfde campagne verder . . .)

De socialistische massa vertoont een brede basis naar de hogere en middenbevolkingslagen, die steeds vermindert voor de jongere groepen. De C.V.P. daarentegen kan rekenen op grote jeugdgroepen, en zal nog zeer moeilijk mensen van oudere of middelmatige leeftijd (40-50 jaar) kunnen groeperen. Dit beduidt meteen dat in de toekomst de socialistische hoop steeds verminderen moet, te onzen voordele.

De C.V.P. heeft goed gedaan een ruim familiaal programma uit te bouwen, en ervan het kernpunt van haar sociale verwezenlijkingen te maken. Op de Partij rust de zware verantwoordelijkheid, de jongeren te bekwamen en te vormen, o.a. door haar studiekringen.

3. In vele kleinere gemeenten, vooral buitengemeenten, is het socialisme echter versterkt of binnengedrongen. Er zijn merkkelijk meer socialistische lijsten ingediend. Het socialistisch syndicaat heeft vele landbouwarbeiders aangesloten; sommige landbouwers werkten zich los uit de greep van liberale eigenaars. De socialisten genoten de voordelen van de lokale oppositie of vonden er al te geruste tegenstrevers.

Deze feiten zijn niet geruststellend. Het wordt tijd dat de verantwoordelijke personen op lokaal plan uit hun conservatisme ontwaken, vernieuwing brengen en tot daden overgaan. De politieke grenzen zijn uiterst verplaatsbaar en de penetratie gaat vlugger dan wel vermoed kan worden. De immoraliteit heeft overal grote schade toegebracht, en oude voorrechten en tradities worden niet verder bewaard.

Reeds op het Algemeen Congres werd uit de uitslagen van de algemene verkiezingen aangenomen, dat de Partij tot in de kleinste dorpen onverwijld haar actie moest inzetten. De gemeenteverkiezingen hebben nogmaals dit besluit bevestigd. Het is al jammer dat deze eerste schok maar weinig sterk heeft ingeslagen.

4. *Algemene indruk, in vergelijking met de algemene verkiezingen van Februari 1946 :*

De C.V.P. is nog verder vooruitgegaan. Voor zover de uitslagen konden berekend worden (voor de algemene verkiezingen geschiedde de telling per kanton) boekt de C.V.P. een vooruitgang van ongeveer 5%).

De liberalen herstelden zich enigszins van hun grote nederlaag, en wonnen ongeveer 2%.

De socialisten verloren veld, evenals de communisten. (Lokale toestanden wijzigden op vele plaatsen deze algemene lijn). Deze algemene indruk werd zowel in de Vlaamse als in de Waalse provincies bevestigd.

De industriële gewesten, wanneer zij goed bewerkt zijn, blijven niet gesloten voor gezondere opvattingen. Het Marxisme slijt af, verliest geleidelijk zijn klassieke wingewesten. Niemand echter kan de moeite afwegen, die daartoe sinds tientallen jaren in talloze arbeidersgroepen werd gepresteerd.

* * *

Politieke vorming.

Een groot deel van de jeugd gaf aan de C.V.P. haar onweerstaanbare stuwkracht. De grootse openbare activiteit der partij is na de verkiezingen natuurlijkerwijze verminderd. Het was een kolossale inspanning met veel romantische kanten, maar vallend buiten het gewone activiteitskader.

Wat kan de Partij voor deze jongeren doen? Er werd de principiële beslissing getroffen, dat de jongeren onder de 20 jaar niet als leden in de Partij kunnen worden opgenomen. De verschillende jeugdorganisaties hebben in hun programma een algemene staatsburgerlijke opvoeding voorzien en het past, dat wij niet ontijdig beroep doen op deze krachten.

De jongeren van meer dan 20 jaar echter kunnen als leden in de Partij optreden. De noodzakelijke politieke vorming zal hun bezorgd worden in de *studiekringen*, die daartoe in elke grote afdeling worden opgericht.

Hoe los het ook moge zijn, er dient toch een zeker organisatieverband gelegd tussen de studiekringen en de organisatiekaders van de Partij, bij wijze van afvaardiging in de besturen.

Opdat de studiekringen voortdurend degelijk werk zouden kunnen verrichten, wordt hun een ruimer documentatie ter hand gesteld. Het Studie- en Documentatiecentrum bezorgt een reeks *documentatiefiches* over actuele onderwerpen: programmapunten, wetsvoorstellen en andere, met een ruime opgave van documentatiebronnen. Naast de onderwerpen, die daarin opgegeven worden, worden door de studiekringen ook plaatselijke problemen behandeld.

Tijdschriften.

Sinds een 6-tal maanden verschijnt een halfmaandelijks kaderblad „Volkspartij”. Een maandblad, speciaal ter voorlichting der C.V.P.-gemeenteraadsleden, verschijnt einde Januari 1947.

Daarnaast werd een bestendige persdienst ingericht, die belast is met het bijna dagelijks contact met de journalisten, en die de verschillende redactiecomité's en persdiensten der arrondissementen de nodige teksten bezorgt ; dezelfde dienst onderzoekt de mogelijkheden der verspreiding van de volkspers, en geeft de nodige publiciteit aan de werking der studiecmissies en aan de houding der C.V.P.-parlementsgruppen. Een grote zaak vergt ook een goede publiciteitsdienst.

Besluit.

Zoals U bemerken zult, heeft op zeer korte tijd, de Christelijke Volkspartij een omvangrijk organisatie- en studiekader gevormd.

De Partij heeft kunnen rekenen op de enthousiaste medewerking van duizenden bestuursleden. De noodzakelijke vernieuwing werd met goede resultaten doorgevoerd. Het programma weerspiegelt gangbare en genuanceerde, vooruitstrevende gedachten.

Intussen gaat de maatschappelijke nieuwbouw steeds vooruit, dank zij de sterke sociale organisatie van arbeiders, landbouwers en middenstanders, die het waarachtig substratum uitmaken van het staatsleven.

De algemene politieke voorbereiding wordt verzorgd door sterke jeugdorganisaties, die de algemene sfeer ten zeerste beïnvloeden en goed-gevormde leiders ten gepaste tijd, ook voor het politieke leven afleveren.

Wegens haar volledig-democratische inrichting, staat de Partij open voor een bestendige vernieuwing, die in het maatschappelijk leven steeds nieuwe vormen aanneemt.

VANDEKERCKHOVE ROBERT,
Algemene Secretaris der C.V.P.

C

Algemene Parlementaire Kroniek

De onmiddellijk achter ons liggende parlementaire periode werd op het einde der maand Maart beheerst door de debatten naar aanleiding van de regeringsbeslissing tot ondertekening der overeenkomst van Linggadjati, terwijl begin April de gedachtenwisseling over het wetsontwerp tot noodregeling der Ouderdomsvoorziening zijn karakteristiek aan deze dagen verleende. Eind-April domineerde de interpellatie-Joekes de algemene parlementaire belangstelling en tenslotte was het Minister van Maarseveen, die met zeer belangrijke wijzigingen van het kinderrecht de gespannen aandacht kwam vragen. Daar tussen door werd aan de reeds vóórdien in principieel aanvaarde uitzending van dienstplichtigen naar Nederlands Oost-Indië een wettelijk-voltooide vorm gegeven, werden enkele regelingen getroffen ten aanzien van de Bijzondere Rechtspleging en de Bijzondere Gerechtshoven, werd de Belastingsherzienings-wet-1947 behandeld, alsmede het Besluit Ondernemingsbelasting-1942 gewijzigd. Tenslotte waren daar nog de wet op de Ziekenfondsraad, de wet tot wijziging der Nederlandse Spelling en een twintigtal minder belangrijke wetten. Alles bijeen een zeer gevarieerde en uitvoerige agenda, die nogal enige dagen vergaderen vergde.

Men kan zich bij dit alles niet onttrekken aan de indruk dat de werkwijze van het parlement in verhouding tot die van voor de oorlog efficiënter is geworden, ook al biedt een en ander nog de gelegenheid van bemerkings in dit opzicht. Met grote voldoening mogen wij constateren dat o.a. de spellingkwestie in het geheel geen hevige debatten uitlokte en met sobere zakelijkheid snel werd afgewikkeld. Dit alles is overigens ook volkomen op zijn plaats als men bedenkt voor welke enorme taak regering en Tweede Kamer zich nog zien geplaatst door de ontwikkeling der gebeurtenissen in Indonesië. Als er één vraagstuk is dat realistische instelling opwekt, dan is het wel dit probleem, dat binnen enkele onaantastbare beginselen voortdurend varieert in zijn verschijningsvorm. Ook ten aanzien van de bewogenheid van uiting speelt dit wellicht een rol en zo ontmoeten wij slechts eenvoudige bewoordingen zonder hartstocht in de besprekingen bij afgevaardigden en minister over de spellingswijziging. Met enige weemoed denkt men dan aan veel overdreven parlementair gestoef uit de voor-oorlogse jaren en wordt het duidelijk hoe tragisch deze parlementaire barok mede heeft verdoezeld het toen toch reeds in volle werkelijkheid levend Indonesisch probleem en daarmede werd op de huidige generatie de haast niet te dragen druk gelegd van de in het verleden gerijpte en veronachtzaamde en daardoor nu geforceerde beslissing.

Welk een diepzinnige bevestiging ligt hier van het woord van Roosevelt, dat zegt, dat de ene generatie vaak alles krijgt geschonken, terwijl de andere generatie vaak alles dragen moet.

Wat er van zij, het Indische vraagstuk op zich zelf is zo belangrijk dat daar aan voorlopig een afzonderlijke beschouwing blijft gewijd in ons orgaan, terwijl als toegift de Wet Ouderdomsvoorziening deze keer een eigen hoofdstuk zal vormen. Hoewel ik dus van de behandeling der Noodregeling Ouden van Dagen eveneens ben ontslagen, lijkt het mij toch op zijn plaats ook hier mijn voldoening over deze noodregeling uit te spreken. Het is zeer zeker gewenst dat de noodregeling in haar onderstandskarakter zo spoedig mogelijk wordt vervangen door een regeling op verzekeringsbasis, maar dit neemt niet weg dat wij alleszins, ja zelfs vóór alles de regering-Beel en in het bijzonder de causa instrumentalis te weten minister Drees moeten prijzen voor het hoge goed dat óók door deze regeling voor het Nederlandse volk is bereikt.

Wet uitzending dienstplichtigen.

Zoals bekend konden ingevolge artikel 191 en artikel 192 der grondwet alleen de dienstplichtigen ter zee worden ingezet in en buiten Europa. Voor dienstplichtigen der landmacht was bestemming buiten het vaderland in Europa tegen de wil der betrokkenen uitgesloten. Geboden door de noodtoestand, welke de laatste wereldoorlog opriep, werd bij K.B. van 22 Juni 1944 bepaald dat ook dienstplichtigen van de landmacht overal konden worden benut. Dientengevolge werden zij ook naar Nederlands-Indië, Suriname en Curacao uitgezonden. Met het weder opnemen van de normale parlementaire arbeid en de normale gezagsverhoudingen in het Nederlandse Staatsbestel kwam vanzelfsprekend de noodzakelijkheid naar voren om deze noodregeling te vervangen door grondwettelijk geconfirmeerde wetgeving. Daartoe werd op 27 December 1946 de grondwet gewijzigd en kwam artikel 192 te luiden :

„Dienstplichtigen, niet vallende onder artikel 191, mogen „zonder hun toestemming niet dan krachtens een wet naar „Nederlands-Indië, Suriname en Curaçao worden gezonden. Tenslotte is nu op 19 Maart 1947 het wetsontwerp tot uitzending van dienstplichtigen naar Nederlands-Indië, Suriname en Curaçao door de Tweede Kamer aangenomen. Het uitzendingsrecht van deze wet zal geldig zijn tot einde 1949, terwijl eventueel na die datum bij wet verlenging van de termijn ter continuering noodzakelijk is. Hiermede zal straks tevens het K.B. van 22 Juni 1944 vervallen.

De principiële betekenis van deze wet is ongetwijfeld dat Nederland zijn verplichtingen tot handhaving van het oppergezag in de Indische Archipel niet alleen erkent, maar ook in volle betekenis wenst na te komen tot op het tijdstip dat de evolutie van volkeren en Staten zulks overbodig maken zal.

Interpellatie-Joekes.

Politicos betekent etymologisch : die aan zijn stad toebehoort, niet meer aan zich zelf. Politea is dus overgave van zich zelf aan het Algemeen Welzijn. Dit zich overgeven aan het Algemeen Welzijn brengt voor de beoefenaars van het politieke leven vele aspecten mede. Zo zijn daar voor allen de pecuniaire aspecten, maar deze zijn niet hoog of betekenisvol te noemen en amper het vermelden waard. Zo zijn daar ook voor enkelen de honorabele aspecten die somtijds tot standbeelden leiden. Daar naast staan dan weer de desavouablele aspecten. Soms leiden deze tot de strop, soms tot lachen, maar meestal tot verveling.

Wat in deze honorabele en desavouabele aspecten voor de beoefenaars van het politieke leven geldt, geldt ook voor de politieke zaken zelve.

Soms zijn politieke daden dan ook in zich zelf of in hun omstandigheden eervol, belachelijk of vervelend, ja het komt voor dat zij de sinistere strop figuurlijk om de hals krijgen. In geen levensgebied wordt zo wreed opgetreden tegen overdrijvingen naar vorm en inhoud als juist in het politieke leven. Evenals in geheel het leven treedt ook in de politiek en daar zeer speciaal, de wet der reactie op en een al te honorabel en gewichtig gestelde act verloopt vaak in diepgaande verveling en onbelangrijkheid. Zo verging het ook de interpellatie-Joekes van 22 April 1947. Ongetwijfeld gewichtig en waardevol in zich zelf, en dit zij mede tot eer van den interpellant, maar al te steil en breed van opzet, met al te weinig originele documentatie, was het voor den minister van economische zaken een gemakkelijk bereikbare voldoening om de Kamer te prijzen voor de waardige toon en het hoge plan, waarop interpellatie en debatten over het algemeen hadden gestaan, terwijl alle geïnterpelleerde ministers, en het waren er een hele reeks, met gul hart beide handen konden bieden aan de Kamer in de plechtige belofte krachtig verder te blijven strijden tegen de door Mr. Joekes getekende uitwassen van onze huidige economische structuur en conjunctuur en de geestelijke mentaliteit die daarmee gepaard gaat of er aan vooraf gaat.

Ongetwijfeld belangrijk, ongetwijfeld interessant, maar te vanzelfsprekend voor al deze breedvoerigheid.

Ondertussen is het nuttig het wezen der interpellatie zelve in het oog te blijven houden en dan is het alarmeerdend en getuigend van groot nationaal belang, dat de volksvertegenwoordiging het nodig heeft geoordeeld de fraude en corruptie in 's-Lands College te schandvlekken. Juist het symbolische van dit gebaar heeft zijn hoge betekenis en niet de practische regulatie had voorop mogen staan.

Enkele bemerkingen die zijn gemaakt verdienen de aandacht. Zo stipuleerde Mr. Sassen uitdrukkelijk dat de Rijksbureaux, de huidige organisaties van het bedrijfsleven, de weelderig tierende bureaucratie en al wat nog meer in het kader der

geleide economie thuis hoort en hier in opspraak kwam, beslist niets gemeen hadden met de door de K.V.P. voorgestane organen der corporatieve economie, welke op natuurlijke aan de doelmatigheid ontleende wijze hun functie in het maatschappelijk bestel zullen uitoefenen. Evenzo was het terecht dat de heer van de Sande te midden van de ruimschoots aan de smokkelaars en falsarissen en profiteurs toegekende afkeuring, toch even het pleit op nam voor den Limburgsen en Brabantsen boer, die tot de meest gave en beste Nederlanders dient te worden gerekend.

Ziekenfondsraad.

In de tweede helft van Maart kwam tot stand de goedkeuring van het wetsontwerp op het instellen van een ziekenfondsraad. De regeling van ons huidig ziekenfondswezen is gegrond op het Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken van 1 Augustus 1941, alsmede op de uitvoeringsbesluiten van 30 Augustus en 16 October 1941.

Zij kent verplichte verzekering tegen de geldelijke gevolgen van ziekte voor personen met een inkomen beneden f 3000 en verder bevat zij bepalingen voor de zogenaamde vrije verzekering. Het ligt in de bedoeling der regering om op dit terrein werkzaam te blijven en de ordening der nu betreden materie te voltooien. Zij meende daartoe het best aan te kunnen vangen met de instelling van een ziekenfondsraad, welke als adviserend orgaan voor de voorbereiding van verdere plannen zou kunnen optreden en welke nu reeds onmiddellijk tot concrete taak krijgt de uitoefening van de bevoegdheden, welke voorheen waren toegedacht aan den commissaris voor het ziekenfondswezen en aan zijn Raad van Bijstand. Wij krijgen in deze materie nu de onfraaie figuur van een wet, die een onderdeel regelt van wat verder bij besluit is bepaald, terwijl een gedeelte van deze wet weer bij besluit kan worden geregeld. Daar staat tegenover dat de onnationale figuur van den leidenden commissaris nu uit deze materie is verwijderd. Wij wensen de ziekenfondsraad veel succes en spoedige aanpassing en verbetering der gehele ziekteregelingen.

Bijzondere Gerechtshoven.

Het ligt niet in het bestek van een algemene parlementaire kroniek om de ingewikkelde gang van zaken en de vele regelingen te volgen, welke aan de bijzondere wijze van berechting van politieke delinquenten tot heden eigen zijn. Wij volstaan derhalve met een korte vermelding van de doelstelling der voorzieningen met betrekking tot de bijzondere rechtspleging, die einde Maart aan de orde waren. De minister stelde in zijn Memorie van Toelichting voorop dat een snelle berechting minstens even noodzakelijk is in het geval der politieke delin-

quenten als een rechtvaardige. Hij constateerde daarbij dat nog ten minste 45.000 zaken van meer omvangrijke aard tegen gedetineerde en niet gedetineerde politieke delinquenten moeten worden behandeld. Deze kluit zal nog gedurende vele jaren de rechtelijke maag bezwaren, iets wat vanuit velerlei standpunt zo enigszins mogelijk voorkomen moet worden. Daartoe bevat de nieuwe regeling op de eerste plaats een vereenvoudigde procedure voor de procesgang bij de bijzondere Raad van Cassatie en de Bijzondere Gerechtshoven.

Vervolgens wordt voorzien in de mogelijkheid van een zeer eenvoudige wijze van berechting bij weinig gecompliceerde zaken, in een vereenvoudiging der rechterlijke organisatie en in bepaalde faciliteiten bij de strafoplegging door de Tribunalen. De nieuwe regelingen vormen door dit alles een belangrijke bijdrage om deze onverkwikkelijke geschiedenis tot een spoediger einde te brengen en ons volk te ontlasten van de gruwel der onberechte politieke delinquenten.

Belastingherzieningswet-1947.

Wellicht breekt spoedig de tijd aan van herziening onzer belastingwetgeving naar haar bepalende grondslagen. Daarmede zullen dan ongetwijfeld in de Kamer debatten gepaard gaan van principiële strekking, want van verschillende partij-politieke zijden is in deze materie evolutie te bespeuren, een evolutie die soms zo ver gaat dat zij aanzienlijk meningsverschil in de boezem van meer dan een fractie mogelijk maakt. Momenteel is het echter zo ver nog niet.

De de vorige maand door minister Lieftinck in de Tweede Kamer gewonnen belasting-veldslag had meer een technisch en correctief dan wel een principieel karakter. Zoals ik zeg won minister Lieftinck de veldslag, maar ik moet er aan toevoegen dat hij zich, als een waar veldheer, eerst had overtuigd dat de kracht van eventuele tegenstanders niet meer te groot zou zijn door vooraf gedane concessies. De Heer Mr. Teulings wees dan ook op de aanzienlijke resultaten, die waren bereikt door het voor-overleg met de minister in de commissie voor voorbereiding en die vooral een verbetering behelzen van het oorspronkelijk voorziene tarief der inkomstenbelasting, althans beschouwd van sociaal standpunt, want minister Lieftinck waakt er altijd zorgvuldig voor dat in totaal de staatsinkomsten niet te zeer verminderen. Hij wees tevens op de zeer moeizame en meestal vruchtdragende arbeid van regering en Kamer in het overleg dat in commissies en afdelingen aan de openbare behandeling vooraf gaat en waarvan het publiek zelden iets verneemt. Hij had er aan mogen toevoegen dat zulks speciaal waar is voor financiële aangelegenheden, zoals belastingvraagstukken en dit moge o.a. blijken uit het feit dat de onderhavige belastingherziening op 7 Juni 1946 bij de Kamer is ingediend en daarna vrijwel zonder onderbreking wekelijks is bearbeid om eerst op

28 Maart 1947 met bekroond resultaat van vele kleine en enkele aanzienlijke verbeteringen in openbare vergadering te worden voorgedragen. Deze belastingherziening tast dus niet de grondslagen en het kader onzer belastingwetgeving aan, zij vormt slechts een correctie in de druk en het samenstel van bestaande belastingen, zulks op basis van de noodzakelijkheid om :

1. het bedrijfsleven enigermate te verlichten door een verlaging der vennootschapsbelasting ;
2. enkele sociale verhoudingen binnen het tarief der inkomstenbelasting meer tot gelding te doen brengen ;
3. de door maatregel sub 1 gederfde inkomsten aan te vullen door een verhoogde omzet belasting, de invoering van een weelde-belasting en de opvoering van het tarief der successie en schenkingsrechten.

Het ligt niet binnen het kader van deze beschouwing de tarieven dezer belastingherziening zelve te bespreken. Wel moeten wij nog opmerken dat met name de inkomstenbelasting haar uitermate zware druk op ons volksinkomen, evenals in het Duitse verleden, blijft handhaven, hetgeen ons met grote zorg moet vervullen, zowel onwille van de grote offers die de middelmatige en hogere inkomens daardoor moeten brengen, als omwille van het initiatief-dodend karakter dat hieruit voortvloeit voor de verwervers der hoogste inkomens en tenslotte omwille van de fraude en ontduiking die deze heffing op grote schaal zal blijven stimuleren.

Wijziging van bepalingen betreffende het Kinderrecht.

De man, die rustig glimlachend, scherp luisterend, en nu en dan ingrijpend de werkzaamheden in de Tweede Kamer hun ordelijk verloop bezorgt, moet wel bijzonder aangenaam gestemd geweest zijn op 29 en 30 April l.l., want hij was het, die een aanvang maakte met het nu door minister van Maarseveen voltooide werk. Het herzien van de tekst van de bepalingen van het burgerlijk kinderrecht, het doelmatig op elkaar afstemmen der bepalingen en een zo volledig mogelijke samenvatting der onderwerpen vormen het grote karakteristiek van dit omvangrijke werk.

Ook enkele materiële wijzigingen komen er in voor, waarvan de voornaamste zijn het vervallen van de erkenningsplicht van het natuurlijke kind door de moeder en het toekennen van de ouderlijke macht aan de ouders gezamenlijk, onder uiteindelijk vaderlijke oppergezag en het scheppen van de benoembaarheid der vrouw tot kinderrechtster.

Met het veel omvattende geheel zou de Tweede Kamer spoedig klaar zijn gekomen, vanzelfsprekend en traditioneel als de inhoud eigenlijk was, en getest en gekeurd als alles reeds was in de bijzondere commissie voor privaatrecht en strafrecht, ware het niet dat in de boezem der Kamer meningsverschil ontstond

over de gezagsverhouding tussen man en vrouw in ons gezinsrecht.

De twee eerste alinea's van artikel 356 van het Burgerlijk Wetboek luiden volgens de redactie van den minister :

„Gedurende hun huwelijk bezitten de ouders de ouderlijke „macht over hun minderjarige kinderen.

„Zij oefenen deze macht gezamenlijk uit. Bij verschil van „inzicht is de wil des vaders beslissend.

Na twee dagen van zware discussie en na speciale beraadslaging der fracties is hier aan toegevoegd geworden het amendement-Roolvink, luidende :

„Indien de beslissing van den vader in kennelijke strijd is „met of ernstige gevaren oplevert voor de zedelijke en geestelijke belangen dan wel voor de gezondheid van het minderjarige kind, is de kinderrechtster ten verzoeken van de moeder „bevoegd die beslissing te niet te doen.

Het amendement-Roolvink heeft het dus tenslotte gewonnen van de beide amendementen-Tendeloo en het amendement Fortanier-de Wit, welke aanzienlijk verder gingen in de gezagsplitsing van het gezin. Bij een gedeelte der Kamer was deze overwinning toe te schrijven aan het verlangen om de orde-eenheid van het gezin zoveel mogelijk onaangetast te laten en niet méér ingrijpen van buiten af te dulden dan strikt genomen door het natuurrecht zelve reeds wordt gewettigd. Een ander gedeelte der Kamer legde zich bij dit amendement neer, omdat pogingen tot verwerving van ruimer bevoegdheid van derden in het gezinsleven door een Kamer-votum van 41 tegen 37 stemmen vooraf was afgewezen.

Dr. W. L. P. M. DE KORT.

Noodregeling

OUDERDOMSVOORZIENING

Inleiding.

Bij het optreden van het kabinet Beel kondigde het in de Regeringsverklaring van 6 Juli 1946 aan :

„Terwijl voortgewerkt wordt aan een algemene herziening der Sociale verzekering als onderdeel van het streven naar groter bestaanszekerheid, zal spoedig een voorlopige voorziening ten gunste van ouden van dagen aan U (de Staten-Generaal) worden voorgelegd.”

Door dit voornemen werd gevolg gegeven aan een reeds jaren lang gekoesterd verlangen, dat zo goed als in geheel ons volk aanwezig was. Bij de verkiezingsstrijd van Mei 1946 werd dit punt dan ook vrijwel door alle politieke partijen als een der voornaamste op de voorgrond gesteld. Ook door de katholieke Volkspartij. In het urgentie-program van de partij werd ten aanzien daarvan het volgende gezegd :

„Op grondslag der publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie dient te worden gestreefd naar verbetering, uitbreiding en vereenvoudiging der sociale verzekeringen en voorzieningen, zowel voor loontrekkers als voor tot dezelfde inkomensklassen behorende zelfstandigen (kleine middenstanders, boeren en tuinders), met behoud der persoonlijke verantwoordelijkheid.

Een bevredigende wachtgeld- en pensioenverzekering, alsook een verplichte toekenning van vacaties worde ingevoerd.”

En op een andere plaats :

„Voorzover de pensioenhoogte daartoe aanleiding geeft, dienen de bestaande pensioenen en de ten laste der Overheid lopende ouderdomsuitkeringen meer in overeenstemming te worden gebracht met de gestegen kosten van levensonderhoud.”

De in deze punten voorkomende desiderata houden meer in dan in de Regeringsverklaring als meer concreet werd aangekondigd, doch dit concrete was dan ook een „voorlopige” voorziening, in afwachting van een algemene herziening der sociale verzekering.

Ter uitvoering van het Regeringsvoornemen dienden de Ministers van Sociale Zaken, Financiën en Binnenlandse Zaken op 27 November '46 een ontwerp van wet in „tot het treffen van een voorlopige regeling ter voorziening in de nood van ouden van dagen. (Noodwet-ouderdomsvoorziening).” Welk ontwerp, op enkele punten gewijzigd, in de vergadering der Tweede

Kamer van 28 Maart 1947 met algemene stemmen werd aanvaard.

De considerans van het wetsontwerp luidde als volgt :

„Alzo wij in overweging genomen hebben dat het wenselijk is een voorlopige regeling te treffen ter voorziening in de nood van ouden van dagen — in afwachting van de tot standkoming ener definitieve voorziening door middel van verplichte verzekering ;

Zo is het enz.”

Grondslag van het ontwerp.

Uit deze considerans blijkt reeds de grondslag van het ontwerp, t.w. dat het niet steunt op de verzekeringsgedachte. Dit is immers een *voorlopige* regeling in afwachting van een *definitieve* door middel van *verplichte verzekering*.

Het is deze grondslag welke, èn in de schriftelijke stukken en in de modelinge gedachten-wisseling met de Regering een belangrijke plaats heeft ingenomen. Van verschillende zijden uit de Kamer werd het in hoge mate betreurd dat de Minister de verzekeringsgedachte niet in het ontwerp had belichaamd. Vele leden, aldus het voorlopig verslag, waren van oordeel dat dit ontwerp ons Staatsarmenzorg brengt, waartegen zij ernstige principiële bezwaren hadden. Deze opvatting werd, met een aantal argumenten aan het wetsontwerp en de memorie van toelichting ontleend, nader en uitvoerig toegelicht. Gewezen werd er daarbij o.m. op, dat het grote werk van Talma en Aalberse niet mocht worden afgebroken ; doch dat dit juist, in verband met de gewijzigde toestanden en verhoudingen behoorde te worden uitgebouwd. Deze leden drongen dan ook aan op verbetering en uitbreiding van de bestaande ouderdomsverzekering door middel van verplichte verzekering voor alle daarvoor in aanmerking komende Staatsburgers. Zij sloten daarbij aan bij een voorstel, gedaan door de Stichting van de Arbeid, welk voorstel o.m. inhield alle ouderdoms- en invaliditeitsrenten te verhogen, alsmede de weduwen- en wezenrente.

Van de zijde der K.V.P.-fractie werd door de heren Steinmetz en Hooij de verzekeringsgedachte ook sterk verdedigd. Eerstgenoemde hield een uitvoerig en gedocumenteerd betoog, waarbij hij in de geschiedenis terugging „terwijl laatstgenoemde zich vooral bewoog op het terrein van de verzekering ook voor de kleine zelfstandigen.

Minister Drees kwam tegen deze boven gememoreerde opvattingen, daarbij gesteund door de fractie van de Partij van den Arbeid, danig in het geweer. Zowel in de memorie van antwoord als bij de debatten is de Minister op de critiek zeer uitvoerig ingegaan. „Indien men mij zegt, aldus de bewindslieden in de Memorie van Antwoord, dat de verzekeringsgedachte aan de regeling van het ontwerp geheel vreemd is, dan moge

worden opgemerkt, dat zij daaraan dan toch niet meer vreemd is dan aan de overgangsregeling 1912/1913 en 1919, terwijl men toen naar het oordeel van zeer vele leden in het Voorlopig Verslag, welbewust aan de verzekeringsgedachte heeft vastgehouden". En op een andere plaats in de Memorie van Antwoord schrijven de Ministers : „Dat de regeling van het ontwerp het karakter zou dragen van Staatsarmenzorg, kunnen de ondergetekenden niet aanvaarden. De verschillen tussen de voorgestelde regeling en de armenzorg worden in volgende paragrafen nader belicht. Reeds thans wordt er echter de aandacht op gevestigd, dat wél met eigen inkomsten rekening wordt gehouden, maar geenszins de behoefte-factor ten volle geldend wordt gemaakt. Indien het ontwerp, zoals vele leden het in het voorlopig verslag doen voorkomen, alléén met de behoefte rekening hield, zou niet de helft, maar het geheel van de inkomsten worden afgetrokken, waaronder dan ook inkomsten van inwonende gezinsleden en alimentatie-bijdragen van kinderen zouden moeten vallen".

In deze verdediging zitten zonder twijfel argumenten welke, vooral tegen den achtergrond van een noodregel, die op korte termijn, gezien de nood van de ouden van dagen moest worden getroffen, niet zonder meer terzijde kunnen worden gesteld, temeer waar bij overgangsregelingen het verzorgingselement een rol moet spelen. Dit zal ook in de toekomst, wanneer moet worden overgeschakeld naar een definitieve regeling het geval zijn.

De Kamer aanvaardde dan ook de grondslag van het ontwerp, terwijl de gehouden pleidooien voor de verzekeringsgedachte, zijnde een gedachte welke in ons volk diep wortel geschoten heeft, zonder twijfel nuttig zijn geweest. Er is opnieuw uit gebleken dat de gedachte van Staatszorg ook op het onderwerpelijke terrein, slechts als noodmaatregel wordt aanvaard en belichaming daarvan in een definitieve regeling, ook al zou een of anderen Minister het willen, geen kans krijgt.

Wie komen voor uitkering in aanmerking ?

Het zijn alle mannelijke, alsmede alle ongehuwde vrouwelijke Nederlanders, die de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt, indien zij, naar het oordeel van de Raad van Arbeid, overeenkomstig de bepalingen dezer wet, voor uitkering in aanmerking komen of binnen drie jaren na het in werking treden van de wet, 65 jaar worden. Hieruit blijkt dat de wet zich niet beperkt tot de ouden van dagen, die in loondienst zijn geweest, doch dat allen, ongeacht de plaats die zij in het maatschappelijk leven hebben ingenomen, daarvoor in aanmerking komen, als hun financiële omstandigheden het nodig maken. Ook de niet-loontrekkenden vallen dus onder de wet. „Een voorziening, aldus de Ministers in hun Mem. van Toelichting, welke alleen de rentetrekkers

omvat, zou de heersende noodtoestand onder de ouden van dagen onvoldoende tot oplossing brengen." De kleine zelfstandigen zijn dus ook, voor zover ze overigens aan de bepalingen van de wet voldoen, in de regeling opgenomen.

Dit voornemen van de Regering ontmoette bij de Kamer algemene instemming. Van de zijde van den Heer Hooij werd nog gepeogd Minister Drees voor de gedachte te winnen de verzekeringsidee voor deze zelfstandigen in de wet te belichamen, doch de bewindsman meende hierop vanwege de vertraging die daardoor zou ontstaan niet te kunnen ingaan, terwijl de verwezenlijking van de idee zelf ook vrij ingewikkeld is. Deze materie zal bij de definitieve regeling tot oplossing moeten worden gebracht.

De wet sluit bepaalde personen van uitkering uit en opent de mogelijkheid toegekende uitkeringen in te trekken. Tijdens de behandeling van het ontwerp diende de Minister een nota van wijziging in, inhoudende dat de ouderdomsuitkering niet uitbetaald wordt aan dengene, die op grond van een uitspraak van een tribunaal geïnterneerd is of ingevolge het bepaalde in het Besluit politieke delinquenten 1945 in bewaring is gesteld.

Inkomensgrenzen en Gemeente klassen.

Voor een uitkering komt o.m. niet in aanmerking degene die niet binnen het Rijk zijn woonplaats heeft ; degene die door het uitoefenen van zijn nering, ambacht, ander bedrijf of beroep als zelfstandige dan wel anderszins door het verrichten van Arbeid in zijn levensonderhoud voorziet ; degene wiens jaarlijks inkomen een bepaald bedrag overschrijdt.

Deze bedragen zijn de volgende :

Gemeente klasse	Jaarlijks inkomen in guldens	
	Ongehuwden	Gehuwde mannen
Klasse I	875	1375
Klasse II	825	1300
Klasse III	775	1125
Klasse IV	725	1150
Klasse V	675	1075

Ook hij die, hoewel tot arbeid in staat, heeft nagelaten vóór het bereiken van den 65-jarigen leeftijd regelmatig in de behoeften van zich en zijn gezin te voorzien, komt niet voor uitkering in aanmerking.

Deze inkomensgrenzen en het aantal gemeenteklassen zijn ook onderwerp van discussie in de kamer geweest.

Voor wat de inkomensgrenzen betreft werd van communistische zijde een amendement ingediend om deze belangrijk te verhogen. De Minister wees echter dit amendement, op grond van de daaraan verbonden financiële consequenties, af.

Ten aanzien van het aantal gemeenteklassen hadden de Ministers in het ontwerp van wet voorgesteld het land in drie

klassen te verdelen t.w. een groep „Grote Gemeenten”, een groep „Middelgemeenten” en een groep „Kleine Gemeenten”.

Onder de eerste groep vielen gemeenten van 100.000 of meer inwoners ; onder de tweede groep gemeenten van minder dan 100.000 doch meer dan 20.000 inwoners ; onder de derde groep gemeenten van minder dan 20.000 inwoners.

Hiertegen waren grote bezwaren gerezen, daar deze indeling vrij willekeurig was en tot grote onbillijkheden aanleiding zou geven. De Ministers erkenden deze bezwaren en in een nota van wijziging stelden zij voor het aantal gemeente-klassen, zoals boven aangegeven op vijf te brengen. De bedoeling zit daarbij voor bij de definitieve indeling der gemeenten het college van Rijksbemiddelaars in te schakelen.

Bij de openbare behandeling werden op dit artikel van het ontwerp enige amendementen ingediend. De heer Stapelkamp c.s. stelde voor de gemeenten in drie klassen te onderscheiden, teneinde, aldus de toelichting, het verschil in uitkering meer in overeenstemming te brengen met het feitelijk verschil in levensduurte in de verschillende delen van het land. De consequentie van dit amendement was dat de in het gewijzigd ontwerp voorkomende inkomensgrenzen voor de laagste klassen werden opgevoerd, waartegen Minister Drees, op grond van financiële overwegingen zeer ernstige bezwaren had. De bewindsman verklaarde, wat ook reeds uit de schriftelijke gedachtenwisseling bleken was, dat de Regering geen zwaardere financiële lasten kon aanvaarden. Het amendement werd dan ook, hoewel in zich acceptabel, op grond van het Regeringsstandpunt verworpen.

Door den Heer Koenen (Communist) was een amendement ingediend om het aantal klassen terug te brengen van vijf op vier. Ook dit amendement werd door den Minister, op de gronden reeds boven gememoreerd, afgewezen.

Hoogte der uitkeringen.

In het oorspronkelijk ontwerp hadden de ministers in artikel 6 de hoogte der uitkerings bedragen aangegeven en in dat artikel tevens verwerkt een zeer gedetailleerde schaal waaruit viel af te lezen, welke bedragen werden verstrekt aan hen, die inkomen hadden. Op deze aftrek komen wij nog nader terug. Tegen deze nog al ingewikkelde regeling rezen van uit de Kamer bezwaren, waarin de bewindslieden aanleiding vonden in een nota van wijziging, een andere regeling voor te stellen, welke echter materieel weinig of geen verandering bracht.

Deze zag er als volgt uit :

De ouderdomsuitkering voor een gehuwden man bedraagt indien hij zijn woonplaats heeft

- a in een gemeente der eerste klasse, f 936 per jaar ;
- b in een gemeente der tweede klasse, f 888 per jaar ;

- c in een gemeente der derde klasse, f 840 per jaar ;
- d in een gemeente der vierde klasse, f 792 per jaar ;
- e in een gemeente der vijfde klasse, f 744 per jaar ;

De ouderdoms uitkering voor een ongehuwde bedraagt, indien hij zijn woonplaats heeft

- a in een gemeente der eerste klasse, f 528 per jaar ;
- b in een gemeente der tweede klasse, f 504 per jaar ;
- c in een gemeente der derde klasse, f 480 per jaar ;
- d in een gemeente der vierde klasse, f 456 per jaar ;
- e in een gemeente der vijfde klasse, f 432 per jaar ;

Zoals boven reeds werd medegedeeld had de Regering ernstige bezwaren tegen een opvoering van de lasten welke dit ontwerp reeds op onze volksgemeenschap legt — het wordt geraamd op f 150.000.000 à f 200.000.000 per jaar — en Minister Drees deelde zelfs in de Kamer mede dat de Minister van Financiën hem had medegedeeld de wet niet te kunnen aanvaarden, indien ook de ingediende belastingontwerpen niet zouden worden aangenomen.

De Kamer — en in ieder geval de partijen waarop dit Kabinet steunt — hadden hiermede uiteraard rekening te houden, tenzij ze de consequenties aanvaardden dat het wetsontwerp zou worden ingetrokken.

Niettemin diende de heer Steinmetz (K.V.P.) een amendement in met de strekking enige wijzigingen in de uitkeringen, ten gunste van den gehuwden man, aan te brengen.

Dit amendement werd door den Minister overgenomen, zodat de uitkeringen voor den gehuwden man zullen bedragen : in de eerste klasse f 936 ; in de tweede klasse f 900 ; in de derde klasse f 864 ; in de vierde klasse f 828 en in de vijfde klasse f 792 per jaar.

Een amendement van den Heer Koenen c.s. om de bedragen op te voeren tot resp. f 1352 en f 1144 voor gehuwden in de eerste en vijfde klasse en tot resp. f 962 en f 858 per jaar voor ongehuwden, werd door den Minister als onaanvaardbaar afgewezen en door de Kamer verworpen.

Aftrek van eigen inkomsten.

Gegeven het karakter van het wetsontwerp waaraan niet de verzekeringsgedachte ten grondslag lag, doch waarin het verzorgingselement een rol moest spelen en dus ook de behoeftefactor tot gelding moest komen, waren in het ontwerp enerzijds inkomens grenzen vastgesteld, anderzijds regelen gesteld ten aanzien van de aftrek van *eigen* inkomsten. Bij de berekening van dat inkomen bleven inkomsten, welke het gevolg waren van alimentatie verplichtingen, van uitkeringen van charitatieve instellingen e.v. buiten beschouwingen.

Met inachtneming van de inkomensgrenzen zou ongeveer de helft van het eigen inkomen worden afgetrokken.

Tegen deze aftrek rees veel verzet, met name ook omdat inkomsten, verkregen uit bedrijfspensioenen, ook hieronder vielen. En in de schriftelijke gedachtenwisseling met de Regering, alsmede tijdens het debat is hierop van verschillende zijden de aandacht gevestigd. Aftrek van pensioenen, waarvoor premie betaald was, werd niet billijk geacht; zij die er maar op los geleefd hadden werden boven hen die voor zichzelf gezorgd hadden, bevoordeeld; de gedachte van zelf-zorg zou er door worden gedeukt en aan de ontwikkeling van de bedrijfspensioenen zou in sterke mate afbreuk gedaan worden. Deze en andere bezwaren werden tegen de aftrek als door het wetsontwerp bedacht, aangevoerd. Zonder twijfel kunnen deze bezwaren niet geheel worden ontkend, doch Minister Drees wees er op dat in deze noodvoorziening, waaraan de verzekeringsgedachte niet ten grondslag lag, derhalve als een overgangsmaatregel moest worden beschouwd, met het behoefte-element rekening gehouden moest worden. Dit impliceerde, binnen de door wet gestelde grenzen, dat eigen inkomen niet geheel kon worden verwaarloosd, terwijl daarnaast ook financiële redenen tot aftrek dwongen.

Het complex van omstandigheden in aanmerking nemend, meende de katholieke fractie het Regeringsstandpunt te moeten aanvaarden, overigens ook erkennende dat dit standpunt steunde op argumenten, welke niet zonder meer konden worden genegeerd.

Wel probeerde de heer Steunmetz, door middel van een amendement te bereiken dat een jaarlijks inkomen van de belanghebbende van f 100, niet als inkomen zou worden meegeerekend, — het wetsontwerp had een bedrag van niet meer dan f 50. — gesteld — doch ook dit amendement kon bij den Minister en alweer op grond van financiële overwegingen, geen genade vinden. Zo moesten telkens, op zich zelf redelijke verlangens, voor inwilliging wijken, omdat 's lands financiën geen hogere uitgaven verdragen. Een amendement van den heer Stapelkamp om bij de berekening van het jaarlijks inkomen inkomsten uit Ondernemings- en Bedrijfspensioenfondsen buiten beschouwing te laten werd eveneens verworpen.

Uitvoering der Wet.

De uitvoering der wet zal gedecentraliseerd geschieden. Daarom zullen in de eerste plaats de Raden van Arbeid daarbij worden ingeschakeld. Bij dezen berust in eerste instantie de beslissing over de vraag of iemand voor een uitkering in aanmerking komt. Bij het nemen van deze beslissingen worden de Raden van Arbeid voorgelicht door plaatselijke commissies van onderzoek, waarin zitting hebben personen, die ter plaatse op de hoogte zijn en die in staat zijn de door de aanvragers om uitkering verstrekte opgaven inzake het door hen genoten

inkomen met juistheid te beoordelen. Het ligt daarbij in de bedoeling, dat in de plaatselijke commissies van onderzoek bij voorkeur worden benoemd personen, die reeds zitting hebben in de districtsraden voor het consumenten-crediet. Voor de betaalbaarstelling der uitkering wordt gebruik gemaakt van het aanwezige technische apparaat der Rijksverzekeringsbank.

Dekking der kosten.

De kosten aan de ouderdomsvoorziening verbonden, worden gevonden enerzijds uit de verzekeringshemming, anderzijds uit de verhoging van de omzetbelasting, terwijl de Regering als haar oordeel uitsprak dat ons volk bereid zal zijn onvermijdelijke offers voor deze voorziening te brengen.

Verbetering positie weduwen en wezen en invaliden.

In de gedachtenwisseling met de Regering is ook de positie van de weduwen en wezen en van de invaliden beneden de 65 jaar ter sprake gekomen. Van verschillende zijden werd op verbetering van de positie van deze categoriën aangedrongen.

De Ministers deelden mede dat de verbetering van de positie van de hier bedoelde invaliden nog een punt van overweging bij de Regering uitmaakt. Zij streeft naar een wettelijke regeling, ter bevordering van de opneming van hen in het productieproces — dit wetsontwerp is inmiddels ingediend — terwijl voorts wordt overwogen de mogelijkheid om invaliditeitsrentetrekkers en de weduwen en wezen, die rente trekken, op te nemen in een kinderbijslagregeling, analoog aan die van de kinderbijslagwet: Ook ligt het in het voornemen de regeling van de renten zelf opnieuw te bezien. Verder zullen voornamelijk vele tijdelijke invaliden geholpen worden met de verlengingsduur van het ziekingeld van een half jaar tot een jaar.

In dit verband zij nog vermeld dat door een amendement van den heer Steinmetz c.s. de ouderdomsuitkering na het overlijden van den gehuwden man, aan diens echtgenote wordt uitbetaald tot en met de laatste dag der vijfde kalendermaand volgende op die, waarin het overlijden plaats vond. In het oorspronkelijke ontwerp was deze termijn tot en met de laatste dag der kalendermaand, waarin het overlijden plaats vond. Hier werd dus een verbetering voorgesteld en verkregen.

De Minister nam het amendement over.

Werkingsduur van de wet.

De werkingsduur van de wet bedraagt 3 jaar. Binnen deze termijn hoopt de Minister met zijn herziening der Sociale verzekering gereed te zijn, zodat dan van een definitieve voorziening voor de ouden van dagen, door middel van verplichte verzekering, kan worden gesproken. Moge de Minister in deze opzet slagen. Een amendement van den Heer Stapelkamp c.s. om

de duur te beperken tot 2 jaar werd door Minister Drees ont-raden en door de Kamer afgewezen.

Wij menen met dit overzicht van deze voor de ouden van dagen zo belangrijke regeling te moeten volstaan. Zonder twijfel waren en zijn er bezwaren tegen de technische opzet van deze nood-voorziening te maken en daarvan heeft ook de katholieke fractie voldoende doen blijken. Doch ontkend kan evenmin worden dat de ouden van dagen, van de thans geboden hulp, dankbaar gebruik zullen maken. De belofte in de Regeringsverklaring van Juli 1946 afgelegd is ingelost en daardoor een programpunt, ook van de katholieke volkspartij, verwezenlijkt. De Regering en Minister Drees komt daarvoor een woord van dank toe.

W. J. ANDRIESSEN.

Katholiek Staatkundig Maandschrift

*Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering,
Drs. A. H. M. Albrechts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L.
de Block, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings*

Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRAVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRAVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F 7.50 PER JAAR (F 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG 1

15 JUNI 1947

No. 4

VERMOGENSHEFFING IN EENS

Het wetsontwerp inzake de vermogensheffing in eens, dat op 14 Mei 1947 door de Tweede Kamer is aangenomen en bij het schrijven dezer beschouwing in de parlementaire molen der Eerste Kamer „in bewerking” is, heeft heel wat beroering gewekt en tot velerlei beschouwingen aanleiding gegeven. Voor hen, wier taak en plicht het was de verantwoordelijkheid te dragen voor de eindbeslissing, was het een zware opgaaft in de wirwar van meningen, wensen, eisen, suggesties en adviezen uiteindelijk tot een voor hun eigen overtuiging verantwoorde beslissing te komen. Zelden stond de volksvertegenwoordiging voor een zo ingewikkelde materie. Ingewikkeld, niet wat betreft de wetstekst, — op dit punt was de wet op de Vermogensaanwasbelasting een veel lastiger ontwerp. Maar ingewikkeld vooral, omdat èn de sociaal-ethische fundering, èn de economische werking der voorgestelde maatregelen, èn de monetaire betekenis en draagwijdte ervan, het geheel maakten tot een zeer lastig en moeilijk te overzien complex van vraagstukken. Een complex, dat door tal van schrijvers niet werd noch wordt overzien, waardoor beschouwingen en stelling geuite beoordelingen vaak een eenzijdig karakter droegen en dragen. Voeg daarbij, dat ook partij-politieke overwegingen bij dit wetsontwerp niet nalieten en nalaten een verwarrende rol te spelen. Dan is het — dit alles overwegende — niet te verwonderen, dat een nabeschouwing over de parlementaire behandeling, die tevens het karakter draagt van een zakelijke verantwoording, in het kader van dit maandschrift op zijn plaats werd geacht.

Ik maak mij hierbij geheel los van de zoeven aangeduide partij-politieke overwegingen. Voor de Katholieke fractie hebben deze stellig niet gegolden. Ons plaatsende op dit standpunt

zouden wij met een beroep op punt 2 van Hoofdstuk V (Financieel Herstel) van ons Urgentieprogram der K.V.P. ons zonder meer vóór het wetsontwerp hebben verklaren. Maar zo eenvoudig ligt de fundering van de beslissing voor een volksvertegenwoordiger in de concrete practijk niet. Voor het nemen van een verantwoorde beslissing zou het ernstig plichtsverzuim zijn het complex problemen, dat met dit wetsontwerp aan de orde was, niet ernstig onder de ogen te zien en de gerezen bezwaren, hic et nunc, niet met volkomen objectiviteit te onderzoeken.

Drie aspecten dringen zich naar voren.

De sociaal-ethische zijde.

Allereerst de *sociaal-ethische* zijde, wil men: de rechtvaardigingsgrond der heffing. Vervolgens de economische kant ervan, waarbij de bezwaren vooral van het bedrijfsleven naar voren treden. En tenslotte de monetaire kant van het wetsvoorstel.

Het valt niet te betwisten, dat er in 1945 onmiddellijk na de bevrijding een communis opinio bestond, zowel over de noodzakelijkheid ener vermogensaanwasbelasting als over een daarop volgende vermogensheffing in eens.*) Algemeen aanvaardde men de rechtvaardiging dezer heffingen als onderdeel der financiële sanering. Maar niet alleen als zodanig, want dit is tenslotte een technische overweging. Ook als een rechtstreeks en tastbaar offer van de vermogens als bijdrage in de verarming van onze volksgemeenschap tengevolge van de oorlog werden deze heffingen algemeen als gerechtvaardigd beschouwd. De vermogensvernietiging kwam tot uiting tengevolge der financiële manipulaties van de vijand in de zo hoog opgevoerde Staatsschuld, doch niet, en stellig niet gelijkelijk, in de particuliere vermogenscijfers. Daarneven staat de verplichting door de Overheid als exponent der Volksgemeenschap op zich genomen om de oorlogschade voor een belangrijk gedeelte te vergoeden.

Door het lange tijdsverloop is inmiddels deze communis opinio afgezwakt, dit willen wij niet ontkennen. Verder is door de inmiddels voortgeschreden ontwikkeling van het economische bedrijfsleven het complex van bezwaren verbonden aan zulke heffingen sterker voelbaar en meer aanwijsbaar geworden. Gevolg hiervan is weer, dat ook in onze kring de gedachte sterker naar voren getreden is, dat zulke formidabele heffingen tegenover de particuliere vermogensbezitters overdreven en dus

1) Nota van Mr. Dr. J. P. v. Tienhoven c.s. over „De monetaire en bugetaire positie in Nederland”; Prof. Mr. C. Westraete „De delging van hoge oorlogsschulden door heffing in eens of uit jaarlijkse belastingen?”; Rapport Cie. Maatschappij voor Nijverheid en Handel „Het geldvraagstuk en het schuldenprobleem” van Prof. Weyer c.s.; H. J. Hofstra „Het vraagstuk van de heffing in eens”; Prof. Dr. M. Smeets „Economische Beschouwingen over de vermogensheffingen voor één keer” in no. 2 van „Openbare Financiën” Maart 1946, enz.

onrechtvaardig zouden kunnen zijn. Bij de vermogensaanwasbelasting gold nog het element van verrijking tijdens en tengevolge van de oorlog, en dit deed veel eerder deze belasting in beginsel als gerechtvaardigd erkennen. Bij de heffing in eens gespeelde dit element niet. Vandaar de veel gehoorde opvatting, dat deze heffing een immorele inbreuk op het particuliere bezit zou zijn. Ook de wijze, waarop deze heffing van bepaalde zijde werd verdedigd als onderdeel van een „vermogensverdelingspolitiek”, als stuk ener sociale structuur-wijzigingspolitiek, droeg tot deze sterk afwijzende opvatting bij.

Op grond van al deze overwegingen werd het van katholieke zijde noodzakelijk geacht bij de parlementaire behandeling van dit wetsontwerp de sociaal-ethische verantwoording ervan naar eigen inzicht naar voren te brengen.

De hierboven vermelde verarming komt voor zeer velen in de particuliere sfeer niet tot uiting. Het algemeen belang eist, dat deze situatie zoveel doenlijk wordt gesaneerd, en dit brengt inderdaad met zich mede diep ingrijpende en zwaar treffende maatregelen. Ook het innig verband dezer heffing met de geldsanering moet hier worden ingeschakeld. Die geldsanering werd in 1945 evenzeer algemeen erkend als een noodzakelijke maatregel, gerechtvaardigd door de precaire toestand ontstaan door de veel te ruime geldcirculatie. De ook tegen deze maatregel sterk gegroeide bezwaren betreffen echter niet de geldzuivering zelve als wel de wijze van afwikkeling der daaraan noodwendig verbonden geldblokkering waarover aanstonds meer.

De sociaal-ethische toetsing van deze maatregelen is niet mogelijk aan eenvoudige, positief-omschreven normen. Men zit met zulk een toetsing direct in de sfeer van het praktische en concrete. Wat sociaal-economisch in het algemeen belang is te achten, zal de ethiek in het algemeen als zakelijk juist bevestigen. Wat in dit opzicht als onverantwoord en onverstandig moet worden geacht zal ook — getoetst aan natuur-ethische normen — als verkeerd moeten worden afgewezen. Het is dan vaak een afwegen van erg en minder erg, vooral in de huidige omstandigheden, die, zowel wat het algemeen belang als wat veler particuliere belangen betreft (men denke aan de oorlogsslachtoffers) als een noodtoestand moeten worden gezien. Al blijft — het zij met nadruk gezegd — het beginsel van de private eigendom voor ons deze beoordeling van het praktisch-concrete, van het contingente steeds beïnvloeden en beheersen; hoe meer echter het algemeen welzijn in gevaar verkeert, hoe meer ook van het private welzijn aan offers kan en mag worden gevorderd.

Dit standpunt is door de Katholieke fractie welbewust en expliciet ingenomen. Dit bracht tevens mede de plicht om bij dat afwegen met zorg en verantwoordelijkheidsgevoel te werk te gaan en de bezwaren met ernst en zo objectief mogelijk te onderzoeken en te toetsen aan het nuttig effect dat men wil bereiken. Niet om „terug te krabbelen” of om „er onder uit te komen”.

maar omdat wij het in deze ernstig eaangelegenheid onze nadrukkelijke plicht achten.

Met opzet ging ik op de sociaal-ethische fundering dieper in, omdat hieruit blijkt dat onzerzijds de beoordeling en het bepalen van ons standpunt op *eigen* wijze geschiedde, anders dan door degenen, die in deze voorstellen zagen een zij het slechts klein stuk van „vermogensverdelingspolitiek”, die niet de onze is. En mede omdat uit deze principiële instelling in concreto voortvloeide de niet-partijpolitieke maar de zakelijke fundering of motivering van de door de Katholieke fractie ingediende amendementen.

De economische zijde.

Hiermede roer ik vanzelf aan het tweede aspect, de *economische* werking, de *economische* bezwaren, welke ontegenzeggelijk aan deze heffing zijn verbonden. Deze liggen vooral in de sector van het bedrijfsleven, maar doen zich evenzeer gelden bij de private vermogensbezitters, die als spaarders-beleggers ook bij de investeringen voor het bedrijfsleven, voor zover dit een beroep doet op de kapitaalmarkt, een rol spelen.

Deze economische bezwaren monden vrijwel alle uit in dit grote algemene bezwaar, dat bij de betaling van deze heffingen ernstige wrijvingen optreden, en zich allerlei moeilijkheden voordoen, omdat bij gebrek aan voldoende liquide middelen tot liquidatie van vermogensbestanddelen zal moeten worden overgegaan, welke voor de instandhouding van het bedrijf onmisbaar zijn. Wrijvingen ook door de niet te overziene gevolgen voor de waarde van vermogensobjecten, die noodgedwongen door de eigenaars moeten worden vervreemd of bezwaard. Voorts dat vooral voor de middelgrote ondernemingen, de kern van ons bedrijfsleven, een sterke vermindering van liquiditeit of van credietdekkingscapaciteit zal optreden juist in een tijdsbestek, dat deze liquiditeit c.q. credietopname-capaciteit zo dringend en hoogst noodzakelijk zijn. Noodzakelijk voor de financiering van voorraden bij een gestegen prijsniveau en voor de investering wegens vernieuwing of verbetering (denk aan achterwege gebleven onderhoud) van het industriële apparaat.

Het hiertegen aangevoerd betoog, dat de moeilijkheid bij de investering niet ligt in de geldsfeer maar in de schaarste aan goederen, tengevolge waarvan het industriële apparaat zich slechts kan herstellen uit het overschot van de productie van toekomstige jaren, lijkt op het eerste gezicht juist. Doch het probleem wordt hier onjuist gesteld en belicht. Deze redenering vat alleen de totale volksgemeenschap in het oog, dringt echter niet door tot de moeilijkheden, waarvoor de individuele bedrijven en ondernemers komen te staan. Deze zijn toch de „betalers” der heffingen. Bij hen spelen de moeilijkheden zich af.

Welnu, zo heet het dan, geen nood: laat hen maar crediet

opnemen, laat hen naar de bank gaan. Dit is een „normale „ontwikkelingsphase, passend in dit tijdsgewricht, in Nederland „alleen maar vertraagd door de uit vroegere stadia van ontwikkeling gesproten kapitaalrijkdom” (Prof. Polak in Ec. Stat. Berichten van 12 Maart '47). Afgezien ervan, dat de „schroom” (aldus Polak) om „onder de bank te komen te zitten” een zeer waardevol element betekent in het voorzichtig en solied beleid onzer Nederlandse ondernemingen, de ondernemer mag en kan dit niet doen, omdat het hier vaste kapitaalsbehoeften betreft, waar lang lopend crediet voor nodig is. Hiertoe is een voldoende basis van eigen kapitaal noodzakelijk. De heffingen tasten deze basis juist aan en daarmee tevens de mogelijkheid om vreemde middelen aan te trekken. Hier is de financiële structuur van het bedrijfsleven in het geding.

Over die economische moeilijkheden en wrijvingen zou men uitvoerig kunnen uitweiden. Ik moet mij echter hierin bekorten. Alleen nog deze opmerking. Men heeft getracht — en tracht nóg — deze bezwaren als sterk overdreven voor te stellen en als een poging om „op de centen te blijven zitten”. In gelijke geest worden de beide onzerzijds voorgestelde amendementen, — de matiging van het tarief met 20% en de verlenging der mogelijkheid voor het bedrijfsvermogen om in termijnen te betalen (met drie jaar tot acht jaar verlengd) — geïnterpreteerd en op tamelijk oppervlakkige wijze aan ons volk voorgesteld. Tegen deze „volkse” wijze van voorlichting kan men zich bezwaarlijk op „volkse” wijze verdedigen. Het probleem ligt nu eenmaal niet zo simplistisch. Voor de volksvertegenwoordigers, die nu eenmaal voor verantwoordelijkheid staan is een andere maatstaf dan deze „volkse” voorlichting aanlegt, van beoordeling geboden!

Welnu, deze bezwaren worden door alle ernstige beoordeelaars erkend. Ik haalde in mijn Kamerrede aan het oordeel van de socialistische Professor Gunnar Myrdal, thans Minister van Economische Zaken in Zweden in het Zweedse Economisch Tijdschrift, jaargang 14, Maartnummer 1943, die, zelfs uitgaande van de socialistische gedachte van „vermogensverdelingspolitiek” tóch de gedachte van een heffing in eens als middel daartoe verwerpt. En dit juist vanwege „de bijzonder moeilijke overdracht, de moeilijkheden met de verkoop van activa en „waarden en de daardoor veroorzaakte moeilijk te berekenen „storende inwerking op het gehele bedrijfsleven, die verbonden „zijn aan zelfs een zeer matige éénmalige heffing op het vermogen.”

Ook de gezagvolle aansporing van de President van de Nederlandse Bank in zijn Jaarverslag over 1946 tot matiging van het tarief is op gelijke overwegingen gebaseerd.

Talrijke gesprekken door vertegenwoordigers onzer fractie gevoerd met een brede kring van deskundigen, waaronder óók mannen uit de kringen van de arbeidersbeweging, leidden tot het advies om in het tarief matiging te betrachten.

Uit al deze overwegingen is het voornemen der fractie gegroeid om het bekende amendement op het tarief in te dienen. Een groeiproces in de ware zin, geen overijld nog veel minder een partijpolitiek besluit, en nóg veel minder een gevolg van de invloed van een overigens onbekende conservatieve vleugel in onze fractie waarvan de altijd wat zure heer H. parlementair medewerker van de Nieuwe Eeuw in het nummer van 24 Mei 1947 van dat blad volkomen ten onrechte gewaagt.

Van de ernst onze bezwaren was de Regering evenmin onkundig en ook harerzijds werd de objectiviteit dezer opvatting niet aangetast. Natuurlijk is nimmer een stringent bewijs te leveren waar de grens van de toelaatbare hoogte van het tarief ligt. Ware dit wél het geval, de Regering had het dan allereerst te leveren gehad. Het is uiteindelijk een beslissing niet van sentiment maar van afwegen en aftasten, waar het gevaarcomplex met verantwoordelijkheid ten slotte te aanvaarden zou zijn. Het komt mij voor dat de houding van Minister Lieftinck tegenover ons amendement mede op grond van het moeilijk te bepalen punt dier gevaarlijkheid, ten slotte werd bepaald en hij dáárom uiteindelijk de beslissing aan de Kamer overliet. M.i. een verstandige houding, die ten slotte een vrijwel algemene aanvaarding van het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming mogelijk maakte. Hetgeen ook naar buiten een goede indruk zal wekken en een goede uitwerking zal hebben. Politiek is nu eenmaal de kunst om na moeizaam overwegen en afwegen van velerlei factoren, het algemeen belang naar alle richtingen het best te dienen!

Volgens de opvatting van Myrdal is iedere heffing in eens economisch gesproken af te wijzen. Moesten wij zóver ook gaan? Het is bepleit. Maar zulk pleidooi zag dan wel over het hoofd, dat déze Nederlandse heffing in eens stond in het kader der geldzuiverings-procedure, met name in het kader der afwikkeling dier procedure, het beëindigen der geldblokkering. Terecht heeft de Minister van Financiën in de M. v. T. er op gewezen dat door de betaling dezer heffingen met geblokkeerd geld te transfermoeilijkheden aanzienlijk werden vergemakkelijkt en vereenvoudigd. Zonder die bijomstandigheid ware de heffing ineens inderdaad een onmogelijk gevaarlijke operatie te achten.

De monetaire zijde.

Hiermede raak ik het derde aspect: de *monetaire* kant. De heffingen zouden èn volgens de M. v. T. èn volgens de M. v. A. „het sluitstuk” vormen der geldsanering. Achteraf kan men nu wel beweren, dat de heffingen maar zeer ten dele een sluitstuk betekenen voor de geldsanering, of dat men „voorbarig” van een sluitstuk sprak zoals de financiële redacteur van „de Maasbode” het stelt in zijn nummer van 24 Mai 1947. Een feit is, dat de opzet zó door de Regering zelf is voorgesteld. Zelfs heeft Minister

Lieftinck betoogt bij de verdediging van zijn tarief, dat dit op die gedachte was afgestemd.

Eenvoudig gezegd : het geblokkeerde geld beloopt een bedrag van circa $5\frac{1}{2}$ milliard de opbrengst der heffingen zal ook $5\frac{1}{2}$ milliard bedragen. Het geblokkeerd geld zal het primaire betalingsmiddel zijn voor die heffingen. Het zal dus door die heffingen worden weggewerkt. De practijk is wat anders gelopen. Accoord. Maar niet door de schuld der Tweede Kamer. Wat toch is het geval ? De Minister bepaalde reeds in art. 48 der V.A.B. dat betaling ook door middel van Staatsobligaties zou kunnen geschieden. Terwijl ook in de voorwaarden der Conversielening-1947 als faciliteit was opgenomen, dat met deze Staatsobligaties de heffingen konden worden betaald.

Hiermede was een stuk van het sluitstuk afgeslagen, was een lek ontstaan !

Daaruit vloeide voort het probleem van de „overtollige” geblokkeerde gelden en ontstond de vraag wat daarmee nu te doen. Het laten wegvallen van het onderscheid tussen vrij en geblokkeerd geld is wel van belang en wordt door vrijwel iedereen als een dringend desideratum gezien. Vandaar ook onzerzijds de aandrang om op dit punt verduidelijking der Regeringsplannen te verkrijgen. Dit temeer omdat deze materie eerst was aangeroerd geworden in de M. v. A. en bij het mondeling overleg daarover nieuwe mededelingen waren gedaan.

De bedoeling is nu, dat de heffingen betaald worden met geblokkeerd geld voor zover dit in handen van de belasting-schuldige is. Daar het geblokkeerd geld niet zonder meer in de „goede hokken” zit om er belasting mede te voldoen, opent de Minister straks de mogelijkheid om met dat teveel aan geblokkeerd geld vermogensobjecten te kopen van hen, die geen voldoende liquide middelen hebben om hun heffingsaanslag te voldoen. Dit is dan de periode van het z.g. „vermogens-change-ment”. Voorts zal men geblokkeerd geld op spaarrekeningen en investeringsrekeningen bij de banken kunnen kwijt worden welke rekeningen in vijf jaar worden ontdooid”, 20% per jaar. De gekochte huizen e.d. en effecten worden voor drie jaar ook „geblokkeerd”.

In de Kamer bestond ernstig bezwaar tegen deze voortzetting der geld- en andere blokkeringen. Aangedrongen werd op een zo spoedig mogelijke beëindiging daarvan. Sommigen bepleiten op dit punt het verhandelbaar maken van geblokkeerd geld. Hieraan is het bezwaar verbonden dat dit tot een aanmerkelijk disagio van het geblokkeerd geld zou leiden, hetgeen een dreiging beduidt tegen de goedkoop-geld-politiek van de Regering. Dit laatste is weer een probleem op zich doch het speelt op de achtergrond van de gehele afwikkeling der geldeblokkering.

Door schrijver dezes werd de suggestie gedaan om voor de houders van geblokkeerde saldi een lening tegen gunstige voorwaarden ($3\frac{1}{2}$ %, looptijd 50 jaar met jaarlijkse aflossingen)

uit te geven. Deze zou verhandelbaar en beleenbaar moeten zijn. De Minister zou via de heffingen betaald met geblokkeerd geld of Staatsobligaties of vrij geld zijn ruim vijf milliard schuldverniëting krijgen, en de slotacte der geldzuivering zonder grote risico's effectueren.

De Minister wil echter eerst de voorlopige aanslagen der heffingen afwachten om te kunnen overzien hoeveel die ongeveer zullen belopen. Voorts wil hij enig inzicht verkrijgen in de hoeveelheid „overtollig geblokkeerd geld” en daarnaast wil hij de periode van „vermogens-changement” laten uitwerken. Eerst daarna neemt hij de beslissing over de beëindiging der blokkering. Is er weinig geblokkeerd geld over, dan laat hij het vrij. Is er daarvoor teveel over, dan wil hij de lenings-suggestie overwegen.

Een beëindiging der blokkering onmiddellijk na de verschijning in het Staatsblad van de Vermogensheffing is inderdaad moeilijk. Maar de aandrang om het einde te bespoedigen schijnt wel met enig succes te zullen worden bekroond. Het was zeer duidelijk, dat de wens van de overgrote meerderheid der Kamer in die richting gaat. Echter kon over deze materie geen besluit van de zijde der Kamer worden genomen, aangezien in het wetsontwerp zelf daarvoor geen aanknopingspunten waren. Dat ontwerp handelde over de heffing, niet over de zuivering.

Waarom dan toch zo uitvoerig over die geldzuivering gesproken werd? Omdat *het* grote argument tot aanvaarding der heffing in eens juist was, dat zij als monetaire maatregel — dus als „sluitstuk” der geldzuivering — zo niet onmisbaar, dan toch zeker moeilijk door een betere maatregel te vervangen was. Dit erkende ook Mr. de Wilde, die mede op deze grond vóór het wetsontwerp stemde.

Alléén: het sluitstuk bleek niet geheel te sluiten, en de oorzaak daarvan lag vooral in het hierboven vermelde lek der staatsobligaties, welk lek het excedent aan geblokkeerd geld veroorzaakte. Daarom zocht de Kamer naar een oplossing — b.v. door middel ener lening — om toch het einde der geldblokkering in zicht te brengen.

Nu riposteerde de Minister, niet onaardig als debat-wapen, dat verlaging van het tarief (dus lagere heffing-opbrengst) het lek nog groter zou maken. Maar daarbij werd over het hoofd gezien, eerstens dat onzerzijds een oplossing werd bepleit, waardoor en waarbij dat lek geen rol meer speelde, — en voorts dat veel belangrijker dan het gebrekkige sluitstuk was te zorgen, dat de economische bezwaren der heffing zelf niet te ruw zouden hakken in de financiële structuur van het Nederlandse bedrijfsleven. De voorstelling in enkele Kamerverslagen gegeven, alsof de voorstanders van de tariefmatiging, tevens bepleitend een spoedige beëindiging der geldblokkade, hier voor een onontkoombaar alternatief werden gesteld, is geheel onjuist.

Nog erger maakte de Minister de verwarring in sommiger

toch al niet helder inzicht, toen hij mij bij repliek het voorstel deed om de betaling met staatsobligaties uit de wet te lichten (art. 33), mits ik bereid zou zijn de gedachte van tariefmatiging te laten varen. Daar gelegenheid tot dupliek niet werd gegeven kon ik hierop niet ingaan. Maar dit voorstel was volslagen onmogelijk en dus ondeugdelijk! Immers art. 48 der wet V.A.B. kent voor die heffing reeds de betaling door middel van Staatsobligaties, en de voorwaarden der conversielening-1947 konden nú niet meer worden gewijzigd! Zo laat de beste breister wel eens een steek vallen! Wij door niet kundigen in de edele politieke breikunst dit aanbod au sérieux is genomen, wilde ik dit punt hier niet onvermeld laten.

Al wordt nu in sommige bladen de voorstelling gewekt, alsof de heffingen door het amendement-Teulings welhaast tot een onbeduidendheidje zijn teruggebracht, feit is, dat met de vermogensaanwasbelasting tezamen ruim 5 milliard zal worden geheven. Althans zo is de raming: $3\frac{1}{2}$ à 4 milliard voor de vermogensaanwasbelasting, 1.6 milliard voor de vermogensheffing ineens. In geen land ter wereld is zulk een zware heffing doorgevoerd.

Het staat voor ons vast, dat de matiging van het tarief een besluit is, dat het algemeen welzijn van ons volk dienen zal. Partij-politieke overwegingen staan hier buiten, tenzij men zou eisen, dat het steunen van het algemene regeerbeleid onze parlementaire plicht tot zelfstandig critisch oordeel zou moeten uitschakelen. Van Regeringszijde bestaat daaromtrent blijkbaar een breder en gezonder oordeel.

Tot slot zij vermeld, dat bij de openbare behandeling door een amendement, dat de Minister overnam, aan de kinderaftrek een ruimer omschrijving werd gegeven, zodat meerderjarige kinderen tot 25 jaar, die onderwijs genieten, er evenals bij de Inkomsten- en Vermogensbelasting ook onder vallen. Voorts dat bij de schriftelijke vóórbehandeling ten aanzien van de aftrek voor oude-dagsverzorging een betere verhouding werd verkregen tussen pensioentrekkers, verzekerden en eigen spaarders, alsmede een gunstiger regeling voor de aftrek van kleine inkomensgenieters tot f 3000.—

Aan het einde der parlementaire behandeling in de Tweede Kamer gekomen mogen wij met voldoening vaststellen, dat een moeilijke beslissing, na diepgaande en moeizame besprekingen, verantwoord kon worden genomen en dat het parlementair overleg tot betekenende verbeteringen heeft gevoerd.

FRANS TEULINGS.

De grondwet, van

ZWITSERLAND

Nu wij tengevolge van de huidige ontwikkeling van de staatkundige gebeurtenissen aan de vooravond staan van een zeer ingrijpende herziening van onze Grondwet, is het niet ondienstig de grondwet van andere landen aan een nadere beschouwing te onderwerpen. Het ligt voor de hand, dat de vele bestaande grondwetten voor ons niet in gelijke mate van betekenis zijn.

Zwitserland vertoont echter in zijn historische ontwikkeling, zijn godsdienstige situatie en zijn politieke stabiliteit zo vele punten van overeenkomst, dat de grondwet van dit land ons reeds bij voorbaat moet interesseren. Alvorens echter bepaalde onderwerpen uit de Zwitserse grondwet aan een nadere beschouwing te onderwerpen, leek het ons dienstig in dit artikel eerst een kort overzicht te geven van de historische ontwikkeling van deze grondwet.

Punten van Overeenkomst.

Van de vele punten van overeenkomst in de staatsrechtelijke ontwikkeling willen wij wijzen op de overeenkomst in doel en strekking van de z.g. „Ewige Bund” tussen de Kantons van Schwyz en Unterwalden en onze Unie van Utrecht. De strijd tussen de machtige steden en het platteland zowel in Zwitserland als in ons land. De grote zelfstandigheid vóór 1795 van de Zwitserse Kantons en van onze provincies. De bevoegdheden vóór 1795 van het orgaan van de Zwitserse Statenbond de z.g. „Tagsatzung” en van onze Staten-Generaal (sluiten van verdragen, oorlog en vrede met andere landen, ontvangen van gezanten, vaststelling van de troepensterkten van de Kantons, nemen van maatregelen in geval van oorlog enz.) De gelijke ontwikkeling van de gilden. De overeenkomstige positie van de Zwitserse voogdijschappen en van onze Generaliteitslanden. De door de Fransen in 1798 in het leven geroepen sterk gecentraliseerde Republique Helvetique Une et Indivisible en onze Een en onverdeelbare Bataafse Republiek.

Evenals in Zwitserland als reactie op de gecentraliseerde eenheidsstaat de „acte de Médiation” van 1803 verscheen, werd bij ons de grondwet van 1798 vervangen door de minder centraliserende grondwet van 1801. De acte de Médiation maakte van Zwitserland wederom een Statenbond met als orgaan wederom een Tagsatzung, waarin de grotere Kantons met 2, de kleinere met 1 zetel vertegenwoordigd waren.

Verschil.

De instelling van de Monarchie na het herstel onzer onafhankelijkheid in 1813 heeft echter de staatsrechtelijke ontwikkeling van ons land een andere weg doen inslaan dan die van Zwitserland. Zij is oorzaak geweest, dat bij ons de federalistische stroming — waarvan van Hogendorp, de voorzitter van de Commissie tot ontwerpen van de grondwet, de meeste karakteristieke vertegenwoordiger was — het onderspit heeft moeten delven voor de centraliserende stroming, terwijl in Zwitserland na het herstel van de onafhankelijkheid de federalistische gedachte zegevierde.

De Grondwet van 1815 sprak uitdrukkelijk over de 22 soevereine Kantons. Zij gaf Zwitserland wederom het staatsrechtelijke karakter van de Statenbond. Het enige orgaan van deze Statenbond was de „Tagsatzung” waarin ieder Kanton een vertegenwoordiger had, die één stem mocht uitbrengen.

Deze Tagsatzung besliste over oorlog en vrede, sluiten van verdragen met andere mogendheden, benoeming van gezanten en Opperofficieren en de vaststelling van het quotum soldaten, dat ieder Kanton in het Bondsleger moest bijdragen. De vrije vestiging van Zwitserse burgers in de verschillende Kantons welke de acte de Médiation gebracht had, werd niet in de nieuwe Grondwet opgenomen. Het muntwezen werd teruggebracht tot een Kantonale aangelegenheid. Den Kantons werd het toegestaan met elkander verdragen te sluiten slechts met de beperking, dat deze verdragen noch ten nadele van de Bond noch ten nadele van de overige Kantons mochten zijn. Tenslotte werd het in de Acte de Médiation neergelegd verbod van tolgrenzen tussen de Kantons onderling niet in de nieuwe Grondwet opgenomen. Overeenkomstig de geest van de nieuwe grondwet werd ook in de Kantonale wetgeving de oude toestand zo veel mogelijk hersteld. Het baart dus geen verwondering, dat de periode volgend op de Grondwet van 1815 in Zwitserland de „Restaurationszeit” genoemd is.

Opvallend is nog, dat de staatkundige gelijkheid van de burgers in de Grondwet niet door de Bond gewaarborgd werd. Zij schreef de Kantons slechts voor, dat de politieke rechten nimmer het uitsluitende privilege van een bepaalde klasse der Kantonburgers mocht zijn. Desalniettemin wisten de vroeger regerende steden hun overwicht op het platteland te behouden. Zo had bijv. in de Grote Raad van het Kanton Zurich de stad Zurich met 100.000 inwoners 130 zetels en het platte land met 200.000 inwoners slechts 82 zetels. Openbaarheid van bestuur bestond niet, terwijl een sterke censuur de vrije meningsuiting niet bevorderde.

De grote omzwaai.

Omstreeks 1830 kwam echter de grote omzwaai in het Zwit-

serse politieke leven door de opkomst van het liberalisme, welke beweging de Regeneration genoemd werd. De ideeën van Rousseau over Rechtsgelijkheid en Volkssouvereiniteit — tijdens de Napoleontische periode op de achtergrond geraakt — werden nieuw leven ingeblazen door den Zwitserseren voorvechter van de liberale theorie Benjamin Constant, die met zijn werk „Cours de politique Constitutionelle” (1817—1824) de liberale staatsidee voor Zwitserland in theorie voorbereidde. Vooral de Juli-revolutie in Frankrijk in 1830 betekende voor vele Zwitsers het signaal om de liberal staatsidee te gaan verwezenlijken.

In de komende maanden werden in vrijwel alle Kantons de bestaande regeringen afgezet en door meer democratische vervangen, terwijl nieuwe Kantonale grondwetten op basis van de Volkssouvereiniteit bij referendum door het volk vastgesteld werden.

Ter zelfder tijd deed de liberale partij een steeds krachtiger geluid horen voor meerdere eenheid en kracht van de Bond. In het Siebner Concordaat van 17 Maart 1832 — een verdrag tussen de Kantons Luzern, Zurich, Bern, Solothurn, St. Gallen, Aargau en Thurgau, dat het veiligstellen van de nieuwe Kantonale grondwetten beoogde — werd zelfs in een slot clause aangedrongen op revisie van de Bondsgrondwet. In hetzelfde jaar verscheen een ontwerp voor een nieuwe Bondsgrondwet op eigen initiatief van de hand van verschillende vooraanstaande personen uit de Regeneration, een ontwerp, dat de vorming van een Bondsstaat beoogde. Onder druk dezer gebeurtenissen besloot de Tagsatzung op 17 Juli 1832 tot revisie van de Bondsgrondwet en stelde voor dit doel een commissie in, welke reeds einde van hetzelfde jaar met een ontwerp kwam, dat een Bondsstaat beoogde. In de toelichting op dit ontwerp werd de souvereiniteit van de Kantons weliswaar erkend als „das Grundprinzip, das Ergebnis der Vergangenheit, der Ausdruck der Gegenwart” doch beperkt door de idee van het gemeenschappelijk Vaderland, dat beschermd en verstevigd diende te worden.

Als Bondsangelegenheden werden genoemd het recht van Munt, Maat en Gewicht, Postwezen, douanen, monopolie van buskruit benevens organisatie van het leger. Als Bondsorganen waren gedacht een Tagsatzung met 44 leden, een Bundesrat met 5 leden, een Bundeskanzlei en een Bundesgericht. Dit ontwerp werd met enkele wijzigingen van ondergeschikt belang — postregaal werd bijv. gewijzigd in oppertoezicht over het postwezen — in Mei 1833 door de Tagsatzung aanvaard. Tegen aller verwachting werd het ontwerp door de volksstemmingen in de Kantons afgestemd, hoofdzakelijk door de houding van de Katholieken en de Gereformeerden, hetgeen te begrijpen is, indien men bedenkt, dat de nieuwe politieke stroming der Regeneration de invloed der geestelijkheid in het openbare leven sterk wilde beperken. De hierdoor ontstane politieke tegenstelling groeide met de dag.

Felle strijd.

Met grote verbittering en hardheid werd de strijd door beide zijden gevoerd. Zo werd b.v. in 1841 een door de Katholieken in het Kanton Aargau ondernomen poging tot omverwerping van de nieuwe Kantonale grondwet — welke bij volksreferendum aangenomen was — door de Kantonale regering beantwoord met de opheffing van acht Kloosters in het Kanton.

Naar aanleiding van de dientengevolge door de Katholieke Kantons op de eerstkomende Tagsatzung gestelde eis tot herstel van de betrokken kloosters op grond van art. 12 van de Grondwet — welk artikel de kloosters bescherming verzekerde — ontsponnen zich heftige debatten over de revisie van de Grondwet, waarbij bleek dat de Katholieke Kantons voor vergaande Kantonale zelfstandigheid waren.

Nadat het Kanton Aargau toegegeven had de Kloosters wederom te herstellen, werd op de Tagsatzung in 1844 deze aangelegenheid door een zevental Kantons wederom ter tafel gebracht. Daartegenover kwam het voorstel van het Kanton Aargau tot uitwijzing van de Jezuïeten Orde uit Zwitserland. Op de Tagsatzung werden de moeilijkheden overwonnen door beide aangelegenheden terug te wijzen. Dit betekende echter geen oplossing. Integendeel. Harder dan ooit zou de strijd voortgezet worden. Thans met wapengeweld.

Nadat de liberalen in Luzern zich tevergeefs verzet hadden tegen de vestiging van Jezuïeten in het Kanton Luzern vormden zij met liberalen uit andere Kantons vrijescharen om met geweld de Luzerner Kantonale regering omver te werpen, welke pogingen tot tweemaal toe mislukten, waarna de Jezuïeten hun intocht in Luzern hielden. Aangezien de Kantonale regering van Aargau nog steeds geen aanstalten gemaakt had tot herstel van de Kloosters, werd door het Kanton Luzern op de Tagsatzung van 1845 opnieuw het herstel dezer Kloosters geeist. Bovendien gaf Luzern nog te kennen, dat het nimmer bereid zou zijn een meerderheidsbesluit van de Tagsatzung tot uitwijzing van de Jezuïeten uit te voeren.

De „Sonderbund”.

Na afwijzing van die eis van Luzern sloten op 11 December 1845 de Kantons Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug, Freiburg en Wallis zich nauw aaneen tot de z.g. „Sonderbund”, welke ten doel had iedere poging tot herziening van de Bondsgrondwet tegen te werken. Deze conservatieve houding van de Zwitserse Katholieken is begrijpelijk. Een revisie van de grondwet zou een uitholling van de macht der Kantons betekenen welke bij de steeds voortschrijdende macht der liberalen zou kunnen leiden tot aantasting van de rechten der Katholieken, zelfs in die Kantons waar zij de meerderheid bezaten. In de zomer van 1847 besloot de Tagsatzung te Bern

de opheffing van de Sonderbund te eisen, de Jezuiten uit te wijzen en de herziening van de grondwet met kracht ter hand te nemen. Aangezien de Kantons van de Sonderbund weigerden de betrokken besluiten uit te voeren besloten de overigen de Sonderbund door wapengeweld op te ruimen. Ofschoon de grote mogendheden in Europa op de hand van de Sonderbund waren ging de militaire actie van het Bondsleger zo snel, dat de capitulatie van de Sonderbundstroepen op 14 en 23 November 1847 reeds geschied was vóór dat door andere mogendheden gewapenderhand ingegrepen had kunnen worden. Wel bestreden Metternich en de Franse Ministerpresident Guizot de Zwitsers het recht om zelfstandig de grondwet te wijzigen doch de kort daarop gevolgde Februari- en Maartrevolutie welke in vrijwel alle landen van Europa hun weerslag hadden, waren oorzaak dat de betrokken landen het zo volhandig hadden met de eigen binnenlandse moeilijkheden, dat van interventie niets meer kwam.

De grondwet van 1848.

Zo was dus thans de gelegenheid gekomen om met spoed de herziening van de grondwet door te voeren. De beraadslagingen over het ontwerp van een inmiddels ingestelde nieuwe grondwetscommissie konden reeds 15 Mei 1848 aanvangen. Nadat de meerderheid van de Tagsatzung zich met het ontwerp had kunnen verenigen werd het ook door de meerderheid van de Kantons aangenomen, zodat de nieuwe grondwet reeds op 12 September 1848 van kracht werd en Zwitserland met ingang van die datum een Bondsstaat was geworden in plaats van een Statenbond.

Aan de Bond werden bij de nieuwe Grondwet voorbehouden Douane- en Postwezen, Maat en Gewicht benevens Opper-toezicht over Wegen en Bruggen, en de buitenlandse politiek. Het leger bleef uit Kantonale contingenten samengesteld, doch de Bond kreeg in deze meerdere zeggenschap. Verder werden in de nieuwe Grondwet de navolgende grondrechten gegarandeerd :

Gelijkheid voor de wet, vrij vestigingsrecht voor Christenen, vrijheid van beroepsuitoefening, petitierecht, persvrijheid en verenigingsrecht.

Doodvonnissen wegens politieke misdrijven waren in geheel Zwitserland verboden. Vestiging van de Jezuiten-orde in Zwitserland werd verboden. De Kantons werd verboden verdragen met elkander te sluiten of militair afzonderlijk te capituleren.

De Kantonale grondwetten mochten niet in strijd zijn met de Bondsgrondwet en hadden de goedkeuring van de Bond nodig. Bovendien werd voor de vaststelling en wijziging van de Kantonale grondwetten het obligatoire referendum voorgeschreven.

Het wetgevend orgaan van de Bondsstaat werd de naar Amerikaans voorbeeld uit twee Kamers bestaande Bundesversammlung.

De ene Kamer — Ständerat genoemd — werd gevormd door twee afgevaardigden van ieder Kanton (de z.g. halfkantons).

In de andere Kamer — Nationalrat genoemd — hadden iedere 20.000 inwoners een zetel. Voor het tot stand komen van een Bondswet was een gelijkkluidend besluit nodig van beide Kamers.

Indien een van beide Kamers vóór en de andere tegen algehele of gedeeltelijke herziening van de Bondsgrondwet was of indien tenminste 50.000 stemgerechtigde burgers algehele of gedeeltelijke herziening van de Bondsgrondwet eisten, werd de beslissing over de vraag of er herziening zou plaats vinden voorgelegd aan het volk. Indien het ontwerp voor de grondwetsherziening door beide Kamers aangenomen was, moest het ook nog aangenomen worden door de meerderheid van de stemgerechtigde burgers, terwijl bovendien de meerderheid van de Kantons zich eveneens met de herziening moest verenigen alvorens zij van kracht werd. Als uitvoerend orgaan werd ingesteld de Bundesrat, bestaande uit zeven leden, die door de Bundesversammlung voor drie jaar gekozen werden. De voorzitter van de Bundesrat ontving de titel van Bundespresident.

Als rechtelijk orgaan van de Bondsstaat werd ingesteld het Bundesgericht, dat weinig bevoegdheden bezat.

De aanleiding voor een herziening van de Bondsgrondwet van 1848 was het Handels- en Vestigingsverdrag met Frankrijk waardoor de Fransen — zonder onderscheid van geloof — bij vestiging in Zwitserland dezelfde rechten toegekend werden welke krachtens de grondwet slechts voor Zwitsers van Christelijke religie waren gewaarborgd.

De ontwikkeling vanaf 1866.

De poging om terzelfdertijd de grondwet op verschillende punten te wijzigen mislukten, zodat de wijziging van 1866 beperkt bleef tot de gelijk schakeling van alle Zwitserse staatsburgers ongeacht hun godsdienst. De ontwikkeling zowel in het binnen- als in het buitenland was echter van dien aard, dat een algehele herziening van de grondwet toch binnen enkele jaren ter hand genomen moest worden.

In de Kantonale grondwetten werden de staatkundige rechten van het volk steeds meer uitgebreid. Zo werd in 1863 in het Kanton Bazel het obligatoire referendum ook voor gewone Kantonale wetten ingevoerd, terwijl in 1869 in het Kanton Zurich naast dit obligatoire referendum voor Kantonale wetten aan het volk ook nog het recht van initiatief voor Kantonale wetten toegekend werd. In deze ontwikkeling is het geheel

begrijpelijk dat de stroming tot uitbreiding van de volksrechten ook t.a.v. de Bondswetgeving steeds sterker werd.

Buitenlandse gebeurtenissen, welke van grote invloed waren op de nieuwe grondwetsherziening waren het streven naar meerdere eenheid in Duitsland en Italië, door de oprichting achtereenvolgens van de Noordduitse Bond en van het Duitse Rijk en door de stichting van het Italiaanse Koninkrijk.

De Frans-Duitse oorlog bracht ook voor Zwitserland de mobilisatie, waarvan het verloop een van de nadelen demonstreerde verbonden aan het federalistische systeem. Tenslotte was nog voor de nieuwe Grondwetsherziening van groot belang het Vaticaans Concilie van 1870, dat de „Kultur-kampf” als gevolg had.

Het ontwerp tot algehele grondwetsherziening dat in 1872 aan het volk ter beslissing werd voorgelegd gaf alle militaire aangelegenheden in handen van de Bond, eiste eenheid van Burgerlijk- en Strafrecht, Burgelijk- en Strafprocesrecht, terwijl het aan het volk toekende het facultatieve wetsreferendum en het recht van initiatief.

Het ontwerp verkreeg echter de meerderheid niet omdat het afgestemd werd door de bewoners van Frans sprekend Zwitserland en door de Katholieken. Eerstgenoemden vreesden bij een zo vergaand unificatie een overwicht van het Duits sprekende volksdeel, laatstgenoemden vreesden bij een verder gaande centralisatie de mogelijkheid van aantasting hunner rechten.

In een nieuw ontwerp, dat in 1874 aan het volk voorgelegd werd was gedeeltelijk aan de bezwaren van het Frans sprekende volksdeel tegemoetgekomen door de unificatie van het recht slechts te beperken tot bepaalde onderdelen van het Burgerlijk recht, terwijl de Kantons in militaire zaken nog bepaalde bevoegdheden voorbehouden bleven. Van de volksrechten kwam in het nieuwe ontwerp het recht van initiatief niet meer voor, wel het facultatieve wetsreferendum, volgens hetwelk een wet aan het referendum onderworpen diende te worden, indien 30.000 stemgerechtigden dit verlangden.

In het nieuwe ontwerp waren echter tengevolge van de „Kulturkampf” verscheidene bepalingen opgenomen welke in het vorig ontwerp nog niet voorkwamen, zoals b.v. het absoluut verbod tot oprichting van nieuwe en herstel van opgeheven kloosters en religieuze orden en het verbod tot oprichting van nieuwe bisdommen zonder toestemming van de Bond.

Bij de stemming over het nieuwe ontwerp in 1874 bleken alleen de Katholieken er tegen te zijn. Het werd met meerderheid van stemmen aangenomen.

In de nieuwe grondwet van 1874 hebben in de loop der jaren tot op heden verscheidene wijzigingen plaats gevonden. In totaal zelfs 42!

Wanneer men al deze wijzigingen nader bekijkt dan ziet men,

dat de bevoegdheden van de Bond steeds uitgebreider geworden zijn.

In de allereerste plaats dient daarbij gewezen te worden op de wijziging welke in 1898 plaats vond, waardoor de Bond bevoegd werd het Burgerlijk- en Strafrecht eenvormig te regelen. Vervolgens de wijziging van 1891 waarbij de Bond het bankpapier monopolie kreeg hetgeen geleid heeft tot de oprichting van de Schweizerische Nationalbank.

In 1891 vond eveneens een belangrijke wijziging plaats waardoor de volksrechten uitgebreid werden. Aan het volk werd namelijk het recht van initiatief toegekend tot partiele grondwetswijziging, een recht waarvan sedertdien door het volk verscheidene malen gebruik gemaakt is. Tenslotte zij van de overige wijzigingen nog gewezen op de vele nieuwe bepalingen betreffende de sociale wetgeving.

Tot op heden loopt door de Zwitserse binnenlandse politiek nog steeds de scheidslijn van federalisten en centralisten. De Katholieken — grotendeels verenigd in de Conservatieve Volkspartij — vechten nog voortdurend tegen een verder gaande centralisatie van de Bondsstaat op grond van dezelfde overwegingen als voorheen, waarbij zij thans de socialisten als hun tegenstanders hebben.

Dr. L. DE GOU.

Het Centrum voor STAATKUNDIGE VORMING

Oprichting en eerste werkzaamheden.

Het Centrum voor Staatkundige Vorming werd in de eerste maanden na de bevrijding opgericht met het doel in een zo groot mogelijk milieu van vooraanstaande Katholieken de Staatkundige vraagstukken te bestuderen, voor welker oplossing het bevrijde Vaderland gesteld stond. Die vraagstukken betroffen zowel het te voeren beleid in de komende periode van geestelijke en stoffelijke wederopbouw, als het electorale optreden van de Katholieken bij de eerstvolgende verkiezingen. Over dit laatste bestond verschil van mening onder de Katholieken, al was het aantal voorstanders van een bredere partijformatie op humanistische grondslag ook niet groot. Om echter ook hen te betrekken in het werk van studie en beraad, werd de samenstelling van het Centrum zo breed mogelijk opgezet, terwijl het als een zelfstandige stichting niet tegenover, maar naast de R.K. Staatspartij geconstitueerd werd. In de nationale leiding van het Centrum namen 24 leden uit alle delen van het land en alle sociale geleidingen plaats, terwijl in de weldra talrijke plaatselijke Studiecentra — binnen één jaar waren er 74 opgericht met 1576 leden, terwijl nog 78 andere in oprichting waren — het lidmaatschap van de R.K. Staatspartij of althans het uitspreken van voorkeur daarvoor, in geen geval als een voorwaarde gesteld werd voor deelneming aan het werk. De werkwijze was zó gedacht, dat de nationale leiding ontwerp-rapporten en -adviezen zou opstellen, toezenden aan de plaatselijke studiecentra, om vervolgens definitieve teksten vast te stellen, die het eindoordeel van het Centrum voor Staatkundige Vorming zouden bevatten.

In het eerste jaar van zijn bestaan heeft het Centrum belangrijke arbeid verricht, dat in hoge mate ten goede gekomen is aan het staatkundig leven in het algemeen en aan de heropleving van de R.K. Staatspartij in het bijzonder. Allerwegen werd in 1945 behoefte gevoeld aan een urgentie-program, dat de hoofdpunten van het te voeren beleid zou aangeven. Met de opstelling daarvan heeft het Centrum zich belast. Tal van besprekingen zijn daaraan gewijd, zowel in de nationale leiding als in de plaatselijke afdelingen. Het werk vond zijn bekroning op de Partijraads-vergadering van 8 en 9 Februari, waar het urgentie-program met slechts geringe wijzigingen door de Partijraad van de K.V.P. aanvaard werd.

Naast het urgentie-program stond het electroaal optreden in het middelpunt der belangstelling. Het Centrum vormde een

commissie om over dit vraagstuk te rapporteren. Deze Commissie vond een gelukkige synthese van de min of meer uiteenlopende meningen door haar drieledig advies:

1. gezamenlijk zelfstandig electoraal optreden van de Katholieke Nederlanders is in de huidige omstandigheden geboden;
2. de verjonging en vernieuwing van de bestaande Katholieke partij dient met kracht te worden nagestreefd;
3. gewenst is een samenwerking op een gemeenschappelijk urgentie-program met andere groeperingen, wier houding en programma daartoe aanleiding geven.

Bijzondere aandacht heeft het Centrum vervolgens besteed aan het economisch beleid van Minister Vos tijdens het eerste Kabinet na de bevrijding. Diens Voorontwerp van wet op de bedrijfschappen sloeg de tongen los en zijn ontwerp van wet inzake een Nationaal Welvaartsplan deed de vrees ener al te straffe reglementering van overheidswege toenemen.

Om niet in theoretische beschouwingen alleen te blijven steken bood het Centrum voor Staatkundige Vorming aan een „Proeve van een ontwerp van wet op de bedrijfschappen en de Sociaal-economische Raad”, waarin het enerzijds de goede elementen uit het voorontwerp van Minister Vos overnam, doch anderzijds ook essentiële wijzigingen daarin voorstelde. De „Proeve” van het Centrum werd in enkele duizenden exemplaren verkocht. Na de Kabinetsformatie-Beel gaf Minister Huysmans aan de door hem ingestelde Staatscommissie, belast met de uitwerking van een wetsontwerp, zowel het voorontwerp-Vos als de Proeve van het Centrum als richtlijnen mee voor haar werkzaamheid.

Over het Nationaal Welvaartsplan stelde het Centrum een rapport op, dat niet zonder invloed bleef op het door Minister Huysmans gewijzigd ontwerp van wet en de daarbij behorende Memorie van Toelichting.

Reorganisatie van het Centrum.

Terwijl het Centrum voor Staatkundige Vorming in 1945 en 1946 stimulerend werkte op de staatkundige activiteit der Nederlandse Katholieken en velen hunner actief wist te betrekken in het staatkundig werk, deed zich de noodzakelijkheid ener reorganisatie steeds sterker gevoelen. Enerzijds was het onmogelijk vlot te werken in een bestuur van 24 personen, terwijl anderzijds de noodzakelijkheid om nog vele andere vraagstukken op de agenda te zetten ertoe moest leiden, nog meer personen in het werk van het Centrum te betrekken. Het was bovendien redelijk ook afgevaardigden van de plaatselijke studiecentra in de nationale leiding van het Centrum op te nemen. En naast deze organisatorische aangelegenheden kwam andermaal naar voren de vraag naar de taak en de plaats van het Centrum in het politieke leven der Katholieke Nederlanders. Was het ge-

wenst om blijvend een vormings-instituut te handhaven naast de K.V.P., die toch zelf ook een taak van vorming en voorlichting heeft ?

Wij zullen hier geen uitvoerige bespreking wijden aan al de aspecten van de kort aangeduide vragen, doch slechts het resultaat vermelden, waartoe het Centrum na ingewonnen advies van de plaatselijke studiecentra en na overleg met het Bestuur van de K.V.P. gekomen is, onder vermelding van de hoofdmotieven voor de thans geldende opzet.

Doelstelling en taak van het Centrum voor Staatskundige Vorming is en blijft het creatieve werk : nl. het ontwerpen van constructieve plannen voor de verschillende onderdelen van wetgeving en bestuur. Het Centrum moet zijn de politieke braintrust van Katholiek Nederland. Op de grondslag onzer beginselen heeft het concrete voorstellen te doen voor het te voeren beleid op de diverse terreinen van het openbare leven. Het moet daartoe de medewerking zien te verkrijgen van allen, die door hun kennis, hun ervaring, hun plaats in het maatschappelijk leven in bijzondere mate geschikt en deskundig zijn voor het werk van research en planning op staatkundig gebied.

Theoretisch is het denkbaar, dat dit werk door de Partij zelf wordt verricht, zodat een zelfstandig instituut daarvoor overbodig geacht zou kunnen worden. Toch bleek het om vele redenen beter het *Centrum als zelfstandig instituut* te handhaven.

Vooreerst om het wetenschappelijk-constructieve werk zelf te beschermen en het niet te laten absorberen door het overigens niet minder noodzakelijke en niet minder nuttige organisatorische werk van en voor de partij.

Vervolgens om gemakkelijker uit alle Katholieke kringen deskundige medewerkers te kunnen aantrekken, daar niet allen bereid zijn aan het werk van de partij zelf deel te nemen.

En tenslotte om ideeën te kunnen uitwerken, zonder dat politieke bezwaren de integrale doorvoering daarvan a priori belemmeren en ook zonder dat het Partijbestuur en de Kamerfracties reeds gebonden zijn aan rapporten en ontwerpen, die uit het Centrum voortkomen.

Op deze wijze behouden Centrum en Partij — en vanzelfsprekend ook de Kamerfracties — ieder hun eigen verantwoordelijkheid. Met de praktische politiek in engere zij bemoeit het Centrum zich niet.

Overigens is het van belang hier nadrukkelijk te vermelden, dat het Centrum als zelfstandige instelling in feite *op de K.V.P. georiënteerd* is. In dit opzicht ligt de situatie thans anders dan in 1945. Aan een ontmoetingsmilieu voor de katholieken, die verschillend denken over hun staatkundige organisatie, is thans minder behoefte. Sterker nog dan tot aan de verkiezingen-1946 reeds het geval was, kan het Centrum zich derhalve oriënteren op de K.V.P. Daarom bepalen de gewijzigde, op 3 Mei l.l. vast-

gestelde statuten, dat katholieken, die lid zijn van een andere partij dan de K.V.P., geen lid van het Centrum kunnen zijn. Daaruit volgt nog niet, dat men zelf ook lid van de K.V.P. moet zijn om aan het Centrum te kunnen deelnemen. Slechts is het lidmaatschap van een andere partij uitgesloten, daar dit de politieke gelijkgerichtheid in gevaar zou brengen, die toch vereist is als men concrete plannen voor het te voeren beleid wil opstellen. En zulks temeer omdat het Centrum het als haar taak en plicht beschouwt om voor de K.V.P. of derzelfer Kamerfracties adviezen en rapporten op te stellen, indien dit gewenst wordt. Meerdere leden van het Partijbestuur en de Katholieke Kamerfracties nemen bovendien persoonlijk deel aan het werk van het Centrum, doordat zij lid of adviserend lid van het Centrum-bestuur zijn of meewerken aan de straks te noemen organisatie- en werkcommissies.

Meermalen is de vraag gesteld, of de *plaatselijke afdelingen van het Centrum* geen beletsel vormen voor de totstandkoming van politieke kern- of studieclubs van de partij. De eerste hebben echter een ander doel dan de laatste. De plaatselijke afdelingen van het Centrum hebben tot doel de studie der problemen en de medewerking aan de uitwerking van plannen wetsontwerpen, rapporten en adviezen. Zij kunnen daarom, ook enkel bestaan uit personen, die de nodige bekwaamheden daarvoor bezitten. Vele plaatselijke afdelingen van het Centrum, die in 1945 en 1946 zijn opgericht, hebben niet beantwoord aan dit vereiste. Daaruit is het dan ook te verklaren, dat meerdere zijn opgeheven of omgezet in een kernclub van de K.V.P. Het is te verwachten, dat er van de ruim 60 plaatselijke afdelingen, die het Centrum thans nog telt, uiteindelijk slechts een klein aantal zal overblijven. Het Bestuur van het Centrum stelt hoge prijs op de medewerking der plaatselijke afdelingen; indien deze echter de verlangde activiteit niet kunnen opbrengen, is het beter de afdelingen op te heffen, daar zij anders het werk zouden vertragen. Deze opheffing is in de nieuwe statuten mogelijk gemaakt.

De noodzakelijkheid snel en efficient te werken heeft ertoe geleid ook nog andere wijzigingen aan te brengen in de organisatie en de werkmethode van het Centrum. De voornaamste daarvan betreffen de instelling van *organisatie- en werkcommissies* en de samenstelling van het bestuur van het Centrum.

De werkcommissies hebben tot taak een bepaald probleem te bestuderen en daarover rapport uit te brengen. Zij worden ingesteld door het Bestuur van het Centrum, doch op advies van de organisatie-commissies. Deze laatste geven, ieder op eigen terrein, de problemen aan, die in studie genomen dienen te worden en doen een voorstel van de personen, die daarvoor uitgenodigd zullen worden.

Op dit ogenblik zijn 22 werkcommissies ingesteld, terwijl nog zes andere in voorbereiding zijn.

Om een idee te geven van het werk van het Centrum geven wij de lijst van de zeven organisatie-commissies met daaronder de op haar advies ingestelde werk-commissies voor de afzonderlijke onderwerpen.

I. Geestelijke, zedelijke en culturele vraagstukken.

Werkcommissies: 1. Organisatie van de Radio-omroep.
2. Overheid en Jeugdvorming.
3. Reorganisatie van het Voorbereidend Hooger en het Middelbaar Onderwijs.

II. Overzeese Gebiedsdelen en Buitenlandse Betrekkingen.

Werkcommissies: 1. Politieke verhouding Nederland-Indonesië.
2. Economische toekomst van Indonesië.
3. Economische organisatie van Europa.

III. Staatsbestel en Binnenlandse Zaken.

Werkcommissies: 1. Wezenlijke kenmerken van het Koninkrijk en het gebruik maken van de grondwettelijke vrijheden in verantwoordelijkheid tegenover de gemeenschap.
2. Processie-vrijheid.
3. Inschakeling van het publiekrechtelijk georganiseerd bedrijfsleven in de wetgeving.
4. Tweekamerstelsel.
5. Wettelijke regeling van de politieke partijen.
6. Samenwerking van gemeenten.

IV. Justitie.

Werkcommissies: 1. Echtscheiding.
2. Bestrijding van openbare onzedelijkheid.
3. Reorganisatie van de rechtspraak.
4. Misdrijf tegen Staat en gemeenschap.

V. Sociale, economische en financiële vraagstukken.

Werkcommissies: 1. Socialisatie.
2. Het klein boerenbedrijf; zijn economisch verantwoorde grootte en sociale betekenis.
3. Bezitsspreiding.
4. Toepassing B.B. „Arbeidsverhoudingen 1945” op vrouwelijk huispersoneel.
5. Verplichte Ouderdoms- en pensioenverzekering.

VI. Volksgezondheid.

Werkcommissie: Organisatie van de Volksgezondheid.

VII. Defensie.

Terwijl de organisatie-commissies permanent zijn om blijvend de taak van het bestuur van het Centrum te verlichten en daarin het element der deskundigheid te vergroten, zijn de werkcommissies tijdelijk en wisselend ; na uitbrenging van het aan haar gevraagde rapport of advies gaan zij weer uiteen. De organisatie- en werkcommissies tellen in de regel slechts drie tot zeven personen. Het grote aantal dezer commissies biedt de mogelijkheid veel personen in het werk van het Centrum te betrekken, terwijl de kleine samenstelling van elke commissie afzonderlijk de snelheid van het werk bevordert. In de eerstkomende maanden zullen, naar verwacht wordt, een vijftal werkcommissies met haar rapport gereed komen.

De werkcommissies brengen haar rapporten uit aan het Bestuur van het Centrum, dat de definitieve tekst daarvan vaststelt in overleg met de voorzitters van de betrokken organisatie- en werkcommissies. In de regel zal het Bestuur daarbij eerst het oordeel vragen van de plaatselijke Studiecentra ; in spoed-eisende gevallen kan het echter noodzakelijk zijn deze rondweg over te slaan.

Het *Bestuur* van het Centrum tenslotte bestaat voortaan slechts uit vier tot acht personen. Het is echter bevoegd vertegenwoordigers van bepaalde organisaties of andere personen, als door het Bestuur wenselijk geacht, als adviserende leden van het bestuur aan te wijzen. Met name is daarbij gedacht aan de Voorzitter der Tweede Kamerfractie, aan een vertegenwoordiger van het Partijbestuur, en aan een vertegenwoordigster van de katholieke vrouwen-organisaties.

Het bestuur zelf wordt gekozen door de Bestuursraad, waarin behalve de bestuursleden, ook afgevaardigden van de plaatselijke afdelingen zitting hebben. Iedere afdeling kan één afgevaardigde benoemen in de bestuursraad.

Het Bureau van het Centrum staat onder leiding van Drs. J. Aarden en is gevestigd in Den Haag (Anna Paulownastraat 93).

S. STOKMAN, O.F.M.

PROTESTANT *en* KATHOLIEK

Afnemend getij

Nadat reeds eerder van katholieke zijde in een opmerkelijk artikel ¹⁾ aandacht was gewijd aan de psychologische verschillen tussen protestanten en katholieken in Nederland, waarbij de onderscheidenheid in *mentaliteit* dezer bevolkingsgroepen aan een beschouwing werd onderworpen, heeft onlangs prof. K r u i j t de *statistische* verhouding nader in het oog gevat, meer bepaaldelijk voor wat Friesland en Noord-Holland (boven het IJ) betreft. ²⁾ K r u i j t is een der meest gezaghebbende sociografen ³⁾ in ons land, en het resultaat van zijn kritisch onderzoek verdient de aandacht van ieder, die het aangaat, niet in het minst van de katholieken. Vooral ook met het oog op de volkstelling, die heeft plaats gevonden is een en ander van belang. Het hierna volgende is in hoofdzaak op K r u i j t's beschouwingen gebaseerd.

* * *

Er bestaat sinds jaren bij vele Protestanten een onbehagelijk gevoel over de toeneming van het aantal katholieken in Nederland; bij niet weinigen voedt dit een latent dan wel openlijk anti-papisme. Als uiting van vrees is dit verschijnsel even dom als onvruchtbaar, terwijl het in strijd is met het Evangelie,

¹⁾ Vergl. het gelijknamige opstel van dr A. M. J. Chorus, in „Het Gemeenebest”, 5de jg (1942/1943), afl. 3 en 4.

²⁾ Vergl. prof. dr J. P. Kruijt: Rooms-katholieken en Protestanten in Nederland, in het bijzonder in Friesland en Noord-Holland, in Sociologisch Bulletin Nr 1, orgaan van het Sociologisch Instituut van de Stichting „Kerk en Wereld”, uitgegeven door Boekencentrum N.V., Javastraat 100, Den Haag, prijs: f 2.25.

³⁾ Sociografie is volgens Kruijt de sociale wetenschap, die zich bezighoudt met de bestudering van de groepsverschijnselen in het leven der huidige cultuurvolken of hun onderdelen. Die verschijnselen worden alleen bestudeerd *in hun verscheidenheid en in hun onderlingen samenhang*; de sociografie behandelt het karakteristieke van elk levensterrein. Als onderdelen dezer wetenschap zijn reeds nu te onderscheiden: de demografie, de sociale geografie, de economische sociografie, de criminografie, de religiografie (= de godsdienst-sociografie) en de beschrijvende rechtssociologie.

en als symptoom een bedreiging vormt van een onzer grootste volksvrijheden : die van het geloof.

K r u y t, die de Reformatie, ontdaan van de machtselementen, niet ziet als een vergissing of een ramp, zoals wij, maar als een wending tot de bronnen van de Goede Boodschap, wekt zijn geloofsgenoten op tot de enig mogelijke houding : die van vertrouwen. Als de katholieken geloofsijver hebben en offers brengen stelle men daar grotere ijver en meer offers tegenover ; niet uit haat tegenover de ander maar uit liefde voor het Evangelie en gehoorzaamheid aan Christus. 'Eerst dan heeft men het recht de tegenstander een terechtwijzing te geven, wanneer hij macht benut'. Bezinning op eigen houding en feiten is nodig. Op die feiten zij hier, aan de hand van K r u i j t's artikel, nader ingegaan.

* * *

De toeneming der katholieken, aldus K r u i j t, is in hoofdzaak een demografisch proces ; wij zullen nader aantonen, dat voorzover hiermede het geboorte-element bedoeld wordt, K r u i j t daarbij zonder twijfel werkzame geestelijke factoren ten onrechte buiten beschouwing laat. De katholieke missie, die einde 16e eeuw begon en in de 17e gestadig voortging, heeft vanuit Haarlem, Delft en Utrecht in beginsel alleen in de beide Hollanden en Utrecht resultaat gehad, veel minder in Friesland, Groningen, Drente, Overijssel (buiten Twente), Gelderland en Zeeland ¹⁾. De vele in meerderheid katholieke dorpen in de Hollanden en in Utrecht zijn niet het resultaat van recente demografische winst, maar van de arbeid der evengenoemde missie, die het protestantisme in deze plaatsen heeft kunnen tegenhouden, resp. ongedaan maken. Maar in onze dagen, nu de katholieken een groter geboorteoverschot hebben dan de protestanten, zijn vele dezer dorpen uitstralingspunten van verdere verroomsing, hetzij van het eigen vlek, hetzij van de omliggende plaatsen. De geestelijke strijd groeit dan uit tot een economische : om boerderijen, om middenstandszaken, om openbare ambten.

De druk van de maatschappelijke krachten is intussen, zo betoogt K r u i j t, in onze dagen zo groot, dat het geboortecijfer bij alie bevolkingsgroepen, dus ook bij de katholieken, daalt — de huidige tijdelijke stijging daargelaten — maar bij deze laatsten zijn de weerstanden tegen die krachten groter dan bij andere groepen.

¹⁾ Vergl. hierbij : L. J. Rogier, Geschiedenis van het Katholicisme in Noord-Nederland in de 16e en 17e eeuw, 2 dln, 1946.

De Pius-almanak 1946 vermeldt, dat in December 1943 de katholieken 3.648.620 zielen telden bij een totaal van 9.121.525, alzo 40%; bij de volkstelling 1930 was dat 36.42%, in 1920 35.60%. In 1947 zal dit vermoedelijk hoger zijn dan 40%, al is dit cijfer mogelijk niet geheel juist, omdat de niet-paschanten zijn medegeteld, die ca 1930 in een percentage van het aantal communicanten bedroegen in het

Aartsbisdom	6.1 %
Bisdom Haarlem	22.3 %
„ 's Bosch	1.48 %
„ Breda	1.77 %

terwijl enige plaatsen de volgende cijfers opleverden :

Dekenaat A'dam	38.- %
„ R'dam	35.- %
„ 's-Hage	24.8 %
„ UTRECHT	14.8 %
„ Groningen	10.8 %
„ Haarlem	18.8 %
„ Arnhem	14.0 %
„ Nijmegen	3.6 %

In de grote steden boven de rivieren is er een steeds doorgaande ontkerstening, die gelijk uit het weergegeven staatje blijkt, zeer ernstige afmetingen dreigt aan te nemen. Zij is uiteraard evenzeer werkzaam in de protestantse gelederen.

* * *

Het kwantitatieve verloop van het aantal leden ener kerkelijke gezindte hangt, dus K r u i j t, af van tweeërlei factoren : demografische (geboorte, sterfte, immigratie, emigratie) en geestelijke (afval, bekering), danwel sociale factoren. Ten aanzien van het hier behandelde probleem spelen van de demografische factoren geboorte en sterfte in hoofdzaak een rol. Ter adstructie enige statistieken :

	Kerkelijke gezindten in % v. d. gehele bevolking				
	Prot.	R.K.	Isr.	Overige	Geen
1849	59.69	38.15	1.92	0.24	
1909	56.92	35.02	1.81	1.28	4.97
1920	53.29	35.61	1.68	1.63	7.78
1930	45.47	36.42	1.41	2.27	14.42

Idem in % der provinciebevolkingen :

Provincies	Ned. Herv.			Geref. Kerken		R. Kath.			Geen kerkel. gezindte	
	1849	1920	1930	1920	1930	1849	1920	1930	1920	1930
Noord-Brabant	10.9	7.8	7.4	1.9	1.9	87.7	89.1	88.6	0.4	1.1
Gelderland ...	59.3	51.5	47.3	5.9	5.9	37.6	36.1	36.6	2.7	6.1
Zuid-Holland .	68.8	50.6	43.4	9.6	9.4	24.7	24.0	23.8	8.4	16.5
Noord-Holland	53.3	34.3	25.7	5.9	5.4	27.6	27.24	27.19	17.0	28.5
Zeeland	70.4	52.8	48.3	11.3	11.4	26.4	25.7	25.1	2.8	6.3
Utrecht	57.2	47.7	41.5	8.7	8.8	37.9	31.8	31.0	5.5	11.6
Friesland	81.9	52.3	41.9	20.7	21.6	8.8	7.03	6.98	13.1	23.2
Overijssel	62.4	53.1	45.1	9.2	9.4	32.4	27.6	28.4	4.8	11.7
Groningen ...	81.1	58.0	48.1	18.5	18.9	7.4	5.7	5.4	11.3	21.5
Drente	85.1	70.0	63.7	14.5	14.3	5.9	6.2	6.1	4.6	11.3
Limburg	1.9	3.1	2.9	0.4	0.5	97.1	94.6	93.5	0.6	1.0
Het Rijk	54.6	41.2	34.4	8.3	8.0	38.2	35.6	36.4	7.8	14.4

Tot 1909, zo leert ons de eerste dezer statistieken, gingen de Katholieken in % achteruit. Daarna kwam de stijging, die evenwel bij de laatste volkstelling in 1930 nog niet het peil van 1830 had bereikt. Tussen 1849 en 1920 gingen alleen de % der Katholieken in N. Brabant en Drente vooruit, tussen 1920 en 1930 alleen in Gelderland, Overijssel. Naar de mening van K r u i j t zijn de Katholieken de laatste jaren (1930-1947) sterk vooruitgegaan : al dalen hun geboortecijfers, zij bleven steeds hoger dan die der niet-Katholieken, terwijl door verbetering der hygiene hun sterftcijfers dalen. Daarover nog enig statistisch materiaal.

Geboorte-overschot per 1000 der bevolking.

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Noord-Brabant.....	18.2	19.4	17.3	20.0	19.4	18.8	18.2
Limburg	20.5	21.4	20.1	20.5	20.6	19.8	18.7
Het Rijk	16.4	16.3	14.4	16.0	15.3	14.5	13.9

	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Noord-Brabant.....	17.2	18.0	16.9	19.5	18.0	18.3	17.9
Limburg	18.3	18.8	17.0	20.0	18.4	18.4	17.0
Het Rijk	12.9	13.7	12.1	14.0	12.6	13.0	12.0

Geboorte-overschot per 1000 der bevolking.

• Provincies :	1926-30	1931-35	1938	1939	1940	% R.K. in 1930
Groningen.....	11.8	10.9	10.8	10.0	9.4	5.4
Friesland	11.8	11.1	11.3	11.9	9.7	7.0
Drente.....	16.5	15.7	13.9	14.4	13.3	6.1
Overijssel	14.7	13.5	13.1	13.0	12.2	28.4
Gelderland ...	13.3	12.7	12.2	12.0	11.1	36.6
Utrecht	12.7	11.5	11.4	11.6	10.6	31.0
Noord-Holland	10.5	9.2	9.5	9.7	8.5	27.2
Zuid-Holland .	12.4	10.9	10.7	10.6	9.6	23.8
Zeeland	10.0	8.7	9.1	8.8	6.6	25.1
Noord-Brabant	18.0	17.7	17.0	16.8	16.0	88.6
Limburg	18.6	17.3	16.2	15.9	15.3	93.5
Het Rijk	13.3	12.3	12.0	12.0	10.9	36.4

Het sterkst dalen de geboortecijfers der Katholieken in de grote steden. Voor Amsterdam licht K r u i j t dit toe met de volgende veelzeggende cijfers :

Echtelijke levendgeborenen in de gemeente Amsterdam per 1000 gehuwde vrouwen van 15—49 jaar van elke gezindte, aanwezig bij de volkstelling, per jaar.

	Prot.	Kath.	Israël.	Geen of onbekend	Totaal
1899-1900	234.4	246.6	196.8	46.2	223.5
1907-1912	187.2	212.5	161.7	66.9	177.0
1918-1923	186.1	212.4	129.6	37.2	148.0
1930-1931	134.7	171.8	87.1	46.7	106.1

Doch desondanks staan de geboortecijfers der Katholieken in het algemeen nog een stuk boven die der andere gezindten of onkerkelijken. De leeftijden pyramide der Katholieken ver- toont de breedste basis hetgeen K r u i j t astrueert met de volgende tabel: (Zie pag. 125)

Van belang is het zojuist weergegeven cijfermateriaal omdat eruit blijkt hoe groot de verliezen aan protestantse zijde zijn in de eerste drie groepen (0—9 10—19 en 19—29 jaar); terwijl bij de Katholieken in die jaren de achteruitgang miniem is. Daardoor is de basis breed, hetgeen ten gevolge zal hebben, dat de Katholieken met name in vergelijking tot de protestanten *relatief meer dan absoluut* zullen blijven toenemen, al wordt die groei geleidelijk minder.

Kerkelijke gezindten in 1920 en 1930 in % van elke leeftijdsgroep van mannen en vrouwen afzonderlijk.

Leeftijd	Geslacht	Ned. Herv.		Geref. Kerken		Rooms-Kath.		Israël.		Andere kerkel. gezindten		Geen kerkgenootsch	
		1920	1930	1920	1930	1920	1930	1920	1930	1920	1930	1920	1930
0-9 jaar	m	38.2	29.5	8.8	8.6	28.1	41.6	1.2	0.9	4.3	3.9	9.4	15.6
	v	38.1	29.6	8.7	8.5	38.5	41.8	1.2	0.9	4.3	3.9	9.3	15.3
10-19 jaar	m	40.7	33.3	8.7	8.4	36.7	37.6	1.4	1.2	5.0	4.5	7.5	15.1
	v	40.6	33.0	8.7	8.3	37.0	38.2	1.4	1.2	5.1	4.9	7.2	14.5
20-29 jaar	m	40.7	33.6	8.2	7.9	34.6	35.9	1.7	1.3	5.0	4.6	9.9	16.8
	v	41.1	33.4	8.5	8.1	35.2	36.6	1.7	1.3	6.0	6.0	7.1	14.6
30-39 jaar	m	40.7	33.6	7.5	7.3	33.7	33.5	1.9	1.5	5.2	4.8	11.1	19.2
	v	41.8	34.9	8.3	8.0	33.8	34.3	2.1	1.6	6.6	6.3	7.6	14.9
40-49 jaar	m	42.0	35.9	7.4	7.1	34.0	32.7	2.2	2.0	7.2	6.9	5.9	12.6
	v	43.0	37.8	8.2	7.9	33.5	32.7	2.2	2.0	7.2	6.9	5.9	12.6
50-59 jaar	m	43.9	38.3	7.6	7.2	34.0	33.0	1.9	1.9	5.9	5.9	6.7	13.7
	v	44.4	39.9	8.1	8.0	33.9	33.1	2.2	2.1	7.0	7.3	4.3	9.6
60-69 jaar	m	45.1	41.1	7.9	7.5	34.3	33.4	1.9	1.8	5.9	6.0	5.0	10.1
	v	45.6	42.2	8.2	8.1	33.8	33.1	2.2	2.1	7.0	7.3	3.2	7.1
70-79 jaar	m	45.9	43.8	8.1	8.0	35.0	33.4	2.0	1.8	5.7	6.0	3.4	7.1
	v	46.9	44.5	8.1	8.4	33.7	32.4	2.2	2.2	6.7	7.3	2.3	5.2
80 j. en ouder	m	48.1	46.0	8.4	8.6	33.7	32.7	2.0	2.0	5.7	5.9	2.1	5.2
	v	49.0	47.2	8.5	8.7	31.7	30.7	2.3	2.3	6.7	7.1	1.8	4.0
Totaal	m	40.9	34.1	8.2	7.9	35.6	36.3	1.6	1.4	5.1	4.8	8.6	15.6
	v	41.4	34.8	8.5	8.2	35.7	36.5	1.7	1.5	5.8	5.8	7.0	13.3

K r u i j t betoegt dan naar aanleiding van deze tabel, dat cijfers niet alles zeggen, en hij gaat daarop voor sommige streken belangwekkende omstandigheden na, die tot reserve nopen, met als generale conclusie :

Al is de kerkelijke gezindte een belangrijke factor bij de beïnvloeding van het geboortecijfer, de toenemende bevolkingsdruk, urbanisering en industrialisatie oefenen, ook op de R.K., een steeds sterkere drang uit tot gezinsbeperking. Intussen staat vast, dat de R.K. nu onder gelijke omstandigheden een hoger geboorteoverschot hebben dan de niet-R.K. Het is echter niet onwaarschijnlijk, dat deze verschillen ten gunste van de R.K. op de duur kleiner zullen worden.

Hierbij zij opgemerkt, dat de cijfers betreffende het geboorteoverschot o.i. leren, dat in de Katholieke streken weinig blijkt van gezinsbeperking. Wij kunnen K r u i j t in het laatste gedeelte zijner conclusie dan ook bezwaarlijk geheel volgen.

Het allereerste statistiekje over de kerkelijke gezindten wijst, naar K r u i j t terecht betoegt, aan dat de grote invloed op de vermindering van het aantal belijdende protestanten is — althans tot 1930 — de onkerkelijkheid, en niet de sterkere demografische groei der katholieken, die evenzeer door afval hebben verloren, al wordt dit gemaskeerd door de sterkere demografische toe-

neming. Voor Amsterdam geeft hij in dit verband het volgende welsprekende staatje :

Verlies der kerkelijke gezindten in Amsterdam aan de groep der onkerkelijken.

	Protestanten	R.K.	Israëlieten
Van volkstelling 1909 tot volkstelling 1920 in % van hun aantal in 1909	18.8 %	9.8 %	2.5 %
Van volkstelling 1920 tot volkstelling 1930 in % van hun aantal in 1920	27.1 %	11.2 %	10.6 %

Van betekenis is voor ons met name wat K r u i j t meldt omtrent het wat losser worden van de band met de katholieke kerk zoals die blijkt uit de verkiezingen : sedert de volkstelling van 1909 groeit het % der katholieken in Nederland maar het % op katholieke partijen (RKSP en KDP) uitgebrachte stemmen blijft schommelen om de 30—31 % ; de zetelbezetting door katholieken in eigen partijverband verloopt van 1918 tot 1946 als volgt : 30 32, 31, 29, 31 en 32. Voor de verkiezingen voor de Provinciale Staten in 1931 — de verkiezing die het dichtst bij de laatste volkstelling ligt — heeft K r u i j t becijferd dat 12.2% der katholieke kiezers niet op de Staatspartij hebben gestemd.

Dat de toeneming van het aantal katholieken absoluut gezien haar weerslag niet voldoende vindt in politici's is o.i. te wijten aan het bezwaar, dat katholieken beneden 25 (23) jaar niet mogen stemmen, juist die leeftijdsgroepen waarin zij zeer sterk veretegenwoordigd zijn. Dit is een factor waarmede prof. K r u i j t geen rekening houdt. Ten aanzien van de becijferde 12.2% zij opgemerkt dat het percentage katholieken in 1930 was 36.4%, met inbegrip van de niet-stemgerechtigden ; het percentage van de leeftijdsgroep — voor de helft niet-stemgerechtigden medeomvattend — van 20—29 jaar was toen 35.9% voor de mannen 36.6% voor de vrouwen. Het is niet recht duidelijk hoe prof. K r u i j t aan zijn percentage van 12.2% katholieken komt die niet op de katholieke partijen stemden.

Geeft de afval voor de katholieken onmiskenbaar verlies, dit wordt in genen dele opgeheven door bekeringen ; voor het bisdom 's Bosch geeft de Utrechtse hoogleraar in dit verband de volgende cijfers :

	Aantal parochiegeestelijken	Andere dienstdoende geestelijken	Bekeerlingen
1925	560	93	156
1930	606	140	195
1936	637	139	188
1937	643	133	183
1938	650	153	156

Gunstiger liggen de resultaten van Huize 'Una Sancta', in den Haag; blijkens het jaarverslag 1945 waren er toen 457 leerlingen waarvan 351 niet katholiek gedoopt, terwijl er in 1945 101 het sacrament des doopsels ontvingen.

Met reserve vernemen wij na het voorgaande de conclusie van K r u i j t ' s betoog. Hij stelt daarin, dat de groei van het percentage der katholieken meer een gevolg is van een demografisch, dan van een geestelijk proces. Uit de cijfers nu blijkt naar onze mening, dat de demografische factor juist de geboorte is, het geboorteoverschot, waarvan de cijfers zowel relatief als absoluut gezien voor ons katholieken zeer gunstig zijn. En juist het geboortecijfer nu wordt zeer sterk beïnvloed door geestelijke factoren, en wel met name door het element der getrouwe plichtsvervulling van goed katholieke ouders. Ook in het verdere deel zijner generale conclusie, die voortbouwt op het hoofdzakelijk demografische karakter van de katholieke vooruitgang in zielental zonder erkenning van het geestelijke element, dat erin besloten ligt, kunnen wij K r u i j t bezwaarlijk volgen.

* * *

K r u i j t heeft de katholieken een dienst bewezen met dit onderzoek. Hij heeft met nuchtere cijfers en lezenswaardige beschouwingen de schrikbarende onkerkelijkheid in zijn kamp, dat der belijdende protestanten, aangetoond; zijn analyse van de vooruitgang der katholieken, is gelijk wij aantoonde, niet geheel juist. Wel toont een en ander eens te meer hoe nuttig en noodzakelijk de strijd der katholieke geestelijkheid is tegen alles, wat het geloof tengevolge van vermenging met andersdenkenden in elke vorm bedreigt. Voor wat de conclusie in politicis betreft: de weergegeven cijfers onderstrepen eens te meer de noodzakelijkheid voor de katholieken ernaar te streven, dat de jonge katholieke mannen en vrouwen in de jaren hunner jeugdige overtuiging hun invloed op de publieke zaak moeten kunnen uitoefenen door stemrecht.

Mr. M. F. F. A. DE NEREE TOT BABBERICH.

Boekbespreking

Honderd Jaren Staatkundige Geschiedenis.

Het was een goede gedachte van *Mr P. J. Oud*, om, toen hij, burge-meester van Rotterdam, in de bezettingstijd ambteloos burger was geworden, de voor hem vrijgekomen tijd te gebruiken om de staatkundige geschiedenis van Nederland gedurende de jaren 1840-1940 te schrijven. Hij kwam tot deze gedachte, omdat hij in besprekingen met illegaalwerkenden telkens weer tot de ervaring kwam, dat zij wel allerlei plannen hadden voor staatkundige hervormingen in de naaste toekomst, doch zo bitter weinig afwisten van de werkelijke werking van het parlementaire stelsel in ons land. En zo kwam hij ertoe, zijn boek te schrijven, dat in 1946 uitgegeven werd door de *N. V. Van Gorcum & Comp. te Assen*, onder de titel: „*Honderd Jaren. Hoofdzaken der Nederlandse staatkundige geschiedenis, 1840-1940*”. (312 blz.).

Met instemming heb ik van dit vlot en bevattelijk geschreven boek kennis genomen. Zeker, we hadden de „*Schets ener parlementaire geschiedenis van Nederland*” van *Mr W. J. van Welderen baron Rengers*, maar dit was voor een eerste oriëntering wel te uitvoerig, en het omvatte slechts de jaren 1841-1891.

Mr Oud heeft naar beknopte voorstelling gestreefd, en kan thans ook de periode 1891-1940 mede behandelen.

En hij deed dit op voortreffelijke wijze, kort, bondig, maar daarom volstrekt niet saai, bij belangrijke episoden zelfs levendig, en steeds met een zeer te prijzen streven naar de grootst mogelijk onpartijdigheid. Dit is een wel te noteren noot voor een schrijver, die zelf in het parlementaire concert zijn partij flink geblazen heeft.

Veel aanmerkingen vallen daardoor op de voorstelling van de film, zoals hij deze geeft, niet te maken.

Zeker, soms zouden wij wel wensen, dat hij wat uitvoeriger geweest was. Niet steeds ook is hij blijkbaar ten volle ingelicht over wat achter de schermen gebeurd is, zo bijv. bij de kabinetsformatie van *Colijn* in 1933, toen deze weigerde een Rechts kabinet te vormen, en met een extra-parlementair kabinet voor de dag kwam; zo ook bij het conflict tussen *Colijn* en de Katholieke kamerfractie in 1935, toen hij, zonder dat zijn collega's iets van zijn voornemen afwisten, een conflict uitlokte, om de Katholieken ofwel te dwingen met de sociaal-democraten een meerderheid te vormen, ofwel zich onmachtig te verklaren, een kabinetsformatie te volvoeren.

Zo, om nog op één punt te wijzen, de vrij uitvoerige beschouwingen over de antihese (blz. 188-198), waarbij, indien de schrijver meer notitie van de katholieke litteratuur genomen had, zeker enige aanvulling gewenst zou zijn gebleken.

In 't algemeen is het wel frappant, dat in de lijst van geraadpleegde werken, welke de schrijver op de laatste bladzijde van zijn boek geeft, op de 26 genoemde werken er maar één van een katholiek schrijver voorkomt, de *Varia Historica* van *Dr Witlox*.

Toch blijft ons oordeel: dit is een goed boek, dat in veler handen moge komen.

Alleen wie de geschiedenis goed kent, kan over het heden oordelen en vruchtbaar aan staatkundige hervormingen meewerken. Het is waarlijk niet ten onrechte, dat *Mr. Oud* als motto voor in zijn boek het bekende woord van *Bilderdijk* geplaatst heeft:

In 't voorleden
Ligt het heden,
In het nu, wat worden zal.

AALBERSE.

Katholiek Staatskundig Maandschrift

*Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering,
Drs. A. H. M. Albrechts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L.
de Block, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings*

Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRAVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRAVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F 7.50 PER JAAR (F 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG 1

15 JULI 1947

No. 5

De natuurlijke rechtsgrond voor de Integrale vergoeding der materiële oorlogsschade

Het vraagstuk van de vergoeding der materiële oorlogsschade staat opnieuw in het centrum der politieke belangstelling, nu binnenkort het nieuwe wetsontwerp dat een definitieve regeling van deze materie wil tot stand brengen, aan het oordeel van de volksvertegenwoordiging zal onderworpen worden.

Nog steeds verkeren degenen, die tengevolge van de oorlogshandelingen in hun stoffelijke welstand soms onherstelbaar zijn getroffen, in een pijnlijke onzekerheid omtrent de door de Overheid toegezegde schadevergoeding; en dit te meer sinds officieel de regeringsverklaring van het Kabinet-Schermerhorn werd losgelaten, waarin uitdrukkelijk het standpunt werd ingenomen, dat de schade welke aan de economische goederen van een deel van het Nederlandse volk werd toegebracht, dóór de getroffenen ten behoeve van het Nederlandse volk werd geleden. „Het Nederlandse volk heeft door verzet te bieden collectief have en goed in de waagschaal gesteld. Het besef, dat men de schade, die daaruit voortvloeit ook collectief moet dragen, verdient in een daad van het gehele volk te worden omgezet.”

Toch kan alleen dit standpunt in beginsel aanvaardbaar geacht worden en in overeenstemming met de katholieke sociale normen, zoals deze in het natuurrecht liggen vervat. Het is overigens reeds gemeengoed geworden van het Positieve Recht in verscheidene West-Europese landen, die bij de oorlog-1914 waren betrokken.

Het is dan ook niet uit een overweging van partijpolitiek-opportunisme, zoals van bepaalde zijde wordt gesuggereerd, maar op grond van een logische gevolgtrekking uit haar beginselen, dat de K.V.P. op de jongstleden bijeenkomst van de Partijraad, haar voldoening heeft uitgesproken over het standpunt door het Partijbestuur en de Tweede Kamerfractie ten

aanzien van deze materie ingenomen, waarbij in principe integrale schadevergoeding als een eis van rechtvaardigheid wordt erkend.

Deze stelling dient als een conclusie van de christelijke maatschappijleer beschouwd te worden, een conclusie die bij redelijk inzicht uit de aard van het gemeenschapsleven kan worden gekend.

Het kan zijn nut hebben hier een beknopte uiteenzetting te laten volgen, om een meer gefundeerd inzicht in deze materie te bevorderen.

De oorlogsgetroffenen bezitten een natuurlijk recht op integrale vergoeding der schade, die zij tengevolge van rechtstreekse oorlogshandelingen in hun eigendommen hebben geleden. Deze stelling steunt op 2 praemissen :

Vooreerst op het beginsel, dat de oorlogvoering een samenstel van daden is, dat uitgaat van de gemeenschap, waarvoor de gemeenschap derhalve als zodanig verantwoordelijk is, ook in haar gevolgen.

En vervolgens op het principe, dat de lasten, die het gemeenschapsleven uiteraard met zich medebrenge, in overeenstemming met de normen van de verdelende rechtvaardigheid door alle leden van de gemeenschap behoren te worden gedragen.

De oorlog een gemeenschapsdaad.

Het behoort tot het gemeengoed van de moderne katholieke sociologie¹⁾, dat de gemeenschap een *werkelijk bestaand wezen* is, met een eigen realiteit, van de realiteit van de individuen werkelijk onderscheiden. Zij is iets anders dan de onsamenhangende menigte van de haar samenstellende leden ; zoals het horloge iets anders is dan een handvol horloge-delen, en een mozaïek wezenlijk verschilt van de talrijke kleurige steentjes, waaruit zij kan worden vervaardigd.

De gemeenschap, en zo ook de staatsgemeenschap, is een door een gemeenschappelijk doelstreven verenigde veelheid van mensen, welke door het samenstel van reële door het doel beheerste betrekkingen tot een nieuwe eenheid wordt gevormd, een nieuwe realiteit, een nieuw wezen, dat meer is dan de ongeordende som van de samenstellende delen.

Hieruit volgt onmiddellijk, dat van de gemeenschap als totaliteit daden kunnen uitgaan, welke *haar daden* zijn en welke niet herleid kunnen worden tot het zelfstandig handelen van de enkelingen. Een concert is het werk van het orkest-in-zijn-geheel,

¹⁾ In Duitsland : D. v. Hildebrand, *Metaphysik der Gemeinschaft*, 1930 ; W. Schwer, *Katholische Gesellschaftslehre*, 1928 ; E. Welty, *Gemeinschaft und Einzelmensch* 1935. In Frankrijk : J. T. Delos, *Saint Thomas d'Aquin, Somme théologique* 2.2., 57—62, 1932. In België : L. Janssens, *Personne et Société*, 1939. In Nederland : F. A. Weve, *Het Algemeen Welzijn*, 1936 ; P. Angelinus, *Wijsgerige Gemeenschapsleer*, 1937.

en de overwinning van een voetbalelftal wordt door de club als team behaald. Hier worden resultaten bereikt, die niet teweeggebracht kunnen worden, zolang een veelheid van enkelingen optreedt, die allen op eigen gelegenheid en naar eigen inzicht musiceren of de bal behandelen. Het is juist het geordend samenspel, het is het optreden als totaliteit, als eenheid, welke een voldoende verklaring geeft voor het bereikte gevolg. Het is het orkest, dat de symphonie speelt, het voetbalteam, dat overwint. Het is de gemeenschap als zodanig, die hier handelt en het effect teweegbrengt, waarvoor de krachten van de onsamenhangende veelheid der enkelingen tekort schieten en dat alleen aan haar als adaequate oorzaak kan worden toegeschreven.

„Wij dienen wel voor ogen te houden, zo zegt Sint Thomas, dat het geheel, hetwelk wij staatsgemeenschap of gezinsgemeenschap noemen, een orde-eenheid is ; dit geheel nu heeft een eigen handelen, dat niet het handelen is van het deel, maar van het geheel als zodanig : bijvoorbeeld het oprukken van een leger.”¹⁾

De gemeenschap als een eigen realiteit heeft derhalve haar eigen handelen, stelt daden die van haar uitgaan als geheel, waarvoor zij derhalve ook als geheel aansprakelijk is.

De *oorlog* — Sint Thomas verwees reeds naar dit voorbeeld — is zulk een gemeenschapsdaad. Zij wordt gevoerd tussen Staat en Staat, niet tussen enkelingen en enkelingen. Het is door de Regering als orgaan der Staatsgemeenschap, dat de oorlog wordt verklaard, en het is door het strijdende leger als orgaan van diezelfde gemeenschap, dat de oorlog wordt gevoerd en tot een einde wordt gebracht.

Het is derhalve de gemeenschap als totaliteit, die de oorlogshandelingen stelt ; als totaliteit is zij daarvoor verantwoordelijk ; als totaliteit heeft zij de onmiddellijke gevolgen te dragen, in casu de materiële schade, die door haar burgers in hun eigendommen wordt geleden.

Wanneer tengevolge van oorlogshandelingen mijn woning door een granaat wordt getroffen en dientengevolge tot de grond toe afbrandt, is niet de soldaat, die toevalligerwijze deze voltreffer afvuurde persoonlijk verantwoordelijk voor de schade, die door mij wordt geleden ; wij stonden niet als enkelingen tegenover elkander. Hij is dan ook niet krachtens de ruilrechtvaardigheid verplicht mij persoonlijk deze schade te vergoeden. Hij trad slechts op als deel van een leger, orgaan van de Staat, die de oorlog voert. Het is deze Staat, welke de verantwoordelijkheid draagt en in geval van een onrechtvaardige oorlog rechtens verplicht is restitutie te plegen.

Omgekeerd beloop ik evenmin deze schade als enkeling, doch als burger van de Staatsgemeenschap, waartegen de oorlog wordt gevoerd. Wanneer mij dezelfde ramp overkomt tengevolge van het feit, dat mijn woning door de bliksem wordt getroffen, lijd

¹⁾ S. Thom. In I Ethic. lectio 5.

ik deze schade inderdaad als enkeling ; als eenling heb ik haar te dragen, daar zij mij buiten toedoen en verantwoordelijkheid van de gemeenschap overkwam. Ik kan mij door onderlinge samenwerking met anderen veilig stellen tegen dergelijke risico's en mij verzekeren ; tegenover de gemeenschap echter kan ik geen enkel recht doen gelden.

Oorlogsschade daarentegen wordt geleden in de hoedanigheid van gemeenschapsdeel, van burger van de oorlogvoerende Staatsgemeenschap ; het is door de collectiviteit als zodanig, dat de schade wordt geleden en derhalve behoort te worden gedragen.

Blijkens het bovenstaande is de oorlog derhalve een gemeenschapsdaad, waarvoor de collectiviteit als zodanig verantwoordelijk is, ook in de gevolgen, die hier onmiddellijk uit voortvloeien.

Verdelende Rechtvaardigheid.

Wanneer het vaststaat, dat de materiële oorlogsschade door het Nederlandse Volk als collectiviteit werd geleden, behoeft het verder nog weinig betoog, dat de totaalschade dan ook naar de normen van de verdelende rechtvaardigheid ten laste van de gehele volksgemeenschap behoort te worden gebracht.

De Justitia distributiva legt aan de gemeenschap de zedelijke verplichting op, de lasten aan het gemeenschapsleven verbonden, naar verhoudingsgelijkheid, d.w.z. naar draagkracht, over haar leden te verdelen. Op grond van dit rechtsbeginsel worden de gelden door de Overheid ten bate van het algemeen belang besteed langs een stelsel van progressieve belastingen van de burgers opgevorderd. Naargelang de draagkracht groter is, wordt een verhoudingsgewijze zwaardere belasting geheven.

Op dezelfde wijze behoort in beginsel de delging der oorlogsschade plaats te vinden, en het zou klaarblijkelijk in strijd zijn met de sociale rechtsnormen, wanneer de overheid zou trachten haar af te wentelen op die beperkte groep van burgers, welke door een toevallige samenloop van omstandigheden het volle gewicht van de oorlog te dragen kregen. Deze gedragswijze zou passen in het kader van een maatschappij, die zich louter op het standpunt van het Individualisme plaatst, dat het eigen karakter van de gemeenschap ontkent, en daarmee tegelijkertijd haar aansprakelijkheid verwerpt ; of ook in die socialistische gemeenschapsvormen, welke aan het algemeen belang een zo overwegende plaats toekennen, dat de persoonlijkheidsrechten niet naar waarde geschat, en in onevenredige verhouding aan het geheel geofferd worden.

Wanneer de Overheid ten behoeve van het algemeen belang tot *onteigening* van gronden overgaat, bijvoorbeeld om verbeteringen aan te brengen in het wegnnet of om het kanalenstelsel uit te breiden, eist het recht op de particuliere eigendom, dat aan de rechtmatige bezitter een volledige schadeloosstelling wordt toegekend. Het eigendomsrecht is immers een persoonlijk

recht, dat het uitsluitende beschikkingsrecht geeft over bepaalde uitwendige goederen. Het maakt een zaak tot „het mijne”; tot iets dat *mij* toekomt met uitsluiting van anderen, ook met uitsluiting van de gemeenschap. Op haar rust de zedelijke plicht dit recht te erkennen en het behoort zelfs tot een van haar eerste doelstellingen het tegen onrechtmatige aantasting veilig te stellen; en dit niet alleen daar zij krachtens haar natuurlijke doelstelling de hoedster is van de onaantastbare rechten van de menselijke persoon, maar tevens uit welbegrepen eigenbelang, daar de handhaving van deze natuurrechtelijke instelling tot een van de noodzakelijke eisen van het algemeen welzijn behoort.

Zonder twijfel heeft de eigendom ook een sociaal karakter. Op grond daarvan heeft de Overheid de bevoegdheid regelingen te treffen, die ingrijpen in de uitoefening van dit persoonlijk recht. Zij heeft er voor te waken, dat niemand zich van zijn eigendom bedient op een wijze, die voor een bloeiend gemeenschapsleven noodlottig is. Zij heeft zelfs de bevoegdheid, zoals reeds is betoogd, rechtens tot onteigening over te gaan, wanneer dit in overeenstemming zou zijn met de noodzakelijke eisen van het algemeen belang. Maar steeds behoort tegenover rechtmatig bezit een gelijkwaardige schadeloosstelling geplaatst te worden, welk recht overigens door de Positieve Wet wordt gewaarborgd.

Wanneer de Overheid tot onteigening zou overgaan tegen een vergoeding, welke belangrijk beneden de vervangingswaarde blijft, of wanneer slechts aan de kleinbezitters een volledige schadeloosstelling zou worden toegekend, terwijl de meer welgestelde eigenaars zich met een geldelijke tegemoetkoming tevreden moesten stellen, zou dit een openlijke aantasting van de particuliere eigendom betekenen. De Overheid zou blijk geven een eigendomsopvatting te huldigen, die tot een vorm van Socialisme behoort, welke niet in overeenstemming te brengen is met de christelijk-sociale eigendomsprincipen.

Analoog ligt het vraagstuk van de vergoeding der materiële oorlogsschade. De schade, die tengevolge van oorlogshandelingen aan particuliere eigendommen wordt berokkend, kan, niet formeel-juridisch, doch in beginsel, gezien worden als een onteigening ten bate van het algemeen belang. Ten bate van de gehele volksgemeenschap treedt de strijdmacht verdedigend en aanvallend op, gebruik makend van de eigendommen der burgers, ofwel om zichzelf te verdedigen, ofwel om de vijand te verdrijven. De particuliere eigendommen worden door de gemeenschap in gebruik genomen, in gebruik ten bate van het algemeen belang. Voor de schade, hieruit ontstaan, is de gemeenschap derhalve aansprakelijk en analoog aan de principen, die gelden bij onteigening en welke steunen op de erkenning van de particuliere eigendom, behoort ook deze schade op basis van vervangingswaarde te worden vergoed. De totaalkosten behoren vervolgens naar draagkracht over het gehele volksvermogen te worden omgeslagen.

Op grond van het feit, dat de materiële oorlogsschade door het Nederlandse volk collectief werd geleden, en derhalve in overeenstemming met de normen van de verdelende rechtvaardigheid ook ten laste behoren te worden gebracht van de gehele gemeenschap, volgt het natuurlijk recht op integrale vergoeding van de materiële oorlogsschade; en tevens de zedelijke plicht van de Overheid (welke haar derhalve in geweten bindt) dit vorderingsrecht te erkennen „zonder aanzien des persoons” (sine acceptione personarum), de sociale ondeugd waaraan ze zich schuldig maakt, wanneer zij bewust te kort zou doen aan de rechten van bepaalde groepen van burgers.

Het *integraliteitsbeginsel*¹⁾ dient derhalve krachtens de katholieke sociale rechtsleer als uitgangspunt bij de komende wettelijke regeling van de oorlogsschade te worden erkend en het is geheel in overeenstemming met de beginselen der K.V.P., dat de rechtvaardigheidsnorm vers één zal moeten zijn, het financieringsprobleem vers twee”.

Sociale Rechtvaardigheid.

Het financieringsprobleem mag en kan echter niet buiten beschouwing gelaten worden. Het is niet gering en vertoont velerlei aspecten op monetair, finantieel en economisch gebied. Vijf jaren oorlog hebben ons geldwezen ontredderd en ingrijpende maatregelen zijn noodzakelijk gebleken, om een onbeheerste inflatie te voorkomen; de publieke finantiën zijn uitgeput en het staatsbudget is met zware schulden belast; hierbij komt een rechtsvordering van de oorlogsgetroffenen op de gemeenschap, die op 8 tot 10 milliard gulden wordt geraamd; het economisch leven is ontwricht tengevolge van uitputting van voorraden, vernietiging, roof en slijtage van het productieapparaat en de voorlopige uitschakeling van belangrijke welvaartsbronnen. Alle krachten moeten derhalve worden bijgezet om de welvaart van ons volk te herstellen.

De oorlogsgetroffenen zijn dan ook bij het stellen van hun rechtsvordering tegenover de gemeenschap zedelijk verplicht rekening te houden met de noodzakelijke eisen van het algemeen belang. Nimmer mag een schadeuitkeering geëist worden, welke onherstelbare gevolgen zou opleveren voor onze volkswelvaart en tot een ontwrichting van het economische leven zou leiden. De *sociale rechtvaardigheid* legt op haar beurt aan de burgers de verplichting op, aan de gemeenschap te geven wat haar toekomt en datgene te doen wat voor een bloeiend gemeenschapsleven nodig is.

Op grond van de sociale rechtvaardigheid kan vandaar aan

¹⁾ Wij meenden nuances als een redelijke aftrek van een marge „nieuw voor oud” en de kosten van eventuele verbeteringen en uitbreidingen, die vanzelfsprekend door de getroffenenden dienen gedragen te worden, hier gevoegelijk buiten beschouwing te mogen laten.

de getroffen en niet het recht worden toegekend, *ogenblikkelijk* een algehele uitkering der schadevergoeding van de gemeenschap te vorderen. Een onmiddellijke uitkering van de herstelkosten over de gehele lijn, zou een expansie der geldruimte ten gevolge hebben, welke de maatregelen indertijd tot sanering van ons geldwezen genomen, ongedaan zou maken en onze huidige monetair politiek ernstig in gevaar zou brengen. Een zo belangrijke uitzetting van de geldcirculatie moet bij de thans heersende goederenschaarste een zwevende koopkracht verwekken, welke tot inflatorische verschijnselen aanleiding zou geven. Dit zou een niet te overziene schade betekenen voor de nationale economie en tegelijk voor hen, die de uitkeringen ontvingen. Vandaar is het een sociale plicht zich tevreden te stellen met een geleidelijke afwikkeling der vorderingen en op het beschikbaarstellen van de vastgestelde bedragen te wachten, totdat de voor de wederopbouw bestemde materialen aanwezig zijn. Een schade-regeling op lange termijn en verdeeld over een reeks van jaren moet derhalve in overeenstemming met het recht geacht worden. Voor de overbruggingsperiode zou naar een billijke schadeloosstelling kunnen worden gezocht.

Op grond van dezelfde rechtnorm kunnen de getroffen en eveneens niet de eis stellen, dat bij de wederopbouw aan *hun* belangen onder alle opzichten de voorkeur wordt geschonken. Het herstel der materiële oorlogsschade moet door de Overheid ingeschakeld worden in het totale herstelplan der nationale economie. Alle krachten moeten worden ingespannen, om de welvaartsbronnen te herstellen, waardoor het tenslotte mogelijk zal worden de schadevergoeding zelf uit het volksvermogen te financieren. De zware lasten, die op het staatsbudget drukken als gevolg van het Indonesische vraagstuk, de grote uitgaven welke gepaard gaan aan het herstel en de vernieuwing van het productieapparaat, moeten prevaleren boven de uitkering van die schadeloosstellingen, welke minder urgent moeten worden geacht. Ook hier geldt het beginsel, dat er een zekere harmonie bestaat tussen het algemene en het particuliere welzijn. De getroffen en zelf zijn hierbij evenzeer gebaat.

Tenslotte *de vraag* of een integrale vergoeding der materiële oorlogsschade vanuit het oogpunt der publieke financiën verantwoord kan worden geacht. Het valt buiten het raam van deze rechtsphilosophische studie de practische mogelijkheden en de technische aspecten van een concrete schaderegeling te beoordelen. Wij trachten slechts de zedelijke normen te beschrijven, die in bepaalde omstandigheden richtsnoer van handelen behoren te zijn.

Toch moet het ons van het hart, dat niettegenstaande de zware problemen, waarvoor de na-oorlogse situatie onze Overheid plaatst, wij nauwelijks kunnen geloven, dat ook op langere

termijn ons volk niet in staat geacht kan worden aan zijn rechtsplicht in deze te voldoen. Wanneer door de Regering het standpunt werd ingenomen, dat de oorlogsschade hoe groot deze ook moge zijn, vergoed *moet* worden in plaats van de suggestie, dat zij het niet *kan*, zou zij vindingrijker zijn bij het zoeken naar wegen. En toch behoort dit krachtens recht de houding te zijn, waarin de Overheid dit vraagstuk tegemoet treedt.

Zij misbruike de Sociale Rechtvaardigheid niet als een uitlaat voor haar natuurrechtelijke plichten. Het recht van de getroffen en is in possessie ; aan de Overheid komt de strikte bewijslast toe, haar onvermogen aan te tonen. Zij bedenke bovendien, dat op haar de plicht rust door een uitermatig zuinig beheer en het nalaten van iedere uitgave, die in normale omstandigheden verantwoord en loffelijk kan worden geacht de mogelijkheid te scheppen haar schuldverplichtingen na te komen.

Zoals een eerlijk en rechtschapen zakenman, die in financiële moeilijkheden is komen te verkeren, het zich tot een zedelijke plicht rekent alle krachten in te spannen om zijn geldelijke verplichtingen na te komen, en het als oneervol beschouwt door de techniek van een faillissement zich van zijn schulden te ontdoen, zo zal de Overheid ook geen inspanning achterwege mogen laten om haar rechtsplicht tegenover de getroffen en na te komen ; en zeer bijzonder mag dit verwacht worden van de Overheid tot wier primaire taak het behoort het recht te handhaven.

Men kan dan ook niet aan de indruk ontkomen, dat bij het vaststellen der voorlopige regelingen een valse bezorgdheid voor het algemeen belang heeft voorgezeten en te weinig het strikte recht der oorlogsgetroffenen in het oog is gehouden. Het is enigermate begrijpelijk, daar de Overheid uiteraard de verzorging van het algemeen welzijn ter harte gaat. Het zal echter de taak van de Volksvertegenwoordiging zijn met grote zorg te waken over de rechten der burgers, en in het bijzonder de taak der K.V.P., om tegen een overmatig opdringende gemeenschaps-gedachte de rechten van de persoon en van de particuliere eigendom veilig te stellen. Want niet zonder grond is er bezorgdheid gerezen, of van bepaalde zijde niet het streven in de hand wordt gewerkt, de oorlogsschaderegeling te gebruiken voor een geruisloze socialisatie van particulier bezit. In het bijzonder de geringe tegemoetkoming, die aan de meer welgestelde groepen in het vooruitzicht wordt gesteld, heeft het vermoeden versterkt, dat door sommigen bij deze materie een bezitsspreiding wordt nagestreefd, welke vroeger reeds werd aangewezen in bepaalde voorstellen op het gebied der belastingpolitiek. Ook de katholieke sociale politiek streeft naar een bredere spreiding der welvaart, doch langs de weg der geleidelijkheid en rechtmatig doorgetrokken over het gehele niveau der gemeenschap, zonder openlijke aantasting van het particulier bezit.

Conclusie.

Als algemene conclusie mag derhalve worden vastgesteld : dat de oorlogsgetroffenen een natuurlijk recht bezitten op een integrale vergoeding der schade, welke zij tengevolge van rechtstreekse oorlogshandelingen in hun eigendommen hebben geleden.

Hieraan beantwoordt als correlaat voor de gemeenschap de rechtsplicht in haar geheel deze schade te dragen en zorgvuldig alle wegen te zoeken, die tot afdoening van haar verplichtingen kunnen leiden, met eerbiediging van de rechten van de persoon en van de particuliere eigendom.

Zoals in een voorgaande periode de katholieke politiek het zich tot taak heeft gerekend, de rechten van de gemeenschap in het licht te stellen tegenover een individualistische tijdgeest, zo ziet zij zich thans voor de opdracht geplaatst, de rechten van de persoon te verdedigen tegenover een overmatig opdringende gemeenschapsgedachte.

De jongste bijeenkomst van de Partijraad toonde aan, dat de K.V.P. haar taak heeft begrepen.

RIJSENBURG.

Prof. Dr. ANT. A. ARIENS.

S

Het beginselprogram van de PARTIJ VAN DE ARBEID

Wij kennen in Nederland de neutrale, ook wel genoemd de democratische Staat, waarmede wij bedoelen, dat de Staat de vrijheid van meningsuiting als onaantastbaar principieel van politieke wilsvorming aanvaardt en derhalve de vormgeving aan zijn doel, aan zijn taak, ja aan zijn structuur en beleid ontleent aan een partij, die de parlementaire meerderheid weet te verwerven. Ontbreekt zulk een partij, dan kan uit een coalitie een kunstmatige meerderheid worden gevormd. Verschillende democratische Staten kunnen dus op eenzelfde tijdstip een differente levenswijze kennen en een enkele democratische Staat kan op verschillende tijdstippen eveneens een differente levenswijze kennen, mits één kenmerk slechts aanwezig blijft, te weten de basis waarop de democratische Staat is gevestigd: de vrije toelating van iedere politieke wilsvorming, die dit democratisch principieel zelf erkent.

Wie derhalve spreekt over een democratische Staat associeert dit begrip direct aan het begrip politieke partij en het zal afhangen van de wezensinhoud der leidende politieke partijen (en ook van de kracht en de wezensinhoud der oppositionele politieke partijen) hoe zo'n Staat er eigenlijk uit zal zien. Niet de Staat heeft dus gemeenschapsbeginselen, maar de partijen hebben beginselen en krachtens de beginselen der leidende partijen wordt de Staat in hoofdzaken geconcipeerd, gestructureerd, geleid en bestuurd. Wanneer wij dus spreken van een politieke partij in een democratische Staat, dan behoort dit te zijn een vereniging van Staatsburgers, die zich ten doel stelt vorm te geven aan de Staat.

Het is aan de hand van het bovenstaande duidelijk, dat een politieke partij in een democratische Staat een geloofsbelijdenis heeft te verstreken, op basis waarvan zij haar leden en kiezers tot zich trekt en iedere partij, die niets heeft te verbergen en over voldoende intellect beschikt, heeft zich dan ook in de loop der historie van deze zedelijke plicht t.o.v. haar leden en kiezers gekweten. Aldus ook de Partij van de Arbeid, die op haar Congres van 24—26 April 1947 te Utrecht, op voordracht van het partijbestuur een beginselprogram vaststelde. Dit beginselprogram vraagt onze aandacht, want het is de basis, waarop een grote vereniging van Nederlandse Staatsburgers zich het leven in de Nederlandse Staatsgemeenschap voorstelt; haar inzichten in het staatsdoel, in de staatsvorm, in het staatsbestuur worden hier geformuleerd.

Men kan zich de vorm van een staatkundig beginselprogram op velerlei wijze denken. Als regel doen zich echter twee uitersten voor. Het eene uiterste vinden wij wel belichaamd in het „Algemeen Staatkundig Program” der R.K. Staatspartij van 1936. Streng logisch van opzet en uitbouw richt het zich op de intellectueel gevormden, maar gaat voorbij aan het begrip der massa. Een ander uiterste ontmoeten wij in het „Beginselprogram” van de Partij van de Arbeid van 1947. Suggestief psychologisch in opzet en uitwerking spreekt het onmiddellijk tot de massa, maar voldoet niet aan de rustige wetenschappelijke denker. De intellectueel sterke is spoedig geneigd in de eerste wijze van vormgeving het optimum der wijsheid te zien en in het tweede humbug. Bij enige kritische instelling, en dit behoort hij toch te bezitten, komt hij echter spoedig tot de erkenning van zijn vergissing, die typisch individualistisch van aard is en komt tot het besluit dat de uitwerking in beide vormen eigenlijk de volledigheid insluit.

Ondertussen is het wel duidelijk, dat een scherp onderscheidende kritiek op een beginselprogram als hier door de Partij van de Arbeid verstrekt, moeilijkheden biedt. De fijne omlijnningen, de heldere formuleringen ontbreken en het aansprekende, het opwekkende, het gevoelensafstemmende bieden zeker niet zulk een hecht houvast als men wel gaarne zou zien.

Ten behoeve van onze lezers zullen wij echter trachten zo eerlijk en objectief mogelijk onze weg te banen, daarbij ons excuserende voor het passeren van zaken in dit programma, die ons al te vaag lijken.

Het is duidelijk, dat de Partij van de Arbeid een burgerlijke partij is in de zin van een partij, die niet revolutionair en exclusief is, maar integendeel de democratische Staat erkent in de door deze Staat geboden mogelijkheid tot leiding via het parlementaire systeem. Artikelen 17 en 19 spreken zich hieromtrent met niet mis te verstane duidelijkheid uit. Hiermede is de eerste voorwaarde vervuld om deze partij, mede in de geest van de grote Willem van Oranje, het welkom in onze democratische samenleving toe te roepen. De Partij van de Arbeid wil regeren, dat spreekt vanzelf en dat is ook haar goed recht, daarvoor is zij een politieke partij, maar zij wil dat doen op wat men zou kunnen noemen de fatsoenlijke manier, dus op de grondslag en met erkenning en handhaving van de democratische Staat. Krachtens de beginselen van deze nieuwe partij is van haar geen tyrannie te vrezen en in dit opzicht is zij dus een waardig medespelster der K.V.P. Te midden van verschilpunten is dit te waarden en het lijkt ons onwaarachtig toe, zoals wel eens gebeurt, aan deze Partij van de Arbeid nog een revolutionair karakter toe te bedelen. Het is wellicht juist om een waakzaam oog op haar daden te houden, zulks omwille van het verleden van een groot gedeelte harer leden, maar het is defai-

tistisch blind te zijn voor deze ontwikkelingsgang. Moge voorlichting en opvoeding deze gang der Partij naar de gezonde rede verder vervolmaken in al hare leden.

Uitgangspunt der beoordeling.

Wanneer ik het Beginselprogram van de Partij van de Arbeid hier wil beoordelen, dan wil ik dit doen vanuit de beantwoording door dit Beginselprogram der volgende twee vragen :

1. In welke verhouding staat de persoon, met zijn onafhankelijk levensdoel en met zijn sociale structuur beide, tot de gemeenschap ?
2. Welk zijn de verhoudingen tussen het Persoonlijk Welzijn en het Algemeen Welzijn ?

Van de toetsing van het Beginselprogram aan de eveneens zeer belangrijke vragen over de verhouding tussen de lagere gemeenschappen en de Staat en over de plaats van de persoon in de gemeenschap, beschouwd als organisatie, wil ik mij onthouden. Deze onthouding geschiedt niet uit willekeur, maar vindt haar motivering in het gebrek aan duidelijkheid in dit opzicht van het Beginselprogram.

De eerste vraag.

Ten aanzien van de eerste vraag merken wij ter verduidelijking op, dat ieder persoon zichzelf vervolmaakt op een beperkte wijze niet alleen, maar bovendien op zijn strikt eigen persoonlijke manier. Hieruit volgt dan de bestemming der mensen om deel uit te maken van een sociaal geheel, waarin zij elkander vervolmaken als delen van een veel volmaakter geheel. Hoewel de mens nu met zijn gehele persoon deel is van een gemeenschap, is hij het toch niet uitsluitend. Hij is namelijk niet lid der gemeenschap zonder meer, hij is ook nog iets boven dit lid-zijn, hij is ook nog een onafhankelijke persoon. Die onafhankelijke persoonlijkheid draagt hij met zich mede, ook in de gemeenschap. Uit dit alles volgt nu het diepgaande verband, maar ook het diepgaande verschil tussen persoon en gemeenschap. In de gemeenschap moeten derhalve de mensen op tweevoudige manier behandeld worden :

- a. in hun karakter van onafhankelijke personen,
- b. in hun karakter van ondergeschikte leden.

Het brengen van de juiste harmonie tussen deze twee beginselen in de dagelijkse handelingen des levens is niet zo eenvoudig en omwille van lonkjes naar het ene beginsel of knipoogjes naar het andere bij concrete vraagstukken, valt een politieke partij niet te veroordelen.

Wel kan men eisen, dat zij de elementaire conclusies onderschrijft, die er uit volgen en met name erkent de volstreekte

autonomie van de mens ten opzichte van zijn persoonlijk levensdoel. Dit is een zeer belangrijk iets, men mag het in een beginsel-program onder geen enkel beding vergeten, noch op enige andere wijze veronachtzamen. Het is voor de Christenmens het belangrijkste, want zodra hij aan de transponering van zijn Christelijke beginselen op natuurlijk terrein toekomt, trekt hij met ijzeren hand deze scheidslijn.

Het beginsel-program van de Partij van de Arbeid voelt de behoefte tot het trekken van deze elementaire scheidslijn niet. Geen enkel, maar dan ook geen enkel artikel is in dit opzicht positief. Wel moet worden gezegd, dat er wellicht reden is om aan te nemen dat de Partij niet vijandig tegenover deze scheiding staat, eerder zelfs welwillend en dit leiden wij af uit de door haar bij herhaling uitgesproken eerbiediging van de geestelijke vrijheid van de evenmens. Laat ons echter niet vergeten, dat deze eerbiediging van de geestelijke vrijheid van de evenmens eigenlijk iets heel anders is dan de door ons ontwikkelde onafhankelijkheid van de mens ten overstaan van zijn persoonlijk levensdoel. Ook wij achten de geestelijke vrijheid buitengewoon hoog, zo hoog, dat o.a. een ieder, die de Christelijke wijsbegeerte bestudeert, daarbij aanvangt met een criteriologische studie, die op de meest geprononceerde wijze de geestelijke vrijheid als methode huldigt. Maar een geestelijke vrijheid als doelstelling kennen wij niet, ja we mogen het hier wel eens opmerken, dat een solidarist de geestelijke vrijheid van de mens steeds gebonden acht door de waarheid en zodra zij in het sociale verkeer komt heeft zij deze binding ook in acht te nemen. De Partij van de Arbeid nu, kent ook een gebondenheid van deze geestelijke vrijheid in het democratisch-socialisme, maar de onafhankelijkheid van de mens ter zake van zijn levensdoel laat zij toch als in een soort nihilisme binnen deze geestelijke vrijheid mogelijk. Wat is immers het geval? Het democratisch-socialisme van de Partij van de Arbeid is een begrip, dat drie wezenskenmerken vertoont. Het eerste kenmerk is de geestelijke vrijheid der samenleving (zie art. 2), het tweede kenmerk is het klassenloos, planmatig geleide en gedeeltelijk gesocialiseerde economisch bestel (zie art. 3) en het derde kenmerk is een maatschappelijke structuur met een functionele verantwoordelijkheid (zie art. 4). Een klassieke definitie van dit begrip met wezenselementen op minstens twee differente levensgebieden is wel niet te geven, maar de bedoeling is toch wel te vatten en deze houdt in, dat de geestelijke vrijheid binnen de Partij van de Arbeid zich moet beperken tot het voorgehouden economische bestel en tot de voorgehouden maatschappelijke structuur. Deze gebondenheid der maatschappelijke vrijheid slaat dus niet op het persoonlijk levensdoel en daarmee is een ieder vrij, ook binnen de Partij van de Arbeid, om op te komen tegen een opslorping, al of niet verregaand, van de mens door de gemeenschap. Tussen vrijheid van verweer tegen mogelijke aanvallen en waarborging per-sé

s echter een groot verschil en het is juist de veiligstelling dezer absolute autonomie der persoonlijkheid, die het solidarisme tot basis van zijn leer stelt. De gevolgen aan een dergelijke absolute autonomie verbonden mogen op het terrein des levens niet zo geweldig van omvang zijn (Thomas van Aquino maakte reeds die opmerking), dat neemt niet weg, dat zij van zulk een wezenlijke betekenis zijn, dat wij hier een ernstig manco in dit beginsel-program moeten signaleren.

De tweede vraag.

Ten aanzien van de vraag : welke in het Beginselprogram van de Partij van de Arbeid de verhouding is tussen Persoonlijk en Algemeen Welzijn, moeten wij constateren, dat dit program volstaat met direct stelling te nemen in de morele orde, zulks onder voorbijgaan van fundamentele beschouwingen in de logische orde. Dit is verklaarbaar uit de methode welke door de samenstellers is gevolgd en welke zich vooral richt op gemoed en gedrag en minder op de rede. Wanneer wij onzerzijds nu ook zuiver binnen de morele orde zouden blijven met onze beschouwing, dan zou dit tot gevolg hebben, dat wij komen tot een stellen van tegenspraken, volgend uit de solidaristische maatschappijleer t.a.v. de beweringen in dit Beginselprogramma. Zoiets is natuurlijk niet geheel, maar toch wel ietwat te veel onvruchtbaar en een kort aanstippen van de logische bewijsgrond der solidaristische gedragslijn lijkt ons daarom wel nodig.

De studie van de objectieve verhouding tussen persoon en gemeenschap in het solidarisme brengt ons drie conclusies over de verhouding tussen persoon en gemeenschap, te weten : Ten eerste, er is harmonie (en geen tegenstelling) tussen het Persoonlijk en het Algemeen Welzijn. Ten tweede, er is voorrang van het Algemeen Welzijn. Wat de beweerde harmonie betreft, we verkeren in de logische orde en stellen de zaak dus naar de wezensinhoud van Algemeen en Persoonlijk Welzijn (en dus niet naar eventuele valse opvattingen en practijken hiervan). Welnu de wezenlijke inhoud van het Algemeen Welzijn is niets meer, of minder dan het bezit van alle materiële en geestelijke goederen zoals de menselijke natuur die voor alle leden gezamenlijk objectief vraagt. De wezenlijke inhoud van het Persoonlijk Welzijn is niet meer of minder dan het bezit van alle materiële en geestelijke goederen, zoals de menselijke natuur, die voor de personen zelve objectief vraagt. Materiëel is het dus zo, dat het Algemeen Welzijn kwalitatief en kwantitatief uit aller persoonlijk welzijn der leden is samengesteld. Formeel beschouwd is er slechts dit verschil dat het Persoonlijk Welzijn deelgenoot is van het Algemeen Welzijn. De eisen van het Algemeen Welzijn kunnen dus de eisen van de persoonlijke vervolmaking niet belemmeren. En de eisen van het persoonlijk welzijn kunnen derhalve de eisen van het Algemeen Welzijn niet belemmeren

Er is dus een organische harmonie en het feit, dat deze organische harmonie wel vaak wordt verstoord door de practijk des levens kan slechts aanleiding zijn tot garantie-treffing tegen de verstoringen, doch niet tot omschakeling van de algemene morele gedragsregels, die er direct uit volgen. En deze gedragsregels zijn :

1. De persoon mag uitgaan van de veronderstelling dat hij, door de nastreving van zijn persoonlijk welzijn volgens zijn eigen levensstaat, tevens voldoet aan de eisen van het Algemeen Welzijn, zolang de omstandigheden niet het tegenovergestelde bewijzen.
2. De gemeenschap is samengesteld uit personen en daar haar eigen volmaaktheid afhangt van de volmaaktheid van de leden, heeft zij de plicht de volledige ontplooiing van haar leden te eerbiedigen en hun privaat welzijn en initiatief te bevorderen. Zij schaadt haar eigen leven als zij de ontwikkeling van het privaat welzijn van haar leden tegenhoudt.

Nu kan een kritisch lezer van het Beginselprogram van de Partij van de Arbeid zich met geen mogelijkheid onttrekken aan de conclusie, dat deze Partij de hier geschetste organische harmonie tussen Algemeen Welzijn en Persoonlijk Welzijn niet ziet. Artikel 3 van het Beginselprogram verwerpt weliswaar de klassetegenstelling, maar niet op grond van de hier geschetste organische harmonie, want dit wordt weersproken door het middel, dat het daartoe aangeeft, te weten : geleide economie en socialisatie der voornaamste productiemiddelen op de gebieden van industrie, bankwezen en transport en tevens door de beperking van de beschikkingsmacht van het particulier bezit. Dit is het tegengestelde van wat het solidarisme vooropstelt. Let wel, ik beweer niet dat het solidarisme ook niet tot een zekere socialisatie en beperking van het gebruik van de eigendom kan geraken, indien zulks noodzakelijk is voor het Algemeen Welzijn. Bij de middeleeuwse kerkvaders ontmoeten wij alreeds geprononceerde meningen over de plicht van disponare en procurare bij bezitters van zgn. overvloedige goederen, om maar te zwijgen van de theorie uit dit artikel, die de mogelijkheid daartoe ook op besliste wijze insluit. Ik beweer alleen, dat de aangewezen natuurlijke weg voert over erkenning van de hier ontwikkelde organische harmonie tussen Persoonlijk en Algemeen Welzijn, over de uitbouw en zuivering in het practische leven van deze harmonie en is niet gediend met het zoeken van het redmiddel in datgene wat hoogstens een correctief op mistoestanden kan zijn, die in wezen indruisen tegen deze organische harmonie.

De miskennis in dit Beginselprogram van de organische harmonie tussen Persoonlijk en Algemeen Welzijn moet leiden tot een overschatting van de voorrang, die het Algemeen Welzijn op het Persoonlijk Welzijn heeft.

Ook de solidaristische maatschappij-opvatting kent de voorrang van het Algemeen Welzijn op het Persoonlijk Welzijn. Het ziet deze voorrang dan meer als een organische voorrang, d.w.z. een voorrang, die natuurlijk is en waardoor de belangen van wat op de tweede plaats komt, uiteindelijk toch het best worden gediend, beter zelfs dan wanneer die natuurlijke voorrang zou worden verkracht. Dit beginsel is dus niet in tegenspraak, maar geheel in overeenstemming met het hier onmiddellijk boven ontwikkelde beginsel. Het Algemeen Welzijn verhoudt zich t.o.v. het Persoonlijk Welzijn als het geheel t.o.v. het deel en als het volmaakte t.o.v. het onvolmaakte (vgl. Thomas van Aquino Ia, 2ac, q. 96, art. 4 resp.). Het Algemeen Welzijn heeft dus voorrang op het Persoonlijk Welzijn, zowel om redenen uit de ontologische orde als om redenen uit de finale orde. Als morele gedragslijn volgt hieruit :

Het past objectief aan de persoon te beantwoorden aan de eisen van het Algemeen Welzijn en zijn eigen natuur legt hem de morele plicht op zijn zorgen voor het Algemeen Welzijn de voorkeur te geven boven zijn zorgen voor zijn Persoonlijk Welzijn. In de natuurlijke orde is dit voorrangsbeginsel het meest elementaire beginsel, dat al onze acten bevelen kan (vgl. Thomas van Aquino, Ia. 2ac. q. 60, art. 3 ad 2 ; q. 61).

Ik meen te mogen aannemen, dat het zeer moeilijk zal zijn een voorrangsbeginsel scherper en kloeker te formuleren als hier geschiedt in de solidaristische maatschappijleer. Het is duidelijk, dat er in het licht van dit beginsel van een kapitalistische geestesinstelling bij een solidaristisch ingestelde niets mag overblijven. Een geestesinstelling die het objectieve doel der productie, te weten de behoefte-bevrediging, ondergeschikt maakt aan de subjectieve winststreving is hier ten enen male veroordelingswaardig.

Evenzo is vanuit dit beginsel veroordelingswaardig een productiestelsel, waarbinnen de invloedssfeer van het kapitaal niet is onderworpen aan de invloedssfeer van de gezamenlijke deelgenoten. Zouden wij zo hoofdstuk II van het Beginselprogramma van de Partij van de Arbeid mogen interpreteren, welnu dan kunnen wij het slechts betreuren, dat niet nog pakkender bewoordingen tegen deze uit te bannen verschijnselen zijn gebruikt. Maar het Beginselprogramma verstaat nog iets meer onder het weg te vagen kapitalisme als hier gezegd. Het veroordeelt n.l. ook het productie-stelsel van het kapitalisme. Het veroordeelt dus een productie-wijze, die berust op de samenwerking van kapitaal en arbeid. Natuurlijk bedoelt men daarbij niet de technische samenwerking, maar de maatschappelijke en waar het nu eenmaal niet mogelijk en niet nuttig is om aan de technische kapitaalsconcentratie te ontkomen, brengt genoemde veroordeling met zich mede, dat men deze technische kapitaalsconcentratie, maatschappelijk niet in handen gelegd wil zien van het particulier bezit. De veroordeling van het kapitalistisch

stelsel, zoals hier bedoeld, is dus een omweg tot veroordeling van de particuliere eigendom. De bevestiging van deze gedachten-gang vinden wij in hoofdstukken I en IV van het Beginsel-program, waarin wordt behandeld wat men zich in de plaats, denkt van deze particuliere eigendommen. Dit zijn een door de Staat geleide economie, met productie-middelen, welke zoveel mogelijk in handen van de Staat zijn gebracht en t.o.v. de kleinere particuliere bezittingen zal men de beschikkingsmacht knevelen.

Welnu, hiermede kunnen wij geen vrede hebben. En waarom kunnen wij hiermede geen vrede hebben? Speelt hier dan het solidaristische voorrangsbeginsel niet? Inderdaad, dit speelt hier niet! Enige toelichting hierop is wellicht dienstig, ondanks het feit, dat de lezing dier toelichting het intrappen van een open deur voor de in de wijsgerige gemeenschapsleer geschoolde betekent. Het spreekt immers vanzelf, dat de voorrang van het Algemeen Welzijn, ontleend als ze is aan wezen en doel van dit Algemeen Welzijn t.o.v. het Persoonlijk Welzijn, ook is beperkt tot het terrein, waarop Algemeen en Persoonlijk Welzijn elkaar inderdaad in de gestelde verhouding ontmoeten. Om een sprekend voorbeeld te geven kan het bonum-commune inzake het amusement wel voorrang doen gelden op het persoonlijk amusement, doch niet op het persoonlijk cultureel of intellectueel goed der leden. Het Algemeen Welzijn heeft met andere woorden en vanzelf sprekend alleen maar voorrang op het Persoonlijk Welzijn binnen het gebied, waar de verhouding zich reëel als die van geheel tot deel openbaart en slechts in zoverre die verhouding van geheel tot deel geldt. En om nu terzake de toepassing te geven, moeten wij vaststellen, dat het terrein van de particuliere eigendom buiten de sfeer ligt van het subjectieve winststreven in zijn verhouding tot het objectieve goed der behoeftebevrediging. Winststreven en behoeftebevrediging liggen hier beide op één plan, het plan der voortbrenging en daarbij vertegenwoordigt de behoeftebevrediging het algemeen goed en de winststreving het bijzonder goed. Maatregelen op grond van het voorrangsbeginsel strekken zich dus uit tot de veiligstelling van de behoeftebevrediging en onderordering daaraan van de winststreving. De particuliere eigendom blijft buiten deze zaak en derhalve is er uit dezen hoofde geen reden om hem aan te tasten.

Eenza behoort de subjectieve winststreving slechts in die mate beperkt als door de veiligstelling van het algemeen goed der behoeftebevrediging wordt gevorderd. En daarbij zal dan blijken, dat uiteindelijk met deze regeling ook dit particuliere winststreven nog het best is gediend.

In een enkel opzicht willen wij nog even ingaan op de plaats, die de persoon in de gemeenschap, beschouwd als organisatie, inneemt involge de beginselen van de Partij van de Arbeid.

Wij lezen daarover iets in art. 14 dat ons houvast geeft. Dit artikel luidt : „Teneinde iedere werkende mens recht en bestaanszekerheid te waarborgen, worden de arbeidsverhoudingen geplaatst in een rechtsorde, uitgaande van het beginsel, dat de arbeid een voorname zedelijke factor is en het centrale element in het voortbrengingsproces.”

Bezien wij de doelstelling in dit artikel dan moeten wij opmerken, dat de arbeid niet alleen de bestaanszekerheid van de mens omvat, maar het eerste en voornaamste natuurlijke middel voor zijn persoonlijke perfectie is. Bovendien rijst de vraag waarom deze persoonlijke doelstelling niet in het beginsel der rechtsorde is betrokken en waarom men die rechtsorde beperkt tot de voorname zedelijkheid van deze factor en zijn centrale plaats in het voortbrengingsproces. Wij kunnen ons toch een maatschappelijke voortbrenging indenken, waarin de arbeid de centrale plaats inneemt en een hoge zedelijke factor is, zonder dat met het persoonlijkheidskarakter van de arbeid voldoende rekening wordt gehouden en terwijl toch de bestaanszekerheid is gewaarborgd. Zo bijvoorbeeld in een ietwat geslaagde communistische Staat. Staan wij hier voor een foutieve orde-schepping of voor een ongelukkige formulering ? Wij verhoplen het laatste.

Het is gepast ook uiting van onze waardering te geven voor de zienswijze, die het Beginselprogram in enkele artikelen vertolkt. De erkenning van de eigen waarde van het gezag als waarborg voor recht en vrijheid (zie art. 20), de notie van de Staat als rechtsstaat (zie art. 22) en de erkenning van de fundamentele waarde van huwelijk en gezin (zie art. 23) zijn enkele der verschillende punten van dit Beginselprogram die wij met genoegen hebben gelezen. Zij waarborgen ons een vruchtbare samenwerkingsmogelijkheid met de Partij van de Arbeid, evenals andere artikelen hier vermeld ons in meerdere of mindere mate scherpe tegenstellingen garanderen. Moge de strijd en de samenwerking, die hieruit volgen, gevoerd worden door eerlijke en beleidvolle mensen tot welzijn van ons Volk.

Dr. W. L. P. M. DE KORT.

SURINAME en CURAÇAO

I. Ius Constitutum.

1. Rechtens wordt de verhouding Suriname en Curaçao tot Nederland beheerst door de voor beide eerstgenoemde rijksdelen vrijwel identieke staatsregelingen van 1936 (Stbl. Nrs. 909 en 910). Deze zijn tot stand gebracht op grond van het bepaalde bij artikel 63, lid 1, der Grondwet, en zij vervingen de in vigueur zijnde regeringsreglementen. Al volgen deze staatsregelingen die van Nederlands Indië vaak op de voet, toch zijn er verschillpunten. Vanaf de verlening van het octrooi van 1682, waarin de politieke voorwaarden zijn neergelegd van het aan de West Indische Compagnie gegeven handelsmonopolie, zijn de Nederlandse nederzettingen in de West anders behandeld dan die in de Indische Archipel. Het evengenoemde charter immers kende voor Suriname een volksvertegenwoordiging, al verdween deze onder het oligarchisch-autocratisch regeerstelsel van VAN DEN BOSCH (Vergl. het Regeringsreglement van 1832). In Suriname werd in 1865 weer een soort vertegenwoordigend lichaam ingevoerd, al had dit tot 1901 de onzuivere vorm van deels gekozen, deels benoemde Koloniale Staten. Curaçao kende tot 1936 — toen het toch al sedert een aantal jaren selfsupporting was — een meer autocratische bestuursvorm. Voor beide rijksdelen gold vóór 1936 gelijkelijk, dat de Kroon alle onderwerpen, welke bij verordening waren, danwel konden worden geregeld, evenzeer bij besluit vermocht vast te stellen.

2. De wetten op de staatsinrichting van Suriname en Curaçao van 1936 kennen voor beide Rijksdelen een vertegenwoordigend lichaam — de Staten — tellende 15 leden, waarvan 5 door de Gouverneur benoemd. Voor Suriname, dat toch sedert 1901 uitsluitend gekozen vertegenwoordigers had gekend, betekende dit een vermindering van de volksinvloed; de reden ertoe was destijds, dat men ook de opkomende, niet kiesgerechtigde minderheden (o.m. de Aziatische bevolkingsgroepen) recht wilde doen wedervaren.

Op grond van het bepaalde in artikel 63, lid 1, der Grondwet hebben de Staten Generaal als deel der formele wetgevende macht ingrijpende bemoeiing overzee West in zoverre zij, zodra er behoefte aan bestaat, bij de wet regelen kunnen geven op ieder gebied, ook op dat der zg. inwendige aangelegenheden dezer rijksdelen (vergl. art. 63, lid 2 Grondwet, aanhef).

Op het financiëel beleid kunnen zij invloed uitoefenen, wanneer de voorlopige begroting een ongedekt tekort vertoont, voorts wanneer de Kroon bezwaren oppert tegen de voorlopig vastgestelde begroting, en tenslotte wanneer de ingediende begroting niet binnen de gestelde termijn door de Staten is goedgekeurd. Ook behoeven leningen ten bate van Suriname en Curaçao de

bekrachtiging van de wetgever in Nederland. Tenslotte hebben de Staten Generaal ex artikel 64, lid 1, der Grondwet een repressief toezicht op de tot stand gebrachte landsverordeningen, die zij kunnen vernietigen op grond van strijd met de wet of het algemeen belang.

De Kroon heeft de bevoegdheid zodanige landsverordeningen op een wijze bij de wet bepaald te schorsen, terwijl zij voorts optreedt als benoemend orgaan voor enkele hoge openbare landsbedieningen daarginds. Ook speelt de Kroon een grote rol bij conflicten tussen Gouverneur en Staten, die niet zijn strijdigheden op grond van de begroting of het slot der rekening. Tenslotte kan de Kroon alle besluiten door de Gouverneurs uitgevaardigd — waaronder ook vallen uitvoeringsregelingen op grond van landsverordeningen — bij een met redenen omkleed besluit vernietigen, de Raad van State gehoord.

De Raden van Bestuur zijn in beide rijksdelen louter adviescolleges; weliswaar moeten zij door de Gouverneurs worden „gehoord”, doch overeenstemming wordt nergens verlangd, en een conflictenregeling bestaat niet. In de basiswetten is de mogelijkheid geopend deze colleges meer reliëf te geven door hun rechtsmacht te verlenen in geschillen van bestuur, doch de daarvoor nodige landsverordeningen zijn nog niet tot stand gekomen.

II. Ius Constituendum.

3. Herziening der boven naar haar inhoud summier weergegeven staatsregelingen komt binnenkort in de Staten Generaal aan de orde. De grondgedachten, waarvan zal worden uitgegaan, zijn neergelegd in het antwoord dat H.M. de Koningin middels de Minister van Overzeese Gebiedsdelen aan de Staten der beide rijksdelen heeft doen geven naar aanleiding van de Haar door delegaties uit deze Staten overhandigde petitie in Juni van het vorige jaar. Onder verwijzing naar de Troonrede van 23 Juli 1946, waarin werd toegezegd een spoedige bevordering van hetgeen ter bevrediging van de in de petitie tot uitdrukking gebrachte drang naar vernieuwing der Staatsinstellingen voorshands zonder Grondwetswijziging zou kunnen geschieden, werd aan de Staten van Suriname en Curacao medegedeeld:

a. dat hierbij in afwachting van de Rijksconferentie niet slechts ten aanzien van de plaatselijke ordening, doch ook ten aanzien van het bestuursbeleid in het algemeen, mede door een soepele en vooruitstrevende interpretatie der bestaande bepalingen, zal worden gestreefd naar de uiterste ontwikkeling van de aanwezige wettelijke mogelijkheden;

b. dat in de eerste plaats zal worden gestreefd naar een zo spoedig mogelijke uitbouw van een gezonde decentralisatie van bestuur en wetgeving, opdat door verdere inschakeling van de ingezetenen in het plaatselijk bestuur de onmisbare grondslagen

van staatkundige vooruitgang en ordening op democratische leest zullen worden versterkt, welke tegelijkertijd een passende onderbouw opleveren voor en een bewerktuiging vormen van het centrale bestel ;

c. dat voorts zullen worden voorbereid wijzigingen in de bestaande voorschriften van het kiesrecht, alsmede in de samenstelling van de Volksvertegenwoordiging, waarbij, rekening houdend met het eigen sociologische karakter van het gebied, met name zal worden nagegaan, hoe, door het openen van de mogelijkheid tot een ruime uitbreiding van het kiesrecht, ook de grote massa dezer maatschappij, welke nog vrijwel geheel buiten het politieke leven staat, op verantwoorde wijze tot representatie zal zijn te brengen, opdat in het vertegenwoordigend college een zo juist mogelijke weergave zal worden verkregen van de bevolking in al haar geledingen ;

d. dat, in aansluiting op het bovenstaande, veranderingen in het systeem der verhoudingen van Gouverneur en Volksvertegenwoordiging zullen worden ingeleid, welke zover zullen gaan in de richting van een verantwoordelijk bestuur als met het bestaande artikel 62 van de Grondwet en de bestaande verplichtingen tegenover de heterogene en onvoldoende samenhangende groepen der bevolking verenigbaar is te maken ;

e. dat hiermede tevens gepaard zal gaan een beperking van inmenging van Nederlandse wetgevende organen en een evenredige uitbreiding van de plaatselijke bevoegdheden te dezen aanzien als uiting van zelfstandigheid in het bewind van eigen aangelegenheden, welke voor het overige op de aanstaande Rijksconferentie nader zullen worden afgebakend ;

f. dat inmiddels, zonder vooruit te lopen op de te zijner tijd te ontwerpen Rijksstructuur, zal worden gezocht naar een weg om het door het bezoek der Statendelegaties aan Nederland verlevendigde contact met Suriname en Curaçao te verdiepen en uit te breiden door een meer regelmatig overleg ook met representanten uit deze gebiedsdelen, en

g. dat tenslotte de grootste aandacht zal worden geschonken aan de uitbouw en de versterking van de geestelijke, economische en sociale grondslagen der Surinaamse en Curaçaose samenleving, zonder welke de beraamde staatsrechtelijke voorzieningen niet voldoende hecht zouden zijn gefundeerd.

4. Bij de komende verwezenlijking dezer toezeggingen voorzover liggende op staatsrechtelijk gebied moet in belangrijke mate acht geslagen worden op de zeer grote structurele verschillen, die er tussen Suriname en Curaçao bestaan. Het zou het bestendigen van een minder juiste „koloniale” staatkunde uit het verleden zijn, beide rijkdelen zonder meer over één kam te scheren, nog daargelaten, dat naar onze mening zulks momenteel tot politieke spanningen aanleiding zou kunnen geven.

De toekenning van autonomie en zelfbestuur aan Suriname en Curaçao is op het ogenblik vooral een vraagstuk van gewogen moederlandse staatkunde: men moet bij de komende wetswijzigingen alle mogelijkheden, die in de staatsregelingen zijn gelegen om de autonomie en het zelfbestuur te bevorderen, uitputten. Het vraagstuk is er waarlijk niet minder een van bestuursbeleid, dan van staatsinrichting. Vergeten wordt al te licht, dat het streven naar meerdere zelfstandigheid in de West zo sterk leeft, omdat men zich staatkundig op één lijn en nauw verwant gevoelt met het moederland.

Formeel zal dan thans aan de wens tot verdere autonomie worden tegemoet gekomen door herziening van de bij de wet in 1936 vastgestelde staatsinrichtingen. Naar onze mening zouden in aansluiting daaraan systematisch de bij de Wet aan de Koning voorbehouden „bepaalde” bevoegdheden (art. 62, lid 2, Grondwet), de naar „behoefte” in Nederland getroffen regelingen (art. 63, lid 1, Grondwet) en de bij de wet bepaalde uitzonderingen, waarin het vertegenwoordigend lichaam der rijksdelen ginds „niet” wordt gehoord (art. 63, lid 1, Grondwet) aan revisie moeten worden onderworpen.

Het streven bij de herziening der staatsregelingen moet o.i. zijn, deze eenmaal nog grondwettelijk voorgeschreven wetten (art. 63, Grondwet, aanhef) zoveel mogelijk tot soepele kaderwetten om te vormen; slechts de hoofdlijnen van het bestel ginds zullen in deze mantelwetten moeten worden vervat, terwijl de uitvoering ervan integraal zal moeten worden overgelaten aan eigen (nieuwe) organen overzee West.

Naar onze — mede door een bezoek aan de rijksdelen ginds versterkte — ook aanvankelijke overtuiging, zal thans betoonde soepelheid van constitutionele interpretatie en breedheid van legislatieve visie te zijnder tijd — wanneer nl. deze rijksdelen zichzelf een constitutie zullen geven gehonoreerd worden met een grote concordantie der daarin vervatte regelingen met oude, vaderlandse rechtsbeginselen.

Ook met het oog op de a.s. grondwetswijziging, die niet in het minst de zg. Indische artikelen zal betreffen, is voor het ogenblik soepelheid van interpretatie ten aanzien van de geldende bepalingen niet dan logisch.

En wat de herziening zelve aangaat, zij sta onder het adagium:

DONNER ET RETENIR NE VAUT.

5. Meer concreet zullen in grote lijnen de moederlandse bemoeiingen zich hebben te beperken tot die zaken, waarbij hetzij een Koninkrijks-, hetzij een interregionaal belang mede in het spel is. In begrotingszaken moet Nederland zich alleen mengen indien het een tekort moet dekken.

Bij het aangaan van door Nederland te garanderen buitenlandse leningen blijve uiteraard voorshands de inmenging van de formele wetgever bestaan; de ontwikkeling zal, verwachten

wij, zijn, dat dergelijke leningen na de grondwetsherziening door dan in te stellen centrale Koninkrijksorganen zullen worden gearandeerd. Ook zouden alsdan bij dergelijke organen de schorsings- en vernietigingsbevoegdheden ten aanzien van wetten van de rijksdelen hebben te berusten, voor geval dergelijke wetten in strijd zouden zijn met de centrale rijksregelingen, of met het algemeen belang van het Koninkrijk.

Voorshands zou evenwel de hantering der bevoegdheden ex artikel 64 der Grondwet in evengenoemde geest moeten geschieden; wijze zelfbepierking is hier geboden.

6. De gewijzigde staatsregelingen zouden ter uitvoering van het bepaalde in artikel 63, lid 2, der Grondwet, waar gesproken wordt van de over te laten behartiging der *inwendige* aangelegenheden, en zonder geweld aan te doen aan artikel 62, lid 2, dier wet, waarin het *algemeen* bestuur wordt opgedragen aan de Gouverneurs, kunnen bepalen, dat het *inwendig* bestuur overzee West in handen gelegd wordt van eigen, verantwoordelijke bestuursorganen. Bij een conflict tussen de Staten en het verantwoordelijke bestuursorgaan zou het laatste kunnen terug treden, danwel ontbinding der vertegenwoordiging uitlokken. Bij een conflict tussen Staten plus bestuursorgaan enerzijds en de Gouverneur anderzijds, zou deze laatste als grondwettelijk algemeen bestuurder een beroep op de Kroon moeten hebben, waarin ook de wederpartij zou moeten worden gehoord.

Kleinere wijzigingen in de geest van H.M.'s missive daar gelaten schijnt het o.i. de overweging waard, in de nieuwe staatsregelingen een bepaling op te nemen, analoog aan die van art. 4 der Indische Staatsregeling. De mogelijkheid toch tot aanwijzing van 's Koningswege van een luitenant-Gouverneur, die de bestuurder is in de *overgangstijd* lijkt aantrekkelijk. Bij gebleken geschiktheid zou hij — gelijk ook vroeger gebruikelijk — te zijner tot Gouverneur (Hoge Commissaris) kunnen worden benoemd. Regering en rijksdeel staan vrijer tegenover zulk een ambtsdrager, dan tegenover een voor de gebruikelijke vijf jaar vast benoemd Gouverneur, temeer waar deze op het ogenblik in sommige kringen overzee West beschouwd wordt als een typisch Nederlands exponent van een overleefd koloniaal verleden.

In Indonesië is er de basisovereenkomst van Linggadjati; het is begrijpelijk dat men in Suriname en de Nederlandse Antillen met verlangen en — naar wij bij een recent bezoek ginds mochten vaststellen. — ook met vertrouwen uitziet naar de komende wijzigingen van het geldende bestel. Dat daarbij geen schriële hand verwacht wordt, is na de gebeurtenissen in de Indische Archipel evenzeer ten volle begrijpelijk. Laten de Nederlanders daar hunnerzijds begrip voor tonen, en aan de ginds levende verlangens in samenwerking met de betrokken organen overzee op royale wijze legistalief vorm geven.

Het Koninkrijk zal daar wel bij varen.

M. F. F. A. d. N. t. B.

De
POLITIEKE ORIËNTERING
der
ZWITSERSE KATHOLIEKEN
(I)

„Der Anteil der Schweizer Katholiken am Leben in der Schweiz d.h. an der staatlichen Willenbildung in der Eidgenossenschaft war seit Begründung unseres Bundesstaates jahrzehntelang nur gering und nur indirekt.“

Dr. KARL WICK — NATIONALRAT, LUZERN.

De bevolking.

Zwitserland is een Bondstaat en telt \pm 4.200.000 inwoners, waarvan 41 % of \pm 1.725.000 Katholieken. Deze bewonen hoofdzakelijk de z.g. Alpenkantons en vormen daar nog altijd min of meer katholiek-kulturele agglomeraten. Van de Zwitserse steden zijn alleen Freiburg en Luzern overwegend katholiek, de eerste is het katholiek-wetenschappelijk centrum, de tweede meer het algemeen katholiek-kulturele centrum. In alle overige kantons en grote steden (Bazel — Bern — Genève — Zurich) vormen de katholieken een minderheid. Het gehele land is verdeeld in 15 kantons, waarvan 19 volle en 6 z.g. halve-kantons. Deze kantons genieten een zeer grote autonomie, hebben een wetgevende bevoegdheid in velerlei aangelegenheden en zijn alleen door strikt omschreven bondswetten aan het geheel onderworpen. Hoe groot de zelfstandigheid der kantons wel is, blijkt uit dit ene, voor ons ondenkbare feit: De regeling van het onderwijs. Ieder kanton regelt zijn eigen onderwijs, sticht scholen, bepaalt de salarissen, geeft subsidiën en is alleen aan de grondwet van het geheel gebonden door de bepaling dat het onderwijs vrij moet zijn, en de leerplicht overal van toepassing. Een gecentraliseerde onderwijswet bestaat in Zwitserland niet. Ook de universiteiten zijn geen rijks-instituten. Rechtstreeks onder de Bonds-regering staat alleen de Technische Hogeschool te Zurich.

De „Nationalrat“.

De „Nationalrat“ in Zwitserland heeft dezelfde functie als bij ons de tweede kamer, bezit dus de wetgevende macht. In 1947 (eind Oct.) eindigt de vierjarige zittingsperiode van deze raad en zullen nieuwe verkiezingen worden gehouden, door toepassing van het algemeen kiesrecht. Ter opheldering diene nog de mededeling dat de „Nationalrat“ niet zoals in Nederland uit een vast

aantal leden bestaat. De Kieswet daar geeft voor iedere 22000 inwoners van het land één zetel, met het gevolg dat de groei van de bevolking invloed uitoefent op het aantal leden van de „Nationalrat”. Tegenover een variabele kiesdeler hier staat een vaste „volksdeler” daar, tegenover het variabele aantal leden daar, staat een gefixeerd aantal leden hier. Hoe ziet nu de thans zittende „Nationalrat” er naar de politieke partijgroeperingen uit? We zullen beginnen met de sterkste in aantal en zo vervolgens. Aan de kop staan :

1. Sociaal Democraten	54	zetels
2. Radicalen (Vrijzinnig Democraten)	47	”
3. Katholieken	43	”
4. Boeren en Handwerkers (Middenstandspartij) .	22	”
5. Liberalen	8	”
6. Onafhankelijken	8	”
7. Jonge Boeren (Afscheiding van 4)	6	”
8. Dwerg- en Eenmans-partijtjes	8	”

Totaal 196 zetels

Ter verduidelijking merken wij over het betrekkelijk gering aantal zetels der Katholieken het volgende terloops op.

Het aantal zetels der Katholieke fractie (43) geeft niet juist de sterkte van het katholieke element in de „Nationalrat” weer, omdat er heel wat stemmen van de katholieken naar andere partijen gaan, wier politiek programma naar het inzicht ook van bepaalde katholieke groepen het best de sociaal-economisch-culturele belangen van het land dienen. Een miljoen zeventienhonderd vijf en twintig duizend katholieken betekent, met een „volksdeler” van 22.000, numeriek bekeken, en gesteld dat er één katholieke fractie bestond waarin de overgrote meerderheid haar vertrouwen stelde, nog altijd 75 zetels in plaats van 43. Men kent in Zwitserland echter niet de strakke éénpartij-gedachte zoals die voor en na de oorlog in ons land in het katholieke kiezersvolk bleek te leven. Bovendien ligt de grootste politieke activiteit der katholieken niet in het landsbestuur, doch in de kantonale regionen. Hier is het mogelijk daadwerkelijk principiële vraagstukken praktisch te beïnvloeden, omdat zij in de specifiek-katholieke kantons over een meerderheid beschikken. De „Nationalrat” in 1947 heeft dus 196 zetels, terwijl bijvoorbeeld de „Nationalrat” van 1935 en 1939 maar bestond uit 187 leden. Met enige bevreemding, misschien blijde verrassing, zal deze of gene opmerken, dat er geen communisten worden vermeld. Inderdaad heeft in de „Nationalrat” geen enkele vertrouweling uit Moskou zitting, maar dit is geen gevolg van gebrek aan belangstelling in Zwitserland, voor het communisme. De zeer précaire toestand dwong de Zwitserse regering om de communistische partij in de oorlogsjaren op te heffen, zodat zij aan de verkiezingen van 1943 niet deel kon nemen. Wel hebben de

communisten in 1939 ook de twee toen door hen bezette zetels verloren, doch algemeen is men op dit ogenblik overtuigd van een sterke groei naar uiterst links bij zeer veel arbeiders. De schattingen voor de verkiezingen van dit najaar lopen uiteen, de pessimisten verwachten dat Moskou minstens 15 epigonen in de „Nationalrat” zal binnen voeren, de optimisten houden het op ten hoogste een tiental. Het ene getal betekent nog geen 5%, het andere bijna 8% van het kiezerskorps. Laten wij het met de optimisten houden. Wel staat vast, dat de winst der communisten zal gaan ten koste van de socialisten, die hoogst vermoedelijk zullen terug zakken op minder dan hun vooroorlogse sterkte.

De Ständerat.

Alvorens nu iets over de wording en den aard der Katholieke partijgroepering te zeggen, vestigen wij eerst nog even de aandacht op het bestaan van de „Ständerat”, equivalent van onze Eerste Kamer. Deze raad is volgt samengesteld :

Katholieken	19	zetels
Radicalen	9	„
Sociaal Democraten	6	„
Boeren en Handwerkers	4	„
Liberalen	2	„
Onafhankelijken	1	„
Jonge Boeren	2	„
Dwerg- en Eenmans-partijtjes.....	1	„
	<hr/>	
	Totaal	44 „

In de samenstelling van dit eerbiedwaardige lichaam kristalliseert zich op frappante wijze een brok Zwitserse politieke historie en traditie, waarop we nog nader terugkomen. Die „Ständerat” weerspiegelt in geen enkel opzicht de verhoudingen van de „Nationalrat”. Het land heeft 25 kantons, 19 volwaardige en 6 z.g. halfkantons. Ieder volwaardig kanton heeft grondwettelijk het recht 2 vertegenwoordigers naar de „Ständerat” af te vaardigen en ieder half-kanton stuurt één vertegenwoordiger. Dat maakt dur een vaste bezetting van $19 \times 2 + 6 = 44$ zetels. Wil een partij de twee kantonale zetels in de „Ständerat” bezetten, dan moet zij ook in het kanton over een meerderheid beschikken, omdat de leden van de „Ständerat” bij meerderheid van stemmen worden gekozen. Alle stemmen uitgebracht op kandidaten buiten de twee uitverkorenen sorteren geen enkel effect. Hierdoor ontstaat bijvoorbeeld de ogenschijnlijke onregelmatigheid, dat de socialisten met hun 54 zetels in de „Nationalrat”, maar 6 zetels hebben in de „Ständerat”, terwijl de Katholieken met hun 43 zetels in de „Nationalrat”, 19 zetels bezetten in de „Ständerat”.

Laten we deze schijnbare contradictie met een typisch voorbeeld verduidelijken. In de kantons Luzern — Schwyz-Obwalden — Nidwalden — Zug — Freiburg — St. Gallen en Wallis vormen de katholieken de meerderheid. Dat betekent dus dat deze kantons reeds 8×2 of 16 katholieken in de „Ständerat” brengen. De overige drie zijn dan afkomstig uit andere kantons. Het kanton Zug heeft nog geen 100.000 inwoners, wat niet verhindert, dat er 2 afgevaardigden naar de „Ständerat” gaan. Maar Zurich, dat als stad meer dan 350.000 inwoners heeft, als kanton de 700.000 nadert heeft ook maar 2 afgevaardigden. Hier en in de andere grote industrie- en mijnen-centra. zoals in Aargau, Bern, Basel en Waadt hebben de socialisten hun grote aanhang en krijgen zij dan ook hun vertegenwoordigers in de „Ständerat”, al moeten zij nog vaak delen met andere aan de kop liggende partijen. Deze typische georiënteerde „Ständerat”, van nature als het ware federalistisch en behoudend gezind, oefent een kritisch-toeziende invloed uit.

„Nationalrat” en „Ständerat” vormen tezamen de bondsvergadering en deze kiest de bondsraad, die op zijn beurt de president aanwijst, in wezen de voorzitter van de raad, zonder speciale invloed. De bondsraad is belast met de uitvoerende macht. De tegenwoordige bondspresident Dr. Ph. Etter is katholiek. Door de nivellerende invloed van de „Ständerat” heeft de Bondsvergadering de volgende samenstelling :

	Nationalrat		Ständerat		Bonds- vergadering
Sociaal Democraten	54	+	6	=	60
Radicalen	47	+	9	=	56
Katholieken	43	+	19	=	62
Boeren en Handwerkers ...	22	+	4	=	26
Liberalen	8	+	2	=	10
Onafhankelijken	8	+	1	=	9
Jonge Boeren	6	+	2	=	8
Dwerg en Eenmanspartijtjes .	8	+	1	=	9

Hoewel dus de 3e partij in de „Nationalrat” zijn de katholieken de sterkste partij in Bondsvergadering.

Landelijke orientering.

Over de spreidingen van het politieke sentiment geeft het volgende staatje een overzicht. We moeten ons hiervoor tevreden stellen met een statistiekje uit 1939, wat niet zo heel erg is, omdat er practisch aan de verhoudingen toch weinig veranderde.

Bovenaan staan de kantons Zurich en Bern, waar de katholieken een minderheid vormen en slechts twee zetels kregen voor de „Nationalrat”. Leggen we daarnaast echter de juiste verhoudingen van de bevolking, dan blijkt er iets niet te kloppen. De stad Zurich immers telt \pm 350.000 inwoners, hiervan is 30% katholiek, dat wil zeggen een goede 100.000. Voegt men hier alle katholieken bij uit het gekijlnamige kanton, dan ligt het

KANTONS	Katholieken	Radicalen	Liberalen	Boeren en Handw.	Socialisten	Onafhankelijken	Dwergpartijtjes	TOTAAL
Zürich	2	4	2	5	10	5	—	28
Bern	2	4	1	10	10	1	3	31
Luzern	5	3	—	—	1	—	—	9
Uri	—	1	—	—	—	—	—	1
Schwyz	2	1	—	—	—	—	—	3
Obwalden	1	—	—	—	—	—	—	1
Nidwalden	1	—	—	—	—	—	—	1
Glarus	—	1	1	—	—	—	—	2
Zug	1	1	—	—	—	—	—	2
Freiburg	4	2	—	1	—	—	—	7
Solothurn	2	3	—	—	2	2	—	9
Basel-stadt	1	1	1	—	2	—	—	5
Basel-land	1	1	—	—	1	—	1	4
Schaffhausen ...	—	1	—	—	1	—	—	2
Appenzell A-Rh..	—	1	—	—	1	—	—	2
Appenzell I-Rh..	1	—	—	—	—	—	—	1
St. Gallen	6	4	—	—	2	1	—	13
Gräubunden.....	2	1	2	—	—	—	—	5
Aargau	3	2	—	2	5	—	—	12
Thurgau	1	1	—	1	2	—	—	5
Tessin	3	2	1	—	1	—	—	7
Waadt	—	6	3	2	2	—	2	15
Wallis	4	1	—	—	1	—	—	6
Neuenburg	—	2	1	—	3	—	—	6
Genf	1	3	1	—	1	—	2	6

voor de hand, dat het kanton niet 2, maar minstens 7 of 8 katholieken naar de „Nationalrat” moest dirigeren. Een insider verzekerde mij, dat hier inderdaad driekwart van de katholieke stemmen naar de socialistische of andere partijen gingen. Wat natuurlijk alleen te betreuren valt.

In het kanton Bern, met ook over de 600.000 inwoners, vormen de katholieken een veel kleinere minderheid, dan in Zurich, n.l. $\pm 14\%$, maar deze minderheid ziet niettemin kans toch nog de stemmen op te brengen voor 2 katholieke volksvertegenwoordigers.

Een toestand, die veel meer reden tot tevredenheid schenkt. In de nu volgende kantons: Luzern — Uri — Schwyz — Obwalden — Nidwalden — Zug — Freiburg overheerst het katholieke element, al blijft er overal nog een radicale inslag merkbaar.

De overige cijfers spreken voor zichzelf, zij vertellen ons, dat zeer veel katholieken in Zwitserland hun stem geven aan andere partijen in de „Nationalrat”. De oorzaak hiervan is reeds boven aangegeven, de éénpartij-gedachte is voor de Zwitserse katholieken nog een toekomst-illusie, terwijl ook de federalistische inslag remmend op ieder eenheidsstreven werkt. En, dit mogen we niet vergeten, het federalisme biedt voor de Katholieken in de omstandigheden van het ogenblik zeker de grootste waarborg hunner nationale verlangens. Dit komt zeer sterk tot

uiting als men de regeling kent van de rechten van Kerk en Staat en gezin t.a.v. onderwijs en opvoeding deze alles-dominerende kwestie in ieder land.

In een volgend artikel zullen we de politieke oriëntering der Zwitserse katholieken uit historisch gegroeide verhoudingen belichten.

J. DE KOCK.

Algemeen Parlementair Overzicht

Noodvoorziening Perswezen

Het gaat niet vlot met de in het vooruitzicht gestelde perswet. Zij is met het nodige meningsverschil in de persraad ontworpen, maar het onderwerp houdt nog steeds de gedachten van geleerden en deskundigen bezig. Een der grote obstakels is het bepaalde bij artikel 7 der Grondwet, dat luidt: „Niemand heeft voorafgaand verlof nodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet”.

Het is bekend hoe de K.V.P. deze materie ziet. Het Urgentie-program dezer Partij zegt in hoofdstuk I onder 8a: „Tegenover de individualistische opvatting van de grondwettelijke vrijheden moet nadruk gelegd worden op de verantwoordelijkheid tegenover de gemeenschap van allen, die van deze grondwettelijke vrijheden gebruik wensen te maken”. Echter is de tekst van artikel 7 der Grondwet zodanig positief, dat zonder wijziging hiervan de concretisering van dit partij-inzicht niet wel doenlijk is. Hieruit blijkt ondertussen reeds hoe riskant het onderwerp is en hoe belangrijk. De journalist met zijn pers moge dan al de volksmening zeer beïnvloeden, anderzijds is de belangstelling van velen in den lande ook op binding van zijn moeizame taak gericht. Laat ons hopen, dat deze belangstelling zal leiden tot aller heil en daarmee ook tot beter resultaat dan wij tot heden op het gebied der persregeling hebben te zien gekregen.

Het Tijdelijk Persbesluit-1945 kwam ons toe als onmiddellijke vervanger van het Persbesluit uit Londen en stamde dus rechtstreeks uit de klassieke school der na-oorlogse ellende. De Nederlandse wetgever heeft het besluit met eigen hand en hoofd gewijzigd bij de Wet van 28 December 1946 en zorgvuldig voorzien gelaten, dat vóór 1 Juli 1947 de materie opnieuw bij wet diende te worden geregeld.

Het bestaan van een dergelijke bepaling duidt er meestal op, dat van de betrokken wetgeving niet zo heel veel goeds gezegd kan worden. maar dat de menselijke onmacht noodgedwongen tijdelijk het zeer onvolmaakte aanvaardt, met de verzuchting: komt tijd, komt raad. De tijd is gekomen, de raad bleef uit en minister Gielen zag zich zijns ondanks genoodzaakt voorlopig nog met een „Wet Noodvoorziening Perswezen” voor de Tweede Kamer te verschijnen. En laat ons er dadelijk aan toevoegen, dat de Tweede Kamer in dartele overmoed het hem daarbij nog zeer moeilijk heeft gemaakt, iets wat ons — gezien de feiten en reële toezeggingen — niet bijster verstandig heeft toegeschenen.

De Wet Noodvoorziening Perswezen dan regelt, volgens de considerans, de zuivering van het perswezen en de voorlopige

vaststelling van de bevoegdheden van de persraad in haar geheel opnieuw. Al wordt de materie hier dus in haar geheel opnieuw geregeld, dit wil nog niet zeggen, dat de wet t.o.v. de vroegere regeling zo heel veel nieuws bevat. Er is verder gebouwd op de bestaande regeling met aanvulling van een beroepsmogelijkheid en het scheppen van de verplichting om de technische outillage van een bedrijf, op bevel van de persraad, ter beschikking van anderen te stellen. In hoofdzaken komt de inhoud der wet hier op neer, dat een Commissie voor de Perszuivering, gecompleteerd door een Raad van Beroep, gemachtigd wordt personen, die tijdens de bezettingsjaren door middel van de pers de vijand hebben gediend, tijdelijk of blijvend buiten de journalistiek of buiten een niet-journalistieke functie in het perswezen te sluiten. Let wel, het gaat hier dus om bedrijfszuivering, omwille van de morele belangrijkheid der pers speciaal in een afzonderlijke wet geregeld, en niet om de strafrechtelijke vervolging der betrokkenen. Deze laatste ligt immers in handen der Bijzondere Rechtspleging.

Vervolgens treedt op een Persraad, die bepaalde ordeningsmaatregelen aan het perswezen kan opleggen. Zo kan de Persraad o.a. verplichte publicaties in een orgaan gelasten, aan drukkerijen het in loon-dienst drukken van vreemde persorganen gelasten en het tijdig verschijnen van bladen verzekeren.

Op dit wetsvoorstel van minister Gielen kwamen vanuit de Tweede Kamer verschillende amendementen van de zijde van de Heer Kortenhorst (K.V.P.) en de Heer Burger (P.v.d.A.).

Het verschil tussen de amendementen van deze beide personen is vooral te zoeken in de matigende en voorzichtige strekking, die de door Kortenhorst beoogde wijzigingen inhielden en de extreme, doortrekkende tendenzen der plannen van Burger. Zo stond Kortenhorst o.a. op het standpunt, dat de Persraad eerst over de haar toegedachte orde-maatregelen zou mogen beschikken, indien bij de op handen zijnde perswet, deze Raad het publiekrechtelijke karakteristiek zou bezitten. Waar dit hier niet het geval is, oordeelde hij het veiliger voorlopig de minister maar te belasten met de bevoegdheden van de voorgelegde Persraad, zulks natuurlijk de Persraad gehoord. In dit geval zou steeds de Kamer, door het recht van interpellatie, mogelijke excessen kunnen redresseren. Het grootste deel der K.V.P.-fractie deelde dit standpunt. Enkele leden voelden meer voor het standpunt van de Partij van de Arbeid, dat in deze verschijningsvorm een begerenswaardige aanloop zag tot de beloofde publiekrechtelijke persraad. Het is wel duidelijk, dat hier een zuivere opportuniteitsvraag aan de orde was en derhalve de K.V.P.-fractie, haar gewoonte getrouw, de leden in de stemming vrij liet. Het standpunt-Kortenhorst werd door de Kamer niet aanvaard. De inzichten-Burger zegevierden.

Veel storm heeft Burger doen opwaaien door de inlassing bij

amendement van artikel 18 tot en met 25. Regeringsdeskundige en de vaste commissie voor privaat- en strafrecht zijn tenslotte met een grondwettelijk oirbaar geachte redactie van dit befaamde amendement klaargekomen, maar het heeft de Kamer veel tijd gekost en het was te minder aangenaam, daar het ten ene male voorbij ging aan de druk herhaalde belofte van minister Gielen om in de kortst mogelijke tijd deze zaak zelve bij een nieuwe wet te regelen. Zelfs dreigde de minister, dat hij bij aanneming van dit amendement zou overwegen om desondanks alsnog met een nieuwe wettelijke regeling van dit onderwerp te komen. Ook een 's-ministers gedachte ondersteunende en de minister vrouwen schenkende motie van Professor Romme werd met eensgezinde hulp der Anti-revolutionairen en Communisten door de Partij van de Arbeid verworpen.

Voordien had de regering reeds het eerste amendement-Burger afgewezen, als zijnde strijdig met de Grondwet. In felle gevechten en moeizame arbeid bracht Burger, zoals gezegd, zijn gewijzigd amendement, bestaande uit 11 artikels. Het werd aanvaard met de meeste stemmen der K.V.P. en C.H.U. en alle stemmen van de Partij van de Vrijheid tegen.

Dit druk omstreden amendement-Burger beoogde de mogelijkheid te openen voor de minister om, op advies van de Commissie van Zuivering en eventueel van de Raad van Beroep, over te gaan tot vordering van bezittingen, bedrijfsonderdelen en gebouwen van een onderneming, wier optreden op het gebied van het perswezen, in ernstige mate de beïnvloeding van ons volk met Nationaal-Socialistische beginselen of denkbeelden, dan wel ideologieën van de vijand, zou hebben kunnen bevorderen.

Deze vordering zou haar motivering moeten vinden in het algemeen belang en ter verzekering van de zuivering van het Nederlandse perswezen. Voor de principieel, solidaristisch ingestelde bevatte de aanvaarding van het amendement-Burger een zeer specifieke moeilijkheid. Het zou veel eenvoudiger geweest zijn en de zaken waren daardoor ook veel scherper gesteld geweest, indien men zich rechtstreeks tot het concreet geval van onteigening ener bestaande druk-ouillage ten bate van de oud-illegale pers had gericht en dit dan met een afzonderlijke wet had voorgedragen. Hoe de houding der K.V.P. dan zou zijn geweest kan men niet beoordelen, daar deze kwestie ons discutabel toeschijnt. Men had echter in dit geval de vraag volkomen concreet gesteld, volkomen concreet kunnen betwisten en volkomen rechtzinnig kunnen beantwoorden.

Een tweede mogelijkheid zou zijn geweest om bij een afzonderlijke wet, als algemeen aanvaardbaar het onteigeningsbeginsel te stellen voor de gehele drukcapaciteit, waarover ons volk beschikt. In dit laatste geval zou de K.V.P. onomwonden en eensgezind tegenstander van een dergelijk amendement zijn geweest, maar ook hier zou de vraag in al haar scherpste onvertroebeld zijn gesteld.

Maar deze twee wegen zijn niet bewandeld. Waarom? Wij willen aannemen ter besparing van tijd, al kan men het tijdnoodmotief niet best begrijpen. Het is duidelijk, dat gedwongen samenwoning in een vreemd huis voor persorganen moeilijk kan zijn en dat wettelijk opgelegd loondrukken gemakkelijk tot sabotage voert. Het is dus van belang daar een einde aan te maken. Maar dat het er zo brandt, dat werkelijk niet meer gewacht kan worden, geen week en geen dag, dat is niet zeer wel begrijpelijk. Zulks te meer daar na het amendement-Burger het wachten toch ook nog niet is afgelopen en het rechte trekken der persverhoudingen in dit opzicht nog wel even zal moeten duren.

Wat er van zij het amendement-Burger bewandelde deze wegen niet en drukte in een wetsontwerp tot zuivering van het perswezen een onteigeningsmaatregel tegen bezitters van een drukoutillage, nml. tegen de bezitters van een outillage, die zou hebben gediend tot collaboratie met de vijand. Nu kan men het draaien of keren zoals men wil en men kan zijn woorden kiezen met grote zorg, feit blijft, dat hierdoor de onteigening het karakter krijgt van een straf. En de K.V.P. is tegen onteigening als strafmaatregel, nogwel door de minister, om de zeer eenvoudige reden, dat zij onteigening alleen accepteert in het algemeen belang. Bovendien, een strafmaatregel tegen burgers behoort volgens de K.V.P. niet in handen van de uitvoerende macht, in casu de minister, maar strafmaatregelen horen thuis bij de rechtelijke macht. En als klap op de vuurpeil kan men zich in deze materie nog afvragen of de feitelijke eigenaars van de betrokken outillage wel straf verdienen? Het is mogelijk van wel, het is ook mogelijk van niet. Dit hangt af van de schuldvraag bij het betrokken persorgaan niet alleen, maar ook van de zeggenschap van de eigenaars over dit persorgaan in de tijd dat het delict zich voordeed. De laatste vraag is bij voorkeur niet door de Tweede Kamer te beantwoorden, ook hier ligt het terrein van de rechter.

Of de inhoud van dit betoog het amendement-Burger bestempelt tot een principiële kwestie voor de K.V.P. blijft natuurlijk betwistbaar. Men kan nog discussiëren of de woordkeus niet dermate gelukkig is, dat er eigenlijk toch geen strafmaatregel maar zuiver en exclusief een maatregel ten bate van het algemeen belang in schuilt. Staatsrechtelijk gezien had de regering geen bezwaar meer. Staatsrechtelijk gezien zou men de woordkeus dus gelukkig kunnen noemen, al had een staatsrechtgeleerde van formaat als Romme dan toch op dit gebied nog reële bezwaren en al uitte hij die in de Kamer dan ook op scherpe wijze.

Maar laat ons aannemen, dat de vorm staatsrechtelijk aanvaardbaar was, dan neemt dit nog steeds niet weg, dat hij in feite voert tot een onteigening met strafrechtelijk karakter door de uitvoerende macht.

En waaraan moet men nu voorrang geven in zulk een geval, aan de gekozen vorm of aan het feitelijk gevolg ?

Het komt mij voor, dat de K.V.P. blijk gaf van realisme door het gevolg van deze wetgeving als criterium van haar beslissing te stellen.

Al mogen velen sympathiek staan tegenover de gedachte van Burger, en wie zou de oud-illegale pers niet nogmaals de kans op een gezonde bedrijfsvoering gunnen, dit neemt niet weg, dat daarvoor de beginselen van een gezond maatschappij-beleid niet terzijde mogen worden gesteld. Het laatste is immers belangrijker. Al lijkt het ook tegenstrijdig, juist hier geldt : algemeen nut gaat voor eigen nut.

Dr. W. L. P. M. DE KORT.

Boekbespreking

MINISTER A. S. TALMA.

Onder deze, ongetwijfeld te ruim gekozen, titel geeft *Pater Dr. T. De Ruiter O.F.M.* in zijn de aandacht sterk trekkend Proefschrift, „*een historisch-ethische studie over de corporatieve gedachte in de christelijk-sociale politiek van Nederland.*” (*Franeker, T. Wever, 1946. — 250 blz.*).

Dit is werkelijk een mooi boek, uiterst leerzaam. Veel van wat erin beschreven wordt als historisch gebeuren, zal voor menigeen geheel nieuw zijn. Wie, die wel van Talma hoorde als een groot minister, weet nu nog, dat een der hoogtepunten in zijn ministerieel leven is geweest zijn strijd voor de corporatieve gedachte, voor de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie? En toch, hoe leerzaam is het juist thans, nu de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie haar althans voorlopige wettelijke regeling zal bekomen, om na te gaan, hoe Talma zich in zijn tijd de oplossing van dat probleem gedacht heeft, en waarom hij in zijn poging, om zijn gedachte te verwezenlijken, vrijwel geheel gefaald heeft.

De Bakkersradenwet — waarvan het ontwerp, in de Tweede Kamer verworpen, nooit het Staatsblad heeft bereikt; de Radenwet, die wel aangenomen werd, maar hoe afgetakeld! — dit zijn de twee wetsontwerpen, waarvan Dr. De Ruiter ons uitvoerig de parlementaire geschiedenis schetst. Maar hij deed meer: hij plaatste hen en ook de figuur van Talma in de lijst van hun tijd. Zo leren wij tegelijkertijd beseffen de grootheid van Talma, maar ook de reden, waarom hij gefaald heeft.

Talma stond midden in een overgangstijdperk tussen het verleden: de individualistische Maatschappij, en de toekomst: de maatschappelijke ordening. Hij wilde deze ordening tot stand brengen, toen de maatschappelijke ontwikkeling nog niet vergenoeg gevorderd was, en de mensen er ook nog niet rijp voor waren. Daarom kwam hij met ontwerpen, die nog te individualistisch gedacht waren, en stelde hij voor organen te vormen, die hoewel uit de maatschappij opgeroepen, daarin nog niet gegroeid waren en te veel onder staatsinvloed zouden staan.

Enerzijds was Talma met zijn ideeën zijn tijd vooruit, anderzijds echter was de gedachte van de toekomstige ordening hem nog niet voldoende duidelijk.

Hierin ligt de tragedie van Talma's falen.

Dit alles wordt ons duidelijk in Dr. de Ruiter's mooie boek.

Hij verdeelt het in twee delen: een historisch en een sociaal-ethisch gedeelte, maar laat er terecht aan voorafgaan een uiteenzetting van de christelijk-sociale ideeën vóór Talma, onder wier invloed hij stond, en een schildering van het sociale milieu, waarvan de kennis nodig is, om Talma's Radengedachte te kunnen begrijpen.

In het historisch gedeelte geeft de Schrijver een uitvoerige analyse van de parlementaire geschiedenis van Talma's Bakkersradenwet en Radenwet. Wie deze behandeling in de Tweede Kamer heeft meegemaakt en er de navrante herinnering nog van bewaart, staat verbaasd, hoe deze Schrijver, voor wien dit alles werkelijke geschiedenis is, zo juist uit de bronnen heeft weten te putten. Ik heb dit drama — want het was een werkelijke tragedie — van nabij meegemaakt en er mijn rol in gespeeld, die van trouwe schuldknapp, zij het met eigen, ten dele van die van Talma afwijkende, gedachten. De grond van dit drama was het feit, dat Talma een oogst wilde binnenhalen, die nog niet rijp was.

In het tweede, sociaal-ethische, gedeelte behandelt de Schrijver allereerst de rol van de Staat en van de belanghebbenden in de Raden, om daarna breedvoerig de publiekrechtelijke bevoegdheid dezer Raden te bespreken.

Zo krijgt men een geheel juist beeld voor zich van Talma en zijn werk. Vooral door twee grote beginselen liet Talma zich leiden : decentralisatie en inschakeling van de belanghebbenden.

De territoriaal-staatkundige decentralisatie (Provinciën, Gemeenten, Waterschappen) achtte hij niet meer voldoende, om de sociale nood op te vangen. Hij wilde daarom andere belangen-gemeenschappen in het leven roepen, gefundeerd op sociale of professionele grondslag. Vandaar de door hem ontworpen Bakkersraden en Raden van Arbeid. Zij moesten in de Gemeenten — of in groepen van Gemeenten — de arbeid zelfstandig reglementeren en de rechtsvorming beheersen. Het doel was : aan gebrekkige en ondeskundige bepalingen te ontkomen. Daartoe riep hij de belanghebbenden — patroons en arbeiders — zelf op. Het ambtelijk element wilde hij zoveel mogelijk uitschakelen. Tussen kapitaal en arbeid zou een solidaire verhouding geschapen worden, en zo de klassenstrijd verdreven.

Derhalve moesten deze Raden publiekrechtelijke bevoegdheden hebben. Zo zou de arbeidsorganisatie een corporatieve vorm krijgen.

Dit groots opgezette plan is — eigenlijk volledig — mislukt. Deels zeker ook door Talma's ietwat autoritaire wijze van optreden, maar grootstendeels toch, omdat hij een geheel nieuwe creatie voorstelde met een sociale ordening, die nog niet door de Maatschappij kon worden opgenomen, omdat in haar de fundamenteën, waarop zij gebouwd had moeten worden, nog niet aanwezig waren. Deze toekomstgedachte had in het heden van toen nog geen bodem, en daarom moest hare toepassing mislukken. Zij vond dan ook slechts weinig weerklank bij de grote meerderheid der toenmalige Kamerleden. Slechts bij het jongere deel der Katholieken vonden Talma's denkbeelden warme instemming, al leefde ook bij hen de vrees, dat Talma door zijn gedachten te willen belichamen in een tijd, die er nog niet rijp voor was, te ver in de richting van Staatssocialisme zou gaan. Bij de anderen — deels conservatief, deels individualistisch, — kon hij in 't geheel niet op steun rekenen.

Zo stond daar Talma — een „held in volle wapenrusting” — op een vrijwel eenzame post. Noch de Maatschappij, noch de Volksvertegenwoordiging, waren rijp voor de praktijk-wording der sociaal-organische gedachte.

Zo gezien was Talma inderdaad een tragische figuur.

Daarom is dit boek van Dr. de Ruiter zo belangrijk en zo leerzaam.

Men kan slechts bewondering voelen voor de auteur, die door naarstige bestudering van de stukken zich een zo juist beeld van Talma's persoonlijkheid en werk heeft weten te vormen. Hij, heeft zeker overvloedig de lichtzijden gezien, maar hij heeft tevens met treffende raakheid de schaduwzijden weten aan te wijzen.

Mogen vooral de jongeren niet verzuimen ernstig kennis te nemen van dit boek, dat ons Talma in zijn werk op zo juiste wijze doet waarderen.

AALBERSE.

Katholiek Staatkundig Maandschrift

*Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering,
Drs. A. H. M. Albrechts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L.
de Bloek, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings*

Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRAVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRAVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F 7.50 PER JAAR (F 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG 1

15 AUGUSTUS 1947

No. 6

De Toekomst VAN HET Kleine Landbouwbedrijf

Wat zijn kleine boerenbedrijven.

Evenals vele andere dichtbevolkte landen heeft Nederland zijn kleine boerenprobleem. Vooral op de lichtere gronden is het aantal kleine bedrijven zeer groot. Zolang er geen kunstmest was, konden grotere oppervlakten moeilijk vruchtbaar worden gemaakt. Later trad veelvuldig splitsing op bij vererving en verkoop.

Bij de telling van 1930 bleken er in ons land ongeveer 175.000 landgebruikers met als hoofdberoep landbouw te zijn; 58.295 hadden een bedrijfje van 1—5 ha en 50.832 van 5—10 ha. Ruim 62% der boeren hadden dus een bedrijf kleiner dan 10 ha. Daarnaast waren er nog 57.000 kleine landgebruikers, wier hoofdberoep niet in de landbouw gelegen was. Nier minder dan 31% van de oppervlakte cultuurgrond was ingenomen door de bedrijven onder de 10 ha.

Van 1910 tot 1920 steeg het aantal der kleinste landgebruikers met ruim 5000, maar daarna nam het weer af met 2000. Veel sterker breidden de bedrijven van 5—10 ha zich uit, nl. 37.331 in 1910, 44.468 in 1920 en 50.832 in 1930.

De provincies met het grootste aantal bedrijfjes tot 5 ha zijn Gelderland, Noord-Brabant, Limburg, Overijssel en Friesland met resp. 24, 19, 13, 12 en 9 procent van het totaal aantal.

In de oudere landbouwgeschriften wordt zo goed als geen aandacht aan het kleine landbouwbedrijf besteed. De bekende Staatscommissie voor de Landbouw van 1886, die een onderzoek

instelde in verband met de toen heersende hevige landbouw-crisis, oordeelde niet gunstig over het kleine bedrijf en zag in uitbreiding ervan een gevaar.

De twintigste eeuw zette in onder gunstiger omstandigheden. De ophloeiende industrie in de nabuurlanden bracht steeds groter vraag naar zuivelproducten, vlees, eieren en groenten, artikelen voor wier productie het kleine bedrijf zich uitstekend leent. Met behulp van ingevoerde voederartikelen konden vooral de varkens- en pluimveestapels steeds groter worden.

Zo is het te verklaren, dat de Staatscommissie van 1906 heel wat gunstiger oordeelde over het kleinbedrijf dan haar twintig jaar oudere voorgangster. „Inderdaad vormen de kleine boeren een bijzondere groep, die in de landbouw een belangrijke plaats bekleedt en bij wie spaarzaamheid en vlijt bij uitstek voorkomen. Zij breidt zich voortdurend uit en met haar neemt toe het aantal kleine bedrijven, alsmede daardoor de bestaansmogelijkheden ten plattelande. Het behoud van een krachtige kleine-boerenstand is voor een land van het hoogste gewicht. Immers, hij vormt de overgang van de landarbeider tot de grotere boer.”

Een bedrijfje, dat grotendeels op zelfvoorziening was gericht geweest, was uitgegroeid tot een fabriekje, dat werkte voor de markt. Door coöperatieve samenwerking (boerenleenbanken, zuivelfabrieken, coöperatieve aan- en verkoop van benodigdheden en producten) werd op efficiënter wijze geproduceerd en kon aan het wereldverkeer worden deelgenomen.

De zwakte dezer bestaansbasis, die enerzijds in de graanverbouwende overzeese gebieden en anderzijds in het naburige buitenland lag, bleek, toen de crisis der dertiger jaren de wereldprijzen der producten ver beneden kostprijs deed dalen en daarenboven de grenzen steeds meer werden gesloten. Productiebeperking was onvermijdelijk, al werd het kleine bedrijf daarbij zoveel mogelijk ontzien.

Al spoedig daalden de inkomsten der kleine bedrijven beneden het bestaansminimum.

Na veel aandrang, niet het minst van de zijde der R.K. Staatspartij en van de katholieke boerenorganisaties kwam eindelijk de Overheid te hulp. De toenmalige Minister van Landbouw, Mr. R. Deckers, kwam met een toeslag per melkkoe. Een kleine boerencommissie en een kleine boerendienst deden veel om de ondergang van tallozen te voorkomen. Het systeem der tewerkstelling op het eigen bedrijf" bracht steun in natura of in geld. De voorlichting werd geïntensiveerd en op allerlei wijze werd geholpen.

Ook sociale hulp werd geboden, vooral aan de kleine boerin, die niet zelden tekort schoot in haar taak. Daaruit groeide de Stichting voor Maatschappelijk Werk ten Plattelande, die haar heilzame taak nog steeds voortzet. Zodra mogelijk werd het systeem van directe steun verlaten, maar nog steeds wordt de rationalisatie ook met geldelijke bijdragen bevorderd bij het

aanschaffen van machines door coöperaties, bij veeverbetering, voorziening met goed plantmateriaal e.d.

Tengevolge van de oorlog kwamen de problemen weer geheel anders te liggen. De welhaast volledige opruiming van de pluimveestapel, maakte extra steun aan de daardoor getroffen bedrijven noodzakelijk. Overigens scharrelde het kleine bedrijf wel door de sombere oorlogsjaren heen. Dat sommigen, die jarenlang een redelijk inkomen moesten ontberen, voor de verleiding bezweken, toen de gelegenheid daar was om eens wat extra te „verdienen”, is daaruit te verklaren.

Na de bevrijding bleek het er voor de kleine bedrijven weer slecht uit te zien. Er waren bijna geen kippen en geen varkens meer, het bedrijfje was uitgeput door gebrek aan kunstmest en natuurlijke mest. Over de zware oorlogsschade, die velen leden, spreek ik nu maar niet.

Behalve een algemene toelage van f 70 per ha op de lichtere gronden, kregen de bedrijfjes tot 8 ha een extra toeslag van enkele honderden guldens over 1945. Ook voor 1946 heeft de Stichting voor de Landbouw wederom een overbruggingssteun geadviseerd, thans alleen voor de kleine bedrijven en volgens gecorrigeerde normen. Namens de R.K. Kamerfractie werd hiervoor ook warm gepleit bij de behandeling der landbouwbegroting in de Tweede Kamer, vooral omdat varkens en kippen nog zeer geringe steun boden aan de kleine bedrijven. Helaas vrezen wij, dat de Regering, gezien het de laatste tijd gevolgde beleid, er niet meer toe wil overgaan.

Alvorens de toekomst der kleine landbouwbedrijven aan een beschouwing te onderwerpen is het wel nodig nader te preciseren, wat wij er nu eigenlijk onder moeten verstaan.

Gelukkig is het niet zó, dat al die ruim 100.000 bedrijven beneden de 10 ha onze zorg moeten opwekken. Er zijn zeer kleine bedrijfjes van 3 ha b.v., die een behoorlijk bestaan opleveren, maar er zijn er ook, groter dan 10 ha, die wegens de slechte bodemkwaliteit slechts armoede brengen.

In de oppervlakte vinden wij dus geen maatstaf. Een voorname factor is de grondsoort en dus de aard der gewassen en producten. Van grote invloed is ook de verkaveling m.a.w. het al of niet verspreid liggen der grondpercelen. Op grond van bovenstaande factoren, waarbij de bekwaamheid van de boer zeker geen geringe rol speelt, kan de technische en economische inrichting zeer verschillend zijn.

Er zijn kleine weidebedrijfjes, vooral op de veen- en lage zandgronden. Wij kennen ook kleine akkerbouwbedrijven op kleigrond met intensieve cultures. De meeste kleine bedrijven zijn echter gemengd, waarbij de akker dienstbaar is aan de veehouderij. Varkens en kippen zijn dan de hoofdbronnen van inkomsten. Een niet gering aantal bedrijven beoefent gedeeltelijk grove tuinbouw of fruitteelt en dat zijn waarlijk niet de moeilijkste gevallen.

Zodoende zijn er streken, waar de kleine bedrijven, dank zij speciale teelten of bedrijfstakken, over het algemeen een redelijk bestaan opleveren. Elders is de toestand veel ongunstiger, omdat de omstandigheden geen oplossing toelaten of wijl de boertjes te weinig initiatief ontplooiën.

Het kleine boerenvraagstuk.

Het kleine boerenvraagstuk nu wordt allereerst veroorzaakt door die kleine bedrijven, die ons zorgen baren, omdat zij aan een normaal gezin geen behoorlijke bestaansmogelijkheid kunnen bieden, omdat hun grootte en geaardheid hen daartoe niet in staat stellen. Maar daarnaast zijn er ook vele bedrijfjes, die wel niet voldoende opleveren, maar de mogelijkheid in zich dragen om wel tot die hoogte opgevoerd te worden. En op de derde plaats is er een brede laag van bedrijven, die, hoewel niet noodlijdend, toch zo weinig boven het bestaansminimum uitkomen, dat versteviging der basis geen overbodige weelde is.

Eigenlijk zijn het dus drie problemen naast elkaar, die natuurlijk vele aanrakingspunten hebben.

Dr. Ir. Koppejan schatte in het Maandblad voor de Landbouwvoorlichtingsdienst van September 1946 het aantal bedrijfjes, dat geen redelijk bestaan oplevert — daarmee is bedoeld het bestaan van een goede landarbeider — op 65.000. Hij meent verder, dat door rationalisatie er 20.000 te redden zijn en dat er 15.000 door uitbreiding zelfstandig kunnen worden gemaakt. Van de overblijvende 30.000 kunnen er 10.000 als overgangsvorm tussen landarbeider en zelfstandige boer worden beschouwd, 10.000 weten zich nog wel te redden door een of andere nevenverdienste, zodat er nog 10.000 overblijven, waarvoor ingrijpende maatregelen onvermijdelijk zijn.

Zo bezien is het vraagstuk minder tragisch dan sommige beschouwingen wel zouden doen geloven.

Ik ben geneigd die schatting van Koppejan bij te vallen. Zou de groententeelt straks in omvang kunnen toenemen en een ongeveer vooroorlogse vee- en pluimveestapel kunnen worden hersteld, dan zouden daardoor natuurlijk betere perspectieven worden geopend.

Intussen mag een realistische politiek zich niet baseren op vage toekomstmogelijkheden. Wij moeten er wel degelijk rekening mee houden, dat het verleden in dit opzicht niet meer terug komt. Wij menen er verstandig aan te doen uit te gaan van de tegenwoordige toestand met een vergroting van de varkens- en pluimveestapel met circa 25% in de eerstkomende jaren.

Uit het bovenstaande volgt wel, dat wij geenszins van gevoelen zijn, dat er voor de kleine boerenbedrijven geen plaats meer zou zijn in ons land.

Het getuigt niet van werkelijkheidszin de stelling te poneren, dat deze bedrijfjes geen bestaansrecht meer hebben, omdat zij

duurder produceren. Op de eerste plaats gaat dit volstrekt niet op voor alle teelten en onderdelen, maar al zouden zij economisch niet meer meekomen, dan zijn er sociale motieven, die opheffing op grote schaal onverantwoordelijk maken.

De bevolkingsdruk is juist op het platteland zó groot, dat de mogelijkheid, die het kleine bedrijf biedt om velen onder te brengen, niet verwaarloosd mag worden.

Ook economisch bezien worden de arbeidskrachten op deze wijze zo rationeel mogelijk besteed. Er is immers geen sprake van, dat elders geschikte werkgelegenheid voor deze duizenden kleine boeren zou kunnen worden gevonden.

Theoretisch is het natuurlijk mogelijk en practisch niet ondenkbaar, dat straks de industrie en/of emigratie betere mogelijkheden bieden, maar daarmede kan thans in de praktijk geen rekening worden gehouden, behalve wellicht in enkele streken met groeiende industrie.

Een ander motief is gelegen in de sociale mobiliteit d.w.z. de mogelijkheid, die het kleine bedrijf aan landarbeiders en kapitaalzwakke jonge boeren biedt om langzaam de sociale ladder op te klauteren. Men moet ook de economische waarde van de arbeidzaamheid, spaarzaamheid en andere deugden dezer omhoog strevende boertjes niet verwaarlozen.

Door dat verschijnsel kan de veel geroemde deugdelijkheid voor Kerk en Maatschappij van de kleine boerenstand grotendeels worden verklaard. De drang voor eigen bezit en de verantwoordelijkheid voor eigen bedrijf uiten zich hier op gelukkige wijze.

Onze conclusie is, dat èn sociaal, èn economisch de kleine boerenstand in de tegenwoordige verhoudingen bestaansrecht heeft.

Dat sluit niet uit, dat de kleine bedrijven, die geen bestaansmogelijkheid bieden, noch daartoe gebracht kunnen worden, beter geleidelijk kunnen worden opgeheven.

Zo moet m.i. ook de passage uit het urgentieprogram 1946 van de Katholieke Volkspartij worden opgevat, die luidt: „Aan het kleine boeren- en tuindersbedrijf worde een economisch verantwoorde grondslag gegeven, welke waarborgt, dat dit bedrijf uit zichzelf een lonend bestaan oplevert.”

De Troonrede van Juli 1946 drukte het aldus uit: „Bij de ten aanzien van de landbouw te nemen maatregelen zal er naar worden gestreefd aan het economisch verantwoorde kleine boeren- en tuindersbedrijf een zodanig inkomstenpeil te waarborgen, dat voor het gezing een behoorlijk bestaan verzekerd is.”

Wegen en middelen ter oplossing van het vraagstuk.

Alvorens nu de mogelijkheden tot oplossing van het kleine boerenvraagstuk in beschouwing te nemen, zou ik er met nadruk op willen wijzen, dat allereerst een goede en uitvoerige inventa-

risatie der kleine bedrijven noodzakelijk is. Wij moeten zo nauwkeurig mogelijk weten, hoeveel kleine bedrijven van de verschillende categorieën er zijn, waar deze zich bevinden, welke tekortkomingen er zijn en welke mogelijkheden tot verbetering zich voordoen. Er zal een kaartsysteem moeten worden aangelegd, waaruit de toestand en mogelijkheden van ieder bedrijfje kunnen worden afgelezen. Wij moeten b.v. weten, hoeveel bedrijfjes met kippen geholpen kunnen worden, waar ruilverkaveling uitkomst kan bieden en waar het vooral aan de kwaliteit van de bedrijfs-leider schort.

Uitgaande van de cijfers der gewone landbouwinventarisatie, kunnen plaatselijke commissies, geholpen door assistenten van de rijkslandbouwvoorlichtingsdienst, deze gegevens zonder al te veel moeite verzamelen.

Toch zal daar allicht een jaartje mee heen gaan. Daarop mag niet worden gewacht met het onder handen nemen van enkele typische gebieden van beperkte omvang, waar de verschillende saneringsmogelijkheden in practijk worden gebracht, om daaruit lering te trekken, voor de toepassing op grote schaal. Het Ministerie van Landbouw bereidt dat dan ook reeds voor.

De oplossing van het kleine boerenvraagstuk moet langs vele en verschillende wegen worden gezocht en kan slechts geleidelijk en langzaam worden benaderd.

Grondige en blijvende verbetering is niet mogelijk zonder de grootte der bedrijfjes door een actieve grondpolitiek te beïnvloeden. Wij achten het noodzakelijk het ontstaan van nieuwe bedrijven, die geen bestaansmogelijkheid aan een gezin bieden, te verhinderen. Dat is mogelijk langs de weg van wettelijke maatregelen bij verkoop en scheiding en deling van grond en bij verpachting.

Het is duidelijk, dat steeds opnieuw optredende splitsing van bedrijven alle andere verbeteringsmaatregelen zou frustreren. De verkleining der bedrijven zou er zelfs door in de hand worden gewerkt.

De vergroting van te kleine bedrijven moet bevorderd worden door wettelijke voorschriften inzake verkoop en verpachting, die het mogelijk maken daarvoor in aanmerking komende gronden bij voorkeur toe te voegen aan te kleine bedrijven.

Het valt buiten het bestek van dit artikel de wettelijke regelingen, die daarvoor nodig zijn, nader te bespreken. Gaarne geven wij toe, dat het een terrein is met voetangels en klemmen, dat slechts met grote voorzichtigheid mag worden betreden.

En door de Overheid en door organen der belanghebbenden is deze materie thans in ernstige studie genomen en wij vertrouwen, dat zonder ontoelaatbaar ingrijpen in het privaat eigendomsrecht, toch voldoende effectieve bepalingen zullen kunnen worden ontworpen.

Het opheffen van te kleine bedrijven tegen de wil van de eigenaar of rechthebbende exploitant lijkt ons in het algemeen

niet verenigbaar met het eigendomsrecht en de menselijke vrijheid. Dit moet langs vrijwillige weg worden nagestreefd en door de Overheid bevorderd worden door faciliteiten aan de vertrekkende kleine boeren te verlenen b.v. door vestiging op nieuw gewonnen grond of bij emigratie.

Bij beëindiging der exploitatie door eigenaar of pachter zou echter wel verhinderd moeten worden, dat het te kleine bedrijf op dezelfde wijze wordt voortgezet, wat natuurlijk mogelijk is volgens de zoeven aangeduide te treffen wettelijke maatregelen, op die wijze wordt een uitstervingsstelsel toegepast, dat in enkele decennien onfeilbaar tot het beoogde doel voert.

Tot de actieve grondpolitiek kan ook gerekend worden de ruilverkaveling en de grondverbetering door ontwatering, herontginning of drainage. Zonder twijfel ligt daarin ook een grote kans om de bestaansmogelijkheid van veel kleine boeren te vergroten. Het is jammer, dat tekort aan technisch personeel en aan arbeidskrachten thans zo weinig te doen toelaat op dit gebied. De Overheid late niets na om die remmende factoren zo snel mogelijk terug te dringen. Hoewel onze ruilverkavelingswet reeds tamelijk ruim is, moet het toch ernstig worden overwogen, of in bepaalde gevallen niet dieper moet worden ingegrepen. Met de indiening ener herverkavelingswet voor Walcheren is in dit opzicht een nieuwe weg betreden. Het zal een punt van ernstige overweging moeten uitmaken in de Staten-Generaal, of dwangpacht en pacht dwang onder bepaalde omstandigheden en in een mate, die de eigenaar niet te veel in zijn rechten aantast, moeten worden toegepast.

In dit verband zou ik, met alle respect voor de gehechtheid aan zijn bedrijf, toch aan menige kleine boer met jonge kinderen, die worstelt om zijn bestaan en wiens vrouw dreigt te bezwijken onder de veel te zware last van gezin en bedrijf, in gemoede de vraag willen voorleggen, of hij niet veel verstandiger zou doen in dienst te treden bij een grotere collega, die doodverlegen zit om goede arbeidskrachten.

Niet alleen is hij dan zeker van een redelijk loon, maar hij geniet bovendien kinderbijslag en andere sociale voordelen. Hij kan zijn grond *tijdelijk* afstaan ten behoeve van een andere kleine boer of door zijn patroon laten bewerken. In menig geval toch zal hij op latere leeftijd gaarne wederom zelfstandig worden, waartoe de mogelijkheid derhalve dient open te worden gehouden.

Zonder de grootte der bedrijven te wijzigen, kan toch op velerlei wijzen de rentabiliteit worden verbeterd.

Zo is de varkens- en pluimveehouderij van ouds zeer geëigend voor het kleine bedrijf. Zolang het tekort aan veevoeder aanhoudt en misschien straks de export van vlees en eieren gelimiteerd zal zijn, is een toewijzing van het aantal varkens en pluimvee aan de bedrijven niet te missen. Minister Mansholt heeft toegezegd, dat de kleine bedrijven daarvoor op de eerste plaats in aanmerking

komen en speciaal bij de laatste verdeling van kuikens is daarmede ook rekening gehouden. Niet overal in den lande schijnt dit evengoed in praktijk te zijn gebracht en wij dringen er op aan, dat onmiddellijk een grondig onderzoek worde ingesteld, of in dit opzicht de redelijke wenschen der kleine boeren zijn vervuld. In dit verband zij even gewezen op de tegemoetkomingen aan de kleine boeren inzake graanlevering en voedertoevoeging, die mede op grond van de adviezen der Kleine Boerencommissie van de Stichting voor de Landbouw dit jaar een aanzienlijke verlichting voor het kleine bedrijf zullen brengen.

Het behoeft wel niet gezegd, dat lang niet alle kleine bedrijven zich lenen voor een uitgebreide pluimveehouderij. Voor kippen bijv. moet men voldoende terrein vlak bij huis hebben, wat volstrekt niet overal het geval is.

Veel minder nog kan ieder klein bedrijf zich op fruitteelt gaan toeleegen. Lang niet alle grond is er geschikt voor, de ligging der bedrijfjes is vaak een beletsel en even dikwijls zal de nodige kennis bij de bedrijfsleider ontbreken.

Toch zijn er stellig heel wat kleine bedrijfjes, waarvoor de moderne intensieve fruitteelt een pracht-uitkomst zou zijn. Noodzakelijk is daarvoor een goede theoretische en praktische scholing. Zoons van kleine boeren moeten daartoe liefst gedurende enkele jaren werkzaam zijn in een fruitteeltbedrijf en tegelijk de nodige cursussen en scholen volgen, met als afsluiting een fruitteeltschool. Dit betrekkelijk jonge instituut werkt voortreffelijk en zou nog aanzienlijke uitbreiding moeten ondergaan. Helaas is er momenteel ook op dit gebied een nijpend tekort aan deskundige leerkrachten. Wegens de vrij kostbare aanleg van een fruituin, zouden crediet-faciliteiten moeten worden gegeven.

Hoewel de tuinbouw in het algemeen geen uitbreiding toelaat, omdat de afzet onzer productie weinig verzekerd is, zijn er toch zekere teelten, die gerust aangemoedigd kunnen worden. Zo noemde Minister Mansholt de teelt van bessen en aardbeien. Asperge en spruitkool is eveneens de moeite waard.

Op enkele plaatsen in het land worden thans proeven genomen met geneeskrachtige kruiden, die wegens het uitvallen van Duitsland mogelijk ook een toekomst hebben.

In het algemeen moet het kleine bedrijf natuurlijk streven naar intensieve, veel arbeid vragende cultures, omdat daarmee alleen een voldoende inkomen is te bereiken. De teelten van vroege aardappelen met nacultuur, van pootaardappelen, van suikerbieten, van zoderijen op contract komen daarvoor in aanmerking.

Er zij nog eens nadrukkelijk op gewezen, dat niet ieder bedrijf zich voor al die teelten leent, maar dat geval voor geval zorgvuldig moet worden overwogen, in welke richting ontplooiing kan worden gezocht. De grond, de ligging, de nabijheid van veilingen, de mogelijkheid van coöperatieve afzet van producten,

de aanwezigheid van een drooginrichting voor geneeskrachtige kruiden en vele andere factoren spelen een rol. Dat de capaciteiten van de kleine boer, eventueel van zijn zoons en de gezinsamenstelling mede doorslaggevend zijn, zal iedereen beamen.

Het coöperatief gebruik van machines en werktuigen kan ook een hulpmiddel van betekenis worden voor de kleine bedrijven. Elders o.a. in Zwitserland is op dit gebied veel bereikt. Met overleg zullen de meest geschikte en meest nodige werktuigen moeten worden aangekocht en de aanwezigheid van een bekwame beheerder voor het machinepark der coöperatie is beslissend voor het al of niet slagen.

Toch doen zich bij het gebruik van machines in het kleine bedrijf twee moeilijke vragen voor n.l. deze, hoe de vrijkomende arbeidskracht nuttig kan worden besteed en waaruit de kosten moeten worden betaald. Veel zou gewonnen zijn, indien het veel verslindende paard, tengevolge van machine-gebruik zou kunnen worden gemist, maar dit lijkt vooralsnog moeilijk te verwezenlijken.

Intussen hecht de Regering zoveel waarde aan de mechanisatie van het kleine bedrijf, dat zij aanzienlijke subsidies verleent aan coöperaties, die op dit gebied werkzaam zijn.

Zo zal de bedrijfsvoering in alle gevallen zo intensief en rationeel mogelijk moeten worden. Het kleine bedrijf kan geen copie zijn van het grotere; dan delft het zeker het onderspit. Met alleen rundvee of gewone akkerbouwgewassen of zelfs gecombineerd kan de winst per ha niet voldoende zijn om een totaal inkomen te verzekeren, dat een gezin in stand kan houden. Er zijn speciale zeer intensieve bedrijfstakken nodig. Daarvoor is grote kennis en dikwijls speciale kennis vereist. Men zou de stelling kunnen verdedigen, dat de kleine boer meer deskundig moet zijn dan zijn grotere collega.

Moeten dan binnen afzienbare tijd geen bekwaamheidseisen voor de vestiging van een klein landbouwbedrijf worden gesteld? Voor een fruitteelt en tuinbouwteelt-vergunning is dit al jaren in praktijk gebracht en niemand denkt er over dit weer te laten vallen.

Wat in ieder geval met alle kracht moet worden nagestreefd, is een goede vakkundige, maar ook meer algemene ontwikkeling van de kleine boerenstand. Ik betrek nu de vrouw er ook in, want het is duidelijk, dat zonder opheffing uit de sleur, waarin zij in vele gebieden nog vast zit, een algehele verheffing van de kleine boerenstand onmogelijk is.

Het moet zo zijn, dat iedere kleine boerzoon, die in de landbouw wil blijven in de gelegenheid is een lagere landbouwschool te volgen en waar tuinbouwteelten zijn ingevoerd, eveneens tuinbouwonderwijs. Omdat deze scholen reeds op jeugdige leeftijd worden verlaten, zijn latere cursussen nog broodnodig.

In de tuinbouw kennen wij sinds jaar en dag de theoretisch en practisch goed geschoolde tuinbouw-vakonderwijzers. Het

wil mij voorkomen, dat het dringend nodig is ten spoedigste akkerbouw-vakonderwijzers op te leiden, nu er speciale teelten zijn, als zaadteelt, teelt van pootaardappelen e.d., die onderwijs verzeilen, waartoe alleen specialisten in staat zijn.

Thans is de toestand zo, dat op onderwijsgebied voor jongens en meisjes en op cursusgebied voor ouderen niet meer gedaan kan worden wegens gebrek aan geschikte leerkrachten.

De boerenstand zelve, die zo rijk is aan kinderen, dat zij onmogelijk allen boer en boerin kunnen worden, moet meer onderwijskrachten gaan leveren — landbouwhuishoudleraresen en maatschappelijke werksters ten plattelande, landbouwkundige ingenieurs, landbouwonderwijzers en vakonderwijzers. De toekomst smeekt daarom. Wellicht zullen deze uit de boerenstand voortgekomen krachten minder gevolg geven aan de trek van de stad, die thans ook de beste krachten spoedig voor het platteland verloren doet gaan. De standplaatsaftrek werkt in dit opzicht funest en is uiterst schadelijk voor het platteland.

In het voorgaande werden de wegen aangeduid, waarlangs de sanering van het kleine boerenbedrijf kan worden bereikt.

Enige duizenden zullen er moeten verdwijnen langs vrijwillige weg. Slechts in uitzonderingsgevallen, als het algemeen belang daartoe noopt, zou m.i. plaats zijn voor dwang. Vele tienduizenden bedrijfjes kunnen gezond worden gemaakt en eveneens tienduizenden kunnen op hoger niveau worden gebracht.

Zeer vele middelen moeten daarvoor worden toegepast al naar gelang de omstandigheden. Het is de hoogste tijd, dat hiervoor een groots plan wordt uitgewerkt. Enige malen vernamen wij, dat de Regering daarmede spoedig zal komen, laatstelijk nog, dat bij de Rijksbegroting 1948 daarvan zal blijken. Zou dit zo zijn, dan wekt het wel enige verwondering, dat tot heden van een dergelijk plan niets bekend is bij de georganiseerde boerenstand.

Het vooroverleg, dat in vele gevallen vruchtbaar werkt, zou zeker op dit terrein hoogst nuttig zijn. Zonder volledig begrip bij de belanghebbenden vrees ik zoveel weerstand, dat een vlotte verwezenlijking nauwelijks denkbaar is. Daarom moet op spoedig en breed overleg tussen de Overheid en de georganiseerde landbouw worden aangedrongen.

Het zal de aandachtige lezer niet ontgaan zijn, dat het probleem van de bevolkingsdruk ten plattelande niet kan worden opgelost door de sanering van het kleine bedrijf. Blijvend zal moeten worden uitgezien naar bestaansmogelijkheden voor het talrijke jonge boerengeslacht.

Emigratie zal in de naaste toekomst hopenlijk een der mogelijkheden zijn. Nu deze in de na-oorlogse verhoudingen momenteel intensief wordt bestudeerd, wil ik in dit verband enkel de wens naar voren brengen, dat de mogelijkheden voor kleine boerenzoons extra worden nagegaan.

Terloops werd reeds gewezen op enkele meer intellectuele

beroepen, speciaal voor het platteland, waar grote behoefte aan bestaat. De daartoe capabele boerenjeugd moet meer dan voorheen die paden betreden. Deze gedachte moet worden aangewakkerd en financiële beletselen moeten uit de weg worden geruimd.

In het algemeen moeten veel meer kinderen uit boerengezinnen een ander beroep of ambacht kiezen. Het bezoeken van de verschillende onderwijsinstellingen moet daartoe gemakkelijker worden gemaakt. Aan goede ambachtlieden en geoefende arbeiders zal niet spoedig een teveel ontstaan. Middels primair en voortgezet landbouw-huishoudonderwijs worde aan de meisjes weer idee en smaak voor de hulp in de huishouding bijgebracht. Naast een geëigende vorming voor het jonge meisje, zou daardoor in een ernstig maatschappelijk tekort worden voorzien.

En ik waag het te herhalen, wat ik boven reeds neerschreef, dat ook het beroep van landarbeider de zoons van kleine boeren, wier liefde tot het landbouwbedrijf zo groot is, dat een andere werkkring hen niet lokt, niet moet afschrikken. Langzamerhand is de beloning van de landarbeid op een beter peil gekomen en de pogingen tot verheffing van deze stand, die veel te lang in verdrukking heeft geleefd, zullen zeker tot gezonder begrippen en toestanden leiden. Landarbeid is geen minderwaardige arbeid. Intensieve teelten en mechanisatie eisen grote vakbekwaamheid. Deze moet gehonoreerd worden. In vele delen van ons land zal in de komende jaren 'n grote vraag zijn naar toegewijde werkers. Kinderbijslag en ouderdomsvoorziening vullen de thans reeds van vroeger bestaande sociale maatregelen aan, zodat een menswaardig bestaan in het algemeen verzekerd lijkt.

Sociale zekerheid. Dit is de laatste gedachte, die ik nog aan het kleine boerenvraagstuk wilde wijden.

Ons urgentieprogram vraagt „verbetering, uitbreiding van en vereenvoudiging der sociale verzekeringen, zowel voor *kleine zelfstandigen* als voor loontrekkers met behoud der persoonlijke verantwoordelijkheid”.

Reeds zijn de kleine zelfstandigen, dus ook de kleine boeren betrokken in een noodvoorziening voor ouden van dagen en ernstig wordt gewerkt aan een pensioenregeling mede voor deze categorie. Als de tekenen niet bedriegen zal de oplossing hier niet al te lang meer op zich laten wachten.

En even sterk verlangen leeft er onder onze kleine boeren (en niet alleen de kleine) naar kinderbijslag.

In de Memorie van Antwoord betreffende de wijziging der Kinderbijslagwet, welk stuk dateert van 6 November 1946 verklaarde de Minister van Sociale Zaken, en dit is wel de laatste officiële uitspraak, dat hij in beginsel sympathiek staat tegenover een kinderbijslagregeling voor kleine zelfstandigen. Bijzondere moeilijkheden zijn, volgens hem, o.a. de vaststelling en de inning van de premie. Het vraagstuk wordt bij de voorbereiding van de herziening der sociale verzekering nader bezien, zeide de heer Drees.

De aangehaalde woorden hebben een klank, die onze Partij toch vooral niet in slaap mag sussen. De studie dreigt wat al te lang te duren. België kent deze kinderbijslag reeds vele jaren en op het gebied van regeling en ordening behoeven wij in dat land toch niet in de leer te gaan. Het komt, naar mijne mening, meer aan op de wil om door te tasten dan op het zoeken naar de meest perfecte oplossing.

De kleine boeren, die hun arbeid niet zelden lager beloond zien dan in loondienst arbeidenden, mogen terecht aanspraak maken op dit bij uitstek sociale instituut.

Dr. Ir. W. J. DROESEN.

Algemene Parlementaire Kroniek*

In de maand Juli is er in de Tweede Kamer knap en veel werk verricht, meestal op een saai voorgedragen toon. Vaak waren bij uitstek deskundigen aan het woord, die het luisteren door de inhoud van hun betoog wisten af te dwingen. Alles bijeen een uitgesproken vruchtbare maand en een waardig afscheid van het zittingsjaar 1946-'47 door de per 19 Juli op reces getogen Kamer. Slechts door toevoeging van verschillende late avondzittingen en morgenzittingen aan de meer gebruikelijke middagzittingen is Mr. van Schaik er in geslaagd, en dan nog met veel passen en meten, om de Kamer in zo luttele dagen door zulk zwaar bedrijf heen te leiden. Hoewel het reces door de Kamerleden derhalve over het algemeen wel verdiend is, blijft het nog een open vraag of het zonder verstoring zal verlopen. De Oost-Indische kwestie nadert haar ontknoping. In het licht der afgelegde regeringsverklaring is die er eigenlijk al, maar juist in deze eindphase kan er nog van alles voorvallen. En derhalve blijven de Kamerleden als het ware in een toestand van alarm en zoveel mogelijk binnenslands.

De zware bekommernis om het Koninkrijk houdt, laat ons hopen allen onder druk en bij deze mensen, die tot de weinige Nederlanders behoren, die althans voldoende de betekenis van alle genomen beslissingen kunnen begrijpen, is deze druk zeker niet minder zwaar dan tijdens de Duitse bezetting.

Twee belangrijke brokken lichten wij uit deze parlementaire kroniek om ze aan een afzonderlijke beschouwing te onderwerpen. Het wetsontwerp Douane-overeenkomst Nederland-België-Luxemburg ontmoeten wij onder eigen hoofd in dit nummer. Het wetsontwerp Welvaarstfonds Suriname komt voor in een volgend nummer, afzonderlijk behandeld omwille van zijn belangrijkheid en uitzonderlijke sympathie, uitgesteld door zijn minder grote gebondenheid van actualiteit aan tijd. De overige belangrijkste onderwerpen volgen hier.

Plaatsing van minder-valide arbeidskrachten.

De Heer Drees dwingt als minister steeds meer de bewondering af. Hij is productief en daarbij realistisch op het nuchtere af. Niet lang na zijn wetsontwerp Ouden van Dagen komt hij met een nieuw alleszins belangrijk wetsontwerp en weet in een sobere 15 artikelen de plaatsingsmogelijkheid van minder-valide arbeidskrachten in bedrijfsleven en overheidsorganen wettelijk te regelen.

* Noot van de redactie: Deze kroniek werd geschreven voor het politieel optreden in Indonesië, zodat de hierop betrekking hebbende debatten er nog niet in besproken zijn.

Indien men aanvaardt, dat mindere validiteit iemand niet ontslaat van de algemene arbeidsplicht en ook de minder-valide arbeider die plicht t.o.v. zijn persoon en de gemeenschap moet beleven, dan heeft men al een heel hechte basis voor dit wetsontwerp. Daarbij kan men de kewstie tevens nog beschouwen vanuit het aan die plicht equivalent recht op arbeid. Het is dan onbetwistbaar de taak van de Overheid om op enigerlei wijze ook voor deze minder-valide arbeidskrachten de algemene mogelijkheid tot het veroveren van een werkkring te scheppen. Indien de Overheid dit doet op aanvaardbare wijze, dus zonder het brengen van stoornis in de algemeen arbeidsmogelijkheden van anderen, dan handelt zij volkomen terecht. Kan de Overheid het vraagstuk gevoeglijk ter oplossing aan de vrije maatschappij overlaten, zeker dan is het verstandig dit te doen, maar voor wie de Memorie van Toelichting op dit wetsontwerp leest, is het wel duidelijk, dat de vrije maatschappij dit bij de huidige stand van het probleem niet op bevredigende wijze vermag te doen. Door vrije bemiddeling werden in twee jaren tijds ruim 12.000 minder-validen geplaatst, maar de inschrijvingen liepen over ruim 36.000 personen. Een plaatsing van ongeveer $\frac{1}{3}$ van het aanbod dus. Nog bedenkelijker wordt deze vrije prestatie, indien men er rekening mede houdt, dat velen dezer plaatsingen van zeer korte duur waren en bij aflopende overheidswerkzaamheden. Bovendien raamt de Memorie van Toelichting het aantal minder-validen boven de 50.000. Op grond van onze eigen ervaring menen wij te mogen zeggen, dat ook deze raming nog ver beneden de werkelijke toestand ligt. De wet doet nu een ernstige poging om het particulier initiatief aan te vullen. Iedere werkgever, in wiens onderneming meer dan 20 personen werken, is bij aanstelling van nieuw personeel gebonden om op aanwijzing van het bevoegde Gewestelijk Arbeidsbureau minder-validen in dienst te nemen, tenzij dat hij reeds op andere wijze aan zijn verplichting heeft voldaan. Bij een personeel van 20 tot 50 werknemers moet hij ten minste eventueel één minder-valide arbeidskracht tewerkstellen en verder voor elk veelvoud van 50 werknemers wederom één minder-valide arbeider accepteren. De arbeidsbureaux zijn bevoegd tot controle en bij overtreding zijn zij met de Arbeidsinspectie opsporings-bevoegd.

Minister Drees stelt zich voor, dat de Overheidsdiensten het voorbeeld zullen geven bij een loyale uitvoering der Wet.

Tevens stelt de minister de werkzaamheid in het vooruitzicht van een reeds in het leven geroepen Raad van Herstel van Arbeidsgeschiktheid van minder-valide personen. Naar het voorbeeld van in Groot-Brittannië zeer goed geslaagde proefnemingen, zal deze Raad van Herstel van Arbeidsgeschiktheid met de nieuwe wet krachtig bijdragen tot het ontlasten van de gemeenschapszorg voor de minder-validen en tot het verheffen dezer categorie uit de huidige toestand van maatschappelijke depressie.

Ondanks de optimistische uitingen van de minister in de

Tweede Kamer, zal het nog wel enige moeilijkheden bieden vooraleer de wettelijke omschrijving van het begrip „minder-valide arbeidskrachten” in de practijk hanteerbaar is gebleken. Sympathiek is ondertussen het met name noemen van lichamelijk of geestelijk benadeelde militairen of verzetslieden, die op deze grond een pensioen of pensioenvervangende uitkering van de Overheid genieten.

Alles bijeen een wetsontwerp, waarvoor de minister ook van de zijde der K.V.P., bij monde van de Heer van Vliet, veel lof oogstte en dat volledig past in de solidaristische geest van het kabinet-Beel. Men moet deze wet dan ook niet zien als in de eerste plaats ingegeven door de nood der na-oorlogse tijden, maar als een blijvende bijdrage van de Overheid ter completering van het vrije initiatief ten bate van het Algemeen Welzijn.

Bijzondere aandacht verdient een opmerking van de Heer van Vliet, die beoogde ook het neringdoende deel onzer volksgemeenschap zijn bijdrage tot oplossing van het vraagstuk der minder-valide arbeidskrachten te doen brengen. Hij bepleitte ruime belangstelling en loyale afhandeling van aanvragen voor vestigingsvergunning door minder-validen. Het viel in de smaak van minister Drees, die beloofde als postillon d'idée te zullen fungeren bij zijn collega van Economische Zaken en het daar krachtig te zullen aanbevelen.

Bevordering doelmatige verdeling woongelegenheden.

Wel rechtstreeks gevolg van de rampspoedige oorlog was het wetsontwerp, waarmede de minister van Binnenlandse Zaken voor de Kamer moest treden.

Bij dit wetsontwerp wordt, door overmachtige nood gedwongen, inbreuk gemaakt op het heilige recht van woning en eigendom. Het in het Nederlandse volksleven zozeer verankerde Engelse spreekwoord : „My Home is my castle”, is door deze wet op essentiële punten en voor lange tijd een weinig inhoudvolle uitdrukking geworden. Veel is er dan ook over dit wetsontwerp te doen geweest en het gewijzigd ontwerp van wet legt daarvan reeds getuigenis af.

Het voornaamste goede dat in het wetsontwerp is gelegen en dat deze toekomstige wet verantwoord doet zijn, is de zo rationeel en billijk mogelijk geregelde tegemoetkoming aan de heersende woningnood. Ditzelfde konden wij van het Vestigingsbesluit-1942 niet zeggen en ook het gewijzigde vorderingsbesluit-1946 bood in dit opzicht moeilijkheden. Naar raming bedraagt het woningtekort in Nederland 300.000 woningen en alle-optimisme ten spijt, laat het zich niet aanzien, dat wij binnen de 15 jaren deze achterstand met de normale jaarlijkse behoefte-uitbreiding van 30.000 woningen, tengevolge van het bevolkingsaccres, zullen hebben overbrugd. En desondanks is het een natuurlijke wet, dat met het leven ook het wonen zal moeten doorgaan. Hoe pijnlijk ook,

kan de Overheid dus niet ontkomen aan de rechtstreekse eis van het Algemeen Belang om de beschikbare woongelegenheid doelmatig en billijk te verdelen. Het wetsontwerp steunt dus op sociale rechtvaardigheidsgronden.

Het omvangrijke wetsontwerp valt uiteen in enkele hoofdstukken, waarvan het meest essentieel zijn het eerste hoofdstuk over het in gebruik nemen en geven van woongelegenheid en het tweede hoofdstuk over de vordering van woonruimte.

In het vervolg zal het verboden zijn een woongelegenheid in gebruik of medegebruik te nemen of te geven, tenzij door burgemeester en wethouders daartoe een schriftelijke vergunning is verleend aan hem, die de woongelegenheid wenst te betrekken. Tevens zullen in de toekomst burgemeester en wethouders onder bepaalde wettelijke voorzieningen en ministeriele richtlijnen, gerechtigd zijn woonruimte of inkwartiering in woningen te vorderen.

Aanvankelijk zouden deze bevoegdheden in handen zijn gekomen van de burgemeesters en op praktische gronden meende de minister ook tijdens de Kamer-debatten deze figuur te moeten blijven aanraden. In een uitvoerig en logisch betoog greep de Heer Jos. Maenen, spreker der K.V.P.-fractie, echter terug op de gezonde beginselen der democratische orde, waarbinnen voor dergelijke dictatoriale functie-dragers geen plaats is. De Kamer was het daarmee eens en de Heer Algera bracht een amendement, waarin het Wetsontwerp in dit opzicht alsnog werd gecorrigeerd.

Een tweede uiterst belangrijk geschil beslechtte de Kamer door in te gaan op een amendement van de Heer Maenen ter aanvulling van artikel 7, lid 1. Aanvankelijk kende het wetsontwerp slechts het doelmatigheidsbeginsel als norm voor de verdeling van woonruimte. Naar 's ministers mening mocht echter het begrip doelmatigheid niet alleen slaan op de technische zijde van het vraagstuk. De Heer Maenen voelde zich echter allerminst gerustgesteld door de mogelijkheid van een dergelijke doelmatige interpretatie van de doelmatigheid bij de woonruimte-vordering. Hij verkoos duidelijker termen om aan te duiden, dat niet de alledaagse opvatting over doelmatigheid hoogtij zou vieren bij de praktische toepassing der wet, doch dat ook meer geestelijke waarden daarin zouden worden betrokken. Vandaar zijn amendement, waarbij wordt bepaald, dat „gelet moet worden op de rechtspositie der partijen en alle overige in aanmerking te nemen belangen”. Er is over de reële zin van het woordje „lettende” nogal wat heen en weer gepraat, maar tenslotte werd het amendement Maenen aangenomen en daarmee is ook het woordje „lettende” in de wettekst verschenen en afgezien van welke ministeriële of andere mening ook zal het rechtsprekende orgaan en het uitvoerende orgaan het niet contra-lege kunnen uitleggen. Derhalve staat het vast, dat bij de vordering van woonruimte en inkwartiering de doelmatigheid moet worden betracht,

„lettende op de rechtspositie der partijen en van alle overige in aanmerking te nemen belangen”. Naar onze bescheiden mening is dit amendement derhalve van essentiële betekenis, omdat er het karakter der wet inderdaad door wordt gewijzigd.

Een belangrijke wijziging ten overstaan van de oude toestand kende het gewijzigde ontwerp reeds door het scheppen van een beroepsmogelijkheid en de instelling van een gemeentelijke advies-commissie. Het college van B. en W. mag eerst vorderen na advies te hebben ingewonnen bij een door de gemeenteraad ingestelde adviescommissie. Indien deze adviescommissie niet eensluidend in haar advies was, kan degene tot wie de vordering is gericht in beroep komen bij het College van Gedeputeerde Staten. Bovendien is deze vaste adviescommissie verplicht hem tot wie de vordering wordt gericht, in de gelegenheid te stellen zijn bezwaren in persoon of bij gemachtigde mondeling in de vergadering der commissie kenbaar te maken, vóórdat het advies wordt vastgesteld.

Hier wordt wel een hechte waarborg geschapen tegen willekeur en ondoordacht handelen, die gunstig afsteekt tegen de merendeels tot nu toe bestaande practijk.

Een ander amendement van zeer grote betekenis zag de Heer Maenen door de Kamer aanvaard door de opname van artikel 18a (na hernummering artikel 18).

In het oude artikel 19 van het gewijzigde ontwerp werd voorzien in de mogelijkheid een vordering te beëindigen door de autoriteit van wie de vordering was uitgegaan. Ter voorkoming van nadelen voortkomend uit traag beleid of willekeur, ter bevestiging der rechtszekerheid bij verschillen van inzicht tussen betrokkene en de uitvoerende autoriteit, alsmede ter bevordering van de bewijsvoering, wilde de Heer Maenen daarenboven de mogelijkheid van ontruiming van het gevorderde scheppen bij beslissing door de rechtelijke macht, in deze de kantonrechter. Bij onbehoorlijk gebruik van het gevorderde of bij ernstige overlast door gebruiker aan betrokkene of zijn huisgenoten aangedaan, kan een rechterlijke beslissing worden ingeroepen. Evenzo is dit mogelijk indien de economische belangen en maatschappelijke behoeften van hem tot wie de vordering is gericht, dit eisen.

Het snelle tempo, waarin de Kamer haar werk afdeed, was oorzaak, dat minister Beel aanvankelijk de betekenis, omvang en redactie van dit nieuwe artikel niet geheel kon volgen en de Heer Romme moest er nog even aan te pas komen om de klemmende vanzelfsprekendheid van de aanvulling der onderhavige wetslacune te verduidelijken. Na een nachtje slapen (maar het is wellicht juister te zeggen na een nachtje werken), en na enige door hem voorgestelde perfecties, nam minister Beel het amendement-Maenen over.

Wij gaan een noodwet rijker worden. Misschien bevreedt het menigeen, dat, getrouw aan het karakter ener noodwet, geen tijdslimiet in deze wet zal zijn opgenomen. Zij mogen gerust zijn.

Ondanks zorg en tijd aan het wetsontwerp doelmatige voorziening woongelegenheid besteed, staat het vast, dat de strubbelingen der practijk bij de toepassing dezer wet de wetgever nog menigmaal zullen bezighouden. Al wensen wij ons volk in hoge mate toe: de naasteliefde, die deze wet alleen maar dragelijk maken kan, wij beseffen te goed 's mensen tekortkomingen en 's mensen drang naar gesloten huiselijk geluk om niet met grote moeilijkheden rekening te houden.

Buitengewoon Pensioen voor Deelnemers aan het Verzet.

Ook dit wetsontwerp heeft het gebracht tot een gewijzigd ontwerp. De gedachte, die aan het wetsontwerp ten grondslag ligt, is wel in hoge mate te waarderen. De erkenning van een recht op buitengewoon pensioen ten behoeve van hen, die tijdens de bijandelijke bezetting van het Rijk door daad of houding hebben deelgenomen aan het binnelandse verzet, alsmede van hun nagelaten betrekkingen, is niet anders dan een dure ereplicht te noemen voor ieder rechtgeaard Nederlander. Zij die in het offer voor het Algemeen Welzijn hun hoogste persoonlijk welzijn zagen, begrepen en het daarom zonder aarzelen brachten, moeten in dit solidaristische inzicht bij uitstek niet worden ontgoocheld. De natie behoort in het tekort der middelen tot verwerving van hun persoonlijk welzijn en dat der hunnen, volgend uit het gebrachte offer, te voorzien. Eenzelfde redenering geldt voor de gevallen militairen.

Het is te prijzen, dat de Overheid in de persoon der regering deze taak zag en volbracht, er is kritiek op de wijze, waarop zij hem zag en de mate, waarin zij hem volbracht. Deze kritiek is door de Kamer aan de minister van Binnenlandse Zaken niet onthouden. Zeer billijk te achten verbeteringen zijn bij amendement gesteld, doch op een enkele uitzondering na niet verwezenlijkt.

De reden daarvan was gelegen in het feit, dat de minister mededeelde het wetsontwerp te zullen terugnemen, indien de betrokken amendementen waarvoor de gehele Kamer voelde, zouden worden aanvaard. De minister oordeelde, dat aanneming dezer amendementen op het gehele terrein dezer ere-wetgeving, ja zelfs op nog breder terrein, gevolgen zou teweegbrengen, die bij een vergelijking der samenhangende bepalingen rechtvaardigheidshalve niet te ontkomen zouden zijn. Daarnaast waren dezer gevolgen finantieel voor de regering onaanvaardbaar.

De minister had hierin gelijk en waar hij deze verantwoordelijkheid zelfs zo sterk uitsprak, dat hij het wetsontwerp dreigde terug te nemen, heeft de Kamer het ministerieel inzicht met een zeer bezwaard hart gerespecteerd. Er is dan ook zeer weinig aan het wetsontwerp veranderd en dit blijft te betreuren, omdat op deze wijze het verzet slechts is gehonoreerd met een voorziening in de minimum-behoeften van tijdelijk en blijvend invalide verzetslieden of hun nagelaten betrekkingen (weduwen

en wezen). Al moet dit ook worden geweten aan de noodtoestand van ons volk, dit neemt niet weg, dat de tragedie van het verzet een bladzijde werd uitgebreid.

Wijziging van de Leerplichtwet.

Ook minister Gielen kwam deze maand in aanraking met de Tweede Kamer door de behandeling van het wetsontwerp Wijziging van de Leerplichtwet. Zoals te doen gebruikelijk bij het optreden van deze minister, ondervond hij ook nu weer felle verbeteringen tegenstand van de zijde van de Partij van de Arbeid. De Heer van Sleen is met alle deskundigheid, die hij vermog op te brengen, en hij moet deskundig geacht worden, in onbedaarlijk stormachtige bewoordingen minister Gielen te lijf gegaan op vele punten, waarbij de hoofdzaak wel moet worden gezocht in de brandende antipathie van de Heer van Sleen tegen artikel 26 van het ontwerp.

Minister Gielen bleef kalm en beminnelijk van toon, maar als vakman en veldheer onverbiddeijk realistisch en, al was het op het kantje af, hij sleepte de volledige overwinning uit het veld.

De twee voornaamste artikelen van het wetsontwerp waren : art. 3, waarbij het 8ste leerjaar definitief wordt ingevoerd en dus de door de Duitse bezetter getroffen maatregel van 1942 wordt bekrachtigd.

art. 26, waarbij bepaald wordt dit 8ste leerjaar voorlopig op te schorten en wel tot het jaar 1950, in welk jaar het krachtens deze wet automatisch verplichtend wordt.

Het debat heeft zich niet bewogen over artikel 3. Dit werd algemeen gunstig onthaald op diverse gronden van culturele, sociale en economische aard. Daarentegen werd de motivering van de minister om de leerplicht voor het 8ste leerjaar drie jaren op te schorten zwaar bestreden.

Het standpunt van de minister is samen te vatten in het moreel niet verantwoord zijn van het opleggen van een algemene leerplicht bij de onmogelijkheid om nu reeds een didactisch en paedagogisch correct 8ste leerjaar te bieden.

De tegenstanders van de minister waren van oordeel, dat de opheffing van de leerplicht voor een kleine drie jaar de thans bestaande goede scholen voor V.G.L.O. zou doen verdwijnen, terwijl het tevens zeer bezwaarlijk zou zijn om over 2½ jaar de scholen weer opnieuw te organiseren.

De minister is steeds overtuigd geweest van het bestaan van verschillende goede V.G.L.O.-scholen. Hij constateerde echter, dat het aantal, hetwelk onder de maat bleef, aanzienlijk groter was dan het aantal goede scholen. Hij heeft in de wet ook de mogelijkheid voorzien de goede scholen te handhaven, echter niet op verplichte basis. Er waren zijns inziens te grote praktische bezwaren aanwezig, welke beletten de leerplicht alleen te doen gelden voor plaatsen waar goede V.G.L.O.-scholen te vinden zijn. In die plaatsen echter wilde hij wel de volle medewerking tot

ondersteuning en bestendiging van het 8ste leerjaar op facultatieve basis verlenen. De meerderheid van de Kamer deelde het realisme van de minister, die tevens in onmiskenbaar duidelijke woorden alle wantrouwen der Kamer t.a.v. zijn uiteindelijke goede bedoelingen met het 8ste leerjaar wegnam. De spreker der K.V.P., de Heer Peters, die aanvankelijk van plan was de Kamer via een motie dit wantrouwen ook onmogelijk te maken, trok op de duidelijke toezeggingen van de minister zijn motie in.

Wel gunde minister Gielen de Kamer het amendement van de Heer van den Heuvel, die opkwam voor de gelijkstelling van de lagere land- of tuinbouwscholen met het nijverheidsonderwijs in het gehele leerplichtplan. Weliswaar achtte de minister het algemeen vormend karakter dezer scholen nog niet geheel voldoende, maar hij uitte toch geen overwegend bezwaar. De Kamer aanvaardde dan ook de motie.

Bij deze gelegenheid sprak de Kamer ook een oordeel uit over haar inzicht, dat een aan het 8ste leerjaar aansluitende gedeeltelijke leerplicht van tenminste twee jaar gewenst werd geacht. Deze motie van de Heer Peters ontmoette algemene instemming.

De Regeringsverklaring over Oost-Indië.

Het is onze uiterst bekwame en scherpzinnige fractie-leider Prof. Romme, vergund geweest althans de theoretische erkenning te belevan van regeringszijde, dat zijn visie op de te voeren politiek in Oost-Indië de juiste was. In een historische nota heeft de regering haar standpunt inzake Indonesië aan de Kamer voorgelegd en daarmee getuigenis gegeven van haar inzichten, die als zodanig zeer zeker aanvaardbaar zijn en in knappe krachtige toon gesteld.

ONDANKS dit bleef voor de Kamer toch nog de grote vraag open of de regering wél beschikt over de zedelijke moed en de innerlijke kracht om haar inzichten te effectueren, vooral daar de kwestie, wat tijd en moreel betreft, in een stadium is gekomen, dat geen uitstel gedooft. Wij hebben bij de aanvang van de algemene parlementaire kroniek reeds gewezen op de zwakke zijde van het kabinet-Beel in zijn vermogen om in deze aller-moeilijkste kwestie de vaderlandse opinie voldoende te representeren. Een kabinet op breder basis was, juist omwille van deze aangelegenheid, niet te versmaden geweest. Men kan de discussie der K.V.P., bij monde van haar fractie-leider Romme, dan ook het best kwalificeren als ten doel hebbende de kracht van het kabinet te peilen en tevens aan dit kabinet de volle steun toe te zeggen bij de uitvoering van het in de regeringsverklaring gestelde, met desavouëring van gebeurlijke afwijkingen daarvan.

Zoals het in dergelijke gevallen meestal gaat, zo is het ook hier gegaan. Het resultaat is voor subjectieve beoordeling vatbaar. De K.V.P. ziet derhalve met spanning toe, doch is voorlopig gerust door vele onmiskenbaar duidelijke regeringsuitingen.

Dr. W. L. P. M. DE KORT.

De
POLITIEKE SITUATIE
der
ZWITSERSE KATHOLIEKEN
(II)

Toen de Nationalrat Dr. Jozef Zemp in 1880 een poging deed om de Zwitserse Katholieken in zijn „Schweizerische, Konseratieve Union” onder één politiek dak te huisvesten, werd dit een mislukking. De „unie” hield het nog geen jaar uit. Een nieuwe poging, in 1894, om de éénpartij gedachte in de „Katholische Volkspartei” te verwerkelijken, had evenmin succes, dezelfde tegenwerkende invloeden lieten zich met dezelfde kracht gelden. Pas in het jaar 1912 slaagde de thans nog steeds groeiende „Schweizerische Konservative Volkspartei” er in het hoofd boven water te houden en langzaam terrein te winnen in het politieke strijdperk van Helvetia. Deze moeilijke gang van zaken bij de politieke organisatie onzer geloofsgenoten in het land der bergen was een zeer logisch gevolg van historisch gegroeide verhoudingen, die men zich goed moet realiseren bij het vormen van een oordeel.

Dr. L. de Gou begon in de Juni-aflevering van dit blad zijn bijdrage over het ontstaan der Zwitserse grondwet met te wijzen op enige typische historische coincidenties tussen de federale verhoudingen in onze Republiek en de Republiek Helvetia in de 17e en 18e eeuw. *Hier* wordt juist de nadruk gelegd op een diepgaand verschil uit die periode, n.l. de toestand van de Katholieken. Wij hebben vervolging gekend tot en met, wij werden getroffen in onze kinderen door de protestantse scholen, in ons burgerrecht door de voor ons hermetisch gesloten openbare functies, in ons geloof door de moeilijkheden onze priesters in de weg gelegd. In Zwitserland, waar de Katholieken zich met alle geweld, ook van wapenen, hebben verzet tegen de invoering der reformatie, men denke aan de veldslagen bij Keppel en Gubel, ontwikkelden zich heel andere verhoudingen. De aan de Moederkerk trouw gebleven Katholieke Kantons behielden binnen de eigen grenzen een volkomen vrijheid, en waren, geleerd door de ervaring, niet bereid, deze ten koste van duizenden levens verkregen rechten op te offeren. Wij haalden de Fransen in als verlossers, *zij* vochten zich dood tegen de legers der alleenzaligmakende revolutie. *Wij* waren, in 1848, bereid om te vechten voor een nieuwe grondwet, *zij* verenigden zich in de katholieke Sonderbund om, met wapengeweld, van een nieuwe grondwet verschoond te blijven. En toen deze er toch kwam, dank zij de militaire capaciteiten van generaal Dufour, die anti-katholieke

vrijscharen en niet-katholieke legerkorpsen aanvoerde tegen de burgerij der oude Katholieke kantons, gebeurde dat tegen de wil der overgrote meerderheid. Overal werden de Kantonale regeringen „gezuiverd” van trouwe Katholieken en vervangen door fanatieke aanhangers van het radicaal liberalisme, dat wij nooit zo leerden kennen, tenzij onder Kappeyne, toen het politiek gezien, reeds een verloren zaak verdedigde. In Zwitserland heeft dit radicaal liberalisme alle middelen gebruikt om de katholieken, niet alleen uit alle openbare functies te weren, die het ganse land betroffen, maar ook uit de sleutelposities der eigen kantons. Is het niet merkwaardig als men met grote bevreemding constateert, dat in dit bij uitstek democratisch land de zonen van St. Ignatius al volle honderd jaren de toegang is verboden? Of, dat een katholiek priester, ondanks de grondwettelijke gelijkheid der burgers niet verkiesbaar is in wetgevende lichamen en openbare functies? Dat was het werk der fanatieke liberalen uit 1848. In 1874 gebeurde er nog iets anders. De uitvaardiging van de Syllabus en het dogma der pauselijke onfeilbaarheid bracht ons van liberale zijde een stroom van fel anti-papistische pamfletten, maar van diezelfde liberale zijde kregen *onze geloofsgenoten* in Zwitserland een *zware kultuurstrijd* te verduren.

De niet-katholieke Zwitserse historicus Bonjour, zegt daarover: „In weiten Kreisen der Durchschnittsradikalen, wo man in selbstgenugsamer Diesseitigkeit verharrte und einem faden Materialismus huldigte, entstand eine scharfe kirchenfeindliche Stimmung, erwachte die alte aufklärerische Lust, die Autorität der Kirche zu untergraben . . . Diese sogenannten Fortschrittler bevöllige Verständnislosigkeit gegenüber dem Christentum, oft auch widerlicher Bildungsdunkel”. De oud-katholieke beweging werd door de liberale overheid overdadig gesteund, zij kreeg grote rijkdommen, ten koste van de bezittingen der Katholieke Kerk. De glorieuse figuur van Kardinaal Mermillot van Genève stond midden in die strijd, met dit zegenrijk gevolg, dat de Sensus Catholicus zich alom verdiepte en tot verzet tegen het onrecht stimuleerde. De afkondiging van het Onfeilbaarheids-decreet werd in het Bisdom Bazel en de kantons Solthurn, Bern, Aargau en Thurgau verboden. Bisschop Lachat, die zich hier niet aan stoorde werd verbannen, zijn vermogen in beslag genomen, zijn Kapittel ontbonden; hij vestigde zich in Luzern. Daar bezochten hem 97 zijner priesters, die formeel protesteerden tegen deze aanslag op de vrijheid van een medeburger; allen werd de verdere uitoefening van hun geestelijk ambt verboden, hun plaatsen werden bezet door aanhangers van de oud-Katholieken. Nu begon het mislezen in het geheim, met het gevolg, dat veel priesters boeten en gevangenisstraf opliepen. Het ging hard tegen hard, maar de hardheid van de geloofstrouw der Katholieken won het, en tenslotte was het Leo XIII, die langs diplomatieke weg een oplossing wist te bewerken. In al deze gebeurtenissen vonden de Katholieken aanleiding hun federa-

lisme zo consequent mogelijk te handhaven en te verdiepen. Tegenover de centralistische gedachtengang van Radicalen (Liberalen) en Socialisten stelden de Katholieken het federalisme, niet als tactiek zonder meer, doch als principe, als een levensbeschouwing. Wick drukt zich zeer positief uit : „Nicht nur aus der Geschichte, sondern auch aus der Auffassung der christlichen Naturrechtes heraus ist die Konservative Volkspartei eine föderalistische Partei. Der Föderalismus ist für diese Partei nicht nur ein geschichtlicher oder juristischer, oder formaler Begriff, sondern entspringt auch dem Ideengehalt des Christlichen Naturrechtes. Der Föderalismus ist für die Partei nicht nur eine geschichtliche oder juristische Erscheinungsform sondern zugleich eine sittliche Norm! (Katholisches Handbuch 1943 pag. 328)

De Katholieken streefden dan ook niet naar politieke invloed op de landsregering, hun kracht lag uitsluitend in het kanton. Tot op het einde der 19e eeuw bleef hun invloed in de bondszaken beneden het vriespunt, terwijl zij na 1848 geleidelijk hun oud overwicht in de kantonale regeringen herwonnen. En hierdoor hadden zij toch, zij het volkomen indirect, gedeeltelijke controle op de politieke gang van zaken met het gehele land.

Maar de eerste vijftig jaren na de oprichting van de Bondsstaat bleef het aandeel der Katholieken bij de staatkundige wilsbepaling in het „Eidgenossenschaft" uiterst gering. In hun „eigen" kantons kregen de Katholieken gelegenheid politieke activiteit te ontplooiën en politieke aspiraties te realiseren, terwijl zij in de „gemengde" kantons zich bepaalden tot het vormen van zekere invloedssferen, waar de daar regerende meerderheid dan min of meer rekening mee hield.

Onder deze verhoudingen moest wel ieder streven naar centralisatie, zij het ook in eigen confessioneel verband, in ieder kanton afzonderlijk op veelsoortige tegenstand stuiten. Het bijzondere, het kantonale domineerde de publieke opinie. Toch weken vooruitziende mannen hiervoor niet terug bij hun pogingen de eenpartij-gedachte aanvaardbaar te maken, met volkomen behoud van het federalistisch principe. Zij voorzagen, dat, indien geen tegenwerkende krachten werden georganiseerd om dit federalisme te verdedigen, vandaag of morgen de tegenstanders het eenvoudig zouden liquideren, desnoods op hardhandige wijze, zoals ook in 1848. Het was in het jaar 1891 dat voor het eerst een Katholiek, de reeds genoemde Dr. Josef Zemp in de Bondsregering werd opgenomen en het was een klein groepje van 8 z.g. „konservativen", die onder leiding van de Luzerner rechts-historicus, Anton Segesser, de strijd tegen het overmachtige liberalisme begon. Terloops hier de opmerking, dat de in onze oren bedenkelijk klinkende uitdrukking „Konservatief" niet ons begrip dekt, men bedoelt er in Zwitserland meer mede uitdrukking te geven aan een antirevolutionair sentiment, dat men huldigt in de politiek. Merkwaardig is het, dat bij de Zwitserse

Katholieken ook de bijzondere school oorzaak was van het eerste politiek contact met de gelovige protestanten, eveneens van hun standpunt bekeken logische federalisten. Was in 1880 de totstandkoming der „Unie” mislukt, een gunstig gevolg mag men het noemen, dat het streven zelf de aandacht der andere partijen trok op hetgeen er bij vooraanstaande Katholieken leefde. Men had voeling gekregen. Hieruit vloeide in 1881 de eerste politieke overwinning op de radicale liberalen voort, die de vrijheid van onderwijs wilde beperken. Katholieken en Protestanten sloten de gelederen. Het was de politieke zegen op „Konraditag”.

De Katholieken leerden hierdoor de kracht van hun isolement in dienst stellen van het algemeen landsbelang, zij keken uit naar bondgenoten, met dezelfde anti-radicalen intenties als zij zelf bezaten. Een losse coalitie kwam tot stand tussen de Protestantse en de Katholieke conservatieven, waarbij zich in de negentiger jaren „der Dritte im bunde” voegde, n.l. Theodorus Curti met zijn democratische aanhangers. Keer op keer wist deze combinatie de liberale oppermacht te deuken en vooral na het éclatante succes der Katholieken : Zemp, Keel en Pedrazzini in 1884, toen opnieuw een aanslag werd gepleegd en verhinderd op de vrijheid van onderwijs, op de indeling der kieskringen, op uitbreiding der aloude kantonale volksrechten, was er wel aanleiding tot absolute handhaving van het federalistische isolement, maar tegelijkertijd tot een spoedige en afdoende coördinatie aller krachten in één centrale verzetspartij. Op dit ogenblik is het dan ook voor de Katholieken zaak het door hen zelf royaal gegeven voorbeeld van rechtsbegrip voor de niet-katholieke minderheden in eigen kantons te doen aanvaarden en navolgen in de overige kantons. Vooral op het allesdominerende terrein van de school.

De Katholieke Kantons huldigden in de kwestie der minderheden een zo objectief mogelijk standpunt, zij geven aan deze minderheden wél niet-katholieke scholen. Hoe antwoorden de andere kantons op dit voorbeeld ? Verschillende passen dezelfde objectiviteit toe en geven op hun beurt subsidies of financiële gelijkstelling. Maar niet allen. Een bijzonder slecht figuur slaat het Kanton Solothurn, dat nog altijd, alsof de geschiedenis heeft stilgestaan, de fel anti-katholieke schoolwet uit 1873, de kultuurstrijdperiode, handhaaft. Voor een vrij confessioneel onderwijs is daar geen plaats. De Kantonale regering van Solothurn eist een volledige controle op de school. Leerkrachten uit een ander kanton zijn niet benoembaar, terwijl het praedicaat „katholiek” bij voorbaat een aanstelling onmogelijk maakt. Precies als bij ons. vóór 100 jaren ! Ditzelfde euvel wordt gemeld uit Zurich, en de Berner Jura.

Laten wij tot slot nog één vraag stellen en beantwoorden : Hoe incorporeert zich de „Konservatieve Volkspartei” in de nationale eenheid ? Allereerst de opmerking, dat de „Volkspartei” numeriek een zekere zwakte vertoont. Zij kan, statistisch

bekeken, nog minstens 50% in sterkte toenemen, wat natuurlijk grotendeels een kwestie is van activiteit. Nog tal van Katholieken zijn van overtuiging, dat zij het welzijn van hun vaderland ook kunnen dienen onder een andere vaan. Zo geven velen hun steun aan de boerenpartij, wat in een land met een zo uitgesproken boerenbevolking goed denkbaar is. De Katholiek weet zich ook tamelijk onafhankelijk bij de keuze ener politieke partij, mits hij maar niet uit het oog verliest, dat de leer der Kerk in die partij geen geweld wordt aangedaan.

De „Konservative Volkspartei” ziet als haar taak: in de moderne samenleving het natuurrecht tot gelding te brengen en tracht dit te bereiken door de onveranderlijke grondslagen van dat natuurrecht aan het moderne bewustzijn te openbaren. Haar primaire taak: de wil ener confessionele minderheid te representeren, heeft zij volbracht, zij weet zich mede verantwoordelijk voor verdere staatkundige op- en uitbouw van het vaderland. En als zodanig wijzen de Katholieken in Zwitserland er met grote nadruk op, dat de „Konservative Volkspartei” in wezen wel een politieke maar geen confessionele partij mag genoemd worden.

Zij stelt dan ook, als bij ons de K.V.P., haar lidmaatschap open voor ieder, die haar politieke doelstellingen kan onderschrijven, en die doelstellingen zijn saamgebracht in een bij uitstek „Schweizerisches Parteiprogramm”.

Niet de eenzijdige belangen der Katholieken, maar de nationale belangen activeren de partij, beziën van katholiek standpunt als daar aanleiding toe is. Zo dat ook in „der Schweiz” momenteel de gedachte burgerrecht verwierf, dat de beste Katholiek en de beste protestant ook de beste patriotten zijn. In een slotartikel nog iets over de andere partijen.

F. DE KOCK.

De
Nederlands-Belgisch-Luxemburgse

Douane-overeenkomst

De oorlog veranderde het politiek, economisch en geestelijk wereldbeeld in zeer aanzienlijke mate. De Europese politieke machtverhoudingen, waarmede wij met min of meer grote verschuivingen vertrouwd waren vanaf de tijd van Hendrik VIII van Engeland, werden zeker voor een zeer lange periode doorbroken en maakten plaats voor het scherp contrasterende machtsvraagstuk van twee enorme landen, waarbij Europa voorlopig een factor is geworden van niet meer doorslaggevende betekenis. Wij moeten op internationaal politiek terrein ontwennen aan Europese denkvormen en ons verplaatsen in denkwijzen van anderen, die ons in velerlei opzicht vreemd zijn en waarin wij een noodlottige tragiek menen te moeten voorzien. Het is daarbij ons wel duidelijk, dat met een geweldige krachtsinspanning Europa er wellicht nog in kan slagen de hoofdlijnen van het internationale politieke gebeuren weer enigermate mede te richten. Bij een realistische beschouwing daarover stuiten wij op de andere terreinen des levens, tevens van fundamentele waarde voor de politiek, nml. op de terreinen der economische en geestelijke verhoudingen. Ook op beide laatste gebieden vertoont Europa niet erg bemoedigende tegenstellingen en ontwikkelingen, te meer weinig hoopvol, omdat zij voor een deel diep wortel schieten in eeuwen lange historie. Europa is in de loop der geschiedenis in zijn geweldige belangrijkheid te klein verdeeld gegroeid. Amerika en Rusland zijn, dank zij hun aanvankelijke mindere belangrijkheid omvangrijker uit kunnen groeien en Europa is economisch nu in aanzienlijke mate achter.

Het scheppen van de toestand van Algemeen Welzijn voor de burgers, zijnde Staatstaak, is voor de Europese mozaiek-Staten niet wel meer mogelijk en uitgezien moet worden naar breder economische verbanden.

Men slaat een historisch ontzagwekkende cultuur niet plotseeling ter neder, vooral niet waar juist de cultuur zich het meest internationaal weet te ontplooiën en te vestigen en daardoor mag men wel zeggen, dat geestelijk het Europese perspectief nog het beste is. Maar toch zien wij het Amerikanisme en Russisisme Europa penetreren en het kan niet uitblijven of een niet gereorganiseerd Europa zal ook op dit gebied zijn oude glorie zien vervallen. De hiaten in de Europese geesteswereld, door de twee machtige partners geslagen, grijpen steeds dieper in het Europese gebeuren in en verhinderen de zo noodzakelijke samengroei van het geheel.

Het is in het licht van bovenstaande gedachten een verheugende gebeurtenis, dat drie landen, die eens in de geschiedenis Europa's geestelijke kern uitmaakten en in geestes-opzicht nog het zuiverst Christelijk zijn ingesteld, het begin hebben gemaakt tot een samengroei in eigen stijl, die wars is van Russisme en Amerikanisme. De stap die hier wordt gezet, grijpt plaats op economisch gebied en heeft de omvang van een douane-overeenkomst. De opzet is te komen tot een volledige economische Unie, en alle mogelijkheden zullen worden aangegrepen om de nu nog daartegen bestaande beletselen op te heffen.

Het is duidelijk, dat de economische eenwording haar gevolgen hebben moet op politiek en op geestelijk gebied. Daaraan is niet te ontkomen en zo treedt, te midden van de Europese verwarring een Staten-blok naar voor, dat niet anders tot bezieling kan kennen dan de oude Christelijke traditie in Europa voort te zetten en de kern te zijn van een Europese hergeboorte in eigen stijl.

Wij zullen ons niet verder bezighouden met bespiegelingen over deze verheugende perspectieven. Het is goed om ze te memoreren en te verlevendigen, het is verkeerd om er in concreto op vooruit te lopen.

Het is waar, dat sedert 1830 België en Nederland niet naar gunstiger complementaire verhoudingen hunner economische structuur zijn gegroeid. Deze medaille heeft echter een keerzijde, want de industriële groei van Nederland vooral, heeft nu tot gevolg, dat de handelspolitieke tegenstellingen van voorheen hun scherpte voor deze landen wel in sterke mate verloren hebben. De fantastisch snelle opkomst van Belgisch Congo heeft anderzijds niet nagelaten de handelsbelangen van België te markeren. Bovendien zijn de tegenstellingen in economische structuur niet zodanig uitgegroeid, dat ze niet meer ten uiteindelijke gunste van beide partners zijn te redresseren. De economische grondslagen voor een Tol-Unie worden dus niet door essentiële tegenstellingen doorbroken en krijgen dus de kans tot ontwikkeling ten gunste van beide landen.

In de Memorie van Toelichting op het wetsvoorstel laat de regering zich dan ook terecht zeer optimistisch uit over de voordelen, welke uit de Tol-Unie zullen voortvloeien. Deze zijn vooreerst de aanpassing van de productie der drie landen aan de ruimere speciale mogelijkheden van de grotere economische eenheid. Kapitaal, grond en arbeid zullen daardoor een hoger effectief en dus ook een hoger rendement krijgen. Dit is waar voor het geheel, maar het spreekt vanzelf, dat het minder gezonde zwakkere deel in elk der beide landen ernstig zal worden gesaneerd. Die sanering kan uiteindelijk groter bloei betekenen, zoals deze is te verwachten voor de Belgische landbouw, hij kan echter ook uitschakeling betekenen, waarvoor ook verwachtingen kunnen worden geuit t.a.v. bepaalde bedrijven.

Kleinere offers naast grotere voordelen is dus het karakteristiek van deze Tol-Unie en doorzicht bij soepelheid van aanpassing is zaak voor de ondernemer.

Als tweede voordeel noemt de Memorie van Toelichting het grotere afzetgebied voor elk deelnemend land en besparing van deviezen door minder import uit derde landen. Ook dit inzicht is natuurlijk juist en het zal goed zijn de productieve prestaties van de deelnemende landen zoveel mogelijk ter algemene bekendheid te brengen en op de verhoogde afzet-mogelijkheid te richten en te specialiseren.

Wat eveneens van enorme betekenis is, en wat wij op onze manier duidelijk in het licht willen stellen is de eendrachtige versterking van de gezamenlijke positie der partners op de wereldmarkt.

Nederland, België en Luxemburg beschikken tezamen over een importpositie op de wereldmarkt van ruw geschat op vooroorlogse basis en in voor-oorlogs geldwaarde-peil van een grote 48 milliard Belgische francs. Wat de exportpositie betreft, deze zal op dezelfde basis belopen een grote 40 milliard Belgische francs. Tezamen dus ruim 88 milliard Belgische francs.

Ongetwijfeld bestaat de mogelijkheid deze positie niet alleen te bestendigen, maar ook in belangrijke mate uit te breiden. Toch zijn deze cijfers al imposant genoeg als men bedenkt, dat hiermede onze positie op de wereldmarkt ongeveer gelijk is aan de voor-oorlogse positie van Duitsland, terwijl ze aan die van Frankrijk en Canada verre te boven gaat. Zij brengen onze Tol-Unie op de derde plaats in de wereldhandel, na die van Amerika en Engeland.

Tezamen met onze Overzeese Gebiedsdelen en Belgisch Congo komt onze positie nog aanzienlijk hoger en belooft ongeveer 110 milliard Belgische francs. Naast het goede van de lancering der idee, is er altijd iets onwezenlijks in het betrekken binnen de fantasie van niet onmiddellijk realiseerbare mogelijkheden. Daarom durven wij niet in te gaan op het perspectief, dat ligt verscholen in het te zijner tijd betrekken van Frankrijk in deze Tol-gemeenschap. Wij zouden daarmede echter Engeland naar de kroon steken en niet alleen de kern scheppen, maar de basis leggen voor de economische hervinding van Europa.

Wat er van zij, voor de zo arbeidsintensieve landen van Nederland, België en Luxemburg is een vooraanstaande en stabiele plaats op de wereldmarkt van vitaal belang en dit wordt door deze douane-overeenkomst krachtig bevorderd. Wij mogen gerechtvaardigd hopen op uitbreiding van welvaart, bevestiging van rijkdom en versteviging van levenszekerheid en arbeid voor onze burgers.

De geschiedenis dezer douane-overeenkomst is niet over een pad van rozen gegaan. De tegenslag begon met de zo betreurenswaardig mislukte vereniging van Nederland en België en de

laatste gefaalde pogingen dateren nog van 1930 en 1932 met de niet effectuering van de zo gewenste Conventies van Oslo en Ouchy. Evenmin is voor de uitvoering dezer douane-overeenkomst een brede en gemakkelijke weg aanwezig. De moeilijkheden zullen nog talrijk zijn en zij vangen reeds aan bij de contingenterings- en deviezensgrens van Nederland enerzijds en België-Luxemburg anderzijds. Wij mogen ons niet ontveinzen, dat vooral deze deviezensgrens een volkomen destructieve factor is in de uitwerking der douane-overeenkomst. Anderzijds zal het niet eenvoudig zijn ze op te ruimen. Niet alleen de deviezenpositie van ons land verzet zich daartegen, doch door de aanneming der douane-overeenkomst ook de verschillen in loonstandaard, prijzenpeil, rentevoet en de verschillen in fiscale verhoudingen. Dit alles zal derhalve moeten worden opgeruimd, wil de douane-overeenkomst haar constructieve taak uitvoeren.

Voor dit alles is overleg en samenwerking nodig.

Ik geloof, dat het onjuist is slechts één bepaald zaligmakend beleid op het gebied van lonen en prijzen te erkennen. Voor mij lopen er in dit opzicht meerdere wegen naar Rome en ik meen te mogen aannemen voor de regering ook.

Eén zaak staat echter vast, en daarbuiten kan men niet. Men zal namelijk één der meerdere wegen tezamen met onze partners moeten bewandelen en derhalve zal men er in moeten slagen op de genoemde gebieden tot overeenstemming te komen. Ik meen, dat het redelijk is te verwachten, dat de betrokken regeringen daar in de naaste toekomst naar zullen streven en de uitlatingen daarover in de Tweede Kamer, bij de behandeling van dit ontwerp van de zijde der Nederlandse regering, bevestigen deze mening. Waar het echter vanwege de zakelijke en psychologische effecten ook om gaat, dat is het tempo. Ook van het tempo hangt het af of deze grote kans haar volle realiteit zal bereiken.

Om te geraken tot een volledig werkzame Tol-unie zal er ondertussen nog méér moeten gebeuren. Het gebied, dat daartoe moet worden bearbeid, is zeer uitgebreid. Zoals boven reeds werd vastgesteld, is Europa in kleine en scherpe verdeeldheden gegroeid. Zo komen ook Nederland en België-Luxemburg met hun eigen specifieke tradities tot de Unie. Daar zijn verschillen in monetaire en financiële systemen, daar zijn ongelijke, contrasterende fiscale verhoudingen, daar zijn meer of minder gevarieerde industriële, commerciële en sociale wetgevingen. Hier zal orde en gelijkvormigheid moeten worden geschapen, al bestaat de mogelijkheid op deze gebieden in trager tempo te werken en in langzamer groei geleidelijk te perfectioneren.

Er is reeds gewezen op belangen-tegenstellingen, die onherroepelijk offers van beide partners zullen vragen. Het grote goed der Economische Unie verwezenlijken zonder offers is uitgesloten te achten. Wij behoeven deze moeilijkheden niet te overschatten, maar wij mogen ze wel onderlijnen. Vandaar dat deze douane-

overeenkomst, als eerste essentiële stap ter economische eenwording, van alle partners de bereidheid vraagt om het Uniebelang in de economische orde en in redelijkheid gesteld, te zien als het hogere belang. Moge de herdenking van de historische verbondenheid onzer landen en het verlangen naar toekomstige grootheid als paladijnen van het gevoel de rede steunen bij deze taak.

Dr. W. L. P. H. DE KORT.

Boekbespreking

Sociaal Handboek. Grondlijnen voor een Katholiek Sociaal Program, Antwerpen-Tilburg 1946, 124 blz.

Een goed boek, maar verouderd ! De eerste editie van dit werk verscheen in 1927 als vrucht van de studie van een internationale kring van geleerden onder leiding van Kard. Mercier en later Kard. van Roey. Deze internationale Studiekring, genaamd de Unie van Mechelen in navolging van de vroeger bestaan hebbende Unie van Freiburg, vatte in korte, kernachtige stellingen de hoofdpunten van de katholieke leer samen over het gezinsleven, het burgerlijk leven, de bedrijfschappen, het economisch leven, de private verenigingen, het internationaal leven, het bovennatuurlijk leven. Het was een soort sociale catechismus, echter met dien verstande, dat de 179 stellingen niet alle een voor de katholieken bindend karakter dragen, doch vaak slechts een algemene richtlijn aangeven, die nader uitgewerkt moet worden en waaromtrent men van mening kan verschillen.

De uitgave van 1927 werd in 1933 en 1937 herdrukt, terwijl het handboek in de loop der jaren in acht talen werd vertaald.

De uitgave van 1946 is een ongewijzigde herdruk van de derde editie in 1937. Aan al de problemen, die tijdens en na de tweede wereldoorlog gerezen zijn, gaat het voorbij.

Het hoofdstuk over het internationale leven spreekt nog over de Volkerenbond, niet over de Verenigde Naties. De zo actuele problemen over de koloniale gebieden, de internationale economische en financiële verhoudingen, de nationaliteit en de rechten der minderheden, de naoorlogse belasting-politiek en cultuurpolitiek, de socialisatie en de bezits-spreiding, enz., enz., al deze problemen vindt men in het Sociaal Handboek ofwel in het geheel niet terug, ofwel in een min of meer verouderde probleemstelling.

Volledigheidshalve vermelden wij hierbij echter, dat de Unie van Mechelen in 1937 een „Code de Morale Internationale” opstelde, welke in 1938 in het Nederlands verscheen onder de titel „Handboek der Internationale Moraal”. Ook dit handboek is in 1946 opnieuw gedrukt, doch, evenals het Sociaal Handboek, in ongewijzigde vorm.

Als resumé van onveranderlijke beginselen behoudt het Sociaal Handboek stellig zijn waarde. Wij hopen echter, dat het spoedig zal herzien worden ten einde het in overeenstemming te brengen met de huidige stand van de nationale en internationale vraagstukken.

S. STOKMAN O.F.M.

Katholiek Staatkundig Maandschrift

*Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering,
Dr. A. H. M. Albrechts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L.
de Block, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings*
Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRAVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRAVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F 7.50 PER JAAR (F 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG 1

15 SEPTEMBER - 15 OCTOBER 1947

No. 7 - No. 8

PRIVAATEIGENDOM

mede in verband met de

MEDEZEGGENSCHAP IN DE ONDERNEMING

De theorieën, welke zich in de loop der eeuwen met betrekking tot de privaateigendom hebben ontwikkeld, zijn vele en bewegen zich tussen twee uitersten, waarvan het ene zou kunnen worden gekarakteriseerd met het bekende woord van Proudhon : „Qu'est ce que la propriété ? La propriété c'est le vol” en het andere met de Romeinsrechtelijke eigendomsopvatting, n.l. dat eigendom de absolute macht is over een zaak (*plena in re potestas*, zegt Justinianus).

Tallose meer gematigde opvattingen, zowel wat de eigendom zelf, als wat zijn gebruik betreft en liggende tussen beide extrema hebben in de geschiedenis der eigendomstheorieën hun verdedigingen gevonden.

Reeds Plato en Aristoteles in de oudheid hadden hun sterk uiteenlopende opvattingen over dit vraagstuk en tot in onze tijd toe is het probleem van de eigendom een der belangrijkste objecten gebleven, waarmede wijsgeren, economen, sociologen en juristen zich bezighouden. Men herinnere zich o.a. nog maar eens de vele en felle debatten over dit onderwerp in de Oostenrijkse sociologische school, welke een groot deel van het tijdvak, dat gelegen is tussen het verschijnen van de beide grote sociale encycloeden *Rerum Novarum* in 1891 en *Quadragesimo anno* in 1931 hebben beroerd.

De vraag naar de geoorloofdheid en de grenzen van de privaateigendom is die naar de relatie van de mens tot de stoffelijke goederen, maar tevens naar de relatie van de mensen onderling.

Het antwoord op de vraag : „Wat dunkt U van de mens ?”

zal dus beslissend zijn voor de wijze, waarop men het eigendomsprobleem tot oplossing tracht te brengen en de juiste oplossing is alleen mogelijk als de mens op zich en in zijn relaties tot anderen zuiver wordt gezien.

Bij het bepalen van onze houding t.a.v. het probleem van de eigendom hebben wij als Katholieken het onschatbare voordeel te kunnen putten uit een eeuwenlange traditie van Christelijk denken, waarin diepgefundeerde wijsgerige beschouwingen van grote denkers en talloze aanwijzingen van het kerkelijk leergezag elkaar over en weer hebben beïnvloed en geleid hebben tot een eigendomstheorie, die rekening houdt, zowel met de natuur als met de bovennatuur van de mens en die als uitgangspunt en richtlijn kan dienen, om een concrete verwerkelijking van de beginselen van sociale gerechtigheid en liefde in onze samenleving ook op het gebied van de eigendom tot stand te brengen.

Met deze laatste opmerking raken wij aan een gevoelig punt.

Het is immers niet voldoende, te beschikken over een schoonklinkende filosofie van de eigendom, van minstens evenveel belang is het een concrete vormgeving van het eigendomsverschijnsel in onze samenleving tot stand te brengen, zodanig, dat aan de theoretische beginselen recht gedaan wordt.

Dit laatste is urgent! Niet voor de tweede maal mag onze wijsbegeerte haar aansluiting aan de realiteit van leven en wetenschap verliezen en verdorren in een star schoolsysteem, waarvan geen enkele invloed meer uitgaat.

De kostbare beginselen zullen gebruikt moeten worden om de richting voor de oplossing der praktische levensproblemen te bepalen. Iedere tijd brengt zijn eigen problemen met zich, die tevoren op die wijze niet bestonden. Onze tijd is een andere dan de tijd van Rousseau of van Thomas van Aquino. Maar het moet mogelijk zijn, om in ieder tijdperk de zich voordoende problemen uit de kracht der Christelijke beginselen tot oplossing te brengen. Oplossingen, die naar de zich wijzigende omstandigheden zullen veranderen, maar die steeds de beginselen recht laten wedervaren. Dit geldt ook op het stuk van de eigendom en indien zou blijken, dat de tegenwoordige opvattingen in een of meer opzichten de toets der critiek niet kunnen doorstaan, dan rest ons slechts de zedelijke moed te vinden, om deze opvattingen te herzien en de maatschappelijke verhoudingen daarbij aan te passen.

In deze verhandeling zullen wij in het kort nagaan, hoe, uitgaande van de menselijke natuur als sociale persoonlijkheid de eigendom wijsgerig moet worden gerechtvaardigd en welke beperkingen hierbij erkend moeten worden.

Vervolgens zullen wij trachten na te gaan, welke consequenties de eigendomsrechten en plichten met zich brengen voor hen, die eigenaar zijn van een onderneming, of aan de eigendom daarvan deel hebben, meer speciaal, hoe zich dit uitwerkt voor wat betreft de medezeggenschap in de onderneming.

I.

Zoals reeds gezegd moet men, om een eigendomstheorie volledig te kunnen begrijpen de opvattingen kennen omtrent de menselijke persoon, die eraan ten grondslag liggen. Welnu, deze zijn legio. Het zou geheel buiten het kader van dit artikel vallen er hier zelfs maar een onvolledige opsomming van te geven.

Wij zullen ons hier beperken tot een weergave van het thomistische standpunt, dat o.i. het enig juiste is en waarbij de thomistische eigendomsleer logisch aansluit.

St. Thomas definieert de mens als volgt: Het is de mens eigen een redelijk dier te zijn. („*Proprium hominis est, esse animal rationale.*”) Hiermede is zijn wezen inderdaad volledig aangeduid en tevens blijkt uit deze definitie, dat de redelijkheid datgene is, waardoor de mens specifiek van de overige dieren verschilt. De redelijkheid is dan ook de grond van alles wat zuiver menselijk is. Omdat de mens redelijk is, kan hij spreken en heeft hij een vrije wil, kan hij redeneringen opzetten en zijn afhankelijkheid van een Opperwezen erkennen; de redelijkheid is de grond van godsdienst en moraal, van het leven in gemeenschap, van kunst en cultuur enz. Alleen de mens maakt gebruik van instrumenten, omdat hij alleen in staat is een doel te zien en bepaalde middelen daarop te richten.

Planten en dieren bereiken hun doel — de instandhouding van de soort — natuurnoodzakelijk. Zij streven ernaar, zonder het als doel te kennen. De goddelijke wijsheid heeft hen erop geordend. Geheel anders is het bij de mens. Hij streeft naar zijn eigen vervolmaking en naar de vervolmaking van de gemeenschap met anderen, waarin hij moet leven, wil hij menswaardig kunnen leven. Hij doet dit echter niet uit blinde noodzaak, maar met inzicht en vrijheid. Met zijn verstand begrijpt hij, dat, waar de natuur in een bepaalde richting wijst en duidelijk een bepaald doel stelt, dat doel door de Schepper der natuur ook daadwerkelijk als door de mens na te streven, gewild is. Door vrijwillig deze door God gewilde ordening tot uitvoering te brengen, bereikt de mens tegelijkertijd zijn dubbele bestemming n.l.: de veruiterlijking van Gods glorie en zijn eigen perfectie.

De beschouwing van de natuur van mensen en dingen zal ons, ook voor wat de eigendom betreft, de juiste weg wijzen.

Een eerste hoogst belangrijke opmerking, die in het vervolg nader zal worden toegelicht, willen wij reeds thans maken, n.l. deze: aangezien de mens niet slechts een zelfstandige persoonlijkheid is, maar tevens van nature gemeenschapswezen, zal men niet kunnen volstaan met de relatie van één mens tot de goederen der aarde te bepalen, maar zal men allereerst de relatie van alle mensen tot deze goederen dienen te bepalen, om vervolgens te trachten uit te maken, welk beginsel orde kan scheppen in de veelheid van potentiële relaties tussen alle mensen en alle aardse goederen.

Thomas begint met aan te tonen, dat alles wat in de redeloze natuur voorkomt, aan de mens onderworpen is m.a.w. dat de mens een natuurlijk meesterschap heeft over de dingen, waardoor hij die dingen volgens rede en wil tot zijn nut mag gebruiken (*ius utendi*).

En de reden hiervan is, dat het onvolmaaktere er is omwille van het meer volmaakte; Thomas licht dit als volgt toe: Niemand zondigt, wanneer hij enige zaak gebruikt voor het doel, waartoe zij geordend is.

Het blijkt nu hoogst noodzakelijk te zijn, dat de planten tot voedsel dienen voor de dieren en planten en dieren voor de mens, wat niet mogelijk is, zonder hen te doden. Derhalve is het duidelijk, dat planten en dieren krachtens goddelijke ordening gedood mogen worden ten nutte van de mens.

Hij immers is niet slechts volmaakter dan planten en dieren, maar hij is de volmaakste in de natuurlijke orde en de eerste die niet meer bestaat, omwille van iets anders, maar omwille van zijn eigen persoon. Door zijn redelijkheid ziet hij, dat hij zelf het doel is der geschapen natuur, dat hij die natuur mag beheersen en te zijnen nutte aanwenden. Anderzijds ziet hij, dat de noodzaak om zichzelf in stand te houden hem hiertoe dwingt. De goederen der aarde zijn dus op de mens als op hun bestemming geordend.

Met hem houdt dan ook de recks van wezens op, die niet omwille van zichzelf, maar omwille van iets anders geschapen zijn. Maritain merkt hierbij op: „Wanneer de mens de dingen gebruikt (*usus*), dan komen in die handeling de menselijke wilsvrijheid, die haar heerschappij uitoefent en de natuurlijke bestemming der dingen gezamenlijk tot verwerkelijking. Deze allereerste waarheid beheerst het hele vraagstuk en daaruit blijkt, dat iedereen, alleen reeds door het feit van zijn mens-zijn, recht heeft, op een of andere wijze te delen in de voordelen gelegen in de algemene bestemming der goederen ten algemenen nutte van het mensdom.”

Het algemeen gebruiksrecht behoort tot het primair natuurrecht en is dus fundamenteel.

Er volgt echter zonder meer niet uit, dat de mens ook recht heeft op privateigendom, want, zoals Thomas zegt, zijn volgens het natuurrecht alle dingen gemeenschappelijk. („*Secundum ius naturale omnia sunt communia*”); en Leo XIII, die deze uitspraak overneemt, voegt daaraan toe: „Want dat God de aarde als gemeengoed aan de mensen gegeven heeft, betekent niet, dat volgens zijn bedoeling het eigendom ervan bij allen tezamen zou zijn, maar dat hij aan niemand in het bijzonder een deel ten bezit heeft aangewezen, terwijl hij de afbakening der particuliere eigendommen overliet aan de persoonlijke inspanning der mensen en de instellingen der volkeren”.

Zeker is echter na het voorafgaande, dat een nadere ordening van deze heerschappij (*dominium*) van de mens over de aardse

goederen nooit zo mag geschieden, dat aan sommigen belet zou worden, op een of andere wijze in de voordelen dezer algemene bestemming der goederen te delen.

* * *

Met het voorgaande is nu wel aangetoond, dat de mens de aardse goederen mag aanwenden tot zijn nut, maar er is niet uitgemaakt, of de goederen gemeenschappelijk bezit moeten zijn, of dat privaateigendom hiermede verenigbaar of zelfs noodzakelijk is.

In het vervolg van zijn betoog kiest Thomas met nadruk stelling voor de privaateigendom (proprietas) en ook hier put hij zijn argumenten uit de menselijke natuur.

Hij komt tot de conclusie, dat : hoewel het de mens niet past iets als eigendom te bezitten, wat het gebruik aangaat, het niettemin gewetenloos en vals is te beweren, dat hij niets in eigendom kan hebben wat betreft de macht, om het te beheren en erover te beschikken.

Waar hij spreekt over de privaateigendom heeft „gebruik” (usus) een andere betekenis, dan het boven besproken algemene gebruiksrecht van de mens. Hier wordt bedoeld het gebruik, dat men van zijn eigendom mag maken. En ten aanzien hiervan zegt Thomas, dat dit gebruik niet egoïstisch mag zijn, maar dat het enigermate gemeenschappelijk moet zijn, zodat men er gemakkelijk van mee moet delen aan diegenen, die er behoefte aan hebben.

Juist wat het gebruik betreft moet dus weer rekening gehouden worden met de primaire bestemming der goederen, die aangewend moeten worden, om in de behoeften van allen te voorzien. Gezien echter de gevallen menselijke natuur, zoals die in concreto bestaat, moet de macht om bepaalde goederen te beheren en erover te beschikken (potestas procurandi et dispensandi) volgens Thomas wel aan de privaateigendom worden gebonden en hij haalt hier de volgende argumenten voor aan :

1) De mens zal de goederen, die hem zelf toebehoren met meer zorg beheren, dan die welke aan allen of aan velen gemeenschappelijk zijn. En hij wijst daarbij op het voorbeeld van de vele bedienden, die het werk voor elkaar laten staan (betere zorg argument). Inderdaad leert de ervaring, dat de meeste mensen een grote zorg hebben voor eigen goederen, maar een verregaande achteloosheid aan de dag leggen, zodra het gaat over goederen, die „toch niet van mij” zijn.

2) Omdat de menselijke goederen ordelijker behandeld worden, als ieder afzonderlijk bezorgd is voor eigen goed. Er zou echter verwarring ontstaan als onverschillig wie wat ook zou moeten verzorgen. (orde argument).

Reeds Aristoteles in zijn grondige critiek op het idealistisch

communisme van Plato, verwijt aan deze, dat het ordenende beginsel in zijn systeem totaal ontbreekt en dat dit tot chaos leiden moet.

3) Omdat hierdoor de vrede onder de mensen beter bewaard blijft, want ieder zal met zijn eigen goederen tevreden zijn. „Vrede is de rust van de orde (tranquillitas ordinis)”, zegt reeds Augustinus en waar dus de orde ontbreekt, zal ook de vrede niet kunnen bestaan.

Met deze argumenten wil Thomas zeker niet beweren, dat iedere concrete privaateigendomsordening geschikt zou zijn, om orde en vrede in de gemeenschap te garanderen, maar wel moet een juiste ordening van de privaateigendom hiertoe leiden. Bij een consequent communisme is dit echter onmogelijk, omdat het ordebeginsel er principieel ontbreekt, zodat de enige mogelijkheid een algemene slavernij en totale onderwerping aan de staat zou zijn.

En zo blijkt dus, dat het recht op privaateigendom een directe conclusie is uit de primaire natuurwet, als men de natuur van de mens, zoals deze in concreto is, als tweede praemisse in de redenering betreft.

Aan deze zgn. sociale argumenten voegt Leo XIII nog enkele anderen toe, die meer gebaseerd zijn op de waardigheid van de menselijke persoon en daarom wel persoonlijkheidsgronden worden genoemd.

Omwille van hun helderheid nemen wij hier enkele passages uit *Rerum Novarum* over.

„En hierom juist, omdat n.l. alleen de mens met rede begaafd is, moeten aan de mens goederen worden verstrekt niet alleen ten gebuike, wat geldt voor alle levende wezens, maar in vast en blijvend bezit en niet louter verbruiksartikelen, maar ook goederen, die na het gebruik nog in stand blijven.”

„Daar immers de mens met zijn rede ontelbare dingen omvat, de toekomst in verband brengt met het heden en meester is van zijn eigen handelingen, daarom bestuurt hij onder leiding der eeuwige wet en Gods albestierende Voorzienigheid, zichzelf met vooruitziend overleg; daardoor ook is hij in staat, datgene te kiezen, wat volgens zijn mening dienstig is tot zijn verzorging, niet slechts voor het heden, maar ook voor de toekomst”.

Om die verzorging voor heden en toekomst veilig te stellen is eigendom, noodzakelijk.

En de Paus besluit dit argument als volgt: „Voor dit alles staatsvoorziening te eisen is daarom onredelijk, omdat de mens ouder is dan de staat en hij het recht op bestaanszekerheid dus van nature moest bezitten, vóórdát van staatsvorming sprake was”.

Verder zet de Paus uiteen, dat ook het huisgezin in de volle zin des woords een maatschappij is en aan elk staatsverband reeds voorafgaat: „en daarom moet zij ook een aantal eigen

rechten en plichten hebben, geheel en al onafhankelijk van de staat”.

Op grond van de verantwoordelijkheid, die de mens heeft niet slechts voor zichzelf, maar ook voor zijn gezin, moet hij ook over de nodige middelen beschikken, om die verantwoordelijkheid te kunnen dragen en is privaateigendom dus noodzakelijk.

Door het psychologisch argument van St. Thomas n.l. dat de mens een grote voldoening vindt in het persoonlijk iets in eigendom bezitten, vindt men het verband weer, met de boven besproken sociale argumenten.

De mens immers bemint zichzelf en schept zich door de eigendom een zekere onafhankelijkheid t.o.v. anderen, vandaar dat hij aan eigen bezit de grootste zorg zal besteden en de prikkel tot arbeid hierdoor gewekt wordt. Zo vormen persoonlijkheids- en sociale gronden een hechte synthese ter verdediging van het instituut van de privaateigendom.

Duidelijk is uit het nog toe behandelde wel gebleken, dat de eigendom naar de opvatting ener gezonde wijsbegeerte en tevens naar de inzichten van grote Pausen zich dient te beperken tot de potestas procurandi et dispensandi, maar dat de usus enigermate gemeenschappelijk dient te zijn.

Hiermede wil gezegd zijn, dat men bij het gebruiken zijner eigendommen rekening moet houden met het algemeen belang.

Treffend juist zegt dan ook Maritain : „De persoon als makend, als verstandelijk werkend eist het recht van eigendom; de persoon als zedelijk handelend is echter gebonden aan een algemeen nut der op de eerste wijze verworven goederen.”

In het volgende deel zal nader onder ogen worden gezien, wat deze plicht tot aanwending ten algemene nutte voor consequenties met zich brengt voor hen, die eigenaar of mede-eigenaar zijn van een onderneming, speciaal ook wat betreft de medezeggenschap.

II.

De ouden wisten reeds, dat de mens niet voor zich alleen wordt geboren en dat hij met iedere vezel van zijn mens-zijn aan de gemeenschap gebonden is. Het zou dus wel een wonder moeten heten, als een zó diep in het leven der mensen ingrijpend instituut als de privaateigendom is, dit sociaal karakter van zijn drager niet zou weerspiegelen. Te weinig is in de individualistische tijd, die achter ons ligt aan deze sociale verplichtingen van de eigendom de aandacht geschonken. Vandaar de aansporing in Q.A. gegeven : „Hoogst nuttig en verdienstelijk zijn daarom de pogingen van hen,..... die de aard van die verplichtingen trachten te bepalen en de grenzen vast te stellen, die door de eisen der samenleving gesteld zijn, zowel aan het eigendomsrecht als zodanig, als aan het gebruik of de besteding der eigendommen.

Wij zullen trachten op enkele van de verplichtingen van de

eigendom te wijzen, zoals deze in de moderne onderneming omwille van het gemene welzijn moeten worden aanvaard. Uitgaande van de feitelijke verhoudingen, zoals deze zich ontwikkeld hebben sedert de opkomst van de moderne onderneming en zoals deze ook thans nog merendeels bestaan, is het niet moeilijk vast te stellen, dat de zeggenschap in de onderneming eenzijdig ligt aan de zijde van de eigenaren of medeigenaren der onderneming en dat hun belangen de enige zijn, waarmede door hen zelf consequent wordt rekening gehouden of zoals Q.A. het uitdrukt : „Maar al te lang heeft het kapitaal zich te veel kunnen toeëigenen. De totale opbrengst, de gehele winst werden geregeld door het kapitaal opgeëist, terwijl het de arbeider ternauwernood datgene liet, wat tot herstel en vernieuwing van zijn arbeidskracht voldoende was.”

De oorzaak hiervan is, dat de onderneming totnogtoe veelal gezien wordt als een instrument in handen van de kapitaalverschaffers ter bereiking van hun eigen doelstelling, n.l. het maken van winst.

De diepste grond van dit verschijnsel ligt zoals bijna altijd, buiten de economische orde en wel op het terrein der praktische wijsbegeerte.

Het hele kapitalistische stelsel, waarvan de bovenbedoelde opvatting der onderneming slechts een speciale manifestatie is, kan alleen maar bestaan op de wijsgerige ondergrond van het individualisme. Dit individualisme ziet de gemeenschap als een optelsom van individuen, die naast en niet met elkaar leven en kent op economisch gebied slechts uitwendige aanrakingspunten, maar geen verband. Zo b.v. op de arbeidsmarkt. De arbeiders bieden daar hun arbeid als koopwaar aan, in ruil voor geld en de koper van die arbeidskracht maakt er zich alleen maar bezorgd over de te betalen prijs zo laag mogelijk te houden. Dat deze arbeid gebonden is aan een mens, die van die prijs zichzelf en zijn gezin moet onderhouden, interesseert hem niet, noch treedt hij met zijn arbeiders in een gemeenschapsverband. Zijn lijfspreuk : „Ben ik mijn broeders broeder ?” gebruikt hij niet vaak op deze hardvochtig klinkende wijze, maar hij drukt het liever zo uit, dat, naar zijn mening, de welvaart het best verzorgd wordt, als ieder mens consequent en uitsluitend zijn eigen belang nastreeft. Het eigenbelang valt z.i. steeds met het algemeen belang samen.

De praktijk van het economisch leven heeft gedurende de gehele vorige eeuw wel geleerd van welk een grandioze grootheid deze dwaling is.

Hadden de verdigers van het individualisme gelijk gehad, het socialisme had nimmer kans gekregen te ontstaan en de encyclieken R.N. en Q.A. hadden nooit geschreven behoeven te worden.

Gelukkig begint het inzicht baan te breken, dat de mensen niet kunnen volstaan met naast elkaar te leven, maar dat zij

van nature geordend zijn, om met elkaar te leven en dat zij in geordende verbanden te streven hebben naar hun gemeenschappelijk welzijn, dat, naar de uitdrukkingen van Weve, het welzijn is van ieder en van allen in verband. Zo ook in de onderneming.¹⁾

De grond van haar bestaan ligt in de materiële behoeften der maatschappij. Om aan de bevrediging daarvan te kunnen voldoen moeten mensen in gemeenschappelijk samenwerken streven naar het fabriceren van bepaalde producten, of het presteren van bepaalde diensten.

Arbeid en kapitaal zijn daarbij even onontbeerlijk.

Door het gericht zijn van velen op deze doelstelling onder leiding van een ordenend beginsel, het gezag, ontstaat de arbeidsgemeenschap.

De leden echter van zo'n arbeidsgemeenschap hebben naast het boven aangegeven objectieve doel nog een persoonlijke doelstelling, om n.l. door bij te dragen aan de maatschappelijke behoeftenbevrediging, voor zichzelf en hun gezin in hun onderhoud te voorzien.

Dit laatste dient te geschieden uit de opbrengst der onderneming en deze zal dus op rechtvaardige wijze onder de productiefactoren van leiding, kapitaalverschaffers en arbeiders moeten worden verdeeld.

Niet het eenzijdig winststreven van een bepaalde groep, maar het welzijn der arbeidsgemeenschap als geheel genomen d.i. het welzijn der in de onderneming werkzame groepen in harmonisch verband is dus het eigen doel der arbeidsgemeenschap.

Voor het eenzijdig bevoordelen van welke groep in de onderneming ook, is geen enkele redelijke grond aan te voeren, integendeel.

Om de kwestie van de zeggingschap in de onderneming geheel duidelijk te zien, moeten wij de aandacht vestigen op een fundamentele waarheid, die met opzet eerst thans ter sprake wordt gebracht.

Het is de wijsgerige stelling, dat het effect behoort aan de oorzaak, die het heeft voortgebracht. Het effect draagt immers geheel het stempel van de oorzaak en is in heel zijn wezen van die oorzaak afhankelijk. Bovendien is het effect het doel wat de oorzaak zich als te bereiken heeft gesteld, of tenminste een middel, om dat doel te bereiken.

Deze waarheid ligt dan ook voor de hand en Rerum Novarum kan op grond hiervan dan ook zeggen : „Zou het nu niet strijden met de rechtvaardigheid, als iemand zich meester zou maken van datgene, waaraan een ander zijn beste krachten heeft gewijd ?”

¹⁾ Bij de hier volgende beschouwingen is niet uitgegaan van de onderneming, zoals deze feitelijk nog veelal is, maar van de onderneming, zoals deze o.i. behoort te zijn. Willen de in dit deel genoemde desiderata gerealiseerd worden, dan brengt dit noodzakelijk een grondige herziening van het ondernemingsrecht met zich.

Dit alles behoudt zijn kracht, ook wanneer de werkende oorzaak een meer complex karakter draagt, zoals in de moderne onderneming.

Het resultaat — niet slechts te beschouwen als de winst, maar ook als het resultaat van samenwerking, dat de onderneming zelf is — komt immers tot stand door de gemeenschappelijke oorzakelijkheid van de principale oorzaak, die de leiding heeft en de instrumentale oorzaken, m.n. kapitaalverschaffers en arbeiders.

Het is niet mogelijk uit te maken, welk deel van het resultaat toekomt aan ieder dezer factoren op grond van hetgeen zij ertoe hebben bijgedragen. Zij hebben n.l. niet ieder een afzonderlijk deel van het resultaat voortgebracht, maar tezamen het geheel. Iedere factor heeft het geheel medeveroorzaakt, maar op zijn eigen wijze.

Op grond van deze oorzakelijkheid volgt dan ook, dat aan ieder der factoren een zekere zeggenschap over dat resultaat van samenwerking toekomt. Hieruit blijkt dus niet slechts een recht van de factor arbeid op een deel van de winst, maar tevens op een medebeheer van de onderneming zelf.

De kapitaalverschaffers ontlenen hun recht van medezeggenschap aan dezelfde overweging. Ook zij zijn medeoorzaak van alles wat door gezamenlijke krachtsinspanning tot stand komt. Er is echter meer. Zowel kapitaal als arbeid hebben ieder nog een andere grond voor hun recht van medebeheer.

Juist omdat de onderneming een werkelijke arbeidsgemeenschap dient te zijn, waarin, zoals in iedere gemeenschap, de leden zich te richten hebben naar het algemeen ondernemingsbelang en dientengevolge hun vrijheid van handelen omwille van dat welzijn aan beperkingen zal moeten worden gebonden, juist daarom zal hen een stem moeten worden gegeven bij het beheer der onderneming, zowel wat betreft het vaststellen der leidende beginselen, als wat betreft de controle op het beleid van de verantwoordelijke ondernemer.

Want, zoals Romme in zijn magistrale studie: „De onderneming als gemeenschap in het recht” opmerkte: „Men kan niet iemand binden aan een samenwerking onder het motto, dat zijn individuele vrijheid terwille van het welzijn der samenwerkingsgemeenschap beperkt moet zijn en tegelijkertijd hem onthouden elk inzicht in en controle op de vraag, of de samenwerking inderdaad op het gemeenschapsdoel wordt gericht, of zijn individuele vrijheid terecht wordt gebonden.”

Thans moge dus duidelijk zijn, dat geen enkel steekhoudend argument kan worden aangevoerd, om principieel de kapitaalverschaffer een gunstiger positie in de onderneming te laten innemen, dan de arbeider. Eerder nog zou de schaal naar de andere zijde overslaan, want waar de kapitaalverschaffer naast de inkomstenbron van zijn kapitaal toch ook nog door arbeid in zijn levensonderhoud kan voorzien, zal de arbeider als regel

alleen van de inkomsten van zijn arbeid moeten leven en zullen zijn belangen bij een goed functioneren der onderneming dus als regel groter zijn.

Als belangrijke conclusies kunnen hier dus worden gesteld :

1) De kapitaalverschaffers kunnen op grond van hun eigendomsrechten niet het uitsluitende beheer en de gehele zeggingsmacht in de onderneming voor zich opeisen.

De zeggenschap der kapitaalverschaffers zal in het nieuwe ondernemingsrecht dus moeten worden gereduceerd tot een medezeggenschap.

2) De arbeiders (dit begrip hier ruim genomen) hebben op grond van hun medeoorzakelijkheid bij het tot stand komen van het ondernemingsresultaat en op grond van de beperkingen, aan hun vrijheid van handelen opgelegd, recht op medebeheer en dus medezeggenschap in de onderneming.

3) In de plaats van de feitelijke onderschikking van de arbeid aan het kapitaal, dient dus te treden de nevenschikking dezer beide factoren als gelijkwaardige partners.

4) Op grond der medeoorzakelijkheid hebben de arbeiders recht, om te delen in de opbrengst van de onderneming.

Het vaste loon of salaris zal — gezien de vele buiten de onderneming liggende factoren, die daarop van invloed zijn en gezien het feit, dat dit loon of salaris meestal voor langere perioden en vaak weinig afhankelijk van de ondernemingsopbrengst wordt vastgesteld — niet voldoende geëigend zijn, om aan dit recht te voldoen.¹⁾

Dat dit alles in de geest is van Q.A. blijkt o.m. duidelijk uit de volgende passage, waarin de Paus, na te hebben gezegd, dat het looncontract als zodanig niet onrechtvaardig is, op deze wijze voortgaat : „Toch achten wij het raadzamer, gezien de huidige verhoudingen in de menselijke samenleving, dat voor zover mogelijk, het looncontract aanmerkelijk verzacht worde door elementen uit het maatschapscontract.

Daardoor krijgen de werklieden en het overige personeel aandeel in de eigendom of het beheer en delen enigermate in de behaalde winst.”

* * *

De hierboven noodzakelijk geachte beperking van de macht van de kapitaalsfactor in de onderneming is dus niets anders, dan een correctie op een in het verleden gegroeide wanverhouding. Tevens volgt echter uit het voorgaande, dat, ook wanneer de

¹⁾ Wil men zich een denkbeeld vormen, hoe een concrete realisatie van deze conclusies mogelijk zou zijn, dan leze men het in de tekst aangehaalde werk van Romme en de brochure van Romme en v. d. Brink: „Verbreiding van privaatbezit”.

kapitaalverschaffers de hun toekomstige plaats in de onderneming zullen hebben ingenomen, zekere beperkingen ten aanzien van het gebruik van hun eigendom blijven bestaan. Deze beperkingen vloeien uit de belangen van de arbeidsgemeenschap als geheel voort.

Door hun kapitaal in de onderneming te brengen, binden de kapitaalverschaffers hun persoonlijke belangen aan de belangen der andere in de onderneming werkzame groepen.

Al deze groepen zijn van elkaar afhankelijk in dier voege, dat geen hunner iets kan bereiken zonder de medewerking der anderen.

Het samenwerkingsgeheel heeft tot taak de activiteit dezer groepen te coördineren en hun welzijn in onderlinge harmonie te behartigen.

Iedere groep heeft recht op *medezeggenschap*, waaruit alleen al blijkt, dat geen der groepen de volkomen vrije beschikkingsmacht heeft over wat dan ook in de onderneming.

Zo heeft dus ook de kapitaalverschaffer slechts een *medezeggenschap* over het door hem in de onderneming geïnvesteerde kapitaal.

Natuurlijk heeft hij ook *medezeggenschap* over al datgene wat in de onderneming geen kapitaal is, maar ditzelfde geldt omgekeerd ook voor de factoren leidende en uitvoerende arbeid.

Enkele voorbeelden¹⁾ ontleend aan het reeds geciteerde werk van Romme mogen dit nog kort toelichten.

1) Het in de onderneming geïnvesteerde kapitaal kan daaruit door de eigenaar niet meer zonder meer worden teruggetrokken. Romme licht dit als volgt toe : „Wie eenmaal gebruik gemaakt heeft van het beschikkingsrecht, dat de eigendom juridisch met zich brengt, kan niet in beginsel eisen, dezelfde vrijheid van beschikking daarna nog over te houden ; aan de consequenties van zijn gebruik zit hij vast, of beter : behoort hij vast te zitten.

Die consequenties worden in het algemeen bepaald door het doel, waarvoor men het object van zijn eigendom heeft beschikbaar gesteld. In casu is dat doel het gemene welzijn der ondernemingsgenoten, het welzijn der onderneming : en de consequentie van dit doel het gemis der vrijheid voor de eigenaar, de kapitaalverschaffer, het feitelijk beschikbaar gestelde kapitaal weer terug te nemen, voor zover terugneming niet verenigbaar is met dat welzijn, noch gevorderd wordt door het overwegend persoonlijke welzijn des kapitaalverschaffers.”

2) Uit de aard der zaak vloeit voort, dat hij, die over eigendommen kan beschikken het recht heeft, die eigendommen te investeren in een door hem zelf op te richten onderneming.

¹⁾ Deze voorbeelden liggen voor de verschillende ondernemingsvormen niet hetzelfde. Het gaat hier echter uitsluitend om een bepaling van de gedachte.

Is dit om het meest sprekende geval te nemen, een privé-onderneming, waarin hij zelf hoofdelijk voor alle verbintenissen aansprakelijk is, dan valt zonder veel moeite in te zien, dat de eigenaar der onderneming recht heeft, om de functie van leider der onderneming zelf uit te oefenen, indien hij dit verkiest.

Dit blijft hetzelfde, als meerdere personen in de onderneming te werk worden gesteld.

Alleen ontstaat dan dit principiële verschil met de eenmanszaak, dat de belangen van de leider-kapitaalverschaffer gebonden worden aan de belangen zijner medewerkers, m.a.w. dat er een arbeidsgemeenschap ontstaat.

Ondernemer en arbeiders werken dan niet meer voor hun individuele belangen alleen, maar voor hun gemeenschappelijk welzijn en de ondernemer heeft tot taak de activiteit van allen op dit doel te richten.

Alhoewel deze laatste op grond van zijn kapitaalverschaffersfunctie het recht had de ondernemersplaats voor zich op te eisen, is hiermede nog niet gezegd, dat hij ook te allen tijde het recht heeft die plaats te blijven bezetten.

In iedere gemeenschap ontleent het gezag immers zijn bestaansrecht aan het gemene welzijn waarop het gericht dient te zijn. Doet de gezagsdrager grotelijks afbreuk aan dit welzijn, dan verliest hij ipso facto zijn recht op de leidersplaats.

Is de onderneming dus een werkelijke arbeidsgemeenschap en dat kan na het voorafgaande niet twijfelachtig zijn, dan geldt ook voor de onderneming dit alles onverkort.

Het sluit dus ook in, dat in iedere onderneming, evenals in de staat, de mogelijkheid moet bestaan de leider uit zijn functie te ontheffen op grond van schromelijke verwaarlozing van het gemene welzijn.

Wat zijn nu de consequenties van dit alles voor de ondernemer—kapitaalverschaffer. Sluit de ontheffing uit zijn ondernemersfunctie tevens in zich, dat hij dan ook steeds het recht moet hebben zijn kapitaal uit de onderneming terug te trekken? Dit wordt door Romme o.i. terecht ontkend. Met het terugtrekken van het kapitaal uit de onderneming zou de mogelijkheid tot het blijven voortbestaan der onderneming meestal komen te vervallen, waarvan de vaak talrijke werknemers de dupe zouden worden. Omwille van het algemeen belang kan het dus noodzakelijk zijn, dat een uit zijn functie ontheven ondernemer niet in de gelegenheid wordt gesteld het vrije beheer van zijn kapitaal terug te krijgen.

Van de andere kant is het natuurlijk onmogelijk hem in zo'n geval voor alle verbintenissen der onderneming met heel zijn vermogen aansprakelijk te laten blijven, wanneer hij zelf niet meer verantwoordelijk zou zijn voor de handelingen der onderneming.

Romme wil zijn aansprakelijkheid daarom ook beperkt zien tot dat deel van zijn vermogen, dat in de onderneming is ge-

investeerd. Uiteraard behoudt hij daarover als kapitaalverschaffer dan toch nog een zekere medezeggenschap.

Een citaat moge dit nog verduidelijken : „Alleen wanneer men in abstracto zou mogen stellen, dat het gecombineerde belang van het individu steeds zwaarder zal zijn dan het gemeenschapsbelang, zou wegen geen zin hebben. Maar een dergelijke algemene stelling mist redelijke grond. Ook tegenover het gecombineerde individuele belang kan dat der ondernemingsgemeenschap het winnen — evenzeer als het omgekeerde het geval kan zijn.

Derhalve behoort ook hier telkens concrete afweging plaats te hebben en kan de uitslag zijn, dat de ondernemer-kapitaalverschaffer verplicht blijft het voor de onderneming feitelijk ter beschikking gestelde kapitaal daarvoor beschikbaar te houden.” En wat de vermogensrechtelijke aansprakelijkheid betreft : „Men zal hier vooral deze grenslijn moeten trekken, dat de ex-ondernemer niet aansprakelijk kan worden gehouden met zijn niet feitelijk in de onderneming gestoken vermogen voor de verbintenissen, welke na zijn uitreden als ondernemer worden aangegaan.”

De hier besproken gevallen, die met anderen te vermeerderen zouden zijn, tonen dus duidelijk aan, dat evenals overal elders ook in de onderneming op de eigendom der kapitaalverschaffers een „sociale hypotheek” rust.

Dat aan de zijde van de arbeiders omwille van algemeen belang analoge beperkingen en verplichtingen bestaan, betrekking hebbend op hun persoonlijke vrijheid van handelen, spreekt vanzelf, maar is hier niet aan de orde.

Tenslotte nog dit. De natuurrechtelijke eis, om bij het gebruik zijner goederen rekening te houden met het algemeen welzijn, moet niet zó worden geïnterpreteerd, dat dit alleen in zou houden, dat men aan anderen gemakkelijk van zijn overvloed moet medelen.

Ook dit is belangrijk en door dit te doen beoefent men de deugd der liefdadigheid, die in dit vraagstuk zeker een belangrijke rol speelt, maar niet de enige.

Want belangrijker nog is, dat men zijn eigendommen zoveel mogelijk zó besteed, dat deze worden dienstbaar gemaakt aan productieve doeleinden, waardoor men zelf de eigendom behoudt en zelfs het superfluum niet hoeft weg te geven, maar waardoor voor anderen werkgelegenheid wordt geschapen, welke werkgelegenheid dan vanzelf weer met zich brengt, dat voor velen medezeggenschap en medebeheer van goederen wordt gecreëerd. Dit versterkt het verantwoordelijkheidsgevoel en is onvergelijk meer aangepast aan de waardigheid van de mens, dan het moeten ontvangen van aalmoezen.

De mens is altijd gemeenschapswezen en dus moet al zijn handelen met het algemeen welzijn in overeenstemming zijn, ook het beheer en de wijze van besteding van zijn vermogen.

In een tijd als de onze brengt dit met zich, dat kapitaal-

bezitters moreel verplicht zijn, hun kapitaal zo te besteden, dat dit op de best mogelijke wijze bijdraagt aan een spoedige reconstructie onzer gehavende maatschappij.

En zo zien we, dat de eis : anderen in het gebruik zijner goederen te laten delen, veel verder gaat dan het simpele geven van aalmoezen. Hij slaat direct op de macht goederen te beheren en daarover te beschikken.

Drs M. A. F. M. VAN UNEN.

BREDA, 23 September 1947.

Het KLEINE BOERENPROBLEEM in Nederland

Hoofdstuk III, IV en V van het rapport, uitgebracht door de commissie „Klein Boerenbedrijf”, ingesteld door het Centrum voor Staatkundige Vorming, en bestaande uit de Heren Prof. Ir. W. J. Drewes, voorzitter, B. A. A. Engelbertink, Ir. J. Th. Everts, Drs. Th. J. Platenburg en Drs. F. W. J. Kriellaars, Secretaris.

HOOFDSTUK III

De oorzaken, waardoor het huidige kleine-boerenprobleem is ontstaan.

Kon men in de eerste drie decennia dezer eeuw nog niet van een acuut en nijpend kleine-boeren-probleem spreken, al was de toestand der kleine bedrijfjes ook niet erg gunstig te noemen. In het begin der dertiger jaren wijzigden de omstandigheden voor de kleine landbouwbedrijven zich echter dermate, dat de positie dezer bedrijfjes bijna hopeeloos genoemd moest worden: *een specifiek kleine-boerenvraagstuk ontstond.*

Door de opname in de verkeershuishouding, welke via de voortbrenging van veredelingsproducten voor de binnenlandse en vooral voor de buitenlandse markt steeds vollediger was geworden en welke gepaard ging met een steeds groter wordende aankoop van hulp- en grondstoffen uit het buitenland, was de conjunctuurgevoeligheid dezer kleine bedrijven zeer groot geworden.

Terwijl ze vroeger, toen zij nog voor het overgrote gedeelte selfsupporting waren en bijna niet buiten het eigen bedrijf traden, de invloed dan het wereldconjunctuurverloop slechts in geringe mate ondergingen, reageerden ze na hun inschakeling op de wereldmarkt uiterst scherp op het economisch wereldgetij. En zoals ze in de tijden van opgaande conjunctuur hiervan konden profiteren, zo deelden ze bij dalende conjunctuur in zeer sterke mate in de gevolgen hiervan.

In 1929 zette vanuit de Verenigde Staten een geweldige *economische crisis in, welke vanzelfsprekend ook de Landbouw trof.* De prijzen der verschillende landbouwproducten op de wereldmarkt zakten in enkele jaren zeer snel ineen. De prijzen der agrarische voortbrengselen op de binnenlandse markt van Nederland, welke toen handelspolitiek gezien volkomen onbeschermd was, en de prijzen van onze voor export bestemde artikelen ondervonden direct de terugslag hiervan. Terwijl de (buitenlandse) tarwe in Nederland in 1927 f 14.75 en in 1929 f 12.25 per 100 kg noteerde, was dit in 1931 slechts f 5.55. De prijs van de rogge op de

Groningse markt was in 1929 f 9.36, doch daalde in 1931 tot slechts f 4.76. Daar de prijzen der veehouderij-producten niet even snel zakten als die der akkerbouwproducten, schakelden vele landbouwers, die hiertoe in staat waren, hun bedrijf over in de richting van een grotere diervlijke productie, daar — zoals gezegd — de prijzen voor deze producten nog betrèkkelijk hoog waren en de kostprijs door de daling der graanprijzen verlaagd werd. De rundvee- en varkensstapels bleken zich in die jaren dan ook uitgebreid te hebben. Zo nam de varkensstapel tussen 1 Maart 1930 tot Sept. 1931 toe met 34%. De rundveestapel bedroeg in 1933 2.877.000 stuks tegenover 2.366.000 stuks in 1930.

Op het eind van 1931 werd de toestand in deze takken van productie echter eveneens zorgelijk en was er ook daar van een echte crisis sprake. Eind 1931 was de prijs van vette varkens, welke in 1929 op de Rotterdamse markt nog f 0.83 per kg levend gewicht bedroeg, reeds gedaald tot f 0.43 en in 1932 zelfs tot f 0.28. Ook de wereldprijs van boter onder-vond de algemene terugslag. Hij zakte in het tijdvak 1929—1932 van f 2.04 tot f 0.95 per kg om in 1933 tot gemiddeld f 0.60 en in 1934 tot f 0.44 te dalen.

Met deze daling der opbrengstprijzen hield de daling der productie-kosten geen gelijke tred. De *Staatscommissie van 1927*, welke in 1933 haar rapport uitbracht, constateerde in de oogstjaren 1929/30, 1930—'31 en '32 een steeds toenemende wanverhouding tussen de bodemprijzen en de productiekosten enerzijds en de opbrengst der producten anderzijds. „De voornaamste oorzaak der wanverhouding moet” — aldus het Verslag — „worden gezocht in het bijna voortdurend dalende prijspeil der landbouwproducten op de wereldmarkt — en dientengevolge ook op de binnenlandse markt — waarbij de verlaging van verschillende belangrijke bedrijfsuitgaven ten achter is gebleven”.

De meeste veehouderijproducten werden voor een belangrijk gedeelte niet in het binnenland geconsumeerd, maar naar andere landen geëxporteerd. Zo werd b.v. 50% van de totale boterproductie uitgevoerd; van de kaasproductie was dit 66%; voor eieren bedroeg dit percentage 47, voor condensmelk 99, voor melkpoeder 79. Ook voor vele tuinbouw-producten was het gedeelte der productie, dat geëxporteerd werd, zeer belangrijk b.v. van tomaten 96%, van bloemkool 67% en van druiven 54%.

Door de crisis waren de landen, waarheen geëxporteerd werd, niet meer in staat of niet meer bereid om redelijke hoeveelheden van diverse producten, welke voor de Nederlandse Landbouw en dikwijls speciaal voor de kleine bedrijven van grote betekenis waren, tegen een lonende prijs van de producenten af te nemen. Over het geheel genomen waren Duitsland en Engeland vóór 1930 de beste afnemers van onze agrarische producten.

In het kader van zijn nationale (bewapenings-) politiek achtte *Duitsland* onze landbouwproducten van te geringe waarde om daaraan zijn kostbare deviezen in grote mate te spenderen; de landbouwproductie in eigen land werd daar via tal van maatregelen sterk gestimuleerd en slechts relatief geringe hoeveelheden agrarische producten mochten er nog worden ingevoerd.

De uitvoer naar *Engeland* stuitte ook op bijzondere moeilijkheden. Zo behandelde dit land in het kader van de op de conferentie van Ottawa gemaakte afspraken ons land bij de invoer ongunstiger dan b.v. Canada, Australië en Nieuw-Zeeland, die een preferentiële voorkeursbehandeling genoten. De devaluatie van het £ in 1931 maakte het Nederland, dat pas in 1936 tot devaluatie overging, moeilijk met andere landen op de Engelse markt te concurreren. Daar — zoals gezegd — Duitsland veel minder uit ons land invoerde, moest er in Engeland nu een grotere afzet gevonden worden en het is dan ook begrijpelijk, dat dit alleen kon geschieden bij zeer lage prijzen.

Ter illustratie volgen hier enkele cijfers van de uitvoerhoeveelheden en de gemaakte (gemiddelde) prijzen van boter in verschillende jaren:

Uitvoer van boter in metrieke tonnen.¹⁾

Jaar :	1910	1928	1930	1932	1934	1936
Totaal :	30.560	43.650	39.000	18.950	34.300	56.000
Waarvan naar						
Duitsland	15.700	34.900	29.200	9.190	13.500	10.000
Waarvan naar						
Gr. Britannië . . .	7.700	6.400	4.240	2.170	16.090	38.120

Uitvoer van boter per kg in et.¹⁾

Jaar :	1928	1930	1932	1934	1936
gemidd. exportprijs	188	151	88	60	61
naar Duitsland	189	152	90	93	95
naar Engeland	180	147	82	36	53

De opbrengstprijzen der agrarische producten waren dus enorm achteruitgegaan, veelal zelfs met meer dan 100% t.o.v. de prijzen in de jaren vóór de crisis. Slechts een even sterke verlaging (in absolute cijfers, want een procentueel even sterke verlaging zou niet voldoende zijn) der bruto-uitgaven zou dezelfde rentabiliteit voor de landbouwers kunnen behouden. *Doch het bleek onmogelijk de productiekosten evenveel te verlagen als de bruto-opbrengst afnam*; de kostenstructuur was hiervoor te star geworden. Ir. Keyser berekende voor 205 bedrijven uit het Overijsels weidegebied een totaal aan kosten van f 339.42 per ha, waarvan f 120.65 vaste kosten (zonder loon) per ha of 36%. Om economische en sociale redenen konden verschillende kostenbestanddelen niet of slechts weinig omlaaggebracht worden (lonen, pachtprizen, belastingen, rente enz.). Vooral in de eerste crisisjaren betekende dit alles, dat de boeren niet alleen geen bedrijfswinst maakten, doch veelal verlies leden. Zo moest b.v. in 1932 door de boeren \pm f 0.50 per kg boter worden bijgelegd.

De Commissie tot reorganisatie der landbouwcrisismaatregelen van 1936 wees er in haar rapport op, dat — naar de mening der meerderheid — de bestrijding der crisis in belangrijke mate belemmerd werd door een in het binnenland gelegen oorzaak nl. de verbreking van de juiste verhouding tussen de prijzen der landbouwproducten en het loon- en prijspeil der beschutte bedrijven en overheidsdiensten. Zij wees er in dit verband op, dat, hoewel de prijzen der landbouwproducten t.o.v. vroeger gedaald waren, de kosten van levensonderhoud nog met 35% waren gestegen.

De kleine boer, welke slechts via een sterke intensivering der bedrijfsvoering de mogelijkheid had om op en van de kleine oppervlakte grond, welke hem ten dienste stond, een redelijk totaal-inkomen te verdienen, werd door genoemde prijsdalingen bijzonder zwaar getroffen. Wat de kleine boer immers aan oppervlakte ontbreekt, moet hij door een intensieve bedrijfsvoering aanvullen; door zulk een intensivering kan hij een hoge geldelijke bruto-opbrengst bereiken, waartegenover ook een betrekkelijk hoge post voor uitgaven staat. Doch nu daalde door de crisis de geldelijke bruto-opbrengst zeer aanzienlijk, terwijl het onmogelijk was de tegenpost der bruto-uitgaven met eenzelfde bedrag te verlagen. Het was dan ook vanzelfsprekend, dat de kleine bedrijven als gevolg van deze gang van zaken in bijzonder grote moeilijkheden kwamen, terwijl juist deze kleine boeren niet de beschikking hadden over enige financiële reserve van betekenis — wanneer en waarvan hadden zij deze moeten vormen? — en het hen eveneens onmogelijk was om verder te gaan in de richting van harder en langduriger werken en zuiniger leven om zo te trachten deze moeilijke jaren door te komen.

¹⁾ Rapport der Studiegroep voor reconstructie-problemen, 3e reeks.

Met deze bijzonder moeilijke positie dezer kleine bedrijven is bij de landbouwcrisiswetgeving onvoldoende rekening gehouden. In de eerste jaren na 1931 zag men eigenlijk alleen incidentele steunregelingen en was er van een echte algemene crisispolitiek geen sprake. In 1933 kwam de Landbouwcrisiswet tot stand, welke ten doel had het Nederlandse landbouwbedrijf in stand te houden door de geldelijke opbrengst der bedrijven te verhogen. Deze instandhouding was voor het gehele economische leven van Nederland noodzakelijk en daarom ging de Regering ervan uit, dat de consument de onmisbare productiekosten der agrarische producten moest betalen. De verhoging der geldelijke opbrengst trachtte men door directe maatregelen te bereiken als toeslag op de prijs en door indirecte als optrekking van de binnenlandse prijs via importheffingen. De hogere graanprijzen, waarmee de graanproducenten gebaat waren, betekenden echter voor de pluimvee- en varkenshouders — en de meeste kleine bedrijven behoren hiertoe —, dat zij duurder voergraan moesten kopen; hierin werd slechts gedeeltelijk tegemoetgekomen b.v. door een restitutie bij de uitvoer.

Deze steunverlening bracht als het ware automatisch beperkingen der productie met zich mede. En het is vanzelfsprekend, dat een inkrimping van de productiemogelijkheden een extensivering der bedrijfsvoering betekende, waardoor de kleine bedrijven, mede gelet op de sterk gedaalde prijzen, bijzonder ernstig getroffen werden. Met het oog hierop werden verschillende crisismaatregelen, vooral teeltbeperkingen, voor de kleine bedrijven verzacht, maar ondanks dit alles bleek de kleine boer niet in staat om aan zijn zware financiële verplichtingen te voldoen. Dit gold in bijzonder sterke mate voor die bedrijven, waarop vele vaste lasten als pacht, rente en aflossing van hypotheek enz. rustten. Een tweetal uitkeringen in geld, in 1936 en 1937 aan de kleine boeren verstrekt, bracht niet het nodige soulaas. En vele kleine boeren waren gedwongen om het eigen bedrijf te verlaten en in werkverschaffing te gaan werken om zo het nodige geld voor hun gezin te kunnen verdienen. Meestal betekende dit, dat het eigen bedrijf langzamerhand verwaarloosd werd.

Gezien deze grote noodtoestand der kleine bedrijven werd door de Minister van Landbouw en Visserij op 27 Juli 1936 een speciale Dienst voor de Kleine Boerenbedrijven ingesteld en hieraan werd een *Commissie van Advies* (Commissie Roebroek) toegevoegd. Deze Commissie stelde een onderzoek in naar de sociaal-economische toestand der kleine bedrijven. Het rapport, dat in 1937 verscheen, vermeldde ook het resultaat van een onderzoek, door de Afdeling Statistiek van het Landbouw-Crisis-Bureau in 1935 ingesteld. Hierin lezen we:

„Het is vooral de veehouderijcrisis, die aan vele kleine bedrijven een „zware slag heeft toegebracht. De kleine gemengde bedrijven en de kleine „weidebedrijven, die in het boekjaar 1932/33 dikwijls nog een kleine „winst maakten,¹⁾ hebben in de jaren 1933/34 en 1934/35 in de meerderheid der gevallen met verlies gewerkt.

„Het „etagebedrijf” kwam door de slechte vlees- en zuivelprijzen, „alsmede door de betrekkelijk hoge prijzen van veevoeder, biggen en „kuikens meer en meer tot verval. In het bijzonder leverden de varkens „en het pluimvee geen voordelen meer op. Tegelijkertijd werd ook de „groenteteelt door de crisis een noodlijdende bedrijfstak. Als gevolg „van een en ander is de basis, waarop het kleine bedrijf rust, thans veel „te smal geworden.”

De Commissie Roebroek heeft enkele cijfers gegeven betreffende het bedrijfsinkomen of -tekort der kleine bedrijven. Deze cijfers hebben betrekking op de toestand rond 1936, toen de crisis nog op zijn hevigst was; hiervoor waren 643 bedrijven gecontroleerd. Het positieve of

¹⁾ Hierbij is echter de beloning voor de arbeid van de boer in opgenomen.

negatieve bedrijfsinkomen (het arbeidsloon van de boer is ook hier niet onder de onkosten opgenomen) varieerde per provincie van + f 95.45 tot — f 45.40 per ha. Daar het gemiddelde inkomen f 24.11 per ha bedroeg en de gemiddelde bedrijfsgrootte 3.66 ha was, betekende dit een bedrijfsinkomen van f 88.24, van welk bedrag (vermeerderd met vrij wonen, vrij gebruik van groenten en mogelijk nog een kleine bijverdienste) de boer en zijn gezin moesten rondkomen. Als hoofdoorzaken van deze slechte toestand meende de Commissie te moeten aangeven de te lage prijzen der landbouwproducten, de te hoge pachtprijzen (de koop- of pachtprijzen van het kleine bedrijf lagen ± 20 à 25% boven die van de grote bedrijven) en de dikwijls onrationele bedrijfsvoering.

De *Dienst voor de Kleine Boerenbedrijven* kreeg tot taak om op een meer systematische en doelbewuste wijze te trachten de positie van het kleine bedrijf te verbeteren. Als eerste proef werd reeds, voordat bovengenoemd Rapport verscheen, door deze Dienst begonnen met tewerkstelling van kleine boeren op het eigen bedrijf (in plaats van in werkverschaffing), wanneer hiervoor „zichtbare” objecten aanwezig waren, als geldelijke tegemoetkoming hierin zou maximaal 80% van de normale geraamde kosten worden vergoed. Later achtte men het wenselijk aan deze werkverschaffing op eigen bedrijf een (verplichte) verbetering der bedrijfsvoering te verbinden, waarvoor de Rijkslandbouwconsulenten zouden worden ingeschakeld. Men poogde dit te bereiken o.a. door het verlenen van geldelijke steun bij het aanschaffen van de nodige hulpen grondstoffen ter verbetering dezer bedrijfsvoering, welke geldelijke hulp alleen bedoeld was om de voorlichting aan de kleine bedrijven effectief te maken. Op 1 November trad een Reglement in werking tot tewerkstelling in eigen bedrijf van landbouwers met kleinbedrijf, dat door de Minister van Economische Zaken — onder wie toen ook Landbouw ressorteerde — in samenwerking met de Minister van Sociale Zaken was uitgevaardigd. Bijna een jaar later werd besloten de vergoedingen, welke het Departement van Sociale Zaken zou betalen, in natura te verstrekken. Zo werd in het jaar 1939 voor $\pm f$ 1.6 miljoen aan bedrijfsbenodigdheden (kunstmest, voedermiddelen, zaaizaad en pootgoed, inventaris) aan kleine boeren gedistribueerd.

Ter uitvoering van deze maatregelen werden de kleine bedrijven in 3 groepen ingedeeld (zgn. A. B. en C. groepen). Teneinde de voorlichting tot individueel mogelijk te doen geschieden werden aan de Rijkslandbouwconsulenten vele (± 200) assistenten toegevoegd.

Wegens de innige samenhang tussen kleinbedrijf en gezin werd het wenselijk geacht om de sociaal-hygiënische toestanden in de kleine-boeren-gezinnen te verbeteren en een goede besteding in het huishouden van het inkomen te bevorderen. Dit geschiedde eerst via de Stichting tot Huishoudelijke Voorlichting ten Plattelande; later is hiervoor een afzonderlijke Stichting Maatschappelijk Werk ten Plattelande ingesteld.

Ondanks het vele goede werk, door de Dienst Kleine Boerenbedrijven tot stand gebracht, bleef het kleine-boerenprobleem in een acute vorm bestaan. Want al was er — mede als gevolg van de verbeterde conjunctuur — een verbetering te constateren in de positie der kleine bedrijven, er was toch nog geen sprake van een redelijke rentabiliteit dezer bedrijven. Volgens gegevens van de Directie voor de Landbouw was de netto-opbrengst (tot pacht herleid) van de bedrijven van 1—5 ha en 5—10 ha in 1938/39 in guldens per ha als volgt:

Bedrijfsgrootte	zuiver en overwegend akkerbouwbedr.		gemengd bedrijf		zuiver en overwegend veeveelt	
	gecontr. ha.	netto-opbrengst	gecontr. ha.	netto-opbrengst	gecontr. ha.	netto-opbrengst
1— 5 ha	208	f 124.59	433	f 122.63	338	f 29.19
5—10 ha	641	„ 76.25	4023	„ 58.79	2520	„ 32.47

Deze cijfers dienen met het nodige voorbehoud beoordeeld te worden ; in hoeverre immers kunnen de weinige toen bij de boekhoudbureaux aangesloten kleine bedrijven representatief voor hun groep geacht worden ? Wel dient er uitdrukkelijk op gewezen te worden, dat het loon van de boer niet onder de onkosten is opgenomen en bij de weinige ha, waarover hij beschikt, betekent dit een sterke opvoering der (schijnbare) winst.

De *sociale wetgeving*, welke de laatste decennia sterk was voortschreden, *ging aan deze groep van kleine zelfstandigen practisch geheel voorbij*, terwijl toch deze categorie de voordelen hiervan even goed kon gebruiken en minstens even hard nodig had als de loonarbeiders, want veelal was de kleine boer niet in staat om ondanks zijn ingespannen en langdurige arbeid een inkomen te verwerven, dat gelijk stond met het (lage) inkomen van een landarbeider. Te denken is hier vooral aan de uitkeringen krachtens de Kinderbijslagwet, welke voor de veelal kinderrijke gezinnen der kleine boeren een uitkomst betekend zouden hebben.

Terwijl vroeger in vele streken nog de mogelijkheid bestond om de basis van het kleine bedrijf te verbreden, vooral door ontginning van woeste gronden, was dit langzamerhand onmogelijk geworden.¹⁾ De oppervlakte cultuurgrond is in de laatste decennia practisch niet meer toegenomen. De vergroting van de cultuurgrond door ontginning, landaanwinning enz. wordt grotendeels teniet gedaan door de onttrekking van cultuurgronden aan de landbouw in het belang van de verschillende vormen van burgerlijk grondgebruik als stadsuitbreiding, aanleg van wegen en vliegvelden, recreatieterreinen enz.

De *geleidelijke uitholling van het kleine bedrijf*, ontstaan doordat telkens weer bepaalde functies aan het bedrijf of aan het gezin onttrokken werden, welke op afzonderlijke personen of instellingen overgingen (boter- en kaasbereiding, afzet van producten enz. enz.), was om allerlei redenen noodzakelijk en ook uitermate gewenst, doch dit betekende in tijden, dat de kleine boer niet in staat was om zijn zo vrijgekomen arbeidskracht op een andere productieve en lonende wijze aan te wenden, een bepaalde vermindering van het totale inkomen van de boer. Vóór de crisis was de kleine boer in de gelegenheid om door een sterkere intensivering van zijn bedrijfsvoering zich meer dan schadeloos te stellen voor dit verlies van bepaalde tot nog toe door hem zelf verrichte werkzaamheden. De crisis maakte verdere intensivering nu echter practisch onmogelijk.

Mede ten gevolge van deze crisis, maar ook als uitvloeisel van de steeds verdergaande specialisatie, waardoor een bepaalde functie, welke tot nog toe een nevenberoep van de kleine boer vormde en nu door een afzonderlijk persoon werd vervuld, *begonnen vele neveninkomsten steeds meer weg te vallen* of kleiner te worden. Te denken is hier b.v. aan de combinatie kleine-boer-vrachtrijder, waardoor de boer zijn paard, waarvoor op het bedrijf te weinig werk te verrichten viel, buiten het bedrijf productief kon maken. Door de aangeduide uitschakelings-tendens, mede bevorderd door de mechanisatie van het vervoer, zijn deze neveninkomsten voor een groot gedeelte weggevallen en moet het paard alleen voor het bedrijf met zijn weinige ha gehouden worden.

Ook was de mogelijkheid om een gedeelte van het jaar op een groter bedrijf te werken en zo het inkomen te vergroten door de crisis steeds kleiner geworden, daar er ook op het platteland grote werkeloosheid heerste. Onder de druk immers der slechte tijden waren de grotere bedrijven gedwongen om hun uitgaven zoveel mogelijk in overeenstemming te brengen met de sterk gedaalde inkomsten en zij waren daarom hun bedrijf gaan mechaniseren.

De opname-mogelijkheid van de industrie, welke vroeger vele personen

¹⁾ Het is opvallend, dat het aantal bedrijven van 1—5 ha van 1920 tot 1930 is afgenomen in tegenstelling tot het aantal bedrijven in de grootteklasse 5—10 ha.

uit de agrarische sector en speciaal der kleine bedrijven werk en inkomen verschaft, was weer door de crisis nihil geworden. In de industrie heerste toen zeer grote werkeloosheid; er waren tienduizenden werklozen, zodat er weinig kans was voor jongens van kleine boeren om daar werk te vinden. Deze opnamecapaciteit van de industrie was toch al steeds kleiner geworden, doordat er een eigen industrie-arbeidersbevolking was ontstaan, waaruit de industrie nieuwe arbeiders kon putten. Daarnaast dient er op gewezen te worden, dat de werkeloosheid in de industrie de tendens met zich mee bracht, dat werkeloos geworden arbeiders van boerenafkomst en de beschikking hebbend over een stukje grond nu weer boer van hoofdberoep werden.

Het is duidelijk, dat, mede tengevolge van bovengenoemde omstandigheden, het kleine-boerenprobleem nog steeds acuut was en dat het onmogelijk was om via enkel incidentele maatregelen hieraan het hoofd te bieden. Jammer genoeg is door de Regering in de jaren, toen Nederland nog rijk was, *geen grootse constructieve landbouwpolitiek* gevoerd, om de positie der in grote moeilijkheden verkerende kleine bedrijven, welke er in ons land zo vele zijn, te verbeteren en te saneren. Ook de landbouworganisaties hebben nooit een concreet grootscheeps kleine-boerenplan ontvouwd.

De oorlog en de bezettingstijd brachten ook voor de kleine bedrijven haar gevolgen met zich mee. De voortbrenging van rechtstreeks voor de menselijke consumptie bestemde producten werd op de eerste plaats gesteld en het gebruik van granen voor dierlijke productie werd sterk ingekrompen; een gedeelte van het grasland moest gescheurd worden, de granen moesten worden geleverd en mochten niet in eigen bedrijf worden verbruikt. Aanvoer van buitenlandse granen en andere voedermiddelen uit het buitenland was onmogelijk evenals die van kunstmeststoffen.

Dit alles betekende, dat het gemengde kleine bedrijf haar — noodzakelijk — karakter van veredelingsbedrijf steeds meer moest prijsgeven; de varkens- en pluimveestapel werden drastisch beperkt; in mindere mate was dit het geval met de rundveestapel.¹⁾ De uitputting van de grond deed zich op de lichte gronden — waarop de meeste kleine bedrijven gelegen zijn — steeds sterker gevoelen (weinig kunstmest, minder stalmest, telen van producten als tarwe en koolzaad, welke op die gronden niet thuishoren).

Deze overschakeling der productie was practisch een extensiveringsproces en betekende als zodanig een aanzienlijke verslechtering van de positie der kleine bedrijven. Deze bedrijfjes keerden weer gedeeltelijk terug tot de gesloten huishouding; ze produceerden eerst zoveel mogelijk voor eigen behoefte en trachtten in de behoeften, waarin het bedrijf zelf niet voorzien kon, te voorzien door ruiling van producten.

Na de oorlog is de positie der kleine bedrijven over het algemeen nog niet veel verbeterd. Wel zijn de varkens- en ook de pluimveestapel na de bevrijding aanmerkelijk in omvang toegenomen; in Juni-Juli 1945 bedroeg het aantal varkens ± 769.000 en in Mei 1946 reeds ruim 1 mill., het aantal stuks pluimvee was in Mei 1946 ± 11 mill.; van deze verbeterde toestand hebben echter eerder de grotere bedrijven geprofiteerd dan de kleinere. Vooral door het gebrek aan veevoeder waren de kleine bedrijven niet in staat om een behoorlijk aantal mestcontractvarkens op te zetten, terwijl speciaal door een meer gelijkmatige verdeling der kippen over de bedrijven ook na de oorlog (1945) het aantal kippen op de kleine

¹⁾ Bedroeg het aantal varkens in 1939 $\pm 1.553.000$, in 1942 was dit ± 491.000 en in 1943 545.000. De pluimveestapel, welke in de jaren 1938—'40 gemiddeld ± 30 mill. stuks telde, bedroeg in 1943 nog 3.9 miljoen. Het aantal runderen daalde van ± 244.000 (Dec. 1940) tot ± 194.000 (Dec. 1943).

bedrijven nog niet groot was ; later (1946) is men weer de richting ingegaan van een bepaalde „bevoorrechtting” der kleine bedrijven.

Twee van de hoofdbronnen van de kleine (gemengde) bedrijven n.l. de varkens- en pluimveehouderij hebben dus veel aan betekenis ingeboet. De verplichte levering van granen, producten welke het gemengde bedrijf voortbrengt voor verbruik in eigen bedrijf, veroorzaakt een onderbezetting, welke door het algemeen belang wordt gevorderd. Doch deze granen moeten tegen verlieslatende prijzen worden afgezet, terwijl voor deze onderbezetting nog geen compensatie — behalve over 1945, toen een afzonderlijke toeslag aan de kleine bedrijven is uitgekeerd — wordt gegeven.

Door verschillende omstandigheden zijn speciaal op de lichte gronden vele *grotere* — alhoewel nog kleine — *bedrijven in soortgelijke moeilijkheden geraakt als de kleinste bedrijven*, welke vroeger steeds bedoeld werden, wanneer over kleine bedrijven werd gesproken. Ook voor deze bedrijven is de varkens- en pluimveebezetting te gering, ook zij hebben — mede gezien de verplichte graanregeling — niet de beschikking over voldoende veevoeder. De echte gezins- of familiebedrijven — bedrijven waarop over het algemeen het werk door het gezin alleen verricht kan worden, wat betekent dat er bij een jong gezin een tekort en bij een ouder gezin meestal een overschot aan arbeidskrachten zal zijn — kunnen bij de huidige landarbeiderslonen en zeker bij de huidige onderbezetting van het bedrijf eigenlijk geen vreemde arbeid betalen. Deze bedrijven moeten zich van de grotere bedrijven kunnen onderscheiden door een eigen bedrijfsvoering, door typische teelten, want wanneer ze een copie zijn van het grotere bedrijf zullen de prijzen van de dan geproduceerde artikelen, welke prijzen gebaseerd worden op de kostprijs op de zich voor mechanisatie beter lenende grotere bedrijven, voor de gezinsbedrijven niet voldoende zijn. Door verschillende naoorlogse veranderingen, welke in sommige gevallen van structurele aard zullen blijken te zijn (als de uitbouw en overschakeling van de Engelse landbouw ; Engeland begint daardoor steeds meer typische veredelingsproducten zelf voort te brengen) is het voor deze bedrijven steeds moeilijker en veelal onmogelijk geworden om hun eigen stijl te behouden.

Zo is het kleine-boerenprobleem na de oorlog in plaats van kleiner nog groter geworden en het is dan ook begrijpelijk dat er in bijna alle landbouwbladen en tijdschriften artikelen aan dit vraagstuk gewijd worden. Dit probleem is misschien wel het kernprobleem van onze landbouw geworden en niet voor niets is het in de Troonrede en Regeringsverklaring van 1946 aan de orde gesteld.

„Gestreefd zal worden naar een versteviging van de landbouw en „de tuinbouw o.m. door rationalisatie van productie en afzet, waarbij „bevoorderd dient te worden, dat aan het kleine boeren- en tuindersbedrijf „een economisch verantwoorde grondslag wordt gegeven.”

HOOFDSTUK IV

De middelen, welke aangewend dienen te worden om het kleine-boerenprobleem naar een oplossing te brengen.

Het kleine-boerenprobleem vertoont tal van aspecten van velerlei aard; het heeft o.a. economische, sociale en bevolkingspolitieke zijden. En om dit probleem in de richting van een oplossing te brengen zal een complex van middelen, van verschillende aard, noodzakelijk zijn.

Wanneer men nu tracht een zo afgerond en concreet mogelijk saneringsplan op te stellen en men wenst dan allereerst een goed inzicht te verkrijgen in de omvang en aard van dit probleem, dan stuit men op de moeilijkheid, dat de huidige beschikbare gegevens, hoewel ze heel wat licht op deze quaestie werpen en duidelijk aantonen dat er van een zeer nijpend probleem sprake is, toch absoluut onvoldoende zijn. Wel weten we hoeveel kleine bedrijven van bepaalde oppervlakte er in ons land zijn, waarop landbouw als hoofdberoep wordt uitgeoefend, waar ze gelegen zijn enz.; maar we krijgen geen antwoord op vragen als: hoeveel kleine bedrijven zijn er, welke aan hun exploitant een redelijk bestaan verschaffen? Welke lasten drukken er op deze bedrijfjes? Hoe is het gesteld met de ligging en kwaliteit der gronden? Zijn er nog nevenverdiensten van betekenis? Hoe is de gezinssamenstelling en hoe is de arbeidsbezetting? Hoe staat het met de bedrijfsvoering? enz. enz.

Zonder een voldoende oriëntatie met betrekking tot deze gegevens zullen vele maatregelen ter oplossing slechts slagen in de ruimte zijn of niet concreet genoeg kunnen worden aangegeven. Daarom dient zo spoedig mogelijk overgegaan te worden tot een systematische inventarisatie van alle kleine bedrijven in ons land. Bij de uitvoering van deze inventarisatie dienen zoveel mogelijk de regionale landbouworganisaties, welke met de omstandigheden in de streek op de hoogte zijn, te worden ingeschakeld; hier ligt zeker een taak voor de gewestelijke organen, welke straks na punt 8 nader zullen worden aangegeven.

Naast het verwerven van een zo volledig mogelijk inzicht in de omstandigheden van bedrijf en bedrijfsvoering en de persoonlijke omstandigheden van het gezin van de kleine boeren, zal het ook nodig zijn met betrekking tot andere factoren, welke buiten het kleine boerenbedrijf gelegen zijn, een nader inzicht te verwerven. Te denken valt hier o.a. aan de afzetmogelijkheden van de producten, welke de kleine bedrijven speciaal voortbrengen, zowel in het binnenland als in het buitenland. Deze factoren immers zijn medebepalend bij de economische bestaansmogelijkheid van het kleine bedrijf.

Redelijkerwijze is te verwachten, dat alleen door economische maatregelen dit probleem niet volledig zal kunnen worden opgelost. Mede gelet op de buiten-economische waarden van het zelfstandige kleine landbouwbedrijf zullen ook maatregelen van sociale aard noodzakelijk zijn. Voorlopig zullen we ons beperken tot het aangeven van middelen, welke in hoofdzaak op economisch-technisch gebied gelegen zijn. (A.) Met nadruk dient er op gewezen te worden, dat het hanteren van de hieronder aangegeven middelen het probleem slechts in de loop van jaren naar een oplossing zal kunnen brengen. Later zullen enkele middelen ter verbetering worden aangegeven, welke vooral van sociaal-culturele aard zijn. (B.)

A. Middelen ter verbetering van de positie der kleine bedrijven, vooral van economisch-technische aard.

1. Het probleem van het kleine bedrijf is al bij al op het ogenblik zo precair en het kleine bedrijf is nu zo kwetsbaar, dat een *verdere uitbreiding van het aantal dusdanige bedrijven voorlopig zoveel mogelijk voorkomen dient te worden.*

In afwachting van de totstandkoming van algemene wettelijke regelen met betrekking tot een doelmatig grondgebruik zullen er voorlopige regelen gesteld moeten worden, waardoor vorming van nieuwe niet-levensvatbare landbouwbedrijven onmogelijk gemaakt wordt. Deze regelen zullen zowel op eigendom als op gebruik van gronden betrekking moeten hebben.

(A) Wat de *eigendom* betreft, dienen er wettelijke maatregelen te komen, waardoor :

- a. splitsing, verdeling of afsplitsing van landbouwbedrijven niet is toegestaan, wanneer een van de delen hierdoor valt onder de term niet-levensvatbaar bedrijf.
- b. het stichten van nieuwe te kleine (d.i. niet-levensvatbare) bedrijven verboden wordt.

(B) Wat het *gebruik* betreft, zijn wettelijke regelen noodzakelijk, waardoor :

- a. verkleining van bedrijven tot te kleine bedrijven of verkleining van reeds te kleine bedrijven onmogelijk wordt gemaakt. Deze verkleining zou kunnen geschieden, doordat gronden, tot nog toe in gebruik bij deze bedrijven, hieraan worden onttrokken en aan andere bedrijven worden verpacht. Dit zou slechts mogen plaats vinden, wanneer het geschiedt ten behoeve van de eigenaar-grondgebruiker en zijn afstammelingen conform de regels van het Pachtbesluit.
- b. het vormen van nieuwe te kleine bedrijven via het pachten of huren van gronden verboden wordt.

2. Daar een van de hoofdfactoren van het niet-levensvatbaar zijn van vele kleine bedrijven gelegen is in de te kleine oppervlakte grond, welke het kleine bedrijf ten dienste staat, is het *wenselijk om de oppervlakte grond, waarover een klein bedrijf beschikt, zoveel mogelijk te vergroten* door het deze bedrijven mogelijk te maken zowel gronden bij te kopen als gronden bij te pachten of te huren.

Ook deze maatregelen moeten betrekking hebben op de eigendom en het gebruik van gronden.

(A) Wat de *eigendom van gronden* betreft, dient zoveel mogelijk — zo nodig via wettelijke maatregelen — bevorderd te worden dat :

- a. de voor verkoop vrijkomende losse cultuurgronden of gronden, welke voor cultuurgrond geschikt te maken zijn, in de eerste plaats bestemd worden voor de vergroting van te kleine bedrijven ;
- b. de vrijkomende te kleine bedrijven, waarvoor geen wettelijke opvolger is, die het bedrijf zal voortzetten, eveneens zoveel mogelijk worden aangewend tot vergroting der oppervlakte grond van te kleine bedrijven ;
- c. de mogelijkheid om via een vrijwillige aankoop van gronden de kleine bedrijven te vergroten zo krachtig mogelijk wordt benut ;
- d. voor cultuur geschikt te maken woeste gronden en eveneens cultuurgronden, in bezit van openbare lichamen als gemeenten,

waterschappen, domeinen enz., wanneer deze gronden naar het oordeel der na punt 8 genoemde organen voor vergroting der oppervlakte van te kleine bedrijven in aanmerking komen, voor dit doel worden bestemd.

In bijzondere gevallen zullen dergelijke gronden, welke — naar het oordeel der boven aangeduide gewestelijke organen — geschikt en noodzakelijk zijn voor de gezondmaking der kleine bedrijven in een bepaalde streek, onteigend moeten kunnen worden.

(B) Wat het *gebruik van gronden* betreft, dient krachtig bevorderd te worden, dat, wanneer er gronden worden verpacht of verhuurd en deze naar het oordeel der bovenaangeduide organen voor uitbreiding van de oppervlakte, in gebruik bij te kleine bedrijven, in aanmerking komen, deze gronden ten behoeve dezer bedrijven worden aangewend.

In dit verband dient er op gewezen te worden, dat ook bij verkoop van gras op stam zoveel mogelijk de kleine bedrijven worden ingeschakeld; zo mogelijk dient deze verkoop in een normale verhuur van los land te worden omgezet.

Eveneens is het wenselijk, dat het stelsel van inscharing op de gemeenschappelijke en gemene weiden zoveel mogelijk na een verkaveling in percelen wordt omgezet in een gewone verhuur van gronden, welke dan in de eerste plaats — vanzelfsprekend rekening houdend met de plaatselijke omstandigheden — aan te kleine bedrijven moeten worden toegewezen.

Met kracht dient ontginning en inpoldering bevorderd te worden om de daardoor verkregen nieuwe cultuurgronden direct of indirect mede beschikbaar te stellen ter sanering van het kleine boerenbedrijf door de oppervlakte van de kleine bedrijven te vergroten en zo de basis hiervoor enigszins te verbreden.

Eveneens dient met daartoe geschikte middelen *vrijwillige* opheffing van zeer kleine bedrijven, welke niet levensvatbaar te maken zijn, bevorderd te worden om de daardoor vrijkomende gronden weer te kunnen benutten voor andere kleine bedrijven¹⁾. Het opheffen van dusdanige bedrijven kan gestimuleerd worden door aan de exploitant van een dergelijk bedrijf, die niet geschikt of niet van plan is om boer te blijven, een overbruggingstoelage toe te kennen b.v. in de vorm van een pensioen of lijfrente of van een herscholingscrediet, via welk crediet de boer of zijn kinderen in staat zijn zich in een ander beroep te bekwamen.

Ook moet er naar gestreefd worden, dat te kleine niet-levensvatbare bedrijfjes, waarvan de exploitant geschikt en van plan is boer te blijven, verdwijnen, waarbij natuurlijk de exploitant boer moet blijven. Dit zou bevorderd kunnen worden o.a. doordat aan deze personen elders een levensvatbaar bedrijf in het uitzicht wordt gesteld.

Het moet verder uitermate wenselijk geacht worden, dat met alle kracht bevorderd wordt, dat personen, wier hoofdberoep buiten de landbouw gelegen is, de gronden, waarover zij meer beschikken dan voor eigen gebruik nodig is²⁾, ter beschikking stellen (van de straks nader aan te geven organen) om ze te gebruiken ter vergroting der kleine bedrijven. Dit betreft een zeer belangrijke oppervlakte grond, hetgeen blijkt o.a. uit de Land- en Tuinbouwinventen-

¹⁾ Dit is ook van belang in verband met een bepaalde reservering van sommige teelten en productievormen voor de kleine bedrijven.

²⁾ Men neme de oppervlakte grond, voor zelfvoorziening nodig, niet te eng: men voere dit uit in overeenstemming met de bepalingen der Landarbeiderswet.

tarisatie over 1945 : de oppervlakte cultuurgrond, in gebruik bij personen met een niet-landbouwberoep bedroeg toen ± 75.000 ha. ; de oppervlakte cultuurgrond in gebruik bij personen zonder beroep bedroeg ± 38.500 ha. Bij de komende industrialisatie van het platteland, waarbij exploitanten van kleine bedrijven naar de industrie zullen overgaan, dient aan deze quaestie grote aandacht besteed te worden.

3. Niet alleen is de totale oppervlakte grond, welke het kleine bedrijf ten dienste staat, over het algemeen te gering, maar er zijn nog verschillende omstandigheden waardoor vaak een goed gebruik van de grond niet mogelijk is. Vele bedrijven beschikken over kleine ver uiteen en ver van het bedrijf gelegen percelen, welke dikwijls nog ondoelmatig van vorm zijn ; de gronden zijn in veel gevallen slecht ontwaterd, niet goed ontgonnen enz.

Rationalisatie van het grondgebruik is dus een gebiedende eis, want hierdoor zal het mogelijk zijn om de bruto-opbrengst der bedrijven te verhogen en de kosten te verlagen, soms in zeer aanzienlijke mate ; hierdoor zou de positie der kleine bedrijven ten zeerste verbeterd worden. Met kracht dienen dus een goede verkaveling, herverkaveling, herontginning, ontwatering, herontwatering, egalisatie, drainage en andere cultuurtechnische werken bevorderd te worden.

In dit verband moge er op gewezen worden, dat bij de — noodzakelijke — onttrekking van cultuurgronden aan de Landbouw de beste cultuurgronden zoveel mogelijk gespaard dienen te worden. Bij het bestemmen van gronden voor natuurschoon, uitbreidingsplannen van steden en andere niet-landbouwdoeleinden dienen voldoende overleg en voeling met de georganiseerde Landbouw plaats te vinden en de Landbouw dient bij deze quaestie een behoorlijke stem in het kapittel te hebben. Aan het landbouwgebruik dienen niet meer cultuurgronden onttrokken te worden dan absoluut noodzakelijk is en daarvoor dienen dan zoveel mogelijk die gronden gebruikt te worden, welke landbouwkundig de geringste waarde hebben. Bij de vaststelling der uit te keren schadeloosstelling dient er voldoende rekening mee gehouden te worden, wat het afnemen van gronden voor een boer nu betekent.

4. Een verbetering van de positie der kleine bedrijven is ook te bereiken door een *rationalisatie der bedrijfsvoering*, waardoor eveneens de opbrengsten vergroot en de kosten verlaagd kunnen en zullen worden. Op verschillende gebieden kan de bedrijfsvoering der kleine bedrijven verbeterd worden. Met name dienen genoemd te worden :

- a. *het verbeteren van de veehouderij*. In dit verband kan gewezen worden op het doelbewust streven naar verbetering in de productie en meer rationele fokkerij ; dit zal bevorderd worden door een goede voorlichting en door coöperatief samengaan (desnoods dient het lidmaatschap van een fok- en controlevereniging verplicht te worden), door het oordeelkundig toepassen van kunstmatige inseminatie, enz. Van belang zijn verder een goede stalinrichting, de bouw van goede gierkelders, het rationeel aankopen van krachtvoer, het toepassen van het omweidingssysteem, enz.

- b. *het zoveel mogelijk aanpassen van de akkerbouwproductie aan de behoeften der veehouderij*. Aangezien de kleine boer zijn bedrijfsvoering moet intensiveren — daarin ligt juist zijn kracht en zijn bestaansmogelijkheid — en de intensivering in de eerste plaats zal liggen op het gebied der veehouderij, zal het noodzakelijk zijn, dat het kleine bedrijf zijn voederbasis zoveel

mogelijk verbreedt en verstevigt en in het eigen bedrijf legt, want de mate van intensivering zal voor een belangrijk gedeelte afhankelijk zijn van de hoeveelheid veevoeder, die beschikbaar is. Daartoe zal het nodig zijn, dat de kleine boer producten teelt (en wel zo intensief mogelijk), welke hij voor het vee als voer kan gebruiken, als aardappelen, mais, lupine, groenvoedergewassen e.d.m. Van belang zijn verder het toepassen van een betere voederconservering (inkuilen, drogen, stomen van aardappelen), het bouwen van goede silo's enz. Ook moet gewezen worden op de wenselijkheid, dat zuivelfabrieken haar afvalproducten tegen lage prijzen aan de bedrijven beschikbaar stellen.

In dit verband dient de noodzaak onderstreept te worden, dat bij het ontwerpen en doorvoeren van graanregelingen met de bijzondere moeilijkheden en belangen der kleine bedrijven volledig rekening gehouden wordt. Zeker in tijden, wanneer de hoeveelheid te distribueren veevoeder gering is, dienen de kleine bedrijven, welke vroeger over het algemeen zeer veel krachtvoeder aankochten, bij de verplichte graanlevering ontzien te worden. Ook bij de distributie van veevoeder uit binnen- en buitenland dient het speciaal belang van het kleine bedrijf voldoende naar voren te komen.

De akkerbouwproductie, al dan niet in dienst van de veehouderij, dient verbeterd te worden door grondonderzoek, door het gebruik van goed zaaizaad en pootgoed, door het ontsmetten van het zaaigraan, het economisch aanwenden van stalmest, gier en kunstmest,¹⁾ het toepassen van een juiste vruchtwisseling enz.

- c. *het bevorderen van de verbouw van arbeidsintensieve gewassen op de kleine bedrijven.* Deze gewassen lenen zich bij uitstek voor kleine bedrijven, welke hiervoor voldoende arbeidskrachten uit eigen gezin hebben, daar in de prijzen dezer producten een grote post aan arbeidsloon (en de beloning van de landarbeider is vergeleken met voor de oorlog sterk gestegen) is verdisconteerd, welke lonen nu door het kleine bedrijf kunnen worden verdiend; bovendien is de ondernemerswinst bij deze gewassen relatief zeer groot.

In dit verband kunnen hier genoemd worden de teelt van pootaardappelen, vooral op de kleigrond (mede te bevorderen door het stichten van poterbewaarplaatsen), de verbouw van suikerbieten op kleigronden en voor dit product geschikte zandgronden, de teelt van zacht fruit en de teelt van veel arbeid vragende zaden als klaver-, gras- en bloemzaden en voorzover de afzetmogelijkheden dit toelaten de teelt van grove tuinbouwgewassen.

De teelt van hard fruit, welke zich eveneens goed voor vele kleine bedrijven leent, kan en moet verbeterd worden; zo is de onderhoudstand van vele boomgaarden veelal absoluut onvoldoende en quantiteit en qualiteit van de oogst is dan ook ver beneden het bereikbare.

- d. *het rationeel aanwenden van de arbeidskrachten en het doorvoeren van een aan het kleine bedrijf aangepaste mechanisatie.* Irrationele en overtollige arbeid moet zoveel mogelijk vermeden worden; het zal nodig zijn, dat studie gemaakt wordt van arbeidsmethoden, welke voor die bedrijven geschikt zijn, en dat deze dan op die bedrijven worden ingevoerd. Dikwijls wordt er met de beschikbare arbeidskrachten niet voldoende rationeel gewerkt en zou door toepassing van betere arbeidsmethoden met minder krachten volstaan of intensiever gewerkt kunnen worden.

¹⁾ Ook de stedelijke afvalstoffen dienen zoveel mogelijk ten dienste van de landbouw gesteld te worden.

Wanneer er ondanks een intensieve, rationele bedrijfsvoering toch nog arbeidskrachten op het bedrijf over zijn, moet bevorderd worden, dat deze van het bedrijf afgevoerd worden b.v. naar grotere landbouwbedrijven. Immers het kan niet verwacht worden, dat een klein bedrijf ook voldoende inkomen oplevert voor arbeidskrachten, welke overbodig zijn. Nog te vaak worden vooral om psychologische redenen (men blijft liever thuis en wordt niet graag ondergeschikte op een ander bedrijf) teveel arbeidskrachten op eigen bedrijf of in eigen gezin gehouden, dit geldt met betrekking tot zonen, maar ook en niet minder met betrekking tot dochters van kleine boeren, die toch niet zelden een goede plaats als dienstbode op het platteland of in de stad kunnen vinden.

Mechanisatie, d.i. het vervangen van menselijke arbeidskracht door mechanische, kan ook voor het kleine bedrijf gewenst zijn. Voorzover het gebruik van machines en werktuigen voordeliger is dan menselijke arbeidskracht en betaalde vreemde menselijke arbeidskracht hierdoor wordt vrijgemaakt, is mechanisatie niet slechts te verdedigen, doch zelfs noodzakelijk om de productiekosten zoveel mogelijk te drukken. Voorzover echter niet betaalde menselijke arbeidskracht door mechanisatie vrijkomt, is zij slechts te verdedigen indien de vrijgekomen arbeid op andere wijze in eigen bedrijf of elders rendabel gemaakt kan worden. Verantwoorde mechanisatie moet bevorderd worden, doch dient in een beheerst tempo te geschieden. Het zal nodig zijn, dat dan ook de productie en invoer van machines en werktuigen, welke speciaal voor het kleine bedrijf geschikt zijn, worden gestimuleerd. De mechanisatie zelf dient ook zo rationeel mogelijk te geschieden; wanneer het bedrijf te klein is om een of andere landbouwmachine op een rendabele wijze te gebruiken, dan moet overgegaan worden tot een coöperatieve aanschaffing en een gezamenlijk gebruik van deze machine.

Wel dient opgemerkt te worden, dat de mechanisatiemogelijkheden op de kleine bedrijven — welke op de eerste plaats over het algemeen veehouderijbedrijven zijn — om door dit mechaniseringsproces tot een economisch rationelere productie te komen geenszins onbeperkt zijn en men mag hiervan dan ook niet te optimistische verwachtingen koesteren. Dikwijls zullen bijv. de te bewerken percelen te klein van omvang zijn om het gebruik van grotere machines en werktuigen economisch verantwoord te doen zijn; de sterk individuele bewerking van de grond en verzorging der gewassen, welke op deze bedrijven noodzakelijk is, wordt door de mechanisatie dikwijls bemoeilijkt.

Behalve dat er door het aanwenden van grotere machines een — elders misschien niet aan te wenden — arbeidsoverschot voor de boer ontstaan kan, kan dit ook het geval zijn met betrekking tot het paard. Veelal zal er op de kleine bedrijven voor een paard toch al niet voldoende werk te verrichten zijn, zodat verdere uitschakeling van het paard de situatie nog zou verergeren. Een landbouwbedrijf, al is het ook klein, kan dierlijke trekkracht meestal niet missen. Tot het gebruik van de koe als — veel goedkopere — trekkracht zal de kleine boer om allerlei psychologische redenen niet gemakkelijk te bewegen zijn.

5. Om aan de kleine bedrijven een behoorlijke basis en levenskans te verschaffen zal het nodig zijn dat *sommige productiemogelijkheden voor de kleine bedrijven worden gereserveerd*. De kleine bedrijven zullen slechts kunnen bestaan, wanneer zij zich kunnen toeleegen op de voortbrenging van sommige dit bedrijf goed passende producten. Het kleine bedrijf immers is in de eerste plaats een veredelingsbedrijf; alleen op deze wijze heeft dit bedrijf een bestaans-

mogelijkheid, daar het op de kleine oppervlakte grond, waarover het beschikt, een grote bruto-opbrengst moet kunnen bereiken; daarom is een intensieve bedrijfsvoering nodig.

Wanneer er om welke redenen dan ook — als gebrek aan grondstoffen, te kleine afzetmogelijkheden tegen redelijke prijzen — de productie in een bepaald opzicht beperkt moet blijven of worden, dan zal het noodzakelijk zijn, dat de kleine bedrijven of groepen hiervan, voorzover hiervoor geschikt en voorzover nodig en mogelijk, het eerst voor die productie in aanmerking komen. Met name kunnen in dit verband genoemd worden het houden van kippen en varkens, verder de teelt van hard en zacht fruit. Het zal daarom noodzakelijk zijn, dat met betrekking tot de teelt van hard fruit overgangsmaatregelen getroffen worden, waardoor kleine boeren reeds nu in de gelegenheid gesteld worden om op een enigszins ruime schaal met deze — pas na jaren vruchten afwerpende — teelt te beginnen; dit zal onmogelijk zijn, wanneer aan de huidige stringente vestigingseisen wordt vastgehouden.

Daarnaast is vanzelfsprekend een goede prijsstelling der echte kleinbedrijfproducten van het allergrootste belang. Voor deze producten dienen prijzen gesteld te worden, welke zoveel mogelijk gebaseerd moeten zijn op de kostprijs dier producten op deze bedrijven (welke meestal op de lichte gronden gelegen zijn), terwijl eveneens een redelijke ondernemerswinst ingecaluleerd moet zijn. Het moet de kleine boer ook financieel mogelijk gemaakt worden om zijn productie technisch en economisch zo goed mogelijk te maken; dit kost tijd en kapitaal. Zo'n prijsstelling kan misschien betekenen, dat de prijs van bepaalde producten, welke nu voor een groot gedeelte door het kleine bedrijf worden voortgebracht en welke prijs daarom ook op dit soort bedrijf moet worden afgestemd, hoger is dan anders het geval zou zijn, doch dit nadeel moet genomen worden om de grote waarde van de zelfstandige kleineboerenstand.

In dit verband dient er op gewezen te worden, dat de afzet van de speciale voortbrengselen van het kleine bedrijf gestimuleerd moet worden. Door de sterke bevolkingstoename in ons land zijn ook de afzetkansen zeer gestegen, terwijl voor ongeveer alle producten het verzadigingspunt der behoefte, — ook vanuit het oogpunt van een gezonde voeding — dikwijls nog lang niet bereikt is. Te denken is hier o.a. aan het verbruik van zuivelproducten, groenten en fruit. Door het aanpassen van de productie aan de binnenlandse behoeften, door een goed distributie-apparaat en een goede propaganda kan in deze richting nog veel worden bereikt.

Daar echter — ook na een sterke opvoering van het binnenlands verbruik — voor vele producten nog een overschot te verwachten valt, waarvoor afzet in het buitenland gevonden moet worden, zal de Regering een krachtige handelspolitiek moeten voeren om de uitvoer van deze producten in behoorlijke hoeveelheden en tegen redelijke prijzen zoveel mogelijk te bevorderen.

6. *De positie van vele kleine bedrijven wordt ten zeerste bemoeilijkt door verschillende lasten, welke hierop drukken. Daar deze bedrijven meestal dicht bijeenliggen en zij elke mogelijkheid tot vergroting willen gebruiken, bestaat er in de streken met vele kleine bedrijven een zeer grote vraag naar grond, zodat (in de tijd dat de prijzen vrijgelaten worden) de koop- en pachtprizen opgedreven worden; relatief zijn deze prijzen voor de kleine bedrijven dan ook hoger dan voor de grotere bedrijven. Wanneer we de koop- en pachtprizen van boerderijen van verschillende grootte in het jaar 1939 in de groepen van landbouwgebieden vergelijken,¹⁾ dan blijkt dit duide-*

¹⁾ Ir. R. van Hees in „De Pacht” van September 1943.

lijk. Hieronder volgen de cijfers, welke met het nodige voorbehoud worden gegeven (niet steeds is het aantal bedrijven groot genoeg om hieruit conclusies te trekken).

Gebied	Koopprijs per ha.			Pachtprijs per ha.		
	1-10 ha.	10-20 ha.	20-50 ha.	1-10 ha.	10-20 ha.	20-50 ha.
Zeekleigebieden (akkerb.- en gem. bedr.)	2770	2232	2257	100	90	87
weidestrecken	2184	2135	2072	97	86	81
zandstrecken	1865	1503	1456	70	58	59
veenkoloniën	2020	1801	1768	87	80	79
rivierkleigebieden	2914	2367	2206	80	80	76
tuinbouwgebieden	2727	2331	2595	115	100	91

In het algemeen vertonen de koop- en pachtprijzen een dalende tendens naarmate de bedrijven groter worden. Een andere factor van betekenis is gelegen in het feit, dat de huurprijs (ook de koopprijs) van losse gronden meestal hoger is dan die van boerderijen, terwijl deze gronden voor het grootste deel door de kleinere bedrijven worden bijgehuurd.

Tijdens en na de oorlog zijn de koop- en pachtprijzen wel gestabiliseerd, doch dit betekende tevens een vastlegging van de vooroorlogse voor het kleine bedrijf ongunstige verhoudingen. En terwijl vroeger het kleine bedrijf door een meer intensieve bedrijfsvoering het nadeel dezer wanverhouding, welke niet in de kwaliteit van de grond gelegen was, misschien te niet kon doen, werd dit later en is het ook nu nog onmogelijk, daar — vooral door het gebrek aan veevoeder — het kleine bedrijf nu niet voldoende intensiveren kan (varkens, pluimvee). Dit gebrek aan veevoeder heeft ook tot gevolg gehad, dat bijv. de prijzen bij naweideverpachtingen veel te hoog werden. Al met al zijn de koop- en pachtprijzen voor de kleine bedrijven, welke meestal op de lichte gronden gelegen zijn, zodanig, dat over het algemeen niet gezegd kan worden, dat zij in een redelijke verhouding tot de opbrengstwaarde van de grond staan. Men vergelijk hiervoor slechts de opbrengstcijfers van verschillende gewassen en de koop- en pachtprijzen in de diverse streken van ons land.

Evenals het kapitaal, dat in de grond gestoken is, en de pachtprijs onevenredig zwaar drukken op de kleine bedrijven, is dit het geval met het in gebouwen geïnvesteerde kapitaal. Zo zijn gebouwen, welke oorspronkelijk voor een bedrijf van bepaalde grootte bestemd waren, bij splitsing van het bedrijf eigenlijk veel te groot geworden en drukt de gebouwenlast veel te zwaar op deze bedrijven.

Deze en dergelijke op vele kleine bedrijven bijzonder drukkende lasten dienen verlicht te worden. Zo zullen de koop- en pachtprijzen afgestemd moeten worden op de opbrengstcapaciteit van de grond; verder zullen de gebouwen zoveel mogelijk aangepast moeten worden aan de behoeften van dit kleine bedrijf (dus niet te grote veestal of schuur); voor het kleine bedrijf zullen goede credietmogelijkheden geschapen moeten worden, daar anders de kleine bedrijven (juist wegens de hoge kooprijzen van de grond, ook bij erfenis) te zware financiële verplichtingen op zich moeten nemen.

7. Zoals in de verschillende voorafgaande punten reeds meerdere malen naar voren is gekomen, is er nog veel te verbeteren t.a.v. de bedrijfsvoering op de kleine bedrijven, zodat een *opvoering van de technische ontwikkeling van de kleine boeren ten zeerste gewenst is.*

Wanneer het technisch peil (en dit geldt ook voor het economisch

peil) van de kleine boer verbeterd, zal hij de mogelijkheid om zijn bedrijf op een meer rendabele wijze te voeren beter kunnen aangrijpen. Hij zal dan o.a. overgaan tot de voor hem en zijn bedrijf meest passende teelten, te werk gaan volgens betere arbeidsmethoden, een betere vruchtwisseling — welke dikwijls nog eenzijdig en te beperkt is — toepassen, twee oogsten per jaar van een perceel winnen, enz. ; kortom hij zal zijn bedrijfsvoering efficiënter en zijn bedrijf rendabeler maken.

Deze opvoering van het technisch en economisch ontwikkelingspeil en de toepassing van deze kennis in het bedrijf zal hoofdzakelijk moeten geschieden via land- en tuinbouwscholen en cursussen en daarnaast via een goede bedrijfsvoorlichting. Vooral de voorlichting zal, meer dan tot dusverre het geval was, aangepast moeten worden aan de speciale structuur van het kleine bedrijf.

Voor het kleine bedrijf is het dringend noodzakelijk, dat een *afzonderlijke* bedrijfsstudie gemaakt wordt. Te veel is tot nu toe gelet op de juiste voortbrengingswijze der afzonderlijke producten, zonder dat daarbij het speciale bedrijf in het oog werd gevat. Een afzonderlijke leerstoel voor de structuur van het kleine bedrijf aan de Landbouw Hogeschool te Wageningen zal heel zeker geen overbodige luxe zijn. En bovendien zou een speciale voorlichting, gericht op het kleine bedrijf, met afzonderlijke daartoe opgeleide consulenten, het hare ertoe kunnen bijdragen om de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek op de snelste wijze aan de praktijk dienstbaar te maken.

Het is vanzelfsprekend, dat de kleine boeren de plicht hebben om de nodige kennis op te doen en van de gegeven voorlichting gebruik te maken.

8. Vooral gezien de grote agrarische bevolkingsdruk en de relatief kleine oppervlakte cultuurgrond in ons land, zal het niet mogelijk zijn om een totale oplossing van het kleine-boerenprobleem in de Nederlandse agrarische sector te vinden. Arbeidskrachten van het kleine bedrijf zullen moeten afvloeien naar niet-agrarische sectoren in Nederland of naar het buitenland emigreren. Deze oplossing moet op een goed overwogen en goed voorbereide wijze geschieden ; een aan de landbouw aangepaste *systematische industrialisatie- en emigratiepolitiek is dus van het allerhoogste belang.*

Getracht moet worden een zodanige industrie-uitbreiding tot stand te brengen, dat deze zo veel mogelijk is aangepast aan de aard van het platteland en tegelijkertijd het agrarische overschot der dorpen zoveel mogelijk op kan vangen. De voorkeur zal daarom gegeven moeten worden aan de vestiging van kleine industrieën op het platteland en wel juist daar, waar een blijvend groot agrarisch arbeidsoverschot is. Opdat deze uit de landbouw komende arbeidskrachten volwaardige industrie-arbeiders zullen zijn en niet tot de groep der ongeschoolde arbeiders zullen behoren, dient de jeugd van het platteland (speciaal van de kleine bedrijven) tijdig een zodanige scholing te ontvangen, dat zij op hun toekomstig beroep goed worden voorbereid. Daarom zullen in of in de nabijheid van deze dorpen nijverheidsscholen in een voldoende aantal moeten worden gesticht.

Daarnaast zal een doelbewuste en verantwoorde emigratiepolitiek dringend gewenst zijn. Vooral in het Zuiden en Oosten van ons land zijn tal van jonge goede boeren, die geen bedrijf hebben en die ook geen uitzicht hebben op een bedrijf. Deze personen willen agrariër blijven en wel zelfstandig landbouwer worden ; trouwens hun opleiding is ook steeds daarop afgestemd geweest. Voor hen moet een uitweg gezocht worden, welke niet in het eigen land gevonden kan worden. Om redenen van verschillende aard zal emigratie zeker in het algemeen in groepsverband moeten geschieden.

Deze emigratie moet goed worden voorbereid door het zoeken van de meest geschikte landen en streken, door het opleiden van de emigranten voor hun toekomstige taak met de moeilijkheden daaraan verbonden, enz. De gemeenschap moet deze emigratie doelbewust en krachtdadig bevorderen en steunen, doch de uitvoering behoort in handen te zijn van de georganiseerde landbouw (standsorganisaties).

De uitvoering van de hier voorgestelde en andere mogelijk gewenste maatregelen ter verbetering van de zeer precaire positie van het kleine bedrijf dient zoveel mogelijk aan de belanghebbenden, dus aan de boeren en hun organisaties te worden toevertrouwd. En omdat de omstandigheden in de diverse streken van ons land dikwijls zeer verschillend zijn, zullen er *Gewestelijke Organen* moeten worden ingesteld, welke opgebouwd moeten worden op de landbouworganisaties; deze organen, waarin de kleine boeren voldoende vertegenwoordigd moeten zijn, dienen een grote mate van zelfstandigheid te bezitten. Als adviseur dient aan deze organen te worden toegevoegd een Rijkscounselant, wiens taak (en zoveel mogelijk ook wiens opleiding) gelegen moet zijn op het gebied der kleine landbouwbedrijven.

Tot de taak van deze Gewestelijke Organen zal op de eerste plaats behoren het bevorderen van het vergroten van de oppervlakte grond, welke aan de kleine bedrijven ten dienste staat; daartoe zullen zij in staat moeten zijn cultuurgronden en ook woeste gronden, welke in cultuur gebracht kunnen worden, aan te kopen. Deze gronden moeten ze, voorzover nodig na ontginning, aan de kleine bedrijven kunnen verkopen tegen prijzen, welke op de opbrengstwaarde van de grond gebaseerd zijn.

Maar ook de andere saneringsmiddelen zullen zoveel mogelijk door deze juist voor dit doel te scheppen Organen, of, wanneer dit onmogelijk is, in nauw overleg met hen gehanteerd moeten worden, zodat een *systematische en consequente poging tot oplossing van het kleine-boerenprobleem verzekerd is*. Wanneer hiervoor allerlei instanties zouden worden ingeschakeld, die met een grote mate van zelfstandigheid zouden kunnen handelen, dan zou er van een doelbewuste planmatige behandeling geen sprake kunnen zijn.

Om de werkzaamheden dezer Gewestelijke Organen te coördineren — zonder afbreuk te doen aan de zelfstandigheid, welke zij moeten bezitten —, zal een *Centraal Orgaan* geschapen moeten worden; ook dit Orgaan moet op de landbouworganisaties worden opgebouwd, terwijl het aanbeveling verdient, dat een deskundig Voorzitter wordt gekozen, welke in dit probleem geheel is ingewerkt en ook hierin zijn hoofdtaak heeft. Dit Centraal Orgaan zal ten doel hebben een afgerond saneringsplan voor het gehele land op te stellen; het zal advies moeten geven aan Regering en aan alle instanties, die met dit probleem te maken hebben; aan de Gewestelijke Organen zal zij algemene richtlijnen moeten geven.

De overheid moet genoemde Organen in staat stellen, ook en vooral door financiële bijdragen, om hun taak zo goed mogelijk te vervullen, een taak, waarvan de uitvoering niet alleen het belang der kleine boeren of van de boerenstand dienen zal, maar tevens het welzijn der gemeenschap ten zeerste zal bevorderen.

B. Middelen ter oplossing van het kleine-boerenprobleem, welke in hoofdzaak van sociaal-culturele aard zijn.

In het voorafgaande werden verschillende middelen aangegeven, welke het kleine-boerenvraagstuk in de richting van een oplossing kunnen brengen. Deze middelen waren in hoofdzaak van economisch-

technische aard, waardoor de economische positie van het kleine bedrijf verbeterd zou worden. Op middelen van dit karakter moet ook steeds de nadruk vallen, omdat het probleem der kleine bedrijven in de eerste plaats een probleem van economische aard is; vele kleine boeren kunnen uit hun bedrijf geen voldoende inkomen voor zich en hun gezin verdienen. Bovendien zou het niet gewenst en zelfs fataal zijn, wanneer de kleine bedrijven (of vele kleine bedrijven) in stand gehouden werden niet door een verbetering van hun economische positie, maar door een steunverlening, in welke vorm deze ook gegeven zou worden.

Voorop moet dus staan een verbetering van de bestaansmogelijkheid van het kleine bedrijf, zodat de kleine boer in staat gesteld wordt om het nodige — en ook hem toekomende — inkomen te verdienen. Wel kan het hiervoor noodzakelijk zijn, dat er middelen worden aangewend om de economische bestaanskans van de kleine bedrijven te vergroten, welke een bepaalde bevoorrechtiging dezer bedrijven betekent, welke bevoorrechtiging misschien op strikt economische gronden alleen niet volledig verantwoord is. Zo kan de reservering (in bepaalde mate) van bepaalde productiemogelijkheden (wat voor de grotere bedrijven een offer kan betekenen) ten gevolge hebben, dat de prijzen voor sommige producten hoger zullen moeten zijn. De grote maatschappelijke waarden van de zelfstandige kleine-boerenstand motiveren deze offers, door andere bevolkingsgroepen gebracht, meer dan voldoende.

Dit alles neemt echter niet weg, dat er verbeteringen van sociaal-culturele aard zijn aan te geven, waarop de kleine boeren recht hebben. Zeer in het kort zullen we ingaan op deze verbeteringen, welke in twee groepen verdeeld kunnen worden n.l. verbeteringen van sociale aard en verbeteringen van culturele aard.

1. Mede tengevolge van de grote activiteit van de arbeidersorganisaties zijn er in de laatste decennia voor deze groep van personen geweldige sociale voorzieningen bereikt. Met name te noemen zijn hier de Invaliditeitswet, de Ziektewet, het Ziekenfondsenbesluit en de Kinderbijslagwet. De sociale voorzieningen voor de kleine boeren steken wel zeer ongunstig af tegen wat er op dit gebied voor de arbeiders is gedaan, terwijl toch de economische positie (en het inkomen) van de kleine boer niet beter is dan die der arbeiders. *Daarom zal het noodzakelijk zijn, dat de kleine boeren zoveel mogelijk ook aan deze sociale voorzieningen deelachtig worden.* Voor vele kleine boeren met dikwijls grote gezinnen zou een deelhebben aan de kinderbijslagregeling een grote vooruitgang betekenen, terwijl een goede oudendagsvoorziening het de kleine boeren mogelijk zou maken van een rustige oude dag te genieten inplaats van — zoals nu veelal het geval is — steeds bijna tot aan de laatste dag van hun leven te moeten werken om rond te kunnen komen.
2. *Ook het cultureel en hygiënisch peil van het platteland en speciaal van de kleine boeren dient verbeterd te worden.* Te denken is hier aan het uit de weg ruimen van de achterstand, welke om verschillende redenen het platteland op het gebied van onderwijs t.o.v. de steden heeft, aan het geven van allerlei cursussen buiten het technisch terrein, aan het streven naar een ook uit hygiënisch oogpunt noodzakelijke betere behuizing voor vele kleine boeren enz. In dit verband dient nog gewezen te worden op de reeds eerder naar voren gebrachte wens, dat er voldoende nijverheidsscholen voor de plattelandse jeugd worden gesticht, opdat het haar mogelijk zij om zich tijdig voor hun later beroep te bekwamen.

De overheid zou de opvoering van het culturele (en sociale) peil ten zeerste kunnen bevorderen door aan de standsorganisaties voor deze doeleinden ruime financiële middelen te verschaffen.

HOOFDSTUK V

Slotbeschouwing : Het boeren- en tuin- derselement in de Nederlandse volks- gemeenschap.

Het is opvallend en verheugend, dat er sinds de bevrijding een steeds toenemende belangstelling waargenomen kan worden voor het platteland en de Landbouw. En als bij intuïtie zoekt men de verklaring daarvan in het feit van onze wel zeer sprekende overbevolking, die zich op het platteland wel het meest openbaart en geen enkele uitweg meer in de landbouw kan vinden. Hierdoor ontstaat in ons land niet alleen dat nijpend probleem van een restbevolking, waarvoor emigratiemogelijkheden of emplooi buiten de Landbouw moet worden geschapen, maar ook het vraagstuk van onze Landbouw in kleine bedrijven.

Nederland is een van de dichtstbevolkte landen van de wereld en heeft zich in een buitengewoon snelle groei mogen verheugen. Bij de eerste volkstelling in 1829 werd ruim 2.600.000 inwoners geteld en in 1929 — dus precies een eeuw later — ruim 7.900.000, terwijl op 1 Januari 1947 onze bevolking ruim 9.500.000 zielen telde. Gedurende de laatste decennia nam onze bevolking met plm. 95.000 zielen per jaar toe. In 1946 echter bedroeg onze bevolkingsaanwas 230.000 zielen, waarbij opmerkelijk is, dat het aantal tweede en later geborenen sterker toegenomen bleek dan het aantal eerstgeborenen. Zonder overdrijving mag worden aangenomen dat de Nederlandse bevolking in 1980 tussen de 12 en 13 miljoen zielen zal tellen.

Op zich zelf genomen zou een dergelijke bevolkingstoename slechts toegejuicht kunnen worden. Noch ethisch noch cultureel kunnen er tegen een snelle bevolkingsaanwas bezwaren worden aangevoerd en ook economisch moet er een systeem denkbaar zijn, waarbij een snel groeiend mensdom zich behoorlijk van alle nodige stoffelijke goederen kan voorzien.

Maar voor een bepaald land kan een snelle bevolkingsaanwas binnen een bepaalde wereldconstructie wel eens tot moeilijkheden aanleiding geven en zou het bevolkingsprobleem wel eens tot een nijpend probleem kunnen worden, zo zelfs, dat van een overschotbevolking gesproken moet worden in de echte zin van het woord: een overschotbevolking, waarvoor — tijdelijk of blijvend — geen emplooi meer te vinden is. Deze mogelijkheid wordt een haast niet op te lossen werkelijkheid, wanneer men het b.v. agrarisch beziet binnen welomschreven grenzen, welke niet of slechts een weinig voor uitbreiding vatbaar zijn. Een land- en/of tuinbouwbedrijf is aan oppervlakte gebonden: op een bepaald stuk grond kan slechts een bepaald aantal mensen als land- en/of tuinbouwers werken. Is dit aantal eenmaal bereikt, dan kunnen geen anderen daarop als land- of tuinbouwers emplooi vinden. *Hier worden aan de bevolkingsoptname-capaciteit van de Landbouw van nature grenzen gesteld.* Voor de industrie ligt dit anders. De opnamecapaciteit van de industrie is technisch schier onbeperkt. Economisch echter kunnen aan haar wel grenzen gesteld worden. De productiviteit van de industrie is nagenoeg onbeperkt, terwijl de behoeftebevrediging van de mens aan natuurlijke en redelijke grenzen gebonden ligt. En wanneer de industrie voor haar binnenlandse overproductie geen afzet in het buitenland kan vinden, dan heeft ook zij de grenzen van haar opnamecapaciteit — althans binnen een economische structuur, zoals wij die kennen — bereikt en moet ook dan van een overschotbevolking gesproken worden.

Wanneer men onze bevolking in haar beweging en haar spreiding nader bestudeert, dan komt men tot de conclusie, dat er in ons land sinds 1910 een opvallende ontvolking van het platteland plaats heeft gehad en nog plaats heeft. Dat deze ontvolking van het platteland gepaard gegaan is met een werkelijke vlucht uit het agrarische beroep, maakt dit vraagstuk ook voor de Landbouw tot een probleem. Want uit het feit, dat de *agrarische beroepsgroep in absolute cijfers uitgedrukt aan het afnemen is*¹⁾, blijkt, dat het geboorteoverschot, dat juist in deze groep zeer groot is, in zijn geheel uit het agrarisch beroep vlucht en bovendien nog een deel van degenen, die het agrarisch beroep hebben uitgeoefend. En wanneer voldoende gegevens voorhanden zouden zijn om na te gaan, hoe deze groep op grond van het geboorteoverschot alleen zou zijn toegenomen b.v. sinds 1910 en heel zeker ook zou zijn toegenomen, indien voldoende cultuurgrond voorhanden zou zijn geweest, dan zou blijken, dat in die zin althans van een ernstige landvlucht gesproken zou moeten worden. Hoeveel personen op deze wijze b.v. van 1910 tot 1930 voor het agrarisch beroep verloren zijn gegaan en in andere beroepen — in hoofdzaak in de industrie — zijn opgevangen, valt moeilijk te taxeren. Wanneer men echter weet, dat het aantal in een beroep werkzame personen tussen 1920 en 1930 met 18% is toegenomen en dat deze toename voor de in de land- of tuinbouw werkzamen slechts 2,6% was, dan valt gemakkelijk na te rekenen, dat het aantal van laatstgenoemde groep met 112.050 personen zou zijn toegenomen, indien de toename van deze groep verhoudingsgewijs even sterk zou zijn geweest als die van de andere groepen. In werkelijkheid is de agrarische beroepsbevolking gedurende die tienjarige periode slechts met 16.185 personen toegenomen, zodat men veilig kan aannemen, dat jaarlijks minstens 9.500 personen voor de landbouw verloren gaan bij gebrek aan cultuurgrond.

Wat zijn de gevolgen van deze zeer snelle bevolkingstoename met daartegenover een niet noemenswaardige toename van het aantal boeren en tuinders?

Voor onze bevolking in haar geheel volgt daaruit, dat het boeren- en tuinderselement relatief steeds kleiner wordt, waardoor de landbouw-basis van ons nationaal bestaan steeds weer wordt versmald. Wat dit economisch betekent, is duidelijk. De uitvoer van agrarische producten wordt absoluut zowel als relatief geringer van de ene kant omdat een grotere niet-agrarische bevolking van een nagenoeg gelijkblijvende productie zal moeten leven en van de andere kant omdat tegenover een gelijkblijvende — zo niet geringere — agrarische export een grotere import van industriële grondstoffen zal komen te staan, waardoor afhankelijkheid en economische kwetsbaarheid groter worden (denk aan tijden van internationale spanningen). De gelegenheid tot het verwerken van agrarische producten tot industriële zal relatief althans verminderen.

Cultureel betekent dit, dat ons cultuur- en bevolkingsreservoir relatief steeds kleiner wordt.

¹⁾ Men zie hiervoor het onlangs door het Landbouw Economisch Instituut verrichte onderzoek naar de achteruitgang van het aantal arbeidskrachten in 37 plattelandsgemeenten: in 34 van de 37 onderzochte gemeenten bleek het aantal agrarisch beroepspersonen te zijn afgenomen.

De verdeling over de beroepen was in de verschillende jaren a. v. (in %):

	1899	1909	1920	1930
Nijverheid	33,8	35,2	37,8	38,8
Landbouw	29,6	27,3	22,9	20,1
Visserij en jacht	1,2	1,1	0,7	0,5
Handel en Verkeer	16,8	18,4	19,6	21,8
Overige	18,6	18,-	19,1	18,8

Voor onze boeren- en tuindersbevolking volgt daaruit, dat enerzijds een groot gedeelte van onze boeren en tuinders — heel zeker van onze plattelandsbevolking — het land moet verlaten en zich in industrie- en handelscentra zal moeten vestigen, terwijl anderzijds een gedeelte van onze jonge boeren en tuinders — hunkerend naar land — op het ouderlijk bedrijf achterblijft zonder vooruitzicht op een eigen zelfstandig bestaan.

Wanneer men de consequenties van onze bevolkingsstructuur en van onze bevolkingsaanwas nader bestudeert, dan komt men tot de ietwat ontstellende ontdekking, dat — hoezeer onze bevolking in de toekomst ook moge toenemen — er in ons land maar plaats zal zijn voor ten hoogste 250.000 boeren en tuinders, die de economische zowel als de maatschappelijke functie van hun stand ten opzichte van de gehele bevolking zullen moeten uitoefenen.

We moeten bij dit alles rekening houden met de afzetmogelijkheden van onze agrarische producten in het buitenland en de concurrentie van andere landen vooral van overzee. Vele gebieden in het buitenland zijn in staat landbouwproducten voort te brengen tegen veel lagere prijzen als in Nederland mogelijk is. Als redenen hiervoor zijn o.a. te noemen: de lagere levensstandaard in die landen met als gevolg lagere lonen; betere natuurlijke groeivoorwaarden; de grotere natuurlijke vruchtbaarheid, waardoor het gebruik van kunstmest overbodig is; het in overvloed aanwezig zijn van grond, waardoor het mogelijk is die bedrijfsgrootte te kiezen als economisch het meest gewenst is, terwijl de koop- en pachtprizen van grond laag zijn. Mede in het licht van deze en dergelijke omstandigheden is het duidelijk, dat aan de boeren- en tuindersstand in Nederland economisch steeds zwaardere eisen gesteld zullen worden: de productie moet zo hoog mogelijk opgevoerd, doch de kostprijs zo sterk mogelijk gedrukt worden. Ook maatschappelijk zal er steeds meer van deze stand gevergd worden, doordat zij hun maatschappelijke taak zo intensief mogelijk zullen moeten vervullen.... om wat in aantal tekort schiet, in kwaliteit te doen winnen.

Er zit iets tegenstrijdigs in deze dubbele functie. Voor de vervulling van de economische taak zou een beperkt aantal zo goed mogelijke boeren het meest gewenst zijn. Zij zouden immers zo rationeel en zo mechanisch mogelijk kunnen produceren, waardoor de laagst mogelijke productiekosten zouden worden gewaarborgd. Voor de vervulling van de maatschappelijke functie daarentegen is een zo groot mogelijk aantal zelfstandige boeren en tuinders gewenst, die ieder voor zich hun omgeving en allen tezamen heel ons volk mede beïnvloeden, waaruit dan tenslotte onze nationale cultuur en andere maatschappelijke waarden resulteren.

En waar het boeren- en tuinderselement in ons land relatief noodzakelijkerwijze kleiner zal worden, daar is het een eerste vereiste, dat het absolute aantal zo groot mogelijk blijve. En omdat nu het zwaarste moet wegen, wat het zwaarste is, *zal zo nodig aan de economische rentabiliteit moeten worden opgeofferd, wat aan de maatschappelijke rentabiliteit kan worden gewonnen*, met andere woorden onze min of meer — maar liefst zo min mogelijke — oneconomische productiewijze middels het kleinere bedrijf zal de prijs moeten zijn, welke ons volk zal moeten betalen in ruil voor de maatschappelijke waarde van onze boeren- en tuindersstand.

PARLEMENTAIRE KRONIEK

betreffende het

INDONESISCHE VRAAGSTUK

Wegens de technische moeilijkheden, die het wederverschijnen van het Maandblad begeleiden, was het niet mogelijk aan de April-kroniek een overzicht te verbinden van de parlementaire behandeling in de maand Maart. Vele onzer lezers hebben zich daarover dus min of meer fragmentarisch moeten oriënteren. Dit zal wel als een nadeel zijn gevoeld, maar daartegenover staat toch ook weer een voordeel en wel dat nu, bij de behandeling van verdere gebeurtenissen, een ruimere periode kan worden overzien, waardoor meer perspectief wordt verkregen en de duidelijkheid wordt gediend.

Na de behandeling in December 1946 eindigende met de moties Romme—van der Goes, heeft de Regering bij de Kamer een wetsontwerp ingediend tot uitbreiding van het aantal Commissarissen-Generaal. Aanvankelijk, zo zeide zij in de toelichting, was er reden het aantal op 3 te bepalen wegens de noodzaak om zo spoedig mogelijk tot een politiek accoord te komen, eenzijdigheid te voorkomen, evenwichtige oordeelvorming te bevorderen en besluitvaardigheid te verzekeren, terwijl het politieke karakter der te verwachten werkzaamheden bij de samenstelling van de eerste C.-G. in het bijzonder in het oog werd gehouden. Nu, zo meende de Regering, was een wijziging van de samenstelling der C.-G. ten behoeve van de verdere uitwerking van het politiek accoord gewenst. De profs Posthuma en Verzijl werden al reeds naar Indië gestuurd, met de bedoeling dat zij, na het totstandkomen van de wet, deel zouden uitmaken van de C.-G. Het wetsontwerp heeft het echter nog niet verder gebracht dan het voorlopig verslag van de Kamer, vastgesteld op 12 Febr. 1947. De heren Verzijl en Posthuma zijn naar Nederland teruggekeerd, terwijl de Heer de Boer, lid der C.-G., tijdens de gebeurtenissen in Maart zijn ontslag heeft genomen.

HET ACCOORD GETEKEND.

De onderhandelingen tussen de beide delegaties brachten geen wijziging in de verhouding tot de Republiek, zoals die was na het aannemen van de motie Romme—van der Goes. Inmiddels verergerde de toestand op Java en Sumatra en werd de graad van onhoudbaarheid bedenkelijk dicht genaderd: het bestand werd doorlopend geschonden; op het gebied der Republiek greep de terreur om zich heen, terwijl economisch een ernstig verval

viel te constateren ; de voedselblokkade van de door ons beheerde gebieden hield onverminderd aan, terwijl bij Modjokerto grote rijstgebieden door het doorsteken van dijken werden geïnundeerd ; op Madoera heerste hongersnood. Ingrijpen kon niet langer worden uitgesteld.

Toen verscheen op 21 Maart Minister Jonkman in de Kamer met de mededeling, dat de Indonesische delegatie in haar brief van 15 Maart had te kennen gegeven, dat zij er geen bezwaar tegen had de toelichting van de C.-G., de Regeringsverklaring van 10 December en de redevoeringen van de Minister van 19 en 20 December op te vatten als de weergave van datgene, waaraan de Nederlandse Regering zich door ondertekening der basis-overeenkomst verbonden achtte, waarin zij voorts de uitnodiging deed onverwijld tot tekening over te gaan. Ongetwijfeld een opzienbarende stap, waarvan het waarom en hoe in het later volgende debat niet tot opheldering is gekomen.

De Minister zeide dat, na een vergadering van de Ministerraad, de C.-G. op 17 Maart tot ondertekening was gemachtigd. Hierbij zij opgemerkt, dat deze ondertekening natuurlijk niet strookte met de inhoud van de motie Romme—van der Goes. Deze sprak uitdrukkelijk van een wederzijdse verbintenis tot hetgeen daarin was neergelegd en dit wederzijdse was in elk geval niet volledig aanwezig, ook al had de Indonesische delegatie nagelaten mede te delen, wat naar haar visie de werkelijke inhoud van de basis-overeenkomst dan wel was.

Op de dag van de ondertekening, 25 Maart, begon de Kamer met de beraadslaging over deze aangelegenheid. Twee vragen kwamen in het debat naar voren : eerstens of het noodzakelijk was de Kamer voor een voldongen feit te stellen en tweedens of het belang van het Rijk deze ondertekening vorderde. Aan deze laatste werd verbonden de verdere vraag, in welke situatie het Koninkrijk door de ondertekening werd geplaatst.

Na het antwoord van de Minister heeft Prof. Romme bij de repliek betoogd, dat de Regering hem niet duidelijk had gemaakt, waarom de Kamer voor een voldongen feit moest worden gesteld en betreunde dat dit had plaats gehad. Wat het tekenen op zich betreft erkende de Katholieke woordvoerder, dat de Regering voor een keuze stond uit mogelijkheden, waarvan elk een risico zou meebrengen. Voor de door de Regering gedane keuze waren zeker argumenten aangevoerd, maar dat hij toch die klemmende argumenten had gemist, die daarvoor nodig waren. Daarom, zo meende hij, zou eerst de toekomst kunnen leren of de door de Regering gedane keuze de juiste was geweest, terwijl ook uit de gevolgen zou moeten blijken in welke positie het Koninkrijk was gebracht. De Minister is in zijn dupliek hierop ingegaan, zeggende dat de Regering meer argumenten had voor haar keuze, dan die welke zij aan de Kamer had meegedeeld, doch dat de omstandigheden niet toelieten alles in openbaarheid op tafel te leggen.

De beraadslaging eindigde met een motie van de Heer Schouten (a.r.), waarin „werd betreurd dat de Regering over de wijziging in haar beleid niet tijdig overleg met de Kamer had gezocht.” Het verdient de aandacht, dat deze afgevaardigde de Kamer vroeg een uitspraak te doen niet over het Regeringsbeleid ten aanzien van het Indonesische vraagstuk, maar wel over het stellen van de Kamer voor een voldongen feit. De fractieleider der K.V.P. had bezwaar tegen de inhoud van de motie, met name waar gesproken werd van een „wijziging” in het beleid, zowel als tegen de strekking daarvan, waarop zij werd verworpen. Deze beslissing van de Kamermeerderheid is te meer begrijpelijk, wanneer men aandacht schenkt aan het grote risico verbonden aan een uitspraak van de Kamer, waardoor op binnenlands-staatkundige gronden het Kabinet ten val zou kunnen worden gebracht. Immers de gevolgen daarvan zouden niet tot het binnenland zijn beperkt gebleven, zij zouden hun weerslag hebben gevonden zowel in Indonesië als in het buitenland. Bovendien zou de Kamer dan, zonder zich uit te spreken over het feit der ondertekening zelve, aan het Kabinet de kans hebben benomen om de gunstige resultaten, die het van deze stap meende te mogen verwachten, te verwerkelijken.

ACTIE TOT HERSTEL VAN RECHT, ORDE EN VEILIGHEID.

Wie verwachtingen had gebouwd op het tekenen van het basis-accoord moet wel een ernstige teleurstelling hebben beleefd. De Republiek ging door met het niet naleven harer verplichtingen en zij volgde blijkbaar een steppingstone-politiek; zij zond een vertegenwoordiger naar India en naar enige Arabische staten om, volkomen in strijd met haar positie, vriendschapsverdragen te sluiten.

Op 27 Mei richtte de C.-G. een z.g. ultimatieve nota aan de republikeinse delegatie en toen daarop geen bevredigend antwoord kwam, beëindigde zij de besprekingen. Nu nam de Luit. G.G. namens de Regering het contact met de delegatie over en inmiddels volgde ook nog een démarche van de consuls van de V.S. en Engeland. Op 10 Juli deed Minister Jonkman verslag aan de Kamer, waarbij hij de onhoudbaarheid van de toestand duidelijk aantoonde, er aan toevoegende dat hij de mogelijkheid nog meende te zien van een gunstige wending.

Dit laatste werd gretig overgenomen door de woordvoerder van de P.v.d.A. in een redevoering, waarin duidelijk het optimisme doorklonk. „Men mag aannemen,” zo zeide hij, „dat het ernstigste gevaar voor een gewapend conflict voorbij is,” terwijl hij later nog opmerkte: „Daarom betreur ik het ook zeer, dat de geachte afgevaardigde de Heer Romme en zijn vrienden zulk een zwarte — en daarom, naar ik vrees, onvruchtbare — kijk op het huidige stadium van de ontwikkeling hebben behouden.”

Dat dit inzicht van de Katholieke fractie echter niet onjuist was, bleek reeds tien dagen later. In de nacht van 20 Juli begon de politionele actie. De omvang daarvan, verklaarde Minister Jonkman op 24 Juli, is beperkt in zijn middelen, is territoriaal beperkt en is beperkt in zijn duur. Haar doel is tweeledig: het verzekeren van rust en orde en het scheppen van betere voorwaarden voor de uitvoering van het basis-accoord, desnoods zonder medewerking van de wederpartij.

Met uitzondering van de communisten, van wie niet minder dan vier het woord voerden, bleek de Kamer achter de Regering te staan. De Heer Tilanus (c.h.) prees de radiorede, welke de Minister-president had uitgesproken, als staatkundig, politiek en menskundig verstandig. „De Minister-president en al degenen in het Kabinet hebben inderdaad dag en nacht al hun krachten ingespannen om tot een vredelievende oplossing te geraken,” aldus deze spreker. De Heer Logemann (P.v.d.A.) zeide ten volle te onderschrijven, dat het vraagpunt of de Nederlandse souvereiniteit gedurende de overgangstijd nog bestaat, zoals bij de ondertekening van Linggadjati is vooropgesteld, niet voor arbitrage vatbaar is. Het is uitgangspunt van de gehele overeenkomst geweest.

Toch was er een niet onbelangrijk accentverschil tussen deze afgevaardigde en de fractieleider van de K.V.P. Drong de Heer Logemann aan om zo spoedig mogelijk het wapengeweld te doen vervangen door een bespreking, waarbij hij met name doelde op een bemiddelingsaanbod van Engeland, prof. Romme, aanvoerend dat de republiek voor hem niet de inzet was van dit politioneel ingrijpen, noch in de zin van een poging tot vernietiging, noch in die van redding daarvan, meende de mededeling van de Regering, dat aan de actie zo spoedig mogelijk een einde behoorde te komen, aldus te verstaan: „zo spoedig als dit doeltreffend mogelijk zal zijn.”

Door de verworping van een door de communisten ingediende motie met 79 tegen 9 stemmen zag de Regering haar beleid ten aanzien van de politionele actie goedgekeurd, zij het dan ook in een negatieve uitspraak.

DE ACTIE OPGEHOUDEN.

Terwijl onze troepen op bewonderenswaardige wijze hun moeilijke taak uitvoerden, waarvoor ook het buitenland niet ongevoelig kan zijn gebleven, vestigde de vertegenwoordiger van Australië in de Veiligheidsraad de aandacht van de Raad op de situatie in Indonesië. De Australische Regering begreep blijkbaar niet, dat wij hier een fundamentele plicht vervulden tegenover de volken van het Koninkrijk, ook ten bate van de omliggende landen, gelijk wij die plicht ook hebben vervuld bij het begin van de Pacific-oorlog, toen admiraal Doorman zich en zijn vloot opofferde om de Japanse aanvalskracht te breken.

De behandeling in de Raad leidde tot een resolutie van 1 Augustus, waarin een beroep wordt gedaan op de partijen om het vuren te staken en een resolutie van 25 Augustus, strekkende tot de benoeming van een commissie van drie leden voor het aanbieden van goede diensten, tencinde partijen te helpen in een vreedzame regeling van hun geschil.

Op 5 Augustus werd daarop de politionele actie beëindigd en de Regeringsverklaring van 23 September verklaart te dien aanzien, dat de uitnodiging van de Veiligheidsraad om het vuren te staken kwam op een ogenblik, waarop Nederland het doel van zijn politionele actie nagenoeg had bereikt.

In de beraadslaging over deze 7e Regeringsverklaring inzake Indonesië hebben niet alle sprekers die hoogte kunnen bereiken, die vroegere discussies kenmerkten. De feitelijke leider der oppositie, de Heer Schouten (a.r.) bestreed de Regeringsvisie, die destructieve en constructieve elementen in de Republiek onderscheidde. Hij wraakte dit onderscheid, alle leiders dragen volgens hem de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken. De spreker wilde dan ook „deze” Republiek vernietigen, terwijl hij tegen „de” Republiek in abstracten zin geen bezwaar heeft. Is hier geen begripsverwarring aanwezig? Wanneer men de Republiek als lichaam beschouwt, is natuurlijk ieder die daarin iets te zeggen heeft medeverantwoordelijk voor haar daden, evengoed als dat bijvoorbeeld geldt voor Nederland. Maar in ons land, zoals in vrijwel alle staatkundige organisaties, zijn leidende personen, die het beleid dat wordt gevoerd niet goedkeuren en die dat zouden wijzigen, wanneer zij aan de macht kwamen. Welk bewijs bestaat er dat dit in de Republiek niet het geval is? Om weer tot overleg te komen dient er in de Republiek natuurlijk een wijziging plaats te hebben: er moet een constructieve leiding zijn. Maar is het daarvoor nodig „deze” Republiek te vernietigen en is de Republiek in abstracto, die dan weer tot iets concreets is geworden, niet meer „deze” maar wel een „andere” Republiek?

Wij zouden dit woordenspel als nutteloos kunnen voorbijgaan, wanneer daaraan niet grote gevaren waren verbonden. In Indonesië weet men zeer goed, dat hier te lande een oppositie bestaat en dient men in de politieke berekening de mogelijkheid, dat deze te eniger tijd regeringsmacht krijgt, te betrekken. Daarom heeft deze oppositie de plicht het door haar gewenste beleid klaar te formuleren en zich duidelijk uit te drukken. Laat zij dit na, dan maakt zij de constructieve elementen daar onzeker en dus zwak tegenover de destructieve krachten en zij belemmert daarmee een goede oplossing van het probleem.

Ook aan de andere zijde ligt een gevaar, wanneer men namelijk de destructieve elementen de indruk geeft, dat zij veilig zijn en niet zullen worden aangetast. En wij betwijfelen of de Heer Logemann (P.v.d.A.) dit gevaar in zijn redevoeringen van einde Juli en van September voldoende heeft vermeden. Wanneer

deze woordvoerder in een overigens uitstekend opgebouwd en interessant betoog, dat door de Kamer aandachtig werd beluisterd, verklaart dat wij duidelijk moeten stellen, dat wij de Republiek niet willen vernietigen en tevens zegt, dat een aanval op Djokja een aanslag is op de Republiek zelf, wanneer hij zich afvraagt of niet reeds teveel is bezet en meent dat de door ons „bezette” gebieden bestemd zijn om naar de Republiek terug te keren, dan is dat alles zeker geschikt om de destructieve elementen een gevoel van kracht te geven.

Prof. Romme heeft zich gehaast duidelijk te maken, dat een oprukken naar Djokja niet is een aanslag op de Republiek, terwijl de Heer Logemann zich moge spiegelen aan de Regering, die zich klaar uitsprak, dat zij haar uiteindelijke verantwoordelijkheid voor orde en rust ook in het gebied van de Republiek handhaaft en dat zij niet kan zeggen dat de bevrijde gebieden bestemd zijn om naar de Republiek terug te keren, omdat de bevolking vrij is zelfstandig haar positie te bepalen conform de art. 3 en 4 van het basis-accord.

Het optreden van de Veiligheidsraad werd uitvoerig besproken, waarbij uiteraard de primaire vraag naar voren kwam, of ons land aan de uitspraken van de Raad is gebonden, een vraag, die voordien reeds aanleiding had gegeven tot een discussie in het dagblad van de P.v.d.A. Er is een Frans gezegde : „qui se fait brebis le loup le mange” en wij zouden niet gaarne de stelling opzetten, dat het schaap een hoge rechtsplicht nakomt door zich te laten opeten, wanneer de wolf zichzelf een rechterstoga omhangt.

De Regering heeft ook in deze een duidelijke taal gesproken. Zij erkent de rechtsschending en acht zich aan de uitspraken van de Veiligheidsraad niet gebonden. Zij kan nimmer haar recht om als soevereine staat orde te scheppen opgeven en wanneer zij aan de uitspraken van de Raad tegemoet komt, doet zij dat na afweging van belangen uit overwegingen van opportuniteit. Zij heeft voorts haar volle aandacht voor de opmerking van prof. Romme, die, protesterende tegen de niet-toelating van Oost-Indonesië en West-Borneo in de Veiligheidsraad, ernstige overweging vroeg, welke houding het meest dienstig zal zijn om te voorkomen, dat in de toekomst aan de volkomen gelijkheid van de deelstaten wordt getornd.

Tenslotte zij nog vermeld dat de Commissie-Generaal wordt opgeheven, dat de Regering overweegt een driehoofdige landvoogdij en de instelling van een centrale organisatie, die kan uitgroeien tot een voorlopige centrale regering en dat zij voornemens is een commissie in te stellen om de mogelijkheid van een beperkte grondwetsherziening te bestuderen.

Een motie van de communisten, die de regering in overweging gaf een nieuw politiek accord met de Indonesische republiek te ontwerpen, werd verworpen ; alle fracties, behalve de communistische, stemden tegen.

De motie van de Heer Schouten c.s., die de instelling van de bovengenoemde centrale organisatie en voorlopige centrale regering op een wettelijke regeling wilden doen steunen, werd eveneens verworpen, nadat Minister Beel had toegezegd, dat hij ten deze wetsvoorstellen zou indienen, indien de bestaande wettelijke apparatuur hem geen voldoende armslag zou bieden. Prof. Romme tekende daarbij aan, dat hij onder deze apparatuur uiteraard alleen verstond de Grondwet en de normale wetgeving.

Mr. E. ROOLVINK.

HET WELVAARTSFONDS SURINAME

Het Overzeese Gebiedsdeel Suriname heeft zich zelden mogen verheugen in grote economische bloei. Zeker zijn er perioden geweest in de historie, dat het Moederland zich niet over de economische profijten uit Suriname had te beklagen, doch deze waren van kortstondige duur en beantwoordden niet aan de verwachtingen van zijn Zeeuwse veroveraar, die over dit land berichtte als over het eindelijk ontdekte Utopia, met ongelimiteerde mogelijkheden. Daarbij kwam nog, dat het land zelf weinig voordeel trok uit deze tijdperken van koloniale bloei.

Het is waar, dat Suriname de gelegenheid biedt tot opbouw van een zeer evenwichtige economie en de oorzaak van het falen van Suriname's welvaart is ongetwijfeld gelegen in de eenzijdige pogingen uit het verdere verleden om Suriname te exploiteren ten behoeve van buitenlands kapitaal. Het land leent zich hier minder toe en het zijn de eenvoudige en gemakkelijk bereikbare levensvoorwaarden der arbeidende bevolking, die deze pogingen in het verleden tot een fiasco brachten en ook nu nog dergelijke pogingen op de duur beslissend in de weg staan. De exploitatie door grote plantages met een omvang van twee tot vier duizend hectaren is mijns inziens voor Suriname in de toekomst uitgesloten en ik baseer dit op het arbeidsvraagstuk in verband met de natuurlijke gesteltenis van Suriname. Weliswaar waren er in de maand Juli enkele sprekers in de Tweede Kamer, die deze stelling nog niet in deze positieve mate onderschreven en uitzonderingen worden ook door mij gaarne tijdelijk en sporadisch mogelijk geacht, maar het lijkt onbetwistbaar, dat het type landbouwbedrijf van 100 tot 300 hectaren voor Suriname's landbouw fundamenteel wordt.

Dit land dan met zijn 173.000 km². en zijn ongeveer 180.000 inwoners is er ook momenteel weer slecht aan toe. Met de stichting van een Welvaarstfonds ten bedrage van 40 miljoen gulden Nederlands courant wil de Nederlandse regering thans een ernstige poging doen om Suriname op te heffen uit de sociale en economische achterstand en te brengen tot welvaart.

Deze poging is een dure plicht van saamhorigheid te noemen, te meer noodzakelijk, omdat deze saamhorigheid niet steeds behoorlijk is beleefd in het verleden. Wij willen niet vervallen in een onvruchtbaar beklag over dat verleden, maar zakelijk en reëel de taak van Nederland voor de toekomst aanvaard zien, met volle erkenning dat de tekortkomingen der historie deze taak verzwaren.

Ondertussen is er alle aanleiding de geboden hulp op bedachtzame wijze te ontplooiën. De regering stelt zich voor in een

tijdsverloop van 8 jaren 30 miljoen Surinaamse guldens te besteden aan diensten, die voor ongeveer 25 miljoen een indirect productieve inslag kennen en voor ongeveer 5 miljoen een overwegend consumptieve inslag bezitten. En dit op een totale geldomloop, die ultimo 1946 globaal 21 miljoen bedroeg.

Indien men er derhalve niet in slaagt in gelijke mate direct productief kapitaal aan te trekken, dan kunnen deze 30 miljoen gulden bedenkelijke inflatorische gevolgen medebrengen. Dit wordt nog beklemtoond als men nagaat, dat in 1939 de totale geldsomloop ongeveer 5 miljoen gulden bedroeg, derhalve $\frac{1}{4}$ deel van de huidige geldsomloop. Daarnaast bedraagt het indexcijfer voor de kosten van levensonderhoud momenteel, op basis van 1939, ongeveer 180 à 190%. Dit betekent derhalve een stijging van nog niet het twee-voud. Hierdoor wordt het vermoeden gewettigd, dat aanzienlijke hoeveelheden geld zijn opgepot en naar aanleiding van enkele andere verspreide gegevens lijkt het ons niet onvoorzichtig deze oppotting te ramen op ruim 6 mill. Deze gespaarde gelden zijn waarschijnlijk voor een groot deel bezit van de hoogst nijvere, spaarzame en zich sterk uitbreidende Brits-Indische bevolkingsgroep en het is aan te nemen, dat zij bij toeneming der productie-mogelijkheden door deze groep in direct-productief kapitaal zullen worden omgezet. Echter is het toch zaak met deze factor rekening te houden en voorlichting te verstrekken aan deze potentiële koopkracht, opdat zij niet op verkeerde wijze tot uiting wordt gebracht. De regering ziet echter zelve het gevaar van de inflatorische kracht der verstrekte credieten wel in en als wij ons niet vergissen, is dit inzicht een der redenen van het besluit der regering om voorlopig zeker niet meer als 30 miljoen Surinaams courant te willen beschikbaar stellen.

De andere reden tot het limiteren van de geboden hulp is gelegen in het feit, dat de precaire financiële positie van Nederland het niet toelaat voorlopig verder te gaan. Wel ziet de regering in, dat de toekomst waarschijnlijk groter bedragen van onze zijde zal vragen. Het is mijn stellige overtuiging, dat vooral landbouw-inpolderingen, openlegging van industrie-terrein en uitbreiding van het verkeer reeds zeer spoedig enorme sommen zullen verslinden, bedragen die Suriname de eerste jaren zelve niet leveren kan.

Grotere credieten zullen derhalve niet kunnen en ter bereiking van een benodigd succes, niet mogen uitblijven.

Het is dan ook zaak, dat de regering t.a.v. de credieten voor twee aspecten oog heeft. Het eerste aspect is de bewaking van het fourneringstempo van de nu beschikbaar gestelde 30 miljoen. Het tweede aspect is voortvarend ingrijpen met uitgebreider credieten bij de ontplooiingsgang van de Surinaamse welvaart.

Ten aanzien van het Welvaartsplan zouden vele beleidskwesties ten volle een bespreking verdienen. In de Tweede Kamer is op interessante wijze een en ander belicht. Een aangelegenheid

mogen wij niet verzuimen hier nog onder de aandacht onzer lezers te brengen, omdat zij een kernprobleem vormt, waarvoor de regering, blijkens de antwoorden van de minister op de vragen van de afgevaardigde der K.V.P., nog niet voldoende aandacht heeft. En toch zal dit vraagstuk tot oplossing moeten worden gebracht, wil het in Suriname wel gaan.

Nog steeds ziet de regering in Suriname een tekort aan arbeiders aanwezig zonder meer. En zij wil dit probleem ook nog steeds vanuit dit simpele standpunt oplossen. Dit bewijst dat zij nog steeds leeft in het schaduwende verleden van Suriname als plantage-cultuur gebied voor het buitenlandse grootkapitaal. Deze tijd is voorbij! Het is een oud koloniaal beginsel, dat zijn onsympathieke historische belichaming vond in de slaventijd. Suriname is er voor de Surinamers en niet voor het grootkapitaal. Dit houdt niet in, dat Suriname geen kolonisatie-gebied voor tienduizenden, ja honderdduizenden behoort te zijn. Een dergelijke dichtlegging van Suriname zou noodlottig en misdadig zijn. Maar Suriname voor de Surinamers beduidt wel, dat de exploitatie-methode ten behoeve van land en volk dienen te worden gericht en dat het buitenlands kapitaal zich daar ook bij heeft neer te leggen. Wanneer men derhalve het arbeidsprobleem in enge zin wil stellen en men bedoelt daarmee het tot arbeid brengen der bevolking, dan kunnen wij daar vrede mede hebben. In Paramaribo lopen duizenden zonder of met onnutte bezigheden rond en hier ligt een werkterrein met vruchtbare mogelijkheden.

Evenzo is het volkomen juist de arbeidscapaciteit uit te breiden door bestrijding der zuigelingen-sterfte en opvoering van de arbeidskwaliteit der bevolking. Maar indien men voort wil gaan met het aanvoeren van vreemde arbeiders ten behoeve van te investeren buitenlands kapitaal, dan is men op de oude verkeerde weg. Natuurlijk mag men arbeidskrachten importeren, indien de ontwikkeling van het land dit vraagt, maar deze immigratie behoort te worden geleid binnen het kader van een gezonde bevolkingspolitiek.

Een bewust gevoerde bevolkingspolitiek in Suriname ontbreekt tot heden ten enen male. In de geschiedenis zijn wij er in geslaagd Suriname te bedelen met een aantal rassen en volkeren van sterk uiteenlopende gaardheid en maatschappelijke instelling. Een mengeling van godsdiensten doorkruist op haar beurt deze volkerenkundige indeling. Naarmate in Suriname onze gezagspositie vermindert, zullen de moeilijkheden daardoor niet uitblijven. Het wordt meer dan tijd, dat hogere beleidsmotieven de immigratie gaan beheersen en bovendien is het billijk, dat de aanwezige bevolkingsgroepen hun natuurlijke kansen in het land tot uiting kunnen brengen. Het is fout ter wille van kapitaalsbeleggingen de schepping van een heterogene levensgemeenschap in Suriname nog verder te bemoeilijken.

Het is sympathiek van de Nederlandse regering, dat zij de

Surinaamse bevolking in feite een zeer uitgebreide zeggingschap verleent bij de besteding der door de regering beschikbaar gestelde gelden. Het is tevens doelmatig te achten, dat de betrokkenen zoveel mogelijk zelve bepalen langs welke wegen zij het best zijn gediend. Dat de regering toezicht blijft houden en de mogelijkheid vastlegt om in geval van noodzaak in laatste instantie over de juiste besteding der gelden te beslissen, is niet meer dan een morele plicht t.o.v. de Nederlandse belastingbetalende burgers, die op slot van zaken deze gelden aan Suriname fourneren onder voorwaarde, dat zij effectief worden benut.

Dr. W. L. P. M. DE KORT.

DE VEILIGHEIDSRAAD

EN INDONESIË

Voorbeschouwing.

Menige Nederlander zal pijnlijk verrast geweest zijn over de attentie welke de wereld hechtte aan het Indonesische vraagstuk, dat hij voor een vraagstuk van zuiver binnenlandse aard hield. Het Nederlandse volk houdt over het algemeen slechts weinig of in het geheel geen rekening met de internationale reactie op de politionele actie op Java en Sumatra, en het schijnt, dat men zich in het Nederlandse binnenland over het algemeen praktisch niet realiseert, hoe groot en hoe gevaarlijk de gevolgen kunnen zijn van een internationale anti-Nederlandse actie in dit opzicht. Het is onze bedoeling om onze lezers heden een overzicht te geven van wat er op internationaal terrein tot nog toe is gebeurd en nog gebeuren kan. ¹⁾

De Veiligheidsraad der Verenigde Naties vergaderde van 31 Juli tot 26 Augustus 1947 en nam in dien tijd vier resoluties aan, welke van groot belang zijn voor de recente en toekomstige ontwikkeling van het Indonesische vraagstuk.

Deze vier resoluties zijn de volgende :

1. order om het vuren te staken, van 1 Augustus 1947 ;
2. instructie aan de te Batavia gestationeerde beroepsconsuls om rapport uit te brengen over de toestand van 25 Augustus 1947 ;
3. aanbieding van goede diensten van de Veiligheidsraad, van 25 Augustus 1947 ;
4. herinnering aan de order om het vuren te staken, van 26 Augustus 1947 ;

Op deze vier resoluties zullen wij hieronder nog nader ingaan.

Reactie in de Wereldpers.

Het is eigenlijk bijna uitgesloten, in de wereld ook maar één blad te vinden, dat de Nederlandse zaak voorstaat inzake de politie-actie in Indonesië. Men kan zeggen, dat het wanbegrip tegenover het Nederlandse standpunt grotesk en fantastisch is.

Zelfs in Frankrijk — en de Franse delegatie heeft de Nederlandse zaak in de Veiligheidsraad zoveel mogelijk gesteund — bejegende men onze zaak zeer koel en vond men, dat Nederland zich veel te „luidruchtig” gedroeg, terwijl Frankrijk er in geslaagd was, vooral in de laatste maanden de eigen actie in Indo-China zo stil mogelijk te houden.

De Amerikaanse pers ging in dit opzicht veel verder. Zij be-

¹⁾ Deze beschouwing werd begin September geschreven.

schuldigde de Nederlandse Regering van het voeren van een koloniale oorlog en beklaagde het lot van de „arme Indonesiërs”, die zich met speren en andere ontoereikende wapens tegen de Nederlandse vliegtuigen, tommy-guns en tanks moesten verzetten. De eigen geschiedenis speelde de Amerikanen hierbij parten. Amerika dankt zijn vrijheid immers aan de door Engeland verloren koloniale oorlog en het Amerikaanse publiek, dat van buitenlandse zaken zeer slecht op de hoogte is, generaliseert gaarne.

Het is o.i. niet nodig de stemming in andere landen hier te memoreren. Met één woord, de wereldmening was en is in dit opzicht zeer anti-Nederlands, en het is een feit, dat de Nederlandse Voorlichtingsdiensten voor een bijna onmogelijke taak stonden, toen zij poogden — en dit met beperkte middelen — de wereldmening ten gunste van Nederland te beïnvloeden; al willen wij geenszins beweren, dat dit altijd even doeltreffend is geschied.

Wanneer wij een conclusie trekken ten opzichte van de wereldmening, kunnen wij zeggen, dat de publieke opinie in practisch alle landen wél sympathie heeft voor de Nederlanders, doch wat *Indonesië* betreft weigert, het Nederlandse standpunt ook maar aan een onderzoek te onderwerpen. Het gevoel speelt hier nu eenmaal een gewichtige rol, en wij kunnen dit noch met politieke, noch met juridische argumenten veranderen. Het heeft weinig zin, hierdoor beledigd te zijn. Het heeft veel meer zin en is voor Nederland van het allergrootste belang, om bij de bepaling van de Nederlandse houding tegenover de wereld hiermede terdege rekening te houden.

Motieven voor de houding der delegaties.

Nu wij toch bezig zijn een overzicht te geven van de wereldopinie, menen wij, dat het voor onze Nederlandse lezers van groot nut kan zijn een beeld te geven van de motieven, welke de houding der verschillende delegaties in de Veiligheidsraad bepaalden. Wij nemen de elf landen, die in de Veiligheidsraad zijn vertegenwoordigd, in alphabetische volgorde:

1. *Australië*. Dit land heeft, wat *Indonesië* betreft, sinds 1945 steeds een anti-Nederlandse houding aangenomen en met meer of minder groot enthousiasme de pro-Indonesische Australische zeelieden-vakverenigen gesteund. Feitelijk staan deze Vakverenigen onder de invloed van overwegend communistische leiders, die hun bevelen uit Moskou ontvangen en alleen reeds om deze reden hun leden hadden bevolen, de Nederlandse zaak in ieder opzicht te saboteren.

Zoals bekend, is de Australische vertegenwoordiger in de Veiligheidsraad, Col. William Hodgson, evenals zijn Minister van Buitenlandse zaken, Dr. H. Evatt, een van de meest scherpe tegenstanders der Sovjetpolitiek. Menigeen is daarom verwonderd, hoe de in *Australië* aan de macht zijnde Labour-Partij,

wat haar algemene buitenlandse politiek betreft een zo anti-Russische en wat de Indonesische politiek betreft een zo pro-Russische politiek kan voeren. Hierbij realiseert men zich echter niet dat de Australische Regering steunt op socialistten in schakeringen van het lichtste rose tot het donkerste rood; dat zijzelf het rose voorstaat en bij volgens haar belangrijke zaken de rose politiek ook ten uitvoer legt maar dat zij wanneer zij ten koste van anderen haar donkerrode leden kan bevredigen, soms ook een andere politiek kan voeren. Zij verhindert op deze wijze doeltreffend het weglopen van pro-communistische socialistten. Het is echter onaangenaam te zien met hoeveel enthousiasme de heer Hodgson zich van deze taak kwijt.

Een andere reden is dat de Australiërs de Indonesiërs beschouwen als de uiteindelijk enige nabuur.

2. *België*. De Belgische houding is een aangename uitzondering op de politiek van de andere leden der Veiligheidsraad. België erkent het Nederlandse standpunt ten volle en voelt zich steeds nauwer met Nederland verbonden. Wanneer men de Belgische vertegenwoordiger in de Veiligheidsraad, de heer Fernand van Langenhove beluistert, kan men gerust van een coördinatie der Nederlandse en Belgische politiek spreken.

3. *Brazilië*. De houding van Brazilië is voor Nederland niet al te gunstig geweest. Wij geloven niet, dat er van een rechtlijnige politiek der Brazilianen sprake is. Alles wijst er op, dat de Braziliaanse gedelegeerde zijn houding van geval tot geval bepaalt en zich liefst bij de algemene anti-Nederlandse houding der Latijns-Amerikaanse staten aansluit.

4. *China*. De Chinese houding veranderde zeer sterk tijdens de behandeling van het Indonesische vraagstuk voor de Veiligheidsraad. China is een Aziatische mogendheid en het is duidelijk, dat zij daarom in het begin van de besprekingen een niet bepaald pro standpunt had ingenomen. Dit onderging echter sterke wijziging, toen meer en meer berichten uit Java binnenkwamen betreffende de door Indonesiërs op Chinese burgers uitgeoefende terreur, waarvan zoals bekend vele Chinezen het slachtoffer werden. De Chinese delegatie was onbuigzaam, toen het op 1 Augustus om de order „Staakt het vuren” ging; haar houding was echter aan het einde der maand geheel anders, en zij kwam toen het Nederlandse standpunt zoveel mogelijk tegemoet. Toch zou het onjuist zijn, al te zeer op Chinese steun te rekenen.

5. *Columbia*. Dit land muntte uit door het op kosten van Nederland lanceren van rhetorische algemeenheden. Het bevond zich in de rol van een land, dat met de gehele zaak niets had uit te staan, en zich daarom kon permitteren, theoretische redevoeringen te houden.

Het feit, dat Columbia vroeger een Spaanse kolonie is geweest, speelde hierbij natuurlijk ook een rol en het is volkomen duidelijk, dat de houding van Columbia een weerspiegeling is van de hou-

ding van alle Latijns-Amerikaanse staten. Hierbij mag niet worden vergeten, dat de Latijns-Amerikaanse staten reeds op de Algemene Vergadering der Verenigde Naties in 1946 nauw met de Arabische staten hebben samengewerkt. Deze samenwerking, die men een belangengemeenschap kan noemen ten opzichte van andere vraagstukken, schijnt nog steeds te bestaan. (Zie Syrië).

6. *Frankrijk*. Vele Amerikaanse bladen hebben gezegd, dat Frankrijk, omdat het zelf een vraagstuk als Indo-China heeft een pro-Nederlandse houding heeft aangenomen. Dit is natuurlijk gedeeltelijk juist maar aan de andere kant hebben de Fransen, zoals meerdere malen uit toespraken van hun vertegenwoordiger, de heer Alexandre Parodi, bleek, het vraagstuk terdege bestudeerd. Bovendien wensen de Fransen een West-Europese solidaire houding aan te nemen. Toch kwam hun veto op 25 Augustus als een verrassing en ook de heer Gromyko zal niet verwacht hebben dat het vetorecht, waarop hij het monopolie meende te hebben, werd toegepast tegen een voorstel dat hijzelf had ingediend, i.c. de benoeming van een commissie uit de Veiligheidsraad, welke de taak had toezicht te houden op de uitvoering van de order om het vuren in Indonesië te staken.

Ook ten opzichte van het juridische standpunt der Nederlandse delegatie waarover wij het nog later in deze beschouwing zullen hebben, was de Franse houding positief, over het algemeen positiever dan de Franse openbare mening. Zie boven.

7. *Polen*. Dit land is zoals bekend een satelliet van Moskou. Zie dus verder onder Sovjet Unie. (U.S.S.R.).

8. *Syrië*. De houding der Syrische delegatie onder leiding van Faris el Khouri (tijdens de maand Augustus bovendien President van de Veiligheidsraad) wordt bepaald door het feit, dat het een Arabische staat is, die bovendien tijdens de aanwezigheid van Hadji Agoes Salim, Minister van Buitenlandse Zaken der Repoeblik Indonesia, in Syrië, de Republiek heeft erkend en diplomatieke betrekkingen met deze Republiek heeft aangeknoopt. Hierbij is van het allergrootste belang het feit, dat de Indonesische Regering uit Mohammedanen bestaat, terwijl Syrië slechts kort geleden zich heeft los gemaakt van Frankrijk en dus eveneens een zeer jonge Mohammedaanse republiek is. De paralleliteit der twee landen treedt dus duidelijk naar voren. Achter Syrië staan alle staten der Arabische Liga, dus de gehele Arabische wereld.

De anti-Nederlandse politiek der Syrische delegatie, die duidelijk bleek toen El Khouri voor zelfs de meest extreme voorstellen stemde, is dus duidelijk te begrijpen.

9. *U.S.S.R.* Het spreekt vanzelf, dat de Sovjet-politiek de mooie propaganda-gelegenheid, die het Indonesische vraagstuk de Russen bood, heeft aangegrepen om Nederland, dat door de Russen wordt beschouwd als „satelliet(!)” van Engeland

en de Verenigde Staten, terug te betalen, wat de Russen moesten incasseren toen Mr. Van Kleffens de Russische politiek hekelde tijdens de bespreking van de Perzische kwestie voor de Veiligheidsraad in 1946. Echter ook zonder deze Nederlandse houding zou het Russische standpunt hetzelfde zijn geweest, aangezien de Sovjet-Unie gaarne optreedt als de „beschermer van arme onderdrukte koloniale gebieden”, teneinde propaganda te maken voor de communistische partijen in die landen. Rusland trad bovendien op als beschermer van het „prestige van de Veiligheidsraad” en van „vrijheid en gerechtigheid”, wat de Amerikaanse gedelegeerde in de Veiligheidsraad, Herschel V. Johnson, terecht kenmerkte als „de gebruikelijke Russische propaganda”.

10. *Verenigd Koninkrijk* (Groot-Brittannië). De Engelse houding was gekenmerkt door grote bezorgdheid. De Engelsen waren zeker niet ingenomen met de Nederlandse politie-actie, doch zij wilden aan de andere kant Nederland, waarmede zij zeer goede en nauwe relaties onderhouden, niet in de steek laten. Wanneer het mogelijk was, niet al te spectaculair vóór Nederland te stemmen, deden de Engelsen dit; maar wanneer hun stem ten gunste van Nederland kracht van veto gehad zou hebben, onthielden zij zich van stemming. Nooit werd van Engelse zijde door een reeks van argumenten de Nederlandse zaak gesteund. De Engelse steun was doorgaans stilzwijgend, maar toch doeltreffend.

11. *Verenigde Staten*. De Amerikaanse delegatie, die over het algemeen poogde een pro-Nederlands standpunt in te nemen, werd ten zeerste gehinderd door de erg anti-Nederlandse stemming onder het Amerikaanse volk. De Amerikaanse Regering is van deze volksmening bijzonder sterk afhankelijk en kan zich daarom niet permitteren, al te opvallend hier tegen in te gaan. Af en toe moest de Amerikaanse gedelegeerde, Johnson, de volksmening bevredigen, en hij deed dit, wanneer het toch niet effectief was. Zo steunde hij b.v. de Russische resolutie, welke wij reeds hierboven hebben besproken, en welke niet werd aangenomen. Ook stemde hij ten gunste van de toelating van de Philippijnse delegatie, maar dit kon hij dan ook moeilijk weigeren, aangezien de Philippijnen nauw verbonden zijn met de Verenigde Staten; trouwens, de Philippijnen hebben, als niet-lid van de Veiligheidsraad, toch geen recht om te stemmen. Waar dit te pas kwam, liet hij zich echter toch even ontvallen, dat hij pro-Nederlands was, o.a., toen hij reeds in het begin van de behandeling van het Indonesische vraagstuk in de Veiligheidsraad verklaarde, dat het toentertijd door de Russen en Polen geëiste terugtrekken van Nederlandse troepen op de uitgangstellingen zou resulteren in een chaos in de door de Nederlanders alsdan prijs te geven gebieden. Andermaal deed hij van zijn pro-Nederlandse stemming blijken, toen hij op 26 Augustus verklaarde, niet de verdediger van de Nederlandse Regering te zijn, maar toch te moeten zeggen, dat het (anti-Nederlandse)

karakter van de bespreking hem unfair aandeed. Hij verklaarde vooral bij die gelegenheid, dat de Indonesiërs geen doeltreffende controle uitoefenden in het door hen beheerste gebied en dat het in feite aan bendes van verdorven en bandeloze lieden („bands of wicked and lawless men”) was toegestaan, te doen wat zij wilden. — De Verenigde Staten zijn zich wel bewust van de noodzakelijkheid, in het Westen een nauwe samenwerking tot stand te brengen. Het Nederlandse standpunt werd door Mr. Van Kleffens bij gelegenheid van verschillende bezoeken, aan het Amerikaanse Ministerie van Buitenlandse Zaken gebracht, duidelijk tot uitdrukking gebracht. De Amerikanen doen inderdaad wat zij kunnen, maar zij worden dikwijls in hun goede wil gehandicapt door de feiten, die hierboven werden aangehaald. Men moet dit vooral niet vergeten, wanneer men zich een eerlijk beeld wil vormen van de Amerikaanse houding in deze.

Philippijnen en India. Wat deze beide staten (niet-leden van de Raad, welke tot de besprekingen waren toegelaten) betreft kunnen wij kort zijn. India is evenals Australië een der landen, die deze kwestie bij de Veiligheidsraad aanhangig hebben gemaakt. De Philippijnen versterkten hun rijen. Beide landen behoren tot die Aziatische staten, die de Europese invloed in het Oosten volkomen willen terugdringen. Hierbij zijn natuurlijk verschillen van opvatting duidelijk. De Philippijnen hebben Amerikaanse medewerking nodig en staan nog sterk onder Amerikaanse invloed, maar India is bereid, de blanke invloed desnoods volkomen te elimineren. Het voelt zich dan ook met de Repoeblik Indonesia verbonden in de strijd tegen de blanke dominatie. Aan India werd kort geleden dominion-status gegeven, maar in Indische ogen heeft Nederland gefaald in de aangelegenheid, waarin Groot-Brittannië is geslaagd. India verwijt Nederland kwade trouw en de houding van India tegenover Nederland in de Veiligheidsraad was dan ook bijzonder scherp. De ongeoefende tactiek van de Indische vertegenwoordiger in de Veiligheidsraad, Dr. Pillai, leverde overigens voor een internationaal debater van groot formaat als mr. Van Kleffens geen enkele moeilijkheid op.

Is de Veiligheidsraad bevoegd ?

In Nederland en ook daarbuiten is er veel over te doen geweest, of de Veiligheidsraad al dan niet de noodzakelijke bevoegdheid had om de Indonesische zaak te bespreken en in deze aangelegenheid besluiten te nemen. De Belgische delegatie heeft zelfs tijdens de debatten in de Veiligheidsraad een voorstel ingediend, waarin het Internationale Gerechtshof werd verzocht, zo spoedig mogelijk een advies uit te brengen over de vraag, of de Veiligheidsraad, wat voornoemde kwestie betreft, competent is of niet (dit in verband met art. 96, eerste lid, van het Handvest

der Verenigde Naties). Dit Belgische voorstel werd echter door de Veiligheidsraad niet aanvaard.

Terecht heeft de Nederlandse delegatie er met nadruk op gewezen, dat de Veiligheidsraad niet bevoegd was om zich met deze kwestie te bemoeien. Dit standpunt is trouwens door verschillende leden van de Veiligheidsraad als juist erkend. De heer Parodi verklaarde b.v. terecht, dat de order om het vuren te staken door de Veiligheidsraad was aangenomen met dien verstande, dat dit geen eindbeslissing zou inhouden wat de bevoegdheid van de Veiligheidsraad betreft. De heer Johnson twijfelde niet aan de bevoegdheid van de Raad om deze zaak te behandelen, maar hij betwijfelde wel, of de Raad het recht zou hebben een bepaalde oplossing op te leggen. Dat het standpunt der Nederlandse delegatie, te weten, dat de Raad niet bevoegd was, door andere delegaties wordt gedeeld, blijkt duidelijk uit een persconferentie, door de Chinese vertegenwoordiger, Dr. T. F. Tsiang, op 25 Augustus te Lake Success gehouden, waarin hij woordelijk verklaarde, dat „de Chinese Regering de bevoegdheid van de Veiligheidsraad op juridische gronden in twijfel trekt”.

Het is echter ook duidelijk, dat verschillende delegaties ondanks hun bekendheid met het feit, dat de Veiligheidsraad inderdaad niet bevoegd was deze kwestie te behandelen, pogingen deden de juridische kant van de zaak te negeren. Dr. Tsiang verklaarde n.l. tijdens dezelfde persconferentie, dat de Veiligheidsraad „should bypass most of the legal grounds”.

Wat men zich in Nederland niet voldoende realiseert is het feit, dat de Veiligheidsraad vast besloten was met deze zaak door te gaan, of hij bevoegd was of niet. Men kon er van Nederlandse zijde nog zo hard op wijzen, dat er geen competentie was, het hielp niets. *Het is bedroevend te moeten constateren, dat er zo weinig rechtsbegrip is in een van de hoogste colleges ter wereld, maar er blijft ons niet anders over, dan dit feit onder ogen te zien en er rekening mede te houden.* Niets zou meer verkeerd geweest zijn — en een zo uitstekend vertegenwoordiger als Dr. van Kleffens zou dit ook nooit gedaan hebben — dan op grond van juridische kwesties uit de Veiligheidsraad weg te lopen. Het is bedroevend, dat men gedwongen is — om een onaangenaam Duits woord te gebruiken — „Realpolitik” te voeren, en wel om de gevolgen; want wanneer wij ons niet hadden bekommerd om de besluiten van de Veiligheidsraad op grond van het feit, dat dit college niet bevoegd zoude zijn, dan zouden vermoedelijk de gevolgen voor ons verpletterend geweest zijn. Tot nog toe waren verschillende regeringen, die óf met Nederland sympathiseren óf om politieke redenen menen, de Nederlandse zaak te moeten steunen, in de gelegenheid om ons land belangrijke diensten te bewijzen. Wanneer Nederland zich nu niet zou bekommeren om de besluiten van de Veiligheidsraad, dan zou de druk der publieke opinie — die nu eenmaal tegen ons is, hoe wij de zaak ook draaien — deze regeringen dwingen ons

geen steun meer te verlenen en dan zou zelfs het gevaar bestaan, dat de Indonesische kwestie in de Algemene Vergadering der Verenigde Naties, welke op 16 September te Lake Success bijeen is gekomen, zou worden besproken. Men mag in dit opzicht vooral niet vergeten, dat een coalitie, bestaande uit de Arabische staten en uit het Oostelijk blok, waarbij vermoedelijk nog andere staten zouden komen, waaronder de Scandinavische, in de Algemene Vergadering Nederland een nederlaag zou kunnen bezorgen, waarvan de gevolgen voor ons onoverzienbaar zouden zijn. En de lezer weet, dat Frankrijk in de *Algemene Vergadering* evenmin als een der andere Grote Vijf het vetorecht bezit.

Op deze wijze zou Nederland, zowel politiek als ook economisch, zeer zwaar getroffen kunnen worden. De drie door ons aangehaalde landengroepen zouden er geen bezwaar tegen hebben ons land te isoleren en elke Nederlander weet, welke gevolgen een dergelijk isolement voor Nederland en vooral voor de Nederlandse Wederopbouw zou kunnen hebben. Alleen al om deze redenen zijn wij *gedwongen*, ons om de besluiten der Verenigde Naties te bekommeren. Ook daarom moeten wij er op dit ogenblik stipt op toezien, dat de besluiten, welke de Veiligheidsraad tot nu toe heeft genomen, worden uitgevoerd. Wij vermijden hierdoor erger.

Besluiten van de Veiligheidsraad.

Afgezien van de order om het vuren te staken, welke nog eens werd herhaald, heeft de Veiligheidsraad besloten, om door een commissie van beroepsconsuls te Batavia rapport te doen uitbrengen. Bovendien werden door de Veiligheidsraad goede diensten aan beide partijen aangeboden, teneinde tot een vreedzame oplossing van het probleem te geraken. Feitelijk — en dit is door verschillende Nederlandse bladen ook reeds naar voren gebracht — zijn beide hier door ons aangehaalde resoluties voor het grootste gedeelte van Nederlandse oorsprong. Mr. Van Kleffens had ze in een redevoering voor de Veiligheidsraad als Nederlandse bedoelingen naar voren gebracht.

Zoals bekend heeft Mr. van Kleffens gezegd, dat de Nederlandse Regering de regeringen, die over beroepsconsuls te Batavia beschikken, zou verzoeken, deze beroepsconsuls rapport te doen uitbrengen over de toestand, vooral in verband met de order om het vuren te staken. Dit voorstel werd door de Chinese gedelegeerde zo geamendeerd, dat de consuls een commissie zouden vormen, welke aan de Veiligheidsraad zou rapporteren, in plaats van aan de onderscheidene regeringen, welke deze consuls vertegenwoordigen. Betreffende het andere besluit (goede diensten van de Veiligheidsraad) had Mr. van Kleffens al van de Nederlandse bedoeling gesproken, een comité in te stellen, waarvan één lid door de Nederlandse regering zou worden aangewezen, het tweede lid door de Republiek Indonesia, en het derde door deze beide leden. De Amerikaanse gedelegeerde

in de Veiligheidsraad heeft dit zo geamendeerd, dat deze commissie uit drie leden van de Veiligheidsraad zou bestaan. Hij liet echter verder de Nederlandse bedoeling volkomen intact.

Wij kunnen dus zeggen, dat de Veiligheidsraad niettegenstaande zijn over het algemeen tegenover Nederland antipathieke houding besluiten heeft genomen, welke au fond van Nederlandse oorsprong zijn.

Het is eigenlijk niet ter zake dienende, maar wij willen hier toch een woord van protest doen horen tegen de vreemde opvattingen der Australische Regering, welke o.i. reeds het besluit betreffende de commissie der beroepsconsuls heeft geschonden door een z.g. tijdelijke Consul-Generaal naar Batavia te zenden, die natuurlijk niet volledig op de hoogte is van wat er tot nog toe in Indonesië is geschied, maar waarvan reeds van tevoren vast staat, hoe zijn conclusie zal luiden. De oude Consul-Generaal was natuurlijk wèl van de stand van zaken op de hoogte, wat impliceert, dat hij wist, hoe de Republiek de order om het vuren te staken heeft geschonden. Hij zou vermoedelijk een pro-Nederlands advies hebben uitgebracht, zoals dit van alle consuls te verwachten is, die niet volgens instructies maar volgens de ware stand van zaken rapport uitbrengen. Het is werkelijk bedroevend hoe de Australische Regering willens en wetens de verstandhouding met Nederland — en wij spreken niet eens meer van een goede verstandhouding — verslechtert en hoe zij het vertrouwen der wereld schendt.

In Nederland hebben verschillende stemmen hun bezorgdheid tot uitdrukking gebracht over het feit, dat de Indonesische aangelegenheid op de agenda is blijven staan en dat men er van Nederlandse zijde niet in is geslaagd, deze zaak van de agenda te doen afvoeren. Er is in dit opzicht geen enkele reden tot enig verwijt, aangezien ten eerste de besluiten, die de Veiligheidsraad heeft genomen inzake de commissie der consuls en het drie-leden-comité impliceert, dat deze kwestie op de agenda blijft, en ten tweede, dat ieder land, zelfs al was de kwestie van de agenda afgevoerd, haar in overeenstemming met het handvest te allen tijde weer kan doen opbrengen door een schrijven in die zin tot de President van de Veiligheidsraad te richten.

VIGILAX.

De Katholieken

IN HET POLITIEKE LEVEN

van *Groot-Brittannië*

Het raadsel der getallen.

Als noodzakelijke achtergrond van een beschouwing over het aandeel der katholieken in het politieke leven in Engeland, dienen vooraf te gaan enige cijfers over de getalsterkte der katholieken in dit land. De statisticus heeft echter geen gemakkelijke taak in Engeland. De ingeboren vrijheidszucht van de Brit, en de sterk overheersende idee dat godsdienst louter een privé-aangelegenheid is, waar ieder zich buiten dient te houden, en zeker de staat, maken het niet eenvoudig om juiste gegevens te verkrijgen. Naast de huwelijks- en belastingarchieven bestaat er in Engeland geen officieel bevolkingsregister, aangezien dit instituut beschouwd wordt als een aanslag op de vrijheid van de burger — iets wat ons, Nederlanders, gezien de gevolgen van ons perfecte registratiessysteem in de afgelopen oorlog, nog niet zo helemaal onzinnig toeschijnt.

In de oorlog is men wel gedwongen geweest de gehele bevolking te registreren en van identiteitskaarten te voorzien, maar iedere Engelsman hoopt toch dat deze „slavenkaarten” zo spoedig mogelijk worden afgeschaft. Gelukkig worden wel van tijd tot tijd volkstellingen gehouden. De laatste in 1931 gehouden telling geeft als totaal voor het Verenigd Koninkrijk ruim 46 miljoen (in Engeland en Wales ongeveer 40 miljoen, 5 miljoen voor Schotland en $1\frac{1}{4}$ miljoen voor Noord-Ierland).

Deze volkstelling kan ons echter niets leren omtrent de geloofsovertuiging van het Britse volk, want de formulieren vermelden geen vraag hieromtrent; dit zou beschouwd worden als een aanslag op het strikt privé-karakter van de godsdienst.

Als gevolg van het ontbreken van deze officiële gegevens, vindt men de meest uiteenlopende opgaven van het aantal katholieken in Groot-Brittannië.

Het jaarlijkse overzicht van de bisdommen in Engeland en Wales geeft het cijfer $2\frac{1}{2}$ miljoen, maar gezien de onvolledige opgave van vele parochies is dit getal beslist onjuist. De statisticus *Pearmain*, van de „Converts' Aid Society,” geeft als conservatieve schatting $3\frac{1}{2}$ miljoen, terwijl *Michael de la Bedoyere*, de hoofdredacteur van de „Catholic Herald”, vasthoudt aan het nog hogere getal van 4 miljoen. Dit is wel een zeer spectaculaire stijging sinds het einde van de 18-de eeuw, toen het aantal katholieken na eeuwen van vervolging, vooral

op maatschappelijk gebied, slechts 300.000 bedroeg. (Het getal 69.000, dat men bij sommige schrijvers vindt, is te laag geschat naar de mening van huidige statistici).

Politieke overtuiging overwegend „Labour’

Het is niet moeilijk de algemene vraag te beantwoorden of de katholieken in Engeland overwegend aanhangers zijn van de conservatieven dan wel van de Labour-partij.

Zelfs de meest verstokte conservatief zal U als regel wel toegeven dat de meerderheid van de katholieken inderdaad op de Labour-partij stemt. Maar toen „Etudes” in Juli van het vorig jaar schreef dat 5/6 van de katholieken Labour waren, kon de conservatieve hoofdredacteur van de „Tablet”, *Douglas Woodruff*, niet nalaten hierop te reageren en durfde hij zelfs als zijn mening te kennen te geven dat de stemmen min of meer gelijkelijk verdeeld waren. Hiertegenover eisen verschillende leidende katholieke figuren uit de Labour-partij 70% en zelfs 80% van de katholieke bevolking voor zich op.

Kardinaal *Griffin* is ook overtuigd zoals hij onlangs verklaarde dat zeker het merendeel van de katholieke arbeiders op de Labour-candidaten stemt, en aangezien 80% van de katholieken in Engeland tot de arbeidersklasse behoort, geeft deze groep zeker de doorslag.

Als voorzichtige schatting kan men m.i. aannemen dat 70% van de katholieke stemmen bij de laatste algemene verkiezingen naar de Labour is gegaan. Dit is niet alleen een gevolg van het hoge percentage der arbeiders in de katholieke bevolkingsgroep, maar het feit dat deze 80% ook bijna geheel uit Ieren bestaat is ook een verklaring van deze sterke sympathie voor de Labour-partij.

Deze grote Ierse bevolkingsgroep is naar Engeland overgestoken in de 19-de eeuw, toen de groeiende Engelse industrie en de aanleg der spoorwegen (deze laatste factor wordt nog al eens vergeten) volop werk boden voor de immigranten, voor wie het leven in eigen land, vooral ten gevolge van de mislukking der aardappeloogst in 1845, zonder enig hoopgevend perspectief was. Deze Ieren hebben in Engeland de strijd voor de „Home Rule” met grote felheid ingezet, en vonden hier als regel de conservatieven als hun tegenstanders. De Liberalen en later ook de Labour-partij hebben echter altijd begrip gehad voor de Ierse vrijheidsbeweging en in de statige ontvangzaal van de liberale Reform Club vond een levensgroot portret van de Ierse vrijheidsstrijder *Daniel O’Connell* ook onmiddellijk een plaats naast dat van *Glastone* en *Macaulay*. Samenvattend kunnen we dus zeggen dat het feit dat bijna 80% van de Engelse katholieken tot de arbeidersklasse behoort en van Ierse afkomst zijn, de politiek der katholieken sterk op de Labour-partij heeft geöriënteerd, die ongeveer 70% van de katholieke stemmen bij

de laatste verkiezingen heeft verkregen. Is dit percentage na twee jaar Labourregering nog zo gunstig voor deze partij? Ongetwijfeld is de populariteit van de Labour-partij gezakt. De toenemende vrijheidsbependingen, die voor vele Engelsen al het schrikbeeld oproepen van een totalitaire staat en zelfs de Anglicaanse Aartsbisschop van York, Dr. *Garbett* de vraag deden stellen, of de Anglicaanse kerk niet beter deed met op te houden staatskerk te zijn, en in veel sterkere mate ook de steeds zakkende levensstandaard, zal ongetwijfeld bij een eventuele verkiezing ook stemmen-winst betekenen voor de conservatieven onder de katholieken. Dit zal echter nauwelijks 10% uitmaken, gezien de arbeiders toch over het algemeen de Labour trouw zullen blijven.

In de Engelse politiek is de lagere middenstand eigenlijk altijd bij de verkiezingen het min of meer onberekenbare element, dat de balans doet omslaan. De conservatieven geven zelf toe dat de toestand nu nog niet zó slecht is, dat deze grote categorie stemmers hun Labourcandidaten al zullen prijsgeven bij een eventuele algemene verkiezing. De cijfers van de tussentijdse verkiezingen geven ook eenzelfde beeld: wel verlies van stemmen voor de Labour-candidaat, maar nog geen overwinning voor de conservatieven.

Katholieken in Parlement en Regering.

Terwijl op het gebied van de literatuur, natuurwetenschappen en in de diplomatieke dienst de katholieken ongeproportioneerd sterk naar voren komen, is de vertegenwoordiging in het parlement ver beneden de verhouding. De proportie is aanmerkelijk beter in het Hogerhuis dan in het Lagerhuis. Indien we buiten beschouwing laten de 26 Anglicaanse Aartsbisschoppen, die krachtens de waardigheid van hun bisschopszetel of anciënniteit zitting hebben, heeft het Hogerhuis een totaal van 800 leden. Hieronder tellen we 47 katholieken (1 Duke, 3 Marquises, 13 Earls, 3 Viscounts en 27 Barons). Dit parlementaire lichaam met zijn grotendeels hereditaire leden en sterke conservatieve meerderheid, heeft echter vooral sinds de wet van 1911, die het onmogelijk maakt voor de „Lords” om een financiële wet langer dan een maand, en iedere andere wet langer dan twee jaar tegen te houden, praktisch weinig betekenis meer, hoewel het peil van de parlementaire discussie dikwijls veel hoger is dan die van het Lagerhuis. Toen met de „Catholic Emancipation Bill” van 1829 het Hogerhuis geopend werd voor de oude katholieke adel van Engeland, bleek hun invloed toch niet zeer groot te zijn. Te lang waren zij als tweederangs-burgers buiten alle staatskunde gehouden om wezenlijke interesse te hebben, en om een belangrijke rol te spelen in dit lichaam.

Zelfs nu zijn er slechts 2 of 3, die een actieve rol spelen in de „Lords”, zoals de Duke of *Norfolk*, de hoogste hertog in rang

na de koninklijke hertogen, en Lord *Holden*, die een werkzaam aandeel heeft in de christelijk-democratische groepering welke zich verleden jaar binnen het kader van de Labour-partij heeft gevormd. Hierbij dient opgemerkt, dat de interesse van de „Lords” over het algemeen niet sterk is. Het is hoogst zeldzaam dat 100 van de 826 leden bij een zitting aanwezig zijn. Zo is het ook bekend van een lid van het Hogerhuis dat hij in 25 jaar twee maal naar een zitting ging . . . om tegen te stemmen; éénmaal tegen het vrouwenkiesrecht, en éénmaal tegen „Home Rule”.

Veel lager is het aantal katholieke parlamentsleden in het Lagerhuis. Deze kleine, maar zeer actieve groep bestaat uit 18 leden, waarvan 9 behoren tot de Labourpartij, 1 tot de Onafhankelijk Labour-partij, 2 tot de Iers-nationalisten tegenover 6 conservatieven. Aangezien het totaal aantal leden van het Lagerhuis 615 bedraagt, is het aantal katholieken dus verhoudingsgewijze veel te klein. In het vorig parlement was de verhouding iets gunstiger met 22 katholieke leden; het hoogste aantal, dat sinds de uittocht van de Ieren bij de vorming van de Ierse Vrijstaat is bereikt, is 25 geweest.

Wat is hiervan de oorzaak? In zekere mate geldt hier ook nog hetzelfde wat we boven reeds opmerkten over de interesse voor politiek bij de katholieken, die in 1829 automatisch lid van het Hogerhuis werden: de katholieken die zo lang buitengesloten zijn geweest, hebben zich nog niet voldoende los gemaakt uit hun gedwongen isolement en missen de noodzakelijke belangstelling voor de politiek. Dit is des te opvallender wanneer men die prachtige Jezuiten- en Benedictijner-colleges, zoals *Stonyhurst* (414 leerlingen), *Beaumont* (270), *Ampleforth* (590), *Downside* (330) en *Douai* (160) ziet, met een totaal van 1764 leerlingen, (voorbereidende scholen inbegrepen) tijdens het afgelopen jaar. En dit zijn nog slechts de bekende „public schools”, die op hetzelfde niveau staan als *Eton*, *Harrow* en *Rugby*. Waar blijven al de afgestudeerden van deze beroemde opleidingsinstituten? Naast de bovengenoemde isolementsfactor speelt hier m.i. ook een rol de sterk geldende idee in vele hogere kringen in Engeland dat het leger of de vloot toch eigenlijk voor hen „de” carrière is, waarbij op de politiek met een zekere minachting wordt neergezien.

Welke de historische of psychologische verklaring ook moge zijn, de feitelijkheid is in ieder geval zeer duidelijk: De leerlingen van de „Public Schools” spelen nog een veel te kleine rol in „public life”.

De katholieken, die op de voorgrond treden, zijn zeer dikwijls bekeerlingen.

Ter volledigheid dient hier ook opgemerkt te worden dat in sommige kiesdistricten de plaatselijke partij-besturen het ook niet aandurven een katholiek kandidaat te stellen, uit angst stemmen te verliezen van anti-katholieke kiezers.

Katholieke Politici.

Een van de meest bekende katholieke figuren van de Labour-partij in het Lagerhuis is de stoere gestalte van *Richard Stokes*. Zelf student van Downside en groot fabriekseigenaar, is hij een van de meest strijdbare figuren van de Labour-partij, zoals *Churchill* zelf ondervonden heeft bij de felle aanvallen, die hij onder de oorlog gedaan heeft op de onvoldoende kwaliteit van de Engelse tanks in de eerste jaren, toen zij geenszins opgewassen waren tegen de Duitse Tigers, terwijl hij zich bij de debatten over de onderwijswet in de strijd wierp met een dof gegrom: „I'll fight anyone who attacks my Faith”.

Andere bekende Labour-leden zijn „Stoker” *Edwards* zoals deze populaire zeeman nog altijd genoemd wordt, *Captain Delargy* en *Tom O'Brien*. Tenslotte wordt een van de belangrijkste minister-zetels ingenomen door *Lord Pakenham*, die aan het hoofd staat van het speciale ministerie voor de bezetting van Duitsland en Oostenrijk. Deze bekeerling van Oxford heeft zijn briljante persoonlijkheid geheel in dienst gesteld van de Labour-gedachten, daarbij ter zijde gestaan door zijn vrouw en zes strijdbare zonen en dochters.

Uit het conservatieve kamp weet Squadron-Leader *Christopher Hollis* partij- en niet-partijgenoten te boeien door zijn voortreffelijke redevoeringen in het Lagerhuis. Deze oud-leerling van Eton en oudleraar van Stonyhurst is een overtuigd conservatief die zich met veel élan in de strijd werpt voor de vrijheid, die naar zijn inzicht door de Labour-partij stap voor stap ontnomen wordt aan de Britse staatsburger. Zo pas is van zijn hand verschenen: „The Rise and Fall of the Ex-socialist Government”, terwijl hij in deze afgelopen maand September ook de B.B.C.-luisteraars wist te boeien door zijn meesterlijke voordrachten over *Karl Marx*, *Dostoevsky* en *Disraeli*.

William Teeling, journalist en officier van de R.A.F., kwam gedurende de oorlog in het Lagerhuis, wat bijna mislukte door een te sterke aanbeveling van *Churchill*, die hierop neer kwam dat een kiezer die niet op *Teeling* stemde gelijk stond met een *Quisling*. Dit was een beetje te veel pressie naar de smaak van de Engelsen. In het parlement werd hij een autoriteit op het gebied van Joego-Slavië, en oefende meerdere malen kritiek uit op zijn beschermheer *Churchill* in zake diens politiek tegenover *Tito*, *Mihailovitch* en Koning *Peter*.

Wat denkt men over een katholieke partij ?

Aan het slot van deze beschouwing dringen zich twee vragen op. Hoe denkt men in Engeland over een eigen katholieke partij, en vervolgens de vraag of er enige samenwerking is tussen de katholieken van de grote partijen.

Het antwoord dat door bijna iedere Engelsman op die vraag wordt gegeven is vierledig. Eerstens baseren de grote partijen

zich — zij het dikwijls zeer vaag — op christelijke beginselen.

Op het grote congres van de conservatieve partij verleden jaar, verklaarde *Churchill*, dat de eerste plicht van de conservatieve partij de verdediging was van de christelijke godsdienst en ongetwijfeld zijn de leidende figuren van de Labourpartij zoals *Attlee*, *Bevin* en *Sir Stafford Cripps* niet alleen christenen in naam, maar laten zij zich ook bij hun politiek leiden door hun christelijke beginselen. Ter illustratie voegen wij hier in het slot van de radio-rede, die *Stafford Cripps* deze afgelopen maand gehouden heeft over de noodzakelijke stijging van de export.

„This is not merely a battle for material things, for food and raw materials ; it is a struggle to prove to the world the value of our democratic way of life, it is a call to reinvigorate the spirit of our nation. There is not one of us who does not realise in our heart of hearts that there are greater values in our lives than the mere material things of which we may now have to go short. The love of our families, the friendship of our comrades, our attachment to our home and our countryside, our passionate loyalty to the welfare of our country, all these prove to us day by day that our strength and our happiness reside largely in the things of the spirit. Strong in that spirit we have the power to overcome all difficulties that confront us. Faith in the divine purpose and guidance which comes to us through the things of the spirit can, as has been said, move mountains, mountains of material difficulties.

I remember always a simple text inscribed on the wall of the classroom in which I sat when I first went to school. It was in the words of St. Paul : , Quit you like men, be strong '. And that saying can give us the keynote for our actions in these coming monts.

... Strong in will
To strive, to seek, to find and not to yield.”

Er is wel binnen de Labour-partij in de laatste jaren een uiterst linkse groep ontstaan, die veel meer Marxistisch georiënteerd is, met onsympathieke figuren als de Liverpoolse *Mrs Braddock*, maar deze strevingen kunnen de koers van de Labour-partij niet wezenlijk veranderen. Als reactie op deze groep extremisten hebben ook de christelijke elementen zich aaneengesloten in de z.g. christelijke socialistengroep, die echter binnen de Labour-partij blijft.

Vervolgens hebben de Engelse katholieken ook de overtuiging dat zij veel effectiever, gezien hun klein aantal, kunnen strijden voor een doorvoeren van de katholieke beginselen binnen de bestaande christelijke partijen, dan in een absoluut onbetekende eigen partij. Hetzelfde geldt voor de vakverenigingen, waar men ook meent meer te kunnen bereiken binnen de bestaande Trade-Unions. Wel heeft men een „Catholic Trade-

Union" opgericht binnen de algemene Unie van vakverenigingen om de individuele katholieke leden de stimuleren tot grotere belangstelling voor de Vakbeweging, waarbinnen juist door gebrek aan interesse van de anderen de communisten, die overigens in het parlement maar twee zetels hebben, leidende posities hebben veroverd. Als eerste resultaat van deze katholieke vakbeweging is nu reeds bereikt dat vijf communisten uit belangrijke posities zijn weggestemd.

Daar komt ten derde nog bij, dat men vreest dat de oprichting van een specifiek katholieke partij een sterke anti-katholieke stemming ten gevolge zou hebben.

Tenslotte heeft de Engelsman een ingeboren afkeer van vele en kleine partijen. Niet voor niets is het Lagerhuis in een rechtehoek gebouwd, gebaseerd op het twee-partijen-stelsel: de regering en de oppositie. Met ontzetting ziet men naar Frankrijk met zijn vele partijen in de cirkelvormige kamer.

Wat de samenwerking betreft van de katholieken der verschillende partijen, wanneer vitale katholieke belangen geraakt worden, kan als voorbeeld genomen worden de strijd om de laatste Onderwijswet, waarbij voor de katholieken zoveel op het spel stond. De katholieke parlementsleden hebben toen een gezamenlijke commissie gevormd met toestemming van hun partij-besturen, en met een afzonderlijke Whip¹⁾ die in dit geval de katholieke leden van alle partijen naar het Lagerhuis dirigeerde wanneer hun tegenwoordigheid noodzakelijk was. Deze gemengde commissie hield ook nauw contact met het Episcopaat.

Resumerend valt dus te constateren dat de katholieken in Engeland merendeels op de Labour-partij stemmen als gevolg van het feit dat 80% van de katholieken van Ierse afkomst is en tot de arbeidersklasse behoort, terwijl zij in het parlement ver beneden hun aantal vertegenwoordigd zijn. Deze historisch en psychologisch verklaarbare achterstand zal echter langzaam ingehaald worden met het groeiend besef der katholieken in Engeland van hun verantwoordelijkheid in deze, waarbij de Newman Association (de nationale katholieke organisatie van afgestudeerden) en de bloeiende vereniging der Catenians (een organisatie die wat samenstelling betreft, gelijk is op onze Adalbertsvereniging) speciaal de laatste jaren een sterk stimulerende invloed uitoefenen, wat al zeer goed merkbaar is in de plaatselijke politieke organen.

TH. ZWARTKRUIS, Lit.Drs

„Hageveld”, Heemstede.

¹⁾ Het bekende Engelse instituut om een partijlid aan te wijzen, die de leden van zijn partij naar de vergadering moet „zweepen”, wan neer hun aanwezigheid van groot belang is, hetgeen dus vooral geldt bij stemmingen.

Over de
JONGERENORGANISATIE
in de K.V.P.

1. Het maandblad der vroegere R.K. Staatspartij laat — om slechts één bron te noemen — in zijn verschillende jaargangen duidelijk zien, hoe de partij worstelde met het jongerenvraagstuk, een vraagstuk, dat zij overigens niet tot een oplossing heeft kunnen (of durven) brengen.

Theoretische oproepen tot medewerking aan de rijpere jeugd werden te niet gedaan door artikelen als „Wonderkinderen” (jrg. 1934, p. 117 e.v.), waarin de politieke belangstelling en uiting daarvan van jonge mensen wordt afgewezen onder het motto „geen politiek in plus fours”. Wanneer de nieuwe generatie, zo meende men, zou trachten zich op hogeschool of elders uitsluitend die bekwaamheden eigen te maken, welke vereist waren voor hun toekomstig ambt of vak, zou de natuur in normale ontwikkeling later wel zorgen voor een politieke progenituur uit hun midden. Men was bang de jeugd een zekere zelfstandigheid en vrijheid te laten, omdat zij de weg der fascistische jeugdbewegingen dier dagen zou kunnen inslaan. Deze vrees stempelde de ondernomen oplossingen van het jongerenvraagstuk steeds tot half werk. Het instituut der aspirant-leden kwam, men poogde belangstelling te wekken en op te vangen door (theoretisch gebleven) afspraken met de jeugdstandsorganisaties, wier terrein echter niet ligt op het actueel politieke en nog minder op dat der mandaten politiek, zelfs partij-kernen en politieke scholen trokken de jongeren niet in die mate, als men verwacht had.

Al met al wordt in 1939 toegegeven, dat de gestelde doelen niet zijn bereikt. De interesse onder een groot deel capabele jonge mensen was gekwijnend of vergaan in de tijdspanne, dat de deugd van prudentia met eindeloze ellenreeksen werd uitgemeten. Waarbij aangetekend zij, dat deze verklaring stellig de meest achtenswaardige, maar waarschijnlijk niet de enige is.

De gezonde zin risico te durven nemen, de moed om aanvallen op eigen daden en instellingen onder ogen te zien en de wijsheid om de eigenlijke kern te ontdekken in de vaak exuberant geuite critieken en wensen der vooroorlogse jeugd, het waren eigenschappen, waarin de Staatspartij-in-haar-geheel niet uitmunte. Tenslotte drong zich — het was einde 1939 — de conclusie op, dat aan de jonge mensen zelve meer moest worden overgelaten. Er werd aan een afzonderlijk jongerenverband gedacht en Mr B. Drion kreeg als jeugdcommissaris, opdracht plannen in deze richting uit te werken. De Meidagen van 1940 betekenden echter een abrupt einde van zijn arbeid.

Na de oorlog bleek de Katholieke Volks Partij heel wat ruimer en forser te denken in deze materie, dan haar voorgangster.

Een Jongerencommissariaat werd ingesteld, in Jan Robert vond de partij de bezielde en bezielende voortrekker. Het partijbestuur ging reeds direct over tot het stichten ener eigen organisatie der jongeren binnen de partij, een organisatie, die uiteindelijk haar legaal beslag kreeg op de Partijraadsvergadering van 10 Mei 1947. De leeftijdsgrens voor het volledig lidmaatschap der partij was intussen verlaagd tot 21 jaar.

Hoewel reglementair is vastgesteld, dat, als ieder bijzonder organisatieverband, ook de J.O. uiteraard een deel der partij is en als zodanig onderworpen als deel aan geheel, waarborgt de opzet, vastgelegd in het jongerenreglement, de jongeren een grote zelfstandigheid.

Door afvaardiging in afdelings-, kring- en dagelijks bestuur, in de partijraad en spoedig ook in de verkiezingsraad, zijn daarenboven de mogelijkheden gegeven, dat de jonge stem zich effectief kan doen horen in de partij.

Uit eigen ervaring is de scribent dezes verder bekend, dat partijbestuur en partijbureau strikt het principe handhaven de jonge mensen zelf te laten werken en doen. Waarmede fundamenteel gebroken werd met het verleden.

2. Na aanvankelijk pogen en tasten... en falen is in de J.O. deze lijn van handelen gerijpt :

De organisatie als zodanig is slechts (hoewel onmisbaar) middel. En wel middel om te komen tot een jongerenbeweging, welke het karakter heeft van kernbeweging.

Het voorlopig doel is : de persoon, niet de massa.

Momenteel zijn wij doende in het gehele land en uit alle lagen van de bevolking de daartoe krachtens neiging en aanleg geschikte jonge vrouwen en mannen bijeen te brengen in kleine groepen. Bij het toetreden verbinden de leden zich moreel tot werkplicht.

Ten einde een steriel isolement dezer groepen te voorkomen is een hecht contact en het uitwisselen van ideeën vereist. Het zijn de jongeren-kringbesturen, die hier hun taak hebben. Mochten deze gehandicapt worden door te grote uitgestrektheid van territorium of te grote streekverschillen binnen de kring, zo kunnen statenkring of streek-besturen ten dele hun taak overnemen. Landelijk vindt men elkaar in de jongerenraad, een lichaam dat reeds thans bezig is uit te groeien van een „huishoudelijk bestuursorgaan” tot een politiek jongeren-platform.

Alleen een groei van onderaf is vruchtdragend in de J.O. Er wordt dan ook vanaf gezien om à tout prix het aantal afdelingen of kernen te vergroten ter wille van het getal. Fertiele bodem en mogelijkheden van voortbestaan zijn betrouwbaarder gronden en waar deze ontbreken, is het zaak eerst hieraan te werken.

3. Doel en de op dit doel gerichte werkzaamheden der J.O. kunnen omschreven worden met de woorden : vorming, zelf werken, mede werken.

Wij gaan uit van de vorming als bij uitstek noodzakelijk begin. Deze vorming dient noch schools, noch oppervlakkig te zijn.

Onvermijdelijk zijn (op welke wijze dan ook gegeven) theoretische inleidingen in elementaire staatsinrichting, het partijstelsel, de stromingen, waarop de grote partijen drijven, doel en werken onzer eigen partij. Daarnaast komen aan de orde actuele vraagstukken van het heden en voor de toekomst, alles gezien in het grote licht van de gang naar een goede orde, een waarachtig christelijke sociale maatschappij en een ware internationale gemeenschap.

Het vormingsmateriaal wordt grotendeels door partij en jongerencommissariaat verschaft, zodat de vorming min of meer vanuit een centraal punt wordt geleid.

Een niet te onderschatten moeilijkheid bij de vorming blijft : hoe te vermijden, dat men blijft steken bij weet-dingen, bij het funeste populair-oppervlakkige ? Hoe wekken wij dus bij de kernleden een werkelijk politiek bewustzijn ?

Waarbij van meet af aan rekening gehouden dient met het verschil in ontwikkeling, omdat immers de J.O. in haar kernen personen uit alle lagen van het volk wil omvatten.

Voor politiek verder gevorderden, althans voor hen, die meer belangstelling hebben dan de overige kernleden, bestaat de mogelijkheid tot het volgen van een kadercursus.

Het zou getuigen van een verkeerd inzicht in de psyche der aangeslotenen (18—30 jaar), indien de J. O. het liet bij de bovenbedoelde theoretisch gekleurde vorming. De jonge mens wil ook zelf doen en aanpakken.

Daarom worden alle afdelingen en kringen overtuigd van de noodzaak naast het vormingswerk zelf vraagstukken uit eigen omgeving of streek te entameren, te bestuderen en te zoeken naar een oplossing. Juist de stof, die gevonden wordt in de locale sfeer spreekt het gemakkelijkste tot de leden en kan zo gekozen worden, dat hij te overzien is en te vatten. De uit deze bestudering voortgekomen conclusies worden het jongerencommissariaat of het partijbureau in handen gesteld voor kanttekeningen en daarna door de afdeling eventueel doorgegeven aan de Senioren-afdeling, de kring of aan autoriteiten, als de partijfractie in de gemeenteraad, enz.

Het afgelopen jaar heeft reeds getoond, dat nuttig werk ten dienste van de gemeenschap aldus door de jongeren gedaan kan worden en bovendien bleek deze werkwijze stimulerend op de leden te werken en hun inzicht te verbreden.

Een derde punt is het medewerken, zowel in de plaatselijke afdelingen, in de kringen, als in het geheel der partij. Hier staan wij nog aan het begin en met name de lagere organen moeten meer doordrongen worden van het belang hiervan.

Wanneer de jongeren afdelingen wat meer „gewend” zijn, kan een levendig deelnemen aan het werk der seniorenafdelingen van hen gevraagd worden, ook het mede uitvoeren van projecten, acties en propaganda in en buiten de verkiezingstijd. Wat niet wil zeggen, dat de J.O. gesticht zou zijn om de kleinere en eventueel minder aantrekkelijke diensten te verrichten. Wat evenmin wil zeggen, dat de J.O. niet naar draagkracht haar deel zou aanvaarden van dat onvermijdelijke werk, dat wellicht niet attractief lijkt.

Waarvan acte !

Drs J. SCHIPHORST.

Katholiek Staatkundig Maandschrift

Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering, Drs. A. H. M. Albrechts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L. de Blok, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings

Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRAVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRAVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F 7.50 PER JAAR (F 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG 1

15 NOVEMBER 1947

No. 9

Rondom het

INITIATIEF VAN MR. OUD

Bedriegen de tekenen niet dan zal binnen afzienbaren tijd een nieuwe loot van de Nederlandse Staatkundige stam waarneembaar zijn. Deze conclusie schijnt gerechtvaardigd door het initiatief van Mr. Oud, de leider van de voormalige Vrijzinnig Democratische Bond, die in het Handelsblad van 30 Augustus j.l. de mogelijkheid onder de ogen ziet om te komen tot een nieuwe vooruitstrevende partij, waarin o.m. bepaalde groeperingen uit de Partij van den Arbeid zouden kunnen worden opgenomen. Mr. Oud is van mening dat zo'n partij in onze huidige staatkundige constellatie een zeer nuttige taak zou kunnen vervullen, door bindend element te zijn tussen de grote partijen van rechts en links. Als zodanig is, aldus Mr. Oud, de Vrijzinnig Democratische Bond van bijzondere betekenis geweest; terwijl het openvallen van die plaats in 1946 steeds meer als een gemis wordt gevoeld. Zou het door Mr. Oud geschetste vacuum op de wijze als door hem gedacht, kunnen worden gevuld, dan is hij van oordeel dat de binnenlandse staatkundige verhoudingen daarvan alleen maar beter kunnen worden. De nieuwe partij zou daarom in sterke mate op samenwerking met anderen moeten worden gericht, omdat de politieke verhoudingen in Nederland nu eenmaal van zodanige aard zijn, dat er alleen kan worden geregeerd, wanneer verschillende groepen het beleid willen steunen. Daarom samenwerking met iedere groep, waarmede, met handhaving van eigen beginselen, tot een aanvaardbaar program van practische politieke maatregelen zal kunnen worden gekomen.

Uit deze verklaringen van Mr. Oud moet, dunkt mij, worden afgeleid dat overwegingen, ontleend aan bepaalde beginselen,

hem hebben gedreven om tot een nieuwe politieke partij te komen. Deze conclusie is een andere dan die van het „Vrije Volk” van 3 September, in welk orgaan o.m. wordt gezegd, dat men in het betoog van Mr. Oud geen enkel ander argument voor afscheiding vindt dan een onbehagen, dat reeds voor de oprichting van de Partij van den Arbeid bestond en dat tenslotte toch niet verdwijnen wil.

Ik geloof dat het blad hier de dingen toch te eenvoudig ziet. Leest met het artikel van Mr. Oud in het „Handelsblad” goed, dan wil hij immers met zijn nieuwe partij een bindend element vormen tussen de grote partijen van *rechts* en *links*, partijen welke zich door bepaalde beginselen laten leiden en dan door zodanige beginselen dat ze de scheiding rechts en links teweegbrengen. Dat bindend element moet dus, in de gedachtengang van de heer Oud, iets anders zijn dan het element van onbehagen, daar de bindende kracht daarvan wel niet bijster groot zal zijn. En wanneer dan samenwerking met iedere groep voorop wordt gesteld, evenwel met de restrictie, dat in die samenwerking *eigen beginselen* gehandhaafd moeten worden, dan blijkt ook hieruit dat meer dan onbehagen alleen de heer Oud tot zijn optreden noopte.

Het scheen mij goed dit punt ietwat scherp te belichten, omdat het naar mijn gevoelen om meer dan een reden van belang is. Dit kan reeds blijken uit hetzelfde artikel in het „Vrije Volk” van 3 Sept., waarin ook geschreven wordt dat de heer Oud en de zijnen wisten dat zij tot een partij toetraden die haar socialistische gezindheid niet onder stoelen of banken stak. Misverstand daaromtrent, aldus genoemd blad, was uitgesloten en sinds de oprichting van de partij is er principieel niets veranderd.

En in een artikel van 4 October herinnert hetzelfde blad er aan, — nadat Mr. Oud definitief de P.v.d.A. verlaten had en een comité had opgericht ter voorbereiding ener democratische volkspartij — dat hij zich reeds ten tijde van de oprichting van de P.v.d.A., niet aan de principieel socialistische sfeer kon aanpassen. Ook hieruit kan blijken dat niet louter onbehagen Mr. Oud tot zijn stap dreef, doch dat blijkbaar de overwegingen, die hem van den aanvang af aarzelend tegenover de P.v.d.A. deden staan, tot grotere rijpheid gekomen zijn.

Aanvankelijk mag men dan ook met enige redelijkheid concluderen dat Mr. Oud zijn nieuwe partij niet in socialistisch vaarwater zal laten opereren; dat de partij, hoewel middenpartij willende zijn, niettemin een eigen karakter zal hebben en dus een eigen plaats in de politieke arena zal innemen.

Dit als uitgangspunt nemend, kan hier van een belangrijke politieke gebeurtenis worden gesproken.

Immers de doelstelling welke met de oprichting van de P.v.d.A. werd beoogd, wordt hierdoor in niet onbelangrijke mate afbreuk gedaan, daar haar basis wordt versmald. De

vraag in hoeverre de nieuwe partij er in zal slagen de gelederen van de P.v.d.A. te dunnen een ogenblik latende rusten, staat in ieder geval vast, dat de zozeer gewenste brede basis, welke toch al niet volledig was bereikt, nog meer wordt ingekrompen. Dit moet voor diegenen die destijds aan de P.v.d.A. hun medewerking verleenden, wel teleurstellend zijn. Deze teleurstelling hebben zij reeds bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal en nadien bij de Statenverkiezingen, in nog sterkere mate, ondervonden.

De tijdens de bezetting en ook daarna nog sterk gepropageerde „doorbraak”-gedachte, krijgt door het initiatief van Mr. Oud een nieuwe deuk, tengevolge waarvan in onze politieke partij-verhoudingen het accent steeds sterker op de partijvorming naar levens- en wereldbeschouwing wordt gelegd. Persoonlijk achten wij dit in de huidige omstandigheden geen verlies, eerder het tegendeel, doch tegen de achtergrond van de vooroorlogse opvattingen is het van betekenis dit feit te memoreren. Er zou uit kunnen blijken dat gijzelaarskampen uitstekend geschikt zijn om personen dichter bij elkander te brengen en een goede sfeer bevatten om over bepaalde problemen van gedachten te wisselen, doch dat het niet de geëigende plaatsen zijn om de structuur van een volk te veranderen. Deze structuur is niet het product van een ontwikkeling van enige jaren, doch van enige eeuwen en zij, die daarmee geen rekening houden, miskennen de realiteit der dingen. Mr. Oud heeft, van meet af aan aarzelend staand tegenover de nieuwe partijformatie, de consequenties uit zijn overtuiging getrokken en afscheid genomen van een partij, die hem blijkbaar te socialistisch gefundeerd en georiënteerd was. Ik geloof dat zijn initiatief er aan zal kunnen medewerken meer klaarheid en meer waarheid in de Ned. partij-politieke verhoudingen te brengen, wat op zich zelf toch geen nadeel is. Ik verdiep mij momenteel niet in de vraag of de nieuwe partij als winst of verlies voor onze politieke verhoudingen moeten worden aangemerkt. De tijd zal het antwoord op deze vraag moeten geven. Doch wanneer de Democratische Volkspartij er aan zou medewerken in de P.v.d.A. ontladend te werken en de tot nog toe politieke daklozen een gewild onderkomen verschaffen, dan behoeft stellig niet bij voorbaat van verlies te worden gesproken. Bundeling immers van sterke heterogene lementen in partijverband heeft ook niet te miskennen nadelen, vooral wanneer deze elementen een voedingsbodem vinden in verschil van opvatting over de beginselen waarop de partij steunt en waardoor zij zich, bij haar practische politieke arbeid, laat leiden. Dit nadeel wordt groter al naarmate een partij sterker is en daardoor groter verantwoordelijkheid te dragen heeft. Dan moet immers in belangrijke vragen van regeringsbeleid of bij problemen waarbij grote lands- en volksbelangen betrokken zijn te dikwijls naar een solutie worden gezocht om de verschillende vleugels te verenigen, tengevolge

waarvan de te voeren politiek gevaar loopt aan strakheid van lijn in te boeten. In een land als het onze, waar de politieke verhoudingen nu eenmaal zijn, zoals ze zijn, kan dit nadelen van betekenis met zich meebrengen.

Nog andere vragen dringen zich, naar aanleiding van de nieuwe partijformatie, op. Een er van is deze: Zal het optreden van Mr. Oud er toe leiden dat de P.v.d.A. haar socialistische karakter scherper zal gaan accentueren en bij de door haar te voeren politiek daarnaar handelen? Voor deze vraag is, dunkt mij, ruimte omdat bij de oprichting van de partij wel gebleken is dat vooral de meer links georiënteerde sociaal-democraten uit de vooroorlogse S.D.A.P. niet met onverdeeld genoegen de opheffing van hun partij hebben aanvaard. In hoeverre de communistische partij van deze S.D.A.P.ers stemmen heeft weten te verwerven blijve hier voor het ogenblik buiten beschouwing, doch dat het meer links georiënteerde deel van de S.D.A.P. slechts aarzelend volgde is, geloof ik, aan geen redelijke twijfel onderhevig. Dat de hier bedoelde kiezers de partij van de heer Oud zullen steunen valt uiteraard niet te verwachten, doch dat de partijleiding van de P.v.d.A. tegenover deze middenpartij op de daarvoor in aanmerking komende punten scherp en principieel stelling zal nemen en er aanleiding in vinden zal haar doelstellingen zo omlijnd mogelijk te formuleren, lijkt mij geen onmogelijke reactie.

Ik ben zelfs geneigd te zeggen dat de symptomen daarvan reeds aanwezig zijn. De eerste aanwijzing daarvoor zou kunnen zijn een artikel in het „Vrije Volk” van 4 October, waarin er aan wordt herinnerd dat Mr. Oud in zijn brochure van 1946 „Politieke vernieuwing” schreef dat de beginselen van de nieuwe partij (de P.v.d.A.) eigenlijk die van de Vrijzinnig Democratische Bond waren, als moest men aan de enigszins andere terminologie wennen. Het blad concludeert hier tot een vergissing van de zijde van Mr. Oud en het vervolgt:

Het was waarlijk geen kwestie van woorden, van terminologie, maar een zaak van beginselen. In en na de oorlog is het aan progressief Nederland duidelijk geworden, dat voor waarlijk progressieve staatkundige arbeid binnen het kapitalistisch bestel geen ruimte meer bestaat. Die tijd is voorbij. Zij hebben de overtuiging gewonnen, dat wie thans in Nederland progressieve politiek wil voeren, de grens van de oude progressiviteit moet overschrijden en deel moet nemen aan de strijd voor een nieuwe, socialistische maatschappij. Die overtuiging is het, waardoor de Partij van de Arbeid beheerst wordt.”

Twee dingen vallen in dit citaat op. Eerstens dat hier als doelstelling van de Partij de socialistische maatschappij wordt gesteld en vervolgens dat een waarlijk progressieve politiek identiek verklaard wordt met een socialistische politiek. Daar hier een tegenstelling met de oude V.D.B. wordt gecreeerd, is het redelijk te veronderstellen dat aan het begrip Socialistische

Maatschappij een inhoud gegeven wordt, waarvan enige nadere precisering niet ongewensd zou zijn. Aanvankelijk ben ik van mening dat deze maatschappij door ons wel niet zonder meer kan worden aanvaard.

Het identificeren van een progressieve politiek met een socialistische politiek is moeilijk aanvaardbaar. De K.V.P. heeft de pretentie ook een progressieve politiek te willen voeren en zij is, zij het in alle bescheidenheid van oordeel, dat zij dat ook metterdaad doet. Haar urgentieprogram is van een zodanige aard dat, bij objectieve beoordeling, daaraan moeilijk het karakter van progressief kan worden ontzegd. Het kan geen kwaad daarvoor een Nederlandse term te gebruiken en dan te spreken van vooruitstrevend, wat de K.V.P. dan ook doet, doch essentieel is er niettemin geen verschil. Wanneer nu echter het „Vrije Volk” het monopolie van die politiek voor zich opeist, omdat de P.v.d.A. de strijd heeft aangeboden voor een nieuwe socialistische maatschappij, dan wordt hier m.i. een tegenstelling geconstrueerd, welke ten doel heeft het socialistisch karakter van de P.v.d.A. speciaal te belichten. Uiteraard is daartegen geen enkel bezwaar, doch het viel mij op dat dit geschiedde en wel in de geciteerde bewoordingen, naar aanleiding van Mr. Oud's optreden.

Een tweede aanwijzing zou gelegen kunnen zijn in het Economisch Congres van de Partij van den Arbeid, waar Drs. Nederhorst juiste en ware dingen heeft gezegd en waarover in de pers, nauw gelieerd aan de P.v.d.A., allerlei nabeschouwingen zijn gehouden. Het „Vrije Volk” van 11 October wijst er op dat de geleide economie waaronder wij thans leven geen geleide, doch een gecontroleerde economie is, welke met het socialisme niets gemeen heeft.

„Onze regering, aldus het blad, steunt op een parlementaire meerderheid: de K.V.P. en de P.v.d.A. De K.V.P. is geen socialistische partij en er is dus geen sprake van dat het beleid van deze regering een socialistisch beleid zou zijn. Men denke alleen maar aan de economische politiek van Minister Huysmans. Daarin is van socialisme geen spoor te ontdekken.”

Ook hier valt het op dat het accent wel zeer bijzonder op het socialisme valt, afgezien van de agressieve toon, welke in dit citaat te beluisteren valt. Wij gaan op de critiek zelf hier niet nader in, daar ze buiten het bestek van deze beschouwing valt. Doch dat, op de wijze als door mij aangegeven, het socialistisch karakter van de partij zo scherp wordt aangegeven verwekt, minstens genomen, de schijn dat men bijzondere behoefte gehad heeft om dit te doen.

Mij verwondert dit niet, omdat in een phase als waarin het politieke leven van ons goede vaderland thans verkeert en met een nieuwe partijformatie in zicht, zeker de P.v.d.A. gerede

aanleiding vindt karakter en doel van de partij nog eens scherp te belichten.

De vraag of en zo ja in welke mate de nieuwe partij haar zuigkracht op de leden van den voormaligen Vrijzinnig Democratischen Bond, die thans lid van de P.v.d.A. zijn of daaraan haar steun geven is moeilijk te beantwoorden. Blijkbaar rekent de heer Oud nog wel op een deel van zijn politieke oude vrienden, doch het „Vrije Volk” is van oordeel dat hij zich daarin vergist. Reeds hebben enige vooraanstaande oud-vrijzinnig democraten, thans lid van de Partij van de Arbeid van hun mening doen blijken, een mening welke van elke steun van hun voormaligen voorzitter gespeend was.

Het „Vrije Volk” van 3 September schrijft o.m. :

„Wij nemen aanstonds aan, dat er ook in de P.v.d.A. leden zijn, die naar hun oude partijen terug verlangen, maar dat een groot aantal voormalige vrijzinnig-democraten dit verlangen zou koesteren achten wij uitgesloten. Zij — en met name de jongeren onder hen — voelen zich in de P.v.d.A. uitstekend thuis en denken er niet aan haar te verlaten. Welke reden zouden zij daarvoor trouwens hebben. Het is bekend dat de heer Oud een federatieve samenwerking verkoos boven de fusie en dat hij in zijn partij medestanders had. Maar het is ook bekend dat in de voormalige V.D.B. een vleugel was, die met geestdrift aan de fusie heeft deelgenomen.”

In dit citaat klinkt enige onzekerheid door en vooral de slotzin, waarin slechts van een vleugel gesproken wordt, die geestdriftig voor de fusie gestemd was, houdt mogelijkheden voor de nieuwe partij in, welke misschien groter van omvang zullen zijn, dan nu nog verwacht wordt. Doch ook deze ontwikkeling dient te worden afgewacht, wat niet wegneemt dat deze ontwikkeling zelf van betekenis zijn kan voor de partij-politieke verhoudingen in de nabije toekomst.

Vanzelfsprekend heeft Mr. Oud's voornemen in andere groepen van ons volk ook de aandacht getrokken. Het „Handelsblad” en de „Nieuwe Rotterdamse Courant” hebben er reeds enkele beschouwingen aan gewijd, waarbij vooral aandacht geschonken is aan de positie van de Partij van de Vrijheid. Het eerstgenoemde orgaan stelt de vraag wat het bindend cement zou kunnen zijn voor de samenstellende delen van een nieuwe progressieve partij, die zich zal afwenden van het socialisme der P.v.d.A. en van een al te star conservatisme ter rechterzijde. Een dergelijk progressiviteit heeft, aldus het blad de Partij van de Vrijheid bedoeld. De „Nieuwe Rotterdamse Courant” is van oordeel dat onder bepaalde voorwaarden de Partij van de Vrijheid het aangewezen onderdak is voor de door Mr. Oud bedoelde groeperingen.

„Indertijd, aldus het blad, hebben wij geschreven dat zij, die het initiatief wensden te nemen tot het gesprek over

een „middenpartij”, zich er voor moesten hoeden daarbij conservatieve elementen te betrekken. Men kan echter moeilijk aan de indruk ontkomen, dat de P.v.d.V. daar niet in alle opzichten vrij van is gebleven. De P.v.d.V. zal door haar houding duidelijk moeten tonen hoe het er, wat dit betreft, met haar voorstaat.”

Dat na een dergelijke bekentenis de animo zal vermeederen om met de P.v.d.V. de nieuwe partij te vormen, is vrij onwaarschijnlijk te achten.

Als Katholieke Volkspartij wachten wij de komende dingen rustig af. Wij zullen in de komende gebeurtenissen aanleiding vinden om eigen formaties te versterken zowel naar binnen, als naar buiten. Redenen tot ongerustheid bestaan er naar onze mening voor de partij niet. Haar koers is bepaald, ook voor het komende jaar, terwijl de werkers in de partij in het te Utrecht gehouden congres nieuwe stimulansen voor een hernieuwde activiteit hebben gevonden.

J. ANDRIESSEN.

ALGEMEEN

PARLEMENTAIRE KRONIEK

A. DE TROONREDE.

Hoe reëel ons Koningschap leeft in ons volk is meerdere malen op zeer positieve wijze geïllustreerd door Wilhelmina, verkerend in ons midden. Op negatieve wijze kwam het nog eens tot uiting bij de opening van de Staten-Generaal in September 1947 toen 's lands hoogste College het genoeg moest missen zijn vorstin op de troon te zien. De gehele opening viel plotseling terug in een formalistische burgerlijkheid, zonder de diepe stemmige waarde van het verleden. Daar kwamen nog bij de eerste passages uit de door de Minister-President uitgesproken Troonrede, die in diepe mineurtoon naar inhoud en geluid, de vergadering tegenklonken. Nog steeds moeten wij tegen een stroom van nationale en internationale moeilijkheden vechten, zegt de Troonrede. Onze goede hoop in Indonesië is voor een gedeelte ijdel gebleken, zo gaat zij verder. En enigmatische schuchter klinkt de opmerking, dat onze krachtsinspanning is toegenomen en dat buiten de verhouding tot de Republiek in Indonesië toch eigenlijk alles bevredigend goed gaat.

Wij weten allen dat ons volk in zijn arbeidsprestatie ontegenzeggelijk nog aanzienlijk omhoog moet, wij weten dat in armoede inspanning en langer werken onontbeerlijk wordt om het herstel te bewerken. Maar we weten ook dat onze arbeidsproductiviteit in de loop van een jaar weer een grote 10% is gestegen en dat wij een goede kans maken om tot de meest hardwerkende volkeren te gaan behoren. En wat Indonesië betreft, de ordening in de gebieden buiten de Republiek is verheugend en door het herstel van ons feitelijk gezag, met behulp van onze in alle opzichten onvolprezen soldaten, is orde en rust toch ook in uitgestrekte delen van Java en Sumatra een feit geworden.

Een beetje breder uitgemeten optimisme zouden wij dan ook gaarne in de Troonrede, op dit punt, hebben vernomen en het aldaar gebrachte eresaluut aan hen die vielen, moge ons mede sterken in het werk, opdat hun offer voor de broedervolkeren ginds en het eigen volk hier, ten zege zij.

Met zeer veel instemming zullen alle in den lande vernomen hebben van de constructieve politiek, die blijkens de Troonrede in het komende jaar ten overstaan van West-Indië en het buitenland zal worden gevoerd. De Ronde-Tafel-Conferentie met Suriname en de Nederlandse Antillen, waarop reeds bij de begrotingsdebatten van December 1946 door de woordvoerder der K.V.P.

werd aangedrongen en waar de regering aanvankelijk nog aarzelend tegenover stond, wordt nu als een feit in de Troonrede genoemd. Wij verwachtten met grote stelligheid, dat deze Ronde Tafel Conferentie de definitieve vorm van vrijwillige samenwerking binnen Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen zal brengen.

Ten aanzien van het binnenlands beleid blijkt de tocht naar de Nieuwe Gemeenschap de regering ernst te zijn en verschillende wetsontwerpen worden in vooruitzicht gesteld, waarvan het wetsontwerp op de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie wel het belangrijkste en ingrijpendste belooft te worden. Er is alles voor te zeggen om dit herhaaldelijk in het vooruitzicht gestelde wetsontwerp tot een feit te maken en het Nederlandse volk zou zich zeer mogen verheugen indien dit ontwerp in de aanvang van 1948 de Tweede Kamer zou kunnen bereiken. De opbouw van bedrijfs- en beroepsleven kon dan op gezonde basis een aanvang nemen, terwijl dan tevens de dure en storende bureaucratie van het moment zonder bezwaar aan de welwillende bezuiniging van Minister Lieftinck zou kunnen worden overgeleverd.

Dat ons land nog crediet in het buitenland bezit, constateert de Troonrede met genoegen, al laat zij tevens blijken, dat zij de noodzakelijkheid om de credieten op te nemen betreurt. Zij belooft dan ook scherpe controle op deviezenverspilling, waarbij zij geen directe subjecten aanwijst en derhalve niet uitsluit, dat ook overheidslichamen, en wie denkt daarbij niet aan de Netherlands Purchasing Commission in de Verenigde Staten, in dit opzicht onder de loupe zullen worden genomen. Tevens zal de positie onzer betalingsbalans door een zo gunstig mogelijk bevruchten onzer handelsbalans versterkt worden. Moge dit voornemen ook zinrijk zijn voor onze handel, zodat deze geen exportkansen meer mist door de langdradigheid en betweterij van Sint Bureaucratius.

B. DE BEËDIGING DER REGENTES.

De gezondheidstoestand van Hare Majesteit maakte het noodzakelijk om rust te nemen. Daartoe was het nodig, dat Zij tijdelijk van haar staatswerkzaamheden kon worden ontheven door de beëdiging ener Regentes, Hare Koninklijke Hoogheid, Prinses Juliana.

Daardoor kwam het Nederlandse parlementaire leven voor het eerst toe aan de toepassing van artikel 43, in 1922 in de Grondwet opgenomen. Het aanvankelijke wetsontwerp ontmoette in de verenigde Kamers enige bezwaren van technische staatkundige aard, die verband hielden met de waardigheid, de ondeelbaarheid en de continuïteitsfactor in het koningschap. Het gewijzigde wetsontwerp kwam aan deze bezwaren nog niet geheel tegemoet, doch op waardige wijze en in volle reference

voor het welzijn onzer geliefde vorstin, zetten de Kamers zich over hun bezwaren heen.

Zo werd het mogelijk dat de weemoed, die de tijdelijke afwezigheid van Hare Majesteit met zich brengt, enigermate wordt weggenomen door het feit, dat op 14 October 1947 onze geliefde Prinses het regentschap op zich nam.

Ook voor de volksvertegenwoordiger, die heel wat plechtige en belangrijke momenten in zijn functie medemaakt, moet het een ogenblik van diepe ontroering zijn geweest om Hare Koninklijke Hoogheid, Prinses Juliana, met zo welluidende overtuigende stem, de grondwettelijke eden van trouw te horen afleggen. Zij en Haar Prins-gemaal zullen ongetwijfeld de grote sympathie van het volk uit de vergadering zijner vertegenwoordigers hebben gevoeld.

C. DE WET OP DE ZWEMINRICHTINGEN.

Bij Koninklijke Boodschap van 19 Februari 1947 bereikte de Tweede Kamer der Staten-Generaal een ontwerp van Wet, houdende bepalingen ter voorkoming van gevaren voor de gezondheid en het leven in verband met het gebruik van zweminrichtingen. Het was afkomstig van minister Drees. Het gehele ontwerp had tot strekking de lichamelijke gezondheid van zwemmers en baders te beschermen. Over dit ontwerp is heel wat te doen geweest en uiteindelijk heeft minister Drees, na een voltooide behandeling in de Tweede Kamer, het ontwerp met het inmiddels aangenomen amendement-Stokman, in beraad gehouden.

De strubbelingen die het ontwerp ontmoette lagen niet in het aangeboden zelve, doch in de bemerkingen daarop gemaakt door de K.V.P. en culmineerden in het genoemde amendement-Stokman. Mag. Stokman stelde een nieuw artikel 14 voor, luidende :

- „1. In de gemeenten, waarin een zweminrichting bestaat, is de gemeenteraad verplicht ter bevordering (aanvankelijk werd voorgesteld „ter beveiliging”) van de openbare zedelijkheid :
 - a. voorschriften te geven met betrekking tot het reserveren van geschikte tijden voor het gebruikmaken van de zweminrichting door ieder geslacht afzonderlijk ;
 - b. maatregelen te treffen om te voorkomen, dat zweminrichtingen aanstoot geven aan de bezoekers en het publiek in de omgeving.
2. Deze wet laat overigens onverkort de bevoegdheid van de gemeentebesturen om voorschriften te geven nopens zweminrichtingen ter beveiliging van openbare orde en zedelijkheid.”

Het rumoer door vele leden van de P.v.d.Arbeid omheen dit amendement gemaakt, valt eigenlijk niet goed te begrijpen. Als

ik me goed herinner, dan is met duidelijke woorden de verheffing der openbare zedelijkheid op het programma van het Kabinet-Beel gesteld. Ik kan mij niet voorstellen dat de P.v.d.Arbeid tegen deze verheffing der openbare zedelijkheid bezwaar heeft. Zij was, ook ten tijde van de kabinetsformatie, progressief genoeg om tijdig van haar bezwaren blijk te geven. Wij mogen dus aannemen dat zij wel degelijk achter dit programma-punt staat.

Nu is het natuurlijk mogelijk dat men het betrokken wetsontwerp practisch ongeschikt vindt om een dergelijk amendement op te nemen. Op dit standpunt stond minister Drees, overigens met de ronde erkenning, dat hij tegen de inhoud van het amendement geen enkel bezwaar had, integendeel. De practische bezwaren die minister Drees ontwikkelde waren enerzijds ten dele aanwezig en moeten worden erkend, anderzijds waren zij niet belangrijk genoeg om er het amendement voor in te houden, dat moet ook worden erkend.

Wel waren zij belangrijk genoeg om te overwegen het wetsontwerp tijdelijk terug te nemen en in meer aan het amendement aangepaste vorm terug te brengen. Wij hopen dat zulks het geval is.

De oppositie van de P.v.d.Arbeid tegen het amendement had echter een andere strekking. Men was het van die zijde ten principale niet eens met het voorstel-Stokman. Men vond dit voorstel ondemocratisch en onverdraagzaam en getuigend van een miskennis der zedelijkheidskracht bij voorstanders van gemengd zwemmen. Men kon het slechts aanvaarden indien Mag. Stokman ook het gemengd zwemmen verplichtend wilde stellen.

Hierop nu past slechts één antwoord. Deze heren van de P.v.d.Arbeid moeten zich beter informeren over de resultaten, of liever over de vrijwel uniforme mislukking in de wereld van het systeem van co-educatie. Een mislukking die vrijwel door een ieder wordt erkend. Zij moesten meer waarde hechten aan de objectieve resultaten der wetenschap, dan aan eigen ongetwijfeld hoogstaande subjectieve gevoelens.

Waar de kwestie op neer komt willen wij hier nog wel eens duidelijk zeggen. Het gaat er niet om dat gemengd zwemmen en zonnebaden per se verkeerd is. Het is in abstracto zelfs heel goed denkbaar dat gemengd zwemmen beter is vanuit zedelijkheidsstandpunt dan gescheiden zwemmen. Waar het in hoofdzaak om gaat, dat is om de bescherming der jeugd, die in dichte drommen naar onze zweminrichtingen trekt. En nu moge voorop staan, dat de jeugd, ook in onze tijd, verplicht is tot volkomen beheersing van het geslachtsleven in woord, gedachte en daad. Deze waarheid is onaantastbaar, niet alleen voor wie op positief-christelijk standpunt staat, maar voor ieder die het wezen der menselijke natuur wil eerbiedigen. Daaruit volgt onmiddellijk, dat het opgave is van de openbare zedelijkheid om daaraan

mede te werken met geëigende middelen. Welnu, sinds 's mensen heugenis is het een vrijwel algemeen-menselijke overtuiging geweest, dat er een middel van zeer veel belang bestaat om dit doel te bereiken, n.l. zorgen dat de sexuele prikkels voor de jeugd zo veel mogelijk worden vermeden. Sommigen hebben gemeend dat het beter was de jeugd aan sexuele prikkels te gewennen, maar het fiasco van dit systeem wordt, zoals reeds opgemerkt, in de opvoedkunde algemeen erkend.

En nu weten wij wel dat het negatieve middel ter bevordering van de zedelijkheid door Mag. Stokman voorgesteld, niet het enige is en zelfs niet eens het voornaamste. Maar het staat duidelijk vast dat het een dienstig middel is. En wat hier is opgemerkt voor de jeugd geldt in mindere mate, maar het geldt, voor de ouderen.

Men ziet het dus, het gehele amendement-Stokman heeft niets te maken met miskennis hier, of democratie daar en het is zelfs in het geheel niet onverdraagzaam, tenzij t.o.v. de kansen van het kwaad. Het baseert zich ook niet zonder meer op dogmatische gronden, maar is uitermate progressief in zijn fundament der moderne opvattingen der psychologische wetenschap.

Ook het met zoveel pathos gebruikte argument als zou het kwaad niet in de zwembaden geschieden, maar elders, is niet ter zake. Onzerzijds wordt volkomen erkend, dat de uitleving der bij het zonnebad en zwemmen opgedane sexuele prikkels buiten het zwembad geschiedt.

Hebben wij het mis, indien wij concluderen, dat een al te spontane geestesinstelling met al te ondoordachte conclusies weer eens oorzaak was van een tegenstelling tussen de regeringspartijen ?

Dr. W. L. P. M. DE KORT.

De

HERVERKAVELINGSWET

WALCHEREN

De betekenis van de Herverkavelingswet Walcheren, welke onlangs door de 2e Kamer is aangenomen, gaat uit boven de lokale betekenis, welke deze wet zou hebben, wanneer deze alleen tot doel had gehad om te komen tot een betere verkaveling van dit zo zwaar getroffen eiland.

Zeker zou ook dan de betekenis van deze wet niet gering zijn geweest, daar de herverkaveling — geheel op Rijkskosten — een belangrijke hulp zou geven aan de bewoners van dit door oorlogsgeweld uitermate getroffen eiland, maar dan zou deze toch beperkt zijn gebleven tot deze hulp voor Walcheren.

De wet gaat echter verder, en kent naast de verkaveling een sanering van het eiland, waarvoor de wet een aantal — ongetwijfeld diep ingrijpende — maatregelen kent. Over deze sanering liep bij de behandeling der wet vooral het debat; daarover bleken ook de meningsverschillen te bestaan. Immers eenstemmig was men van mening — zowel de schriftelijke stukken wezen dit uit, alsook de debatten — dat hulp moest worden geboden en wel spoedig, ook door een betere verkaveling tot stand te brengen.

Tengevolge van de inundatie is Walcheren dermate geschonden, dat een algehele nieuwe opbouw moet plaatsvinden en zonder uitzondering was men *met* de Regering van oordeel, dat een herstel van de oude toestand — gesteld dat dit mogelijk zou zijn — niet verantwoord was, omdat de oude toestand gebreken vertoonde, welke men toch weer niet in het leven kon roepen. Herstel is eenvoudig niet mogelijk, omdat tengevolge van de inundatie gronden verloren zijn gegaan, en de kwaliteit van gronden veranderd is, terwijl herstel ook niet verantwoord zou zijn, omdat nu de gelegenheid bestaat om een betere verkaveling, een betere afwatering, en een beter wegennet tot stand te brengen.

En dat Walcheren moet worden geholpen en wel spoedig en dat hier een bijzondere hulp moet worden geboden, vond ook bij niemand bestrijding. Integendeel, ook hier wederom wedijverden Regering en Kamer zowel in de schriftelijke stukken, alsook bij de debatten om strijd in betuigingen van deernis en medeleven met de offers, welke Walcheren heeft moeten brengen voor de bevrijding van geheel Nederland.

In de beschrijving van het Walcheren van voorheen, werden enkele afgevaardigden zelfs lyrisch en trachtten ze in schone

taal te beschrijven de schoonheid, die was, en nu verloren is gegaan. Een gedicht over Walcheren dat op de plaatsen der Kamerleden was neergelegd, had blijkbaar inspirerend gewerkt. In deze stemming, mild ten aanzien van de hulp, en de zeer spoedige hulp, welke aan Walcheren moest worden gegeven, begonnen de debatten over deze wet, met belangstelling aangehoord door een aantal getroffen en uit Walcheren, die in hun nationale klederdracht op de tribune hadden plaatsgenomen.

Het wetsontwerp valt in tweeën uiteen, zei de Heer Vondeling. In de eerste plaats de gewone, normale ruilverkavelingsprocedure. Hierover werden enkele opmerkingen gemaakt, doch deze zijn niet van groot belang. Over de noodzaak bestond eenstemmigheid en de procedure welke de wet kent, en welke voor het overgrote deel overeenstemt met die van de ruilverkavelingswet, werd in het algemeen aanvaard.

Van belang — gezien in het algemeen — was het tweede deel dezer wet: de sanering, welke deze wet beoogt tot stand te brengen en de kern der debatten liep dan ook over dit vraagstuk.

De Memorie van Toelichting vermeldt, dat de Regering onder „herstel” wenst te verstaan: het in het leven roepen van economisch verantwoorde bedrijven. Daarvoor is nodig, naast een nieuwe verkaveling van de grond, een sanering van Walcheren. Het kleinbedrijf was op Walcheren overheersend en naar de mening van de Regering staat vast, dat bedrijven van 3—7 ha. absoluut onrendabel zijn. Dit, gevoegd bij het feit dat de oppervlakte cultuurgrond verminderd is vergeleken bij 1940 tengevolge van het binnenwaards leggen van de nieuwe dijken en de grote en diepe geulen, welke eveneens cultuurgrond verloren doen gaan, terwijl daarnaast rekening moet worden gehouden met verlies van cultuurgrond vanwege de uitbreiding der steden en dorpen voor woningbouw, en wegens de aanleg van nieuwe, en verbreding van bestaande wegen, en tenslotte vanwege de aanleg van een vliegveld, maakt het naar het oordeel der Regering noodzakelijk om te komen tot een restauratie van het eiland in die zin, dat men thans komt tot levensvatbare economisch verantwoorde bedrijven. Dit standpunt der Regering werd wel niet door alle sprekers met enthousiasme ontvangen, doch van de andere kant hoorde men geen doeltreffende bestrijding van dit standpunt, en durfde niemand tegen de Regering te zeggen: verbouw op Walcheren de kleine bedrijfjes, waarvan gij met stelligheid vermoedt, dat ze in de toekomst onrendabel zullen zijn.

De K.V.P. stelde twee sprekers bij deze wet. De Heer Engelbertink behandelde op diepgaande wijze het hierbij betrokken kleine-boeren-probleem. Hij stelde dit vraagstuk algemeen en maakte dit los van de bijzondere toestand op Walcheren. Zijn conclusie was dat een sanering van Walcheren noodzakelijk is, en dat ook naar zijn mening bedrijfjes beneden de opper-

vlakke van ongeveer 5 ha. als landbouwbedrijf zelden of nooit behoorlijk een bestaan zullen kunnen opleveren. Voor bedrijven van grotere omvang, liggende tussen de 5 en 10 ha. bepleitte de Heer Engelbertink vooral in het oog te houden, dat een harmonische opbouw van het platteland moet worden bevorderd en dat het z.i. niet tot de onmogelijkheden behoort, dat over enkele jaren de economische omstandigheden zich zodanig hebben gewijzigd, dat bedrijfjes van 5-10 ha. weer volkomen economisch verantwoord zijn.

De Heer Mes had dit landbouwkundig gedeelte overgelaten aan zijn collega, maar was wel van oordeel dat een sanering op Walcheren dringend noodzakelijk was. Hij had betoogd, dat ook op Walcheren de betrokkenen zelf hiervan overtuigd waren.

Trouwens in het algemeen bleek, dat men eigenlijk de saneringsgedachte in dit bijzondere geval wel noodzakelijk achtte, temeer daar bleek, dat Minister Mansholt hier een open oog had voor de belangen van hen, die een klein bedrijfje als nevenberoep exploiteren, hetgeen op Walcheren vooral van belang is i.v.m.: de positie van de dijkwerkers van Westkapelle, mensen, die een van vader op zoon overgeërfde speciale bekwaamheid bezitten, vereist voor het werk aan de daar liggende zeedijk, doch die in dit werk geen volledige dagtaak vinden.

De saneringsgedachte vond dan ook eigenlijk geen principiele bezwaren. Men was derhalve bereid in het algemeen de Regering tot zover te volgen. Echter kwam de grote moeilijkheid bij dit wetsontwerp naar voren, bij de vraag: Moet deze sanering alleen tot stand worden gebracht op basis van vrijwilligheid, of mogen hier ook — zoals de Regering had voorgesteld — dwangmaatregelen worden toegepast.

Zowel de Heer Engelbertink, als de Heer Mes betoogden, dat, wanneer het algemeen welzijn dit noodzakelijk maakt, de voorgestelde beperkingen van de eigendom, aanvaard moesten worden, hoe ingrijpend de maatregelen ook zijn. De meest ingrijpende is wel, deze dat men een landbouwer kan dwingen Walcheren te verlaten — indien hij althans landbouwer wenst te blijven — omdat de herverkavelingscommissie de bevoegdheid krijgt om in geval van onvoldoende vrijwillige aanmelding voor vertrek, personen aan te wijzen, die hun grond moeten gaan verpachten, indien zij zelve eigenaar/gebruiker zijn, terwijl de wet ook aan bedoelde commissie bevoegdheid geeft te bepalen dat men aan een ander moet verpachten, dan aan de huidige pachter, indien de eigenaar niet zelf de grond gebruikt. De Heer Mes betoogde, dat wanneer men eenmaal aanvaardt dat een sanering noodzakelijk is, men ook consequent moet zijn, en dat men dan ook de gedwongen sanering moet aanvaarden als het sluitstuk van het geheel van maatregelen, ook om psychologische redenen. Bovendien zal de mogelijkheid van dwang z.i. de vrijwilligheid bevorderen en het in ieder geval mogelijk maken om onredelijke eisen te couperen. Daarnaast was naar zijn mening

niet te vrezen dat dwang in vele gevallen zou moeten worden toegepast, daar een enquête had uitgewezen dat een aantal personen wel vrijwillig wensden te vertrekken. En deze vrijwillige aanmelding betrof een grondoppervlakte van 2500 ha., terwijl de Minister een oppervlakte van 3000 ha. elders nodig acht voor sanering. Deze 3000 ha. worden gereserveerd in de N.O.-polder voor de vertrekkende Walcherse boeren.

Van de zijde der K.V.P. werd uitdrukkelijk betoogd dat men met de aanvaarding dezer wet geenszins bedoelde zich uit te spreken voor de wijze van oplossing van het kleine-boerenprobleem in het algemeen, maar dat men zich het recht voorbehield om geval voor geval te beoordelen. De Heer Engelbertink wees er nog eens op dat deze sanering gekoppeld is aan het beschikbaarstellen van een aantal ha. elders, en dat de dwang slechts aanvaardbaar is mede door de mogelijkheid van de beschikbaarstelling van p.m. 3000 ha. in de N.O.-polder. Voor andere saneringsobjecten zal dit in de toekomst wel niet mogelijk zijn. Van C.H. zijde werd betoogd, dat de daarin neergelegde dwang de wet principieel onaanvaardbaar maakt, en hoewel de A.R. Heer van den Heuvel zich niet zo kras uitdrukte, bleek toch wel dat hij in feite op hetzelfde standpunt stond.

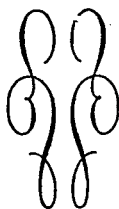
Er werd dan ook een poging gedaan om de mogelijkheid van dwang uit de wet te verwijderen, doch deze poging voerde niet tot het resultaat, daar slechts 19 leden hiervoor stemden. De spreker van C.H. huize had zijn standpunt dan ook deerlijk verminkt door op te merken, dat men de dwangmaatregelen moest schrappen, men kon deze immers later nog steeds in de wet brengen, als bleek dat de zaak spaak liep.

Terecht merkte de Minister op, dat dit toch eigenlijk hetzelfde is als hetgeen de wet voorstelt : vrijwilligheid voorop, dwang alleen in uiterste instantie. Van het eerst verdedigde principiele standpunt bleef maar weinig over ; trouwens een gedwongen verplaatsing op het eiland zelve wenste men wel te aanvaarden. Van allergeepest belang zal zijn de wijze waarop deze wet wordt uitgevoerd. Deze uitvoering is in handen gelegd van een herverkavelingscommissie, terwijl het beroep, zowel over rechts- als over doelmatigheids-kwesties goed is geregeld. De herverkavelingscommissie krijgt een uitzonderlijk grote macht. Haar samenstelling wekt — naar de mening van de Heer Mes — vertrouwen. Dit standpunt werd dan ook door zeer velen gedeeld en de Heer van den Heuvel vond dan ook weinig steun bij zijn pogen om de herverkavelingscommissie haar grote bevoegdheid te ontnemen.

Dank zij een amendement van de Heer Engelbertink is tot uitdrukking gekomen dat de grongebruiker-eigenaar pas in laatste instantie in aanmerking komt voor de toepassing van dwangmaatregelen, en dat deze — mochten ze onverhoopt noodzakelijk zijn — eerst op de pachters moeten worden toegepast. De wet is tenslotte zonder hoofdelijke stemming aan-

genomen. De fractie heeft deze wet aanvaard en haar sprekers steunden de Minister — de Heer Mes als Zeeuw — in de overtuiging daarmede het werkelijke belang van Walcheren te dienen, de Heer Engelbertink in de overtuiging dat in dit speciale geval de ingrijpende maatregelen nodig zijn — omdat zij ten volle overtuigd is van de noodzakelijkheid van herverkaveling en sanering, en omdat zij de starre eigendomsopvatting, door bepaalde zijde verdedigd niet tot de hare maakt, doch integendeel de inperking op grond van het algemeen welzijn aanvaardt. Met de algemene wens dat deze wet moge strekken tot heil van Walcheren wenschen wij van harte in te stemmen.

Dr. A. J. J. M. MES.

HET PRIJSBELEID

in de

LAND- EN TUINBOUW

Reeds geruime tijd heerste er in land- en tuinbouwkringen grote ongerustheid, omdat de vastgestelde prijzen welhaast over de gehele linie verliesgevend bleken te zijn.

Terwijl de Stichting voor de Landbouw (de na-oorlogse samenbundeling van de drie grote land- en tuinbouworganisaties en de drie landarbeidersbonden) op iedere mogelijke wijze trachtte de Minister daarvan te overtuigen, uitte zich de stijgende ontevredenheid der boeren en tuinders steeds heftiger op vergaderingen en in de pers en werd er door grote gewestelijke organisaties openlijk gesproken over staking, wat in dit geval wil zeggen weigering van medewerking aan de uitvoering der Overheidsmaatregelen op het gebied der voedselvoorziening.

Toen de herhaalde pogingen der S.v.d.L. geen succes hadden, riep haar bestuur in volle bewustzijn zijner verantwoordelijkheid de hulp der Volksvertegenwoordiging in met een schrijven van 21 Augustus j.l. aan de fractievoorzitters.

Na de teleurstellingen der boeren en tuinders geschetst te hebben concludeerde dit schrijven: „Het zal U duidelijk zijn, dat de landbouw daarin niet langer berust. Zoals het er thans voor staat, dient of de koers der Regering te veranderen of de landbouw zal deze zelf veranderen, door zijn medewerking te weigeren aan alles, wat hem tenslotte zelf dupeert” en deed een ernstig beroep op de Kamers „om met de middelen, die de Staten-Generaal heeft, de Minister van Landbouw tot een andere politiek ten opzichte van de landbouw te brengen”.

De fractie der K.V.P. in de Tweede Kamer, overtuigd van het onrecht den boeren en tuinders aangedaan, beraadde zich onmiddellijk over de te ondernemen stappen. Beter dan aanstonds een openlijke behandeling in de Kamer te vragen, achtte zij het eerst te trachten de Regering onderhands te overtuigen, dat haar beleid ten aanzien van de land- en tuinbouw verkeerd was en er werd besloten met de Minister van Landbouw ook de Minister President en de Minister van Financiën, van Sociale en Economische Zaken om een onderhoud te vragen, omdat wel beseft werd, dat niet alleen de Minister van Landbouw de schuld droeg van het al te schrielle prijsbeleid.

Voor dat hieraan gevolg kon worden gegeven, vroeg echter in de vergadering van de Tweede Kamer van 10 September,

de heer Ir. Vondeling van de fractie van de Partij van de Arbeid een interpellatie aan, die uiteraard werd toegestaan. Volgens goed parlementair gebruik kon toen, in afwachting der interpellatie, de voorgenomen stap onzer fractie geen doorgang hebben

Deze voorgeschiedenis vermeld ik met opzet, omdat meermalen de lichtelijk verwijtende vraag wordt vernomen, waarom de K.V.P. niet de interpellatie aanvroeg.

Op 24 en 25 September kwam deze in behandeling. Zelden heeft land- en tuinbouwend Nederland met zoveel belangstelling en spanning de debatten in de Tweede Kamer tegemoet gezien en gevolgd.

*

Hoewel men zich moeilijk aan de indruk kon onttrekken, dat de interpellant zijn partijgenoot Minister Mansholt zoveel mogelijk wilde sparen, slaagde hij er uitstekend in de toestand en de nood van de land- en tuinbouw uiteen te zetten.

Met vele citaten stelde hij de grote ontevredenheid en onrust ten plattelande vast, met behulp van inmiddels gepubliceerde boekhoudcijfers over het oogstjaar 1946 toonde hij aan, dat toen de prijzen reeds te laag waren en à fortiori in 1947. Slechts op de vruchtbare gronden waren de bedrijfsuitkomsten in 1946 bevredigend, in de randstreken bleef het inkomen der boeren bijna overal beneden dat van een landarbeider. Ir. Vondeling gaf drie belangrijke oorzaken aan van die sterk uiteenlopende bedrijfsresultaten. Eén factor is de slechts geringe stijging van de pachtprizen in het algemeen, waardoor bij de sterk gestegen productenprijzen en relatief lage pachtprijs de goede gronden in een minder ongunstige positie zijn gekomen dan de lichte. Dan is er de veel sterkere stijging der landarbeiderslonen in de zandstreken, die nu practisch gelijk zijn aan die in kleistreken, terwijl zij enkele jaren geleden ongeveer 25% lager waren. Verder leden de lichtere gronden veel meer door het kunstmesttekort tengevolge van de oorlog. De m.i. voornaamste factor, namelijk voor een goed deel wegvallen der grote inkomstenbronnen op de lichtere gronden, de varkens- en pluimveehouderij, werd onvoldoende belicht.

Ir Vondeling wees ook op het bekende verschijnsel, dat niet de producent, doch het te dure distributiesysteem veelal de oorzaak is van abnormaal hoge consumptieprijzen en vroeg maatregelen daartegen.

Na nog de hulp van de Minister te hebben ingeroepen voor de boeren, die zwaar gedupeerd zijn door de ontzettende droogte en geïnformeerd te hebben naar het prijsbeleid in de tuinbouw, legde de interpellant de Minister een zevental vragen voor. Het merkwaardige daarvan was, dat zij, behoudens de vraag, welke maatregelen de Minister denkt te nemen om ook de landbouwers op de onvruchtbare gronden een redelijk inkomen te waarborgen,

met inachtneming van de huidige nationale armoede, zuiver informatorisch waren en er geen enkel verzoek om betere prijzen in is te vinden.

*

Minister Mansholt gaf in zijn antwoord een zeer uitvoerige uiteenzetting over de wijze, waarop de prijzen der landbouwproducten worden berekend en vastgesteld, daarbij wijzend op de grote moeilijkheid, dat de kostprijzen zozeer uiteenlopen naar gelang de streek en de omstandigheden. Hij hield vol, dat de prijzen op grond van de beschikbare gegevens, juist waren vastgesteld, maar moest toegeven, dat achteraf wel gebleken is, dat sommige te laag waren. Natuurlijk was dit niet de bedoeling geweest en moesten vanzelfsprekend de nodige correcties worden aangebracht. Daarom zou de melk- en varkensprijs wel spoedig verhoogd worden, terwijl de winterprijs voor eieren en melk vroeger was ingegaan respectievelijk zou ingaan in verband met de droogte. Overigens klampte de Minister zich krampachtig vast aan nieuwe en vollediger berekeningen van het Landbouw Economisch Instituut, want op loze beweringen wenste hij niet in te gaan.

Ten aanzien van de onvruchtbare gronden zag hij geen andere weg, dan een ruimere prijs voor varkensvlees en eieren, om daarmee goed te maken, wat te weinig ontvangen wordt voor de gedwongen in te leveren granen. Wel zeide de Minister overtuigd te zijn, dat hiermede dit vraagstuk niet is opgelost en dat voor de toekomst andere maatregelen zullen moeten worden overwogen. Het daartoe door de interpellant aanbevolen middel, een pachtregalisatiefonds, stond de Minister wel aan, zozeer zelfs, dat hij meende slechts daarmee tegemoet te kunnen komen aan de redelijke eisen der boeren op de lichte gronden. Het zal menige lezer niet duidelijk zijn, wat daarmee wordt bedoeld. Laat mij er alleen dit van zeggen, dat de pachters op de betere gronden een opzet op de pachtprijzen zouden moeten betalen aan het fonds, dat uit deze gelden de pachters van de lichte gronden een tegemoetkoming in de pachtprijs zou uitkeren.

Ten aanzien van de prijzen der tuinbouwproducten hield de Minister vast aan het tot nog toe gevoerde beleid.

De noodtoestand, ontstaan door de abnormale droogte, zou enigszins verlicht worden door het vroeger laten ingaan van de hogere winterprijzen voor melk en eieren en door de reeds toegepaste tegemoetkoming bij de verplichte graaninlevering. Met de voederdistributie zou zoveel mogelijk rekening worden gehouden met de moeilijkheden.

*

Bij zijn repliek verklaarde de interpellant, dat hij niet over

de gehele linie bevredigd en gelukkig gemaakt was door 's Ministers antwoord. Wel meende hij, dat dit antwoord vele elementen bevatte, die de ongerustheid in de landbouwwereld kunnen verminderen. Zeer verheugd was Ir. Vondeling blijkbaar met de verklaring van de Minister, dat hij wil blijven uitgaan van de kostprijberekeningen en bedrijfsuitkomsten in de land- en tuinbouw, wat hij een grote vooruitgang achtte met het vroege wel toegepaste „piepsysteem”, hetgeen betekent, dat toen de prijzen wel werden verhoogd, zodra er maar hard genoeg gepiept werd door de boeren en tuinders.

Tenslotte kwam de interpellant met een voorzichtige en in algemene termen gehouden motie, waarin ongerustheid werd uitgesproken over de slechte bedrijfsresultaten op de van nature onvruchtbare gronden en de Regering werd uitgenodigd op korte termijn maatregelen te nemen ter verzekering van een behoorlijk bestaan van alle werkers in economisch verantwoorde land- en tuinbouwbedrijven, zonder dat deze maatregelen invloed hebben op het reële inkomen van de minder draagkrachtigen.

*

Daarmede was echter het gros der Kamerleden niet tevreden.

De K.V.P.-motie, die later tijdens de debatten door de heer Groen werd ingediend, sprak duidelijk uit, dat de Kamer van oordeel was, dat de uitvoering van de door Minister Mansholt aangekondigde plannen voor een belangrijk deel van de landbouw niet voldoende zou blijken, zij nodigde daarom de Regering uit om op korte termijn in overleg met de georganiseerde boeren- en tuindersstand de prijsbepaling in nadere overweging te nemen en daarbij in het bijzonder aandacht te schenken aan :

- a. het verlenen van een compensatietoelage voor de lichtere gronden ;
- b. het bovendien verlenen van een overbruggingstoelage aan het kleine landbouwbedrijf ;
- c. het alsnog vergoeden van die groenten, welke op de veilingen het prijspeil van resp. 50 en 70 pct. der productiekosten niet hebben behaald.

Tenslotte werd in deze motie de Regering uitgenodigd de resultaten van dit overleg ter kennis van de Kamer te brengen. Deze motie werd met algemene stemmen aanvaard, daarmede wel duidelijk te kennen gevend, dat het gevoerde en zelfs het door Minister Mansholt vertolkte voorgenomen beleid haar niet bevredigde. De Kamer legde de nadruk op enkele zwakke punten en gaf de extra waarschuwing mee, dat zij nog wel eens wilde bekijken of de aan te brengen verbeteringen voldoende zouden zijn.

De motie Groen paste ook zonder twijfel beter dan die van de interpellant op de uitvoerige debatten, waaraan de agrarische deskundigen van alle fracties deelnamen. De zwakke punten

van het prijzenbeleid werden door vele sprekers onbarmhartig bloot gelegd.

Van de K.V.P.-zijde voerden de heren Groen, v. d. Weyden en Drosen, de agrarische senioren der fractie, het woord, de eerste meer speciaal over het algemene beleid, de tweede vooral over de lichtere gronden en de kleine bedrijven en de derde over de moeilijkheden op tuinbouwgebied.

De meeste sprekers ontkenden vierkant, dat de prijsvaststellingen voor 1946 en nog meer die voor 1947 juist zouden zijn geschied. Hoewel men in principe niets kon inbrengen tegen de stelling van de Minister en van Ir. Vondeling, dat de prijzen moeten worden vastgesteld op basis van kostprijberekeningen, werd geconstateerd, dat deze nog op veel te smalle basis staan en met name voor de gemengde en de kleine bedrijven falen. Neen, tot nog toe en ook in de naaste toekomst zijn een grote dosis praktische kennis en 'n soort feeling onmisbaar om tot bevredigende prijsvaststellingen te komen. Het is geen kwestie van rekenen en grootste gemene deeler uit de sterk variërende kostprijzen, neen, ministeriële wijsheid, geschraagd door het bezonnen oordeel van deskundigen uit het hele land, moet, gesteund door de cijfers, waaraan ik grote waarde niet wil ontzeggen, vooralsnog de doorslag geven.

Onomwonden werd geconstateerd, dat het prijsbeleid fouten had gemaakt en dat ten aanzien van de lichtere gronden en de kleine bedrijven 's Ministers beleid geheel fout was.

Dat bij de prijsvaststellingen voor 1947 de Landbouw al dadelijk niet heftiger protesteerde, ofschoon de Minister aan de meeste berekeningen had geknabbeld, is verklaarbaar, omdat juist in die tijd de Regering een prijsdaling over de gehele lijn had aangekondigd. Al spoedig bleek, dat de boeren hierin de spits hadden moeten afbijten, maar dat de benodigdheden voor het landbouwbedrijf niet onaanzienlijk bleven stijgen.

's Ministers oor bleef echter doof voor alle vertogen uit de georganiseerde landbouw. Met name bleef de Stichting voor de Landbouw er op wijzen, dat de vastgestelde prijzen voor de lichtere gronden absoluut onvoldoende waren. In het begin des jaars richtte zij een uitvoerig schrijven aan de Minister, waarin de noodzaak van een overbruggingstoelage voor het kleine bedrijf werd uiteengezet, zoals ook over 1945 was verleend. Na een aanvankelijke afwijzing werd dat verzoek met klem herhaald.

Desniettemin bleef de Minister zich verschuilen achter onvolledige en later nog te produceren kostprijberekeningen, wat door vele sprekers hem terecht als een ernstige fout werd aangerekend.

Ten aanzien der groenten werd de wens der motie-Groen, dat alsnog 50 respectievelijk 70 pct. der productiekosten zal worden vergoed, voor zover deze prijs op de veilingen uit werd betaald, met kracht geargumenteed. De Minister past het systeem der minimumprijzen zo toe, dat eerst ingegrepen wordt, als die ge-

ruime tijd niet worden gehaald. Zodoende worden in sommige gevallen verliezen geleden, die niet te dragen zijn.

Vermelding verdient nog de krachtige roep, die bij deze gelegenheid uit en namens de K.V.P.-fractie kwam, om een kinderbijslagregeling voor zelfstandige boeren en tuinders, die voor het overgrote deel tot de kleine zelfstandigen moeten worden gerekend. In het licht onzer nationale armoede moet het toch onmogelijk worden geacht, dat de prijzen over de gehele lijn zoo hog worden vastgesteld, dat het gezinsinkomen ook voor het grotere gezin met jeugdige kinderen toereikend zal zijn. Het is een zaak, waar mijn fractie en ik te pas en te onpas op zullen blijven hameren tot het doel bereikt is, zo besloot de spreker dit gedeelte van zijn betoog. Het is bekend, dat Minister Mansholt buiten de Kamer, waarin hij er over zweeg, heeft verklaard sympathiek tegenover deze gedachte te staan, zoals ook zijn collega Drees reeds vroeger neergeschreven heeft.

De klok wees vijf voor twaalf, toen de Stichting voor de Landbouw de hulp der Staten-Generaal inriep. De duidelijke uitspraak der Tweede Kamer heeft de gemoederen der boeren en tuinders gekalmeerd. Dit zou echter maar tijdelijk zijn, indien de inmiddels opgevatte besprekingen tussen de Regering en de georganiseerde landbouw onvoldoende resultaat zou opleveren.

Dr. Ir. W. J. DROESSEN.

De GRONDSLAGEN VAN DE M.R.P.

HET RAPPORT VAN ALBERT GORTAIST)

In het naoorlogse politieke leven van Frankrijk zijn twee verschijnselen beslissend geweest: de snelle groei van de communisten, waardoor voor een groot stuk de binnenlandse koers van het Regeringsbeleid bepaald werd en de plotselinge opkomst van de Mouvement Républicain Populaire, die het buitenlands beleid, bij monde van Bidault, richting gaf. Het plotseling naar voren schieten van een politieke partij is een zelden voorkomend en doorgaans vrij kortstondig gebeuren.

Het is boeiend deze snelle opkomst en neergang nader te bezien, omdat er een stuk geestesleven van het Franse volk in tot uitdrukking komt. Bij nader inzien toch is zo'n ontstaan nooit zó plosteling en zo onverwacht als het wel lijkt. Zonder de stelling van Jacques Fauvet in zijn zo juist verschenen boekje „Les partis politiques dans la France actuelle”, dat de M.R.P. reeds een eeuw oud is, te willen onderschrijven, is de oprichting van „La Jeune République” in 1909 toch reeds als een eerste aanzet van de M.R.P. te beschouwen. Hoe revolutionair de M.R.P. ook naar voren geschoten moge zijn, men mag niet vergeten dat zij de wettige erfgename is van een langzame zich in de katholieke wereld baanbrekende traditie, die ernstig poogt de in de geschiedenis nog vrij jonge democratie te verzoenen met de eisen van het Christendom. De ontmoeting tussen volbloed Republikein en gelovig Katholiek is vrij moeizaam tot stand gekomen en nog kan men zeggen, dat er geen volledige blijvende vriendschap tussen beide gesloten is. Zou men aanvankelijk menen dat het inzicht van de gelijkheid van alle mensen voor God, de christen een religieuze grondslag zou geven voor een democratische staatsopvatting, de geschiedenis van Europa leert ons het tegendeel. Het is ongetwijfeld eenvoudiger alleen in zijn parochie te leven. Het uitreden van de moderne verleepte wereld uit het parochieverband, heeft voor de christen de spanning voelbaar gemaakt tussen zijn dubbel burgerschap. Deze spanning in deze wereld op te vangen is het oogmerk geweest van de talrijke democratische avant-gardisten, die gezamenlijk de vooroefeningen zijn geweest van de M.R.P. In deze veranderde en langzamerhand bewust gemaakte houding van de christen ten aanzien van de wereld, ligt de diepste bestaansgrond van de M.R.P. Wanneer sommigen dan ook gesproken hebben over een aanvankelijke dictatuur van de A.C.J.F. (Association catholique de la jeunesse française), dan mag dit overdreven zijn, geheel onjuist is het niet.

De vraag waar de grote aanhang na de bevrijding vandaan kwam is niet zo heel moeilijk te beantwoorden, terwijl het antwoord tevens dienen kan voor de tweede vraag, waar deze aanhang na de laatste verkiezingen in eens gebleven is.

In de allereerste plaats bestond er na de bevrijding een vrij grote onzekerheid over hetgeen onmiddellijk te doen stond. De politieke voorlichting was evenals elders in Europa bijna uitsluitend verricht door jonge mensen in het verzet. Uiteraard nam dit een vrij dynamische en bijna revolutionaire vlucht. De C.N.R. (Conseil National de la Résistance), waarvan Bidault voorzitter was, genoot een zeer groot gezag en derhalve ook het nationale werkplan dat deze Raad het Franse volk voorhield. Met name ten aanzien van de structurele hervormingen, waarbinnen ook de nationalisatie van sleutelbedrijven was begrepen, heerste er naar de schijn grote eenstemmigheid. Een krachtige oppositie ontbrak hetzij uit voorzichtigheid, hetzij uit vrees, meestal echter uit onkundigheid en onzekerheid omtrent de ligging van de politieke mening.

Vervolgens was er de inenschrompeling van de voormalige radicale kringen, die hun oude anticlericale opvattingen tegen de vroegere tegenstanders van de Republiek, in een zeer actief republikeinse verzets-geest tijdens de bezetting, volledig hadden moeten herzien.

Tenslotte is er ook het stille prestige van Generaal de Gaulle geweest, die zich wel nooit aansloot bij de M.R.P., maar er bevestigd niet onvriendelijk tegenover stond.

Slechts zelden komen in de strijd der politieke meningen, extremen in grote getale voor. Radicalisme naar links is even uitzonderlijk als radicalisme van rechts. De M.R.P. is daardoor misschien wel enige tijd de grootste partij van Frankrijk geweest, al moest een bijzonder vaardige leiding steeds manoeuvreren om deze massale aanhang te boeien. Moeilijker was dit nog, naarmate de leiding zelve ook meer verdeeld was. Drie grote figuren van geheel ander maaksel streden als het ware om de voorrang. Bidault, wiens staatsmanschap iedereen erkennen zal, heeft weinig belangstelling voor de grote sociaal-economische vraagstukken van deze tijd, waarin Teitgen daarentegen doorkneed is. De vurigheid van deze laatste botst echter weer met die van Schumann, die een voortreffelijk woordvoerder is, doch politiek niet de bekwaamheid schijnt te bezitten van zijn mededingers. Een krachtige, eenhoofdige, bezielende leiding is hierdoor niet naar voren getreden en heeft talrijke leden teleurgesteld.

De beslissing van de Gaulle zelfstandig op te treden bij de verkiezingen is het kristallisatiemoment geworden voor de M.R.P.

Alles wat zich meer gebonden en verknocht voelde aan Frankrijks oude, glorieuze traditie verliet de ondanks alles toch te „links” georiënteerde M.R.P. De „Kominform” en de „sta-

kingen", beide gezien als gevaarlijke uitingen van communistische activiteit schiepen een verharding van de gemoederen ten overstaan van de communisten, die slecht te verenigen viel met de soepelheid van de M.R.P. ten aanzien van de arbeidersklasse. Toch was het juist de bezorgdheid om de laatste volksgroep, die voortdurend deze partij in beweging hield.

Hoewel niemand zich zal verheugd hebben over het massale teruglopen van de M.R.P., weet ik toch uit eigen ervaring, dat men in de leiding deze nederlaag verre van catastrophaal vindt. Juist het feit dat de verkiezingen in de arbeidersmilieu's in Noord-Frankrijk en in de voorheen bloedrode voorsteden van Parijs, winsten voor deze partij en de socialisten hebben opgeleverd ten koste van de communisten geeft de leiding grote moed. Als kleine, democratische, werkelijke volkspartij kunnen zij misschien met de socialisten samen een vruchtbare oppositie gaan voeren tegen de in hoofdzaak op sentimenten berustende snelle aanwas van de R.P.F.

Zonder compromissen kan de partij thans rechtlijnig voortgaan met haar arbeid. Misschien met minder succes dan voorheen, maar is het politieke succes wel altijd een teken van politieke kracht?

Hoopvol blijft, dat de vrij jeugdige leiding van deze partij begrepen heeft, dat op een zich steeds dynamischer ontwikkelend strijdend materialisme, slechts geantwoord kan worden door een minstens even dynamisch en strijdbaar spiritualisme en tevens dat het partijbegrip in zijn koele, organisatorische en statistische sfeer in deze bewogen tijden plaats dient in te ruimen voor de beweging. Beantwoordt het partijbegrip aan de phase van de politieke democratie in een liberalistische staatsopvatting, in de strijd om de verwezenlijking van de sociale en economische democratie schiet dit partijbegrip te kort, daar de staatsburgerlijke activiteit een noodzakelijke aanvulling vraagt in de sociale en economische levensmilieu's. De coördinatie van deze verscheiden activiteit ter verwezenlijking van de nieuw gestelde doelen vraagt geen dood lidmaatschap of platonisch bewijs van afhankelijkheid, noch slechts een trouwe contributie, betalen of vergadering bezoeken, maar de bezielde inzet op alle actiefrenten van de „werker" in de gemeenschap, meer dan van de tamelijk vervreemde burger van de staat.

Het is de verdienste van de M.R.P. dit begrepen te hebben. Een verdienste, die ver uitgaat boven het vlak der nationale waardering, en buiten de landsgrenzen naar waarde wordt geschat, daar ook in het buitenland de worsteling met de eigentijdse problemen dikwijls tot herbezinning dringt.

In grote lijnen zou men kunnen zeggen dat aan de doctrine van de M.R.P. een dubbele opvatting ten grondslag ligt: een spiritualistische opvatting van de mens en een humanistische opvatting van de wereld. Uit de eerste volgt het in al haar arbeid steeds opklinkend thema over de eerbied voor de mens,

waarin de geest hoger is dan de stof. Derhalve behoort de mens centraal te staan in de organisatie van de maatschappij, waarvan het doel slechts zijn kan iedere mens in staat te stellen onbelemmerd te streven naar de ontplooiing van zijn persoonlijkheid, fysiek, intellectueel, moreel en geestelijk. De tweede opvatting wordt gedragen door een historisch feit, dat eigen is aan de moderne maatschappij : de bewustwording bij de massa's van hun onderdrukte menselijke waardigheid en hun steeds vastere wil zich zelf te bevrijden, mede door opnieuw de bestaande structuur aan een onderzoek te onderwerpen.

Lange tijd heeft de M.R.P. moeten werken, zonder een vastomlijnde doctrine. Practische arbeid heeft dit belemmerd, doch op haar derde grote nationale congres, enkele maanden geleden gehouden, heeft de jonge adjunct-secretaris van de Partij, Albert Gortais, een rapport, dat een plan voor de gedachte, zowel als voor de actie bevatte, aangeboden, dat éénstemmig werd aanvaard. Het is een stuk politieke arbeid, dat ten volle de aandacht waard is, zowel om de bruisende, geestdriftige toon waarvan het doortrokken is en waarin we het enthousiasme van deze nieuwe beweging beluisteren als door de scherpe analyse van het tijdsbeeld met zijn politieke tekortkomingen welker genezing even bezonnen als radicale oplossingen vraagt.

Democratie en bevrijding.

De M.R.P. dankte zijn hoge vlucht aan het samenvallen van twee beslissende factoren in het Franse nationale leven. Ter ener zijde bestond er reeds lang een geestelijke stroming, die bepaald werd door de uit de Christelijke beschaving voortvloeiende waarden, die traditioneel geworden zijn in het Franse volk : vrijheid, gerechtigheid, broederlijke genegenheid en eerbied voor de mens. Aan de andere kant de intense behoefte aan volledige bevrijding en vernieuwing, die het volk heeft ervaren in zijn strijd tegen de bezetter en tegen een onmenselijk regiem. Met een dubbele wortel is de M.R.P. aldus verankerd in het volk ; Traditie en Verzet. Definitief was dit reeds neergelegd in het eerste manifest van de M.R.P., dat ondergronds voorbereid en opgesteld, op 25 Augustus 1944 zijn tocht door het land begon.

De vrijheid mag nooit in gedrang komen door welk soort tyrannie ook, onverschillig of deze van politieke, economische, intellectuele of geestelijke aard is. Elke totalitaire staatsvorm, die deze vrijheid zou kunnen aantasten en de gewetens zou willen overheersen, wordt veroordeeld.

De mens moet bevrijd worden van alles wat hem neerdrukt, uit elke soort van dienstbaarheid, die zijn vrije ontplooiing belemmert. In wezen gaat het er om de mens te verlossen uit

de tyrannie van het geld. Een breuk met het kapitalistische systeem is onvermijdelijk.

Het doel is hiermede gesteld. De politieke, sociale en economische instellingen moeten zodanig worden omgesmeed, dat zij steeds beter de ontplooiing van de mens begunstigen, overtuiging volstaat hier niet. Bezinning op de historische ontwikkeling, waarin wij geplaatst zijn en de ontzaggelijke problemen, die zij meebrengt is evenzeer vereiste. Te meer daar er zich op het ogenblik cultuurstromingen openbaren, die de naar geluk en vrede smachtende mensheid dreigen te ontwrichten.

Tegenstellingen binnen de democratie.

Het kader, waarbinnen deze instellingen liggen, is de democratie. Heeft deze de mens werkelijk de verhoopde bevrijding gebracht? Het jaar 1789 luidt een dubbele revolutie in; op sociaal terrein worden de oude voorrechten weggevaagd en de gelijkheid van alle burgers voor de wet afgekondigd, op politiek gebied is de revolutie tegen de absolute willekeur van de koninklijke macht gericht. In den vervolge worden de heersers verplicht de rechten van ieder mens te eerbiedigen.

In de harten der mensen ontstond toen een grote verwachting, die niet in vervulling is gegaan, want de individualistische en liberale ideologie, bezielster van de jonge democratie, heeft door zijn economische en sociale gevolgen de verdere ontwikkeling op een dood spoor gebracht. De werker stond eenzaam en weerloos in het vrije spel van maatschappelijke krachten. Een nieuw feodalisme, door een gelijktijdige hoge vlucht van de techniek begunstigd, riep ter ener zijde een sterke concentratie van de economische macht in het leven, ter andere zijde een steeds grotere opeenhoping van bezitlozen in de industriële centra. Juridisch gebaseerd op een te volstrekt en eng individualistisch begrip van de eigendom, economisch op het nastreven van slechts aan het kapitaal toevallende winst, die in de arbeid enkel en alleen maar een kostprijselement zag, moest dit kapitalisme wel ongerechtigheid voortbrengen en tot sociale verdrukking leiden. De negentiende eeuw heeft de ontwikkeling gezien van de georganiseerde arbeider in zijn strijd tegen deze verdrukking. Deze ontwikkeling is nog op weg en tast het kapitalisme, dat zich nog steeds onverdroten weet te handhaven, steeds ernstiger aan. Voor onze tijd is het overheersend feit dit, dat de arbeiders, zich bewust van hun menselijke waardigheid, zich niet langer meer willen laten verdrukken door winstbelang en geld.

Sedert een dertigtal jaren is deze georganiseerde strijd, bezielde door de idealen van Marx en Engels van het theoretische naar het practische domein overgebracht. Gesteund door een machtige derde internationale tracht men het kapitalistisch bouwwerk omver te werpen. Zo schijnt de wereld zich in twee blokken

te willen oplossen. Een liberaal en een communistisch. Overal is de crisis voelbaar. De verwachting der mensen evenwel weerspreekt deze schijn. De mensen weigeren zich te laten inknellen in dit valse dilemma, te goed ziet men in dat, als het liberale kapitalisme slechts een caricatuur van de vrijheid heeft opgeleverd, het communisme voert tot een leugen van de bevrijding!

Onmacht van liberalisme en communisme.

Het liberalisme en het communisme zijn beide onmachtig in deze tijd een antwoord te geven op de idealen van menselijkheid. De liberale democratie, gegrondvest op het individualisme, is scheef gelopen, doordat zij vergat, dat achter het abstracte individu een mens leefde. Daardoor heeft zij de economische en sociale voorwaarden tot vrijheid niet kunnen of willen verwezenlijken in haar instellingen. Zij heeft vrijheid verward met egoïsme. Op sociaal gebied heeft zij de klassenstrijd verwekt, op economisch plan bracht zij ellende waar overvloed was, vernietiging op grote schaal van levensmiddelen tot handhaving van de prijs, monopolievorming die tot dictatuur leidde over de wereld der consumenten.

In de grond van de zaak is het liberale stelsel aristocratisch, het kent klassen van bevoorrechten en van slaven. Hierdoor is de democratie zelve danig verzwakt, verdeeld als zij is door inwendige strijd en ontwricht door een steeds groeiende vervreemding en afkeer van de zijde van de massa.

Het communisme geeft een totaal andere inhoud aan het begrip democratie. Met het liberalisme heeft het echter de grondfout gemeen: het volstreekte primaatschap van het economische, dit keer collectief te verwezenlijken. Deze collectivistische verwezenlijking is zelfdoel, de rest, ook de moraal, volgt er slechts uit. De mens is ook hier weer een te verwaarlozen factor.

Het Marxisme heeft in het kapitalistische stelsel een drievoudige vervreemding gesignaleerd, waarvan de werker het slachtoffer is geworden:

- van de vrucht van zijn arbeid, door de bezittende klasse,
- van zijn vrijheid, door de burgerlijke staat,
- van zijn diepste persoon, door de godsdienst.

Deze zelfde drievoudige vervreemding vinden wij, hoe onverwacht ook, terug in het communistische stelsel:

- van de vrucht van zijn arbeid, door de heffingen ineens van de administratie,
- van zijn vrijheid, door de totalitaire politiestaat,
- van zijn diepste persoon, door de ene partij en de breuk met de rest van de wereld.

De in de geest van Marx aangekondigde bevrijding van de mens, na de aanvankelijke moeilijkheden, wordt na 30 jaar

praktijk steeds verder uitgesteld. Al moeten wij toegeven dat een zeker messianisme in staat is hier en daar geestdrift los te slaan, in de praktijk toegepast betekent het de dood voor de verwachtingen der werkers.

Er ligt geen wezenlijk verschil tussen de communistische dictatuur en die andere vormen van dictatuur tegen welke alle vrije mensen zich heldhaftig hebben verzet. Ook deze democratie verplettert de vrijheid en maakt de mens tot slaaf.

Voor of tegen de menselijke persoon.

Doch voor een werkelijk levend volk is noch het geld, noch de tot staat geworden collectiviteit, het wezenlijke doel van de maatschappij, maar de menselijke persoon, waaraan alles ondergeschikt is. Hij staat in het middelpunt van de wereld. Daarom gaat de gehele strijd, die wij thans beleven, niet vóór of tegen een regiem, maar voor of tegen de menselijke persoon, die niet te scheiden valt van zijn sociale omgeving.

Daarom ook maakt de M.R.P. hiervan zijn fundamenteel criterium, het aldus opvattend, dat de door haar te voeren politiek niet er op gericht is voor een bepaalde elite, maar voor alle mensen die levensomstandigheden te scheppen, die de eerbied en de ontwikkeling van de onaantastbare mensenrechten in de economische, sociale en politieke structuren zullen bevorderen.

Daar de maatschappij steeds in vooruitgang verkeert en het de mens gegeven is zijn invloed te laten gelden op de maatschappelijke structuren, waarbinnen hij leeft, kan het doel van de politieke actie niet eens voor altijd worden vastgelegd. Het enige wat gedaan kan worden is haar richting zo nauwkeurig mogelijk aan te geven. Een technische organisatie kan daartoe niet volstaan, want voor het welslagen van een dergelijke beweging is voor alles nodig een vurig geloof in de mens en zijn bestemming, een totale belangeloze toewijding aan zijn dienst.

De politieke democratie.

Na deze zeer uitvoerige, doch principiële inleiding, waarin de plaats van de beweging naar links en rechts is afgegrensd, gaat het rapport er toe over enkele hoofdlijnen voor de actie aan te geven.

De pijlers waarop de politieke democratie steunt zijn deze wezenlijk en onafscheidbaar verbonden beginselen: de waarborging van de rechten van de mens en de daadwerkelijke deelname van de burgers aan de regering van het volk.

De rechten van de mens.

Omdat ieder mens heilige rechten heeft, moeten alle instellingen zich naar de allerhoogste wet regelen. Zij gehoorzamen

dus niet aan de staat en gaan de nationale souvereiniteit te boven. Willekeur is de vijand van de democratie, weshalve geen staat kan dulden dat de vrijheid van minderheden wordt onderdrukt. „Revolutie in het recht” is de zin van de menselijke vooruitgang in het kader van een juridische orde, die de vrijheid waarborgt. Volmaakte onafhankelijkheid van de rechtsspraak is daartoe vereiste.

Doch ook de vorm zelf van de instellingen, die het kader bepalen van het practische leven der burgers, is een hoofdfactor in de effectieve uitoefening der mensenrechten: deze kan ze n.l. zowel vergemakkelijken als belemmeren. Daarom moeten deze aan twee voorwaarden beantwoorden.

a. de veelvormigheid der sociale groeperingen (pluralisme). De mens in zijn eenzaamheid tegenover de allene staat dreigt verpletterd te worden. De mens dient zijn vrijheden te beschouwen nauw verbonden met zijn gelijken, door deel te nemen aan verschillende groeperingen van economische, sociale en culturele orde, die rechtspersoonlijkheid bezitten en een effectieve rol spelen in een bredere samenleving, die ze allen omvat. Gezin, gemeente, onderneming, beroep, vakvereniging enz. dienen derhalve door de staat geëerbiedigd en beschermd te worden.

Natuurlijk ligt het gezin aan alle andere groeperingen ten grondslag, hier toch ligt de duidelijkste vorm van een gebonden vrijheid.

Doch het spreekt vanzelf, dat het aantal sociale en economische groeperingen niet onbeperkt kan zijn. De grens ligt bij het gemeenschappelijk belang der burgers in de natie en hangt af van de bevrediging van sommige behoeften (openbare diensten), van de exploitatie voorwaarden van sommige hulpbronnen (de genationaliseerde bedrijven b.v.), van de handhaving van sommige rechten (in het bijzonder der nationale onafhankelijkheid door het leger).

Op één terrein evenwel is het pluralisme een *conditio sine qua non*: dat van de rechten van de geest. Indien burgers zich niet kunnen aaneensluiten naar hun geloofsovertuigingen, of naar hun levensbeschouwing is vrijheid van gedachten slechts een slogan. Hieruit vloeit de eis voort tot vrijheid der politieke partijen, godsdienstvrijheid, vakvereniging- en schoolvrijheid.

b. de tweede voorwaarde, waaraan de instellingen moeten voldoen is dat zij naar menselijke maat zijn. In plaats van de concentratie der economische goederen in het kapitalisme, in stede ook van de administratieve concentratie in het politieke liberalisme, waardoor burgers steeds verder verwijderd raken van het gezag, moet gestreefd worden naar decentralisatie van de geweldige economische opeenhopingen en van het bestuur. Op het gebied van de sociale verzekering en de gemeentelijke hervorming heeft de M.R.P. nauwkeurig omschreven opvattingen. Deze politieke koers onderstelt voortdurend, dat de burgers

in staat zijn hun verantwoordelijkheid te dragen en scherp een zintuig hebben voor gemeenschappelijk belang en plicht. Verre van te denken dat de zeden dienen veranderd te worden alvorens de instellingen te wijzigen of van de mening uitgaande dat de veranderde instellingen een morele vooruitgang noodzakelijk met zich meebrengen is men de overtuiging toegedaan, dat beide hand in hand gaan, want mens en maatschappij zijn nooit te scheiden.

Deelname aan het bewind.

Verantwoordelijkheid maakt burgers en zonder werkelijke politieke vrijheid is er geen democratie. Wanneer iedere burger wordt gecontroleerd in zijn burgerlijk handelen hebben wij te doen met een dictatuur. Met grote nadrukkelijkheid wordt daarom de neiging van de mensen, vooral in moeilijke tijden, zich in blind vertrouwen aan een onfeilbare leider toe te vertrouwen afgekeurd. Dit kan slechts leiden tot dienstbaarheid. Daar deze moeilijkheden er niet toe mogen leiden dat democratie tot een stelsel van wanorde verwordt, wordt de eis gesteld van een democratische staat met groot gezag en doeltreffendheid. Indien eenmaal een regering wettig gekozen is, moet deze handelen met het oog op het algemeen belang. Zij mag zich niet door deelbelangen laten leiden, zomin als de burgers, de vakverenigingen of de partijen in hun houding ten aanzien van de regering zich op hun particulier belang mogen laten voorstaan.

Dit begrip van een nauwe eenheid tussen volk en regering wordt onvoldoende tot uitdrukking gebracht in het eens per vier jaar naar de stembus gaan. Het zuiver individueel vertegenwoordigend stelsel moet daarom plaats maken voor de vertegenwoordiging van collectieve belangengroepen.¹⁾ Waarschijnlijk om niet in herhaling te vallen van hetgeen de Menthon over dit onderwerp gezegd heeft, laat het Rapport ons hier bij de uitwerking in de steek.

Het is door de tegenwerking van andere partijen de M.R.P. nog niet mogelijk geweest iets van deze gedachten te realiseren. Toch blijft zij voortdurend wijzen op het gevaar dat gelegen is in een breuk tussen Regering en, tot burgerlijke en sociale zelfstandigheid gekomen, volksgroepen.

De democratische staat zou in zijn taak te kort schieten, als hij niet volledig onpartijdig was. Deze neutraliteit kan op religieus plan niet worden aangevochten : in een maatschappij toch waar verschillende geestelijke families naast en met elkaar leven, is de wederzijdse eerbied een bindende voorwaarde voor de burgervrede. Dit lekenkarakter van de staat is door Maurice

¹⁾ Men vergelijke het rapport van F. de Menthon over een „Projet relatif à la Constitution de la IVe République.” Het hoofdbestuur van de M.R.P. schaarde zich er in 1945 volkomen achter.

Schumann en Henri Teitgen nadrukkelijk verdedigd in de eerste Constituante en is logisch uitvloeisel van de staatsopvatting, die onverkort de geestelijke vrijheid eerbiedigt. Door aldus de zuivere liberale opvatting te verwerpen van een staat, die slechts als passief toeschouwer het vrije krachten spel, praktisch administreert, komt men tot de opvatting van een weliswaar onpartijdige, doch niet indifferente staat, die in zijn juridische wendingen en in de structuur van zijn instellingen wel degelijk zoeken zal naar de toepassing van een zekere mens- en wereldbeschouwing. Hij zal met een zekere voortvarendheid de vitale eisen der mensenrechten verwezenlijken in zijn politiek, sociaal en economische bestel, geen enkel totalitarisme duldend, onverschillig of het die van het ras, van de klasse, van de partij of het geld is.

Sociale en Economische democratie.

De liberale democratie heeft slechts de burger bereikt, doch de werker in hem overgeleverd aan de economische krachten. Dit is hogelijk onvoldoende daar het arbeidsmilieu de mens dagelijks bijna geheel omvat. Zoals de menselijke persoon één is, zo zal ook de democratie totaal moeten worden. Niet slechts een politieke, maar ook een sociale en economische democratie is eis van de mens.

Francois de Menthon heeft dit aldus geformuleerd.

De economische democratie wordt gekenmerkt door een daadwerkelijke deelname van allen aan het beheer der economische zaken, door een meer op gelijkheid gebaseerde verdeling der inkomsten (*une répartition plus égalitaire*), door de eerbied voor ieders rechten.

Recht op eigendom.

Het spreekt vanzelf dat het begrip van het eigendomsrecht, zoals dat geldend was in een liberalistische wereld opnieuw dient te worden bezien. Het moet van de volgende vooropstellingen uitgaan :

De bestemming van de stoffelijke rijkdom is de behoeftevoorziening van het geheel der mensen.

De persoonlijke eigendom, steun van de individuele vrijheid, is slechts middel tot het bereiken van dat doel.

Voor de verdediging, waarborging en ontplooiing van de individuele vrijheid, dient het verkrijgen van persoonlijk en familiebezit voor allen verzekerd te worden.

Om aanwending van de eigendom in overeenstemming met het algemeen belang te verzekeren, hebben de staat of de door hem daartoe bevoegd verklaarde organen het recht het gebruik, dat de bezitters van hun goederen maken te controleren.

Wat de productiemiddelen betreft zal het nieuwe eigendomsrecht de zekerheid moeten verschaffen dat hun exploitatie

werkelijk in dienst komt te staan van het geheel der mensen, en in het bijzonder van hen, die met de onderneming verbonden zijn. Het kapitaal wordt het recht ontzegd ze ten koste van de arbeid in uitsluitend eigendom te bezitten.

De arbeider zal aldus deelgenoot moeten worden in beheer en winst.

Deze opvatting van de eigendom, wil de rijkdom weer in dienst stellen van de mens, inplaats van omgekeerd. Zij gaat er van uit dat ieder datgene moet bezitten wat noodzakelijk is om te leven : niet alleen verbruiksgoederen, maar ook huisvesting en gereedschap voor de arbeid, ofwel zijn wettig deel van de collectieve productiemiddelen.

Het privaatbezit kan niet losgemaakt worden van het algemeen welzijn. Om deze reden kan het soms wenselijk zijn voor het geheel dat een bepaalde vorm van activiteit wordt genationaliseerd. Deze nationalisatie kan gewettigd en noodzakelijk zijn, als zij beantwoordt aan deze criteria :

- de aard van de bedrijvigheid vormt een openbare dienst,
- het persoonlijk financieel beleid gaat een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de staat,
- er ontbreekt in een bepaalde sector, die van wezenlijk belang is voor het leven van het volk, een persoonlijk initiatief.

Heeft dus uitzonderingsgewijs nationalisatie plaats dan houdt dit wel rechtvaardige schadeloosstelling in, doch niet noodzakelijk staatsbeheer. Het is de fout van de Marxisten, nationalisatie en etatisatie te verwarren. (In Nederland maakt men liever onderscheid tussen socialisatie en nationalisatie). Ook hier pleit de M.R.P. weer voor verscheidenheid van vormen, daarbij aanknopend aan het Franse recht, dat dit meermalen practisch heeft erkend en waarvoor een goed voorbeeld te vinden is in de recente wetgeving op de pachtgelden ((fermage) en die vormen van huurcontract op het land, waarbij de pachter de helft van de oogst afstaat (métayage)). Bepaalde traditionele voorrechten van de eigendom zijn hier verdeeld tussen verhuurder en pachter. In het algemeen gaat het hier niet om intellectuele constructies, maar om een juridische koers, die beheerst wordt door de eisen van het leven.

Arbeidsrecht.

Evenmin als het huidige eigendomsrecht, beantwoordt het arbeidsbestel aan de werkelijke eisen van de mensen. Ook hier zijn beslissende veranderingen noodzakelijk.

Zowel in het kapitalistisch als in het etatistische regiem wordt de werker vervreemd van zijn arbeid, draagt hij geen persoonlijke verantwoordelijkheid en geniet hij geen aandeel in de vruchten van zijn inspanning.

Het arbeidsrecht sluit zich hier heel dieht aan bij een nieuw

eigendomsrecht, dat de economisch-sociale orde doordringt tot in het hart zelf van de onderneming. Kapitaal op zich zelf brengt niets voort, arbeid alleen maakt het vruchtbaar. Arbeid kan dus geen slavendienst worden voor het kapitaal; het noodzakelijke kapitaal daarentegen moet in dienst komen van de productieve arbeid.

De hervorming van de onderneming brengt dan ook met zich mee deelname van de werkers aan de eigendom, aan het beheer en aan de winst daar deze elementen onscheidbaar zijn. Met het oog op een menswaardig bestaan moeten bovendien nieuwe juridische schikkingen worden getroffen, die de arbeidsorganisatie gunstiger doen worden voor de ontwikkeling der geestelijke vermogens van ieder.

Dit alles betekent een concurrerende economie, gebaseerd op ondernemingen, die het initiatief en de technische vooruitgang stimuleren.

Een noodzakelijke fase tussen algemeen belang en voortbrenging is hier echter de beroepsorganisatie. Dit is bovendien het middel voor allen, die in een bepaalde tak meewerken aan de productie, tot samenwerking tussen de ondernemingen onderling tot regeling van hun bedrijvigheden en wel door middel van hun gevolmachtigde vertegenwoordigers.¹⁾

Ook hier laat het rapport nadere uitwerking over aan anderen. De reden zal wel te zoeken zijn in de gelijktijdige publicatie van het rapport van Bacon.

Cultuur en vrijheid.

Een dergelijk uitzicht op de economische democratie stelt eigen eisen aan de cultuur. Het onderwijs moet uitgaan van het principe dat het volk op brede schaal toegang moet hebben tot de cultuur. In het bijzonder is dit van belang bij de beroepsvorming der werkers. Men kan niet alleen zorg dragen voor zijn arbeidscapaciteit, maar moet zich er rekenschap van geven, dat geheel zijn menselijke waarde zo volledig mogelijk tot ontwikkeling dient te komen. Het gaat hier om meer dan opheffing van de eigenlijke proletarische klasse, welbegrepen solidariteit eist afschaffing van de klassestrijd door vernietiging van haar oorzaken: onrechtvaardigheid en uitbuiting, inherent aan het kapitalisme. Wij willen broedervrede, geen strijd en daarom gaat de strijd in eerste aanleg tegen stelsels en niet tegen personen. Toegang tot beschaving en uitoefening van verantwoordelijkheden zullen de nieuwe democratie verrijken met sterke persoonlijkheden, die, uit alle milieu's voortkomend, geroepen zullen zijn leiding te geven.

¹⁾ Over deze paragraaf is een uitvoerig rapport verschenen van de hand van Paul Bacon, *La Réforme de l'entreprise capitaliste*, Paris, éd. S.E.R.P. 1947.

Voor de vrijheid en gezagsverhouding in het economische wordt het uitgangspunt weer het primaatschap van de mens boven de economie. Daar productie nooit doel op zich zelf kan zijn, maar het doel is en blijft de behoeften bevrediging van het geheel der mensen, moeten vrijheid en gezag zich verenigen om de aanpassing van de productie aan de behoeften te verzekeren.

Daarom moet de Staat op bepaalde tijden de te bereiken doeleinden vaststellen, doch wanneer deze eenmaal zijn vastgesteld, is het de taak van ondernemingen om met een zo groot mogelijke vrijheid de gegeven algemene richtlijnen ten uitvoer te brengen. Aldus wordt een heilzame concurrentie beperkt binnen een door het centraal gezag gesteld raam.

Bij de verdeling van de opbrengst voeren dezelfde beginselen tot geheel andere oplossingen dan de thans geldende. De vrucht van de arbeid moet aan de werkers ten goede komen, naar de mate van de inspanning die zij in deze arbeid hebben geleverd en naar de mate van de verantwoordelijkheid die zij dragen in het belang van de gehele gemeenschap. De enige aanvaardbare ongelijkheid wordt dus bepaald door de verschillen in nuttig effect, beroepshoedanigheid of familietaak. Dit vereist dus niet slechts opheffing van de voorrechten van een feodalistisch kapitalisme, om er een hersenschimmige gelijkheid voor in de plaats te stellen, maar streeft doelbewust naar een echte wedijver in de inspanningen der individuen en naar de selectie der besten.

De economische vrijheid tot elke prijs, evenals „leiding” tot elke prijs worden abstracties, systemen, waaraan men de belangen van de mens opoffert. Toch blijft de mens doel, en niet een of ander systeem.

Het rapport sluit met enige algemene opmerkingen over de internationale rechtsorde, die van een zeer loyale erkenning van het grondvest der Verenigde Naties getuigenis afleggen.

Het daarop volgende zeer korte hoofdstuk over de Union Francaise is wel dusdanig verzoenend en soepel geredigeerd dat het niemand een houvast biedt. Volledige afschaffing van het kolonialisme, mag echter volgens de rapporteur, bij volledige erkenning van de geestelijke en materiele vooruitgang van de inlandse bevolkingsgroepen, geen oorzaak zijn tot lafheid en zwakte. De grote beschavingswaarden, die deze landen gemeen hebben met het moederland, scheidt een hogere solidariteit, waaraan Frankrijk zich niet kan en mag onttrekken. Bovendien wordt de onzichtbare vreemde die op deze gebieden loert nog ten tonele gevoerd om de Fransman te manen tot uiterste voorzichtigheid.

Al laat dit rapport de lezer op vele praktische punten los, het heeft de grote verdiensten enkele kapitale problemen van deze tijd zowel in hun historische wording en verwording als in hun maatschappelijke en wijsgerige onhoudbaarheid duidelijk

te ontleden en er nieuwe, doch in wezen eeuwen oude, waarheden voor in de plaats te zetten. Chesterton heeft ergens gezegd, dat er niets zo nieuw is als het oude Christendom. Het is misschien het meest tragische van deze tijd, dat men niet slechts de nieuwheid van de verlost mens moet gaan herontdekken, maar de verhevenheid en nieuwheid van de mens tout court.

Dr. W. J. SCHUIJT.

De
POLITIEKE SITUATIE
IN ZWITSERLAND

(III)

In de aflevering van Augustus werd als slotartikel over Zwitserland een uiteenzetting over de andere politieke partijen aangekondigd. We zullen ons bepalen tot het socialisme, omdat in de twee voorgaande artikelen reeds meer dan eens op het karakter der „radicalen” de aandacht is gevestigd en omdat „het socialisme” ook in Zwitserland de verhoudingen het opvallendst beheerst. Sterker dan de Katholieke fractie groeide in Zwitserland de S.P.S. afkorting van : „Sozialdemokratische Partei der Schweiz”.

Door allerlei samenwerkende invloeden verkreeg „het socialisme” daar een bijzondere werfkracht, en, in tegenstelling bijvoorbeeld met ons land en België, kenmerkt het zich door een opvallend internationalisme. Dit wekt weinig verwondering, als men even bedenkt, dat het land een traditioneel toevluchtsoord was gedurende de laatste honderd jaren, van politieke vluchtelingen uit Frankrijk, Duitsland, Italië, Oostenrijk en Rusland. Wie herinnert zich niet het langjarig verblijf in Zwitserland van Lenin, Trozki en Radek, die de actie der Bolsjewiki, in het land dat hen onderdak verschafte, organiseerden. De vernietiging der Donau-monarchie, de ineenstorting van het rijk der Hohenzollern, hebben eveneens onderwerp uitgemaakt van talrijke „voorgesprekingen” op Zwitsers grondgebied. Van den anderen kant is het socialisme in Zwitserland niet ontkomen aan de invloed van het doodnuchtere realisme, dat een tweede natuur is der zonen van Willem Tel. Voor de politieke fantasiën van Wilhelm Weitling (1808-1871), de zoon van een frans officier en een duitse wasvrouw, die zich als kleermaker in Zwitserland vestigde, haalden zijn tijdgenoten hun schouders op, al wist hij, door zijn hardnekkig volhouden toch te bereiken, dat het proletariaat over zijn stellingen nadacht. Als hij het privaat-bezit de pushaard noemde aller sociale wanverhoudingen, volstonden zijn luisteraars met te erkennen, dat inderdaad het economische liberalisme consequenties medebracht, waartegen het billijk was zich te verzetten, maar aan een werkelijk geloof in de mogelijkheid ener opheffing van het privaat bezit kwamen zij niet toe. Wel echter kreeg Albert Steck in 1888 overtuigde aanhangers, toen hij met het eerste socialistische partij-program voor den dag kwam, en die „Aufhebung der heutigen Lage der

Arbeiter" als einddoel stelde, bereikbaar door de productiemiddelen uit particuliere leiding over te hevelen naar het „gesellschaftlichen Besitz". Dat was taal die men begreep, zij het oorspronkelijk nog alleen in enkele industrie-centra. Veel groei zat er niet in en dat kon ook eigenlijk niet, omdat er vóór den aanvang der 20e eeuw in Zwitserland weinig of geen groot-industrie werd aangetroffen. De gevolgen van de eerste wereldoorlog echter veroorzaakten een „stuerischen" aanwas der partij. Werkeloosheid, buitenlandse woelingen, duurte der levensmiddelen, enfin, al die factoren door welke een volk onrustig wordt en op afweer van naderend onheil bedacht, maakten het socialisme voor nieuwe toevoer op grote schaal aantrekkelijk.

De regering mocht dan al het leger inzetten, om de stakers te Zürich in de Novemberdagen van 1917 in toom te houden; de regering mocht er al in slagen de macht te breken van het „Oltener Komitee", dat de stakers tot volhouden aanspoorde, het hielp niets, de sociale hervormingen moesten op korten termijn en op grote schaal worden doorgevoerd. En hierbij hadden de Socialisten onbetwistbaar de leiding, dank zeker het aantrekkelijk realisme in hun partij-program. In 1904 door Otto Lang gewijzigd, in 1920 en in 1935 opnieuw aangevuld, bleef de grondgedachte van dit programma: bescherming van het volk tegen uitbuiting van welke zijde ook. Een welstand werd geëischt waardoor de persoonlijkheid zich harmonisch en vrij kon ontwikkelen, en steeds sterker distancieerde zich het socialisme in Zwitserland van alles wat communistisch was georiënteerd.

Letterlijk zegt het partij-program van 1935: „Das Endziel der Sozialdemokratie bildet eine Gesellschaftsordnung, die durch die Beseitigung jeder Art von Ausbeutung das Volk von Elend und Sorge befreit, Wohlstand und Unabhängigkeit sichert und damit die Grundlage schafft, auf der die Persönlichkeit sich frei und harmonisch entfalten und das ganze Volk zu höheren Kulturstufen aufsteigen kann".

De ontwikkeling der socialistische partij wordt door de eigen auteurs als volgt getekend. Van 1900-1910 de „Sturm und Drangperiode", van 1910-1920 de revolutionaire periode, van 1920-1930 distancieering van het communisme en de nationale organisatie van de arbeid. Van 1930-1940 de doorbraakperiode in alle volkslagen en de verovering van een machtspositie in het openbare leven en staatsbestuur. Haar doelstelling daarbij was deze: „Die S.P.S. kämpft seit Jahren um die Macht im Bund. Von 1935/36 anbaute sie diese politische Arbeit auf die sog. Richtlinienbewegung. Mit Hilfe hauptsächlich der Demokraten und Jungbauern sollte die S.P.S. gröszere Teile der Freisinnigen und Bauern für die Richtlinien der Volksfront gewinnen. Damit sollte eine neue politische linke Mehrheit geschaffen und die Katholisch-Konservativen aus der Regierung im Bund verdrängt und an ihrer Stelle die Sozialdemokraten eingeführt werden."

Maar deze doorzichtige politiek gelukte zo weinig, door de reserves van de daarvoor onontbeerlijke partners, dat men naar coalitie-mogelijkheden zocht, op basis van een minimum-program. Ook dit gelukte niet zoals men had gehoopt, en nog altijd tracht het socialisme te komen tot „een politieke doorbraak”. Het volksreferendum bewijst daarbij soms goede diensten als propaganda-instituut bij uitstek.

„Het socialisme” in Zwitserland vormt veel meer een verzameling dan een zakelijk begrip, met slechts één constant fundament, de sociale verbetering der samenleving. Eenheid in wereldbeschouwing is daarbij niet primair, ieder kan daaraan medewerken. Het geheel vertoont dan ook een typische „Weltanschauliche Skala”, beginnend met een uiterste kleine rechtervleugel, die uit streng christelijke motieven sterke sociale verbetering en veranderingen eist. Iets breder is de groep die hetzelfde beoogt uit algemeen humanistische overwegingen. Dan komt de grote aanhang der moderne met neopaganisme geïnfecteerde massa, die in wezen zich om geestelijke zaken niet bekommert en op materieel gewin uit is. Aan de uiterst-linkse vleugel treft men dan de principiële groep die nog marxistisch denkt. Deze laatste kern is dan ook de enige die werkelijk streeft naar collectivisme in de economie. In de moderne staatkundige opvattingen groeide een sterke tegenstelling tussen het socialisme, het fascisme en het nationaal-socialisme.

Het dreigende gevaar van absolute staats-autoriteit, dat ook in de leer van Marx zo latent aanwezig blijft, had tot gevolg een billijker beordeling der waarde van het gezin, de persoonlijkheid en de werkelijk vrije democratie. Een machtige steun vindt het socialisme in een aantal goed geordende nevenorganisaties, waarvan we allereerst noemen de 16 socialistische dagbladen. Vervolgens de „Frauengruppen” met hun machtige invloed en het bijzonder goed geredigeerde maandblad: „Die Frau in Leben und Arbeit.” Minder vat heeft het socialisme op de jeugd; vanwege haar uiterst radicale tendenzen volgde in 1940 een versmelting met de communistische jeugdbond. Hierop volgde zelfs een uitsluiting van wege de partij. Het „Kommunisten verbot” van 26 Nov. 1940 trof ook deze gecombineerde jeugdorganisatie, en pas in 1942 kwam een nieuwe S.D.J. (Sozialdemokratischen Jugend) tot stand. Veel meer genoegen beleefde het Socialisme van haar „Arbeiter Kultur und Sportorganisationen”. De grondgedachte berust op de stelling „Der Proletarier gehört in eine proletarische Organisation”, waarin dan naast het eigenlijke organisatie-doel vooral voorzit de propaganda voor „das Sozialistische Bewusstsein”. Van grote propagandistische waarde is hiervoor het „Büchergilde Gutenberg” met zijn 60.000 leden, dat reeds ± 350 boeken uitgaf, waaronder talrijke zeer knap geschreven zijn. Ook de „Arbeiterbibliotheken” met meer dan 10.000 leden en een klein 100.000 boeken, werken het „bewustzijn” in de hand. Beide genoemde

organisaties werken samen met de overkoepelende „Arbeiter-Bildung Zentrale” (S A B.Z.), waarvan het secretariaat te Bern is gevestigd.

Groter van betekenis echter dan het voorafgaande is de S.G.B. (Schweizerischer Gewerkschafts Bund), de uitgesproken socialistische vakbeweging, in wier program van 1890 reeds als doel staat aangegeven : „die Befreiung der Arbeit vom Lohnsystem, die Vergesellschaftlichung der Produktionsmittel gemasz dem Programm der Sozialdemocratie”. Wel verdween bij de tekst-revisie van 1902 deze scherpe formulering, maar in 1906 werd er toch de nadruk opgelegd dat de S.G.B. er uitsluitend was voor „alle auf dem Boden des Klassen Kampfes stehenden”. Eindelijk werd in 1926 formeel de politieke en religieuse onafhankelijkheid van de S.G.B. aangekondigd, hetgeen echter op het wezen der beweging van geen invloed was. S.G.B. en S.P.S. werken innig samen, tellen beiden over de 200.000 leden, met Zürich als zwaartepunt. Tot slot dan nog de typische Zwitserse „Genossenschaftsbewegung”. Geen land ter wereld heeft relatief zoveel verenigingen op allerlei gebied, en de statistiek registreerde er niet minder dan 12000. Sommige dezer bewegingen hebben ongelofelijk veel leden ; bijv. de „Konsumgenossenschaft” telt niet minder dan 400.000 families. Gedeeltelijk uit de eigen historie voortgekomen, gedeeltelijk uit het Engeland der 19e eeuw geïmporteerd, Rochdale was daar grondlegger, heeft de moderne „Konsumverein” ook een politieke inslag gekregen. Het was de socialist Joh. Treichler, die reeds in 1851 te Zürich tot oprichting der eerste „Konsumverein” overging, het waren de socialisten die dit instituut op bewonderenswaardige wijze voor hun geestelijke doeleinden wisten te gebruiken.

Vom Sozialismus wird in seiner Propaganda auch gern beim Genossenschaftsgedanken angeknüpft. Sozialismus soll die Verwirklichung der Idee der Vollgenossenschaft sein, „die Genossenschaftsgemeinde”, die Stadt und Land, Produktion, Verteilung und Konsumation, harmonisch in sich vereint.

Die schweizerische Genossenschaftsbewegung hat sechs Verbandszeitschriften mit einer Gesamtauflage von 400.000”.

En nu staan de verkiezingen voor de deur. De vraag : Of en hoe het socialisme in Zwitserland zich zal handhaven als grootste partij van het land is natuurlijk allereerst van betekenis voor de Zwitsers zelf, maar uiteindelijk toch ook weer voor ieder ander volk, omdat het tot lering kan strekken, voor de eigen gedachtslijn.

F. DE KOCK.

September 1947.

2

Boekbespreking

Dr. G. van der Leeuw, Nationale Cultuurtaak, 's Gravenhage, D. A. Daamen Uitg. Mij., 1947. — 127 blz., 8. — ingen. f 3,50.

De oud-Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, Prof. Dr. G. van der Leeuw geeft in bovenstaand boek een schets van hetgeen hij ziet als de nationale cultuurtaak van ons volk. Na een inleidend hoofdstuk over Cultuur en Cultuurpolitiek gaat hij na wat ons te doen staat op het gebied van de „stoffelijke cultuur” (bouwen, industrie, natuurschoon), op het terrein van de vrije tijdsbesteding en de opvoeding (lichamelijke sport, bioscoop, radio, dans, pers), in de opvoedingsmilieus (gezin, jeugdvereniging, school), in wetenschap en kunst.

Het boek is een verzameling van korte essays over de genoemde onderwerpen, waarin behartenswaardige en onaanvaardbare dingen naast en door elkander staan en waarin wij heel erg missen een goed omlijnde en duidelijke begripsomschrijving.

„Cultuur is datgene wat den mens van het dier onderscheidt,” zo begint het boek op pag. 6, waarna op dezelfde bladzijde volgt, „dat bij sommige dieren een begin van cultuur aanwezig is,” maar dat dit „toch geen eigenlijke cultuur is.” — Staat en godsdienst beide beschouwt de schrijver als „een van de oudste en belangrijkste voortbrengselen der beschaving” (blz. 9); omdat staat en godsdienst beide een cultuurgoed zijn, kunnen zij de cultuur niet beheersen (blz. 11). Toch is de cultuur staatszaak (blz. 10), en in de cultuur neemt naast godsdienst, wetenschap en kunst ook de politiek een „allerbelangrijkste plaats” in (blz. 9). — Staatssocialisme is cultureel gezien „uit den boze” (blz. 11), maar cultuurpolitiek in de breedste zin kan naar schrijvers overtuiging niet anders dan socialistisch zijn. En dit laatste betekent „dat het bezit van een mens eerst dat van de gemeenschap is,” en pas dan eventueel van hem” (blz. 24). —

Zo laat de schrijver telkens aan de lezer over te raden wat hij bedoelt en de ene uitspraak met de andere in overeenstemming te brengen.

Ons voornaamste bezwaar richt zich evenwel tegen de opzet van het boek als zodanig, dat de cultuur als een gemeenschaps- en een staatszaak beschouwt en dat voor de diverse terreinen van de cultuur organisaties in het leven wil roepen, waarin de Overheid, de vertegenwoordigers der geestelijke stromingen van het volk en de betrokkenen uit het cultureel-sociale leven zelf gezamenlijk leiding zullen geven aan de cultuur.

Dat de cultuur een zaak is, die ook de gemeenschap en de staat aanbelangt, bestrijden wij uiteraard niet, al achten wij het ook een miskenning van de mens als schepper van de cultuur, als van der Leeuw schrijft: „de geniale gedachte wordt toch eerst cultuur, wanneer de gemeenschap zich van haar meester maakt en zij de gemeenschap door-dringt, wanneer in en door haar die gemeenschap zich verheffen kan” (blz. 8). Evenmin bestrijden wij, dat de Staat een taak heeft ten opzichte van de cultuur, de bevordering van de cultuur en de spreiding van de cultuur. Maar alles hangt hier af van de mate waarin en de wijze waarop. En in dat verband kom ik op tegen de stelling van de schrijver: „het is niet in te zien, waarom de staat, bij gebleken schaarste, wel levensmiddelen zou distribueren, maar niet de middelen, nodig tot een gezond geestelijk leven” (blz. 14). Kunnen de distributie van levensmiddelen en de verschaffing van het geestelijk voedsel aan een volk-in-nood op één lijn gesteld worden in verband met de Overheidstaak in beide opzichten?

Ik zou de schrijver onrecht aandoen, indien ik hier niet aanstonds bij zou vermelden, dat naar zijn opvatting de staat nooit rechtstreeks

en via ambtelijke instanties die distributie van cultuurgoederen op zich kan nemen. Daartoe moet tegenover het Overheidsapparaat een „organisatie van de autonomie” (blz. 16) tot stand komen, waarmede dan bedoeld worden de cultuurscheppende, geestelijke stromingen, die enerzijds het Overheidsapparaat in evenwicht dienen te houden en anderzijds daarmede ten nauwste moeten samenwerken. Uit de verbinding van beide ontstaan dan voor de diverse cultuurgebieden de „autonome lichamen”, waarin regering en maatschappij elkander ontmoeten en samen beslissen. Op deze wijze wordt een zeer ver gaande autonomie van deze lichamen mogelijk; men krijgt een Staatsbemoeling, die volstrekt niet betekent ambtenarenheerschappij of departementsregering; er wordt creatief gewerkt zonder te vervallen in een almachtig departement of in een staatscultuur (blz. 140-144, 158-160).

Een bevredigende oplossing kunnen wij hierin evenwel niet zien. Want welke waarborg is er vooreerst, dat het ambtelijke element in deze „autonome lichamen” in feite niet zal overheersen? En vervolgens, hoe zullen de aldus samengestelde lichamen op het gebied van de radio, de pers, het toneel, de film enz. enz. leiding kunnen geven aan de cultuur, een cultuur-planning opzetten en uitwerken? Een geestelijke basis voor de cultuur-planning is er in deze lichamen niet te vinden, tenzij men een basis zou aanvaarden, zó algemeen, dat de cultuur erdoor in het gedrang komt. Bij de bespreking van het te vormen orgaan voor de radio houdt de schrijver een pleidooi, dat in deze lichamen het volk niet vertegenwoordigd zou mogen heten, indien de kerken en de communisten daarin zouden ontbreken. En hij voegt eraan toe: „Het mag vreemd klinken, dat ik deze twee samen noem, maar ik houd graag mijn ogen open, en dan zie ik, dat een groot deel van de belijdende christenen zich door KRO en NCRV niet vertegenwoordigd acht, terwijl de communistische stroming, of ik dit prettig vind of niet, nogal aardig wat betekent. In een democratisch bestel brengt dat zijn consequenties mee...” (blz. 58-59). Ook in het pers-orgaan moeten de communisten opgenomen worden; toch verklaart de schrijver, dat een verbod van „cultureel en moreel schadelijke kranten” mogelijk gemaakt moet worden en wel zó, dat de persvrijheid geen schade lijdt (blz. 69).

Hoe deze theoretische constructies in de praktijk verwezenlijkt kunnen worden, ontgaat ons tenenemmale. En zou de cultuur erdoor bevorderd worden? Samenwerking op cultureel gebied moet worden nagestreefd. Maar aan de wijze van deze samenwerking en aan de competentie der samenwerkingsorganen zullen scherpomlijnde grenzen gesteld moeten worden. De geestelijke stromingen, waaraan ook Prof. van der Leeuw terecht grote waarde toekent, zullen zelf autonoom moeten blijven in hun cultuur-scheppende en cultuur-spreidende arbeid; anders vrezin wij, dat het organisatie-schema van Prof. van der Leeuw de levende bronnen van de cultuur doet uitdrogen.

Is de opzet van de nationale cultuurtaak, zoals de schrijver deze ziet, voor ons niet aanvaardbaar, in de onderdelen vonden wij menigmaal uitspraken waarmede wij gaarne instemmen. Zo b.v. dat de opvoeding van ons volk staat of valt met de integriteit van het gezin (blz. 73), en dat ons nationaal cultuurstreven „geen enekle kans van slagen heeft, wanneer het niet geschiedt tegen een geestelijken achtergrond en niet wordt gedragen door geloof” (blz. 162). Den oordeelkundigen lezer bevelen wij dit boek aan; het zal hem menigmaal tegenspraak uitlokken, maar ook stimuleren tot wat hij zelf met Prof. van der Leeuw nastreeft: de culturele verheffing van ons volk.

S. STOKMAN O.F.M.

Katholiek Staatkundig Maandschrift

*Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering,
Drs. A. H. M. Albregts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L.
de Block, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings*

Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRAVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRAVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F 7.50 PER JAAR (F 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG 1

15 DECEMBER 1947

No. 10

WAARHEEN gaat EUROPA?

Een beschouwing over het federalisme

Toen bij het einde van de eerste wereldoorlog een poging werd ondernomen om de wereld te organiseren en de Volkenbond tot stand kwam, heeft de gemiddelde Nederlander gemeend dat nu een internationale rechtsorde was gesticht en lange tijd geleefd in goed vertrouwen, dat een nieuwe oorlog zou kunnen worden voorkomen. Ons volk, vredelievend als het is door zijn traditie, zowel als door zijn positie in de wereld, was maar al te geneigd te geloven, wat het zo gaarne wenste. De gezags-schemering, die in de latere jaren het werk van de Volkenbond begeleidde, en ten slotte de nieuwe oorlog hebben het volk op wel pijnlijke wijze uit dien wensdroom wakker geschud!

Deze tweede wereldoorlog bewees niet enkel het falen van de wereldorganisatie, hij bewees ook dat de neutraliteitspolitiek niet meer tot het gebied der mogelijkheden behoort en dus heeft afgedaan. De moderne legers opereren over gebieden van grote uitgestrektheid en hun mechanisatie en bewapening zijn thans van dien aard, dat gehele staten in enkele dagen of weken kunnen worden weggevaagd. Wanneer een land bij de moderne oorlog buiten den strijd blijft, is dat een gevolg, niet van zijn neutraliteitspolitiek, maar van nagenoeg niet te beïnvloeden omstandigheden of overwegingen van de aanvallers. De militaire macht van het betrokken land, en zeker geldt dit voor de kleinere landen, is daarbij geen factor van overwegende betekenis.

Gelukkig voor de wereld heeft de eerste mislukking de leiders van de geallieerde mogendheden er niet van weerhouden nogmaals een organisatie te scheppen ten dienste van een internationale rechtsorde: de organisatie der Verenigde Naties.

Enerzijds is daarbij een stap terug gedaan. Volgens het Hand-

vest van de huidige organisatie hebben de grootmachten een recht van veto ten aanzien van de beslissingen die de veiligheid betreffen. Dus ook een veto tegen elke maatregel, die wordt voorgesteld ten aanzien van de grootmacht zelf, indien zij als aanvaller optreedt. In dit opzicht bestaat er dus eigenlijk in 't geheel geen internationaal gezag : formeel bezien is de wereld volledig à la merci van de grootmachten. De Volkenbond daarentegen maakte het wel mogelijk sancties te nemen tegen iedere aanvaller, hoe weinig daarvan dan ook in de praktijk is terechtgekomen.

Anderzijds echter zijn de omstandigheden gunstiger dan na 1918. De Verenigde Staten, die zich ver hebben gehouden van de Volkenbond, zijn thans actief lid van de V.N. En tenslotte mag het toch ook als een voordeel worden beschouwd, dat de volken niet meer met het verblinde enthousiasme van 1918, maar met een gezonder werkelijkheidszin de wereldorganisatie beoordelen.

Het is duidelijk, dat een werkelijke internationale rechtsorde alleen kan worden gebaseerd op goede wil en op een morele standaard. Het is goed daarop te wijzen en van de zijde van onze fractie is dat dan ook gedaan, toen in de vergadering van de 2e Kamer op 30 October 1945 de bekrachtiging van het Handvest der V.N. aan de orde was. Wanneer deze grondslag aanwezig is kan zelfs een recht van veto, waarover thans zoveel te doen is, geen fatale gevolgen aanrichten.

De geschiedenis van de laatste jaren heeft wel aangetoond dat deze grondslag, helaas, nog ontbreekt. Zolang zij ontbreekt zal er van een wezenlijke internationale rechtsorde nog geen sprake zijn. Men kan die basis niet verkrijgen door wijziging der organisatie en verandering der artikelen van het Handvest. Men kan het ontbreken alleen registreren en trachten de gevolgen daarvan voor een deel te elimineren. In dit licht moet dan ook worden bezien de instelling van een z.g. „Kleine Assemblée”, waartoe kort geleden is besloten.

Dit artikel is geen beschouwing over de V.N. en op de problemen, die met deze organisatie samenhangen, kan dan ook niet worden ingegaan. Vastgesteld mag worden dat er zeker een sterk verlangen in ons volk leeft, dat in de V.N. wordt voortgewerkt : de hoge inzet, een waarlijk internationale gemeenschap, is dat waard.

De vraag echter, die zich bij de beoordeling van het federalisme voordoet en die de inleiding over de V.N. wenselijk maakte, is deze : kunnen de volken zich er op verlaten dat de organisatie van de V.N., zoals zij thans reilt en zeilt, een nieuwe oorlog zal voorkomen. Onze lezers mogen ieder voor zich daarop een antwoord geven, vast staat dat zeer velen, deels wellicht onbewust, dit reeds en wel in ontkennende zin hebben gedaan.

Daarom zoeken zij, zonder de mogelijkheden, welke nog in de V.N. liggen, te verwerpen, naar andere middelen om veilig-

heid te verkrijgen en met name om de Europese beschaving te redden. Dit is de ondergrond van het streven naar federalisme.

Bewegingen tot wereldfederatie.

D theoretisch meest afdoende oplossing van het probleem zou natuurlijk worden bereikt, wanneer de gehele wereld in een enkel staatsverband werd samengebracht. En daarop is het streven van de wereldfederalisten gericht. Hun organisaties zijn nog niet voldoende gekristaliseerd om daarvan op dit ogenblik een behoorlijke omschrijving te geven: er dienen zich nog nieuwe bewegingen aan en nieuwe leiders komen op de voorgrond.

Op een tweetal bewegingen mag hier echter wel de aandacht worden gevestigd. Een daarvan is de „Algemene Beweging voor Federale Wereldregering”, die in de maand Augustus te Montreux een wereldcongres heeft gehouden. Op dat congres bleek een niet onbetekenend verschil van mening over de wijze waarop het gestelde doel zou moeten worden bereikt. Een deel der vergadering wilde de actie richten op het tot stand brengen van een wereldregering, met een wereldparlement en een wereldgerechtshof; een ander deel meende dat naar het grote verband moest worden gestreefd door het stichten en samenvoegen van kleinere verbanden. De voorzitter, die werd gekozen, behoort tot de eerste groep.

Wij zouden hierbij willen opmerken, dat wel niemand kan geloven, dat de huidige wereld voldoende samenhang bezit om tot de instelling van een wereldregering met een wereldparlement te komen. Het resultaat dat de V.N. tot nu toe hebben bereikt op het beperkte gebied van samenwerking, waartoe zij zich door ratificatie van het Handvest hebben verbonden, is daarvan wel een afdoende bewijs.

Nu is het zo dat politieke vooruitgang slechts kan worden bereikt door het nastreven van idealen in een werkelijkheid van verhoudingen en krachten. Laat men die werkelijkheid los, dan verlaat men daarmee het gebied der politiek en betreedt dat van de illusies. Zonder te zeggen dat het beslist een utopie moet zijn, kan men toch gerust vaststellen dat bewegingen als deze een illusie nastreven. Het propageren daarvan kan zijn nut hebben, wanneer men bijvoorbeeld daarmee ook de volken zou kunnen bereiken, wier regeringen in de V.N. geen blijk geven van goede wil en van het aanvaarden van een morele standaard. Het ziet er echter niet naar uit dat dit het geval zal zijn. De propaganda kan ook nadelig werken en wel wanneer daardoor de aandacht en de energie wordt afgeleid van hetgeen wel bereikbaar is.

Wel gebaseerd op de werkelijkheid is de andere beweging „The New Commonwealth” gesticht door Bertrand Russell, die, eveneens streeft naar wereld federatie. De 75-jarige Russell, die in Engeland vermaardheid heeft verworven door zijn vooruit-

strevende denkbeelden en die in de eerste wereldoorlog uitgesproken pacifist was, heeft kort geleden in den Haag een rede gehouden, waarvan het de moeite loont hier kort samengevat de strekking weer te geven.

Duurzame vrede in de wereld, aldus zijn redenering, is slechts mogelijk door een internationale politiemacht, die haar complement moet vinden in een internationale rechtspraak. Nu kunnen wij ons overgeven aan de zich thans opdringende wereldmacht en aan de Sovjet Unie het wereldgezag in handen geven, maar dan is persoonlijke vrijheid noch beschaving verzekerd en dat is dus geen oplossing. Blijft dus over dat wij ons scharen onder de Angelsaksische grootmacht, de V.S., die de wereldorde zal kunnen handhaven, waarbij de spreker blijkbaar dacht aan een moderne versie van de „pax Romana”. Natuurlijk is daarbij ook de medewerking van de Sovjet Unie noodzakelijk en om die medewerking te verkrijgen dient zij onder sterke diplomatieke druk te worden gezet. Blijft resultaat daarvan achterwege dan moet zij worden gedwongen door een ultimatum.

Uit deze redenering, waarvan noch het realisme noch het logische kan worden betwist, blijkt dat de Heer Russell, die duidelijk liet uitkomen dat hij binnen afzienbare tijd een derde wereldoorlog verwacht, suggereert zonodig een preventieve oorlog te beginnen. Daar velen denken, wat hij hier uitsprak, is het wellicht niet ondienstig daaraan enige gedachten te wijden.

Men kan deze zienswijze niet afdoen met aan te voeren dat een oorlog geen oplossing brengt en daarvoor wijzen op de beide wereldoorlogen, die onze generatie heeft moeten doorstaan. Het laatste is natuurlijk waar, maar dit waren oorlogen, die na een rijpingsproces uitbraken en gevoerd werden tussen twee ongeveer gelijkwaardige militaire machten, zodat zij noodzakelijk moesten leiden tot een langdurig vernietigings- en slopingsproces. Een oorlog, als door Lord Russell bedoeld, is iets anders: een preventieve oorlog tegen een te verwachten agressor, voordat deze met zijn voorbereidingen gereed is. Zulk een oorlog is in de moderne geschiedenis niet bekend. Er zijn tal van schrijvers, en ook politici, zoals Mr. Churchill in zijn toespraak in de Staten-Generaal, die er op wijzen dat naar hun inzicht de Volkenbond en de Europese staten de gelegenheid hebben laten voorbijgaan om Europa van een catastrofe te redden, door niet in te grijpen toen Hitler zijn oorlog begon voor te bereiden. Een opvatting die toch in dezelfde richting gaat als de redenering, welke Russell voor de toekomst volgt.

Anderzijds is het wel juist dat ook de gevolgen van een dergelijke preventieve actie door niemand kunnen worden overzien en dat zij in elk geval met veel leed en een aanzienlijke verwoesting, met name in het land waartegen de actie wordt gevoerd, zal gepaard gaan. Wij Christenen huiveren met recht voor zulk een actie en met de humanisten is dat niet anders. Daarenboven is het voor ons nog geenszins zeker dat het pes-

simisme van Lord Russell gerechtvaardigd is en dat een nieuwe oorlog niet op andere wijze kan worden voorkomen. Wij hopen en wij bidden, dat de V.N. voldoende kracht zullen kunnen opbrengen, om het gevaar voor de ondergang van onze beschaving te bezweren.

Federalisme voor Europa.

Daaruit volgt niet dat wij ons geheel op de V.N. moeten verlaten. Ook andere middelen dienen daartoe te worden aangewend en een doeltreffende bijdrage voor het behoud van de vrede is de samenwerking van Europa.

Wordt het wereldfederalisme voornamelijk gevoed door de latente oorlogsdreiging, die thans over de wereld hangt, anders is dat met het Europees federalisme. De grond van dit laatste streven zit dieper.

Europa is eeuwenlang verdeeld geweest door onderlinge twisten, die haar krachten hebben uitgeput en haar tenslotte tot een graad van verval hebben gebracht, die de grens van volledige ondergang bedenkelijk dicht nadert. De Europeanen leven als armen op de puinhopen van een slagveld: hun beschaving is aangetast. Dit alles is onnodig wanneer de volken de weg tot elkaar kunnen vinden, een weg die gemakkelijker wordt gemaakt door de verbondenheid van hun lot, door hun beschaving en door hun wil tot vrijheid.

Want in zich is Europa nog sterk. Dit blijkt reeds uit het feit dat in de, op zich betreurenswaardige, oorlogen in de laatste eeuw, Europese naties een militaire kracht hebben vertoond, die voor geen natie in andere werelddelen onderdeed. Ons continent heeft een cultuur, die nergens ter wereld ook maar wordt benaderd, het heeft levenskracht en kan zich met anderen meten in technische vaardigheid en vindingrijkheid. Wat zou Europa een bloeitijdperk hebben kunnen beleven, wanneer de geestelijke en materiele krachten, in die oorlogen voor de vernietiging verbruikt, waren aangewend voor de vooruitgang. De volken kunnen nu nog hun toekomst redden en hun kinderen een geestelijk rijk, vrij en welvarend Europa nalaten, wanneer zij de handen ineenslaan.

Hiermede zijn in het algemeen de grondgedachten, waaruit het Europese federalisme is ontstaan, weergegeven. Dat wil niet zeggen dat de „koude oorlog”, die op het ogenblik in de wereld woedt, daarop geen invloed heeft. Dat is een prikkel te meer om zo spoedig mogelijk tot een samenwerking te komen, want het is duidelijk dat naarmate de kracht van Europa groeit, het gevaar voor een agressie zal verminderen. Dat wordt ook instinctief gevoeld en het is zeker ook een van de redenen, waarom de bewegingen tot federatie bij het volk zoveel weerklank vinden.

Het aantal federalistische bewegingen, die thans in Europa

bestaan, is met 40 niet te hoog geschat; ook Duitsland blijft daarbij niet achterwege met een zestal organisaties. Het Engelse parlement kent in zijn midden enige groepen, waaronder de door Churchill gestichte beweging, terwijl het Franse parlement zelfs meerdere groepen telt.

Bij de bespreking van deze bewegingen zullen wij ons tot een drietal kunnen beperken, omdat met deze tevens de bedingen, waarin de stromingen zich bewegen, worden aangegeven.

Als eerste noemen wij de Onafhankelijke Liga voor Europese Samenwerking. Deze actie is ontstaan onder de oorlog door contact tussen politici en leden van de geallieerde regeringen. Thans staat deze Liga onder leiding van de Heer Paul van Zeeland, terwijl het 1e Kamerlid de Heer Kerstens (K.V.P.) daarin een bestuursfunctie vervult. Met de term „onafhankelijk” wil de Liga uitdrukken dat zij niet afhankelijk is van een regering. Haar bedoeling is deskundigen op economisch gebied bijeen te brengen om de Europese economische samenwerking te bestuderen en te leiden. Later is dat doel uitgebreid tot andere takken van wetenschap en tot culturele samenwerking.

Men ziet uit deze doelstelling dat de Liga bij uitstek praktisch en doelmatig werkzaam is en een vruchtbare voorbereidende arbeid verricht. Zij heeft dan ook ongetwijfeld belangrijke invloed gehad op de bijeenkomst van de 16 landen te Parijs.

Een andere beweging met een praktische doelstelling is de Europese Parlementaire Unie, samengesteld uit parlementsleden van de Europese landen. Deze organisatie berust op de overweging dat het tenslotte aankomt op het verrichten van daden en dat deze alleen tot stand kunnen worden gebracht door de vertegenwoordigers van het volk, die, door hun mandaat, ook de verantwoordelijkheid dragen voor het welzijn van het volk. Immers de regeringen kunnen niets verrichten zonder medewerking of goedkeuring van de parlementen, terwijl de parlementen van hun kant de regeringen kunnen stimuleren en zelfs de macht hebben ze te dwingen. De organisatie staat los van de partijen en omvat dan ook leden van alle partijen, uitgezonderd communisten. Zij is ontstaan onder de oorlog in New-York, waar een aantal Europeanen, waaronder de bekende federalist Coudenhove-Kalergi, onder de auspiciën van de New-Yorkse universiteit daartoe hebben samengewerkt.

Op haar eerste algemene vergadering, in September te Gstaad gehouden, waar twaalf landen waren vertegenwoordigd, heeft deze Unie zich voorlopig geconstitueerd. Haar voorzitter is de Heer Bohy, fractieleider van de socialisten in de Belgische Kamer, terwijl het 2e Kamerlid de Heer Hacke (P.v.d.V.) optreedt als een der parlementaire secretarissen en de schrijver van dit artikel deel uitmaakt van de Raad.

De doelstelling van de Unie is te komen tot een wezenlijke Europese samenwerking op zo kort mogelijke termijn. Zij ziet

als eerste stap daartoe het stichten van een regionale organisatie in de geest van art. 52 van het Handvest der V.N. en streeft verder naar een federatie die zij aanduidt met de naam Verenigde Staten van Europa. Bij het ontwerpen van een constitutie, wat zij thans ter hand heeft genomen, volgt zij als richtlijn de uitspraak van St. Augustinus : in necessariis unitas — in dubiis libertas — in omnibus caritas.

Over de omvang ,waarin soevereiniteitsrechten aan een federatief orgaan behoren te worden overgedragen, kan verschil van mening bestaan. Maar enkele grondbeginselen kunnen daarbij niet worden gemist. Zo zullen de fundamentele menselijke rechten en vrijheden dienen te worden gewaarborgd en is de eis gerechtvaardigd dat de deelnemende staten vrij gekozen parlementen moeten bezitten. Geen enkele staat wordt in principe uitgesloten, maar toetreding is afhankelijk gesteld aan het voldoen aan de gestelde maatstaven. Betreurd wordt dat zich thans in Europa een scheiding tussen Oost en West voltrekt, maar dat mag geen reden zijn om niet te handelen : dan immers zouden Oost-Europese Staten door blokvorming een samenwerking in West- en Midden-Europa kunnen verhinderen. De Heer Paul Reynaud (die aanwezig was met o.a. de linkse oud-minister René Coty en de leider van de M.R.P. Francisque Gay) drukte zich te dezen aanzien als volgt uit : „zonder iets af te doen aan ons ideaal, dat eenmaal zal worden gerealiseerd, kunnen wij werken aan de organisatie van de zone van Europa, waartoe wij behoren, en op dit punt de houding van Rusland in de oostzone imiteren.”

Wellicht is het niet geheel juist te zeggen dat deze organisatie onder de oorlog is gesticht. Haar voorloper is ongetwijfeld geweest de Pan-Europa beweging, ontstaan in 1923 te Wenen onder voorzitterschap van Mgr. Ignaz Seipel en met als secretaris de Heer Coudenhove-Kalergi.

Voorts moet worden genoemd de Europese Unie van Federalisten, die vorig jaar uit enige nationale groepen is gesticht. Zij streeft er naar de verschillende nationale bewegingen als overkappend orgaan in één verband te verenigen en deze nationale groepen te helpen in het opbouwen van een massalidmaatschap. Voorzitter van deze Unie is de Heer Dr. H. Brugmans (oud-leider van de Regeringsvoorlichtingsdienst) terwijl naast hem ook Mr. W. Verkade, parlementair redacteur van „Het Vrije Volk” daarin een leidende rol vervult.

De Unie van Federalisten heeft een ruimer doel dan de hierboven beschreven bewegingen. Zij ziet het federalisme niet als een politiek probleem alleen, zij wil dat ook aanwenden voor een maatschappelijke, een sociale doctrine. De inhoud van deze doctrine acht zij gegrondvest door de Katholieken op de sociale encyclieken en door de socialisten op de leer van bekende Franse auteurs. Daar schrijver van dit artikel de tekst van de rede-

voering, waarin deze leer nader is uiteengezet, nog niet tot zijn beschikking heeft, moet hij zich beperken tot de samenvatting, die Dr. Brugmans daarvan heeft gegeven: de vermaatschappelijking mag niet doorlopen in een étatisme, maar moet zich voltrekken langs federatieve weg, dus decentraliserend.

Zonder ernstige bestudering van de daarover gehouden redevoering is het niet mogelijk een verantwoorde beoordeling te geven van deze sociale leer en een mening uit te spreken over de vraag of hier een synthese is bereikt en of en misschien een doorbraak van de in de encyclieken neergelegde leer heeft plaats gevonden. Wat reeds nu wel kan worden opgemerkt is, dat het door deze Unie gestelde doel in elk geval een langere tijd zal vorderen tot voorbereiding van een federatie.

Moedige stappen zijn nodig.

Men hoort wel eens tegen deze samenwerking aanvoeren dat het lot van ons land daardoor zal worden verbonden aan dat van staten met minder gunstige binnenlandse toestanden. Dit argument schijnt sterker dan het in werkelijkheid is, omdat die verbondenheid niet voortvloeit uit de samenwerking, maar uit de natuurlijke ontwikkeling, waardoor de wereld kleiner en de grote vraagstukken internationale problemen zijn geworden. Zo zal het lot van landen als Frankrijk en Italië beslissend kunnen zijn voor het lot van ons land. Wel kan die verbondenheid door de federatieve samenwerking een meer direct karakter krijgen, daartegenover staat dan echter ook de mogelijkheid de toestanden in dergelijke landen in gunstige zin te beïnvloeden.

Dit is wel duidelijk, dat de ontwikkeling gaat in de richting van grotere gemeenschappen: in de geschiedenis zien wij in opvolging, stadstaten, onafhankelijke provincies en graafschappen, kleinstaten en steeds lost het kleinere zich op in een groter verband. Vijf jaar lang hebben wij ons gekromd in de schemer van een grote ons opgelegde gemeenschap; een nieuwe dwang-gemeenschap kan volkomen duisternis betekenen. Is daarboven niet te verkiezen een vrijwillige, op een rechtsorde gebaseerde samenwerking?

Om deze te verwezenlijken zullen natuurlijk vele moeilijkheden moeten worden overwonnen. Terecht wordt daarbij gewezen op een complicerende omstandigheid, wanneer ons Koninkrijk de vorm van de Nederlands-Indonesische Unie zal hebben verkregen, hetgeen overigens niet alleen voor ons, maar in gelijke mate voor Frankrijk en Engeland geldt. Deze moeilijkheden dwingen tot omzichtig voortgaan, maar wij moeten daarbij ook de moed hebben een grote stap te zetten.

Bij het streven naar een internationale gemeenschap is het uitdragen van de Christelijke beginselen en de verwerkelijking daarvan in het politieke en maatschappelijke leven van de grootste betekenis. Wij weten wel dat wordt aangevoerd dat

het naar menselijke berekening niet afdoende is, omdat het Christelijk geloof wordt onderdrukt en onze woorden en de kennis van onze daden niet kunnen doordringen bij de volken achter het „ijzeren gordijn”, vanwaar juist het gevaar dreigt. Maar menselijke berekening is niet steeds beslissend: niet in het persoonlijke leven en ook niet in het leven van de volken.

Mr. E. G. M. ROOLVINK.

PROCESSIEVRIJHEID

Rapport v.h. Centrum voor Staatskundige Vorming)*

Met het oog op de reeds in ruime mate aanwezige literatuur en onder verwijzing naar de uitstekende brochure, als werkschema voor de kernen van de R.K. Staatspartij gepubliceerd in Januari 1938, kan een historisch overzicht inzake het vraagstuk achterwege blijven en meent het Centrum voor Staatskundige Vorming zich te kunnen beperken tot de beantwoording van de volgende vragen :

- A. Welke thans de rechtstoestand is inzake het processievraagstuk en welke houding in verband daarmee door de kerkelijke instanties te dezer zake is in te nemen.
- B. Op welke wijze deze materie bij de komende Grondwetsherziening het best zou kunnen worden geregeld.

A. WAT IS THANS RECHTENS INZAKE HET PROCES-SIEVRAAGSTUK EN WELKE HOUDING KAN IN VERBAND DAARMEDE DOOR KERKELIJKE INSTANTIES IN DE PRACTIJK WORDEN INGENOMEN?

In zijn arrest van 29 November 1918 (W. 10346), daarmee aansluitend op de arresten van 19 October 1875 en 10 Januari 1879, sprak de Hoge Raad als zijn oordeel uit, dat de plaatsen, waar het houden van processien geoorloofd is, zouden moeten worden gekend uit het geheel der bij het totstandkomen der Grondwet van 1848 bestaande voorschriften en dat derhalve het houden van die openbare godsdienstoefening in de gemeente, waarop de zaak betrekking had, geoorloofd zoude zijn, indien zulks bij de uitvaardiging van de Grondwet van 1848 gebruikelijk was.

Uit deze opvatting van de Hoge Raad mag dus worden afgeleid, dat vóór de rechterlijke uitspraak rechtens niet vaststaat of in de een of andere plaats het houden van processien volgens de Grondwet al dan niet geoorloofd is. Bij hetzelfde arrest van 29 November 1918 werd tevens beslist, dat de omstandigheid, dat een of ander geschiedt op een andere plaats dan waar de Grondwet van 1848 het toelaat, een bestanddeel uitmaakt van de verboden handeling, zodat de Rechter, tegen wiens uitspraak beroep in cassatie was ingesteld, onjuist had gehandeld door het bewijs, dat de openbare godsdienstoefening buiten gebouwen en besloten plaatsen in 1848 ter plaatse gebruikelijk was, op de beklagde te leggen. De Rechter, zo over-

*) Uitgave van het Secretariaat van het Centrum voor Staatskundige Vorming, Anna Paulownastraat 93, 's-Gravenhage.

woog de Hoge Raad, had omtrent het bestaan van die omstandigheid een onderzoek moeten instellen en daarop een beslissing moeten geven. De consequentie dezer beslissing is dus, dat de bewijslast niet rust op hen, die processies wenschen te houden. Deze kunnen, ingeval het O.M. vervolging meent te moeten instellen, rustig het resultaat daarvan afwachten.

Het Centrum is op grond van deze beslissing van oordeel, dat degenen, die thans zonder meer openbare processies houden, er niet van kunnen worden beschuldigd in strijd met de Grondwet te hebben gehandeld, vóórdát de omstandigheden van de betrokken plaats door de Rechter zijn onderzocht en het niet geoorloofd zijn op grond van dit onderzoek door een rechterlijke uitspraak is uitgemaakt.

Het Centrum wordt in deze mening versterkt door de overweging, dat het hiervoren weergegeven standpunt van de Hoge Raad, dat bij de interpretatie van art. 177, tweede lid, Grondwet, moet worden uitgegaan van de opvatting, dat dit artikel de strekking heeft een bestaande toestand te handhaven, welke een toestand van onvrijheid was, door vooraanstaande staatsrechtsgeleerden is bestreden.

Zo meent Struycken, dat de Grondwet, naar de letter, geen enkele processie verbiedt. Zijn opvatting is, dat zij enkel handelt over de plaatsen aan welke het recht om processies te houden grondwettelijk wordt gewaarborgd en dat over de andere plaatsen de Grondwet niet spreekt. De geleerde schrijver geeft toe, dat dit niet overeenstemt met de bedoeling van de Grondwetgever van 1848, die gewild heeft de handhaving van de verkregen rechten en daarnevens ook een beperking van de vrijheid. Maar, zo vervolgt hij, de tweede bedoeling is niet in de tekst tot uitdrukking gekomen. De Grondwet heeft het wettelijk status-quo willen handhaven en als zodanig erkent Struycken enkel de bepaling van de Grondwet van 1815, luidende: „Geen openbare oefening van godsdienst kan worden belemmerd dan ingevalle dezelve de openbare orde of veiligheid zoude kunnen storen”. En hij verwerpt met name de zeven door de Regering ten aanzien van de status-quo genoemde stukken. Tot een gelijke conclusie als Struycken komen Van Schaik en ook niet-katholieke geleerden als de Savornin Lohman.

Opgemerkt zij nog, dat na de bevrijding — en trouwens ook reeds vóór de aanvang van de oorlog — op vele plaatsen processies zijn gehouden, zonder dat dit tot een vervolging door het O.M. aanleiding heeft gegeven. Dit schijnt er op te wijzen, dat het O.M. de moeilijkheid inziet van het leveren van bewijs tot vaststelling van de door de Hoge Raad bedoelde omstandigheid.

Niettemin is deze toestand niet als een bevredigende te beschouwen. Vooreerst omdat de wettelijke bepalingen in verband met de bestaande jurisprudentie een onrecht inhouden t.o.v. het katholieke volksdeel en vervolgens omdat het houden van

processiën, zolang als deze wettelijke bepalingen of althans haar rechterlijke interpretatie niet zijn gewijzigd, tot allerlei ontwikkelingen aanleiding kunnen geven en in die plaatsen, met betrekking tot welke dat door de Rechter is uitgemaakt, geen processiën kunnen worden gehouden. Daarom is het Centrum van mening, dat bij de komende Grondwetsherziening de betreffende bepalingen zullen moeten worden gewijzigd. Het Centrum komt daarbij aan de beantwoording van de tweede vraag, die het zich stelde :

B. OP WELKE WIJZE KAN DEZE MATERIE BIJ DE KOMENDE GRONDWETSHERZIENING HET BEST IN DE GRONDWET WORDEN GEREGELD ?*)

1. Het Centrum acht het niet juist, dat de Grondwet zich zou beperken in deze materie tot de enkele erkenning van de vrijheid van het individu terzake van het belijden van zijn godsdienstige meningen, zonder enige bepaling te bevatten omtrent de openbare uitoefening van de godsdienst, zoals bijv. in het Ontwerp-Romme. Immers bij het afbakenen van de rechtsgrenzen tussen individu en maatschappij moet er wel degelijk onderscheid worden gemaakt tussen de individuele en de collectieve belijdenis in het openbaar van godsdienstige meningen. Het eerste kan het maatschappelijk leven hoogstens per accidens en dan nog slechts indirect raken, zodat het per sé buiten de bevoegdheidssfeer van de burgerlijke overheid valt. De openbare collectieve belijdenis daarentegen houdt uiteraard en direct met de maatschappelijke orde verband. Historisch is dit onderscheid dan ook steeds gemaakt, zowel ten tijde der Republiek als in de Staatsregelingen vanaf 1798.

Indien de Grondwet daarover dan ook zou zwijgen en zich enkel zou bepalen tot de erkenning van de vrijheid van belijdenis, is het gevaar niet denkbeeldig, dat in de practijk dit onderscheid in zoverre wél zal worden gemaakt dat men de openbare godsdienstoefening op één lijn zal stellen met andere openbare vergaderingen en de wettelijke regeling van laatstgenoemde ook op de openbare godsdienstoefening toepasselijk zal achten, met name artikel 18 van de Wet van 1855 op de Vereniging en Vergadering en artikel 221 van de Gemeentewet. Dit nu zou principieel onaanvaardbaar zijn, wijl het niet aangaat de openbare godsdienstoefeningen, op grond van haar openbaarheid, te scheiden van het beginsel der vrijheid van godsdienstige belijdenis. Immers tot de godsdienst in het algemeen en speciaal

*) De materie is thans geregeld in art. 177 van de Grondwet : „Alle openbare godsdienstoefening binnen gebouwen en besloten plaatsen wordt toegelaten, behoudens de noodige maatregelen ter verzekering der openbare orde en rust. Onder dezelfde bepaling blijft de openbare godsdienstoefening buiten de gebouwen en besloten plaatsen geoorloofd, waar zij thans naar de wetten en de reglementen is toegelaten.”

die van een kerkgenootschap behoort als natuurlijke levensuiting de gemeenschappelijke en openbare belijdenis, zodat deze in beginsel ook moet delen in de bevoorrechte positie, welke in een staat, die de godsdienst erkent als een voor het welzijn van de maatschappij belangrijke factor, aan de godsdienst en het kerkgenootschap wordt toegekend.

Anderzijds acht het Centrum het noodzakelijk, dat de Grondwet zich uitdrukkelijk inlaat met de openbare godsdienstoefeningen en daaromtrent een regeling bevat, omdat in beginsel aan de openbare godsdienstige belijdenis niet die onbeperkte vrijheid kan worden toegekend, die aan de niet-openbare belijdenis van godsdienstige meningen zonder gevaar voor de openbare orde kan worden gelaten.

Waar voorts de openbare godsdienstoefening ten nauwste samenhangt met de belijdenis van godsdienstige meningen en dus als een grondrecht moet worden beschouwd en waar dit bijzonder het geval is met het R.K. Kerkgenootschap, dat zich niet slechts de heiliging of zedelijke vorming van zijn leden maar ook de openbare Godsverering ten doel stelt, en dus de openbare godsdienstoefening beschouwt als een belang van de eerste orde, zoals ook blijkt uit de vele concordaten, waarin dit punt in het eerste artikel wordt geregeld, daar is het aan geen twijfel onderhevig, dat de erkenning van dit recht en de regeling van de uitoefening daarvan niet moet worden overgelaten aan de gewone wetgever maar zijn plaats behoort te hebben in de Grondwet.

2. Voorts is het Centrum van mening, dat de grondwettelijke regeling van de openbare godsdienstoefening het onderscheid moet bewaren tussen openbare godsdienstoefening in gebouwen en besloten plaatsen enerzijds en daarbuiten anderzijds.

De kerken in het algemeen en met name de Katholieke Kerk eisen ten aanzien van haar godsdienstoefeningen in haar daarvoor bestemde gebouwen en op haar daarvoor bestemde plaatsen in beginsel volledige vrijheid. De godsdienstoefeningen op deze plaatsen beschouwt de Katholieke Kerk als een zuiver kerkelijke aangelegenheid, waarbij zij geen inmenging van de staat duldt. Daarentegen beschouwen de canonisten eenparig de godsdienstoefening *buiten* die plaatsen in het openbaar als een z.g. *res mixta*, ten opzichte waarvan Kerk en Staat ieder hun rechten en plichten hebben, welke door onderling overleg met elkander in overeenstemming moeten worden gebracht.

Alhoewel deze overweging niet noodwendig behoeft te voeren tot een splitsing in het Grondwetsartikel — de Kerk zal er harerzijds natuurlijk rekening mee houden, dat de godsdienstoefening buiten de gebouwen en besloten plaatsen een *res mixta* is en waar nodig overleg met de burgerlijke overheid plegen —, nochtans geeft zij er de voorkeur aan de onderscheiding te behouden, wijl deze nu eenmaal in de Grondwet is vastgelegd en wij in een land leven met een sterk gemengde bevolking, terwijl

juist door de onderscheiding de vrijheid *binnen* gebouwen en besloten plaatsen, in de zin van het bepaalde in canon 1160, sterker wordt geaccentueerd.

Op deze gronden is het Centrum er dan ook niet voor, de huidige redactie van artikel 177 zonder meer te vervangen door die van artikel 135 van de Grondwet van 1814, zoals door sommigen is voorgesteld o.a. door Professor de Louter in zijn aan het verslag der Grondwetscommissie van 1905 toegevoegde nota en in het Werkschema voor de kernen van de R.K. Staatspartij van Januari 1938, blz. 19.

3. Hoe moet nu dit onderscheid tussen de openbare godsdienstoefeningen binnen gebouwen en besloten plaatsen enerzijds en die daarbuiten anderzijds in de Grondwet tot uiting komen ?

Men zal bij de redactie moeten uitgaan van het beginsel der vrijheid van godsdienstoefening zowel op besloten als niet besloten plaatsen, wijl de godsdienst uit zijn aard niet gericht is op de versterking der openbare orde, maar integendeel een belangrijk beschermende factor is voor recht en orde in de staat.

Met betrekking nu tot de openbare godsdienstoefening *binnen* gebouwen en besloten plaatsen zal men er van katholieke zijde naar moeten streven dit beginsel *zonder voorbehoud*, d.w.z. zonder de mogelijkheid van beperking uit hoofde van de handhaving der openbare orde, in de Grondwet te doen opnemen. Repressieve noch preventieve belemmering is hier op haar plaats. De kerkelijke overheid heeft steeds blijk gegeven de orde binnen het kerkgebouw zelf te kunnen handhaven. Het bezwaar, dat in het verleden niet zelden naar voren werd gebracht tegen deze onbeperkte vrijheid, dat n.l. door een groep van ongunstige elementen der bevolking daarvan misbruik zou kunnen worden gemaakt, door zich ten onrechte als kerkgenootschap op te werpen, is blijkens de historie van een eeuw van louter academische waarde gebleken. De hier bedoelde erkenning van een onbeperkte vrijheid, zonder voorbehoud, strookt met de bepaling van canon 1160 van het canonieke recht : „*Loca sacra exempta sunt a jurisdictione auctoritatis civilis et in eis Ecclesiae auctoritas jurisdictionem suam libere exercet*”.

Men dient er van uit te gaan, dat de kerkgenootschappen binnen hun eigen gebouwen en besloten plaatsen zelf de orde kunnen handhaven. De erkenning dezer onbeperkte vrijheid sluit natuurlijk niet uit, dat in bijzondere gevallen de kerkelijke overheid de hulp kan inroepen van de sterke arm, zoals iedere burger dat kan ter bescherming van zijn rechten, zoals ter bescherming van zijn woning tegen huisvredebreuk.

Mocht evenwel blijken, dat voor de erkenning van deze onbeperkte vrijheid van openbare godsdienstoefening binnen eigen gebouwen en besloten plaatsen van een kerkgenootschap niet de vereiste meerderheid in het Parlement is te verkrijgen, dan kan van katholieke zijde worden berust in de toevoeging van de thans

in artikel 177, lid 1, uitgedrukte beperking: „behoudens de nodige maatregelen ter verzekering der openbare orde en rust”.

Daarvan afgezien zou men lid 1 van artikel 177 van de Grondwet dan als volgt kunnen formuleren :

„De bevoegdheid om binnen gebouwen en besloten plaatsen vrij godsdienstoefeningen te houden wordt als een aan de kerkgenootschappen toekomend recht erkend.”

Het Centrum geeft aan de formulering, dat de bevoegdheid tot het houden van de hierbedoelde godsdienstoefeningen als een aan de kerkgenootschappen toekomend recht wordt erkend, de voorkeur boven de juridisch te weinig zeggende verklaring, dat elke godsdienstoefening binnen de gebouwen en besloten plaatsen vrij is, zoals wordt voorgesteld door A. Borret S.J. in zijn werk : Het Zesde Hoofdstuk onzer Grondwet, blz. 182. In de hier voorgestelde redactie komt tot uitdrukking, dat het hier betreft een grondrecht m.a.w. een recht, dat de kerkgenootschappen toekomt, onafhankelijk van een erkenning of concessie van de zijde van de staat. Dezelfde gedachte vindt men op gelijke wijze uitgedrukt in artikel 9 van de Grondwet, waarin het recht op vereniging en vergadering als een grondrecht van het individu wordt erkend. Voorts acht het Centrum er niet voldoende grond voor aanwezig om de uitdrukking „gebouwen en besloten plaatsen”, die door de jurisprudentie een vaste en voor ons aanvaardbare inhoud heeft gekregen, te vervangen door „in en op niet voor het openbaar verkeer bestemde plaatsen”, zoals A. Borret S.J. voorstelt t.a.p. Laatstgenoemde uitdrukking zou onnodig tot nieuwe onzekerheden aanleiding kunnen geven en zal het door haar te sterk positieve inhoud moeilijker maken de onbeperkte vrijheid van de kerkgenootschappen op dit punt door andere dan geestverwanten te doen aanvaarden.

Met betrekking tot de openbare godsdienstoefeningen der kerkgenootschappen *buiten* hun gebouwen en besloten plaatsen kan worden overgenomen de redactie van de Staatscommissies 1918 :

„Openbare godsdienstoefening buiten gebouwen en besloten plaatsen is geoorloofd, tenzij naar aanleiding daarvan gevaar bestaat voor verstoring van de openbare orde en rust.”

In de hier voorgestelde redactie van lid 2 wordt de openbare godsdienstoefening buiten gebouwen en besloten plaatsen „geoorloofd” verklaard in afwijking van lid 1, waar gesproken wordt van een aan de kerkgenootschappen toekomend recht. Het Centrum heeft zich hierbij laten leiden door de overweging, dat t.a.v. godsdienstoefeningen buiten gebouwen en besloten plaatsen niet dezelfde sterke uitdrukking moest worden gebruikt als t.a.v. de in het eerste lid bedoelde godsdienstoefening, omdat het in het tweede lid gaat over een res mixta, waarbij de Staat evenzeer rechten kan doen gelden als de Kerk. En waar dan ook juist op dit punt de meeste bezwaren van niet-katholieke zijde zijn te verwachten, heeft het Centrum het tactischer geoordeeld, in dit tweede lid zonder meer de redactie over te nemen

ener staatscommissie nl. die van 1918. Overigens houdt ook de uitdrukking „is geoorloofd” de erkenning in van een recht.

Het Centrum zou er voorts geen bezwaar tegen hebben, de beperking in dit tweede lid „tenzij naar aanleiding daarvan gevaar bestaat voor verstoring van de openbare orde en rust” te vervangen door „behoudens de nodige maatregelen ter verzekering der openbare orde en rust”, *indien* de door haar voorgestelde redactie van het eerste lid zou worden aanvaard t.w. zonder laatstgenoemde beperking. Zou immers in beide leden de beperking i.v.m. de bescherming der openbare orde op dezelfde wijze tot uitdrukking worden gebracht, dan zou het gevaar groot zijn, dat de burgerlijke overheid t.a.v. de godsdienst-oefening *binnen* de gebouwen en besloten plaatsen ter handhaving van de openbare orde zich dezelfde bevoegdheid zou aanmatigen als zij meent te kunnen uitoefenen t.a.v. godsdienst-oefeningen *buiten* gebouwen en besloten plaatsen, m.a.w. het gevaar zou groot zijn, dat de beperking „behoudens de nodige maatregelen ter verzekering van de openbare orde en rust”, welke wij in het eerste lid van het thans geldende artikel 177 van de Grondwet aantreffen, ook in dit eerste lid een verdstrekkende betekenis zou krijgen door de overname van deze beperking in het tweede lid. Hierdoor zou onze strijd voor de vrijheid van godsdienst-oefening buiten de gebouwen en besloten plaatsen tot gevolg kunnen hebben, dat die vrijheid daarbinnen aan omvang en zekerheid zou inboeten. Dit moet vóór alles voorkomen worden, vandaar dus dat er, ook wat de beperking in het belang der openbare orde betreft, verschil van redactie moet zijn tussen het eerste en het tweede lid.

Het Centrum heeft zich tenslotte nog de vraag gesteld, of de voorgestelde wijziging van artikel 177 der Grondwet ook een wijziging eist van de Wet op de Kerkgenootschappen van 10 September 1853, met name van de artikelen 6 en 9 dier wet. Het Centrum is van oordeel, dat wijziging der genoemde wet niet noodzakelijk is. Al bevatten de vermelde artikelen dan ook al een reminiscentie aan de thans vigerende regeling van artikel 177 der Grondwet, wijziging van artikel 177 der Grondwet in de hier voorgestelde zin verandert automatisch in gelijke zin de inhoud van de artikelen 6 en 9 dier wet.

's-Gravenhage, October 1947.

L I T E R A T U U R.

- Mr. A. Borret S.J.: „Het Zesde Hoofdstuk onzer Grondwet,, (Dissertatie Leiden 1917) blz. 161-187.
„Studiën”, Jrg. 50, deel XC, aflevering Juli 1918, blz. 41-70.
- Prof. Mr. J. H. P. M. van der Grinten: „De rechtstoestand der Nederlandsche Katholieken 1813—1913” in „Verspreide Opstellen”, blz. 19—53.

- Mr. J. R. H. van Schaik : „Het grondwettelijk processieverbod”
in „De Beiaard” Jrg. I, deel II Staatkunde, blz. 73—81.
- Prof. Mr. A. A. H. Struycken : „Processiën langs de openbare
straten” in „Van Onzen Tijd”, Jrg. 1915—'16, blz. 589,
601 en 613.
- Vaticaanse Kroniek, Tweede Jaargang van het tijdschrift,
deel I : blz. 77, 92, 99, 172 en 183, deel II : blz. 3, 20,
69 en 87.
- Werkschema voor de Kernen. Brochure, uitgegeven door de
R.K. Staatspartij in Januari 1938.

ALGEMEEN

PARLEMENTAIRE KRONIEK

A. De Kamer-enquête.

De Heer van der Goes van Naters (P.v.d.A.) mocht het genoeg beleven, na breedvoerige besprekingen, zijn voorstel tot het houden van een enquête, verband houdende met de Duitse inval in Nederland en naar het beleid van de opeenvolgende kabinetten in Londen, door de Katholieke Volkspartij te zien gesteund en door de Kamer aangenomen.

Er waren aan het houden dezer enquête nogal wat bezwaren verbonden.

Vooreerst was daar het bezwaar van het vele moeizame werk dat er aan vast zat. Op zich zelf is zoiets natuurlijk niet vreselijk, maar op het ogenblik en in de naaste toekomst heeft de Kamer heus nog heel wat anders te doen en laat ons er aan toevoegen veel en veel belangrijker werk te doen. De Ronde-Tafel-Conferentie staat vlak voor de deur, het wetsontwerp voor de Publiek-rechtelijke Bedrijfsorganisatie wordt binnen enkele weken verwacht, de Indonesische kwestie met het constitutievraagstuk van Unie en Federatie, is nog hangende en of deze kwestie nu gunstig of ongunstig verloopt, werk brengt ze overvloedig. Zo zijn er talrijke punten aan te halen, die van de Kamer een inspanning en tijd vragen als wellicht nimmer in de historie. En honderd mensen zijn nu eenmaal maar honderd mensen en hun tijd en werkvermogen is gelimiteerd. En op ieder van die honderd weegt individueel de verantwoordelijkheid en deze te dragen vraagt besef van de draagwijdte der wijze van oplossing in al deze problemen.

Daarnaast moet men het ook billijk achten, en juist achten bovendien want onze kamerleden zijn geen beroeps politici, dat de kamerleden ook nog iets anders doen dan kamerwerk. Vervolgens waren er nog andere bezwaren, o.a. van financiële en morele aard, waarover nog al flink van leer is getrokken, alsmede het dubieuze antwoord op de vraag welk nut nu eigenlijk zulk een onderzoek in feite zou hebben. O zeker, zulk nut was aan te wijzen, maar woog het op tegen al de bezwaren?

Er was aanvankelijk dan ook niet zo heel veel enthousiasme voor het voorstel van de Heer van der Goes van Naters en dat dit enthousiasme ook na de behandeling nog niet zo overvloedig en algemeen aanwezig was, blijkt wel uit het feit dat geen enkele fractie-voorzitter op zich nam in de enquête-commissie zitting te nemen. Ook de Heer van der Goes niet. Bij zijn verdediging van de enquête was de heer van der Goes van Naters zich

echter wel bewust, dat hij een zware troef te hanteren had en hij deed dit dan ook met overtuiging en succes. Er is in ons volk immers sterk levendig een gevoel van tekortkomingen bij zijn regeerders uit het naaste verleden. Zowel terwille van het volk als terwille van die regeerders zelve is het alleszins nodig dat de verantwoordelijkheden eens scherp worden vastgesteld, opdat wij allen voor de toekomst weten waar wij aan toe waren en mogelijk aan toe zijn of aan toe komen.

Voor dit kapitale argument moest de Kamer wel zwichten, vooral toen de heer Romme het met zijn bekende welsprekendheid nog eens duidelijk had erkend en belicht. Na enkele amenderingen van rationele strekking, besloot de Kamer dan ook maar om door de zure appel heen te bijten en nam het voorstel van de Heer van der Goes aan.

B. De Grondwetwijziging.

In Voorlopig Verslag, Memorie van Antwoord en Kamerdebatten heeft de wijze van 's Regerings voornemen om de Grondwet te wijzigen een ruime plaats ingenomen. Dat de Grondwet dient te worden gewijzigd, daarover zijn de voornaamste, ja bijna alle politieke partijen het eens.

Het aanvankelijke voornemen van de Regering om tot een breed opgezette Grondwetwijziging te komen, welk voornemen zij omschreef in de Memorie van Antwoord betreffende Hoofdstuk I van de Rijksbegroting voor de dienstjaren 1946-47, ontmoette dan ook vrij algemeen instemming.

Sedert enige tijd wenst de Regering de hier genoemde grote Grondwetwijziging echter te den voorafgaan door een kleine.

De grote Grondwetwijziging zou dan ten doel hebben de nieuwe staatkundige structuur van het Rijk in elementaire contouren in de Grondwet op te nemen, alsmede de verouderde binnenlandse staatsapparatuur te vernieuwen en maatregelen op te nemen die het misbruiken van de zogenaamde grondrechten moeten tegengaan. Dat alle drie hier genoemde zaken belangrijk zijn behoeft geen betoog, maar zij zijn ook alle drie urgent. De urgentie van de nieuwe staatkundige structuur is duidelijk wanneer men bedenkt, dat de Koninklijke Rede van December 1942 nog steeds op inlossing wacht. De urgentie van de vernieuwing der binnenlandse staatsapparatuur blijkt uit de overweging, dat daaruit de decentralisatie van de wetgeving zal moeten geboren worden, zonder welke decentralisatie de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie eigenlijk nooit haar essentiële functie zal kunnen vervullen, terwijl de Staten-Generaal steeds met haar overbelaste, ondoelmatig geordende werkzaamheden zal blijven bedeed. De urgentie van een wettelijke reglementering der zogenaamde grondrechten wordt wel aangetoond door het feit, dat een tweede N.S.B. de Grondwet ter harer bescherming aan haar zijde heeft.

De grote Grondwetswijziging is dus voor alle drie haar onderdelen urgent door de absurditeit der verouderde bepalingen.

Maar daar staat tegenover dat deze urgentie de deugdelijkheid van het werk niet in de weg mag staan. En dit brengt dus mede dat een en ander tijd van voorbereiding vraagt.

Ondertussen heeft de Regering bij de overweging van de gevolgen van dit uitstel, vereist door een deugdelijke voorbereiding een nadere urgentie ontdekt, een soort super-urgentie dus. De voldoening daaraan meent ze te zien in het doen voorafgaan van een kleine Grondwetswijziging aan de grote.

Die kleine Grondwetswijziging beoogt nu in de kortst mogelijke tijd de nieuwe staatkundige structuur van het Koninkrijk spoedig een wettelijke grondslag te geven. Zo zegt het de Regering zelve.

En het geven van die wettelijke grondslag zoekt zij dan in het uit de weg ruimen van belemmeringen in onze Grondwet, die zich tegen staatkundige hervormingen verzetten. Dit komt dus hierop neer : zet ten aanzien van de staatkundige structuur van het Rijk voorlopig zo weinig mogelijk in de Grondwet, laat dan vervolgens die staatkundige structuur door de gewone wetgever, in overleg met de door de Koninklijke Rede van December 1942 als gelijkwaardig erkende partners, tot standkomen en zet tenslotte bij de grote Grondwetsherziening de dan reeds verworven staatkundige structuur in de Grondwet. In wezen komt dit hier op neer : weg met alle belemmeringen en geef ruim baan aan de Koninklijke Rede !

Nu is dit werkelijk een vondst van de Regering, dat dient erkend en naar mijn smaak is het ook wel een verantwoorde uitvinding, mits men zich twee dingen maar goed realiseert :

1. De kiezers moeten zich bewust zijn, dat zij met de kleine Grondwetswijziging de volksvertegenwoordiging machtigen tot het volbrengen van een nieuwe staatkundige structuur bij gewone wetgeving.
2. De straks volgende grote Grondwetswijziging is op dit stuk van zaken in grote lijnen een wassen neus.

Het eerste punt hier genoemd erkende de minister-president in de in November, naar aanleiding van Hoofdstuk I der Rijksbegroting voor het dienstjaar 1948, gehouden Kamerdebatten met evenveel woorden. Over het tweede punt is niet gesproken, maar het volgt uit het eerste.

Op zich zelf genomen is dit naar mijn mening niet erg. De staatkundige ontwikkeling loopt immers niet in haar scheppende aspecten over de kiezers, maar over hun politieke leiders. Echter moet de kiezer weten waar hij aan toe is en de volksvertegenwoordiger moet weten, dat de kiezer hem de machtiging toevertrouwt.

Een uiteenzetting in ons maandschrift is dus wel zeer op zijn

plaats, maar t.z.t. lijkt mij het geven dezer voorlichting ook van overheidswege noodzakelijk toe.

Nu moeten wij de kwestie ook weer niet al te drastisch zien en niet menen dat bij de kleine Grondwetswijziging de kiezer al dan niet „blanco” volmachten geeft. Zo is het nu precies weer niet.

Te uit en te na heeft immers de Regering verkondigd dat de overeenkomst van Linggadjati, zoals door haar verduidelijkt, staatkundig beginselprogram voor Oost-Indië blijft. Een zekere limiet ligt in de gegeven volmacht dus wel degelijk besloten en het zou van kwader trouw tegenover het volk getuigen, indien men na de Grondwetswijziging anders dan naar dit richtsnoer zou handelen.

Ook de K.V.P. heeft herhaaldelijk met niet mis te verstane woorden, bij monde van Prof. Romme gesproken, medegedeeld hoe zij de verhoudingen tussen Unie, Federatie en Koninkrijk n.s. ziet en de K.V.P. zal zich daaraan dan ook hebben te houden.

Het is dus naar mijn mening volkomen duidelijk en terecht dat de verkiezingsstrijd voor de kleine Grondwetswijziging zal staan in het teken van voor of tegen Linggadjati.

Ondertussen lijkt het mij wel alleszins gewenst, dat de Regering haar visie op de verhouding Unie-Federatie-(deelstaten)-Koninkrijk n.s. vóór de kleine Grondwetswijziging in stemming komt, met een verklaring nader verscherpt.

Ook ten aanzien van de West biedt de kleine Grondwetswijziging geen volstrekke blanco volmacht. Het standpunt der K.V.P. te dier zake is reeds in een motie neergelegd en het laat zich aanzien dat de Ronde Tafel Conferentie, die hier het concrete beeld moet verschaffen, vóór de kleine Grondwetswijziging haar beslag zal hebben gevonden. Het zou dus niet zo vreemd zijn om t.a.v. de West van de kleine Grondwetswijziging maar meteen de grote te maken.

C. Het Communisme en het misbruik van grondrechten.

Prof. Romme heeft op 11 November een betoog gehouden ten gunste van de instelling der staatscommissie voor de grote Grondwetsherziening, nu al direct.

Hij zenuwde het argument der Regering om daarmee te wachten totdat de staatkundige structuur vaster vormen zou hebben aangenomen volkomen, door de opmerking dat de staatscommissie de twee andere hier boven reeds genoemde takken toch ook nog moest behartigen. Daarmede kon zij alreeds beginnen meende Romme, die nu eenmaal van opschieten houdt.

Blijkbaar voelde Beel wel voor de argumenten van Romme, want hoewel hij zijn standpunt op 13 November nog ereis verdedigde, leek hem die verdediging klaarblijkelijk toch niet voldoende logisch om aan Romme de belofte van de overweging ener voorstudie te onthouden.

Wat echter de bijzondere aandacht vraagt, is de bemerking welke Romme maakte over het misbruik van de grondrechten in het verleden en in het heden. Voor de misbruiken in het verleden haalde hij de N.S.B. als voorbeeld aan. Voor de misbruiken in het heden wees hij op het Communisme.

„Een andere dictatoriale beweging, het Communisme, geniet in ons vaderland volkomen van de democratische vrijheden om de democratie van welke vorm ook te ondermijnen en om het graf te delven voor onze democratische grondrechten”, zo zeide de Professor letterlijk.

Wat uit deze woorden nog niet noodzakelijk volgt meende de Heer van der Goes van Naters er reeds in te lezen, namelijk het verlangen om de C.P.N. en haar mantelorganisaties te verbieden. Hij verklaarde althans dat hij overtuigd bevechter van het Communisme was, maar dat hij nog niet het ogenblik gekomen achtte om deze beweging te verbieden.

Prof. Romme heeft het er maar bij gelaten, hij is een goedmoedig man en houdt dus niet van ruzie voor de tijd. Wellicht acht hij nooit de tijd gekomen om de C.P.N. te verbieden. De kwestie draait niet om het verbieden ener partij, doch om het binnen de democratische orde houden van iedere partij.

D. De Kinderbijslagwet.

Het spreekt vanzelf dat een regeringspartij, zoals de K.V.P. er momenteel een is, zo mogelijk steeds de Regering volgt. Zij doet dit om zeer hoge belangen, vervat in het geheel van wat er van de Regering te verwachten is. In kleine, zowel als in grote zaken doet zulk een partij wat men noemt water in de wijn, overtuigd als zij is dat de wijn niet het hele diner uitmaakt.

Dit wil echter weer niet zeggen, dat zulke regeringspartij het steeds met de Regering eens is en zich onthoudt van kritiek. Wat zich afspeelde bij de beschouwingen over de onlangs tot stand gekomen kinderbijslagwet is daar wel een typerend staaltje van. Ik wil dit de lezers niet onthouden en een paar passages uit dit duël als illustratie en slot aanbieden.

Het begon vrij kalm. De K.V.P. merkte in het voorlopig verslag bij Hoofdstuk I der Rijksbegroting 1948 op, dat haar inziens de Regering over het algemeen in het afgelopen jaar blijk had gegeven van een vooruitstrevend Christelijk karakter. Echter zo meende de K.V.P., niet steeds en als voorbeeld daarvan noemde zij de kinderbijslagwet. De Regering kwam daar tegen op met de volgende woorden :

„De omstandigheden kunnen in bepaalde gevallen eisen, dat het volle pond niet wordt gegeven, althans dat het volle pond niet gegeven wordt in één bepaalde richting.”

„Een voorbeeld daarvan biedt de wijziging van de Kinderbijslagwet, die, naar het oordeel van een aantal leden der Kamer, in onvoldoende mate tegemoet kwam aan de noden van het

gezin. In dit verband meent zij te moeten opmerken, dat in de tijd, toen de verhoging van de kinderbijslag tot stand kwam, de rechtvaardigheid gebod, dat ook het kleine gezin werd geholpen."

In de Kamerdebatten van 11 November 1947 repliceerde Romme daarop weer met de volgende woorden :

„Het doet mij genoegen, dat de Regering deze taak stelt in het teken van de rechtvaardigheid. Maar dat de Regering meent, dat uit dat rechtvaardigheidsoogpunt destijds niet méér aan het grotere gezin behoorde te worden toegekend, bevestigt mij in de overtuiging, dat de Regering de politiek van „levensruimte voor elk gezin", zoals het in het voorlopig verslag is uitgedrukt, toch wat schoorvoetend voert, ook al meent de Regering dit elders in de Memorie van Antwoord te moeten betwisten. Ik ben het met de Regering eens, Mijnheer de Voorzitter, dat destijds de rechtvaardigheid gebod, dat ook het kleine gezin werd geholpen. Maar, mijnheer de voorzitter — wanneer ik het nu eens in cijfers mag uitdrukken, — dat de rechtvaardigheid óók meebracht, de vader van twee kinderen / 4,80 in de week te doen vooruitgaan en de vader van 11 kinderen, d.w.z. meer dan vijfmaal zoveel, slechts het dubbele daarvan, lijkt mij toch moeilijk houdbaar. Want, Mijnheer de voorzitter, niemand — ook de regering niet — zal beweren, dat vóór de wijziging van de kinderbijslagwet de vader met 11 kinderen er relatief beter aan toe was dan die met twee. Derhalve is door de wijziging der kinderbijslagwet voor alle vaders met 3 of meer kinderen de toestand relatief slechter geworden dan hij vóór de wijziging was. Mijn fractie heeft door middel van het amendement-Andriessen een poging gedaan om deze verhouding beter te maken.

Ik wil opmerken, mijnheer de voorzitter, dat zij daarmee ook zeker niet vroeg het volle pond. Men kan ons misschien wel enig verwijt maken ten aanzien van de gezinspolitiek, die wij voeren, maar niet zoiets als Shylok-neigingen ten deze aanwrijven. En juist om gerechtvaardigde verwijten met betrekking tot onze gezinspolitiek te ontgaan, vraag ik de Regering, deze zaak andermaal in overweging te nemen en een correctie te bevorderen, die de rechtvaardigheid niet minder dan eist !!"

Dr. W. L. P. M. DE KORT.

Boekbesprekingen

Prof. Mr. C. P. M. Romme, **De Onderneming als gemeenschap in het recht.** Amsterdam, Urbi et Orbi, 1946; 282 blz., 8°. Geb. f 12.50

Van de hand van Prof. Mr. C. P. M. Romme verscheen enige tijd geleden het bovenstaande, zeer belangrijke boek.

Dit politiek-juridisch geschrift behoort in dit maandblad te worden besproken, omdat bij de behandeling van de problemen rond de onderneming, noch de politicus, noch de jurist, dit boek ongestraft ter zijde kan laten. Het is het eerste boek, waarin het nieuwe recht, corporatief recht of institutioneel recht van de onderneming verantwoorde en concrete uitdrukking heeft gevonden. Dit concrete juridische gestalte geven aan wat groeiende is in het maatschappelijk leven, is een moeizame arbeid. Aan de hand van de meester wordt de lezer deze moeizame weg langs gevoerd. Hoe meesterlijk ook de leiding is, de lezer zal onderweg herhaaldelijk de neiging hebben om te rusten en aan het eind van de tocht bijna te moe zijn om uiting te geven aan zijn dankbaarheid, die toch groot is. Het werk is knap geschreven, goed van stijl en voortreffelijk van compositie, doch men vat het niet ineens bij eerste lezing geheel. Herhaaldelijke bezinning op het gelezene is nodig en loont de moeite.

De wetenschapsman, die Prof. Romme is, wordt door de politicus tot dienstbaarheid gedwongen. De wetenschapsman bespaart U geen enkele moeilijkheid; de tijdens de bezetting tot werkeloosheid gedoemde politicus R. eist een praktisch antwoord en klare formulering in een proeve van wet. Niet dat de politicus R. U deze voorhoudt als de enig aanvaardbare, zelfs niet als een goede — oh neen — hij kent de betrekkelijkheid van de arbeid van de eenling op dit gebied. Hij heeft slechts bedoeld de resultaten van zijn onderzoek te beproeven op een concrete formulering.

Men heeft hem vriendelijk gescholden als utopist en daarmee willen aanduiden, dat zijn project goed doordacht, mooi van opzet en bedoeling was, doch niet voor verwezenlijking vatbaar. Ik voor mij geloof, dat R. in dit boek zich meer realist toonde dan utopist, doch evenzeer, dat zijn project een utopie kan blijken, omdat de bouwers van de dag geen oog hebben voor het geheel en voor de structuur, die reeds in het grondwerk zichtbaar is.

Het behoeft U niet te verwonderen, dat in dit geschrift, dat gedurende de bezetting tot stand kwam, centraal is gesteld het probleem van de vrije persoonlijkheid van de arbeider. De grofste schendingen daarvan onder allerlei schijnschone leuzen gaven tot deze bezinning gerede aanleiding. Men zou dan ook dit boek personalistisch kunnen noemen in de ware zin des woords. Niet alleen de persoon van de arbeider in de factor arbeid heeft de aandacht van de schrijver, doch evenzeer de persoon van de kapitaalverstrekker, die achter de factor kapitaal schuilt heeft zijn belangstelling.

„De onderneming is een geheel van *menselijke* samenwerking, ondernemer, arbeider en kapitaalverschaffer, wier onderlinge verhouding en wier verhouding tot het geheel moeten geregeld worden op de grondslag hunner *menselijke* waardigheid. Hier moet een einde komen aan de achterstelling van de dragers van de uitvoerende arbeid bij hen, die deelnemen met kapitaal. Aan de ondernemers moet de plaats gegeven worden, die hem als centraal orgaan der onderneming tussen arbeider en kapitaalverstrekker toekomt”. Ziedaar de bondige inhoud van de probleemstelling.

De Professor spaart U niets. Hij begint nl. met een nieuw begrip „onderneming” in te voeren na geconstateerd te hebben, dat het gebruik der termen bedrijf en onderneming nog zo weinig vast ligt, dat hij niet bang behoeft te zijn deze verwarring nog groter te maken met de invoering van een nieuw ondernemingsbegrip. Dit nieuwe begrip beperkt hij tot „de menselijke samenwerking” in de onderneming. Deze grensbepaling is voor de belangstellende lezer voorlopig voldoende. Elke onderscheiding daarbinnen in de bepaling van de onderneming in technisch organisatorische zin en in economisch organisatorische zin verwerpt hij, omdat hij daarin ziet een kunstmatige constructie, die bijna de trekken vertoont van een manipulatie, die erop gericht is om door verwringing dier werkelijkheid te ontkomen aan het gevolg dier werkelijkheid, nevenschikking in het ondernemingsleven van kapitaalverschaffer en arbeider en *niet onderschikking* van de laatste”.

Hoewel het mij niet juist lijkt dit verwijt te richten tot de Gaay Fortman, die deze onderscheiding maakte, geeft de verwerping daarvan nog eens nadrukkelijk aan, dat de schrijver zijn ondernemingsbegrip wil hoeden voor een overheersing van het element der kapitaalverschaffing boven het element van de uitvoerende arbeid. De functies van de kapitaalverschaffer en de arbeider zijn beiden menselijke werkzaamheden, die in *nevenschikking* en *niet in onderschikking* behoren samen te werken.

Dat het menselijke werkzaamheden zijn, die harmonisch geordend moeten worden, wordt nog eens met nadruk gesteld in het interessante hoofdstuk, wat handelt over het doel van de onderneming. Het eigen doel van de onderneming wordt erkend als te liggen in het algemeen welzijn der onderneming, mits men er maar voor waakt, dat dit welzijn steeds wordt gedacht in verband met het welzijn der bij de onderneming betrokkenen. Uitdrukkelijk wordt op het gevaar gewezen wat Peschen aanzien van het ondernemingsdoel signaleerde „das Telos lost sich vom Menschen los”.

In het dan volgende hoofdstuk, dat handelt over het gezag in de onderneming blijkt het personalistisch karakter van het geschrift nog duidelijker.

Ziet men de onderneming als een gemeenschap met een eigen doel, waarop alle medewerkenden moeten worden gericht, dan erkent men tevens de noodzaak van leiding, van bevoegdheid om leiding te geven en van de plicht om deze leiding te aanvaarden, dus van gezag in de onderneming. Dit gezag moet worden uitgeoefend voor het gezamenlijke doel en mag niet medebrengen een persoonlijke ondergeschiktheidsverhouding, welke gericht wordt op een tot het eigen ik verengde doel van de gezagsdrager, m.a.w. de leider van de onderneming ontleent de rechtmatigheid van zijn gezag niet bijv. aan het kapitaal, wat hij heeft ingebracht, doch hij ontleent dit aan de redelijke verwachting, dat hij zijn leiding gevende bevoegdheid zal richten op het welzijn der gemeenschap. Helaas heeft ook het arbeidscontract in ons recht de ondergeschiktheidsverhouding, die daarbij ontstaat alleen vermogensrechtelijk geregeld en slechts gezien als een inter-individuele verhouding. Daarbij is miskend, dat deze ondergeschiktheidsverhouding geen *persoonlijke* onderschikking is, doch loopt over de schijf der arbeidsgemeenschap, waar „heer” en „dienaar” hun functies vervullen en hun plaats innemen ten behoeve van het geheel.

Met het stellen van het probleem van het gezag in de onderneming, stuit men op tal van netelige vragen, zoals de medezeggenschap in de onderneming.

Evenmin als het gezagsprobleem gaat Prof. Romme dit probleem uit de weg.

Klaar en duidelijk wordt gesteld, dat enerzijds de ondernemer geen angst behoeft te hebben voor zijn autoriteit, doch anderzijds dat geen enkele rechtsgrond te vinden is, waarom, ten aanzien van de aanstelling en het ontslag, de factor kapitaal meer zou hebben te vertellen dan de

factor der uitvoerende arbeid. Prof. Romme acht het dus gewenst, dat bij de ondernemingsovereenkomst, waarbij kapitaal en arbeid en ondernemer vertegenwoordigd zijn en mede contracteren, ten aanzien van de aanstelling van de leider van de onderneming mede wordt beslist. Doch ook wanneer later een der genoemde groepen ernstige bezwaren koestert tegen het beleid van de leider, kan elk der groepen het ontslag vorderen van die leider, die het algemeen welzijn der onderneming niet naar behoren behartigt. Zou hierover verschil van mening bestaan, dan zou een instantie buiten de onderneming de beslissing moeten nemen als beroepsinstantie.

Deze zeggenschap van de factor arbeid brengt mede, dat de leider verantwoording dient af te leggen van zijn beleid en dat er controle kan worden uitgeoefend op dat beleid zowel door de factor kapitaal als door de factor arbeid. Men versta dit goed. Geen democratisering van de onderneming in die zin, dat het bestuur door de bij de onderneming betrokkenen gezamenlijk wordt bepaald bij meerderheid van stemmen. Neen, het gezag heeft vrijheid van handelen, behoeft niet te wachten op advies, doch heeft wel verantwoording af te leggen aan de ondernemingsraad, waarin alle groepen vertegenwoordigd zijn. De noodzakelijke snelheid van beslissingen mag niet worden geremd; de verantwoordelijkheid echter is een andere. Dit alles past slechts in de grotere onderneming. Bij de kleine onderneming zullen deze waarborgen niet nodig zijn, althans niet practisch uitvoerbaar en gezien de veel geringere sociale terugslag bij conflict, niet noodzakelijk. Vanzelfsprekend zijn er nog meer moeilijkheden. Zo bijv. wanneer ondernemer en kapitaalverschaffer dezelfde zijn. Heeft deze dan het recht de leidersplaats voor zich op te eisen. In principe beantwoordt Prof. Romme deze vraag bevestigend, evenals de vraag of in zulk geval de leider gerechtigd is zijn opvolger aan te wijzen. In het laatste geval beperkt hij dit tot de legitieme erfgenamen. Een andere vraag is of deze dan onaantastbaar is en dit ontkent Prof. Romme. Ook hij zal redelijkerwijs de belangen van de onderneming als geheel moeten behartigen op straffe van de kans wegens onbekwaamheid uit zijn leidende positie te worden ontzet. En wat dan, wanneer zulk een ondernemer-kapitaalverschaffer uit zijn functie wordt ontzet? Mag hij dan door medeneming van het kapitaal de onderneming torpederen? Neen, zegt Prof. Romme consequent. Hij is vrij in de boot van de onderneming te stappen en de plaats van kapitein voor zich op te eisen. Blijkt echter, dat hij zijn functie misbruikt en als leider wordt afgezet, dan zal hij of in andere functie of zonder functie de boot moeten laten varen. Zit men in het schuitje, dan moet men varen. Ook hier zal een eventueel buiten de onderneming staande instantie moeten bepalen hoelang en hoeveel van het kapitaal en tegen welke voorwaarden dit in de onderneming moet blijven.

Geldt deze gebondenheid voor de kapitalist, zij geldt evenzeer voor de arbeider. Ook deze zal niet naar eigen goeddunken ontslag kunnen nemen en heengaan. Wanneer het gemene welzijn met zulk een plotseling ontslag wordt geschaad, zal het privé belang moeten wijken, tenzij dit privé belang zodanig is, dat een klein nadeel voor het gemene belang moet worden genomen.

Wat is hier het belang van dit alles? Dat bepaalde overeenkomsten uit de individualistische sfeer worden getrokken, waar ze niet thuis horen. Men is vrij om te kiezen, doch eenmaal gekozen, heeft men de richting van zijn wil bepaald en is men niet vrij om van richting te veranderen als daarop ingestelde andere willen en belangen ernstig worden geschaad. De onderneming is evenmin als het huwelijk een contract van do ut des alleen. Zoals koop en ruil en andere overeenkomsten. Daar kan men herstellen door terug te betalen. Bij een huwelijk treedt men vrij toe tot een instelling. Eenmaal toegetreden heeft deze instelling zijn eigen bestaan, zijn eigen intern en extern leven, waarbij dat van de contract partners ten nauwste verbonden is, doch wat niet meer geheel afhankelijk is van hun eigen wil. Zo is ook de onderneming een instelling met een

eigen doel, wat gezamenlijk moet worden nagestreefd. Treedt men toe dan aanvaardt men ook deze verplichting om het doel na te streven, wordt men gebonden aan het geheel en aan ieder der tot dit geheel behorenden en onstaat over en weer een andere gebondenheid dan die bij het arbeidscontract, wat gelijk gesteld is met huur en verhuur van arbeid.

Terecht oordeelt de schrijver daarom, dat de interne regeling van de onderneming dan ook niet thuis hoort in het publiek recht, daartoe richt het zich te zeer tot private belangen en ook niet het verbintenissenrecht, waar de te regelen belangen gelijkwaardig zijn en in nevenschikking en directe omkeerbaarheid zijn gesteld, noch ook in het arbeidsrecht, wat op gelijke wijze is gestructueerd. Deze regeling hoort thuis in het corporatief of institutioneel recht, waarin zowel het geheel zijn als het deel zijn van deze rechtens te regelen gemeenschap tussen persoon en staat ligt vervat". De term institutioneel recht heeft minder het nadeel van betrokken te worden tot de publiekrechtelijke sfeer dan de term corporatief recht, reden waarom ik aan de naam „institutioneel recht" de voorkeur zou geven.

Nog volgen de paragrafen, die handelen over de onderneming met het ondernemersstatuut, de ondernemingsovereenkomst arbeid en de ondernemingsovereenkomst kapitaal, terwijl het geheel besloten wordt door een proeve van wet.

Hierin wordt uitgewerkt de nieuwe rechtsvorm van de onderneming beschouwd als gemeenschap. Deze gemeenschap zal een statuut moeten hebben, waarin ieders rechten en verplichtingen zijn verankerd. Het bestaande tweepartijen contract kapitaal-arbeid of kapitaal-ondernemer zal vervangen dienen te worden door een driepartijen statuut, waar naast natuurlijk plaats blijft voor de binding arbeid-onderneming; kapitaal-onderneming; ondernemer en onderneming, doch niet zonder het geheel der samenstellende delen telkens te ontmoeten.

Men schrikke hier niet, want de schrijver houdt steeds rekening met de reële verhoudingen in de onderneming en stelt geheel andere eisen voor de kleine en de eigen risicodragende onderneming.

Ook over dit alles zou nog veel te vertellen zijn, doch de belangstellende leze zelf. Nog beter ware het, wanneer dit boek als leidraad genomen zou worden door groepen werkgevers en groepen werknemers om door gezamenlijke studie in te dringen in de problemen om de onderneming en het nieuwe recht. De leidraad is goed, doch de geesten zijn nog niet rijp. Tezeer denkt men aan beide zijden te individualistisch en is men te zeer ingesteld op verweer en het groepsbelang. Het institutioneel recht is groeiende, doch het vraagt een andere instelling en het dwingt die andere instelling, omdat het gericht is op de realiteit.

Prof. Romme gelooft niet aan spoedige verwezenlijking zijner ideeën, doch hij zou het boek niet geschreven hebben, als hij de verwezenlijking niet in het verschiep zag. Hij heeft ons een kostbaar werk geschonken, dat grote theoretische doch ook grote praktische waarde heeft voor allen, die met „de onderneming" te maken hebben. De daarin vervatte ideeën zijn met grote nuchterheid en praktische zin voor het bereikbare ontwikkeld voor iedereen, die gelooft in een toekomst en in de mogelijkheid van harmonische opbouw van het maatschappelijk leven. Dat velen door gezamenlijke en individuele studie van dit boek zich de daarin ontwikkelde gedachte mogen eigen maken. Moge spoedig de weg gevonden worden, zonder afbreuk te doen aan de zuiverheid van het werk, de inhoud te populariseren. Er is honger naar zulke positieve kost.

Mr. A. A. M. STRUYCKEN.

Geleide economie is een slagwoord geworden in het politieke strijdperk. Een uiteenzetting, van wat daaronder wordt verstaan, is daarmee niet overbodig geworden. Integendeel, het gebrek aan notie blijkt maar al te vaak elementair te zijn. De verhandeling van Mr. Dr. van Rhijn draagt er toe bij deze notie te verbreiden. Het boekje is bestemd voor brede kringen van het volk. Door zijn klare opzet en eenvoudige betoogtrant is het inderdaad voor hen toegankelijk.

De schrijver begint zijn begripsomschrijving met het maken van onderscheid tussen vrije, geleide en staatseconomie. In de staatseconomie berust de verantwoordelijkheid geheel bij de staat. Dit stelsel vindt zijn contrast in de vrije economie, welke slechts individuele verantwoordelijkheid kent. De geleide economie houdt naar 's schrijvers mening daartussen het midden. Wezenlijk voor het stelsel van geleide economie is, dat enkeling en gemeenschap gezamenlijk verantwoordelijk zijn. Gemeenschap wordt hier genomen in de ruime zin van het woord, van laag tot hoog, van de kleinste gemeenschap tot de meest volmaakte in de tijdelijke orde, de staat. Geleide economie valt niet samen met gemeenschapsbezit aan productiemiddelen, hoewel zij dit wel kent. De particuliere eigendom van productiemiddelen blijft gehandhaafd. Overheid en georganiseerde bedrijfsgenoten binden het sociaal-economisch leven aan regels, waarvoor allereerst de meest strategische punten in aanmerking komen. Dit houdt geen miskennis in van de zelfverantwoordelijkheid van de enkeling. Zelfverantwoordelijkheid is een wezeneselement in het onderhavige stelsel. Waar het vooral op aankomt, is dat de geleide economie als stelsel wordt gekenmerkt door gedeelde verantwoordelijkheid. De geleide economie staat of valt met de erkenning hiervan, hetgeen iets anders is als het voorstaan van ingrijpen van overheidswege in incidentele gevallen of onder abnormale omstandigheden, zoals wij thans beleven. In de geleide economie neemt derhalve ook de verantwoordelijkheid van de gemeenschap een eigen plaats in. Zonder leiding van overheidswege ontbreekt de adequate werkoorzaak voor het bereiken van het algemeen welzijn, het doel van de staat. Volgens deze visie zijn neutrale staat en geleide economie onverenigbaar. Daarmede is nog niet gezegd, waarin die leiding van overheidswege moet bestaan, welke in concreto de taak is van de overheid. De mate van overheidsleiding is afhankelijk van de omstandigheden. Deze zijn bepalend voor de verhouding van vrijheid en gebondenheid. Het stelsel van geleide economie mag niet worden vereenzelvigd met een voor eens en voor altijd vaststaande verhouding tussen beide. Het stelsel laat in de practijk veelvormigheid toe, juist omdat de gedeelde verantwoordelijkheid eraan ten grondslag ligt, zodat, al naar gelang de omstandigheden, het accent nu eens min of meer ligt bij de gemeenschapsverantwoordelijkheid, dan weer in min of meerdere mate bij de zelfverantwoordelijkheid. Daarenboven kan onder gelijke omstandigheden de verhouding tussen vrijheid en gebondenheid verschillend zijn voor de onderscheiden deelgebieden van de volkshuishouding.

In het tweede hoofdstuk wordt het verband behandeld tussen het Christelijk geloof en de geleide economie. Het ware onjuist, aldus de schrijver, op grond van geconstateerde maatschappelijke wantoestanden te beweren, dat het Christelijk geloof geleide economie vereist. „Ieder maatschappelijk systeem, ook het volgens menselijk inzicht best bruikbare, schiet immers eindeloos tekort en staat onder het vernietigend oordeel Gods.” (blz. 13).

Hieruit spreekt een geringe waardering van het maatschappelijk economisch stelsel als zodanig, welke geringe waardering voortvloeit uit de religieuze opvattingen van de schrijver. Het hiervoren aangehaalde

zou echter niet wegnemen, dat er tussen het Christelijk geloof en de geleide economie lijnen zijn te trekken.

Na aldus beproefd te hebben de geleide economie te funderen in de religie wijst Mr. Dr. van Rhijn in het derde hoofdstuk op het falen der vrij economie. In feite voltrok het economisch leven zich niet in overeenstemming met het schema, door de aanhangers der vrijheidsleer opgesteld. Dit wordt o.m. geadstrueerd aan de hand van de werking van het prijsmechanisme in de praktijk. Schrijver constateert, dat de vrije economie de vraagstukken, waarvoor men in de voorbije decennia van deze eeuw stond, niet heeft kunnen oplossen. De grote massa wenst sociale zekerheid tegelijk met verruiming van het levenspeil, waarbij zij mede invloed wil uitoefenen op de gang van zaken in het economisch leven. Verwerpt de schrijver het stelsel van de vrije economie op grond van de toetsing van het denkschema der klassieken aan de praktijk vooral in de tijd voor de tweede wereldoorlog, die praktijk zelf gaf trouwens reeds een afwijking te zien van het vrijheidsstelsel. De eerste schreden op het pad der geleide economie zijn reeds gezet. Schrijver wijst op de collectieve arbeidsovereenkomst en de ondernemersovereenkomsten, welke zich ook tot de internationale markt hebben uitgestrekt. Schrijver betoogt immers, dat in het voorgestane stelsel leiding niet alleen een zaak is van de overheid. In tal van gevallen nam de overheid de leiding op zich. Met een bespreking van de maatregelen voor de verschillende onderdelen van de volkshuishouding besluit schrijver het vierde hoofdstuk gewijd aan het kwijnen van de vrije economie.

Het volgende hoofdstuk heeft betrekking op de vorm van geleide economie, zoals wij thans kennen. Wij leven in een tijd van ernstig gebrek. Terecht stelt schrijver voorop, dat de maatregelen, sinds de bevrijding genomen, niet als dé praktijk van de geleide economie mogen worden aangemerkt. Over de noodzaak van verregaand ingrijpen van overheidswege onder de heersende abnormale omstandigheden bestaat weinig verschil van mening. Belangrijker is echter de vraag, of in de toekomst de weg der geleide economie verder moet worden opgegaan. Deze vraag behandelt schrijver in het zesde hoofdstuk. Het antwoord luidt bevestigend. De pogingen met de middelen der vrije economie de sociaal-economische problemen, waarvoor onze eeuw is geplaatst, op te lossen, zijn mislukt. De maatschappelijk-economische veranderingen in het laatste tiental jaren waren niet van tijdelijke, maar van structurele aard. Bij het beoordelen van de geleide economie als stelsel voor de toekomst dient, volgens schrijver, voorop te staan, dat het niet gaat om het verzezenlijken van een tot in details in de studeerkamer uitgewerkt economisch stelsel. De werkelijkheid laat zich niet in een schema vatten. Ik moge verwijzen naar mijn hiervoor gemaakte opmerkingen met betrekking tot de veelvormigheid, de wisselende verhouding tussen vrijheid en gebondenheid. Voorts moet, alweer de schrijver, geleidelijk te werk worden gegaan.

Daarna worden enkele lijnen uitgestippeld. Zo acht schrijver vermeerdering van het nationaal inkomen noodzakelijk. Te dien einde worde de arbeidsproductiviteit opgevoerd. Daarvoor is kapitaal nodig. Kapitaalvorming veronderstelt verbruiksbeperking. Daarbij kan een nationale begroting goede diensten bewijzen. Een dergelijke begroting geeft o.m. naast de op te brengen belastingen aan, wat kan worden verbruikt en wat moet worden bespaard. De nationale begroting is een *handleiding* voor de wijze van besteding van het volksinkomen. Men kan zich afvragen wat het karakter van een dergelijke handleiding is. Is zij louter een begroting dan wel een complex van normen in de strikte zin van het woord? Is zij een oriënteringsmiddel voor de overheid en voor het bedrijfsleven, m.n. voor de overheid bij haar pogingen te *bevorderen*, dat b.v. het begrote spaarbedrag wordt gehaald? Of heeft de handleiding het karakter van een norm in de strikte zin, zodat van overheidswege wordt *voorgescreven*, dat het aangegeven spaarbedrag moet worden gehaald, waarbij alle middelen uit het arsenaal van de dwang economie

worden aangewend om het resultaat te bereiken? De schrijver geeft op vragen als deze een antwoord, wanneer hij bij het bespreken van het vraagstuk der industrievestigingen opmerkt, dat: „de maatregelen tot verwezenlijking der geleide economie een meer of minder verstrekkend karakter kunnen dragen. Zo kan men hier door het onthouden of toekennen van faciliteiten met betrekking tot het plaatsen van regeringsorders, het betalen van belastingen, het toekennen van credieten, e.d. stimulerend werken om het gewenste resultaat te bereiken, indien men een dwingend optreden zoveel mogelijk wil voorkomen.” (blz. 52).

Naast het opvoeren der productie is ook de richting van belang. Hiervoor is onder de vigeur der vrije economie de koopkrachtige vraag beslissend. Schrijver wijst op de noodzakelijkheid de productie meer te richten op de voorziening in de primaire behoeften der grote massa. Om met Prof. Veraart te spreken, aan de eubiotische productie dient voorrang te worden verleend. Hieraan annex is het vraagstuk van de verdeling van het maatschappelijk inkomen, waarin, naar 's schrijvers mening, de geleide economie verbetering kan brengen. Aangestipt worden de vormen, waarin de grote massa in het genot kan worden gesteld van een groter deel van het volksinkomen, benevens de economische problemen die hiermee rijzen.

Als voornaamste reden voor geleide economie wordt genoemd het voorkomen en het bestrijden van de massa-werkloosheid. „De vrije economie laat ons” bij het bestrijden hiervan „t taal in de steek”. De politiek van de overheid worde gericht op een gelijkmatiger verloop van het economische leven. In dit verband bespreekt de schrijver de belastingpolitiek, de rente- en credietpolitiek en de politiek ten aanzien van de eigen uitgaven. De aandacht wordt gevraagd voor het plan tot bestrijding der massa-werkloosheid, opgesteld door Beveridge in zijn „Full employment in a free society” (1944). Schrijver heeft reeds eerder in zijn werk meer Engels vergelijkingsmateriaal aangevoerd. Met een verwijzing naar de bijzondere moeilijkheden, die het gevolg zijn van de verbondenheid met het buitenland, wordt het zesde hoofdstuk besloten.

In het volgende hoofdstuk komt schrijver tot een bespreking van de organen der geleide economie. Hiervoor werd er reeds op gewezen, dat in een stelsel van gebonden vrijheid de leiding in handen dient te zijn zowel van bedrijfslichamen als van de overheid. Hiermede staan wij voor de problematiek van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Uit de stroom van literatuur, die is losgekomen op de openbaarmaking van het Voorontwerp van Wet op de Bedrijfschappen, noemt schrijver met name de Proeve van een Ontwerp van Wet op de Bedrijfschappen en de Sociaal-Economische Raad, uitgegeven door het Centrum voor Staatkundige Vorming. Schrijver bepaalt zich tot de verhouding van Overheid en georganiseerd bedrijfsleven. Hij gaat er van uit, dat: „de bemoeienis der overheid zo beperkt mogelijk moet zijn en dat het bedrijfsleven niet meer aan banden moet worden gelegd dan noodzakelijk is” (blz. 88). Kan de taak van de overheid tegenover ee bedrijfsorganisaties nader worden omschreven? Velen zijn, aldus schrijver, van mening, dat die taak zich tot toezicht moet beperken. De overheid ziet toe, dat de besluiten van de bedrijfschappen niet strijdig zijn met het algemeen belang. Zij, die deze opvatting zijn toegedaan, zien de taak van de overheid naar 's schrijvers mening te beperkt. Taak van de overheid is niet alleen *toezicht te houden*, maar ook te *stimuleren* en *bindende aanwijzingen* te geven. Gelukt het niet een bedrijfschap tot vrijwillige medewerking te bewegen, dan worde de weg der bindende aanwijzingen betreden. Blijft het bedrijfschap dan nog in gebreke, dan doet de overheid het zelf. Ook de zoëven genoemde Proeve van het Centrum kent de instelling van de bindende aanwijzingen van overheidswege. De ministeriële bevoegdheid, bindende aanwijzingen te geven, geldt echter volgens de Proeve slechts gedurende de tijd, door de wet te bepalen. In tijden, zo luidt de toelichting, van grote onevenwichtigheid op sociaal-economisch gebied kan een dergelijke bevoegdheid niet worden gemist. Schrijver

staat een ogenblik stil bij de figuur van de voorzitter en de waarnemers van overheidswege, die de Proeve van het Centrum wil creëren, en de figuur van de commissaris uit het zogenaamde Voorontwerp-Vos. Deze figuren markeren de verschillende opvattingen aangaande het karakter van het bedrijfsschap. Schrijver zal dit niet willen ontkennen, maar meent toch, dat allerlei modificaties mogelijk zijn.

In het achtste hoofdstuk behandelt schrijver de geestelijk en maatschappelijke toestand in verband met de geleide economie. De maatschappelijke vrijheden van beroepskeuze en verbruik onderwerpt hij aan een speciale beschouwing. Het boek wordt besloten met de opmerking dat het Nederlandse volk met de volkeren van West-Europa staat voor de oplossing van het probleem, hoe de heerschappij van het kapitalisme te breken zonder het volk over te leveren aan „een andere en nieuwe dictatuur”.

Tot slot moge ik wijzen op de betekenis van de doelloorzakelijke beschouwingswijze naast de werkoorzakelijke, waar het gaat om de beordeling van de geleide economie als stelsel. Het is niet alleen van belang te weten, wie leiding geeft en op welke wijze, maar ook waarheen die leiding ons voert. De opvattingen aangaande het algemeen welzijn is beslissend. Is het verwonderlijk, dat de vrijheid geweld lijdt, waar naar het inzicht van de leiding dat welzijn enkel en alleen materieel is bepaald. De vrijheid, dat wezenselement, ook van de geleide economie, is eerst veilig wanneer ook de geestelijke geaardheid van het algemeen welzijn wordt erkend.

De lezing van het boekje van Mr. Dr. van Rhijn beveel ik gaarne aan. Het stelt het probleem, belicht het van verschillende zijden, waarbij de sociaal-economische begripelijkwijze op de voorgrond staat. De beknoptheid van het geschrift, zijn overzichtelijkheid en duidelijkheid maken het de lezer gemakkelijk.

Drs. J. AARDEN.

Katholiek Staatkundig Maandschrift

Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering,
Drs. A. H. M. Albrechts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L.
de Block, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings

Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRAVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRAVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F 7.50 PER JAAR (F 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG 1

15 JANUARI 1948

No. 11

DE VERHOUDING VAN HET RIJK TOT DE WEST

Inleiding door Mr. G. C. J. D. Kropman op het
Partijcongres der K.V.P. 25 October 1947

Wie in een kort bestek moet uiteenzetten de verhouding tussen het Rijk en de West, weet tevoren, dat hij zeer onvolledig zal moeten zijn. Hij zal zich moeten beperken tot de staatsrechtelijke verhouding en deze alleen maar kunnen schetsen in hoofdlijnen.

Ik zal allereerst enkele opmerkingen maken over de tegenwoordige verhouding, daarna — doch zeer kort — zou ik iets willen zeggen over het nationalisme in de West en tenslotte zal ik aangeven, welke de hoofdlijnen van de toekomstige verhouding zouden kunnen zijn.

De tegenwoordige verhouding.

1. Aanvankelijk d.w.z. tot vóór de Franse revolutie werden de koloniën door Nederland beschouwd als *bezittingen*, als objecten, welke ten bate van het moederland werden ge-exploiteerd. Deze opvatting moest — althans in theorie — plaats maken voor de leer van de *liberté* en *égalité*. Ik zeg in theorie, — de praktijk bleef dezelfde en onze Grondwetten spraken dan ook van „bezittingen van den Staat in andere werelddelen”. Het was eindelijk Thorbecke in zijn „Aanteekeningen”, die er op wees, dat de koloniën een *gedeelte* zijn van het Rijk, het koloniaal gebied is *Nederlands* gebied, de ingezetenen zijn *Nederlandse* onderdanen. In artikel I van de Grondwet van 1848 werd dan ook, zoals Struycken (Verzamelde

Werken pag. 219) het noemt, „de *principiële gelijkstelling* van het *staatsrechtelijk* karakter van het grondgebied in de koloniën met dat van het moederland vastgelegd”. In de Grondwet van 1922 werd de laatste evolutie voltrokken: Het woord koloniën werd geschrapt en artikel I luidt sindsdien: Het Koninkrijk der Nederlanden omvat het grondgebied van Nederland, Nederlands Indië, Suriname en Curaçao.

Wat betekent deze begrips-omschrijving? Zij betekent, dat in 1922 de koloniale status is opgeheven, dat de bevolking van Suriname en Curaçao om ons tot „de West” te bepalen — deel uitmaakt van de *Nederlandse volksgemeenschap* — niets minder, maar ook niets *méér*. Want het zegt *niets* omtrent de staatkundige rechten van de bevolking van Suriname en Curaçao.

Hoe weinig die wijziging van artikel I betekent blijkt uit het blijven voortbestaan van de z.g. koloniale artikelen in de Grondwet, de artt. 62, 63 en 64.

Ik citeer deze artikelen en bepaal mij alleen tot Suriname en Curaçao en ik vraag Uw aandacht voor de *vele* malen, dat het woord „*de wet*” wordt gebruikt.

Artikel 62. De Koning heeft het opperbestuur over Suriname en Curaçao. Voor zoveel niet bij de Grondwet of bij de wet (d.w.z. de Nederlandse wet: dus de Nederlandse regering en de Nederlandse volksvertegenwoordiging) bepaalde bevoegdheden aan den Koning zijn voorbehouden wordt het algemeen bestuur in *naam* des Konings uitgeoefend in Suriname en Curaçao door de Gouverneurs „op de wijze door de wet (dit is de Nederlandse wet) te regelen”.

Artikel 63. De staatsinrichting van Suriname en Curaçao wordt door de wet (dat is weer: de Nederlandse wet) vast gesteld. Andere onderwerpen worden door de wet (de Nederlandse wet) geregeld, zodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan. Behoudens bij de wet (de Nederlandse wet) te bepalen uitzonderingen wordt, op de wijze bij de wet (de Nederlandse wet) te regelen, het vertegenwoordigend lichaam van het betrokken gebied *gehoord*.

Overvloedig het bepaalde in het eerste lid van dit artikel wordt de regeling van de inwendige aangelegenheden van Suriname en Curaçao overgelaten aan aldaar gevestigde organen, op de wijze bij de wet (de Nederlandse wet) vast te stellen, tenzij bij de wet (de Nederlandse wet) de bevoegdheid tot regeling van bepaalde onderwerpen of voor bepaalde gevallen aan den Koning is voorbehouden.

Artikel 64. De verordeningen, vastgesteld door de in het tweede lid van het vorige artikel bedoelde organen, kunnen op grond van strijd met de Grondwet, met de wet (de Nederlandse wet) of met het algemeen belang, bij de wet (de Nederlandse wet) worden vernietigd. Zodanige verordeningen kunnen door den Koning worden geschorst op de wijze bij de wet (de Nederlandse wet) te bepalen.

U ziet: hoewel de koloniale status bij artikel I is opgeheven,

hoewel de bevolking van Suriname en Curaçao is opgeheven tot lidmaat van de Nederlandse volksgemeenschap, dit betekent allerminst, dat die bevolking ook dezelfde staatkundige rechten zou hebben als de Nederlandse bevolking. Integendeel. Feitelijk staat de bevolking van Suriname en Curaçao staatsrechtelijk onder voogdij van Nederland. Het merkwaardige is, dat men in 1936, toen de Staatsregeling voor Suriname en de Staatsregeling voor Curaçao tot stand kwam — natuurlijk bij de *wet*, dus de Nederlandse wet — zoveel mogelijk die Grondwettelijke voogdij trachtte te versterken in plaats van ze lossen te maken!

Er is — wat wij tegenwoordig noemen — een gebiedsdeel Curaçao en een gebiedsdeel Suriname. Zij liggen vijf uur vliegen of ± 1500 km. van elkaar. Zij hebben een zeer verschillende geschiedenis, en zeer verschillende bevolking. Niettemin is de Surinaamse Staatsregeling tot in de kleinste onderdelen gelijklopend met de Curaçaose staatsregeling, op een hoogst enkele uitzondering na is de ene een copie van de andere. Dit getuigt al van weinig bezorgdheid om bij de opstelling van een staatsregeling rekening te houden met de essentialia van het gebiedsdeel. Bovendien komen in beide Staatsregelingen nog steeds enige zéér verouderde bepalingen voor. In artikel 4 der Surinaamse Staatsregeling en in hetzelfde artikel der Curaçaose Staatsregeling lees ik: Slavernij wordt in Suriname (Curaçao) niet geduld! Nog fraaier is de bepaling van artikel 162: Het aanmoedigen van arbeidszin en het weren van luiheid en ledigheid bij de onvermogen bevolking (niet bij de gewone burgers!) is een onderwerp van aanhoudende zorg van den Gouverneur.

Voogdij.

Gaan wij nu de beide, zo goed als gelijklopende, Staatsregelingen na, dan blijkt het volgende:

De Kroon heeft het opperbestuur en de Gouverneur heeft het Algemeen Bestuur. Maar deze Gouverneur, die verantwoordelijk en alléén verantwoordelijk is tegenover de Kroon, dat wil in de practijk zeggen: tegenover de Minister voor de Overzeese Gebiedsdelen, deze Gouverneur is zelfs in inwendige aangelegenheden van het gebiedsdeel afhankelijk van Den Haag. Immers, hoewel in artikel 63 tweede lid Grondwet bepaald wordt, dat de regeling van de inwendige aangelegenheden van Suriname en Curaçao „overgelaten” wordt aan de aldaar gevestigde organen (dat is practisch de Gouverneur), tenzij bij de wet de bevoegdheid tot regeling van *bepaalde* onderwerpen of van *bepaalde* gevallen aan den Koning is voorbehouden — is de practijk dat de staatsregeling van 1936 *onbepaalde* bevoegdheden aan de Kroon voorbehoudt! Want wel is in de Grondwet het beginsel aanvaard: de Kroon het opperbestuur, de Gouverneur het Algemeen Bestuur, maar de beide Staatsregelingen van 1936 hebben dit gefrustreerd en in artikel 29 bepaald:

De Gouverneur oefent in naam en als vertegenwoordiger des Konings en . . . met *inachtneming van de voorschriften dezer wet*” (dit is de Nederlandse wet) „*alsmede van 's Konings* aanwijzingen” het algemeen bestuur uit over Suriname (Curaçao) en is aldaar bekleed met de uitvoerende macht. Hij is voor zijn doen en laten verantwoordelijk aan den Koning”.

„Met inachtneming van 's Konings aanwijzingen” d.w.z. met inachtneming van de aanwijzingen van den *Minister*.

Het woord „volksvertegenwoordiging” komt in geen van beide Staatsregelingen voor. Wel komt in artikel 91 het woord „vertegenwoordigend” voor : De Staten maken het *vertegenwoordigend* lichaam van Suriname (Curaçao) uit.

Wat wil dit zeggen ?

De Staten bestaan (in Suriname en in Curaçao) uit 15 leden. Tien daarvan worden gekozen en vijf benoemd door de Gouverneur. Deze tien worden gekozen niet bij algemeen kiesrecht, maar door Nederlandse onderdanen van 25 jaar of ouder, die voldoen aan bepaalde eisen. Gevolg van deze bepaling is bijv., dat van de \pm 180.000 inwoners van Suriname slechts ongeveer 3000 het kiesrecht hebben. De bevoegdheden van de Staten zijn gering : De Gouverneur dient een ontwerp in en de Staten kunnen het goedkeuren of afkeuren. Zij kunnen ook wijzigingen aanbrengen, maar als de Gouverneur het met die wijzigingen niet eens is, dan heeft de Gouverneur het recht de landsverordening *niet* vast te stellen. Als de Staten een ontwerp niet goedkeuren of als de Gouverneur het niet eens is met een wijziging, dan kan hij binnen zes maanden hetzelfde ontwerp ongewijzigd of door hemzelf gewijzigd nogmaals ter goedkeuring aanbieden aan de Staten en als dan nog geen overeenstemming is verkregen, kan de regeling buiten de Staten om, bij algemene maatregel van bestuur worden vastgesteld.

U ziet : voorgedij ! Ik kan nu wel doorgaan met tal van andere voorbeelden, maar ik zal dit nalaten. Merkw aardig is wel, dat dit alles nog in 1936 kon worden vastgesteld. Op 1 April 1937 traden de Staatsregelingen in werking, die vandaag-de-dag, vijf jaren na de Koninklijke rede nog steeds gelden.

De Koninklijke rede.

2. Ik herinner er aan, dat in deze Koninklijke rede er op wordt gewezen, dat de wil en het vermogen tot harmonisch en vrijwillig samengaan der Gebiedsdelen sedert de laatste jaren aanwezig zijn. „Een op dien grondslag gevestigde rijkseenheid — aldus de Koningin — stuurt aan op de verwezenlijking van het doel, waarvoor de Verenigde Naties strijden, zoals dit onder meer in het Atlantic Charter is belichaamd en waarmee wij aanstonds konden instemmen, omdat het de grondslagen bevat van onze eigen opvatting van recht en vrijheid, waarvoor wij

in den loop der geschiedenis goed en bloed geofferd hebben. Ik stel mij voor, zonder vooruit te lopen op de adviezen der rijksconferentie, dat zij zich richten zullen op een rijksverband, waarin Nederland, Indonesië, Suriname en Curaçao tezamen deel zullen hebben, terwijl zij ieder op zich-zelf de eigen inwendige aangelegenheden in zelfstandigheid en steunend op eigen kracht, doch met den wil elkander bij te staan, zullen behartigen. Ik meen, dat zulk een zelfstandigheid en samenwerking aan het Rijk en zijn delen de kracht kunnen geven om hun verantwoordelijkheid naar binnen en naar buiten ten volle te dragen”.

Deze rede heeft in de West iets los gemaakt. Er bestond daar *niet* een nationalistische beweging, zoals wij die lang vóór de oorlog in Oost Indië gekend hebben. Daarvoor was de bodem ook niet geschikt. In de West geen eeuwen-oude cultuur, geen Aziatisch voor den Europeaan bijna onbegrijpelijk ziele-leven, geen langzaam opkomend verzet. De geschiedenis van het vrije volk in Suriname en de Ned. Antillen is nog jong.

In 1863 — dat is dus pas 80 jaar geleden — werd de slavernij afgeschaft. In Suriname vinden we ongeveer 3000 Indianen, 20.000 Bosnegers, 70.000 Creolen, 2000 Chinezen, 46.000 Hindostanen, 32.000 Javanen en ongeveer 1000 Nederlanders, tesamen ongeveer 170.000 inwoners verdeeld over zeer verschillende en zeer uiteenlopende rassen. Het ligt voor de hand, dat bij deze samenstelling een nationalistisch streven niet kan ontstaan. Maar er ontstond wel iets anders: deze groepen ontwikkelden zich, eerst langzaam en spoedig daarna, vooral door de arbeid van Missie en Zending, in toenemende mate. Wie in Suriname komt wordt getroffen door de arbeidzaamheid der bevolking en door haar ontwikkeling; men vindt onder hen geneesheren, practizijns (advocaten), bestuurs-ambtenaren, groothandelaren etc. Ik zal de laatste zijn om te zeggen, dat er in Suriname niet nog veel te doen is op haast ieder gebied, maar ontkend kan niet worden, dat de bevolking tot een zekere politieke rijpheid is gekomen, welke dringend eist, dat aan de zoeven geschetste bevoogding van uit ons land een einde komt.

Hetzelfde is het geval met de Ned. Antillen, dus met de Beneden-windse eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba en de Boven-windse eilanden St. Maarten, Saba en St. Eustatius. Ook hier werd in 1862 de slavernij afgeschaft, maar hier is de ontwikkeling geheel anders geweest en *te* zeer verscheiden om dit in enkele regelen te beschrijven. Maar dit is wel zeker, dat ook in de Ned. Antillen een sterke ontwikkeling heeft plaats gevonden, vooral op Curaçao en Aruba, mede door de grote oliebedrijven en het havenverkeer op Curaçao. Ook in de Ned. Antillen is geen sprake van een nationalistische beweging, maar wel — evenals in Suriname — een zeer sterk verlangen om eigen zaken zelf te regelen, terwijl in beide Gebiedsdelen een sterke overtuiging bestaat, dat de eeuwenoude band met Nederland bestendig moet blijven.

Twee problemen.

Ik raak hier aan twee problemen: de staatsregelingen in Suriname en de Ned. Antillen en de verhouding tussen Nederland enerzijds en Suriname en de Ned. Antillen anderzijds. Het gaat thans alleen over het laatste probleem. Maar beide problemen houden toch met elkaar verband. Daarom kan het eerste probleem toch niet geheel onbesproken blijven.

Voorop gaat de opmerking, dat als gezegd kan worden, dat de bevolking in de West tot politieke rijpheid is gekomen, men wèl moet begrijpen, dat het begrip „politieke rijpheid” in de West niet geheel gedekt wordt door den inhoud van het begrip, dat wij in Europa kennen. In de West heerst een geheel anders geaard politiek leven dan hier in Nederland, men is op menig punt — begrijpelijk — nog onervaren, men tast nog in onzekerheid en de techniek van het partij-wezen is er nog vrijwel onbekend. Maar daartegenover bestaat er een grote belangstelling voor het eigen land en de eigen bevolking, een grote belangstelling voor de daden van regering en gouvernement, en een bereidheid om den last van eigen verantwoordelijkheid te dragen. Ik geloof wel, dat in den beginne de politieke ongeschooldheid, het gemis aan routine en ervaring oorzaak zal zijn van enige moeilijkheden, maar van den anderen kant ben ik ervan overtuigd, dat het verkeerd zou zijn ons tevreden te stellen met „zo weinig mogelijk autonomie”. Niet alleen dat dit mee zou brengen voortdurende onrust en dat dit het — vooral in Suriname — bestaande wantrouwen aanmerkelijk zou doen toenemen, maar bovendien zou dit niet in overeenstemming zijn met de Koninklijke rede van December 1942, en evenmin met de staatkundige ontwikkeling, welke zich voltrekt in een aantal in de buurt van de West liggende gebieden, zoals Jamaica, Trinidad, Porto Rico en de Virgin Islands. Een spoedige en radicale herziening van de beide Staatsregelingen is dan ook noodzakelijk, een herziening waarbij 1e. zoveel mogelijk rekening dient gehouden te worden met de wensen, welke door de West-Indische delegaties verleden jaar ter kennis zijn gebracht van de Nederlandse Regering; waarbij 2e organen van wetgeving en bestuur worden ingesteld, welke overeenstemmen met de in ons land bestaande organen en 3e de staatsregeling zal worden vereenvoudigd en tal van onderwerpen worden overgelaten aan den landelijken wetgever. Uitgaande van deze grondslagen lijkt het dan ook gewenst, dat op den kortst mogelijken termijn in Suriname en in de Ned. Antillen zal komen een volksvertegenwoordiging, gekozen rechtstreeks bij algemeen kiesrecht voor de regeling van interne aangelegenheden met een eigen bestuur, dat aan de volksvertegenwoordiging verantwoordelijk is. Aan den top der uitvoerende macht zal een Gouverneur moeten staan, er zal moeten komen een doelmatige bestuurlijke en financiële decentralisatie en de rijksdelen zullen in Nederland

vertegenwoordigd dienen te zijn teneinde betrokken te worden bij de behandeling van rijkszaken.

Wat den Gouverneur betreft, hij zal als orgaan van het Koninkrijk in Suriname en de Ned. Antillen benoemd en ontslagen worden door de Kroon. Met de interne aangelegenheden zal hij slechts in zoverre zich bezighouden, dat hij er tegen waakt, dat de organen van wetgeving en bestuur blijven binnen de grenzen van hun bevoegdheid en zich houden aan de Grondwet. Hij zal eventueel een schorsingsrecht hebben, het vernietigingsrecht wordt door de Kroon uitgeoefend. Bovendien zou hen het recht toekomen de Staten te ontbinden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven.

Ik zou een dergelijk stelsel willen aanbevelen — in grote lijnen. Nog eens : de politieke rijpheid in de West is een andere dan hier in Europa. Zij uit zich niet in gedisciplineerde partijen. Het is alles een weinig primitief en het kan ook niet anders, want er is pas in de laatste 80 jaar sprake van een vrij volk. En 80 jaar in het leven van een volk is niet veel. Daarom valt het op, dat in deze tachtig jaar de ontwikkeling van het volk zó is toegenomen. De band tussen volk en bodem is sterk. Tal van Surinamers hebben hun land verlaten, omdat Suriname verarmd en verwaarloosd is, maar diezelfde Surinamers zijn bereid terug te keren zodra er voor hen levensmogelijkheid bestaat. „De liefde tot zijn land is ieder aangeboren” geldt ook en in sterke mate voor de West. En vandaar ook de politieke belangstelling, de belangstelling in alles wat Suriname en de Antillen aangaat, wat zich b.v. uit in de pers. Ook van deze pers kan men zeggen, dat zij niet staat op de hoogte van de Europese pers. Natuurlijk niet — maar primitief en ongekunsteld komt in deze pers steeds tot uiting de liefde tot land en volk en ook : de onbevredigdheid van den tegenwoordigen staatkundigen toestand.

Ik zelf heb dat ervaren toen ik met de Parlementaire Commissie in de West was. Wij hebben tal van politieke, sociale en culturele delegaties ontvangen en besprekingen met hen gevoerd. Het was treffend hoe bij deze besprekingen altijd de „teneur” van het onderhoud was : het algemeen welzijn, de zorg voor het onderwijs, zorg voor geregelde sociale toestanden, zorg voor verdere culturele ontwikkeling. Er ontstond tussen die delegaties en de Parlementaire Commissie een band van vertrouwen. Er is geen sprake van dat men zich zou willen afscheiden, — onze eerste ontmoeting op den weg van het Surinaamse vliegveld naar Paramaribo was bij een erepoort, waar een delegatie van Hindostaanse mannen en vrouwen ons opwachtte en zij begon met een aanhankelijkheids-betuiging aan Nederland en Oranje. En ik kan mij bijna geen organisatie herinneren, met wie wij gesproken hebben, of de band tussen Nederland en de West kwam aan de orde : men wilde dien band versterken. Van den anderen kant moet ik er hier ernstig op wijzen dat vooral in Suriname het wantrouwen begint op te komen. Het

duurt te lang ! Men gaat geloven, dat Nederland de vervulling van de koninklijke belofte op de lange baan wil schuiven. Dat is een gevaarlijke toestand ! In ieder land vindt men min of meer revolutionaire elementen. Ook in Suriname en in Curaçao. Naar mijn mening hebben zij *nog* niet enige aanhang van betekenis gekregen, maar ik waarschuw ernstig: dit kan veranderen ! De bevolking in de West is niet zo nuchter en berekend als de bevolking in Nederland. Juist omdat de politieke en sociale organisatie nog zwak is, valt het gemakkelijk wantrouwen te wekken en als dat er eenmaal is zal het buitengewoon moeilijk vallen dit weg te nemen.

Men gevoelt èn in Suriname èn in de Antillen, dat de huidige staatkundige verhouding niet bestendig kan blijven. Men wil eigen zaken zelf doen en men voelt zich daartegen opgewassen. Ik ben ervan overtuigd, dat de practijk niet mee zal vallen, maar ik ben er óók van overtuigd, dat deze van nature intelligente volken in staat zullen zijn de moeilijkheden te overwinnen.

En daarom is mijn overtuiging : Het is nodig, het is *dringend* nodig, zo spoedig mogelijk een einde te maken aan de „bevoogding” en een staatkundigen toestand te scheppen waarbij inderdaad de interne aangelegenheden, de landsaangelegenheden door de eigen bevolking worden behartigd.

Is daarvoor algemeen kiesrecht nodig ? M.i. ja. Al voeg ik daar direct aan toe, dat de toekenning van het kiesrecht geen eenvoudige zaak zal zijn. Het beginsel van het algemeen kiesrecht sta voorop en de uitwerking zij zo ruim mogelijk. Maar in Suriname zijn 20.000 Bosnegers en 3000 Indianen. De Parlementaire Commissie heeft hun nederzettingen bezocht en ik voor mij ben ervan overtuigd, dat het verkeerd zou zijn bij hen het individueel kiesrecht in te voeren. Zij nemen in het Surinaamse volk een zeer bijzondere plaats in, staan buiten de sociale en economische verhoudingen en hun politieke ontwikkeling en belangstelling is dermate gering, dat toekenning van kiesrecht niet verdedigd kan worden. Iets anders ware het hun deelgenootschap aan het Surinaamse volksleven tot uiting te brengen door een stelsel van kies-mannen. Dit lijkt mij een onderwerp voor de Rondetafelconferentie, in ieder geval een onderwerp, dat bij de kiesrecht-regeling onder de ogen moet worden gezien.

Ook op de Antillen vnl. op Curaçao en Aruba zal de kiesrecht regeling onderwerp moeten zijn van studie. Op beide eilanden is, in verband met de grote olie-ondernemingen, de bevolking staatkundig zéér gevarieerd. Gouverneur Kasteel heeft mij eens gezegd, dat er op Curaçao en Aruba niet minder dan vijftig nationaliteiten vertegenwoordigd zijn. En dat is niet het ergste. Er zijn tal van gevallen, waarin iemand de gelukkige drager is

van twee of drie nationaliteiten. De kiesrecht-regeling, de bevoegdheid om deel te nemen aan de samenstelling van de de volksvertegenwoordiging, zal daarmee rekening dienen te houden.

Ik herhaal: het zal niet alles gemakkelijk zijn, maar met minder kunnen wij niet voor den dag komen, omdat m.i. het volk politiek rijp is.

Langs deze lijnen zou een herbouw van de staatkundige regeling in Suriname en de Ned. Antillen tot stand kunnen komen en aldus zouden de partners van het Rijk in Europa hun verhouding kunnen regelen.

3. Wij gaan hierbij uit van het feit, dat zowel in de Ned. Antillen als in Suriname de overtuiging bestaat, dat de band met Nederland moet blijven bestaan en zo mogelijk nog sterker moet worden. Wij zien deze band niet als een lei-band maar als een Rijksverband, waarin de drie delen — die volgens de koninklijke rede ieder op zich zelf de eigen inwendige aangelegenheden in zelfstandigheid en steunend op eigen kracht, doch met den wil elkander bij te staan, zullen behartigen — aan elkaar verbonden zullen zijn. De vraag is, *hoe* deze band geformeerd zal moeten worden. Deze band zal des te sterker zijn, naarmate de belangstelling van Nederland in aangelegenheden van Suriname en de Ned. Antillen en de belangstelling van Suriname en de Ned. Antillen in Nederlandse aangelegenheden groter is, niet alleen in politieke, maar ook in sociale, economische en culturele aangelegenheden. Die belangstelling zal zich ook moeten uiten in daden: zowel de wederopbouw van Suriname als bijv. de outillage van het lucht- en scheepvaartverkeer in de Ned. Antillen zal de daadwerkelijke hulp van Nederland nodig hebben. In dit licht bezien zal dus gestreefd moeten worden naar een sterke en duurzame verbinding tussen de drie delen en daaraan zal uiting moeten gegeven worden door een Statuut, dat de verhouding regelt tussen Nederland en Suriname en de Ned. Antillen.

Men kan deze verhouding op verschillende manieren construeren. In de rede van de Koningin van 1942 wordt niet uitgegaan van een bepaalde rijks-structuur. Men kan als voorbeeld nemen de constitutie van de Commonwealth of Australia, men kan de structuur van de Verenigde Staten van Noord-Amerika min of meer imiteren, men kan tot grondslag nemen de Zwitserse-Bondsstaat of de Unie van Zuid-Afrika of die van Canada. In de overeenkomst van Lingadjatti wordt in art. 6 gesproken van de omzetting van het Koninkrijk der Nederlanden, omvattende Nederland, Nederlands Indië, Suriname en Curaçao, in de Nederlandse Unie, die zou bestaan enerzijds uit het Koninkrijk der Nederlanden, omvattende Nederland, Suriname en Curaçao en anderzijds de Verenigde Staten van Indonesië. Maar het tweede lid van art. 6 laat onverkort de mogelijkheid tot nadere regeling van de verhouding tussen Nederland en de West. Door dit artikel

wordt dus geopteerd voor wat betreft het Koninkrijk nieuwe stijl voor de oprichting van een staat, in een nader vast te leggen verhouding omvattende Nederland, Suriname en de Antillen, die in een Unie met de Verenigde Staten van Indonesië zal gaan samenwerken voor de behartiging van de gemeenschappelijke belangen.

Decentralisatie.

Uitgaande van de Koninklijke rede van 1942 als *algemeen* richtsnoer, van het bepaalde in art. 6 van Lingadjatti als *nadere* richtlijn, en zich plaatsende in de sfeer van de Verklaring nopens de z.g. niet zelfbesturende gebieden uit het Handvest der Verenigde Naties meen ik, dat de meest wenselijke verhouding tussen Nederland en Suriname en de Antillen tevens moet uitgaan van de feiten en omstandigheden, zoals die bij ons en in de West zich ontwikkeld hebben en thans bestaan. En dan zou m.i. het meest aanbevelenswaardige zijn een stelsel, dat in hoofdzaken neerkomt op de volgende structuur welke uitgaat van het bestaan van drie publiekrechtelijke gemeenschappen, van drie „landen”. Het spreekt vanzelf, dat ieder „land” zijn eigen interne, zijn eigen binnenlandse aangelegenheden zelf regelt. De vraag is echter: wat is een binnenlandse aangelegenheid. Men kan dit het best negatief omschrijven door: landsaangelegenheid is alles wat niet is staats-of-rijksaangelegenheid. Natuurlijk kunnen hierover meningsverschillen ontstaan. Daarom ware aan te bevelen in de toekomstige Rijks-Grondwet op te nemen een bepaling, welke inhoudt wat tot de categorie staats- en rijksaangelegenheden behoort.

Ik denk hierbij aan art. 7 lid 3 van Lingadjatti, „Als gemeenschappelijke belangen worden aangemerkt: samenwerking inzake buitenlandse betrekkingen, defensie en voorzover nodig, finantiën alsmede nopens onderwerpen van economischen en culturelen aard, en aan art. 10 van Lingadjatti dus betreffende de verzekering van de rechten van beide partijen jegens elkander en de waarborgen voor de nakoming hunner onderlinge verplichtingen de verzekering van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden waarnaar ook het Handvest der Verenigde Naties verwijst. Ik denk aan het belangrijke vraagstuk van het uniforme staatsburgerschap, aan deelname van de West aan delegatie bij de U.N.O. of bij Benelux, aan vertegenwoordigers van Nederland in de delegaties bij de Garribean Committee of de Pan Amerikaanse Unie.

Daarnaast zou ook een Rijksraad — waarover straks — aangelegenheden kunnen aanwijzen als te zijn rijksaangelegenheden.

Wanneer aldus de beide terreinen zijn afgeperkt — nl. het terrein van de landsaangelegenheden en het terrein van de rijksaangelegenheden, dus van de aangelegenheden waarbij de belangen der drie partners betrokken zijn, dan komt de vraag

langs welke wegen deze belangen het best verzorgd zullen worden. Het zou van het grootste belang zijn voor de versterking van het Rijksverband indien vertegenwoordigers van Suriname en de Ned. Antillen ten nauwste betrokken worden bij alles wat betrekking heeft op de Rijksaangelegenheden. Daaruit vloeit o.a. voort, dat het gewenst is, dat er komt een Rijkskabinet waarin deze vertegenwoordigers zitting hebben naast de Ministers van het Nederlands kabinet. Ik laat daar of dat nu twee (voor ieder gebiedsdeel één) of een minister zal moeten zijn. Zij zullen — evenals de Nederlandse ministers — benoemd en ontslagen worden door de Kroon, zij zullen in den ministerraad zitting hebben en een effectieve stem uitbrengen in rijksaangelegenheden en een adviserende stem in Nederlandse aangelegenheden. Hun bijzondere taak is voornamelijk de zorg, dat de wetten van resp. Suriname en de Ned. Antillen niet in strijd komen met het Staatsbelang of de Staatswetten.

Uitgaande van denzelfden gedachtengang : het betrekken van Suriname en de Ned. Antillen bij de zaken des Rijks lijkt het aangewezen, dat worde ingesteld een Rijksraad, paritair samengesteld, dus uit evenveel vertegenwoordigers van Nederland als van Suriname en van de Ned. Antillen. Deze vertegenwoordigers dienen te worden aangewezen resp. door de Ned. regering, door het Surinaamse bestuur en door het bestuur der Ned. Antillen. De leden zullen verantwoordelijk zijn tegenover het College dat hen benoemt, wat tot uiting zal komen bij de hernieuwing van hun mandaat. De taak van dezen Rijksraad zal zijn onderwerpen aan te wijzen — voorzover de Grondwet dat niet doet — welke als rijksaangelegenheden moeten worden beschouwd en wel of zelfstandig of op aanvraag van een lid van het rijkskabinet, indien dit lid zich niet met de mening van de overige leden van het rijkskabinet omtrent dit punt kan verenigen.

En wederom uitgaande van den gedachtengang : gezamenlijke verzorging van de rijksbelangen, het betrekken van de belangstelling van Suriname en de Ned. Antillen bij de Nederlandse aangelegenheden en omgekeerd van Nederland bij de Surinaamse en de Antilliaanse aangelegenheden zal de Rijksgrondwet moeten voorschrijven, dat het Parlement wordt uitgebreid met vertegenwoordigers van Suriname en de Ned. Antillen, met adviserende stem bij Nederlandse en met effectieve stem bij rijksaangelegenheden. De benoeming van deze leden zou kunnen geschieden door de Staten, resp. van Curaçao en Suriname en hun aantal zou nader te bepalen zijn. Uiteraard zou het aantal niet alleen bepaald moeten worden naar het aantal inwoners.

Tenslotte zou ook de Raad van State dienen te worden aangevuld met vertegenwoordigers van Suriname en de Ned. Antillen.

Ik geef toe, dat dit zeer ingrijpende hervormingen zijn, maar ik meen, dat de politieke ontwikkeling van Suriname en de Ned. Antillen op dusdanig niveau is gekomen, dat deze hervormingen

verantwoord zouden zijn. Deze hervorming zal de drie partners dichter bij elkaar brengen, zij zal de belangstelling in elkaars belangen en behoeften ontwikkelen en zij zal daardoor het Rijksverband versterken.

Deze hervormingen zijn niet alleen ingrijpend, zij zijn, zeker wat de staatsregeling betreft, urgent. De koninklijke rede dateert van begin December 1942 — het is thans einde October 1947. Het uitstel — het lange uitstel, hoe ook begrijpelijk en verklaarbaar — heeft wantrouwen gewekt en het wantrouwen is in dit soort van zaken een gevaarlijk euvel. Daarom moge ten slotte de wens worde uitgesproken, dat deze hervormingen spoedig hun beslag zullen krijgen, dat de Ronde Tafel-Conferentie spoedig zal bijeenkomen en dat deze Ronde Tafel Conferentie een constitutief karakter zal dragen.

Natuurlijk zal daarbij rekening moeten worden gehouden met de Grondwet, zoals die thans nog luidt. Maar zelfs onder de tegenwoordige Grondwet kan een staatsregeling tot stand komen, waarbij met de zoeven geschetste hervormingen, wat de behartiging der eigen landen-aangelegenheden betreft, kan worden rekening gehouden.

Ook wat de verhouding van Nederland tot de twee Gebiedsdelen betreft kan, zelfs onder deze Grondwet reeds een en ander worden ingevoerd. Geen Grondwetsbepaling verzet er zich tegen, dat een of twee departementen voor West-Indische Zaken worden ingesteld, of dat vertegenwoordigers van Suriname en de Ned. Antillen in den Raad van State worden opgenomen. De Grondwet laat uitbreiding van het aantal leden toe. Zelfs zou men tot de instelling kunnen overgaan van een Rijksraad, al zullen de bevoegdheden aanvankelijk d.w.z. tot aan de tot stand koming van de grote Grondwetsherziening steeds van adviserende aard kunnen zijn. Ook de uitbreiding van het aantal Parlementsleden met vertegenwoordigers der Overzeese Gebiedsdelen zou uiteraard moeten wachten tot de Grote Grondwetsherziening achter den rug is.

Ik moge eindigen met de hoop uit te spreken, dat dergelijke hervormingen die in de West-Indische Commissie, welke onlangs door het Partijbestuur is ingesteld, uitvoerig zijn besproken, spoedig tot stand zullen komen, m.i. zal met de tot stand koming daarvan Nederland een krachtige bijdrage hebben geleverd tot een verdere vreedzame ontwikkeling der drie landen, een ontwikkeling welke onder Gods zegen tevens moge leiden tot versterking van het Rijksverband.

DE STRIJD OM DE VOLKSHOGESCHOOL

De Volkshogeschool is in het midden van de vorige eeuw in Denemarken ontstaan. Zijn schepper, en daardoor de eigenlijke vader van het Volkshogeschoolwerk, is de Deen Grundvig, een merkwaardig veelzijdige en bewegelijke figuur, die een grote rol heeft gespeeld in de theologische en nationale geschiedenis zijner dagen. Theoloog, predikant, dichter en professor, bracht hij de vorming en de gaven mee om zijn voornaamste levenswerk te scheppen: een geheel nieuw type van volksopvoeding, dat een diepgaande invloed heeft uitgeoefend op het Denemarken der negentiende eeuw. Waar de strijd om het wezen van de Volkshogeschool ook in ons land zich mede concentreert om de figuur van haar schepper, is het goed even stil te staan bij de ideeënwereld van Grundvig, en de Deense wereld, waarin deze zich ontwikkelde.

Grundvig.

Men kan zeggen, dat Grundvig als denker en vernieuwer het midden hield tussen twee andere Denen, wellicht niet van groter formaat dan Grundvig maar wel van groter internationale faam: Kierkegaard en Brandes. Sören Kierkegaard vertegenwoordigt de uiterste vleugel van een protestantse Staatskerk, die binnen zo enge nationale grenzen en gebonden aan de Staat van nature de neiging vertoonde om in vormendienst te vervalken en vervlakken. Het Lutherse dualisme tussen Goddelijke Almacht en menselijke armzaligheid kreeg in Kierkegaard een nieuw en nijpend accent. Gekomen uit de romantiek en de daarmede gepaard gaande aesthetische levenshouding, heeft Kierkegaard de formidabele omzwaai naar de volstreekte menselijke onmacht volbracht, en het levensbewustzijn in het religieuze zo afgrondelijk, Pascaliaans uitgesproken, dat hij in deze tijd geldt als een voorloper van het moderne Existentialisme. Kierkegaard's volstreekte tegenpool was Georg Brandes, professor aan de Universiteit van Kopenhagen, pionier der humanistisch-liberale wetenschap en bewonderaar van Nietzsche.

Grundvig houdt het midden tussen deze beide polen, al speelt Brandes in zijn leven en strijd een bewuster rol dan Kierkegaard, die blijkbaar nog op de ontdekking van zijn universele betekenis wachtte. Grundvig was bekommerd om het lot van Denemarken en van de Staatskerk, die ook naar zijn mening aan aderverkalking leed. Theoloog en predikant als hij was, begaf hij zich in het strijdperk der theologie en heeft op zijn beurt zijn opstandigheid met persoonlijke offers moeten bekopen. Aanvankelijk uit

de Staatskerk verwijderd, heeft hij zijn strijd voor de vernieuwing van de school, de verinnerlijking der Kerk en de nationale bewustwording voortgezet; en uiteindelijk, binnen de gegeven menselijke grenzen, gewonnen. Door de protectie van den toenmaligen Deensen Koning heeft hij de weg naar de Kerk eervol teruggevonden en een van zijn grote levenswerken, de stichting van de Volkshogeschool, met succes bekroond gezien.

Vertegenwoordigt Kierkegaard het anti-humanistisch Christendom en Brandes het on-christelijk humanisme, het diepste wezen van Grundvig's boodschap, die hij binnenkerkelijk en in het volkshogeschoolwerk heeft verkondigd, is: „Eerst mens en dan Christen”, Christen-zijn na en dank zij de ontplooiing der natuurlijke vermogens van den mens. Het is deze grondgedachte, waarop zijn latere volgelingen zich herhaaldelijk beroepen, die als het werkbeginsel van zijn onderwijsmethode in de Volkshogeschool moet worden beschouwd.

De tegenstelling tussen Grundvig en Brandes was niet enkel die tussen platteland en grote stad, of die tussen onchristelijk en christelijk humanisme, ze was niet minder die tussen Volkshogeschool en Universiteit, de Universiteit zijner dagen, die ook Friedrich Nietzsche — juist overigens als Grundvig zelf universiteitsprofessor — tot revolte bracht. Voor Grundvig berustte de aanvankelijke bestaansgrond der volkshogescholen op een opzegging van het vertrouwen in de geestelijke, de levensvormende waarde der universiteiten. Voor Grundvig betekende de universiteit de „school van de dood”, de volkshogeschool „de school des levens”. Het scherpst zou men de tegenstelling zó kunnen formuleren, dat in de volkshogeschool de organische levensvorming in het krijt trad tegen de intellectualistische scholing, belichaamd in de universiteit. In „De school voor het leven en de Academie te Söro”, het geschrift dat de eerste volkshogeschool inaugureert, schrijft Grundvig:

„De Duitse inbeelding, dat het leven verklaard kan worden vóór het doorleefd is, dat het gevormd kan en moet worden door geleerde koppen, deze inbeelding, die alle scholen gemaakt heeft tot kweekplaatsen van dood en ontbinding, heb ik altijd bestreden en ik houd vol: als een school werkelijk een opvoedingsinstelling voor het leven wil zijn, dan moet zij niet in de eerste plaats de ontwikkeling op zichzelf maar de behoeften van het leven tot richtsnoer nemen, en in de tweede plaats het leven, zoals het werkelijk is, en er slechts naar streven om zijn zin te verklaren en te bevorderen”.

Om ook een stem uit de latere historie te doen vernemen: de Duitse denker Max Scheler heeft in het hoofdstuk „Universität und Volkshochschule” van zijn boek „Soziologie und Volksbildung” dezelfde tegenstelling nog scherper belicht. Volgens Scheler is het weten van het Avondland een weten door arbeid op de grondslag van de positieve vakwetenschappen. Het weten van China en Griekenland — de grootste volksculturen, die ooit

bestaan hebben — is een weten door innerlijke beschaving. Thans moeten deze vormen weer met elkaar in evenwicht gebracht worden. Noch romantiek, noch pragmatisme bieden hier uitkomst. Het „Arbeitswissen” moet het „Bildungswissen” dienen bij de vorming, of liever nog de wording van 's mensen natuur tot het diepste wat hij bezit: zijn persoonlijkheid en haar transcendente bestemming. Anders staat de weg open voor de wetenschappelijke, systematisch gefundeerde barbarij, wel de vreselijkste aller denkbare barbarijen. Dit gevaar is niet denkbeeldig, daar Nietzsche het heersende pragmatisme („waarheid is wat doelmatig is”) heeft omgebogen door de waarheid als zodanig te verwerpen, waardoor de Duitse geest eerlijk cynisch dreigt te worden. De spanning tussen „Arbeitswissen” en „Bildungswissen” wordt thans teruggevonden in die tussen de proefondervindelijke en de bespiegelende wijsbegeerte, tussen de natuur- en de geesteswetenschappen. Dat deze spanning niet overwonnen is, is de diepste oorzaak van het falen der universiteiten. Algemeen worden zij thans gewantrouwd en in ieder geval is hun waarde veel te twijfelachtig om in het na-oorlogse Duitsland (vanzelfsprekend dat van na de vorige wereldoorlog — B.V.) de „Universitäts-Ausdehnung” nog wezenlijk in aanmerking te doen komen. Vooreerst droeg deze te veel het karakter van liefdadigheid, terwijl de massa thans spontaan haar recht op „mensvorming” opeist. Vervolgens lijdten de universiteiten aan de kardinale tegenspraak, dat zij in feite onder de druk der omstandigheden in het geheel geen universiteiten meer zijn, doch verzamelingen van vakscholen, en dat zij nochtans geen vakscholen willen zijn, doch kweekplaatsen van de geest. Zij werden vakscholen met een slecht geweten. De volkshogeschool moet daarom los van de universiteit een zelfstandige positie innemen — aldus tot zoverre het pleidooi van Max Scheler.

De volkshogeschool.

Uit deze organische tegenstelling tussen de eenzijdige vorming tot vakmens en louter wetenschappelijke ontwikkeling enerzijds en het verlangen anderzijds naar een complete mensvorming ontstond dan het nieuwe onderwijs-instituut, de volkshogeschool. Deze verdrong niet het traditionele schooltype, óók niet in Denemarken, maar vormde er een aanvulling en een correctie van. Zij bracht buiten de school- en werktijd, in internaatverband, bij voorkeur jongeren van verschillende levensschakering bijeen, om hen in een sfeer van gezamenlijk arbeiden, denken en spreken te helpen vormen tot levende, volledige persoonlijkheden. De onderwijsmethode was het tegendeel van schools — liever dan door boeken en dictaten, liever dan door een overvloed van feitenmateriaal, volgde men de weg van improvisatie en onderling gesprek. De maanden of weken in een dergelijke atmosfeer van gemeenschappelijk onderzoek door-

gebracht, vormden van lieverlede een gemeente van volkshogeschool-discipelen, die zich over geheel Denemarken vertakte en op den duur een sterke invloed uitoefende op het kerkelijke, het nationale en het bedrijfsleven. De volkshogescholen, verwekt door Grundvig — die ook droomde van een Universiteit op volkshogeschool-basis, maar er niet in slaagde die droom te verwezenlijken — door Kold en hun volgelingen, rezen weldra uit de grond. Ze wisten deze volkszaak tot een staatszaak te verheffen, en weldra overspande een netwerk van gesubsidieerde volkshogescholen geheel Denemarken. Ook naar de Scandinavische zusterlanden, Zweden en Noorwegen, alsmede Finland, woeien de kiemen over. Nog altijd blijft Scandinavië de typische bakermat van een onderwijstype, dat zijn afkomst niet geheel kan verloochenen en nergens elders een zó goedgunstig klimaat voor ontwikkeling vond. En hier kom ik op de noodzaak om dit karakteristieke Scandinavisch geboortebewijs zelfstandig te bezien en te herzien.

Grundvig en Kold hadden de wind mee. Denemarken had voor een belangrijk deel een merkwaardig homogene, immers agrarische bevolking. Het is voorts geen mirakel, dat uit Denemarken en de andere noordelijke landen de epische vertellers van wereldformaat tevoorschijn traden. Ze treden uit een epische dampkring, waar de sagen de moderne tijd konden doorstaan en de folklore nog niet verwerd tot een kunstmatig geëerbiedigde antiquiteit. Het agrarische en het volkskundige schiepen een natuurlijk klimaat voor innerlijke verbondenheid, die nog bevorderd werd door de eenheid van religie en de samenhang in één kerkelijk verband. En het is deze driedelige samenhang, die Grundvig doelbewust voor zijn volkshogeschoolwerk benutte. Hij verwortelde zijn werk van meet af in het boerenleven, in scherpe oppositie tegen het liberaliserende, Brandesiaanse, universitaire grotestadsklimaat. Hij streefde naar een verdieping van het nationale bewustzijn, door verlevendiging van de nog altijd levende volkstraditie. Het volkshogeschoolwerk had daarbij het voordeel, de prikkeling van het nationale bewustzijn een concreet doel te kunnen geven in de verdediging van Sleeswijk-Holstein tegen de Duitse aanspraken en usurpatie. Toen deze motorische kracht verviel, verloor ook het volkshogeschoolwerk aan stroom. Den mens aldus tot persoonlijkheid vormend in de aardse gemeenschap, werd de binding met het religieuze als een sluitstuk beschouwd, een persoonlijke keuze, de voltooiing van een aanvankelijk humanistisch proces — waarbij het accent viel niet op de leer maar op de persoonlijke belevenis, een vooral ethisch bewustzijn. Grundvig mag zeker niet als een moderne in religieuze zaken worden aangemerkt, hij was stellig als een rechtzinnige te beschouwen — maar het accent was toch bij uitstek een zedelijk bewustzijn. Hij wilde met zijn school de Kerk niet vervangen maar innerlijk bezielen. Wanneer men echter op de grondslag van het program : „Eerst mens en dan Christen”

op een humanistische onderbouw een zedelijke bovenbouw plaatst, heeft men alle kans het persoonlijke in de mensvorming te voltooien met het subjectieve in geloofsaangelegenheden. De theoreticus van de Volkshogeschool in Nederland, Dr. de Vries Reilingh, heeft in zijn veelszins bewonderenswaardig boek over de Volkshogeschool dit gevaar met prijzenswaardige eerlijkheid gesignaleerd, wanneer hij op pag. 91 van dat werk schrijft : „Een landgenoot schreef mij onlangs als zijn ervaring in Denemarken : „Het vooruitgangsgeloof en het optimisme van Grundvig hebben het geloofsleven vervlakt.”

Critiek.

En het is op dit punt, dat we — met de Nederlandse situatie voor ogen — het wezen en de ontwikkeling van de Volkshogeschool met critische blik gaan beschouwen.

Het ideaal van de Volkshogeschool, door Grundvig in Denemarken gesteld en tot een begin van verwezenlijking gebracht — een eenheidsschool in een eenheidsvolk — kon ook daar, ondanks de gunstige geestelijke atmosfeer, niet worden gehandhaafd en doorgevoerd. Het proces van ontwikkeling verliep schier natuurnoodzakelijk in een proces van natuurlijke differentiatie. Op allerlei terreinen voltrok zich ook in Denemarken een schakering der eenheid tot verscheidenheid, en een splitsing der verscheidenheid tot verdeeldheid. Waren het aanvankelijk de theologen, die de geestelijke kleur der volkshogescholen bepaalden, eerlang werden het de ingenieurs, die de leidende rol van de predikanten overnamen : de Volkshogeschool volgde de evolutie in de maatschappij van Theologie tot natuurwetenschap. De kringen der interessanten specialiseerden zich steeds verder ; er kwamen speciale volkshogescholen voor kleine boeren, arbeiders, bedienden, zelfs voor lichamelijke opvoeding. De volkshogeschool in de grote stad legde sterk het accent op de materiële, technische vorming. Het was hier niet meer het streekeigene, dat van meet af zich voordeed en als een levend element van verscheidenheid werd beseft en bevorderd : het gold hier een afsplitsing naar levenskringen en belangengroeperingen. Hoe zou men dan niet als normaal mogen verwachten, wat zich inderdaad ook in Denemarken spoedig voordeed : een schakering naar religieuze beginselen ? Van meer kerkelijk-bepaalde rechtzinnige zijde in Denemarken kwam weldra critiek op Grundvig's humanistisch vormingsprogram ; de volkshogescholen van de „Indere Mission" verrezen naast en ten dele tegenover de Grundvigiaanse, en stelden tegenover het humanistische program van deze laatste als het hunne : „Eerst Christen en pas daardoor wordt men mens." Ze werden naast de Grundvigiaanse door de Deense Staat als volkshogescholen erkend en gesubsidieerd. In zijn boek uit Dr. de Vries Reilingh daarop deze critiek : „Al zijn zij van staatswege wel als volkshogescholen erkend, principieel mogen zij

nauwelijks aanspraak maken op die naam, omdat zij niet van het volk als geheel uitgaan." Hier ligt dan ook blijkbaar het, zoal niet enige dan toch voornaamste, principiële punt van geschil inzake de naam- en wezensbepaling van de Volkshogeschool: de al dan niet erkenning van een religieuze basis. Ik voeg er onmiddellijk aan toe, dat ook de kwestie van „Eerst mens en dan Christen” of „Eerst Christen en dan mens” een belangrijke rol speelt — maar mogelijk is deze ten aanzien van de eerste slechts secundair, en mogelijk een noodzakelijk correlaat. De vrije zelfbestemming, die blijkbaar aan de wortel van de orthodox-Grundvigiaanse volkshogescholen ligt, is volgens de Grundvigiaanse rechtzinnigheid met een religieuze basis a priori onverenigbaar, zodat de methode van de humanistische onderbouw, van de vrije mensvorming geen levenskans zou hebben.

Wat de ontwikkeling in Denemarken betreft, volgens een mondelinge mededeling van Dr. de Vries Reilingh op een recente samenspreking te Roermond zouden de volkshogescholen in Denemarken van de Grundvigiaanse richting en die der „Indere Mission”, op de basis van erkenning van het recht op een religieuze basis, voor een verzoening staan.

Wanneer de Volkshogeschool zich van Scandinavië uit naar het Zuiden verbreidt, openbaart zij al dadelijk het beginsel van geestelijke differentiatie, dat ze ook in Denemarken zelf niet kon verloochenen. Het is wel duidelijk, dat de Volkshogeschool in Duitsland het geëigende klimaat moest vinden om zich in verschillende windstreken te ontwikkelen. Waar de relatief „einheitliche” geestelijke dampkring in Denemarken zelf geen waarborg was voor de handhaving der eenheid, kon men moeilijk verwachten, dat in het geestelijk-gecomplceerde Duitsland die eenheid wèl aan de dag zou treden. Men vindt hier van meet af de verscheidenheid der geestelijke sferen; daaronder het eerste verschijnen van ook katholieke volkshogescholen. Herdacht mag hier worden de nobele figuur van de priesterlijke volkshogeschoolpionier Dr. Klemens Neumann, de leider van de Volkshochschule van Neisse Neuland.

De volkshogeschool in Nederland.

We zijn thans tot Nederland genaderd. Een 20-tal jaren geleden begon Dr. van der Wielen, financieel gesteund door zijn oom, de schier legendarische „Oom Jarig”, in de rimboe van het drie-provinciën-punt in het Noorden, zijn pionierswerk met de Bakkeveense nederzetting. Hij verzamelde idealistische intellectuelen, als Vital Haesart, de Vries Reilingh, Guermonprez om zich heen en bereidde de voedingsbodem voor het vertakte organisme, dat thans het volkshogeschoolwerk van Bakkeveen is. Toen Dr. van der Wielen zijn werk begon, deed hij dit klaarblijkelijk uit eigen aandrift, zonder eigenlijk bewustzijn van de

principes van Grundvig. Eerst later schijnt dit bewustzijn verhelderd te zijn, en uitgekristalliseerd in het theoretische werk van de Bakkeveen-discipel Dr. de Vries Reilingh.

Ongeveer gelijktijdig, en goeddeels onafhankelijk daarvan, begon ook in katholieke kring het denkbeeld van de Volkshogeschool te rijpen. Het is de kring van het toenmalige tijdschrift „Bouwen”, op instigatie van Jan Beerends, die de Idee van een katholiek Gemeenschapsoord propageerde en daaraan de naam van Volkshogeschool verbond. Het duurde een reeks van jaren, vóór het denkbeeld in steen kon worden omgezet — met de stichting van „Drakenburgh” — en het blijft altijd weer een nieuwe opdracht, vermoedelijk tot de jongste dag, om steen tot idee te transformeren! Met steun van het R.K. Werkliedenverbond, en de hulpkracht van jeugdige werklozen, verrees „Drakenburgh”, dat tot dusver de voornaamste bijdrage der katholieken is tot een eigen volkshogeschoolwerk. Door het voorbeeld van „Drakenburgh” ontkiemde ook elders in het land het initiatief om katholieke volkshogescholen te stichten, tot dusver in Limburg, Brabant en Friesland. Deze gewestelijke uitspreiding, naast het centrale „Drakenburgh”, belemmert niet, maar verlevendigt de volkshogeschoolgedachte. De provinciale initiatieven, die nog in een stadium van uitvoering zijn, hebben een bondgenootschappelijk contact met „Drakenburgh” opgenomen; en de voorbereidende arbeid voor een federatief verband tussen de katholieke volkshogescholen laat weldra een succesvol resultaat verwachten. Tot dusverre bleek een algemene overeenstemming over wezen en methode van het volkshogeschoolwerk op katholieke basis de collectieve wil ook, om het bestaansrecht van de eigen principiële volkshogeschool te verdedigen en te verwezenlijken.

Controverse.

Het is hier de plaats, om nog even stil te staan bij de controverse, die stellig tussen de Bakkeveense en de katholieke volkshogescholen vooralsnog bestaat. De verhouding is duidelijk in principe: de Bakkeveense Volkshogeschool vertegenwoordigt het standpunt van de Grundvigiaanse in Denemarken, de Katholieke, die van de „Indere Mission” aldaar. Juist als de Grundvigiaanse, en op dezelfde gronden, vindiceert de Bakkeveense Volkshogeschool het alleenrecht op het voeren van die titel en het recht om de graad van rechtzinnigheid op dit gebied te bepalen, dus om aan andere instellingen het predicaat toe te kennen. „Drakenburgh” heeft steeds dit recht betwist, maar erkennende de verdiensten van Bakkeveen en dit in menig opzicht als medestander en bondgenoot aanmerkend, heeft het zich gaarne bereid verklaard tot onderlinge samenwerking. Het heeft de voorwaarde van Bakkeveen, tot ontkleuring van het predicaat Volkshogeschool en gezamenlijke voogdij daarover op

louter-nationale basis, niet kunnen aanvaarden ; het heeft m.a.w. het recht van een Volkshogeschool op een religieuze basis niet losgelaten ; maar wel heeft het zich van harte bereid verklaard tot het aangaan van een federatief verband — zodat gezamenlijk het wezen van de Volkshogeschool zou kunnen worden geregeld en beveiligd — en tot een intense samenwerking, door het invoeren van uitwisselingscursussen, waarbij alle mogelijkheden voor een nationaal gesprek zouden worden benut. „Drakenburgh” heeft steeds open oog gehad voor de kansen tot een verantwoorde doorbraak, die in een instituut als de Volkshogeschool verborgen liggen. Het heeft niet enkel gaarne t.z.t. andersdenkenden als inleiders in zijn programs opgenomen ; het staat daarnaast principiëel steeds voor andersdenkenden open. Wat het opeist, is het recht : om in eigen bewustzijn en naar eigen maatstaf katholieke bijdragen te leveren tot het nationale geestesleven. Het is begrijpelijk, dat Bakkeveen aarzelt om de broederhand te aanvaarden, welker aanvaarding erkenning van dit recht inhoudt. Het vreest, dat het, algemeenheid begerend en geen liberale afzondering, de algemeenheid in gevaar ziet gebracht en haar eigen nationale positie, wanneer een religieuze basis wordt erkend en tot verdere schakering zou kunnen leiden. „Drakenburgh”, en wellicht weldra een federatie van Kath. volkshogescholen, — geruggesteund door een verklaring terzake van Z. Em. de Kardinaal — moet het recht op een principiële grondslag opeisen. De samensprekingen te Roermond van de afgelopen zomer, waaraan vertegenwoordigers van Bakkeveen, Drakenburgh en de prov. katholieke volkshogescholen-in-opbouw, deelnamen, waren in dat opzicht buitengewoon belangrijk. Het ging hier in feite om een veldslag rondom de Provincie. Bakkeveen wilde gaarne de katholieke strevingen in het Zuiden — volkomen rechtmatig en begrijpelijk van zijn zijde — zien ingelijfd in het organisme van Bakkeveen — met volkomen erkenning van de katholieke basis dier volkshogescholen „de facto”. Het ging voor Drakenburgh om een erkenning „de jure”, en deze aandrang en eis zijn door de provinciale volkshogescholen overgenomen. Ook zij vragen dus, collectief met „Drakenburgh”, erkenning in rechte, en niet enkel in feite. De uitslag van dit vriendschappelijke krijgsbedrijf — en mogelijk mede de wending in Denemarken zelf, de toenadering tussen de Grundvigiaanse scholen en die der „Indere Mission” — maken hopelijk de atmosfeer gunstig voor een toenadering en samenwerking tussen de Bakkeveense en katholieke Volkshogescholen, voor de erkenning van een zoal niet onmisbare dan toch onvermijdelijke schakering. Het is duidelijk, dat het geestelijke klimaat in Nederland aanmerkelijk verschilt van dat in Denemarken — hoe zou hier voorkomen kunnen worden, wat in Denemarken niet te vermijden was ?

Er is een aanmerkelijk verschil tussen een katholieke Volkshogeschool en die van het Grundvigiaanse, Bakkeveense type —

zoals er een aanmerkelijk onderscheid is tussen Katholicisme en Protestantisme. De Grundvigiaanse Volkshogeschool heeft in wezen heel veel te maken met het beginsel van het vrije onderzoek in Protestantse toonaard; en waar dit Protestantisme, juist op grond van dit beginsel, versplinterd is, zoekt het een praktische basis op nationale grondslag. Dit nationale zou dan als principe van universaliteit het religieuze moeten vervangen.

Het Katholicisme kan van nature deze begrenzing binnen het nationale niet aanvaarden. Het pretendeert universeel te zijn, hanteert een waardenschaal, die stellig nationale grenzen erkent, eerbiedigt en verdedigt, maar die zich daarbinnen niet wil laten opsluiten. Het kan humanisme als een belangrijke factor aanvaarden, maar niet als een dwingende propaedeuse; het heeft zijn eigen hiërarchie van natuur en bovennatuur. Natuurlijk kunnen wij volkomen het bestaanrecht van de Bakkeveense scholen erkennen, ofschoon deze een kennelijke protestantse signatuur dragen. De rijkdom van het nationale cultuurleven zou erbij gebaat zijn, indien anderzijds katholieke volkshogescholen zouden worden erkend, stellig met een eigen signatuur, maar in hun universaliteit niet minder open voor een alzijdige nationale verstandhouding en samenwerking.

BERNARD VERHOEVEN.

Het vraagstuk der

LONEN EN PRIJZEN

Het loon- en prijsbeleid heeft in de jaren na de bevrijding in het centrum gestaan van de belangstelling van het Nederlandse volk. Dit behoeft ons niet te verwonderen, omdat het levenspeil er ten nauwste bij betrokken is en dit peil, zo lang de schaarste-economie blijft overheersen, relatief slechts laag kan zijn.

Intussen kunnen wij opmerken, dat in de wereld vol problemen, die door de oorlog zijn opgeroepen, de bewegingen in lonen en prijzen zonder al te grote schokken zijn verlopen.

Indien wij ons met name het loonbeleid nog even voor de geest roepen, dan dateert de zgn. eerste loonronde van onmiddellijk na de bevrijding. Zij had ten doel in de min of meer wanordelijke situatie enige rust te scheppen.

De richtlijnen van de Stichting van de Arbeid, daterend van October 1945, hebben de tweede loonronde ingeleid. Sindsdien bleef er sprake van spanningen tussen lonen en prijzen. In September 1946 bracht de Stichting van de Arbeid in een aantal conclusies de direct noodzakelijke maatregelen naar voren, die zouden moeten worden genomen om het optreden van spanningen te verminderen of op te heffen.

Een nieuwe, derde loonronde zou voorsnog moeten worden vermeden. Het definitieve standpunt werd afhankelijk gesteld van het politiek program der Regering op dit gebied en van de doeltreffendheid der maatregelen om de uitvoering van het regeringsprogram te verzekeren.

Dit Regeringsprogram werd in het begin der daarop volgende maand door Minister Beel afgekondigd. Het betekende inwezen een handhaving der loon-normen, behoudens noodzakelijke correcties. Terwille van de behoeftenfactor werd de kinderbijslag-regeling verbeterd, zij het niet in die mate als met name van katholieke zijde werd bepleit. Het voornaamste motief om de lonen stabiel te houden was gelegen in het scheppen van de waarborg om de concurrentie-mogelijkheden met het buitenland te bewaren. Bovendien werd de invoering van het „utility“-systeem toegezegd om te bevorderen, dat voor de binnenlandse behoeftenvoorziening in bevredigende mate goede en goedkope artikelen zouden worden voortgebracht.

Op deze Regeringsverklaring werd door de Raad van Vakcentralen gereageerd met het stellen van een aantal desiderata. Hierop antwoordde Minister Beel begin Januari 1947. Op korte termijn achtte de Regering gunstiger resultaten slechts mogelijk door een opvoering der productie en een verbetering van de efficiency der bedrijven. Aan de gewenste adviserende en con-

trolerende bevoegdheden inzake prijsvorming was reeds tegemoet gekomen door opname van vertegenwoordigers der arbeidersvakbeweging in de Centrale Adviescommissie van de Prijspolitiek; aan de controlerende bevoegdheid inzake de naleving van prijsvoorschriften door instelling van plaatselijke prijzen-commissies, alweer met een behoorlijke arbeiders-vertegenwoordiging. De wens om als adviserende en controlerende instantie inzake de grondstoffen-toebedeling in grotere mate te worden ingeschakeld, werd in overweging gehouden. Bovendien betoonde de Regering aandacht voor de vraag naar een extra beloning voor bijzondere prestaties.

Het antwoord van de Raad van Vakcentralen, daterend van het einde der maand Januari 1947, leidde tot nader overleg.

Het probleem is in de loop van het jaar 1947 blijven bestaan. De Troonrede liet in September jl. een somber geluid horen. Indien voldoende hulp uit het buitenland niet zal worden verkregen, zou dit leiden tot verregaande stagnatie in de economische activiteit en zou de verzorging van de bevolking terug vallen tot beneden het fysiologisch bestaans-minimum. In de begrotingsdebatten der afgelopen maanden was het o.a. het Kamerlid Andriessen die in zijn vragen twijfel deed rijzen inzake de mogelijkheid tot handhaving van de huidige loon- en prijspolitiek. Uit het antwoord van Minister Beel is wel gebleken, dat het beleid inzake lonen en prijzen nog altijd een der zorgenkinderen van onze regering blijft. Ondanks de vele critiek die in de debatten in de Tweede Kamer geuit is, zijn toch geen van het regeringsbeleid afwijkende principiële beleidslijnen aangegeven.

Het vraagstuk dat ons bezig houdt, zouden wij in een vier-tal facetten kort willen belichten, nl. de loonzijde, de prijzen-zijde, de „utility”- productie en tenslotte de spanningen die er bestaan en de achtergrond daarvan.

Het is een probleem in hoeverre het buitenlands prijs- en loonpeil verhoging toelaat van de lonen hier te lande. Stilzweigend wordt dit vooropgesteld: handhaving van de bestaande wisselkoers. De Regering staat op het standpunt, dat een verhoging van het binnenlands loon-niveau met het oog op de internationale concurrentie-verhoudingen niet is toegelaten. Volgens de berekening van het Centraal Plan Bureau is in Nederland een loonpeil toelaatbaar, dat ligt op 182% van dat van voor de oorlog. Het werkelijke loonpeil overschrijdt deze grens voor 1947 en volgens de prognose voor 1948 zal de overschrijding nog verder gaan.

Handhaving van het loonpeil brengt voor het Regerings-program als consequentie mee, handhaving van het subsidie-systeem en dat ondanks zijn sterke beïnvloeding van het staats-budget. Deze kostbare subsidiering van importen van voedings-middelen enz. uit het buitenland, wordt niet alleen gemotiveerd door een versterking van de export-positie. Een prijs-

stijging zoals deze anders zou optreden, betekent een ernstige benadeling van de vaste inkomenstrekkers. Het subsidie-systeem vergroot ook onze weerstand tegen het optreden van crises buiten onze grenzen. Tenslotte blijft het riskant om het loon-niveau te beheersen indien het plafond wordt doorstoten. Hier staat evenwel tegenover, dat bij voortzetting van de prijsstijging op de buitenlandse markten de subsidies toenemen en het staats-budget ondragelijk zouden kunnen belasten. De inflationistische werking van het begrotingsdeficit zou dan de uitwerking van de subsidie-politiek illusoir maken. In dit verband wordt van het Marshall-plan gevreesd verhoging van het Amerikaanse prijspeil. Wij zouden dat moeten afwachten en kunnen thans gelukkig constateren, dat er tegen-maatregelen worden genomen.

Een tweede consequentie van de handhaving van het loonpeil is het verbod van verhoging der huren.

De bedoeling, die bij deze politiek de Regering voor ogen staat, is om langs de weg van een vergrote arbeidsproductiviteit en rekenend op een prijsdaling in het buitenland de subsidies eerlang te kunnen afschaffen en een verhoging der huren te kunnen toestaan. Worden deze perspectieven niet verwezenlijkt, dan zal in de toekomst opnieuw moeten worden overwogen wat te doen.

Ook bij handhaving der loon-normen zal de loonpolitiek erop gericht moeten zijn, onevenwichtigheid in de loonverhoudingen te verbeteren. De eenige maanden geleden vastgestelde loonregeling voor de Metaalnijverheid zal in dit opzicht zeker zijn consequenties meebrengen. Daarenboven blijft het vraagstuk der prestatie-beloningen een urgente aangelegenheid.

Waar de meningen thans gaan in de richting van handhaving van de loonshoogte, moet langs de weg van prijsverlaging worden gestreefd naar het opvangen van spanningen. Er zijn tal van prijsverlagingen aangekondigd en nog andere zijn te verwachten. Hiertegenover zijn echter ook prijsverhogingen doorgevoerd. De verlagingen betreffen vooral industriële producten zoals textiel 5 à 15%, schoeisel 6%, meubels 10% en voorts huishoudelijke artikelen, sigaretten en kerftabak. In totaal zouden deze verlagingen gaan bedragen 3% van de kosten van levensonderhoud, waartegenover de prijsverhoging van bepaalde artikelen, in hoofdzaak zuivelproducten, ca. 1% van het totaal van de kosten van levensonderhoud zouden uitmaken. Het budget zou dus uiteindelijk met 2% verlicht worden. Intussen wordt in sommige publicaties betwijfeld of een dergelijk resultaat van de actie tot prijsverlaging zal worden behaald. In geen geval zullen wij hiervan erg veel mogen verwachten. De Regering heeft gelukkig de vrijwillige weg gekozen en aan de actie tot prijsverlaging is overleg met de organen van het bedrijfsleven voorafgegaan. De Hoofdgroep Industrie is in dit overleg betrokken, maar stelde als voorwaarde, dat een dergelijke prijs-

verlaging niet automatisch over de gehele linie zou worden doorgevoerd, zoals oorspronkelijk in het voornemen van de Regering lag. Bij de beoordeling van de mogelijkheid tot prijsverlaging heeft de Directeur-Generaal van de Prijzen inzake de aloude kwestie van de afschrijving op basis van de vervangingswaarde toegezegd, dat de vervangingswaarde der duurzame productie-middelen richtsnoer zal worden voor een eventuele beslissing.

In het Orgaan van de Hoofdgroep Industrie wordt er terecht op gewezen, dat een belangrijke prijsverlaging slechts kan worden verkregen indien de concurrentie weer in toenemende mate wordt ingeschakeld. In dit verband wordt de vraag gesteld of het bedrijfsleven zich in eigen kring niet ernstig moet beraden over de mogelijkheid om verstarrende regelingen als de toebedeling van grondstoffen e.d. te matigen. Ook Professor Brouwers wijst op de noodzaak om in toenemende mate tot concurrentie over te gaan, teneinde te geraken tot definitief gestabiliseerde verhoudingen.

Indien de actie tot prijsverlaging alleen van de zijde der verdeling wordt benaderd, is men geneigd iedere verlaging als een verbetering te beschouwen. Uiteraard moet men een dergelijke actie ook bezien van de zijde der productie. Aan producenten en handelaars mag door prijsverlaging de winstmogelijkheid niet worden onthouden. Een verlaging van de prijs, waartegen de fabrikant moet leveren, tot een peil waarbij de productie verliesgevend wordt, verlaging van de handelsmarges tot een omvang die de groot- en kleinhandelaar niet langer in staat stelt zijn kosten te dekken, werkt remmend op de productie en bevordert de zwarte handel. Bovendien is er voor de industriële sector een verschil tussen ondernemingen die (ook) exporteren de ondernemingen die alleen werken voor de binnenlandse markt.

Voor de eerste soort ondernemingen kan een verlies op de binnenlandse afzet worden gecompenseerd door winstgevende export, voor de laatste groep is dit uitgesloten.

Wij zullen niet willen ontkennen, dat er in verschillende sectoren van het bedrijfsleven in de afgelopen jaren bevredigende winsten gemaakt zijn, maar toch moet men die cijfers op hun juiste waarde weten te schatten. Bedrijfs-economisch zijn het voor een deel schijnwinsten. De psychologische kant van deze winsten, vooral indien zij gepaard gaan met de demonstratie van een luxueuze levenswijze, is dan ook ernstiger te achten dan de reële economische betekenis ervan.

In een volgende beschouwing hopen wij nader in te gaan op de „utility”-productie en het vraagstuk der bestaande spanningen tussen lonen en prijzen.

AUG. ALBREGTS.

's Gravenhage, 27 December 1947.

ALGEMEEN

PARLEMENTAIRE KRONIEK

I. De Gemeenten-classificatie bij de loonbepaling.

De Kamer heeft bij de behandeling der begrotingen van Binnenlandse Zaken, van Onderwijs-Kunsten-en Wetenschappen, alsmede van Sociale Zaken een hartig woord gesproken over de onrechtvaardige en onbillijke verhoudingen, welke voortspruiten uit de toepassing der huidige gemeenten-indelingen als een basis bij de bepaling van het loon. De fractie van de K.V.P. heeft al wel zeer speciaal, met kundigheid en offeren van veel spreektijd, dit vraagstuk aangepakt en met grote toewijding aan de horens van de bekende koe gewrongen totdat het beest op de knieën lag. Uit de beantwoording van de rede van de Heer Peters, door minister Witteman bleek overigens, dat de Regering het koebeest ook wel erg zwak vond en vooral oud en afgetakeld. Vijf en twintig jaar sukkelen wij nu met die classificatie, zeide minister Witteman zo ongeveer, en nu ben ik uitgerekend een blauwe maandag minister en zie, daar komt men reeds slagerswijsheid en slagerskunst van mij vorderen. Naast een beetje vreemd vond hij dat ook een beetje voorbarig, te meer waar reeds bekend was, dat het vraagstuk bij de Regering in studie was.

De Heer Peters verklaarde dat de Regering nu maar eens voor de draad moest komen met een deugdelijke uiteenzetting over de grondslagen, waarop een rechtvaardige en billijke classificatie zou berusten. Is dat niet mogelijk, dan weg met de hele classificatie, zegde hij en voorlopig bleef hij bij de conclusie van zijn eigen betoog en besloot: „Tot heden ben ik van mening, dat de classificatie verdwijnen moet.” Vooral t.a.v. de onderwijzerssalarissen hekelde hij de classificatie-gedachte. Hij vond ze in strijd met de beginselen van loon naar prestatie en loon naar behoefte.

Wij kunnen ons in grote lijnen verenigen met het geharnaste betoog van de Heer Peters. De bases der huidige classificatie's zijn op zijn minst dermate verouderd, dat zij ondeugdelijk moeten worden geacht. Dit brengt onbillijkheden in de loonverhouding mede tussen stad en platteland, bij de toepassing over de gehele linie. Verder is het een niet te ontkennen feit dat de gemeentenclassificatie, die wij tot heden kennen, zeer ten nadele is uitgevallen van het Zuiden en Oosten des lands en uitgesproken ten voordele van het Westen des lands. De Heer Peters becijferde immers, dat in de provincies Noord-en Zuid-Holland 70% van de inwoners onder de eerste klasse der loonindeling valt.

Op basis van de huidige classificatie behoeft o.i. hierin nog

geen onbillijkheid te schuilen. Immers industrie en handel maken in de beide Hollanden ongeveer 73% van de bestaansbronnen uit en terecht concludeert Dr. de Kort in „De Arbeidsbemiddeling in Nederland” dat de industrie en handel geografisch gelocaliseerd zijn binnen de grotere gemeenten of hun naaste omgeving en dat overal in geheel Nederland op het platteland de landbouw overheersend is, ook in de beide Hollanden en wij weinig specifieke plattelandsindustrie kennen. (Deel 1, H.I. De Economische structuur van Nederland als ontwikkelingsgrondslag der Arbeidsbemiddeling pag. 57). Aanvaardt men de huidige grondslag der classificatie, dan ontkomt men niet aan de rechtvaardiging van de bevoorrechtiging der beide Hollanden.

Waar het echter uitermate dubieus wordt geacht dat de huidige basis juist zou zijn, daar moet het ook uitermate dubieus worden geacht of de bevoorrechtiging van het Westen wel op zijn plaats is en in zoverre onderschrijven wij weer wel de gedachten-gang van de Heer Peters.

Wij menen ook te moeten waarschuwen tegen een al te zeer schermen met de beloning naar prestatie voor ambtenaren en onderwijzers. Het berekenen van het loon naar prestatie in de direct productieve bedrijven is alreeds een moeilijk geval. In het culturele en ambtelijke milieu is zulks uiteraard niet doenlijk. De objectieve norm behoort daar te zijn de beloning naar functie.

De Heer de Kort sprak op zijn beurt bij de begroting van Sociale Zaken over de gemeenten-classificatie. Hij drong aan op de uiterste spoed bij het van regeringswege toegezegde onderzoek, zonder dat echter de deugdelijkheid van dit onderzoek onder de betrachte spoed zou mogen lijden. Hij ging niet zo ver als de Heer Peters en ontkende een zekere grondslag van onderscheid te zoeken in het behoefte-element, niet, doch meende wel dat de huidige mate en wijze van onderscheid niet te handhaven waren. „Heb ik het wel,” zo zeide de Heer de Kort, „dan ver-vertoot de harmonica een rek van gemiddeld niet minder dan f 5,67 voor het stedelijk en plattelandelijk loonniveau, iets wat meer lijkt dan gerechtvaardigd is. Hieraan moest spoedig een einde komen, want de bestaande afstanden leken hem en al zijn fractie-genoten niet rechtvaardigerwijze houdbaar. Tevens beval hij de minister aan bij de toegezegde studie het vraagstuk mede te doen benaderen van de zijde van het platteland zelve. Hij bleek voorstander van de bevordering der plattelandsindustrie en betwijfelde of men dit platteland wel een onverdeelde dienst zou bewijzen door het loonverschil geheel weg te vagen.

Het lijkt ons ondertussen toe dat een aanzienlijke vereenvoudiging en nivellering van de bestaande classificatie in de niet verre toekomst is te verwachten.

II Opvoering der Arbeidsproductiviteit.

Wij zullen niet lang meer op de voet van onze huidige welvaart kunnen leven, tenzij er meer wordt geproduceerd. Er

moet te veel geleend geld aan onze consumptie worden besteed en ondanks het Marshall-plan kan dit feest niet blijven duren. In verband hiermede besprak Dr. de Kort bij de behandeling der begroting van Sociale Zaken, ook het vraagstuk der arbeidsproductiviteit en hij toonde het niet eens te zijn met het beleid der Regering op dit stuk van zaken. Wij kunnen meer produceren, zo zegde hij, door verbetering van het technisch productieapparaat, door langer te werken, en door met meer toewijding en meer kundigheid te werken. De loon- en prijspolitiek der Regering wordt tot heden dermate star doorgevoerd, dat al de hier genoemde factoren daarin geen voldoende voedingsbodem tot ontwikkeling vinden.

Wat het langer werken betreft dient de 48-urige werkweek bij deze beschouwing als een historisch verworven goed van ontzaglijke waarde in beginsel te blijven gehandhaafd. Daar staat naast, dat, indien een individu er niet komt met 48 uren te werken, hij langer arbeiden wil en zal, als hij daar tenminste iets mee wint en als hij het mag. Voor een volk is het precies zo. Ons volk nu, is voldoende gezond om het beginsel van de 48-urige werkweek volledig en onaangetast te handhaven en daarnaast in vrij overleg tussen werkgevers en werknemers en hun organisaties, toch tijdelijk te komen tot een langere werktijd. Daar moet echter ook een hogere beloning tegenover staan. Wie langer werkt draagt ook meer bij aan de redding der gemeenschap en heeft recht op extra waardering dier gemeenschap, iets wat kan worden geëffectueerd door meer loon, vergezeld van een groter aandeel in het overigens ook meer geproduceerde distributie-goed (o.a. textiel) om dit loon ook goed en nuttig te kunnen besteden.

Wie harder werkt draagt evenzo meer bij aan de redding der der gemeenschap en het is een inconsequentie om de arbeidsintensiteit te belemmeren door een ijzeren loonplafond. „De bijzondere arbeidsprestatie”, zo betoogde de Heer de Kort letterlijk, „is zedelijk bezien, niets minder dan een blijk van de morele opbloei van ons arbeidende volk en aan deze opbloei mag een loonplafond niet in de weg staan.” Economisch gezien, kan een dergelijke hogere beloning geen directe hinderpaal zijn voor de loon- en prijspolitiek der Regering. Immers het gaat daarbij om de kostprijs per eenheid en die verhoogt niet door een gezonde doorbreking van het loonplafond, integendeel.

Het enige wat zou kunnen aangevoerd worden is dat, waar meer wordt geproduceerd en meer loon wordt verdiend, ook meer zal worden geconsumeerd en zulks strookt inderdaad niet met de versoberingsgedachte der huidige loon- en prijspolitiek. Maar tegen een dergelijke doorvoering ad absurdum van een loon- en prijssysteem moet toch wel ernstig, ja overwegend bezwaar rijzen.

Een volgend punt dat in dit verband onder de loupe kwam, was het te geringe verschil in de loonvorming voor gekwalifi-

ceerde en ongekwalificeerde arbeid. Dit verschil is naar de mening van de Heer de Kort zo gering geworden, dat het voor de economische en culturele vooruitgang van ons vaderland uiterst gevaarlijk dreigt te worden en niet meer met de rechtvaardigheid te verzoenen valt. Dat dit verschil niet à la minute kan worden vergroot, is duidelijk. Alle Nederlanders moeten nu eenmaal leven, dat staat voorop en indien aan deze kardinale eis niet kan worden voldaan zonder rechtvaardige onderlinge loonsverhoudingen te verstoren, welnu dan moeten deze tijdelijk worden verstoord. Het algemeen welzijn en de liefde, die de rechtvaardigheid te boven gaat, eisen dit. Maar zo merkte hij op, men moet zich dan wel realiseren dat zo spoedig mogelijk het tijdelijk aanvaarde euvel moet worden opgeruimd. En hij vond de algemene toestand zodanig, dat het tijd werd daar zo zotjes aar mede te beginnen. Dit werd overigens ook geëist door de toekomstige economische structuur van ons land, die meer nog dan voorheen, zou moeten rusten op een gekwalificeerd arbeidersapparaat.

De minister produceerde op dit alles een waarachtig ministerieel antwoord. Hij erkende dat er wat logica achter deze gedachtengang stak, beloofde wat soepelheid t.a.v. overwerk en t.a.v. de mogelijkheden ter doorbreking van het loonplafond en de stimulering van het onderzoek naar de wetenschappelijke werkclassificatie, iets welker voltooiing nog wel enkele jaren tijd vordert. Verder hoopte hij al evenzeer als de Heer de Kort op de uitvoering van het Marshallplan om het technische productie-apparaat aan de gewenste modernisering te helpen. Alles bijeen een uiterst voorzichtige en uiterst matige toezegging naast een nog niet verwezenlijkte hoop, maar althans iets en men moet het steeds goed beseffen, in de politiek loopt maar zeer weinig op kogellagers en ook de glijlagers worden doorgaans pas gesmeerd als ze piepen en kraken en roesten.

III De openbare zedelijkheid en de „zomerse” kleding van touristen.

Dat men niet steeds het zwarte kleed behoeft te dragen om op de bres te staan voor de openbare zedelijkheid, bewees de Heer Maenen, toen hij in stemmig donker grijs costuum, bij de behandeling der begroting van Binnenlandse Zaken de minister wees op de in het milieu-verband onwelvoeglijke ontkleding van talrijke toeristen, speciaal bij bezoeken aan bosrijk natuurschoon in ons land ten toon gespreid, welk bosrijk natuurschoon veelal in het Zuiden des lands wordt gezocht, alwaar de bevolking zulk gemis aan kleding hogelijk kwalijk neemt. Hij vroeg de minister om wettelijke bestrijding dezer excessen, wel te verstaan naar zijn mening excessen in de ontkleding.

De minister was in minstens even stemmig donker grijs als de Heer Maenen, maar hij meende toch desalniettemin anders

tegen het geval aan te moeten zien. Hij oordeelde dat dit euvel waar het dan al aanwezig was, het best plaatselijk kon worden bestreden en wel bij gemeentelijke politie-verordening. Hij aarzelde niet uit te spreken, dat hier zelfs primair een taak voor opvoeders, kerk en verenigingen ligt en dat de Overheid daarbij moet steunen.

Indien 's ministers visie op de overheidstaak in deze juist was, dan zou hij gelijk hebben met zijn verwijzing naar de gemeentelijke politieverordening. Een aanvullende taak der Overheid op het werk van opvoeders, kerk en verenigingen loopt inderdaad meestal het best via een gedecentraliseerde overheidsondersteuning.

De gedachte dat handhaving der openbare zedelijkheid met die van orde en rust een directe en primaire overheidstaak is, is echter dermate klassiek en in haar oudheid onomstreden, dat het niet mogelijk is 's ministers opvattingen juist te achten. Of bedoelde de minister alleen maar te zeggen, dat het door de Heer Maenen getekende euvel niet onder de gangbare opvatting van de verstoring der openbare zedelijkheid valt? Wij verhoppen het zo, maar de minister was dan wel erg onduidelijk met zijn verklaringen.

Allicht zal hij de gelegenheid krijgen dit hoofdstuk nog eens over te doen. Wij hopen dan dat hij scherper ter zake zal zijn.

DR. W. L. P. M. de KORT.

Minister Gielen

VERDEDIGT ZIJN BELEID

Vrijdag, 12 December, werd de begroting van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zonder hoofdelijke stemming door de Tweede Kamer der Staten Generaal goedgekeurd. Moeizaam had men zich door de stof heengewerkt. Een gehele week hadden de beraadslagingen geduurd.

De Memorie van Toelichting, waarin de minister de Kamer de gegevens poogde te verstrekken, nodig, om de posten der begroting te kunnen beoordelen, telde 31 foliovennen druks.

De Kamerleden waren met deze uiteenzettingen niet tevreden en overstelpten Zijne Excellentie Dr. Gielen met vragen en opmerkingen. Het Voorlopig Verslag telde 34 folio's.

De Minister liet dit niet onder zich : zijn Memorie van Antwoord eiste 76 folio's.

Het verslag van het besprokene bij de openbare behandeling vulde 155 dubbelkolommen.

Nu moet uit deze getallen niet worden afgeleid, dat blijkbaar vele overbodige opmerkingen zijn gemaakt, dat men in herhalingen moet zijn vervallen. Het gebied, dat onder het Departement van O. K. en W. valt, is n.l. zeer groot en zeer gevarieerd. De begroting voor de gewone dienst — wij laten de buitengewone dienst nu buiten beschouwing — omvat elf afdelingen, welke wij hieronder vermelden, terwijl wij daarbij tevens aangeven de begrotingscijfers voor 1948 en de bedragen die voor 1947 waren toegestaan.

	Geraamd beloop voor 1948.	Toegestaan voor 1947.
I. Ministerie	f 18.227.656	f 48.228.749
II. Lager onderwijs	„ 160.048.964	„ 124.821.833
III. Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs ...	„ 23.617.250	„ 20.080.345
IV. Nijverheidsonderwijs.....	„ 24.676.503	„ 20.685.190
V. Hoger onderwijs en We- tenschap	„ 24.337.067	„ 17.463.207
VI. Oudheidkunde en Natuur- bescherming	„ 6.809.441	„ 5.186.834
VII. Kunsten	„ 3.058.012	„ 3.116.171
VIII. Kabinet.....	„ 12.040.968	„ 7.452.663
IX. Pers	„ 133.467	„ 19.640
X. Vorming buiten schoolver- band	„ 6.915.605	„ 5.279.964
XI. Buitenlandse betrekkingen	„ 177.254	„ 132.561
Totaal	f 280.042.187	f 252.467.157

Deze opsomming geeft nog slechts een onvolledig beeld. Zo

valt de Radio onder afdeling VIII Kabinet. Ieder, die geen vreemdeling in Jeruzalem is, weet, welk een complex van vraagstukken achter de simpele 12 miljoen van deze afdeling verscholen gaat!

Letten wij alleen op de bedragen, welke voor de Gewone en de Buitengewone Dienst van 1948 met inbegrip van het Landbouwegalisatiefonds in de miljoenennota in totaal op meer dan 4,4 milliard gulden werden geraamd, dan heeft het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen met een begroting van 280 miljoen voor de Gewone Dienst en 8 miljoen voor de Buitengewone Dienst, slechts een bescheiden betekenis: ongeveer 7% van alle Rijksuitgaven vallen onder het beheer van dit departement. Maar indien wij acht slaan op de betekenis voor ons volksbestaan, dan moeten wij erkennen, dat het verantwoord was, de begroting van Minister Gielen met alle ernst aan diepgaande beschouwingen te onderwerpen. Daarnaast mogen wij de Bewindsman de tol onzer bewondering niet onthouden, voor de deskundigheid, die hij bij de verdediging zijner begroting toonde en voor de opgewektheid, welke hij gedurende die vier lange dagen, die de openbare behandeling eiste, ondanks alle critiek, welke hem waarlijk niet bespaard bleef, heeft weten te bewaren.

Wij gaven te kennen, dat de vraagstukken, welke bij de openbare behandeling ter sprake kwamen, voor ons volksbestaan van grote betekenis zijn. Dit wil echter nog niet zeggen, dat alle punten de belangstelling hebben van niet-deskundigen. Of het voor het Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs gewenst is, bij de Inspectie tot een zuiver regionale indeling te komen; of het juist is, zo schriel te zijn bij de verstrekking van textiel ten behoeve van het onderwijs in nuttige handwerken; of niet meer geld beschikbaar diende gesteld te worden voor de culturele films; of het juist is een economische faculteit te openen aan de universiteit te Groningen; of de subsidie ten behoeve van de Nederlandse Opera verhoogd diende te worden; of de internaatskampen van Vorming Buiten Schoolverband geen groter maatschappelijk nut kunnen opleveren en of de subsidies aan de jeugdorganisaties juist verdeeld worden — het zijn alle kwesties, die besproken moesten worden, maar voor de overgrote meerderheid van onze lezers zijn ze niet interessant. Een behandeling van ook maar de belangrijkste punten, zou de omvang van dit artikel al te sterk doen uitdijen. Wij zullen ons daarom moeten beperken tot een paar van de meest dominerende punten.

Een van de punten, welke wij iets uitvoeriger willen bespreken, betreft de bestuursvorm van de openbare lagere school.

De bestuursvorm van de openbare lagere school.

Het debat omtrent dit punt stond zonder twijfel mede onder invloed van de polemieken in diverse bladen gevoerd en waarbij

aan de Partij van de Arbeid werd verweten, de openbare school onvoldoende te verdedigen. Gewezen werd o.a. in „Het Schoolblad” op de oude S.D.A.P., welke altijd de onverdachte voorstander en bekwame verdediger was geweest.

Het was te voorzien, dat de Kamerfractie van de Partij van de Arbeid bij de behandeling van de onderwijsbegroting van haar belangstelling voor het openbaar onderwijs zou getuigen.

De heer Thomassen (P.v.d.A.) gaf te kennen, dat de achteruitgang van de openbare school o.a. veroorzaakt werd, doordat deze bijna steeds koeler en met minder toewijding werd bestuurd, — ook wanneer formeel en materieel de gemeentebesturen niet te kort schieten, — dan de bijzondere school. Deze laatste wordt bestuurd door haar voorstanders, die zich voor haar inspannen, en ouders en belangstellenden tot financiële en andere offers aansporen. De invloed der ouders op de openbare school achtte spreker onvoldoende en na een verwijzing naar een nota over dit vraagstuk, aangeboden door de hoofdbesturen van Volks-onderwijs en van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen, verzocht hij de Minister de toezegging, de bestuursvorm van de openbare lagere school aan een onderzoek te onderwerpen.

Pater Mag. Dr. Stokman vond in deze opmerkingen aanleiding, het vraagstuk scherp te stellen. Allereerst wenste hij dan een omschrijving van het begrip openbaar onderwijs. Openbaar onderwijs is het onderwijs, dat van Overheidswege gegeven wordt. Gewezen werd vervolgens op hetgeen door de toenmalige Minister-President Cort van der Linden werd opgemerkt in zijn Memorie van Antwoord van 1 September 1916 :

„De opvoeding der kinderen is in de eerste plaats de taak der ouders. Het is een beginsel, dat weinig tegenspraak vindt en in ons Burgelijk Wetboek uitdrukkelijk wordt bevestigd. De Staat kan derhalve aanvullend optreden, niet echter de taak der ouders overnemen. Zelfs bij gebreke van ouders treedt de voogd, niet de Staat op. De Overheid, het onderwijs ter hand nemend, verschafft de ouders bijstand om hun eigen taak te vervullen, zoals 's lands belang dit eist. Door leerplicht, door waarborgen van deugdelijkheid, wordt die taak ten dele bepaald, niet echter op zijde geschoven.

Tegen openbaar onderwijs, onderwijs van Overheidswege bestaat dus op zichzelf geen bezwaar. Het bezwaar ontstaat, indien het Overheidsonderwijs strijdt met de vrijheid der ouders om hun taak naar de inspraak van hun geweten te vervullen. De strijd, hier te lande gevoerd, is in het wezen der zaak niet een strijd tussen openbaar en bijzonder onderwijs, maar tussen neutraal en confessioneel onderwijs. In een land met een zo uiteenlopende geestesrichting als het onze, kan het Overheidsonderwijs niet anders zijn dan neutraal. De Overheid is in godsdienstzaken geen partij.”

Na deze omschrijving van openbaar onderwijs gegeven te hebben, meende Pater Stokman te mogen zeggen, dat de voor-

stellen van de hoofdbesturen van Volksonderwijs en van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen het openbaar onderwijs precies in het hart treffen, doordat zij de taak van de Overheid ten aanzien van het harentwege gegeven onderwijs zodanig beperken, dat deze niet veel meer verschilt van de taak, die deze Overheid vervult ten aanzien van het bijzonder onderwijs: praktisch wordt haar alleen de financiering overgelaten. Het bestuur immers van de openbare school zou grotendeels worden gelegd in de handen der ontworpen districts- en rayonbesturen, zij het dan ook, dat de gemeentebesturen daarin vertegenwoordigd zouden zijn.

Pater Stokman wees ook op de wens, die keer op keer tot uiting komt, om alleen voorstanders van het openbaar onderwijs tot leerkracht te benoemen. Afgezien van de bezwaren hiertegen, voortvloeiend uit artikel 5 van de Grondwet, dat bepaalt, dat iedere Nederlander tot elke landsbenoeming benoembaar is, moet er op worden gewezen, dat de vraag opkomt, of deze wens geen verband houdt met het verlangen, dat telkens naar voren komt, om de openbare school haar neutraal karakter te ontnemen en haar een meer positieve inhoud te geven. Met dit streven op zich genomen betuigde Pater Stokman zijn instemming, maar hij voegde er terecht bij, dat daardoor het karakter van het openbaar onderwijs gewijzigd wordt en dat de voorstanders van dit streven hun doel reeds bij de bestaande onderwijs-wetsgeving beter en efficiënter kunnen bereiken door de stichting van bijzondere scholen.

De heer Tilanus (C.H.) sloot zich geheel bij het betoog van Pater Stokman aan en gaf de raad, om, als men grotere invloed wil geven aan de ouders van de kinderen, die de openbare school bezoeken, deze scholen van de ouders te doen uitgaan.

Ook de Minister zag de moeilijkheden uit dezelfde gezichtshoek en meende het verzoek van de heer Thomassen, om een onderzoek naar de bestuursvorm van de openbare lagere school in te stellen, niet te kunnen inwilligen, hoewel hij het nut erkende van een grondiger bestudering van het vraagstuk door de betrokken onderwijs-organisaties.

Wij geloven, dat de voorstanders van de openbare lagere school, die het bestuur in handen van de ouders der die school bezoekende kinderen willen leggen, een probleem aan de orde gesteld hebben, waarvan zij zelf de consequenties niet hebben overzien.

De Leraren-Salarissen.

Het tweede punt, dat in sterke mate de aandacht der Kamer had, betrof de salarissen der leraren.

Reeds meer dan een jaar vroegen de leraren een verbetering van hun positie welke benard dreigde te worden. Minister Gielen benoemde een commissie, waarin vertegenwoordigers van de Regering en van de leraren overleg zouden plegen in zake de

de salariëring. De geschiedenis met deze commissie werd een lijdensgeschiedenis. Het slot was, dat de Regering wel het minimumsalaris wilde verhogen, omdat anders geen leerkrachten uit het lager onderwijs konden worden aangetrokken. Bij de thans geldende regeling betekende een overgang van het lager naar het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs voor onderwijzers het accepteren van een salarisverlaging. Dit was natuurlijk één onmogelijke toestand, welke ook naar het oordeel van de Regering zo spoedig mogelijk diende veranderd te worden. Van een verhoging van het maximum-salaris wilde de Regering niet weten. De leraren staan n.l. in dit maximum op één lijn met enige andere groepen van ambtenaren. Verhoging van het maximum zou, zo vreesde zij, consequenties met zich brengen ten opzichte van die andere groepen. Zo zou het z.g. plafond worden doorstoten. Wel was men bereid te erkennen, dat 30 lesuren in het algemeen een te zware taak vormden en daarom was men ook bereid, het maximum-salaris toe te kenenen voor 26 uren. In verband met het tekort aan docenten werd echter verlangd, dat de leraren, zolang dit nodig was, 29 uren zouden geven. Voor de drie extra-uren zou echter geen beloning worden gegeven.

Het behoeft nauwelijks betoogt te worden, dat bij het onderwijsdebat de lerarensalarissen in het middelpunt der belangstelling stonden. Uit alle fracties kwamen de onderwijsdeskundigen de Minister bezweren, maatregelen te nemen, om de grote nood in de leraarsgezinnen te lenigen. Meer in het bijzonder noemen wij de heren Deering (P.v.d.A.), Dr. Lucas (K.V.P.) en Hoogcarspel (C.P.N.). Het accent lag natuurlijk bij elk der sprekers anders.

De heer Deering hield een vurig pleidooi, waarin de Minister op meer dan één punt in gebreke werd gesteld. Hij betoogde, dat het V.H.M.O. in gevaar verkeerde door het gebrek aan docenten en dat er een verband bestond tussen dit tekort en de onvoldoende salariëring. Ten slotte vroeg hij een beloning voor de eventuele gegeven uren boven de 26.

Van de zijde der K.V.P. werd in hoofdzaak dezelfde redenering gegeven, al was de toon ten opzichte van de Minister milder. Men illustreerde aan de hand van een kort te voren gehouden enquête de noodtoestand in de leraarsgezinnen, welke tengevolge had, dat velen het onderwijs verlieten en universitair gevormden weinig lust toonden, een functie bij het onderwijs te aanvaarden. Maar, zo betoogde de woordvoerder, niet met een beroep op de noodtoestand der leraren wilde men een verbetering der salarissen bepleiten. Het eigenbelang van het Nederlandse volk eiste maatregelen. En daarna kwam een motivering tot honorering van de uren boven de 26, welke duidelijk maakte, waarom men zo zakelijk sprak, ook al was de emotie in de ondertoon te beluisteren.

De fractie van de K.V.P. ontwikkelde geen eigen gedachten-

gang, doch hield de Regering haar eigen standpunt voor en trok daaruit de conclusies.

Gij, Regering, — zo luidde het betoog — verklaart van mening te zijn, dat 26 lesuren de normale maximum taak is, welke aan leraren dient te worden opgedragen ; en aan leraren, die dit aantal geven, wilt Gij dan ook het maximum salaris toekennen, het salaris, dat ook aan, met de leraren op één salarisniveau staande, personen wordt gegeven. Hieruit volgt, dat naar de mening der Regering 26 lesuren bij het V.H.M.O. een werkprestatie oplevert, welke op één lijn staat met de werkprestaties in andere ambten van gelijkwaardig wetenschappelijk niveau. De Tweede Kamer is niet het aangewezen college, om de prestaties der verschillende functionarissen te vergelijken, maar als Gij, Regering, het omschreven standpunt inneemt, dan volgt hier naar de mening van de fractie der K.V.P. uit, dat, indien in de huidige omstandigheden aan een aantal leraren ter wille van het regelmatig kunnen dóórlopen van het onderwijs, meer dan 26 lesuren moeten worden opgedragen, aan deze personen een redelijke beloning voor die extra-uren moet worden toegekend. Dit achterwege te laten zou in strijd zijn met de rechtvaardigheid.

De heer Gielen gaf een dag later antwoord. De nacht had raad gebracht en de Minister kon nu verklaren, dat de uren boven de 26 zouden gehonoreerd worden en dat de besprekingen in de commissie van overleg zouden heropend worden. De Regering was gezwicht voor de argumentatie van de K.V.P., zoals duidelijk bleek uit het antwoord van de minister, die bij zijn motivering een volkomen gelijke terminologie gebruikte als door de woordvoerder der K.V.P. was gebruikt.

De heer Deering meende desondanks een motie te moeten indienen, waarin de Kamer als haar oordeel uitsprak, dat de uren boven de 26 beloond dienden te worden.

De K.V.P. kon deze motie niet steunen. Allereerst werd in de motivering juist de sterke stelling, welke haar woordvoerder had ingenomen, verlaten ; doch bovendien was zij na de positieve toezegging van de Minister overbodig. De heer Deering trok haar dan ook in.

De heer Hoogcarspel diende daarna nog een motie in, waarin er bij de Regering op werd aangedrongen, een eenvoudige verhoging van het maximum salaris mogelijk te maken. Deze motie, welke praktisch van de Regering verlangde, dat zij haar loon- en prijspolitiek zou loslaten en dan ook door de Minister volkomen onaannemelijk werd verklaard, werd met vrijwel alleen de communistische stemmen vóór, verworpen.

De K.V.P. kan tevreden zijn. Haar werk ten bate van de leraren, dat reeds maanden vóór het tijdstip van de behandeling van de onderwijsbegroting begon, had alle succes opgeleverd, dat te verkrijgen was.

Dr. A. M. LUCAS.

Katholiek Staatkundig Maandschrift

*Redactieraad: Pater Mag. Dr. S. Stokman O.F.M., Dr. L. A. H. Albering,
Drs. A. H. M. Albrechts, W. J. Andriessen, Prof. Mr. A. L.
de Block, Prof. Mr. C. P. M. Romme, Mr. F. G. C. J. M. Teulings*

Redactiesecretaris: Mr. M. H. J. Ch. Rutten, Koninginnegracht 40, 's-Gravenhage

ADMINISTRATIE: KONINGINNEGRACHT 40 'S-GRAVENHAGE, TELEFOON 115047
GIRO 379333 T. N. V. SECRETARIS KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ, 'S-GRAVENHAGE
ABONNEMENTSPRIJS F 7.50 PER JAAR (F 3.75 PER HALF JAAR)

JAARGANG 1

15 FEBRUARI 1948

No. 12

Over de VRIJHEID

van de menselijke persoon I

Nicolai Berdiajew, de uitgeweken Russische christen-philosoof, heeft deze zomer voor radio-Londen een verhandeling gehouden, welke om de actualiteit van het onderwerp, niet minder dan om het belang van haar inhoud, bij de wellicht weinigen, die haar hier hebben beluisterd, in het geheugen zal zijn gebleven.

Hij sprak in even verzorgde als bezorgde bewoordingen over „the future of Europe”. Zij, die zijn geschriften kennen, zullen opnieuw door de brede historische oriëntering en het dóór dringende van de argumentatie van deze religieus-philosophische denker zijn getroffen.

Het is mij niet bekend of de verhandeling sindsdien in druk verschenen en hier verkrijgbaar is. Wel weet ik, dat het mij speet, niet in de gelegenheid te zijn, deze nog eens rustiger te overwegen dan bij het aanhoren van het vluchtige gesproken woord doorgaans mogelijk is.

De West-Europese cultuur. Communisme en kapitalisme.

Berdiajew's beschouwingen betreffen de positie van de mens in de West-Europese cultuur, enerzijds door de absolute machts-idee van het communisme bedreigd, anderzijds door een alles en allen overwoekerend kapitalisme, dat het geld tot de enigleidende idee verheft. Zelf innerlijk verzwakt door een tekort aan praktisch Christendom en het achterblijven in de ontwikkeling van zijn geestelijke instelling en maatschappelijke ordening bij een ongekend grote en snelle technische voortgang, staat hij vol innerlijke conflicten en hulpeloos tegenover een rationalisme van de geest en mechanisatie en rationalisatie van het leven, als sociale en zielkundige problemen, ten opzichte waarvan hij zijn houding als mens nog niet wist te bepalen.

In die uiterste kwetsbare positie dreigt hij onder te gaan tussen de tot ideologie verheven systemen van macht en geld.

Het is niet mijn bedoeling, de uiteenzettingen, waarmede Berdiajew een hoofdstuk toevoegde aan zijn sociale filosofie, voor zover mij dit mogelijk ware, hier weer te geven. In de afgelopen maanden hebben wij trouwens ook in ons land van meer dan van één hand afkomstige beschouwingen in die richting kunnen kennis nemen. Evenmin wil ik ingaan op de eenzijdigheid van een, met voorbijgaan van de Christelijke maatschappijleer, door deze — niet door Berdiajew — voorgehouden keuze tussen een Amerikaanse en de Russische ideologie. Wèl kan het nuttig zijn enkele gedachten te wijden aan de achtergrond, waartegen bepaalde actuele vraagstukken zich, vooral in de laatste tijd, ook in ons land aftekenen. Het thema immers, waarop Berdiajew in zijn beschouwing steeds weer de nadruk legde, is in die vraagstukken telkens opnieuw herkenbaar. Daarom is zijn verhandeling in het bijzonder als actueel te kenschetsen.

Het schijnt dan vooreerst helaas niet overbodig, zich ten aanzien van de hierboven aangeduide tegenstelling tussen de in het communisme en het kapitalisme gelegen ideologieën, te realiseren dat, hoewel Berdiajew de West-Europese cultuur in het kader ener worsteling van grootmachten, die beide streven naar een wereldheerschappij, intercontinentaal plaatst tussen Rusland en Amerika, de exponenten dezer aldus voorgedragen tegenstellingen, macht en geld, evenzeer — zij het minder openlijk — werkzaam zijn binnen het practische bestel onzer Westerse orde.

Het is niet door de aldus verkleinde verhouding, dat de zgn. tegenstelling tussen de heerschappij van het geld en die van de macht schijnt ineen te schrompelen. Het wordt echter daardoor wel bevattelijker, dat wanneer Berdiajew onze orde plaatst tussen de beide polen kapitalisme en communisme, schikking van de maatschappelijke orde onder de mateloze zucht naar het geld ten ene, onder die naar macht ten andere, deze beide polen de slechts ruimtelijk, niet wezenlijk gescheiden uitersten zijn van een en hetzelfde materialisme, waar omheen de praktijk dier stelsels de wereld wil doen wentelen. M. a. w., bij beschouwing van de feitelijke waarde, welke ook binnen eigen maatschappelijk bestel, aan de factoren geld en macht, elk voor zich en ten opzichte van elkander, wordt toegekend, wordt het duidelijker, dat de overheersende rol, welke men de geld-factor doet spelen, in wezen geen andere is dan die, welke aan de feitelijke macht als karakteristiek eigen is, of — overgebracht in het psychologische — dat de drift naar economische macht wezenlijk gelijk is aan een feitelijke heerszucht. De juistheid dezer conclusie wordt in bijzondere mate duidelijk, indien de nagestreefde economische macht zódanige vormen aanneemt, dat de grens, waarbinnen het zuivere economische motief, dat als uitgangs-

punt diende, nog bestaansreden heeft, wordt overschreden, tengevolge waarvan de economische redegeving aan die verdere uitbreiding komt te vervallen en het feitelijke machtsstreven nog slechts daarvoor blijft gelden.

Maatschappelijke en persoonlijke vrijheid.

Binnen de maatschappelijke verhoudingen betekent macht, uiteindelijk in staat te zijn de eigen persoonlijke wil van de enkeling of van de groep op te leggen aan anderen, hetzij enkeling of groep.

Het thema door Berdiajew zo nadrukkelijk gehanteerd, betreft dan ook dat der vrijheid van de menselijke persoon. Als Christelijke denker toont hij daarbij zijn bezorgdheid om de persoonlijkheid van het individu en diens innerlijke vrijheid, welke hij van buiten af en van binnen uit ernstig bedreigd ziet. Het behoud daarvan echter is voorwaarde voor zijn persoonlijke verantwoordelijkheid, met het wegvallen waarvan de ondermijning van de sterkste peiler van het Christendom en daarmee van de West-Europese cultuur een tragisch feit zou zijn geworden.

Het kan van belang zijn er hierbij op te wijzen, hoe kennelijk een fascistisch systeem en stelsels als staats- en nationaal-socialisme, door concentratie van alle verantwoordelijkheid in respect. staat en ras, alsook een feitelijke verwaarlozing op langere duur van het beginsel der subsidiariteit, bij wege van uitholling der individuele verantwoordelijkheden, de menselijke persoonlijkheid ontmantelden en aldus langs positief anti-Christelijke weg, de Westerse cultuur bedreigden. In het bestek van deze regels moge volstaan worden te constateren hoe Berdiajew terecht nadrukkelijk stelt het recht op vrijheid van de menselijke persoon en daarnaast met niet minder klem betoogt, dat die vrijheid en het streven daarnaar voor het individu een zedelijke plicht is.

Deze laatste stelling doet ons stilstaan bij haar consequenties, in het bijzonder op het maatschappelijk terrein. Niet omdat zij nieuw of vreemd is, want zij spruit voort uit het zedelijk vrij zijn van de mens, waaruit voor hem persoonlijk dus verantwoordelijkheid kan volgen met betrekking tot een onvrijheid van zijn persoon voor zover deze zedelijke gevolgen heeft of kan hebben. Wel echter omdat vrijheid, zowel de maatschappelijke als de persoonlijke, een begrip is, hetwelk in hogere mate als recht omstreden dan als plicht betracht wordt.

Niet minder echter dan het recht op vrijheid van de persoon brengt de plicht daarnaar te streven, voor het individu zijn eigen consequenties mede.

De vrijheid van de mens immers, welke zijn persoon tot volle recht doet komen, behoort tot de elementen, welke zijn wezen bepalen.

Deze vrijheid is krachtens haar betekenis voor en het individuele en sociale karakter van de mens, zowel in het persoonlijke als in het maatschappelijke beperkt.

Maat en inhoud ervan worden immers, overeenkomstig dit individuele en sociale karakter, op de grondslag van wederkerigheid niet slechts beperkt door de verplichting eens anders recht op een gelijke mate van persoonlijke vrijheid te respecteren, maar daarenboven ingeperkt door de plichten, welke het individu als lid der gemeenschap tegenover haar als zodanig heeft na te komen. Die gemeenschap toch kan ten opzichte van haar leden onaantastbare rechten doen gelden, niet slechts omdat zij het algemeen welzijn nastreeft, maar ook omdat zij, wezenlijk als maatschappelijke orde bestående, een eigen, van dat der individuen onderscheiden doel bezit.

Daarbij behoort echter hare orde zodanig te zijn gericht en ingericht, dat de persoonlijkheid van haar leden volledig tot haar recht kan komen, hetgeen de daarvoor nodige mate van persoonlijke en maatschappelijke vrijheid van dit individu omvat. Tot de voorwaarden, welke die vrijheid dienen te verzekeren behoren mede zodanige sociale verhoudingen, welke een bepaalde mate van materieel welzijn der individuen verwerklijken.

Uitgaande van de zedelijke orde toch, moet met de aanvaarding van 's mensen vrije wil, gesteld worden diens verplichting te streven naar zijn persoonlijk eind-doel, zijn eigen hoogste zedelijk welzijn.

Van de mens geldt echter, dat hij dit persoonlijk eind-doel als geestelijk goed, in de regel moeilijker zal weten te verwezenlijken naar de mate waarin hij zijn materieel welzijn niet tot ter hoogte van een bepaald minimum vermag op te voeren.

Voor zover het niet bereiken van dit minimum aan materieel welzijn geen gevolg is ener hem betreffende onvrijheid in de maatschappelijke orde, waarvoor hij zelve verantwoordelijk is, kan voor betrokkene een vermindering van zijn persoonlijke vrijheid ontstaan en derhalve ook van zijn verantwoordelijkheid te streven naar het verwerklijken van zijn hoogste zedelijk welzijn.

In zoverre echter op het maatschappelijk terrein de oorzaak van die vermindering der vrijheid tot het bereiken van het individuele minimum aan materieel welzijn, is gelegen bij en verwijtbaar is aan een ander, zal die ander zedelijk verantwoordelijk en aansprakelijk zijn naar gelang de beperking der maatschappelijke vrijheid van zijn medemens leidt tot een door deze minder intensief nagestreefd en uiteindelijk in mindere mate gerealiseerd hoogste zedelijk welzijn.

Uit de verplichting tot het respecteren van de persoonlijke vrijheid van het individu op grond van de betekenis, welke die vrijheid voor hem bezit met het oog op de verwezenlijking van zijn zedelijk welzijn enerzijds en uit de verplichting der individuen om mede te werken tot het realiseren van het gemeen-

schapsdoel en de bevordering van een zo groot mogelijk gemeenschappelijk welzijn anderzijds, volgt dus, dat ook in de maatschappelijke orde die vrijheid dient te worden gerespecteerd voor zover dit met de verplichtingen van het individu ten opzichte van zijn medemens en de onaantastbare rechten van de maatschappelijke orde verenigbaar is.

Het wil mij voorkomen, dat ook langs deze weg het verband zichtbaar wordt tussen de beginselen van recht en moraal, voor zover deze aldus een trefpunt hebben in het begrip vrijheid, dàar waar de aspecten ervan naar het maatschappelijke en het persoonlijke elkander kruisen. Bovendien is de vrijheid van de menselijke persoon, zó gezien en bepaald en aldus als recht gerespecteerd — omdat hare erkenning in de diepste grond voortkomt uit de Christelijke naastenliefde — als een kernpunt der Christelijke sociale filosofie aan te merken.

Waar hierboven gesproken werd over vrijheid in de maatschappelijke orde, werd daarbij reeds het voorbehoud gemaakt ener zodanige mate daarvan als overeenkomt met de beperking, welke haar wordt opgelegd door een gelijke mate van vrijheid van de evenmens, terwijl voorts duidelijk werd hare onderworpenheid aan alle inperkingen, welke het gevolg zijn van specifieke, voor het individu geldende verplichtingen alsmede van plichten uit hoofde van zijn behoren tot die gemeenschappen waarvan hij deel uitmaakt.

Tot de rechtmatige inperkingen der maatschappelijke vrijheid behoren evenwel per se niet de zodanige, welke het individu worden opgelegd of welke het zich gedwongen ziet aan zich zelve op te leggen niet als gevolg van hem betreffende, zuiver individuele verplichtingen of plichten, welke de maatschappelijke orde en het maatschappelijk verkeer als zodanig mede brengen. Dit betekent dus feitelijk, dat elke beperking der individuele vrijheid, welke verder gaat dan volgens de vorenstaande normen strikt gevorderd wordt, enerzijds in de maatschappelijke orde te kort doet aan het recht van het betrokken individu, dat de verwerkelijking van dit recht op maatschappelijke vrijheid tot een voor hem, in overeenstemming met zijn verplichtingen, geldende hoogste mate als plicht heeft. Overeenkomstig het hierboven uiteengezette verband immers tussen de maatschappelijke en persoonlijke vrijheid, behoort de eerste verwezenlijkt te worden teneinde het individu in staat te stellen zijn plicht in de zedelijke orde, ter bereiking van zijn hoogste zedelijk welzijn, volledig te kunnen vervullen.

Anderzijds volgt uit het vorenstaande, dat degene, die aan de niet-rechtmatige beperking van eens anders maatschappelijke vrijheid schuldig of mede-schuldig staat, te kort schiet in de vervulling van zijn maatschappelijke plicht en verantwoordelijk wordt in de zedelijke orde, waar hij immers niet slechts gehouden is het zedelijk recht van een ander volledig te respecteren, maar

ook om al datgene na te laten, wat de vervulling van de zedelijke plicht door de ander verhinderen of slechts bemoeilijken kan.

Staat aldus concreet de persoonlijke verantwoordelijkheid vast in dier voege, dat een ieder, naar mate hij bij machte is daaraan mede te werken, mede aansprakelijk is voor het zedelijk welzijn van de ander, ook voor zover diens materieel welzijn voor deze persoonlijke gevolgen kan hebben in de zedelijke orde, dan meen ik, dat het beginsel van de persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid van het individu in een licht komt te staan, dat — komende uit het hart van de Christelijke maatschappijleer — rechtstreeks schijnt op een aantal vraagstukken, die zich, vooral in de laatste tijd, rond dit vrijheidsbeginsel opwerpen.

Actualiteit van het vraagstuk.

Vooreerst kan het geen verwondering wekken, dat dit beginsel zelve zo ten aanzien van de sociale als de economische verhoudingen, met meer of minder nadruk op de voorgrond wordt gesteld door vrijwel alle groeperingen van politieke en sociaal-economische aard, in het bedrijfsleven in het bijzonder door ondernemers zowel als arbeiders. Dit immers is een natuurlijke reactie na een periode, waarin onder de ongewone krachtsinspanningen van de laatste wereldoorlog, een uiterste concentratie van krachten op alle terreinen onder de leiding der staatsoverheden, vanzelf de individuele vrijheid en zeker het bewustzijn ener persoonlijke verantwoordelijkheid practisch tot een minimum beperkte. In die daarop thans volgende reactie tekenen zich politiek, in een veelheid van graduele verschillen, de opvattingen af omtrent wezen en karakter der maatschappij en van de over en weer tussen individu en gemeenschap bestaande verhoudingen, welke uiteindelijk op de verschillen in levensopvatting terug vallen.

Economisch, ten dele ook op het sociale terrein, ontvangt het streven naar herstel der individuele vrijheid, voor zoveel als het de mens als ondernemer betreft, zijn grootste, zij het niet schoonste, stimulans van het winst-streven, voor zoveel echter de mens als arbeider betreft, gaat het pogen ten gunste zijner maatschappelijke en innerlijke vrijmaking juist naar de inperking van een door de mens als ondernemer ecomomisch en sociaal éénzijdig en sterk overschat winstprincipe.

Voor deze, veruit grootste arbeiders-groep betekent deze phase in de algemene maatschappelijke ontwikkeling, opnieuw een stap op de lange weg zijner historie, die sedert enkele honderden jaren in een moeizame en somtijds tragische strijd tegen individueel en groepsegoïsme, naar zijn maatschappelijke en innerlijke verheffing leidt. Deze scherp waarneembare ontwikkeling verloopt, bij een nog theoretische leuze van vrijheid en gelijkheid

der Franse revolutie aanvangend, in de ontorende praktijken van een door rationalisatie en mechanisatie in de productie-methoden verhevigd, en door een mateloze drift naar winst en economische macht getypeerd liberalisme, waarvan helaas dan ook gezegd moet blijven, dat het de diepe en oorspronkelijke zin zijner benaming, misvormd door een praktijk, welke voor de evenmens in het tegendeel ontaardde, alle pogingen ener Christelijke maatschappijleer ten spijt, door een tekort aan Christelijke levenspraktijk, tot een schandvlek in de historie maakte.

Mede onder de invloed van begrijpelijke en natuurlijke reacties van overigens niet minder materialistische stelsels dan het liberalisme zelve was, begint met een aanvankelijk nog zwak reveil in de practische toepassing der Christelijk-sociale beginselen in de aanvang dezer eeuw een opgang. Zwaar wordt deze beproefd door twee wereld-oorlogen en de even onvruchtbare als tragische pogingen van een fascistische en nationaal-socialistische maatschappijleer om in plaats van een toepassing der Christelijke levensleer, op onmenselijke wijze de nieuwe maatschappelijke orde af te dwingen. In een ten aanzien van de beginselen nog scherper getekende strijd met kapitalisme en communisme, dreigt die opgang thans opnieuw vertraagd te worden.

Begrijpelijk is het dan ook alleszins, dat het beginsel der maatschappelijke en innerlijke vrijheid, van de vrijheid van de menselijke persoon, juist van de zijde der arbeiders het meest klemmend en op hartstochtelijke wijze naar voren wordt geschoven en zo al niet steeds in de praktijk, dan toch in de programmatische opzet van hun georganiseerd streven, in theorie wordt voorop gesteld. In dit streven ontvangen zij de geëigende steun van grote groepen intellectuelen, ongeacht de verscheidenheid van overtuiging en richting, welke zij zijn toegedaan, deels omdat zij veelal, voor wat het maatschappelijke betreft, in soortgelijke omstandigheden verkeren, in hoofdzaak echter omdat zij behoren tot hen, die zich meer bewust voor het maatschappelijk, cultureel of zedelijk welzijn van de mens in de maatschappij naar Christelijke opvattingen mede-verantwoordelijk weten.

In dit stadium der ontwikkeling is er dan ook waarlijk meer dan één, in de feitelijke omstandigheden gelegen aanleiding tot bezorgdheid der arbeidsgroepen, waaruit haar krachtsinspanning op vrijwel alle terreinen van het maatschappelijk leven, om, koste wat het kost, tot betere verhoudingen te geraken, verklaarbaar wordt.

Hierboven is er reeds op gewezen hoezeer de technische en organisatievormen der moderne productiemethoden op zich zelf reeds geëigend zijn de persoon en meer nog de persoonlijkheid van de arbeider te doen onder gaan in een planmatig verloop van een sterk gemechaniseerd en gerationaliseerd arbeids-

proces. In het bijzonder in de groot-industrieën en de grote ondernemingen verdwijnt steeds meer de betekenis van de specifiek-individuele werkzaamheid en de waarde van het persoonlijk initiatief van de arbeider, en schijnt men het grootste nuttig effect van zijn arbeid te verwachten naar de mate, waarin hij in staat is, zich met grotere soepelheid te schikken onder de loop van een tot in de kleinste onderdelen uitgerekende arbeids-gang. Als gevolg hiervan staat de belangstelling van de arbeider voor de functionele waarde en daardoor ook voor de innerlijke waarde van zijn arbeid, onder een van de productievormen uitgaande, vrijwel voortdurende druk, waardoor zij in vele gevallen nauwelijks nog slechts boven de twijfel uitkomt. Bovendien dreigt door deze ontwikkeling tevens het besef van de hoge maatschappelijke en zedelijke betekenis, welke het arbeiden voor de volledige ontplooiing van de persoon en de persoonlijkheid van de arbeider bezit, te worden aangetast. Tenslotte wordt dit kwaad nog verergerd door de psychologische invloed, welke op de arbeider uitgaat van de sociale en economische structuur van de ondernemingsvorm, welke in het merendeel der grootbedrijven door de gescheidenheid van de ondernemersfunctie en de kapitaalsfactor, zomede het naamloze van deze laatste, tot verzwakking van de verantwoordelijkheden en het onpersoonlijke van het gehele bedrijf leidt.

Onder de werking dezer factoren, deels van materiele, deels van psychologische aard, vertoont de gemiddelde prestatie van de arbeider de neiging te dalen beneden die, welke men naar de maatstaf van een bovenomschreven productieproces, normaal zou moeten noemen, hetgeen in vele gevallen de ondernemers zich doet beklagen over de te geringe belangstelling en verantwoordelijkheid, welke de arbeider in de vervulling van de hem toebedeelde taak betoont. Dit beklag berust echter, hetgeen overigens begrijpelijk is en een enkele uitzondering daargelaten, veeleer op de verminderde economische en commerciële resultaten, dan op het in wezen veel grotere verlies ener juiste instelling van de factor arbeid op het objectieve en — mits in overeenstemming met de rechtvaardigheidsnorm — subjectieve ondernemingsdoel.

Het is wel duidelijk, dat de boven geschetste positie op zich zelf weinig geschikt is om het zelfrespect van de arbeider te bevorderen. In elk geval is daarin het persoonlijkheidsaccent op een wijze verlegd, welke door het merendeel der arbeiders moeilijk begrepen en door velen maatschappelijk noch innerlijk aanvaard wordt.

De betekenis immers van de persoonlijke arbeid is en blijft steeds, die ener scheppende functie. Deze wordt echter tot een minimum teruggebracht en verdwijnt tenslotte voor de arbeider in de anonimiteit van een dóór en dóór georganiseerd geheel van deel-functies, waarvan hem, als ondergeschikt enkeling, bij gebreke van voldoende overzicht, het verband voortdurend

méer ontgaat. Zijn arbeidsprestatie en loon worden in vele gevallen op wetenschappelijke wijze gemeten en vastgesteld langs de weg ener wiskundige berekening, die met de persoon van de arbeider generlei verband meer houdt. Op deze wijze ontstaat een onderschikking van zijn persoon aan de materie, aan de machine, in de ruimere betekenis van het georganiseerde productieproces, waardoor een stelselmatige verzwakking van het bewustzijn der waarde van de arbeid van het individu ontstaat en daarmee tevens van de volwaardigheid van de menselijke persoon.

De betekenis van de zoeven aangeduide factor wordt versterkt door de uiterlijke omstandigheden, waaronder veelal door de arbeider moet worden gewerkt. Ploegenstelsels en continu-bedrijf doorbreken de normale verhouding, waarin hij behoort te staan ten opzichte van zijn eigen gezinsorde en roepen het gevaar op van een zekere mate van vervreemding, welke niet anders dan ongunstig op de psyche van de arbeider als hoofd van zijn gezin kan inwerken. Dit valt te meer te betreuren, omdat hij juist uit dit gezin, de enige gemeenschap, waarin hij met volwaardig gezag is bekleed, ook voor hemzelve de geestelijke krachten kan putten tot versterking van het besef van zijn menselijke waarde en die zijner zedelijke en maatschappelijke vrijheid, in zeer veel gevallen als een natuurlijke compensatie van de neerdrukkende invloed ener dag aan dag in voortdurende onderschikking uitgevoerde deelarbeid.

De organisatie der onderneming in economisch-finantieel opzicht, met uitsluitende zeggenschap aan de kapitaalsfactor en negering van het arbeiderselement ten aanzien dier zeggenschap in economisch en veelal ook in sociaal opzicht, alsmede merendeels t. o. v. enige vorm van althans gekend te worden in of ten aanzien van de leiding, is opnieuw een oorzaak van verminderd zelfbewustzijn, dat op den duur onherroepelijk doet concluderen tot een volslagen afhankelijkheid in maatschappelijk en daardoor tenslotte tot een onaanvaardbare mate van onvrijheid ook in geestelijk opzicht.

Bovendien laten de algemene geldende maatschappelijke factoren niet na ook met betrekking tot dit onderwerp een rol te spelen.

De economische ordening, noodwendig voortvloeiend uit de goederenschaarschte of — om het even — als gevolg van overschatting van het beginsel der overheids-leiding, doorbreekt het principe der subsidiariteit, waarvan — het moge gezegd — de arbeider, zeer in het bijzonder t. a. v. die onderwerpen, waarbij zijn persoon is betrokken, een natuurlijk besef heeft.

Deze beknotting, welke het recht op zelfbeschikking offert aan een steeds ingrijpender en tenslotte totale beheersing van het economisch en sociale handelen, laat niet na een psychologisch effect te sorteren, hetwelk behalve op het terrein der maatschappelijke vrijheid, helaas ook op dat der sociale moraal betreurenswaardige gevolgen met zich brengt.

Tenslotte ligt in de ontwikkeling der sociale voorzieningen, hoe groot de practische waarde er van ook zijn moge, een element van verzwakking van de persoonlijkheid althans van het besef daarvan bij de arbeider, doordat zij tot stand gebracht worden door middel van steeds meer groepsmatige inmenging en overleg. De sociale zekerheid en wat men daaronder pleegt te begrijpen, wordt geleidelijk aan eerder als de inlossing van een zorgplicht der Overheid dan als een verworvenheid van groep of individu ervaren, of zal omdat zij in voortdurende strijd moet worden verkregen, maatschappelijk en individueel niet die bevrediging brengen, welke verwacht zou kunnen worden indien zij tot stand kwamen op grond van in vrij overleg betachte rechtvaardigheidsbeginselen.

Deze door grote groepen van arbeiders scherp aangevoelde, voortdurende economische onmondigheid stelt de arbeider in een positie, welke weinig geschikt is om zijn individuele maatschappelijke vrijheid te winnen, laat staan hem dié mate van innerlijke vrijheid te waarborgen, welke voor een volledige ontplooiing van zijn persoonlijkheid in maatschappelijk en cultureel opzicht nodig is.

Daarenboven bedenke men hoe ook buiten het eigenlijke arbeidsproces, het moderne grootbedrijf door een ontwikkeling, welke op zich zelf, helaas, als een logische consequentie is aan te merken, als het ware op poliep-matige wijze buiten zijn natuurlijke grenzen treedt en ook in het strikt persoonlijk leven van de arbeider dóór dringt, waar het hem dreigt in te kapselen in de sfeer van het bedrijf, dáár waar hij het gezonde en natuurlijke evenwicht zou moeten kunnen herwinnen, in gezin, ontspanning, zelfwerkzaamheid, in het algemeen op die terreinen, waar hij voor de eigen persoon en omgeving op een strikt eigen wijze verantwoordelijk is en behoort te zijn.

Zo wordt in belangrijke mate in de sociale sector, langs verschillende wegen, de maatschappelijke en persoonlijke vrijheid ook van binnen uit bedreigd door een voortwoekerend systeem. Eensdeels wordt dit gedreven door een helaas noodwendige, doch veelal verder dan deze noodzaak reikende beknotting uit hoofde van een ongekeerde, algemene economische verarming of — wat erger is — door de ongezonde uitwassen van een maatschappij — en levensbeschouwing, welke — mogelijk het goede beogende — ditzelve door een teveel aan organisatie wil forceren ten koste van het hóger goed der menselijke vrijheid. Andersdeels wordt het als in een vicieuze cirkel gehouden, door de noodzakelijkheid van boven af te dwingen wat, hoe tegensrijdig het moge schijnen, door gebrek aan zuiver inzicht in het werkelijke eigenbelang en aan Christelijke levenspraktijk, in vrijheid door de lagere organen, uiteindelijk het individu, niet tot stand wordt gebracht.

M. F. E. J. van der VALK.

OVERHEID

EN

OPENBARE ZEDEN*)

Wanneer men spreekt over de openbare zeden van een volk, dan zou men feitelijk moeten spreken over al de gedragingen, welke door zeer vele leden van een mensengroep regelmatig plegen te worden gesteld, zodat een stempel op die groep wordt gedrukt onder zeker opzicht, zodat men er een zekere lijn in kan ontdekken. Een lijn ten goede of ten kwade, want wij bevinden ons hier op het gebied van wat behoort te zijn.

Wij kunnen spreken van goede of van slechte koopmanszeden, van goede of slechte politieke zeden.

Wanneer *men* het doorgaans niet zo nauw neemt met de eerlijkheid in de handel, wanneer het volk staatkundig geen discipline betoont, het algemeen belang nauwelijks ter sprake komt, omdat eerst naar de belangen der partij wordt gezien en het algemeen belang daaraan ondergeschikt wordt gemaakt, dan kan men spreken van slechte koopmans- resp. van slechte politieke zeden, hetgeen niet uitsluit dat er in het volk ook talrijke eerlijke kooplieden en oprechte politici zijn te vinden.

Wij beperken ons tot die gedragingen, welke verband houden met het sexuele leven.

Maar niet met dat leven in zijn volle omvang, doch slechts in zoverre de gedragingen in het openbaar worden gesteld.

De moralist spreekt ook een oordeel uit over gedachten; de jurist interesseren uiterlijk waarneembare gedragingen geprojecteerd tegen het doel van de Staat, het tijdelijk algemeen welzijn.

Het zijn grote beperkingen, welke de jurist zich moet opleggen. Hij mag zich niet met de moralist vereenzelvigen. Toch moet ook hij waarde-oordelen vellen. Hij moet steeds het — beperkt — Staatsdoel voor ogen houden. En wanneer hij de vraag of het tijdelijk welzijn door bepaalde gedragingen wordt benadeeld voor zich bevestigend heeft beantwoord, moet hij te rade gaan hoe zijn ge- of verbodsbepalingen kunnen worden geredigeerd niet alleen, maar hoe zij in de practijk ten uitvoer kunnen worden gebracht. Dit alles geschied zijnde of tegelijk daarmee, speelt de vraag wat hic et nunc in de concrete omstandigheden van dit land bereikbaar is.

* * *

*) Aantekeningen van de inleiding, gehouden door Mr. C. van Haren voor de desbetreffende sectie van het Congres der K.V.P. op 25 en 26 October 1947.

U verwacht van mij allermint een uiteenzetting over de verhouding tussen de morele en de rechtsorde. De rechtsorde welke tot doel heeft de goede gemeenschap mede tot stand te brengen, de morele orde welke de gedragingen van de individuele mens op de korrel neemt. *)

Bij beide denken wij aan wat behoorlijk en aan wat niet behoorlijk is. Wat niet behoorlijk is, is nog niet aanstonds en per sé een voorwerp van de zorg der burgerlijke overheid. Het recht moet de toetssteen der moraal kunnen doorstaan, maar lang niet alle uiterlijke gedragingen zijn object van het recht. De opportuniteit moet helaas ook een woordje meespreken. Er zijn ook gedragingen welke onfatsoenlijk zijn zonder immoreel genoemd te kunnen worden. Wie bijv. 's zomers langs de stranden wandelt, heeft daarvan voorbeelden voor het grijpen. Aan tafel moet men daar echter dan niet aan denken.

Aldus zouden wij ons onderwerp willen omlijnen :

- wij spreken over gedragingen in het openbaar, welke zich niet verdragen met de sexuele moraal, zoals die in de natuurwet, in de wet Gods en dus in de door Hem gewilde orde, is neergelegd ;
- vrij veelvuldig voorkomende gedragingen door velen gesteld, welke een gevaar opleveren voor de gezond-sexuele ontwikkeling der jeugd ;
- voor de ontplooiing der menselijke persoonlijkheid ;
- gedragingen, welke de volksgezondheid en de volkskracht en dus ook het tijdelijk welzijn der gemeenschap aantasten.

* * *

Wie geen objectieve normen van moraal erkent, hetzij in eerlijk zoeken ze heeft gemeend niet te vinden omdat hij niet te rade is gegaan bij de Bron van alle moraal en alle recht, hetzij omdat hij er belang bij heeft de wet, waaronder hij als mens is gesteld, te ontkennen en argumenten nodig heeft om het eigen straatje schoon te vegen — staat hier voor grote moeilijkheden.

Neem de goedwillende die nog meer van de christelijke beschaving in zich omdraagt dan hij zichzelf wil bekennen, maar Openbaring en Kerkelijk Leergezag niet verenigbaar acht met de vrije menselijke rede ; die, zoals de practijk van elke dag doet ervaren, twijfelt aan of loochent voor alle tijden vaststaande normen van moraal en recht — hoe gemakkelijk vervalt zo iemand niet tot scepticisme, hoe spoedig moet hij niet het slachtoffer worden van een heersende mode, van de tijdgeest, hoe gauw zal hij niet geneigd zijn zich bij veelvuldig door zeer velen gestelde gedragingen neer te leggen, reeds omdat ze veelvuldig door een

*) Men leze daarover b.v. de rede welke Mag. Dr. Stokman O.F.M. zeer onlangs in de Tweede Kamer heeft gehouden bij de behandeling van het wetsontwerp op de bad- en zweminrichtingen.

meerderheid worden gesteld en „dus” beantwoorden aan een zedelijk- of aan een rechts-bewustzijn en „dus” wel goed zullen zijn.

Met welk recht kan hij het Neo-Malthusianisme afkeuren, indien de woonruimte beperkt is en de levensstandaard zo hoog — aan welke normen toetst hij de omgang der sexen ?

Wie zich gebonden weet door normen door God in de harten der mensen gegrift ; wie God ziet in Zijn schepping ; wie zich veilig voelt onder een leergezag dat ons, kortzichtige mensen voorlicht ; wie het voorrecht heeft Katholiek te zijn en in zijn strijd heeft ervaren wat de genademiddelen der Kerk beduiden, heeft het onder dit opzicht heel wat gemakkelijker, al is zijn verantwoordelijkheid groter en zijn strijd niet geringer.

* * *

Een eigenwijze jongeman zeide eens tot een priester : Ik begrijp niet wat men heeft tegen die zgn. naaktcultuur ; naakt is niet slecht (daarin had hij gelijk), mij deert het naakte der andere sexe niet en het zegt mij niets.

Hij kreeg daarop dit verstandige antwoord : Ga naar een psychiater en laat je onderzoeken, er is iets met je. Want God schiep de man zo, dat het naakt van de vrouw hem wel zou deren, hem wel iets zou zeggen, hem wel zou beroeren, maar . . . in de door Hem gewilde orde, de mens in een andere en hogere orde dan het dier staande, waardig.

God schiep de mens, man en vrouw schiep hij hen en Hij sprak : Wast aan en vermenigvuldigt U.

Vanaf dat moment ontstond die eenheid van man en vrouw, enige waarborg voor het voortbestaan van het mensengeslacht tot het einde der tijden — een eenheid gezegend door de natuur en door het Sacrament in de bovennatuur verheven, zo hoog dat de Kerk het huwelijk vergelijkt met het mystieke huwelijk van Christus en Zijn Bruid.

„Dit geheim is groot — zegt Paulus — ik zeg echter in betrekking tot Christus en de Kerk”.

Hoort hoe de priester bruid en bruidegom toebid : Moogt gij de voorspoed van Jeruzalem aanschouwen al de dagen van uw leven. De God van Abraham, de God van Isaïc en de God van Jacob zij met u en schenke u zijn volste zegen : opdat gij de kinderen uwer kinderen moogt zien tot in het derde en vierde geslacht en daarna zonder einde het eeuwige leven bezitten.

Tot in de bovennatuurlijke orde wordt door God en onze medewerking het sexuele verheven in de eenheid van man en vrouw tot de voortplanting der schepping.

— Wanneer wij Katholieken met onze zwakke krachten, maar gesteund door het levende teken van God, het Sacrament, trachten te beantwoorden aan ons menswaardig doel ;

— wanneer wij door de gebondenheid in God's orde in moeizame strijd de vrijheid der kinderen God's pogen te erlangen ;
— wanneer wij daartoe als ouders en opvoeders met onze Moeder de H. Kerk het jeugdig kind in bescherming nemen, de jongeling leiden, de gehuwden hun plicht herinneren, alles om het grote geheim te bewaren en te cultiveren ; alles met het doel de wil van God te volbrengen ; om aan het leven leven te schenken ; om onze vrijheid, om de blijdschap en het geluk van onszelf en van onze medemensen in de gemeenschap ; om wille van huwelijk en gezin, zonder dewelke de gemeenschap doodbloedt, ziet dan ontmoeten wij een wereld, die niet de onze is, die vijandig staat tegenover het edel pogen, die er slechts minachting en hoon voor over heeft, die ons bekrompen en ouderwets schimpt, als wij het kind in bescherming nemen en de jongeman en het jonge meisje in de voorbereiding tot hun verheven taak willen helpen.

* * *

Men moet zich hoeden voor de idee, als zoude de burgerlijke overheid het in haar macht hebben de volkszedes te doen beantwoorden aan de normen der christelijke moraal.

Het is goed dat wij vanavond vooropstellen de beperkte mogelijkheden van de Staat. Zijn mogelijkheden zijn beperkt, maar dit wil niet zeggen, dat hij slechts weinig vermag, dat zijn taak t.a.v. de openbare zeden maar en bagatelle mag worden beschouwd.

Een model-Staat kan ontzettend veel doen. Alleen wat zedelijk rot is kan hij niet gezond maken. De best denkbare wetten zullen een bedorven volk niet opheffen. Een van de grootste kwalen van onze tijd is ongetwijfeld het Neo-Malthusianisme. De Staat behoort de propaganda hiervoor te verbieden ; de zich thans noemende bond voor sexuele hervorming, welke niets anders is dan de vroegere Neo-Malthusiaanse Bond, kan door een zich christelijk noemende Staat niet worden geduld ; de propaganda voor het gebruik en de verkoop van voorbehoedmiddelen behoort te worden verboden. Maar niemand kan daaraan de conclusie verbinden, dat het kwaad daarmee uit de wereld wordt geholpen.

Vergeet ook niet dat onze Staat door compromissen is samen- gebonden. Wij hebben het niet voor het zeggen, maar het is wel onze plicht te zeggen waar het op staat.

Dat is harde noodzaak.

Want, wat is een groot verschil tussen vroeger en nu ? Dat verschil bestaat niet hierin, dat vroeger geen kwaad geschiedde en thans wel. Maar vroeger werd het kwaad genoemd, terwijl het thans wordt goedgepraat niet alleen, maar er georganiseerde propaganda voor wordt gemaakt en het als goed wordt aan- geprezen.

* * *

En nu wil ik wijzen op een groot gevaar. Het gevaar, dat wij kinderen van de tijd, slachtoffer worden van de tijd. Ik zal het U anders zeggen.

De tijd is aangebroken, waarin wij met de vinger behoren te worden nagewezen. De tijd is er reeds, waarin wij tekort schieten in onze levens- en wereldbeschouwing, indien wij niet een uitzonderlijk en voor de wereld min of meer lachwekkend standpunt innemen.

Wat zou de levensopvatting van het Christendom er voor een zijn indien zij te midden ener voortschrijdende ontkerstening zich niet door een afwijkende houding harer aanhangers kenmerkten?

Het is geen geringe opgaaft in de decadentie van de tijd onder alle omstandigheden de juiste gedragslijn te bepalen.

Als U soms menen mocht, dat ik overdrijf, dan wil ik U wel woorden aanhalen van Paus Pius XII.

Onlangs hield de Paus een toespraak tot de te Rome vertoevende deelneemsters aan het Congres der Internationale Unie van Katholieke Vrouwenbonden. — U kunt die toespraak en verschillende andere vinden in het „Katholieke Archief”. — De Paus riep de tijden der eerste Christenen en het heldhaftig gedrag van dezen onder de moeilijkste omstandigheden in herinnering en hij zeide letterlijk vertaald:

„Verschilt de huidige toestand van de toenmalige?

Men zegt het met reden: om in onze dagen de straten onzer steden te doorkruisen zonder aan het eigen geloof afbreuk te berokkenen en zonder de zuiverheid van het eigen leven te doen besmeuren, is er geen mindere heldhaftigheid nodig dan wanneer men er door het bloedige martelaarschap voor zou getuigen.”

Men zegt dat de Romeinen bij de eerste echtscheiding om wille van de derde door een huivering werden bevangen. Nu, later hebben zij dit wel afgeleerd, maar toen was de ondergang van het Rijk niet meer te voorkomen.

* * *

Waarom zal de overheid zich met goede zeden inlaten? Naast het „godsdienst is privaatzak” doet het „ieder moet voor zichzelf maar weten wat hij geoorloofd acht” nog altijd opgeld. Daarmede is dan alle wijsheid uitgeput en elke maatregel welke wordt bepleit, heet een inbreuk op de vrijheid en getuigt van een ouderwetse preutsheid, een modern, verlicht mens onwaardig.

Zoals men geen oog heeft voor de geweldige betekenis van de godsdienst en de Kerk, ook voor het tijdelijk, voor het stofelijk welzijn der gemeenschap, evenmin blijkt men te willen erkennen de volksgezondheid en de volkskracht ondermijnende gevolgen der zedenontaarding.

Uit welbegrepen eigenbelang moet de Staat niet alleen —

voorzover zijn doel het toestaat en zijn middelen het hem veroorloven — de strijd aanbinden tegen excessen, maar behoort hij ook positief steun te verlenen aan Kerk en ouders en organisaties ten einde goede openbare zeden positief te bevorderen. Dat dit niet van hem afhangt, heb ik U reeds gezegd, maar dat hieruit zou volgen staatsonthouding op het gebied der openbare zeden, is een haastig en oppervlakkig getrokken conclusie.

Het doel van de Staat ligt in een andere orde dan dat van de Kerk — het tijdelijk algemeen welzijn der gemeenschap aan de ene kant — en het bovennatuurlijk welzijn van de mens aan de andere kant, zijn twee wel te onderscheiden doelstellingen. Maar alweer onjuist is de conclusie, dat dus het een volkomen naast en los van het ander staat.

Laat de overheid maar eens proberen het algemeen tijdelijk welzijn der gemeenschap te bereiken zonder moraal en met mensen, die God noch gebod erkennen. Wij hebben gezien en ervaren wat er gebeurt onder een nationaal-socialistische moraal.

Dan geeft de President der Ver. Staten toch blijk van een juistere kijk op de betekenis van de zedelijke krachten van de godsdienst voor het herstel van een geschonden wereld.

U leze de briefwisseling tussen de Paus en hem in Augustus l.l. gevoerd. U zoudt die brieven kunnen lezen in het „Katholiek Archief” van 10 October l.l.

De Paus zegt in zijn antwoord :

„Ook de burgerlijke maatschappij is van goddelijke oorsprong en door de natuur zelf aangewezen ; doch deze komt pas na de mens en is slechts bedoeld als een middel om hem te beschermen en te helpen bij de rechtmatige uitoefening van zijn van God verkregen rechten.”

Hierin ligt de tweede reden waarom de burgerlijke overheid het recht en de plicht heeft maatregelen te treffen tegen excessen op zedelijk gebied.

Demens leeft in en door de gemeenschap en ook de gemeenschap is voor hem instrument op de weg naar zijn einddoel. Maar dan heeft hij ook het recht — ook het kind heeft dat recht — om beschermd te worden tegen volkszedes welke de ontwikkeling der menselijke persoonlijkheid belemmeren.

Moet ik voor U een beschrijving geven van de verwoestingen, welke zedenbederf ook in de tijdelijke orde meebrengt ? Hoe het initiatief, de werklust en de werkkraft van zovelen wordt ondermijnd door een zedelijk verkeerd leven.

Laat doktoren en leiders van instituten voor zwakzinnige en in ander opzicht misdeelde kinderen maar eens iets vertellen over de gevolgen der venerische ziekten tot in het nageslacht.

Het drankmisbruik heeft andere vormen aangenomen en andere misschien minder zichtbare, maar niettemin even ernstige gevolgen. Wanneer Sobrietas zich hervormd heeft tot een organisatie, welke de versobering predikt, dan is zij daarmede

een van de meest noodzakelijke instituten in een tijd, waarin de honger naar materieel genot bewust wordt beleefd.

Er gaan heel wat meer arbeidsdagen verloren door een slecht zedelijk leven, door verslachte zeden, door drankmisbruik enz. dan door werkstakingen.

Het materialisme door de massa eerst passief ondergaan, worden immers door haar thans actief beleden.

* * *

U verlangt van mij, dat ik enkele onderwerpen concreet inleid. Ik wil dit gaarne doen, maar het is duidelijk dat dit inderdaad niet meer dan een inleiding kan zijn.

Van de gedachtenwisseling verwacht ik gaarne een aantal suggesties teneinde die te kunnen verwerken o.a. in de commissie van het Staatkundig Studie Centrum voor de vraagstukken welke ons hier bezig houden.

Vooraf nog dit.

De vraag of de landsoverheid dan wel de gemeentebesturen zich moeten inlaten met bestrijding van excessen, kan niet algemeen worden beantwoord, maar moet voor elk onderwerp afzonderlijk worden bekeken.

1. De kleding, waardoor zoveel ergernis wordt gegeven, is een voor de burgerlijke overheid moeilijk te regelen punt. Men kan voorschrijven dat men in het openbaar niet oneerbaar gekleed mag gaan. Maar hoe hanteert de rechter dit begrip? Wat verder komt men, indien men bad- en zwemkleding buiten de bad- en zwemgelegenheden verbiedt en buiten die inrichtingen in het openbaar bovenkleding voorschrijft; andere kledij behoort immers in de slaapkamer thuis.

Helaas blijkt ook het begrip bovenkleding zeer eigenaardig door sommigen te worden geïnterpreteerd. In Amerika — en men kan er zeker van zijn dat zo'n mode ook naar het oude Europa overwaait — bestaat de tweedelige avondjapon.

Vrouwen, die gaarne goed gekleed gaan, moet aan het verstand worden gebracht, dat de gedistingeerde, ook de eenvoudige, kleding dié is, welke fatsoenlijk is.

Men staat er verbaasd over indien men ziet hoe en waarmede men indruk wil maken en een denkbeeld van voornaamheid en duurte wil geven. De smakeloosheid, die ten toon wordt gespreid, is bepaald zielig.

Onze vrouwenorganisaties kunnen prachtig werk doen, indien zij haar leden enkele kledingbeginselen bijbrengen. De grondregel is: smaakvol, gedistingeerd en modieus gekleed gaat die vrouw, die haar innerlijke beschaving tot uiting brengt door een kledij, welke de toets van moraal en fatsoen kan doorstaan. Kleding, die daaraan niet voldoet, is niet gedistingeerd, niet smaakvol, maar is protserig, aanstellerig, verraadt een leeg

hoofd en heeft het tegendeel van het effect, dat er mede wordt beoogd.

2. Bad- en Zwemgelegenheden dienen te zijn bad- en zwemgelegenheden, onderscheiden en gescheiden van dansgelegenheden, eetgelegenheden, café's en kermisinrichtingen.

Tijdens de behandeling van het wetsontwerp op de Bad- en Zweminrichtingen in de Tweede Kamer heeft de voorzitter dezer sectie een poging gedaan om ook de geestelijke hygiëne in de wet te betrekken.

Het amendement dat hij zag aangenomen beoogt de gemeentebesturen te verplichten de gelegenheid tot gesepareerd zwemmen voor te schrijven en voor een afscheiding van de inrichting van de openbare weg te doen zorgdragen. Een loffelijke poging, waarbij slechts een minimum werd gevraagd en terecht, want voor de gemeente moet de gelegenheid openblijven om afhankelijk van plaatselijke omstandigheden en verhoudingen een complex van voorschriften te geven, waardoor de bad- en zwemgelegenheden volop de gelegenheid zullen bieden tot een uitermate gezonde bezigheid, gezonder al naarmate het sportief element er een rol in speelt en het helemaal niet zo gezonde niets-doen er door wordt beperkt.

Ik ga hier niet in op allerlei bijzonderheden. Ik weet alleen dit: een goed willend gemeentebestuur kan heel wat bereiken zonder dat men iemand overlast bezorgt en zo, dat fatsoenlijke lieden en fatsoenlijke ouders zonder dat zij zich voor hun kinderen behoeven te generen, een alleszins gepaste en gezonde lichaamsbeweging en ontspanning kunnen hebben. Wie hinder ervaren, dat zijn alleen die „verlichte" geesten, die anderen eens zullen tonen hoever zij zich in ongegane manieren durven te wagen.

3. Kamperen. Dat men jongens en meisjes niet tezamen laat *kamperen* of de nacht in een of andere tot slaapplaats geïmproviseerde schuur laat doorbrengen, moest vanzelfsprekend zijn.

Een landelijke regeling, welke het kamperen en de kampeergelegenheden afhankelijk stelt van een vergunning, is in voorbereiding. Zolang die regeling er niet is, kan het gemeentebestuur kampeerplaatsen aanwijzen en daartoe inrichten en . . . er toezicht op doen houden, terwijl het verstrekken van nachtlgies eveneens aan voorwaarden kan worden gebonden.

Het kamperen oefent een grote aantrekkingskracht uit ook in ons land, dat zich er door zijn klimaat en beperkte daarvoor in aanmerking komende terreinen overigens slecht toe leent. Het is nog een restant van een menselijk instinct tot zelfbeschutting, zoals U kunt constateren wanneer heel jonge kinderen in het achttertuintje reeds een poging doen om een soort van tent of primitieve hut te vervaardigen, en daar zelfs proviand naar toe slepen.

Kamperen moet met zorg en kennis en met orde geschieden.

Niet alleen uit zedelijk maar ook uit opvoedkundig oogpunt vraagt het aandacht. De padvinderij en andere jeugdorganisaties hebben hier een uitgebreid en dankbaar arbeidsveld.

4. Het Bioscoopvraagstuk is een probleem waarmede wij zitten te kijken. Wat kon er niet een geweldige invloed ten goede uitgaan van de film! Maar eigenlijk is de film nooit los gekomen van haar oorsprong, de kermis.

Wie nooit de bioscoop bezoekt, verliest niets.

Maar miljoenen bezoeken haar dagelijks, ik durf zeggen zonder er iets bij te winnen.

Leest eens een echt goed boek; ga daarna de film zien, die naar dat boek is vervaardigd en U zult het verschil proeven tussen echte wijn en surrogaat limonade.

Ik geef toe, dat men zich aldus niet van het probleem kan afmaken. Ik moet hier verwijzen naar de in 1936 verschenen encycleiek over de film van Pius XI „Vigilanti cura”.

De bioscoop kan ook een onschuldig vermaak zijn. Misschien is ze zelfs een noodzakelijk kwaad en in elk geval is het een geweldige realiteit, waarvan wij in de gegeven omstandigheden moeten maken wat wij kunnen, d.w.z. het minst slechte in zedelijk, artistiek en opvoedkundig oogpunt.

Zolang de bron, de productie niet op hoger plan komt, zolang het de producenten gaat om de grootst mogelijke winst en het publiek de passief te ondergane ontspanning de voorkeur geeft, kunnen wij niet optimistisch worden en moet een Bioscoopwet nuttig lapwerk blijven.

Zoals U weet bestaat er een Rijkskeuring en bestaat de mogelijkheid van gemeentelijke nakeuring.

Het Staatkundig Studiecentrum heeft een commissie voor het bioscoopvraagstuk ingesteld en de regering heeft de Bioscoopwet op de helling staan.

De Kath. Film Actie en de „Vereniging van Nederlandse Gemeenten voor gemeenschappelijke filmkeuring op Kath. grondslag”, die de films door de Kath. Film Centrale laat nakeuren, doen uitstekend werk.

Ik voor mij hoop van harte, dat de nakeuring zal blijven bestaan, ook — en dat hoop ik evenzeer — wanneer de op afweer ingestelde keuring volgens de huidige Bioscoopwet zal worden vervangen door een die positief de films zal kunnen toetsen.

Thans geschiedt keuring alleen op toelaatbaarheid: is de film in strijd met goede zeden of openbare orde. Kunnen positieve maatstaven worden aangelegd, waaraan de film moet beantwoorden om voor vertoning in aanmerking te komen?

Maatstaven onder zedelijk, maatschappelijk, artistiek, opvoedkundig oogpunt?

Ik stel de vraag slechts en ben mij er van bewust, dat dit gemakkelijker is dan het geven van een antwoord, dat in theorie voldoet en in de practijk uitvoerbaar is.

Intussen richt ik mijn blikken wederom naar het particulier initiatief, naar jeugd- en andere organisaties, naar Kath. Actie en wijs haar andermaal een arbeidsveld aan.

5. Het goede boek is een goede vriend. Wat de beste geesten aan de pen hebben toevertrouwd kunnen wij in ons opnemen. Van de meest natuurlijke zaak, n.l. opvoeding van het eigen kroost, maakt men een ingewikkeld studievak. Heel mooi en waarschijnlijk ook heel nuttig, ook al heb ik meermalen kunnen waarnemen dat heel eenvoudige mensen, die niet weten wat het woord paedagogie beduidt, hun kinderen een model-opvoeding geven, waar geen paedagoog van professie het bij kan halen.

Maar waarom bij al die zorg voor de opvoeding van dat kind, datzelfde kind dan maar losgelaten op allerlei uitleenbibliotheekjes, die geen enkele waarborg bieden voor in zedelijk, maatschappelijk, opvoedkundig oogpunt juiste lectuur.

Men zit met de loupe over de puberteitsperiode gebogen, maar raak niet aan de uitleenbibliotheeken, want dan komt de grondwettelijk gewaarborgde vrijheid van drukpers in gevaar. Laat het kind dan maar rijp en groen lezen en de volwassenen prullen inplaats van goede lectuur.

Ik spreek hier niet over pornografie, waartegen het Wetboek van Strafrecht een bepaling kent, welker toepassing afhankelijk is van de uitleg, die men aan het begrip aanstotelijk voor de eerbaarheid gelieft te geven of niet te geven.

Ons land slaat niet het slechste figuur en onze geïllustreerde bladen steken in sensatie — en pornografische afbeeldingen in het algemeen — gunstig af bij buitenlandse

Het zou mij te ver voeren hier een uiteenzetting te geven van het systeem, dat door de gemeentebesturen kan worden gevolgd. Ik geloof niet dat het hier de plaats is het debat te openen over de vraag wanneer een gemeentelijke verordening in strijd komt met de grondwettelijke, gewaarborgde drukpersvrijheid.

Men kan de exploitant aan voorwaarden binden ; men kan een verplichte catalogisatie voorschrijven ; de omstreden vraag is of men hem kan verbieden boeken uit te lenen zonder vergunning van Burg. en Weth.

6. Het dansen. Er wordt niet meer gedanst, die oeroude uiting, waarin elk volk — totdat het een zekere graad van beschaving heeft bereikt — zijn levensrhythme, zijn vreugde en verdriet, zijn liefde en krijgshaftigheid, zijn blijdschap voor de weergekomen lente, zijn dankbaarheid voor de oogst tot uitdrukking brengt.

Wat men nu nog dansen noemt, kan onder bepaalde voorwaarden en onder overigens gunstige omstandigheden een aanbevelenswaardige bezigheid zijn, welke een goede inwerking op de verhouding van jongens en meisjes kan hebben. Vooral wanneer het meisje de leiding heeft, want de dans is der vrouw.

Ruys de Beerenbrouck is er in geslaagd in 1933 in de Drankwet

een regeling op te nemen voor het dansen in vergunnings- en verlofslokaliteiten. En wanneer U een goed voorbeeld wilt hebben van een wet, die niet wordt nageleefd, dan kunt U op dit punt de Drankwet raadplegen.

7. De Zondagswet. Wanneer U op Zondag waren in de étalage ten toon stelt, dan bent U strafbaar volgens de Zondagswet van 1815. Een nieuwe Zondagswet ware wenselijk, maar het is in ons land een tere materie.

8. Het Neo-Malthusianisme. De bestrijding van het Neo-Malthusianisme brengt ons tot het vraagstuk van de vrijheid van vereniging en vergadering en daarmede tot de wet van 22 April 1855, S 32.

Verstaat men vrijheid zo, dat een zich christelijk noemende Staat de georganiseerde propaganda voor het tegennatuurlijk kwaad van het Neo-Malthusianisme (of van het atheïsme) moet toelaten, dan herinner ik er U aan, dat onze Staat een compromissen-Staat is, maar ook, dat men ons toch niet kan overhalen tot compromissen met het beginsel.

Vrijheid is ongebondenheid noch anarchie.

Ik zou hier de suggestie willen doen, dat gemeentebesturen met een Kath. of rechtse meerderheid hun geweten eens onderzoeken en zich afvragen of gedaan is wat mogelijk is om excessen te bestrijden.

Het W.v.S. verbiedt het verkopen enz. van voorbehoedmiddelen aan personen beneden 18 jaar. Jaren geleden heeft Heerlen dit verbod uitgestrekt tot verkoop ook aan personen boven die leeftijd. In 1934 vond de Heerlense bepaling genade in de ogen van de Hoge Raad.

Ik weet dat in Bussum, welke gemeente de bepaling overnam, de exploitant van een Sanitas-winkel, na een veroordeling door de Hilversumse Kantonrechter, zijn zaak heeft gesloten omdat ze niet meer loonde.

9. Ontucht. O.a. de plattelandsbevolking ergert zich terecht aan het wansmakelijke gedrag van paartjes; de Haagse politie trad met succes op tegen ontucht in stilstaande auto's; de Stichting het Gooische Natuurreservaat en de gemeente Hilversum hebben maatregelen genomen, waardoor aan personen, die zich aan wangedrag hebben schuldig gemaakt, de toegang tot bossen en andere voor het publiek toegankelijke terreinen kan worden ontzegd; het prostitutievraagstuk zou een apart hoofdstuk moeten vormen evenals het vraagstuk der echtscheiding. Maar ik wil het hierbij laten.

* * *

Wanneer men louter als jurist, peuterend aan wetteksten of gemeentelijke verordeningen, werkt met de materie waarvan ik U een globaal overzicht heb gegeven, dan bekruipt ons een gevoel van onvermogen.

Dan wil de pen wel eens rusten.

De genezing moet immers van elders komen, niet van de Staat.

Men zegt dat onze beschaving een massa-beschaving is en dat het zo moeilijk regeren is met de massa en moeilijk zonder haar.

De beschaving een massa-beschaving. Dat klinkt niet hoopvol voor iemand, die zijn geloof in de massa heeft verloren. Men ware echter geen christen meer, indien men niet meer geloofde aan de kracht van een brede kern, waarin de waarden van het christendom worden bewaard en overgeleverd.

De plicht van te hopen is een zoete plicht. Het is waar, dat velen eerder aan hallucinaties lijden, omdat zij hun enige hoop hebben gevestigd op een louter rationalistisch-humanistisch wereldbestel.

Er is niet meer een Paradijs op aarde sinds Adam het zwaard der Goddelijke Gerechtigheid zag in de hand van de Aartsengel en het is niet de taak van de mens het Paradijs door een bedriegelijke nabootsing te vervangen.

Maar ook als men de twee wereldoorlogen slechts beschouwt als de inleidende act en de voorbereiding van een tragedie met een uiteindelijke climax, welke wij ons niet kunnen voorstellen, blijft de plicht te hopen en te vertrouwen in de Geest, Die het aanschijn der aarde zal vernieuwen.

„Twintig jaar geleden — ik haal de woorden van een ander aan — gaven wij voedsel aan de hoop dat wij de laatste gevolgen van een tornado hadden te overwinnen. Thans moeten wij het er met onszelf over eens worden, dat de mensheid aan de drempel staat van de periode, waarin de grootste veranderingen, welke zij ooit onder het oog had te zien, zullen plaats grijpen. De bron van het kwaad, waaraan de mensheid lijdt, ontspruit uit de fundamenten van het menselijk denken. Er gebeurt iets in de algemene structuur van het menselijk geweten”.

- Zie in het licht van deze gedachten de schrikbarende cijfers der echtscheidingen.
 - Weet dat in Frankrijk een zes miljoen arbeiders wonen, die tot een volslagen heidendom zijn teruggevallen ;
 - dat het aantal non-paschanten in Amsterdam meer dan dertig procent bedraagt ;
 - dat het Neo-Malthusianisme de volkskracht ondermijnt ;
 - laat zielzorgers en jeugdleiders U vertellen wat zij onder de jeugd van vandaag ervaren ;
- en toch is er in ons land een brede kern !

Daniël Rops zegt dat wij aan het einde staan van het vóór-historisch tijdperk en dat wij de christenen zijn der eerste eeuwen.

In elk geval het woord van Pius XII, dat ik voor U aanhaalde, zegt, dat onze taak geen geringere is dan die van hen, die in de eerste eeuwen leefden.

Het is niet onze taak ons pessimistisch te verliezen in sombere voorspellingen over wat in het atoomtijdperk zou kunnen gebeuren. Wij weten, dat het Christendom het kortstondig schabloon onzer zich modern noemende beschaving zal overleven.

Wat wij dan wel hebben te volbrengen ?

Wij hebben een roeping te vervullen voor ons en voor die na ons komen.

Wij moeten het Christendom zien in zijn pure vormen en het losmaken van de vergankelijke vormen ener samenleving, welke bergafwaarts holt.

Materiële noden hebben niets te beduiden, indien zij de ziel niet bereiken, maar een menselijke samenleving ontbindt zich zelf indien zij toestaat, dat het kwaad op georganiseerde wijze als goed wordt aangeprezen.

Daarom is dit probleem zo belangrijk, vooral indien, wat nodig is, wij niet alleen naar de burgerlijke overheid zien, om van haar alleen het heil te verwachten.

Zij zal echter des te meer vermogen, al naarmate *wij* onze roeping verstaan.

Aan het einde van het Romeinse Rijk, toen de decadentie haar dieptepunt had bereikt en de wereld haar ergste crisis doormaakte, werd zij gered door het Christendom.

Er is reden en plicht te hopen indien slechts een *kern* haar roeping verstaat om (wat ook geschiede), ook in het moeilijkste uur een ideaal en een geloof te verdedigen.

Wij, eerste Christenen dan, moeten de moed hebben tot het afwijkend standpunt tegen de tijdgeest in.

Wij moeten onder de leiding van Haar, die tot het einde der tijden zal bestaan, juist uit de decadentie dezer beschaving de lessen putten voor het geestelijk, het bovennatuurlijk leven, opdat het christelijk zaad — zo kostbaar en zo teer — de eeuwen door kan ontspruiten, om na elke tragedie opnieuw vruchten voort te brengen.

Men kan zich wagen aan voorspellingen over op handen zijnde beroeringen.

Men kan alle dromen over de slechtste of de beste der werelden bij elkaar dromen, niets bewijst dat de wereld van morgen aan onze dromen zal beantwoorden.

Men kan de beschaving te lijf gaan met zijn apocalyptische visie, die over het begrijpelijke heengaat.

Men kan zich ook zijn roeping in het heden bewust zijn en daarnaar handelen.

Dan zullen wij een gids zijn temidden ener babylonische verwarring.

Dan zijn ook wij wegbereiders en leiden wij hen, die na ons komen door het labyrinth van cataclystische gebeurtenissen.

Wij zaaien dan de akker, waarop later het Kruis zal bloeien. Zo zwak en onwaardig als wij zijn, mogen wij toch tonen tegen deze taak te zijn opgewassen door te begrijpen en niet te ver-zaken.

Mr. Dr. C. CH. VAN HAREN.

DE NEDERLANDSCHE BANK

wijziging van haar statuten.

I. Rapport van de Commissie voor fiscale en financieel-economische aangelegenheden, ingesteld door het Centrum voor Staatkundige Vorming.

II. Behandeling van het Wetsontwerp in de Tweede Kamer.

I. De Commissie voor fiscale en financieel-economische aangelegenheden, ingesteld door het Centrum voor Staatkundige Vorming, heeft op 20 Januari l.l. rapport uitgebracht inzake het ontwerp van Wet tot vaststelling van nieuwe bepalingen nopens het Statuut van De Nederlandsche Bank N.V. Het rapport werd door het bestuur van het Centrum voor Staatkundige Vorming ter kennis gebracht van de Kamerfracties.

Rapport van de Commissie, ingesteld door het Centrum voor Staatkundige Vorming.

Het belangrijkste en meest actuele vraagstuk op het terrein van de monetaire politiek is het ontwerp-Statuut van de Nederlandsche Bank in verband met het voorgestelde naastingsontwerp. Alvorens het ontwerp-Statuut in behandeling te nemen heeft de Commissie zich evenwel beraden over de grondslagen van de financieel-economische politiek, waarbij het geldvraagstuk als uitgangspunt werd genomen, omdat dit alle belangrijke sectoren van het economisch leven raakt. Daarbij heeft de Commissie zich laten voorlichten door een van haar leden, die in zijn nota, behelzende een inleiding tot de studie van de grondslagen van de financieel-economische politiek, de Commissie bruikbare richtlijnen heeft verschaft voor hare verdere werkzaamheden.

Toetsing van de nieuwe bepalingen van het statuut aan de door de Commissie als uitgangspunt van haar beschouwingen aanvaarde grondslagen van financieel-economisch beleid in een geleide economie, die door haar voorshands als werkelijkheid werd verondersteld, heeft de Commissie aanleiding gegeven enige practische voorstellen uit te werken tot wijziging van het ontwerp-Statuut van de Nederlandsche Bank. Er van uitgaande, dat de monetaire politiek en het als een onderdeel daarvan beschouwde vraagstuk van de practische statutaire organisatie van de Nederlandsche Bank, niet geïsoleerd mogen worden beschouwd van een theoretisch inzicht in het vraagstuk van het geld en zijn functie, heeft de Commissie de navolgende

overwegingen uit de hiervoor aangehaalde nota aan haar desbetreffende voorstellen ten grondslag gelegd :

„De functies van het geld laten zich op een eenvoudige wijze „rubriceren :

- „1. de functie van het geld als rekeneenheid,
- „2. de functie van het geld als ruilmiddel,
- „3. de sociaal-economische functie van het geld.

„ad 1. De verhoudingen tussen de goederen, die men elkaar „heeft aan te bieden, komen in de huidige maatschappij tot „uitdrukking in de geldprijs. Uit ervaring kent men de prijzen, „welke worden uitgedrukt in geld. Dit is de functie van het geld „als rekeneenheid of waardemeter. Moet het geld nu zelf waarde „hebben, waardestandaard zijn om als waardemeter te kunnen „fungeren ? Hier gaan de meningen uiteen. Een vergelijking met „bijv. lengtemaat en warmtemeter gaat in deze niet op. En toch „is het geld als rekeneenheid een middel om de waarde van de „goederen uit te drukken. Als rekeneenheid brengt het geld een „onbegrensde hoeveelheid van ruilverhoudingen tussen goederen „en diensten tot uitdrukking. „Het geld is wel waardemeter „maar niet in de zin als de lengtemeter, want deze laatste draagt „het karakter van maatstaf te zijn in zich, en zijn functie van „maatstaf is niet afhankelijk van alle andere lengtegrootheden. „In de prijsrelaties komt de ruilwaarde van het geld tot uit- „drukking en hier ligt de taak van het geld als rekeneenheid. „Daarvoor is niet nodig, dat het geld stofwaarde bezit, ze behoort „niet tot het wezen van het geld. Alhoewel hier het metallisme „wordt verworpen, houdt dit niet in, dat hiervoor een bloot „geld-nominalisme in de plaats wordt gesteld, zonder enig „economisch realistisch fundament. In dit verband dient vermeld, „dat ook de Nederlandsche Regering inmiddels het geldmetal- „lisme vaarwel heeft gezegd.

„ad 2. In de moderne volkshuishouding is het geld voorts niet „alleen rekeneenheid, doch ook ruilmiddel. Beide functies ver- „enigen zich in het geldbegrip. Voor de relatie rekeneenheid- „ruilmiddel is een nominaal verband voldoende en ze behoeft „niet te steunen op een stofwaarde. Deze laatste zou oorzaak „kunnen zijn, dat het geld als ruilmiddel een zelfstandige rol „gaat spelen als gebruiksgoed (b.v. gouden tientjes). Laat men „de stofwaarde b.v. de goudbasis schieten, dan zal de overheid „de taak moeten overnemen, die vroeger aan het automatisme „van een geldstelsel werd overgelaten. De overheid zal dan „verantwoordelijk zijn voor de verhouding rekeneenheid-ruil- „middel, een evenwicht moeten verwezenlijken en handhaven. „Een economische rekening op de grondslag van een voortdurend „in waarde veranderende munt wordt immers een paskwil. „Worden nu de prijzen, of het prijzenstelsel, stabiel gehouden,

„dan wordt een bepaalde stabiele verhouding geschapen tussen „de functie van het geld als rekeneenheid, waarmede de prijzen „worden uitgedrukt en de functie van het geld als bemiddelaar. „Dit houdt dus in de eis van het stabiliseren van het algemene „prijsniveau. Verandert het prijsniveau voortdurend, dan kan „het geld niet doelmatig functioneren als ruilmiddel en koop- „krachtinstrument. De economische rekening wordt er door in „de war gestuurd en het economisch leven ontwricht. Thans „ziet men zeer wel in, dat men dit probleem niet oplost door „het geld een stofwaarde te geven doch door prijspolitiek, door „het ingrijpen in of het hanteren van het prijzenstelsel en het „ordenen van vraag en aanbod. De overheid heeft tot taak, „na aanvaarding van een bepaalde munt als rekeneenheid, er „voor te zorgen, dat de economische rekening aan zekerheid wint. „Op grond hiervan heeft de regering een belangrijke taak en „ze zal hiervoor belangrijke economisch-politieke middelen „moeten hanteren.

„ad 3. De beide bovengenoemde functies van het geld worden „overhuifd door het maatschappelijk-economisch karakter, dat „het geld in wezen bezit. Het geld is immers een categorie van „het ruilverkeer, een maatschappelijk-economische categorie, „aangezien het via het ruilverkeer met het gehele economische „leven is verbonden. Het geld is er niet alleen om het individu „of het bedrijf, maar tevens en vooral om de gemeenschap. „Het geld als sociaal-economische categorie aanvaardt a priori „het bestaan van een economische gemeenschap, in de Thomis- „tische zin van het woord, waarbinnen het productie-, ver- „delings- en consumptieproces zich afspeelt en waarvan het geld- „en ruilverkeer de keerzijden vormen. Het positivisme ziet „achter de geldsluier niet die realiteit van meer blijvende aard, „welke de werkelijkheid is van de planmatige en geordende „samenhang, die in de door de continuïteit der behoefte- „voorziening vereiste functieverdeling der afzonderlijke huis- „houdingen is gegeven. Wanneer nu alle functies van het geld „elkaar treffen in deze universele sociale functie van het geld, „dan is de consequentie van dit principiële standpunt mede, „dat het geldverkeer een zuiver dienende functie heeft, het „karakter van middel bezit. Wordt dit uit het oog verloren, dan „ontaardt zowel het geld- als het ruilverkeer in een spel, waaraan „alle objectief-economische zin ontbreekt. Bij de geldpolitieke „maatregelen zal met deze principiële basis rekening moeten „worden gehouden. In het andere geval zou een financiële „politiek kunnen leiden tot misbruik van geld en tot een misbruik „van het crediet- en beurswezen. Ook uit deze functie blijkt, „dat de zorg voor de regeling van het geldwezen pijnlijk een taak „van de overheid is. Het zou niet met deze functie van het geld „stroken, in geval de monetaire politiek zou indruisen tegen de „algemene conjunctuurpolitiek. Al evenmin zou een regering

„mogen tolereren, dat de doelmatigheid van de nationale functies „van het geld zonder meer zou worden opgeofferd aan een „internationaal muntstelsel. Voortdurend zullen de interne en „externe voor- en nadelen voor het doelmatig functioneren van „het geld door de regering moeten worden overwogen. Dit is „functioneel gezien, geen privaat-economische doch een sociaal- „economische, dus een regeringsaangelegenheid. Het gaat hier „om het beginsel. Aanvaardt men dit niet, dan kan het geld „niet anders dan alleen een functie vervullen voor een schijn- „realiteit, welke in wezen niets anders is dan hetgeen het „economisch liberalisme hieronder verstaat.

In het licht van vorenstaande beschouwingen is de Commissie tot de conclusie gekomen, dat in het Wetsontwerp houdende nieuwe bepalingen nopens het Statuut van de Nederlandsche Bank enerzijds te weinig tot uitdrukking komt, dat het monetair beleid dient gericht te zijn op bevordering van een stabiel prijsniveau, opdat het geld doelmatig kan functioneren als ruilmiddel en koopkrachtinstrument, en anderzijds, dat de functie van het geld als sociaal-economische categorie in de economische gemeenschap gewaarborgd moet zijn.

De voorstellen van de Commissie betreffen derhalve de taak omschrijving van de Nederlandsche Bank, zoals die is neergelegd in artikel 9 lid 1 van het ontwerp-Statuut, en de organisatie van de gemeenschapsinvloed in de Nederlandsche Bank, waarbij aan de orde komen de artikelen 23 lid 1, 27 lid 2 en 32 lid 2.

Artikel 9, lid 1.

In de huidige redactie geeft het criterium, waaraan het praktisch beleid van het Bankbestuur zou moeten worden getoetst, nauwelijks of geen concrete richtlijn. Een nadere detaillering daarvan zou naar het oordeel der Commissie moeten worden ontleend aan het geldbegrip, zoals dat hiervoor werd omschreven; in aansluiting daaraan komt de Commissie tot het navolgende voorstel voor redactie van artikel 9, lid 1 :

„De Bank heeft tot taak de stabiele waarde van de Nederlandsche geldeenheid op zodanige wijze te bevorderen als voor „s lands welvaart het meest dienstig is”.

Het springt in het oog, dat bij deze redactie aan de Bank primair de taak wordt opgelegd de stabiliteit van de geldeenheid te bevorderen, doch tegelijkertijd het aldus bepaalde beleid van de Bank ondergeschikt wordt gemaakt aan het sociaal-economisch regeringsbeleid overeenkomstig de door de Commissie aanvaarde dienende functie van het geld in het maatschappelijk bestel en de noodzakelijkheid de financiële politiek in te passen in de algemene conjunctuurpolitiek.

Artikelen 23, lid 1, en 27, lid 2.

Artikel 23, lid 1, waarin de benoeming van de President en van de Secretaris wordt geregeld, moet worden gezien in nauw

verband met art. 27 regelende de benoeming van commissarissen. Bij combinatie dezer artikelen blijkt, dat de Minister van Financiën, die voor de besluitneming ingevolge deze artikelen de verantwoordelijkheid draagt, bij zijn beslissing inzake de benoeming van President of van Secretaris steunt op een aanbevelingslijst door directie en raad van commissarissen opgemaakt en bij benoeming van commissarissen op een voordracht opgemaakt eveneens door directie en commissarissen gezamenlijk. Indien hierbij in aanmerking wordt genomen, dat de Minister wel niet spoedig zal afwijken van de aanbevelingslijst en voorts, dat hij gebonden is aan de aldus opgemaakte voordracht, schijnt het gevaar van coöptatie door directie en commissarissen niet uitgesloten. Dit bezwaar zou kunnen worden getemperd door bij het opmaken van aanbevelingslijst en voordracht ook aan de Bankraad een functie toe te kennen, waardoor de gemeenschapsinvloed ook bij benoeming van President en Secretaris en van commissarissen tot gelding kan worden gebracht.

Dienovereenkomstig zou artikel 23, lid 1, kunnen worden gewijzigd door in regel 4 tussen de woorden „commissarissen” en „een” in te lassen : „de bankraad gehoord” ; terwijl artikel 27, lid 2, zou kunnen worden gewijzigd door voor de woorden „gemeenschappelijke vergadering van de directie en de raad van commissarissen” in de plaats te stellen : „gemeenschappelijke vergadering van de raad van commissarissen en van de Bankraad”.

Door de nieuw voorgestelde regeling wordt tevens het thans aanwezige gevaar vermeden, dat de directie wegens het gezag van haar stem een overwegende invloed zou kunnen krijgen op de benoeming van commissarissen. Anderzijds is de regeling volgens het voorstel der Commissie zodanig, dat de taak van de Bankraad niet wordt uitgebreid buiten het beperkte kader van het Wetsvoorstel, dat de Bankraad klaarblijkelijk niet met een beherende functie wil belasten. Kan hiermede in het algemeen worden ingestemd, de beperking van de statutaire taak van de Bankraad mag echter niet zover gaan, dat op essentiële punten zoals de benoeming van directie en van commissarissen de gemeenschapsinvloed, zoals die in de Bankraad is vertegenwoordigd, geheel zou zijn uitgesloten.

Artikel 32, lid 2.

Het spreekt vanzelf, dat bij een regeling van het Statuut der Nederlandsche Bank, waarbij het in de bedoeling ligt de gemeenschapsinvloed in het Bankbeleid te versterken, de meeste aandacht moet worden geschonken aan de wijze, waarop leden van de Bankraad, waarin de gemeenschapsinvloed is vertegenwoordigd, worden benoemd. Hierbij dient de verantwoordelijke Minister gebonden te worden aan de voordrachten, die hem door de krachtens de wet aangewezen organen worden aan-

geboden. De Commissie stelt daarom voor artikel 32, lid 2, als volgt te lezen :

„De benoeming van leden, genoemd onder c, geschiedt uit „een alphabetische voordracht van twee personen, voor elke „te vervullen plaats, op te maken door de daartoe door Ons „aan te wijzen organen of instanties, bij welke aanwijzing „wordt gestreefd naar een representatie van handel (inclusief „verkeer), nijverheid en het agrarisch bedrijfsleven elk met „twee, en van de gezamenlijke arbeidsorganisaties en de op „het gebied van geld- en bankwezen deskundigen, niet be- „horende tot een der vier genoemde groepen, elk met drie „personen”.

De Commissie heeft voorts nog stilgestaan bij de vraag in hoeverre kan worden aanvaard, dat tenslotte de Minister van Financiën formeel alle macht in handen heeft bij het geven van aanwijzingen zoals bedoeld in artikel 26. Tegen de voorgestelde regeling heeft de Commissie tenslotte geen overwegend bezwaar nu de Minister bereid is gebleken bij Nota van Wijziging, aan het onderhavige artikel een nieuw lid toe te voegen, ingevolge hetwelk de desbetreffende beslissingen van de Minister en de bedenkingen van de Bankdirectie in de Nederlandsche Staatscourant zullen worden gepubliceerd.

Wat tenslotte betreft een eventuele wettelijke grondslag van het toezicht van de bank op het particuliere bankwezen heeft de Commissie geen bezwaar tegen de omschrijving daarvan, zoals opgenomen in artikel 9, lid 4, van het ontwerp. Het criterium, waaraan dit toezicht moet voldoen, acht zij juist omschreven, terwijl aangenomen werd, dat de regeling van het toezicht bij de algemene maatregel van bestuur kan worden gewijzigd.

II. *Behandeling van het Wetsontwerp in de Tweede Kamer.*

In de avondvergadering van Dinsdag 20 Januari j.l. nam Prof. Lieftinck, onze wel zeer actieve Minister van Financiën, weer achter de groene tafel plaats. Twee belangrijke wetsontwerpen stonden op de agenda van de Tweede Kamer :

1. Verklaring van het algemeen nut van de naasting van de aandelen in het maatschappelijk kapitaal van De Nederlandsche Bank N.V. door de Staat en regeling dier naasting ;
2. Nieuwe bepalingen nopens het Statuut van De Nederlandsche Bank N.V.

Zolang als er circulatiebanken zijn geweest, is er ook gestreden over het vraagstuk, of de Staat de macht over deze banken in handen moest hebben, dan wel particuliere aandeelhouders. Heeft de Staat de macht in handen, dan kan hij deze misbruiken ten nadele van de gemeenschap door op foutieve wijze zich de geldmiddelen te verschaffen, welke hij nodig heeft. Hebben particuliere aandeelhouders de macht, dan kan deze misbruikt worden ten bate van een ongeoorloofd winststreven ; de leiding van de circulatiebank zou de monetaire politiek der Regering kunnen doorkruisen.

Nu was de toestand in ons land zo, dat in naam de Nederlandsche Bank een particuliere instelling was, doch in feite was vrijwel alle macht in handen van de Regering. Zo gezien kon de betekenis van de naasting der aandelen als van geringe betekenis worden beschouwd. Er moet echter op gewezen worden, dat velen de grote macht van de Regering op dit ogenblik acceptabel vonden, doch van mening waren, dat, zodra meer geregelde verhoudingen waren teruggekeerd, de Staat zich uit de leiding moest terugtrekken.

Een zakelijke beoordeling van het wetsontwerp werd voor velen bemoeilijkt, door de vrees, dat men hier te doen had met een eerste en belangrijke stap op de weg naar de socialisatie van het bedrijfsleven.

Mr. Sassen, de woordvoerder der Katholieke fractie, bracht allereerst tot uiting, dat zijn politieke vrienden en hij er niet aan dachten, met de aanvaarding van het wetsontwerp een stap te doen op het glibberige pad der socialisatie. De K.V.P. zag een duidelijk verschil tussen de doelstelling van de Nederlandsche Bank en die van de gewone ondernemingen. Ondernemingen hebben tot doel winst te maken, of, wil men beter, een inkomen te verwerven voor de verstrekkers van kapitaal en arbeid in die onderneming. Men poogt dit doel te bereiken door het bewijzen van diensten aan de gemeenschap. Bij de circulatiebank heeft men echter als direct doel het dienen van

de gemeenschap, en het streven naar winst is hieraan ondergeschikt. En daarom dienen gewone ondernemingen in handen van particulieren te zijn, tenzij deze blijk geven, hun taak niet behoorlijk te kunnen vervullen. Maar de circulatiebank hoort van nature aan de gemeenschap. Om echter te voorkomen, dat een bepaalde regering misbruik zou kunnen maken van de macht, welke zij op zeker ogenblik bezit, moeten maatregelen worden genomen, om dat te beletten. Daarom verlangde de Katholieke fractie, dat de leiding van de Bank een zekere onafhankelijkheid verkreeg, welke haar in staat stelde zich tegen onredelijke dwang van de regering te verzetten.

Vervolgens verlangden de Katholieken, dat duidelijk werd uitgesproken, dat een stabiele waarde van de geldeenheid van overwegende betekenis is voor de welvaart van ons volk.

Een derde wens van de fractie der K.V.P. was, dat aan het gemeenschapselement in het bestuur der Nederlandsche Bank een groter plaats werd ingeruimd, dan in het wetsontwerp werd gedaan.

Het wetsontwerp tot naasting van de aandelen der Nederlandsche Bank werd aangenomen met de stemmen van de K.V.P., de P.v.d.A. en de C.P.N. vóór.

Bij de behandeling van het Statuut van De Nederlandsche Bank werden verscheidene amendementen ingediend en zoals wij hieronder nog zullen zien, behaalde de K.V.P. met de hare een groot succes.

Als eerste punt vermeldden wij het verlangen der K.V.P., om aan de leiding van de Bank een zekere onafhankelijkheid te laten.

Krachtens artikel 26 kan de Minister ter coördinatie van de monetaire en financiële politiek der Regering en de politiek van de Bank, de Bankraad gehoord, aan de directie de ter bereiking van dat doel nodige aanwijzingen geven, welke de directie gehouden is op te volgen. Zou de directie tegen dat opvolgen bedenkingen hebben, dan kon ze volgens het wetsontwerp deze „binnen drie dagen, nadat zij de aanwijzingen heeft ontvangen, schriftelijk te Onze kennis brengen. Wij beslissen of de aanwijzingen zullen worden opgevolgd”.

De Katholieke fractie meende aanvankelijk, dat het bovenschreven beroep van geringe betekenis was, daar practisch steeds de Minister van Financiën zijn wil kon doordrijven. Mr. Sassen had dan ook als zijn mening tot uitdrukking gebracht, dat de uiteindelijke verantwoordelijkheid niet moest berusten bij de Minister van Financiën, doch bij het gehele Kabinet. De Minister erkende de juistheid der gemaakte opmerking en deelde *namens de Regering* mede, dat in het reglement van orde van de Ministerraad zal worden opgenomen, dat een Koninklijk Besluit, als voorzien in het tweede lid van artikel 26, onderwerp zal zijn van beraadslaging in de Ministerraad en dat in de *Ministerraad* over dat Koninklijk Besluit zal worden *bestist*.

Mr. Sassen verklaarde zich tevreden gesteld. De K.V.P. had haar eerste succes.

Het tweede verlangen der Katholieke fractie — de wens, dat gestreefd zou worden naar een stabilisatie van de waarde van onze rekeneenheid — leidde tot het indienen van amendementen op de artikelen 9, 15 en 17.

De eerste amendementen betroffen artikel 9, waarin de werkzaamheden der Bank worden omschreven. Twee werden er ingediend door de A.R., één door de P.v.d.A. en één door de K.V.P.

De A.R. wilden het toezicht van De Nederlandsche Bank op het credietwezen beperken en het geven van regelen, volgens welke de Bank bedoeld toezicht zou uitoefenen, bij de wet in plaats van bij algemene maatregel van bestuur doen geschieden.

De P.v.d.A. wilde het toezicht ruimer stellen dan de Minister en stelde voor, de zinsnede „in het belang van de solvabiliteit en de liquiditeit der credietinstellingen en een gezonde en op juiste beginselen van bankbeleid berustende credietverlening” te schrappen, waardoor aan De Nederlandsche Bank ook verdergaand toezicht kon worden opgedragen. Bovendien wilden zij strafbepalingen opnemen.

Het door Mr. Sassen verdedigde amendement verlangde, dat naar een stabilisatie van de Nederlandse rekeneenheid gestreefd werd.

De Minister wilde van de door Mr. de Wilde verdedigde amendementen der A.R. niet veel weten. Hij meende, dat door het eerste het toezicht nog minder ver zou gaan dan thans, nu de algemene banken zich vrijwillig op basis van een gentlemen's agreement aan het toezicht van de Ned. Bank onderworpen hebben.

De Katholieken erkenden dit bezwaar van de Bewindsman, doch verklaarden, dat zij wel veel voelden voor een regeling bij de wet. Prof. Lieftinck toonde prijs te stellen op een accoord en wijzigde zijn voorstel zo, dat „in afwachting van een wettelijke regeling van het toezicht op het credietwezen” bij algemene maatregel van bestuur, de Bankraad gehoord, nadere regelen konden gegeven worden betreffende het door de circulatiebank uit te oefenen toezicht. Door deze bereidwilligheid was Mr. Sassen vertederd en beide amendementen der A.R. werden verworpen. Maar daar was het dan ook mee gedaan. Van het voornemen van de P.v.d.A. tot uitbreiding van de bevoegdheid wilde de K.V.P. niet weten. Bovendien liet de redactie van het amendement van de P.v.d.A. iets te wensen over. De woordvoerder van de P.v.d.A., de heer Hofstra, besloot het dan ook in te trekken.

Tegen het amendement van Mr. Sassen bracht de Minister het bezwaar naar voren, dat niet duidelijk is, wat bedoeld wordt met de uitdrukking „en daarbij die waarde zoveel mogelijk te stabiliseren”. Nu is het juist, dat in het amendement geen poging wordt gedaan, om aan te geven, waarmede de waarde van de

gulden moet vergeleken worden en ook de middelen, om het doel van een stabiele waarde te bereiken, worden niet vermeld. Dit zou echter ook onjuist zijn. Hoe toch staat de zaak? Ieder begrijpt wel, wat met een stabiele waarde van een gulden bedoeld wordt. Men wenst in elk geval, dat de binnenlandse koopkracht constant blijft. Men wil, dat voor een gulden vandaag en morgen en over een maand een evengroot aantal broden kan gekocht worden, evenveel sigaren van gelijke kwaliteit worden verkregen, enz. Een andere vraag is, hoe men de waarde van de gulden wil meten. Wil men zien naar de groothandelsprijzen? Acht men de kleinhandelsprijzen juister als maatstaf? Wil men op het gemiddelde van de prijzen van alle goederen letten? Meent men te kunnen volstaan met te letten op een enkel goed, zoals men dat voorheen met het goud deed? De Kamerfractie der K.V.P. koos niet. Zij meent met de Minister, dat het thans niet het juiste tijdstip is, om een keuze te doen. Maar het is de plicht van de Regering, om zo spoedig mogelijk een beslissing te nemen. Tijdens de verdere debatten verklaarde Prof. Lieftinck, dat hij verwachtte, dat dit binnen een paar jaar mogelijk zou zijn. Nadat Mr. Sassen nog op verzoek van de Minister een wijziging in zijn amendement had aangebracht, werd dit door deze overgenomen.

Bij artikel 15 kwamen twee amendementen in behandeling, één, dat door de heer Smeenk werd behandeld, één, dat door Mr. Teulings verdedigd werd. Bij de indiening van beide zat de bedoeling voor, aan de Nederlandsche Bank de bevoegdheid, om schatkistpapier direct van de staat te kopen, te weigeren. De Minister verdedigde dat recht, door er op te wijzen, dat de Bank deze bevoegdheid nodig had, wilde zij een open-marktpolitiek behoorlijk kunnen voeren. Wij geloven, dat de Bewindsman de zaken overdreef. Toen hij er echter op wees, dat vrijwel alle circulatiebanken was toegestaan, wat hij voor de Nederlandsche Bank vroeg, zwichtte Mr. Teulings en trok hij zijn amendement in. Dat van de A.R. werd verworpen.

Op artikel 17 waren eveneens twee amendementen ingediend, resp. door de K.V.P. en de Communisten.

Genoemd artikel luidde: Omtrent de begrenzing van het gezamenlijk bedrag der omlopende bankbiljetten, bankassignatiën en creditsaldi in rekening-courant bij de Bank kunnen door Ons, volgens regelen bij de wet te stellen, voorschriften worden gegeven.

De Communisten wilden de begrenzing, welke dit artikel brengt voor de grootte van het geldvolume, telkens opnieuw bij de wet vaststellen. Na bestrijding door de Minister, trok hun woordvoerder, de heer Hoogcarspel, zijn amendement in.

Dr. Lucas, die namens de K.V.P. sprak, gaf te kennen, dat het door hem verdedigde amendement twee wijzigingen bracht. In de tekst van het wetsontwerp wordt gesproken van het „kunnen” geven van voorschriften. Volgens de tekst van het

amendement zijn ze gebiedend voorgeschreven. Vervolgens zag Dr. Lucas bedoelde voorschriften als een middel tot stabilisering van de waarde van de gulden. Daar nu reeds bij artikel 9 de stabiliteit van onze rekeningseenheid als een zeer begerenswaardig goed wordt vermeld, daar sprak het vanzelf, dat bij artikel 17, waar de maatregelen worden vermeld, om dat begerenswaardige goed te verkrijgen, ook opnieuw moet verwezen worden naar die stabiele waarde. De Minister erkende de juistheid van het standpunt der Katholieke fractie en nam het amendement over.

Met deze overneming waren de twee amendementen van de K.V.P., welke ten doel hadden, de overwegende betekenis van een stabiele waarde van de geldeenheid voor de welvaart van ons volk tot uiting te brengen, in het wetsontwerp opgenomen.

Teneinde het gemeenschapslement in het bestuur der Nederlandsche Bank een groter plaats in te ruimen, dan in het wetsontwerp werd gedaan, diende de K.V.P. een drietal amendementen in. In artikel 23 wordt de benoeming van de directie geregeld, in artikel 27 die van de commissarissen. Mr. Teulings wenste hierbij de Bankraad in te schakelen. De Minister bestreed het amendement op art. 23. Ook van andere zijden had men bezwaren. De heer Hofstra van de P.v.d.A. bracht o.a. naar voren, dat de Bankraad speciaal moet letten op het externe beleid en daarom geen taak behoeft toegewezen te krijgen ten opzichte van de benoeming der directie. Het amendement op artikel 23 werd verworpen. Meer succes had Mr. Teulings met het amendement op artikel 27. Hier had de Minister geen bezwaren en na enige discussie nam hij het over.

Tenslotte kwam de regeling van de Bankraad bij artikel 32 in behandeling. Volgens het wetsontwerp zou de Bankraad bestaan uit 17 leden, waarbij de benoeming van 12 door „Ons” zou geschieden „na advies van door Ons aan te wijzen organisaties of instanties, met dien verstande, dat zoveel mogelijk wordt gestreefd naar een representatie van handel (inclusief verkeer), nijverheid en het agrarisch bedrijfsleven elk met twee, en van de gezamenlijke arbeidsorganisaties en de op het gebied van geld- en bankwezen deskundigen, niet behorende tot een der vier genoemde groepen, elk met drie personen”.

Dr. Lucas verdedigde namens de fractie der K.V.P. een amendement, waarin te lezen stond, dat de benoeming van bovenbedoelde leden van de Bankraad, in afwachting van de totstandkoming ener publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, zou geschieden uit een alfabetische voordracht van twee personen voor elke te vervullen plaats, op te maken door de daartoe door Ons aan te wijzen organen of instanties, bij welke aanwijzing wordt gestreefd naar een representatie van handel (inclusief verkeer), nijverheid en het agrarisch bedrijfsleven elk met twee, en van de gezamenlijke centrale werknemersorgani-

saties en de op het gebied van geld- en bankwezen deskundigen, niet behorende tot een der vier genoemde groepen, elk met drie personen.

De woordvoerder der K.V.P. wees er op, dat men in het Katholieke kamp grote betekenis hecht aan de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Hij sprak de hoop uit, dat deze binnen afzienbare tijd een feit zou zijn. Zodra het zover is gekomen, moet deze organisatie ook alle betekenis krijgen en dient zij ook ingeschakeld te worden bij de benoeming van leden van de Bankraad. Hieruit volgde, dat te zijner tijd artikel 32 weer op de helling moet, teneinde een en ander te verwezenlijken.

Een tweede punt, om de invloed van de gemeenschap tot gelding te brengen, betrof de vervanging van het woord „advies” door het woord „voordracht”.

Ten slotte werd in het amendement het woord „arbeidsorganisaties” vervangen door „arbeidersorganisaties”. Dr. Lucas meende, dat niet-werknemers ook via andere organisaties hun plaats konden krijgen.

Na enige discussies werd het amendement zonder hoofdelijke stemming aangenomen, nadat een sub-amendement van de Communisten, om het aantal arbeiders-afgevaardigden tot zes op te voeren, met alleen de stemmen van de Communisten vóór, werd verworpen. Niet ten onrechte had de heer Hofstra tevoren de verwachting uitgesproken, dat de Communisten er 9 hadden voorgesteld, indien hij over 6 had gesproken!

Het wetsontwerp werd ten slotte aangenomen met de stemmen van de K.V.P., de P.v.d.A. en de C.P.N. vóór.

Dr. A. M. LUCAS.

